Ståle Eskeland

Bevisene i Torgersen-saken

Oslo 5. april 2005

Forord

Den 7. desember 1957 ble 16-årige Rigmor Johnsen funnet drept i Skippergata 6b i Oslo. Et halvt år senere, 16. juni 1958, ble Fredrik Fasting Torgersen dømt til livsvarig fengsel og 10 års sikring for drapet. Han var 23 år. Den 29. januar 1974 ble han løslatt og overført til sikring i frihet. Han hadde da sittet 16 år og to måneder i fengsel og var blitt 40 år gammel.

Den 25. februar 2004 innleverte Torgersen begjæring om gjenopptakelse av saken – den tredje i rekken.[1] Torgersen er nå 70 år gammel.

− Statsadvokat L.J. Dorenfeldt 17. desember 1958:

" ... det er vel sjelden at man i en drapssak står overfor så mange fellende bevis og som alle passer sammen som hånd i hanske. ... Det er mitt håp at Torgersen ... vil gå til sannhetserkjennelse og av hensyn til sin samvittighet erkjenne at det var han som begikk de alvorlige forbrytelser han ble dømt for."

Slik skriver en statsadvokat som er sikker i sin sak.

− Fredrik Fasting Torgersen 25. februar 2004:

"Dette er min siste sjanse. Blir jeg ikke frifunnet denne gangen, er ikke det norske rettssystemet bedre."

Etter at Borgarting lagmannsrett 18. august 2000 hadde forkastet Torgersens begjæring om gjenopptakelse av 17. desember 1997 skrev Ståle Eskeland en artikkel i tidsskriftet Kritisk Juss nr. 3/2000.[2] Artikkelen hadde tittelen *Lagmannsrettens avgjørelse i Torgersen-saken: En psykologisk gåte og et intellektuelt havari*. Den 28. november 2001

---

[1] Strengt tatt den fjerde i rekken. Torgersen begjærte saken gjenopptatt kort tid etter at han var dømt, men begjæringen ble ikke realitetsbehandlet fordi Torgersen ikke hadde mulighet for å følge opp saken.

[2] Artikkelsamlingen s. 50.

havarerte saken på nytt – denne gang i Høyesteretts kjæremålsutvalg.[3] Også det er en gåte.

To ganger tidligere, i årene 1973 – 1976 og i årene 1997 – 2001 har Torgersen forsøkt å få saken gjenopptatt. Begge ganger er begjæringen om gjenopptakelse forkastet av lagmannsretten og Høyesteretts kjæremålsutvalg. Denne tredje gangen har vi derfor funnet det nødvendig å gå særdeles grundig til verks. Arbeidet med saken gjennom syv år har brakt oss til en sikker konklusjon: Torgersen er uskyldig. Ingen bevis knytter Torgersen til drapet og en rekke bevis utelukker at han kan være gjerningspersonen.

Det er på tide at rettssystemet starter opprydningsarbeidet. 16. juni 2008 er det 50 år siden Fredrik Fasting Torgersen ble uskyldig dømt. Han bør være frifunnet og tilkjent erstatning i god tid før 50-årsdagen passeres. Det offisielle Norge bør også gi Torgersen en offentlig unnskyldning.

Utredningen består av 3 deler:

Del I Introduksjon inneholder to kapitler. I kapittel 1 gjennomgår vi kronologien i Torgersen-saken fra 1957 til i dag. Vi gjennomgår alle bevis av betydning og begrunner konklusjonene. Vi drøfter også noen årsaker til at alle bevisene ble feiltolket. I kapittel 2 påviser vi at Torgersen har krav på at saken gjenopptas i medhold av strpl. §§ 391 nr. 3 og § 392 (endret bevismessig situasjon) og § 391 nr. 3 (straffbare forhold).

Del II Alminnelig del inneholder fire kapitler av ulik karakter, men med en felles kjerne: Hvilke oppfatninger har vi om justismord og på hvilke måter kan de styre våre holdninger til mulige justismord? Kapittel 3 handler om vår evne og vilje til å ta inn over oss at en fellende dom kan være et justismord, kapittel 4 om forekomst av og årsaker til justismord, kapittel 5 om argumenter for eller i mot å tillate gjenopptakelse og kapittel 6 om resonnementer som gjelder bevisvurdering av særlig betydning i Torgersen-saken.

Del III Spesiell del inneholder 13 kapitler som alle gjelder bevisene i Torgersen-saken. I kapittel 7 redegjør vi for hovedinnholdet i Torgersens forklaring og politiets drapsteori. I de følgende kapitlene (8−19) analy-

---

[3] Rt. 2001 s. 1521.

serer vi alle vesentlige bevis på et meget detaljert nivå, slik de ble fortolket i 1958 og slik de fremstår i dag. Begrunnelser og dokumentasjon som det ikke ble plass til i del I finnes dermed i del III.

Hovedproblemstillingen i gjenopptakelsessaken er om de bevisene som ble presentert og lagt til grunn i 1958 var holdbare. Hovedstrukturen i utredningens del III er som følger: Etter analysen av hvert enkelt bevis sammenholder vi våre funn med hva vi antar juryen bygde på i 1958. Vi bygger da særlig på den redegjørelsen statsadvokat L. J. Dorenfeldt utarbeidet 17. desember 1958 og som, med hans egne ord, inneholder en *"bred samlet fremstilling av det bevismateriale som lagretten bygget sin avgjørelse på"*.[4] Men også annet materiale som kan kaste lys over bevisbedømmelsen i 1958 blir trukket inn, særlig de sakkyndiges skriftlige rapporter fra 1958.

Med unntak av det som kan sies å være sakens hovedbevis, det såkalte tannbittbeviset, vurderte Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 (Rt. 2001 s. 1521) stort sett bevisene på samme måte som Eidsivating lagmannsrett gjorde da Torgersen ble funnet skyldig i 1958. Vi har derfor også funnet det nødvendig å referere og kommentere hovedpunkter i kjæremålsutvalgets vurdering av bevisene. Borgarting lagmannsretts vurdering av tannbittbeviset i kjennelsen av 18. august 2000 er et lærestykke i feilaktig bevisbedømmelse og er derfor også gjennomgått.

De viktigste dokumentene som det henvises til i fremstillingen er:

− Originaldokumenter fra 1957−58:
Mappe I Dok. 1–26.
Mappe II Dok. 27–93.
Mappe III Dok. 94–166.

− Dokumenter fra gjenopptakelsessaken 1973–76:

Mappe IV Dok. 167−173
Mappe V Dok. 174–221
Mappe VI Dok. 222– .[5]

---

[4] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 30−47.

[5] Bare det første dokumentet i Mappe VI er nummerert.

− 13 bilag til gjenopptakelsesesbegjæringen av 25. februar 2004:

Bilag 1: Sakkyndig uttalelse av professorene Carl Morten Motzfeldt Laane og Klaus Høiland (biologi) inntatt i tidsskriftet Blyttia nr. 2/2003 (barnålbeviset).
Bilag 2: Gjennomført alkohol-eksperiment og etterfølgende blodalkohol-analyse ved Folkehelseinstituttet, datert 25. november 2003 (dødstidspunktet).
Bilag 3: DRKs uttalelse til bilag 2, datert 2. januar 2004.
Bilag 4: Advokat Erling Moss' brev til DRK 9. januar 2004.
Bilag 5: DRKs tilleggsuttalelse til bilag 2, datert 11. februar 2004.
Bilag 6: Sakkyndig utredning av professor David Senn, University of Texas, San Antonio, USA, datert 22. november 2003 (tannbittbeviset), med tillegg av fire sider tegninger/foto utført av David Senn 19. januar 2004 (illustrasjonsmateriell).
Bilag 7: DRKs uttalelse til bilag 6. datert 22. januar 2004.
Bilag 8: Lagmannsrettens dom 16. juni 1958.
Bilag 9: Høyesteretts avgjørelse 1. november 1958.
Bilag 10: Lagmannsrettens beslutning 27. juni 1975.
Bilag 11: Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 31. mai 1976.
Bilag 12: Borgarting lagmannsretts avgjørelse 18. august 2000.
Bilag 13: Høyesteretts kjæremålsutvalgs avgjørelse 28. november 2001. (Rt. 2001, s. 1521.)

− En rekke dokumenter og annet materiale som senere er sendt Gjenopptakelseskommisjonen, her nevnt i alfabetisk rekkefølge:

Artikkelsamling.[6]
Avføringsbeviset 1957−2004. Oslo 28. juni 2004.[7]
Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958.[8]
Avisutklipp 7.–14. desember 1957.[9]

---

[6] Artikler skrevet om Torgersen-saken.

[7] Dokumentsamling. Sakkyndige uttalelser av professor dr. philos. Ragnar Bye, professor dr. med. Trond Eskeland og professor dr. philos. Per Brandtzæg. Vedlegg.

[8] Aftenposten, Arbeiderbladet, Dagbladet, Morgenbladet, Morgenposten, Verdens Gang og Vårt Land. Kilde: Nasjonalbiblioteket.

[9] Aftenposten, Arbeiderbladet, Dagbladet, Morgenbladet, Verdens Gang og Vårt Land. Kilde: Nasjonalbiblioteket.

Brannsakkyndig rapport. 20. januar 2005.[10]
Barnålbeviset 1957−2005.[11]*Oslo 9. februar 2005 (Del A og Del B).*
Dokumentutdrag Bind I og II.[12]
Dokumentutdrag Bind III.[13]
Dokumentutdrag Bind IV.[14]
Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958.[15]
Senn Report, Report Addendum, Alder Report, Stimson Report, Bowers Report (2001).[16]
Torgersen-saken. NRK 1999. Video.[17]
Torgersen-saken Del 1 og Del 2. NRK 2004. DVD.[18]
Utdrag HR Bind I, II, III og IV.[19]

Materialet er meget omfattende. Nedenfor gir vi derfor en liste over de dokumentene som er de meste sentrale i vår framstilling (finnes også blant dokumentene nevnt ovenfor).

Avføringsbeviset 1957–2004. Oslo 28. juni 2004.
Barnålbeviset 1957−2005. Oslo 9. februar 2005 (Del A og Del B).
Brannsakkyndig rapport. 20. januar 2005.
Dorenfeldts redegjørelse fra 17. desember 1957. Inntatt i *Barnålbeviset 1957−2005, del B*).

---

[10] Sakkyndig rapport av pensjonert politibetjent Øyvind Thorkildsen av 20. januar 2005.

[11] Dokumentsamling. Sakkyndig uttalelse av professor dr. philos. Rune Halvorsen Økland. Del A: Utredning. Del B: Vedlegg.

[12] Utdrag overlevert Gjenopptakelseskommisjonen på møtet 23. september 2004.

[13] Utdrag overlevert Gjenopptakelseskommisjonen på møtet 23. september 2004 kalt Illustrasjons-materiell.

[14] Utdrag utarbeidet under arbeidet med denne utredningen.

[15] Mesteparten av rettsboken fra hovedforhandlingen var håndskrevet. Den er inntatt i Mappe IV s. 158 flg. Vi har renskrevet den i eget dokument. I fremstillingen er det den renskrevne versjonen det vises til.

[16] Ringperm som inneholder professor David Senns sakkyndige uttalelse av 11. mars 2001, samt korte svar fra professor Marden E. Alder, professor Paul G. Stimson og professor Michael Bowers på spørsmål som Senn hadde stilt dem.

[17] NRK TV. Dokumentar sendt 27. mai 1999.

[18] NRK TV. Brennpunkt-programmer sendt 12. og 19. oktober 2004.

[19] Utdragene ble utarbeidet for Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001. De inneholder i hovedsak materiale som gjelder tannbittbeviset.

Den rettsmedisinske kommisjons uttalelse om avføringsbeviset av 6. desember 2004. Inntatt i Dokumentutdrag Bind IV s. 411.
Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 2001 (Rt. 2001, s. 1521). Bilag 13 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.
Ferdinand Strøm: Rapport av 28. april 1958. Inntatt i Utdrag I HR Bind I s. 1.
Jens Wærhaug: Rapport av 14. mai 1958. Inntatt i Utdrag HR Bind I s. 8.
David R. Senn: Tilleggsuttalelse av 22. november 2003. I uttalelsen, som er oversatt til norsk, oppsummerer og kommenterer Senn de viktigste problemstillingene vedrørende tannbittbeviset, bl.a. de britiske sakkyndiges rapporter og kjennelsen i Høyesteretts kjæremålsutvalg 2001 om tannbittbeviset.

I utredningen har vi tatt med en del av politiets bilder med tilhørende tekst som finnes i originaldokumentene fra 1957−58. De er ikke fortløpende nummerert der. For alle bilder, kart, tegninger og skisser har vi laget vår egen fortløpende nummerering og kalt dem *figur 1, figur 2* osv. Kartet som er inntatt helt først i utredningen og som viser Torgersens rute ifølge politiets drapsteori og Torgersens forklaring, omtales bare som *kartet*.

Hvis et dokument er oversatt fra engelsk til norsk, henviser vi til og siterer fra den norske oversettelsen.

Alle sitater er markert med anførselstegn. Mindre sitater er satt i kursiv. Lengre sitater er satt med mindre skrifttegn uten kursiv for å lette lesingen.

Det meste av det tekniske bevismaterialet i saken fra 1957−58 ble av Kriminallaboratoriet kalt *"prøver",* som ble nummerert fortløpende. Det er Kriminallaboratoriets nummerering det siktes til når vi bruker uttrykket *prøve 1, prøve 2* osv. med mindre annet fremgår.[20]

En rekke personer har bidratt på forskjellig vis når det gjelder analysene i utredningen og grunnlaget for dem, her nevnt i alfabetisk rekkefølge:

Professor DDS MS Marden E. Alder
Professor DDS JD Michael Bowers
Professor dr. philos. Per Brandtzæg

---

[20] De sakkyndige ga til dels prøver som de mottak fra Kriminallaboratoriet egne numre.

Professor dr. juris Anders Bratholm
Professor dr. med. Frank Brosstad
Professor dr. philos. Ragnar Bye
Advokat Einar Holm Charlsen
Forfatter Camilla Juell Eide
Professor dr. med. Trond Eskeland
Seniorforsker dr. med. Per Flood
Forfatter og jurist Fredrik S. Heffermehl
Professor dr. med. Per Holck
Professor dr. philos. Aanund Hylland
Professor dr. philos. Klaus Høiland
Advokat Magne Jetne
Tannlege Kjell Johannesen
Statsautorisert translatør Sveinung Løkke
Journalist Per Ståle Lønning
Professor dr. philos. Morten Laane
Forsker dr. scient. Jon Medbø
Advokat Jon Øyvind Eide Midthjell
Privatetterforsker Tore Sandberg
Advokat Cato Schiøtz
Professor DDS David Senn
Grafisk designer Øystein Os Simonsen
Professor DDS MS Paul G. Stimson
Advokat Jan Tennøe
Pensjonert politiførstebetjent Øyvind Thorkildsen
Selvstendig næringsdrivende Frode Fasting Torgersen
Professor dr. philos. Rune Halvorsen Økland

Uten en meget omfattende og uselvisk innsats fra disse personene hadde det ikke vært mulig å lage denne utredningen. Hvor mange arbeidstimer som er nedlagt i alt har vi ikke nøyaktig oversikt over. Konservativt anslått har de sakkyndige som vi har engasjert nedlagt ca. 9000 arbeidstimer. Det er gjennomført en rekke forsøk og rekonstruksjoner.

De sakkyndige utredningene som er utarbeidet på vårt initiativ, er særdeles grundige. Deres omfang, form og innhold står i skarp kontrast til sakkyndighetsrapportene fra 1958 som er kortfattede og gjennomgående holder en meget lav faglig standard.

De sakkyndige som har bistått oss er framstående fagfolk på sine felt. Det fremgår av redegjørelser de selv − på vår anmodning − har gitt for sine faglige kvalifikasjoner. De sakkyndige i 1958 hadde til dels svake eller ingen faglige kvalifikasjoner for det arbeid de utførte.

På vårt initiativ har Den rettsmedisinske kommisjon for første gang vurdert holdbarheten av de sakkyndige rapporter om det såkalte avføringsbeviset.

Arbeidet med gjenopptakelsesbegjæringen som ble levert 25. februar 2004 og arbeidet med denne utredningen har vært meget ressurskrevende for advokat Erling Moss, som er Torgersens forsvarer, og meg selv. Konservativt anslått har vi arbeidet ca. 6000 timer. I tillegg kommer til sammen ca. 4500 timers arbeid i forbindelse med gjenopptakelsessaken i 1997−2001.

Utredningen slik den nå foreligger er skrevet av undertegnede. Men jeg har i løpet av de mer enn tre år arbeidet har pågått og i de fire foregående år jeg arbeidet med Torgersen-saken, vært i løpende kontakt med advokat Moss. Moss har lest talløse utkast til deler av utredningen, skrevet en rekke notater, kontrollert kilder, osv. Vi står begge bak utredningen. Den er derfor skrevet i vi-form.

Noen, ingen nevnt her, har aktivt og på sviktende grunnlag forsøkt å hindre at sannheten i Torgersen-saken skulle komme for en dag. Kanskje har de vært i god tro. Ydmyke overfor den mulighet at Torgersen kunne være uskyldig, har de uansett ikke vært.

Mange andre, heller ikke de nevnt her, har bistått med råd og dåd eller påtatt seg rollen som Djevelens advokat. Begge former for støtte har gitt nødvendig inspirasjon.

Oslo 5. april 2005

Ståle Eskeland

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD 1
LISTE OVER FORKORTELSER: 17
LISTE OVER ILLUSTRASJONER: 17

DEL I. INTRODUKSJON 19

KAPITTEL 1. TORGERSEN-SAKEN 1957−2005 21
1. Drapet 21
2. Pågripelse og rettssak. Kampen for frifinnelse 23
3. Torgersens forklaring til politiet 28
4. Rigmor Johnsens siste timer 29
5. Politiets drapsteori 31
6. Noen vurderinger av politiets drapsteori 32
7. Politiets etterforskning 37
8. En alternativ drapshistorie 38
9. Bevisene 39
9.1 De fem hovedbevisene i 1958 39
9.2 Tannbittbeviset 40
9.3 Avføringsbeviset 44
9.4 Barnålbeviset 49
9.5 Oppsummering om de tre tekniske bevisene. De sakkyndiges rolle. 58
9.6 Særskilt om Printz´s nøkkelrolle som sakkyndig i Torgersen-saken 59
9.7 Vitnet Ørnulf Bergersen 62
9.8 Vitnet Johanne Kristine Olsen 65
9.9 Andre bevis 65
9.9.1 Oversikt 65
9.9.2 Torgersen hadde alibi 66
9.9.3 Torgersen kunne ikke ha truffet Rigmor Johnsen like før kl. 23.00 67
9.9.4 Ikke slam, skitt og støv fra kjelleren på antrekk 1 og antrekk 2 67
9.9.5 Ikke blod på antrekk 1 og antrekk 2 68
9.9.6 Rigmor Johnsen ble drept senere enn kl. 23.30 68
9.9.7 Brannen ble påtent etter at Torgersen var pågrepet 69
9.9.8 Ingen vitner har sett Torgersen i nærheten av åstedet 69
9.9.9 Gjerningspersonen gikk ikke ned i kjelleren fra gårdsplassen 69
9.9.10 Ripemerker på fyrstikkesken var påført i ettertid 70
9.9.11 Ikke treull fra kjelleren på antrekk 1 og antrekk 2 70
9.9.12 Ikke avføring på antrekk 1 70
10. Oppsummering om bevisene. Status 2005 71

11. Den psykologiske barrieren. Tilliten til rettssystemet 72
KAPITTEL 2. GJENOPPTAKELSESKOMMISJONENS OPPGAVE 75
1. Rammen for Gjenopptakelseskommisjonens arbeid 75
2. Krav om gjenopptakelse i medhold av strpl. §§ 391 nr. 3 og 392 annet ledd 75
3. Krav om gjenopptakelse i medhold av strpl. § 391 nr. 1 80

DEL II. ALMINNELIG DEL 83

KAPITTEL 3. OM Å MØTE ET MULIG JUSTISMORD MED ET ÅPENT SINN 85
KAPITTEL 4. NOEN DATA OM JUSTISMORD 89
1. Forekomst 89
2. Årsaker til justismord 91
KAPITTEL 5. MOMENTER AV GENERELL NATUR SOM KAN ANFØRES FOR ELLER MOT Å TILLATE GJENOPPTAKELSE 97
1. Skyldspørsmålet er avgjort av en jury 97
2. Juryens kjennelse er ikke begrunnet 97
3. Den fellende dommen bygger på umiddelbar bevisførsel 99
4. Bevis som ble ført i 1958 og ikke lar seg ikke føre i en ny straffesak 101
KAPITTEL 6. RESONNEMENTER SOM GJELDER BEVISVURDERINGER I TORGERSEN-SAKEN 103
1. Beviskategorier inndelt etter art og sannsynlighet 103
2. Sikkert bevis 104
3. Utelukkelsesbevis 104
4. Sannsynlighetsbevis 104
5. Forskjellige typer bevis i Torgersen-saken 106
5.1 Språkbruk 106
5.2 Utelukkelsesbevis i Torgersen-saken 106
5.3 Sikre bevis i Torgersen-saken 106
5.4 Sannsynlighetsbevis i Torgersen-saken 107
6. Slutninger fra forenlighet til sannsynlighet 107
7. Generell sannsynlighet og sannsynlighet i det enkelte tilfellet 109
8. Enkeltbevis og vurdering av det samlede bevismaterialet 113

DEL III. SPESIELL DEL: BEVISENE 117

KAPITTEL 7. HOVEDINNHOLDET I POLITIETS DRAPSTEORI OG I TORGERSENS FORKLARING 119
1. Skippergata 6b. Drapssted og funnsted 119
2. Ytre trekk ved politiets drapsteori og Torgersens forklaring 128
2.1 Politiets drapsteori og Torgersens forklaring. Oversikt 128
2.2 Politiets drapsteori 132
2.3 Torgersens forklaring 133
2.4 Torgersens bevegelser ifølge politiets drapsteori og Torgersens forklaring 134
3. Vurdering av politiets drapsteori: en absurd historie 135
4. Vurdering av Torgersens forklaring: en hverdagsfortelling 140

KAPITTEL 8. TANNBITTBEVISET 143
1. Problemstilling 143
2. Nummerering av bittmerker og tenner 144
3. Hovedpunkter i sakkyndiges uttalelser 149
3.1 Oversikt 149
3.2 Strøm og Wærhaug 150
3.3 Bang 153
3.4 Hagen og Neumann 153
3.5 Johannessen 154
3.6 Whittaker og MacDonald (britene) 154
3.7 Flood og Holck 155
3.8 Senn 156
3.9 Bowers, Stimson og Alder 158
3.10 Kommentar til Strøm, Wærhaug, Bang og britenes konklusjoner 159
4. Fire trekk ved bittsporet som utelukker at Torgersen er biteren 161
4.1 Problemstillingen 161
4.2 Intet merke etter Torgersens høyre sidefortann i underkjeven (tann 42) 162
4.2.1 Tolkninger av mellomrommet mellom bittmerke 4 og 5 i Rigmor Johnsens bryst 162
4.2.2 Artikulatorforsøk 164
4.2.3 Oppsummering og konklusjon om fraværet av merke etter Torgersens tann 42. Status 2005 168
4.2.4 Betydningen av merke etter tann 42 i 1958 og 2001 168
4.3 Forholdet mellom Torgersens tenner 31 og 41 og bittmerkene 5 og 6 170
4.4 Karakteristiske trekk i bunnen av bittmerke 2 171
4.5 Skademønsteret 172
5. Betydningen av tannbittbeviset i Borgarting lagmannsretts kjennelse av 18. august 2000 174
6. Særskilt om Strøms og Wærhaugs faglige kvalifikasjoner 180
7. Særskilt om professor Tore Solheims engasjement 185
8. Oppsummering og konklusjon om tannbittbeviset. Status 2005 190
9. Betydningen av tannbittbeviset i 1958 og 2001 191
KAPITTEL 9. AVFØRINGSBEVISET 197
1. Problemstilling 197
2. Avføringsbeviset slik det ble presentert i 1958 198
3. Feil ved avføringsbeviset slik det ble presentert og lagt til grunn i 1958 201
4. Uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon av 6. desember 2004 214
5. Oppsummering og konklusjon om avføringsbeviset. Status 2005 216
6. Betydningen av avføringsbeviset i 1958 og 2001 216
KAPITTEL 10. BARNÅLBEVISET 219
1. Problemstilling 219
2. Antrekk 1 har ikke vært i Skippergata 6b. 221
3. Barnålbeviset slik det ble presentert i 1958 223
4. Feil ved barnålbeviset slik det ble presentert og lagt til grunn i 1958 228

5. Særskilt om Printz´s skriftlige rapport 249
6. Særskilt om Morks undersøkelse 251
7. Særskilt om tre brev fra Norsk institutt for skogforskning (NISK) 253
8. Særskilt om vitnet Eilif Støleggen 255
9. Oppsummering og konklusjon om barnålbeviset. Status 2005 261
10. Betydningen av barnålbeviset i 1958 og 2001 263
KAPITTEL 11. VITNET ØRNULF BERGERSEN 267
1. Problemstilling 267
2. Bergersens daglige gåtur Oslo sentrum–Gjersjøen t/r 267
3. Andre trekk ved Bergersens forklaring 269
3.1 Bergersens forklaring om tidspunktet da han så Torgersen 270
3.2 Skippergata 6b og Skippergata 9 272
3.3 Nummerskiltets plassering 274
3.4 Torgersen hadde parkert sykkelen i Skippergata 9 ifølge Bergersen 275
3.5 Torgersen var barhodet ifølge Bergersen 276
4. Andre forhold vedrørende bevisverdien av Bergersens forklaring 278
4.1 Problemstilling 278
4.2 Bergersen var ettersøkt av politiet 278
4.3 Bergersens personlighetstrekk og kriminelle fortid 279
4.4 Bergersens motiv for å lyve 284
4.5 Medfangers oppfatning av Bergersens troverdighet 287
4.6 Torgersens angrep på Bergersen i retten 288
4.7 Tidspunktet da Bergersen ble kjent for politiet/påtale-myndigheten 289
4.8 Fikk Bergersen fordeler etter å ha vitnet i Torgersen-saken? 294
5. Oppsummering og konklusjon om Ørnulf Bergersens forklaring. Status 2005 297
6. Betydningen av Bergersens vitneforklaring i 1958 og 2001 298
KAPITTEL 12. VITNET JOHANNE KRISTINE OLSEN 303
1. Problemstilling 303
2. Johanne Kristine Olsens identifisering av Torgersen 303
3. Johanne Kristine Olsens forklaringer om den brun- og hvitstripete dressen 306
4. Andre forhold vedrørende Johanne Kristine Olsens forklaringer 309
5. Oppsummering og konklusjon om innholdet i Johanne Kristine Olsens forklaringer 310
6. Forklaringer fra drosjesjåfører 311
6.1 Problemstilling 311
6.2 Etterlysning 311
6.3 Drosjesjåfør Otto Strand 312
6.4 Drosjesjåfør Arthur Johannesen 315
6.5 Oppsummering og konklusjon om drosjesjåførenes forklaringer 316
7. Oppsummering og konklusjon om Johanne Kristine Olsens observasjon. Status 2005 317
8. Betydningen av Johanne Kristine Olsens vitneforklaring i 1958 og 2001 317
KAPITTEL 13. ÅSTEDSBILDET 319
1. Problemstilling 319

2. Bålets sammensetning og størrelse 319
3. Gjerningspersonen har oppholdt seg på innersiden av liket 322
3.1 Problemstilling 322
3.2 Gjerningspersonens opphold i kjelleren da han bygde bålet 323
3.3 Gjerningspersonens opphold i kjelleren da han tente på bålet 327
3.4 Fyrstikkene i kjelleren 330
4. Kåpe, lue, skjerf og pose med to epler lå på innersiden av liket 331
5. Oppsummering og konklusjon om åstedsbildet. Status 2005 337
6. Betydningen av åstedsbildet i 1958 og 2001 338
KAPITTEL 14. PÅGRIPELSEN AV TORGERSEN OG BRANNSTIFTELSEN 339
1. Problemstillingen 339
2. Forklaringene til Asbjørn Gulseth, Reidar Klevstul og Kristiane Gulseth 342
3. Forholdet mellom pågripelsen av Torgersen og brannstiftelsen 346
4. Oppsummering og konklusjon om forholdet mellom pågripelsen av Torgersen og brannstiftelsen. Status 2005 351
5. Betydningen av forholdet mellom pågripelsen av Torgersen og brannstiftelsen i 1958 og 2001 351
KAPITTEL 15. SPOR PÅ ÅSTEDET/OFFERET OG SPOR PÅ TORGERSEN 353
1. Problemstilling 353
2. Multivariate analyser 354
3. Fingeravtrykk 355
4. Skitt og støv 356
5. Blod 356
5.1 Blod på åstedet/offeret og blod på Torgersen 356
5.2 Blodtyper 374
5.3 Oppsummering og konklusjon om blod. Status 2005 374
6. Slam 375
7. Treull 377
8. Tekstilfibre på Torgersens frakk 378
9. Tekstifibre på Rigmor Johnsens kåpe 379
10. Tekstilfibre/tråder under/på avdødes negler 380
10.1 Problemstilling 380
10.2 Lillefingerfiberen 381
10.3 Langfingerfibrene 384
10.4 Oppsummering og konklusjon om tekstilfibrene på/under Rigmor Johnsens negler. Status 2005 384
11. Hår 385
12. Fyrstikker og ripemerker 388
13. Oppsummering og konklusjon om spor på åstedet/offeret og spor på Torgersen. Status 2005 390
14. Betydningen av spor på åstedet/offeret og spor på Torgersen i 1958 og 2001 390

KAPITTEL 16. DRAPSTIDSPUNKTET 393
1. Problemstilling 393
2. Skadetidspunkt, dødstidspunkt og drapstidspunkt 394
3. Drapstidspunktet i dommen og det virkelige drapstidspunktet 395
3.1 Begrunnelsen for fastsettelse av drapstidspunktet i dommen. Problemstilling 395
3.2 Alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod 396
3.2.1 Problemstilling 396
3.2.2 Svein Erik Johansens forklaringer om hva Rigmor Johnsen hadde drukket få timer før hun ble drept 397
3.2.3 Forholdet mellom alkoholinntak, blodalkoholkonsentrasjon og drapstidspunkt 399
3.2.4 Usikkerhetsfaktorer med hensyn til beregningene av alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod 407
a. Problemstilling 407
b. Promille som mål for alkoholkonstrasjon i blodet 407
c. Målingens nøyaktighet 408
d. Rigmor Johnsens alkoholinntak 409
e. Ølets alkoholinnhold 409
f. Betydningen av Eskeland og Holcks forsøk 410
3.2.5 Oppsummering og konklusjon om alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod. Status 2005 410
3.3 Dødsflekker, dødsstivhet og temperatur 410
3.3.1 Problemstillinger 410
3.3.2 Dødsflekker 411
3.3.3 Dødsstivhet 414
3.3.4 Temperatur 417
3.3.5 Oppsummering og konklusjon om dødsflekker, dødsstivhet og temperatur. Status 2005 418
3.4 Olga Eriksens observasjon i trappeavsatsen 419
3.5 Vaktmann Juul William Sørensen hørte ett kvinneskrik ca. kl. 01.00 423
3.6 Tidspunktet for brannstiftelsen 429
4. Oppsummering og konklusjon om betydningen av drapstidspunktet. Status 2005 429
5. Betydningen av drapstidspunktet i 1958 og 2001 431
KAPITTEL 17. TORGERSENS ALIBI 437
1. Problemstilling 437
2. Strekningen Sentrum kino−Kafé Hjerterom−Grand Hotel 438
3. Strekningen Grand Hotel–Sentrum kino 438
4. Utenfor Sentrum kino 438
5. Strekningen Grand Hotel–Sentrum kino–Tore Hunds vei 24 440
6. Torgersens forklaring om Gerd 440
6.1 Problemstilling 440
6.2 Forklaringene om da Torgersen kom hjem 442
6.2.1 Problemstilling 442
6.2.2 Torgersens forklaring 443
6.2.3 Dagmar Torgersens forklaringer 444

6.2.4 Dagmar og Robert Halvorsens forklaringer ... 445
6.2.5 Oppsummering og konklusjon om forklaringene da Torgersen kom hjem ... 446
6.3 Forklaringene om da Torgersen forlot Tore Hunds vei 24 ... 446
6.4 Torgersens forklaring om ruten han gikk/syklet med Gerd ... 447
6.5 Forklaringene om Gerd i Tore Hunds vei 24 ... 451
6.5.1 Problemstilling ... 451
6.5.2 Torgersens forklaringer ... 452
6.5.3 Dagmar Torgersens (morens) og Dagmar Halvorsens (søsterens) forklaringer ... 454
6.5.4 Oppsummering og konklusjon om forklaringene om Gerd. Status 2005 ... 458
6.6 Telefonoppringingen fra Gerd Gundersen ... 459
6.7 Gerd Kristiansen (18 år) ... 461
6.7.1 Problemstilling ... 461
6.7.2 Forklaringene om at Gerd Kristiansen hadde vært sammen med Torgersen ... 463
6.7.3 Forklaringene om Gerd Kristiansens ribbensbrudd ... 468
6.7.4 Forklaringene om at Gerd Kristiansen og Svein Kristiansen hadde truffet Torgersen på Kafé Hjerterom ... 470
6.7.5 Erklæringen fra Jan Vig ... 473
6.7.6 Oppsummering og konklusjon om Gerd Kristiansen. Status 2005 ... 474
6.8 Hvorfor fortalte ikke Torgersen til politiet at det var Gerd Kristiansen han hadde vært sammen med? ... 475
6.9 Hvorfor ble ikke Gerd Kristiansen, Ragna Noreng og Ruth Klausen ført som vitner? ... 476
6.10 Gerd Berg ... 480
7. Oppsummering og konklusjon om Torgersens alibi. Status 2005 ... 485
8. Betydningen av Torgersens alibi i 1958 og 2001 ... 487
KAPITTEL 18. MØTET MELLOM TORGERSEN OG RIGMOR JOHNSEN IFØLGE POLITIETS DRAPSTEORI 489
1. Problemstilling ... 489
2. Gatebildet ... 490
3. Rigmor Johnsens rute og tidsforbruk ... 490
4. Torgersens rute og tidsforbruk ... 496
5. Oppsummering og konklusjon om møtet mellom Torgersen og Rigmor Johnsen. Status 2005 ... 502
6. Betydningen av møtet mellom Torgersen og Rigmor Johnsen i 1958 og 2001 ... 503
KAPITTEL 19. VITNEOBSERVASJONER SOM HAR RELEVANS FOR POLITIETS DRAPSTEORI ... 505
1. Problemstillinger ... 505
2. Vitneobservasjoner før drapet ... 506
2.1 Strekningen Grand Hotel − krysset Karl Johansgt./Dronningens gate ... 506
2.2 Strekningen krysset Karl Johans gate/Dronningens gate − Skippergata 6b ... 506
2.2.1 Problemstillinger ... 506
2.2.2 Ble mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen identifisert som Torgersen? ... 506
2.2.3 Er det trekk ved mannen som fulgte etter/var sammen Rigmor Johnsen som gir støtte for at det var Torgersen? ... 513
a. Problemstilling ... 513

b. Mannens høyde 514
c. Den brun- og hvitstripete dressen 516
2.2.4 Oppsummering og konklusjon 521
2.2.5 Særskilt om etterforskningen av "Olaf Lien" og Alf Brandsdal 521
2.3 Vitneobservasjoner av Torgersens brun- og hvitstripete dress 525
2.3.1 Problemstilling 525
2.3.2 Vitner i og utenfor Sentrum kino 525
2.3.3 Vitner på Kafé Hjerterom 530
2.3.4 Vitner utenfor Grand Hotel 534
2.4 Oppsummering og konklusjon om vitneobservasjoner før drapet. Status i 2005 535
2.5 Betydningen av vitneforklaringene før drapet i 1958 og 2001 536
3. Vitneobservasjoner etter drapet 537
4. Oppsummering og konklusjon om vitneforklaringer med relevans for politiets drapsteori. Status 2005 539
5. Betydningen av vitneforklaringer med relevans for politiets drapsteori i 1958 og 2001 541

Liste over forkortelser:

- Rt. − Norsk Retstidende
- s. – side
- Strl. − straffeloven av 1902
- Strpl. − straffeprosessloven av 1981 (gjeldende) og av 1887 (tidligere)
- S. st. − samme sted

Liste over illustrasjoner:

Kart. Torgersens bevegelser ifølge ham selv og politiets drapsteori. (Ligger bak forsiden)
Figur 1. Tegning av Skippergata 6b. Side 22
Figur 2. Kart over Oslo sentrum. Side 30
Figur 3. Gårdplassen i Skippergata 6b. Side 32
Figur 4. Den blodige ulljakken til Rigmor Johnsen. Side 34
Figur 5. Bålmateriale på samlet på gårdplassen. Side 35
Figur 6. Kjellertrappen ned til funnstedet. Side 35
Figur 7. Kjelleren der liket ble funnet sett fra gårdsplassen. Side 36
Figur 8. Brystet med bittmerkene. Side 40
Tabell. Planterester i avføringsprøver fra Torgersens eiendeler. Side 46
Figur 9. Barnåler (fra Øklands bilder). Side 56
Figur 10. Tegning av Skippergata 6b (som figur 1). Side 120
Figur 11. Inngangspartiet til Skippergata 6b. Side 121
Figur 12. Gangen i Skippergata 6b. Side 122
Figur 13. Trappeavsatsen der drapet skjedde sett fra gårdplassen. Side 123
Figur 14. Gårdplassen i Skippergata 6b (som figur 3). Side 124
Figur 15. Kjellertrappen ned til funnstedet (som figur 6). Side 125
Figur 16. Rigmor Johnsen slik hun lå i kjelleren. Side 126
Figur 17. Politiets tegning av Skippergata 6b med likets plassering. Side 127
Figur 18. Politiets kart over Oslo sentrum fra 1957/58. Side 130
Figur 19. Brystet med bittmerkene (som figur 8). Side 144
Figur 20. Bittmerkene rundt brystvorten. Foto av gipsavstøpning. Side 145
Figur 21. Menneskets tannsett. Tegning. Side 146

Figur 22. Bittmerkene rundt brystvorten. Foto av brystet. Side 148
Figur 23. Senns tegninger som viser bittmerkene dersom Torgersen var biteren. Side 167
Figur 24. Torgersens tenner (tre bilder). Side 176
Tabell. Planterester i avføringsprøver fra Torgersens eiendeler (samme tabell som på side 46). Side 209
Figur 25. Politiets tegning av Skippergata 6b. Gulvfeltene i kjelleren angitt. Side 220
Grankvist. Figur 1 i Øklands kapittel 1. Side 237
Nåler fra grankvist. Figur 2 i Øklands kapittel 1. 238
Grannåler og kvist fra samme tre. Figur 3 i Øklands kapittel 1. Side 239
Korte grannåler. Figur 4 i Øklands kapittel 1. Side 243
Figur 26. Skippergata 9. Inngangspartiet. Side 274
Figur 27. Inngangspartiet til Skippergata 6b (som figur 11). Side 275
Figur 28. Bålmateriale på samlet på gårdplassen (som figur 5). Side 320
Figur 29. Torgersens brun- og hvitstripete bukse. Side 324
Figur 30. Seks stripete bukser. Side 325
Figur 31. Politiets tegning av Skippergata 6b med likets plassering (som figur 17). Side 333
Figur 32. Rigmor Johnsen i kjelleren med kåpen ved hodet. Side 334
Figur 33. Kåpen til Rigmor Johnsen. Side 335
Figur 34. Original arkitekttegning av Skippergata 6b. Bålets plassering. Side 340
Figur 35. Trappeavsatsen med blod og avføring. Side 357
Figur 36. Trappeavsatsen tegnet med blod og avføring. Side 358
Figur 37. Rigmor Johnsens ansiktsskader sett forfra. Side 360
Figur 38. Rigmor Johnsens ansiktsskader sett fra siden. Side 361
Figur 39. Den blodige ulljakken til Rigmor Johnsen (som figur 4). Side 362
Figur 40. Kuttet i Rigmor Johnsens hodebunn. Side 363
Figur 41. Underskjørtet til Rigmor Johnsen. Side 364
Figur 42. Torgersens frakk. Side 367
Figur 43. Bilde av Torgersens hender gjengitt i Dagbladet. Side 372
Figur 44. Rigmor Johnsen slik hun lå i kjelleren (som figur 16). Side 416

DEL I. INTRODUKSJON

Del I inneholder to kapitler. I kapittel 1 gjennomgår vi kronologien i Torgersen-saken fra 1957 til i dag. Vi gjennomgår alle bevis av betydning og begrunner konklusjonene. Vi drøfter også noen årsaker til at alle bevisene ble feiltolket. I kapittel 2 påviser vi at Torgersen har krav på at saken gjenopptas i medhold av strpl. §§ 391 nr. 3 og § 392 (endret bevismessig situasjon) og § 391 nr. 3 (straffbare forhold).

Kapittel 1. Torgersen-saken 1957−2005

1. Drapet

Drapet på den 16-årige Rigmor Johnsen, natten til lørdag 7. desember 1957, var grufullt. Hun ble funnet i kjelleren i Skippergata 6b i Oslo sentrum, blodig og delvis naken ved at brystene og underlivet var blottlagt.

Over og bak liket var det laget et bål av papp, ni store trelemmer, planker, en sofa og et gammelt juletre. Gjerningspersonen hadde tent på bålet, men det ble bare en ulmebrann som raskt ble brakt under kontroll da brannvesenet ankom kl. 01.30 etter å ha blitt varslet over telefon kl. 01.27. Det var på grunn av brannen at liket ble oppdaget.

Blod og avføring viste at drapet hadde skjedd på en trappeavsats som ledet ut til en indre gårdsplass. Liket var deretter flyttet ned i kjelleren. Ifølge politiets drapsteori hadde dette skjedd ved at liket var båret ca. tre meter over gårdsplassen og ned gjennom en åpning i selve gårdsplassen som var dekket av to lemmer (figur 1).

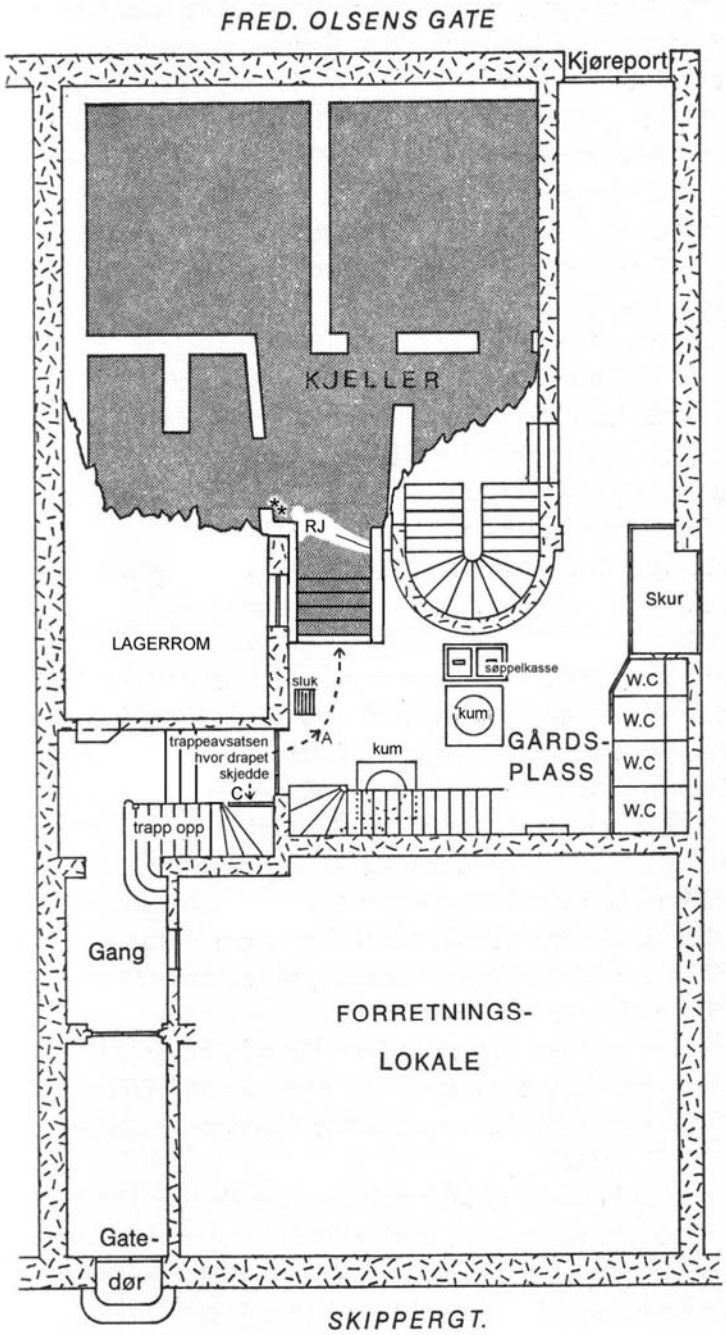

Figur 1. Skippergata 6b. Bygningen strekker seg fra Skippergata til Fred. Olsens gate. Tegningen viser trappeavsatsen hvor drapet skjedde og kjelleren hvor Rigmor Johnsen (RJ) ble funnet. De to stjernene ved hodet (**) viser hvor kåpen lå. Pilen merket A viser hvorledes politiet mente liket ble flyttet fra trappeavsatsen over gårdsplassen, ned kjellertrappene og plassert på kjellergulvet. Pilen merket C peker mot kjellerdøren som førte direkte fra trappeavsatsen ned i kjelleren, og som var en alternativ vei fram til stedet der liket var plassert. (Tegningen er omarbeidet fra en tegning i Michael Grundt Spangs bok *Torgersen-saken* (Cappelen 1973).

Obduksjonen viste at Rigmor Johnsen hadde blødd kraftig. Ansiktet var fullt av blod som hadde rent fra nese og munn, og den tynne ulljakken (golfjakke) var gjennomtrukket av blod på nesten hele forsiden. Hun hadde et dødelig sår i hodet, det var tatt et dødelig kvelertak, hun var voldtatt eller forsøkt voldtatt og gjerningspersonen hadde bitt henne kraftig i det venstre brystet. Bittet var utført etter at hun var død, da det ikke var blod i bittsåret. Trusen var revet i stykker. En avrevet del ble funnet på trappeavsatsen. På baksiden av liket sett fra åpningen mot gårdsplassen lå en pose med to epler som Rigmor Johnsen hadde kjøpt på veien hjem. Samme sted lå også kåpen Rigmor Johnsen hadde hatt på seg. Både kåpen og epleposen var ubeskadiget og uten spor av blod eller avføring. Dette viser at Rigmor Johnsen ikke kan ha hatt kåpen på seg da hun ble drept, og at kåpen og posen må ha blitt brakt ned i kjelleren etter at liket var flyttet dit.

Rigmor Johnsen bodde i en fireroms leilighet i tredje etasje i Skippergata 6b sammen med faren, søsken, andre familiemedlemmer og en leieboer, i alt 10 personer. Moren hadde forlatt familien. Gården var gammel og umoderne med doer og søppelkasser på gårdsplassen. Strøket var den gang et av Oslos fattigste, med havnetrafikk og løsgjengere. Gården er nå revet.

2. Pågripelse og rettssak. Kampen for frifinnelse

Brannen ble varslet til brannvesenet kl. 01.27 natt til lørdag den 7. desember 1957.

En halv time tidligere, kl. 00.58, var Fredrik Fasting Torgersen (23 år) blitt pågrepet i Havnegata ved Østbanestasjonen (nåværende Oslo S) ca. 500 meter fra åstedet, fordi han syklet uten lykt på en guttesykkel. Politifolkene mente at han hadde stjålet sykkelen. De trodde ikke på Torgersen da han fortalte, som sant var, at han hadde lånt sykkelen av sin nevø. Da meldingen om drapet kom over politiradioen, satt Torgersen i en politibil. Han ble straks mistenkt for drapet.

Allerede lørdag 7. desember skrev avisene at en ung mann var mistenkt og arrestert. Mandag 9. desember skrev avisene at mannen var Torgersen og at han var siktet for drapet (ingen søndagsaviser i 1958). Tirsdag 10. desember hadde avisene bilde av Torgersen.

En viktig grunn til at politiet straks utpekte Torgersen som gjerningspersonen var at han var prøveløslatt fra fengsel. Han sonet en dom for et voldtektsforsøk på en nabokvinne (ca. 40 år).[21] Hun var mor til en av hans venner. Torgersen hadde også en dom for vold mot politiet. At han forsøkte å stikke av fra politiet etter at han var pågrepet, bidro også til at mistanken ble rettet mot ham. Torgersens forklaring på fluktforsøket er at han hadde alkoholforbud under prøveløslatelsen, og at han var redd for å bli gjeninnsatt hvis politiet oppdaget at han hadde drukket.[22]

Etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen og rettssaken mot Torgersen i Eidsivating lagmannsrett 2.–16. juni 1958 ble fulgt med meget stor interesse. Rettssaken gikk for åpne dører, tilhørerbenkene var fylt til siste plass og Oslo-avisene hadde meget fyldige referater fra dag til dag. Avisreferatene er blitt en viktig kilde.[23]

De fleste som var til stede i lagmannsretten mente nok at bevisene (se nedenfor) var overveldende og at Torgersen derfor var skyldig. Også forsvareren, høyesterettsadvokat Knut Blom (senere høyesterettsdommer), trodde Torgersen var skyldig.[24]

To dramatiske episoder lørdag 7. juni bidro til dette: Torgersen svarte bekreftende og uriktig på spørsmål om et vitne som aktoratet førte, og som het Gerd Berg, var den Gerd som han hevdet at han hadde vært sammen med den natten drapet skjedde. Påtalemyndigheten hadde lagt en felle, da den på forhånd var klar over at kvinnen ikke kunne være den riktige Gerd. Senere samme dag gikk Torgersen til fysisk angrep på

---

[21] Mye tyder på at domfellelsen var uriktig, se Camilla Juell Eide og Erling Moss, " … aldri mer slippes løs … " (Pax forlag 1999) s. 57–67. Men det spilte selvsagt ingen rolle for den oppfatning politiet og påtalemyndigheten hadde av Torgersen, nemlig at han var en voldtektsforbryter.

[22] Allerede samme kveld sa Torgersen ifølge politirapport av 7. desember 1957: *"Han ble spurt om grunnen til at han prøvde å stikke av. Til dette svarte han at han hadde sikring på seg, og nødig ville bli tatt for å kjøre uten lykt. Han hadde fått vite at den minste bagatell kunne ødelegge for ham. Det var tydelig alkohollukt av ham, men han benektet bestemt å ha drukket noe."* Dok. 5 s. 3, Mappe I s. 96. Under den rettslige forundersøkelsen forklarte han at han hadde drukket. Dok. 45 s. 4, Mappe II s. 177.

[23] Noen avisomtaler fra 7.–31. desember 1957 er inntatt i Avisutklipp 7.–14. desember 1957. Referatene i Aftenposten. Arbeiderbladet, Dagbladet, Morgenbladet, Morgenposten, Verdens Gang og Vårt Land er inntatt i Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958.

[24] Muntlig opplysning til Ståle Eskeland fra en sikker kilde som hadde opplysningen fra Blom selv.

aktors hovedvitne, Ørnulf Bergersen, da han forklarte at han hadde sett Torgersen komme ut av en port i Skippergata bare noen få minutter før Torgersen ble pågrepet. Vi vet nå at Bergersen løy.

Mandag den 9. juni ble Torgersen ført inn i rettssalen med hånd- og fotjern og lenke mellom dem. Han måtte forlate rettssalen da Bergersen fortsatte sin forklaring. Hånd- og fotjernene beholdt han så lenge rettssaken varte.

Torgersen ble tiltalt for drapet på Rigmor Johnsen 12. mai 1958. Hovedforhandlingen startet mandag 2. juni. Lørdag 14. juni avsa juryen kjennelse for at Torgersen var skyldig i forsettlig drap under særdeles skjerpende omstendigheter, voldtektsforsøk og ildspåsettelse med fare for tap av menneskeliv. I prosedyren sa statsadvokat L. J. Dorenfeldt bl.a.:[25]

"Det finnes ingen form for anstendighet hos denne personen. ... Han er [i denne rettssak] kjent skyldig i tre ytterst alvorlige forbrytelser, hvorav den ene kunne ha voldt 30 personers død. Da alt var på det rene, nektet Torgersen, for derved å fri seg fra all skyld. ... Nå må vi ha en garanti for at denne voldsforbryteren forvares for alltid ... ."

Mandag 16. juni ble Torgersen dømt til livsvarig fengsel og 10 års sikring. Ved straffutmålingen ble det lagt til grunn at drapet var et *"typisk seksualdrap",* at bittet i Rigmor Johnsens bryst var et *"lystbitt",* at Torgersen var *"lur, vaktsom, mistenksom og upålitelig"*, at hans *"karakterologiske brist er så dyptgående at det er berettiget å betegne ham som en person med mangelfullt utviklede sjelsevner"* og at han *"må karakteriseres som en ytterst farlig forbryter".*[26]

Torgersen anket til Høyesterett. Ved Høyesteretts kjennelse av 1. november 1958 ble anken forkastet.[27]

Torgersen ble løslatt på prøve 29. januar 1974.[28] Da han hadde han sittet sammenhengende nesten 17 år i fengsel (siden pågripelsen 7. desember

---

[25] Ifølge Arbeiderbladet 16. juni 1958. Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 134.

[26] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 48 −52.

[27] Se Rt. 1958 s. 1101.

[28] Ila fengsel og sikringsanstalt: Bekreftelse på at Torgersen ble løslatt til fri sikring av 30. januar 2001. Dokumentutdrag Bind IV s. 215.

1957). To år og tre måneder satt han isolert på grunn av en voldelig konflikt med en fengselsbetjent. Han måtte vente 16 år før han fikk sin første permisjon.

Da Torgersen ble løslatt, ble han overført til sikring i frihet, som innebar alkoholforbud og jevnlig tilsyn (kontroll) av Vernelaget. Sikringen opphørte 7. mars 1983. Først da, etter mer enn 25 år, ble han en fri mann.

Torgersen er ikke straffet etter at han ble løslatt i 1974.[29]

Torgersen har fra det øyeblikk han ble klar over at han var mistenkt for drapet på Rigmor Johnsen, sagt at han er uskyldig. Dette har han konsekvent holdt fast ved i alle år som siden er gått. Forslag om å søke benådning mot slutten av fengselsoppholdet avviste han. Han sa han ikke hadde noe å søke benådning for.[30]

I 1958, mens anken var under behandling i Høyesterett, leverte Torgersen selv inn en gjenopptakelsesbegjæring,[31] men den kom aldri til realitetsbehandling fordi Torgersen ikke fikk advokathjelp. I 1973 fremmet Torgersen gjennom advokat Tor Erling Staff en ny begjæring om gjenopptakelse. Den ble avslått av Eidsivating lagmannsrett (1975) og av Høyesteretts kjæremålsutvalg (1976).[32] En ny gjenopptakelsesbegjæring i 1997, fremmet av advokatene Einar Holm Charlsen og Magne Jetne og senere overtatt at advokat Erling Moss, endte med samme resultat i Borgarting lagmannsrett (2000)[33] og Høyesteretts kjæremålsutvalg (2001).[34]

Opp gjennom årene har svært mange engasjert seg for å få saken gjenopptatt, blant dem forfatterne Jens Bjørneboe og André Bjerke på 1970-tallet. Bjørneboe utga bl.a. skuespillet *Tilfellet Torgersen* (Pax

---

[29] Utskrift av Torgersens strafferegister pr. 24. februar 2000 er inntatt i Dokumentutdrag Bind IV s. 150.

[30] Fredrik Fasting Torgersen, Episoder fra 16 års fangeliv (Føniks forlag 1977) s. 125.

[31] Begjæringen er udatert, men har påtegning for hånd: *"Fremlagt H.R. 3110/-58."*

[32] Kjennelsen er ikke inntatt i Norsk Retstidende. Den er bilag 11 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

[33] Kjennelse av 18. august 2000. Bilag 12 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

[34] Kjennelse av 28. november 2001, Rt. 2001 s. 1521. Bilag 13 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

forlag 1973) som ble spilt på Club 7 i Oslo.[35] 22. juni 1973 sendte en gruppe som kalte seg *Torgersen-komitéen*[36] inn en liste med vel 5000 underskrifter fra personer som *"ønsket å gi sin tilslutning til begjæringen om gjenopptakelse av Torgersen-saken fra 1958"*.[37] De sendte samtidig et 30-siders brev til Stortingets justiskomité med anmodning om *"å bidra til at det nå kan kastes lys over alle uklarheter og misligheter i Torgersen-saken"*.[38]

Advokat Erling Moss og journalist Camilla Juell Eide utga boken *"... aldri mer slippes løs ..."* (Pax 1999, 530 sider). Der redegjør de for at bevisene ble feiltolket i 1958 og at Torgersen er uskyldig.

I en av sine bøker, *Episoder fra 16 års fangeliv* (Føniks forlag 1977), forteller Torgersen om årene i fengsel og om personer som han hadde kontakt med. Mange av dem var kjente politikere og kulturpersonligheter som trodde på ham og arbeidet for hans sak, men som til slutt måtte resignere.[39]

Som ung var Torgersen en meget god og allsidig idrettsmann. Han var uttatt på juniorlandslaget i fotball og spilte seks fotballkamper for kretslaget. Han deltok i norgesmesterskapet i boksing for junior høsten 1957. Mens han satt i fengsel oppnådde han resultater i styrkeløft i verdensklasse. Torgersen har utgitt i alt seks bøker, hvorav fire diktsamlinger, den første i 1972. Han er bidragsyter i flere antologier. Han er medlem av Den norske Forfatterforening.[40]

---

[35] Seks av Bjørneboes artikler om Torgersen-saken er trykket i essaysamlingen Politi og anarki (Pax forlag 1973). Inntatt i Artikkelsamlingen s. 19 – 49.

[36] Helge Reistad, Sverre Wold, Jens Bjørneboe, Erna Nystuen og Peder Furubotn.

[37] Mappe IV s. 344−354.

[38] Inntatt i Jens Bjørneboe, Politi og anarki (Pax forlag 1973).

[39] Om kontakten med Jens Bjørneboe, skriver Torgersen i Episoder fra 16 års fangeliv (Føniks 1977): *"Fra Ullersmo er det først og fremst Jens Bjørneboe jeg husker. Det arbeidet han nedla for å skape en opinion var enormt. Vi skrev til hverandre to ganger i uken. Hadde det ikke vært for denne korrespondansen, tror jeg at jeg hadde bukket under. Brevene påkalte latter og ga meg mot"* (s. 124).

[40] Flere opplysninger om Torgersen finnes på hans internettside www.myart.no/fft.

3. Torgersens forklaring til politiet

Om kvelden fredag 6. desember ca. kl. 23.00 traff Torgersen utenfor Sentrum kino i Oslo en kvinne, Gerd, som han kjente litt til fra før. De gikk sammen til Tore Hunds vei 24 på Lille Tøyen, hvor Torgersen bodde sammen med sin mor og to brødre. De kom dit ca. kl. 23.30. Torgersen og Gerd var sammen på rommet hans i ca. en time til ca kl. 00.30. På rommet spilte de grammofon. Torgersen skiftet også klær fra en brun- og hvitstripete dress, sko og mørk frakk (heretter kalt antrekk 1) til lue, jakke, bukse og turnsko (heretter kalt antrekk 2). Med nevøens sykkel brakte han deretter Gerd til Akersgaten ved Stortinget. Der skiltes de, da Gerd på egen hånd skulle komme seg videre hjem. Torgersen dels syklet, dels gikk ned Prinsens gate mot Østbanestasjonen, som var en naturlig hjemvei. I Havnegata utenfor Østbanestasjonen ble han stoppet av politiet. Klokken var da 00.58.

Denne forklaring har Torgersen hele tiden siden holdt fast på.

Torgersen kjente ikke etternavnet på Gerd og hvor hun bodde. Han kunne derfor ikke opplyse politiet om hvem hun var. Torgersens søster, som var på besøk i Tore Hunds vei 24, og Torgersens mor som han bodde sammen med, bekreftet tidsrommet da han var hjemme (ca. kl. 23.30 – 00.30), og at han hadde hatt med seg en kvinne. Ifølge deres forklaringer hadde Torgersen alibi, men de ble ikke trodd. Gerd ble etterlyst i avisene, men hun meldte seg ikke. Dette ble for lagmannsretten nok et bevis på Torgersens skyld.

Politiets versjon av Torgersens bevegelser gjennomgås nedenfor. Her skal bare nevnes at politiet mente at Torgersen ikke kom hjem ca. kl. 23.30, men først ca. kl. 24.00 etter å ha drept Rigmor Johnsen. Deretter sammenfaller Torgersen forklaring og politiets versjon ved at Torgersen var hjemme fram til ca. kl. 00.30 mens han skiftet klær, spilte grammofon og dro til byen på nevøens sykkel. Ifølge Torgersen fulgte han altså Gerd til sentrum, ifølge politiet dro han for å tenne på bålet i Skippergata 6b.

Dersom Torgersen har alibi for at han var hjemme i tidsrommet ca. kl. 23.30 til ca. kl. 24.00, må han utelukkes som gjerningspersonen. Torgersen kunne ikke ha truffet Rigmor Johnsen etter at han hadde vært hjemme og skiftet klær. Dette framgår av det som er kjent om Rigmor Johnsens siste timer (neste punkt).

4. Rigmor Johnsens siste timer

Rigmor Johnsen hadde en venn som het Svein Erik Johansen. Fredag 6. desember om kvelden møtte han som avtalt Rigmor Johnsen utenfor Skippergata 6b. De gikk på to restauranter hvor de drakk juleøl. Kl. 22.40 skilte de lag på Jernbanetorvet. Svein Erik Johansen tok Opsal-trikken hjem. Rigmor Johnsen gikk hjem til Skippergata 6b. På veien kjøpte hun to epler i boden til Esther Olsson i Dronningens gate 25 som lå ca. 20 meter fra krysset Karl Johans gate/Dronningens gate i retning Skippergata 6b. Mens Rigmor Johnsen sto utenfor kiosken kom en yngre mann og stilte seg opp ved siden av henne og snakket til henne. Rigmor Johnsen beklaget seg til Esther Olsson over at mannen hadde fulgt etter henne. Esther Olsson sa til mannen at han skulle la Rigmor Johnsen være i fred. De to forlot kiosken etter et minutt eller to og gikk videre bortover Dronningens gate, ned Rådhusgaten og derfra videre bortover til Skippergata 6b (figur 2 nedenfor). Rigmor Johnsen låste opp døren til Skippergata 6b.

På veien til Skippergata 6b og da de låste seg inn, ble Rigmor Johnsen og mannen observert av flere vitner. Inne i gangen, ved trappen som ledet opp til 2. og 3. etasje, ble de observert av Olga Eriksen som bodde i 2. etasje. Olga Eriksen var på vei ut for å vaske i melkebutikken i Skippergata 7. Hun kjente Rigmor Johnsen og hilste på henne. Hun kjente ikke mannen og snakket ikke med ham. Klokka var ca. 23.00. Det var siste gang at noen har sagt at de så Rigmor Johnsen i live.

Brannen i kjelleren ble meldt kl. 01.27. Da brannvesenet ankom ca. kl. 01.30 åpnet de to trelemmer i den indre gårdsplassen som ledet ned til kjelleren i Skippergata 6b. Brannvesenet kunne da konstatere at det brant i noen gamle trematerialer og en madrass. Delvis under disse materialene lå Rigmor Johnsen − død.

Rigmor Johnsens siste timer slik som beskrevet ovenfor, er det enighet om. På kartet nedenfor er bl.a. de viktigste punktene i den ruten Rigmor Johnsen fulgte fra hun forlot Svein Erik Johansen inntegnet (figur 2):

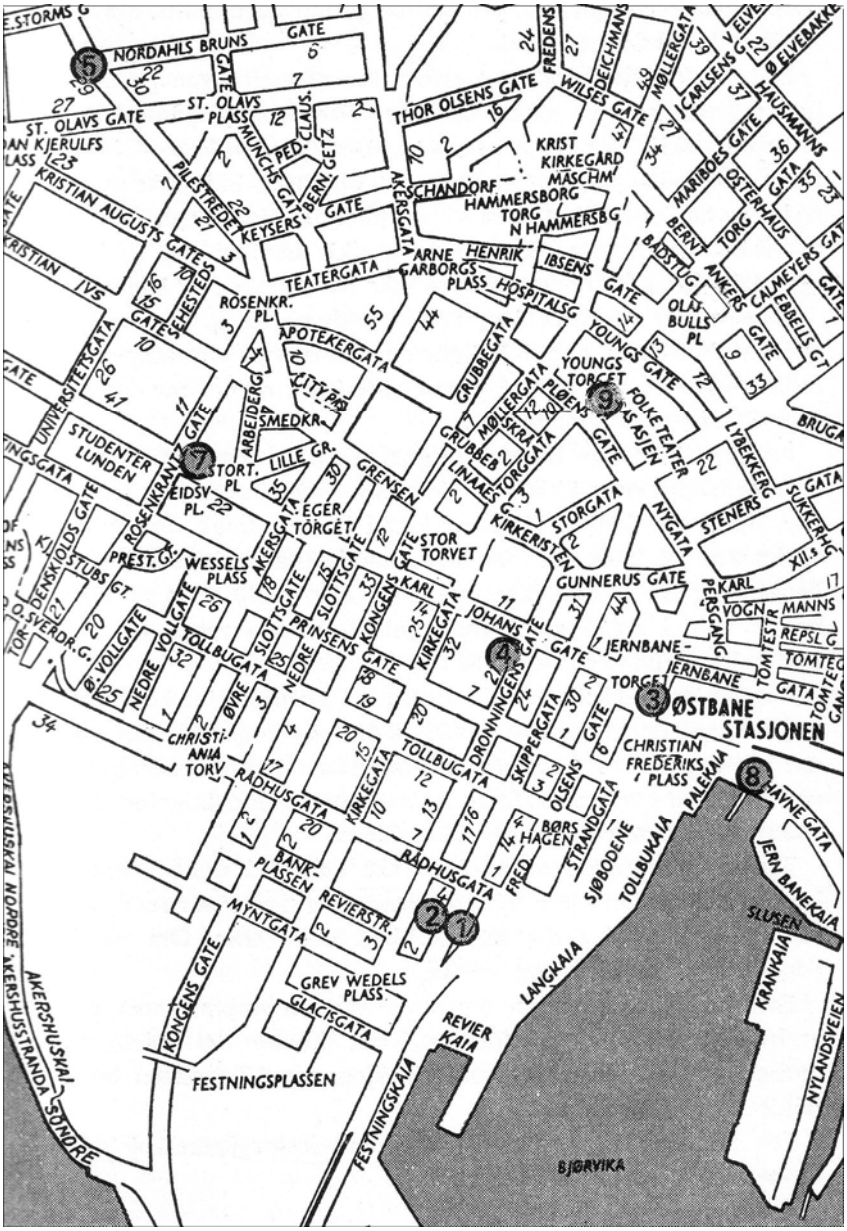

Figur 2. Kart over Oslo sentrum med de viktigste stedene i Torgersen-saken avmerket. (1): Skippergata 6b. (2): Skippergata 9. (3): Østbanestasjonen hvor Rigmor Johnsen tok farvel med Svein Erik Johansen. (4): Esther Olssons bod hvor Rigmor Johnsen kjøpte to epler på veien hjem. (5): Kafé Hjerterom hvor Torgersen var tidlig fredag kveld. (7): Grand-hjørnet hvor Torgersen ble sett på vei fra Kafé Hjerterom. (8): Havnegata hvor Torgersen ble arrestert. (9): Youngstorget. (Kartet er omarbeidet fra et kart i Michael Grundt Spangs bok *Torgersen-saken* (Cappelen 1973).

5. Politiets drapsteori

Politiets drapsteori, som lå til grunn for den fellende dommen, er for påtalemyndigheten og domstolene et bevis på hvor uberegnelig og farlig Torgersen var. For andre har politiets drapsteori vært starten på erkjennelsen av at dommen er et justismord.

Ifølge politiets drapsteori var det Torgersen som ble sett sammen med Rigmor Johnsen utenfor Esther Olssons kiosk, og som gikk videre derfra sammen med henne og som ble sett sammen med henne ca. kl. 23.00 i gangen i Skippergata 6b. En eller annen gang i løpet den neste halvtimen (kl. 23.00 – 23.30) skal han ha drept henne på den lille trappeavsatsen som ledet fra gangen ut til den indre gårdsplassen. Deretter har Torgersen båret liket ut på gårdsplassen og åpnet de to lemmene ned til kjelleren, hvor han plasserte liket (figur 3). Det var ikke elektrisk lys i kjelleren, og Torgersen hadde ikke noen egen lyskilde. Han bygde opp bålet i stummende mørke. Han oppdaget da at han ikke hadde fyrstikker.

Torgersen bega seg derfor på hjemvei for å hente fyrstikker. Han gikk til Youngstorget. På Youngstorget gikk han inn i en drosje, som kjørte ham hjem til Lille Tøyen. Han ankom der ca. kl. 24.00. Hjemme i Tore Hunds vei byttet han klær og sko (fra antrekk 1 til antrekk 2) og spilte musikk på rommet sitt i 2. etasje.

Etter ca. en halv time (ca. kl. 00.30) dro han tilbake til Skippergata 6b på sykkel for å tenne på bålet. Han parkerte sykkelen bak døren inne i Skippergata 9 vis a vis nr. 6b, gikk deretter over gaten og inn i Skippergata 6b, gjennom gangen og over gårdsplassen. Her åpnet han lemmene, gikk ned i kjelleren og tente på bålet ved hjelp av i alt 11 fyrstikker (funnet på åstedet). Deretter gikk han ut samme vei, hentet sykkelen i nr. 9 og begynte å sykle hjemover. Da Torgersen kom til Østbanestasjonen, ble han altså pågrepet kl. 00.58 mistenkt for sykkeltyveri.

Brannen ble meldt til brannvesenet kl. 01.27. Pågripelsen skjedde altså en halv time <u>før</u> brannvesenet fikk melding om brannen. Politiet ble senere rost for sin effektivitet.

Fot. 8: En del av gårdsplassen sett i fugleperspektiv. Til venstre sees dören inn til oppgangen. Til höyre er kjellerlemmen

Figur 3. Del av gårdsplassen i Skippergata 6b sett ovenfra. Rett bak døren til venstre på bildet ligger trappeavsatsen hvor drapet skjedde. Lemmene til høyre på bildet dekker kjellertrappen som fører dit liket var plassert. Vinduåpningen lengst til høyre på bildet tilhører leiligheten til Kristiane Gulseth som varslet brannen. Leiligheten lå rett over brannstedet i kjelleren. (Politiets foto nr. 8 fra 1957−58.)

6. Noen vurderinger av politiets drapsteori

Gjerningspersonen var heldig som ikke ble oppdaget da han drepte Rigmor Johnsen på trappeavsatsen i Skippergata 6b. Han var også heldig da han flyttet avdøde ned i kjelleren uten å bli oppdaget.

Dersom Torgersen er gjerningspersonen, oppførte han seg på en ytterst risikabel måte, hvis han ikke ville bli tatt. En flukt straks etter drapet ville ha vært det beste. Han var ikke kjent av noen i Skippergata 6b. Han hadde ikke etterlatt seg fingeravtrykk eller andre spor.

Hvorfor skulle han flytte liket til kjelleren og hvorfor deretter bruke tid på å bygge opp et bål? Hvordan kunne han klare å bygge et slikt bål i mørke?

Hvis politiets drapsteori er riktig, må Torgersen ha gått over gårdsplassen og gjennom lemmene minst fire ganger (flyttingen av liket ned i kjelleren, opp igjen, ned med kåpen og epleposen, opp igjen). Vi må anta at han også må ha åpnet og lukket kjellerlemmene hver gang, ellers ville personer som kom forbi eller tittet ut av et vindu som vendte ut mot gårdsplassen, kunne se liket gjennom de åpne lemmene, som ellers alltid var lukket. Da han kom tilbake for å tenne på, måtte han igjen gå over gårdplassen to ganger.

Hvorfor gikk Torgersen til drosjeholdeplassen på Youngstorget som ligger omtrent i motsatt retning av Lille Tøyen og ikke til en av holdeplassene som lå atskillig nærmere, for eksempel på Stortorget eller Østbanen? Hvorfor tok han drosje med den risiko det innebar for senere å bli gjenkjent?

Ved å holde seg borte fra åstedet etter drapet var risikoen for å bli tatt minimal, ved å dra tilbake kunne han bli oppdaget. I dette området av byen var det alltid mye politi ute, fordi det var et belastet strøk. (Populærteorien om at gjerningspersonen vender tilbake til åstedet er en myte.)

Hvorfor dro han tilbake til Skippergata 6b? Påsetting av en brann innebar dessuten en risiko for at han kunne bli oppdaget før han igjen rakk å komme seg bort.

Det er også en rekke andre trekk ved politiets drapsteori som gjør det lite sannsynlig at drapsteorien kan være riktig. Vi nevner kort:

− Torgersen kjente ikke Rigmor Johnsen, han var ikke kjent av noen i Skippergata 6b og hadde ikke vært der tidligere. Han kjente altså ikke til kjelleren hvor liket var plassert. Nedgangen til kjelleren kunne ikke sees fra den lille trappeavsatsen der drapet hadde skjedd. Det var dessuten helt mørkt eller temmelig mørkt på gårdplassen. Det eneste lyset som kunne komme dit, kom eventuelt fra vinduene i rommene som vendte inn mot gårdsplassen, dersom rommene var opplyst. Likevel skal han ha funnet fram.

− Mens han åpnet lemmene, må han ha lagt fra seg liket på gårdsplassen. Men det var ikke spor etter dette, til tross for at avdøde var meget blodig.

− Risikoen for å bli oppdaget ved å gå opp og ned fra kjelleren flere ganger må ha vært meget stor. Det fantes en annen skjermet vei ned i kjelleren, − for de som var kjent i gården (mer om dette nedenfor).

− Gjerningspersonen må ha vært i intim kroppskontakt med Rigmor Johnsen da han drepte henne (voldtekt eller forsøk på voldtekt, avrevet truse, kvelertak, bittsporet i venstre bryst), da han flyttet liket fra trappeavsatsen til kjelleren og da han bygde bålet over og på innersiden av liket. Bålet besto av gamle trematerialer, en sofa og et gammelt juletre. Gulvet var dekket med fuktig slam. Det var ellers mye skitt og støv i kjelleren. Takhøyden i kjelleren var 140 cm, og liket lå nær inntil kjellerveggene, så det var vanskelige ”arbeidsforhold”. Gjerningspersonen kan ikke ha unngått å bli tilsølt med blod fra liket (figur 4) og fra slam, støv og skitt da han flyttet liket til kjelleren og bygde bålet (figur 5, 6 og 7).

Figur 4. Rigmor Johnsens tynne ulljakke (golfjakke) som hun hadde på seg da hun ble funnet. Jakken var da dratt opp over brystene. Det mørke partiet midt foran er blod. Blodet kom fra ansiktet/hodet. (Politiets foto fra 1957−58.)

Figur 5. En del av bålmaterialet på gårdplassen i Skippergata 6b etter at politiet hadde tatt det opp fra kjelleren. Den gamle sofaen som var en del av bålmaterialet er ikke med på bildet. En av kjellerlemmene står åpen. (Politiets foto nr. 19 fra 1957–58.)

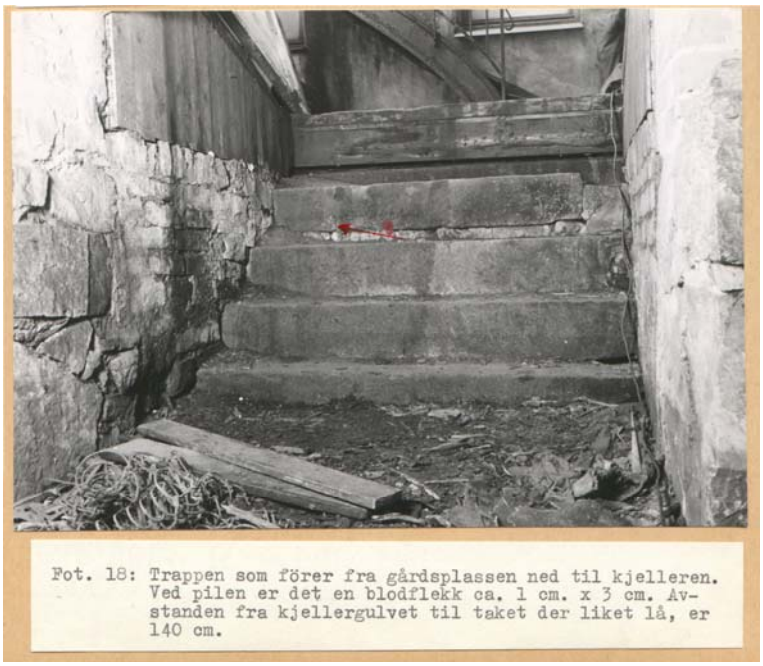

Figur 6. Kjelleren der Rigmor Johnsen ble funnet. Kjellertrappen som førte ned fra gårdplassen forbi kjellerlemmene og litt av kjellergulvet ses. Rigmor Johnsen lå med hodet inn til murveggen omtrent der bildet slutter nederst til høyre og med kroppen langs bildets nedre kant slik at føttene lå mot den motstående kjellervegg på venstre side av bildet. (Politiets foto nr. 18 fra 1957–58.)

Figur 7. Bildet viser kjelleren der Rigmor Johnsen ble funnet − sett fra gårdplassen. Bålmaterialet ses slik det lå etter at brannvesenet hadde skjøvet det litt bakover for å avdekke liket. Liket er fjernet og erstattet med klær (skimtes) som viser likets plassering like foran bålmaterialene. Vinduet over kjellerlemmene tilhører Kristiane Gulseths leilighet. (Politiets foto fra 1957−58.)

Torgersen eller andre hadde ikke gjort noe forsøk på å rengjøre den brun- og hvitstripede dressen og frakken som han hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori skal ha begått drapet (antrekk 1). Det var ikke spor av blod, slam, støv eller skitt på klærne som kunne henføres til kjelleren eller liket.

− Rigmor Johnsens vinterkåpe og en pose med to epler som hun hadde kjøpt på veien hjem, ble funnet i kjelleren på innersiden av liket, ubeskadiget og uten blod eller avføring. Det må bety at de var brakt dit i

en ekspedisjon for seg. Hvorfor skulle Torgersen bry seg med å flytte kåpen og epleposen til kjelleren?

7. Politiets etterforskning

Etterforskningsdokumentene viser at politiet og påtalemyndigheten på et meget tidlig tidspunkt må ha vært sikre på at de hadde pågrepet rett mann da de arresterte Torgersen. Etterforskningen ga imidlertid ingen holdepunkter for at Torgersen var gjerningspersonen før det var gått mer enn en måned etter drapet. Men den 15. januar 1958 konkluderte professor Henrik Printz som sakkyndig at avføring på åstedet og avføring (prøve 1) på Torgersens turnsko (sko i antrekk 2) var påfallende lik. I februar konkluderte Printz at fem barnåler i Torgersens brun- og hvitstripete dress (antrekk 1) og barnåler i kjelleren der liket ble funnet, var like hverandre. Han fikk senere støtte av andre sakkyndige mht avføring og barnåler. Først etter dette var Torgersen villig til å avgi et tannavtrykk som han håpet ville vise at hans tenner ikke kunne ha avsatt bittsporet i Rigmor Johnsens bryst og dermed utelukke at han var gjerningspersonen. Men der tok Torgersen feil. Også de tannsakkyndige knyttet ham til drapet med stor grad av sikkerhet.

Hele etterforskningen − og den var meget omfattende − ble fra første stund satt inn på å skaffe tilstrekkelig bevis for oppfatningen om Torgersens skyld. Derfor ble konklusjonene fra de sakkyndige godtatt, til tross for at konklusjonene ikke var holdbare ut fra de funn de sakkyndige selv hadde gjort. Derfor ble avføringsbeviset manipulert, og derfor ble forklaringen fra vitnene Ørnulf Bergersen og Johanne Kristine Olsen ukritisk godtatt som sanne. (Bevisene blir gjennomgått utførlig nedenfor.)

Beboerne i Skippergata 6b ble aldri etterforsket, til tross for at personer i nærmiljøet så godt som alltid er aktuelle gjerningspersoner ved seksualdrap. Det var også en rekke andre forhold som ikke ble klarlagt så langt som det lot seg gjøre i 1958. Etterforskningen av drapet var i det hele meget slett. Det meste ble raskt tilpasset politiets drapsteori. Det gjelder blant annet drapstidspunktet og tidspunktet for når brannen ble

påsatt.[41] På bakgrunn av de funn som ble gjort i 195, har vi likevel nå kunnet fastlegge en rekke forhold som tegner et annet bilde enn politiets drapsteori.

Politiet og påtalemyndigheten etterforsket Torgersen, ikke drapet. Derfor gikk det galt.

8. En alternativ drapshistorie

I utredningens del III er det redegjort for en rekke forhold som leder fram til følgende drapshistorie som i motsetning til politiets drapsteori er rimelig ut fra det vi nå vet:

Drapet skjedde etter ca. kl. 24.00, mest sannsynlig ca. kl. 01.00. Gjerningspersonen brakte umiddelbart liket ned i kjelleren. Deretter la han kåpen og epleposen sammen med liket. I et håp om å slette spor rasket han sammen materialer i kjelleren til et bål og satte fyr på det ca. kl. 01.15 eller noen minutter senere.

Både omstendigheter som alkoholinnholdet i Rigmor Johnsens blod, ingen sikker dødsstivhet og ingen dødsflekker, likets temperatur og tidspunktet for brannstiftelsen, som først nå er utredet, passer med dette. Til støtte for dette kommer også vitneforklaringen fra Olga Eriksen. Hun traff Rigmor Johnsen i gangen ca. kl. 23.00. Hun gikk gjennom trappeavsatsen en time senere ca. kl. 24.00 og gjorde da ingen observasjoner som passet med at drapet allerede var utført. Vaktmann Juul William Sørensen sa i sin vitneforklaring at han hadde hørt ett kvinneskrik ca. kl. 01.00.

Siden Rigmor Johnsen ikke kan ha hatt på seg kåpen da hun ble drept, er det rimelig å tro at hun hadde vært inne hos noen i Skippergata 6b og at det under dette samværet har inntruffet en situasjon som førte til drapet i

---

[41] Pensjonert politiførstebetjent Øyvind Thorkildsen karakteriserer i sin sakkyndige uttalelse av 20. januar 2005 den tekniske etterforskningen av brannen som *"meget slett"*. Han sier at den taktiske etterforskningen har *"vesentlige mangler"*. Brannsakkyndig rapport s. 20 og 22.

trappeavsatsen. For en slik gjerningsperson var situasjonen etter drapet ytterst kritisk uansett hva han så gjorde, fordi personer i nærmiljøet vanligvis er de som først mistenkes i en drapssak. Å starte en brann kunne være en mulig utvei. En brann kunne skjule spor og muligens forvirre politiet. Kanskje ville etterforskningen bli avsporet hvis politiet gikk ut fra at ingen ville tenne på sin egen bolig mens de selv oppholdt seg der.

De som bodde i gården visste at en dør i trappeavsatsen ledet direkte ned i kjelleren. Døren er til høyre når man står i trappeavsatsen og ser ut mot gårdsplassen (figur 1). En gjerningsperson som var kjent i gården hadde derfor mulighet til å komme seg ned i kjelleren og bort til stedet ved kjellerlukene uten den risiko det innebar å gå over gårdsplassen og ned gjennom åpningen med kjellerlemmene.

Det kan ikke ha vært lett å få plassert Rigmor Johnsen i kjelleren slik hun lå, uansett hvilken vei som ble benyttet fra trappeavsatsen. Vi har derfor vurdert om det kan ha vært to personer som sammen flyttet liket til kjelleren der hun ble funnet.

For å skjule spor har gjerningspersonen etter drapet flyttet kåpen og epleposen fra leiligheten til kjelleren. Kåpen og epleposen lå ved hennes hode, og lenger inne i kjelleren enn resten av kroppen (figur 1). Dette passer med at gjerningspersonen har kommet ned i kjelleren direkte fra trappeavsatsen og derfor lagt kåpen og epleposen fra seg på innersiden av liket.

Også av andre grunner er det sannsynlig at gjerningspersonen var kjent i Skippergata 6b. Det er nærliggende å mistenke flere av mennene som bodde i gården og som var til stede denne natten. Det ligger imidlertid utenfor denne utredningens ramme å drøfte spørsmålet om hvem som drepte Rigmor Johnsen.

9. Bevisene

9.1 De fem hovedbevisene i 1958

I 1958 ble tre tekniske bevis – tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset – ansett som sikre bevis for at Torgersen hadde vært på åstedet og dermed også var gjerningspersonen. Disse tre bevisene har vært helt avgjørende for at Torgersen ble funnet skyldig. De to andre hovedbevisene var to vitner – Ørnulf Bergersen og Johanne Kristine

Olsen – som sa de hadde sett Torgersen i nærheten av åstedet. De ble trodd fordi deres forklaringer passet med politiets drapsteori. I lys av den måten de tekniske bevisene ble presentert, er det lett å forstå.

9.2 Tannbittbeviset

Tannbittbeviset – et bittspor i Rigmor Johnsens venstre bryst – ble opprinnelig ansett som det sikreste bevis for at Torgersen var gjerningspersonen. Bittet i brystet var like rundt brystvorten. Seks tenner hadde avsatt seks tydelige merker. Det fremgår av figur 8:

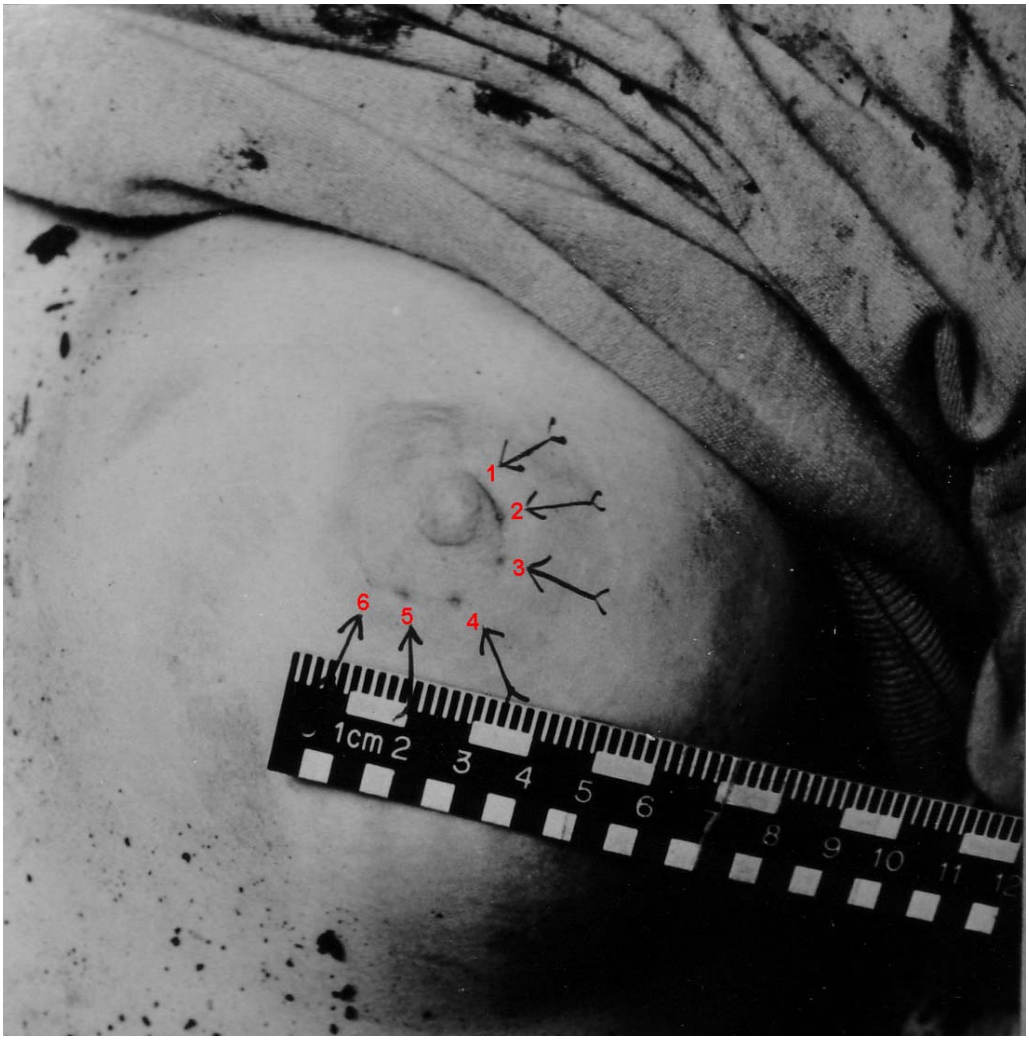

Figur 8. Rigmor Johnsens venstre bryst med bittmerkene fotografert i 1957. Nummereringen har vi føyet til, i samsvar med Strøms nummerering. Alle sakkyndige legger til grunn at bittmerke 1, 2 og 3 er fra overkjeven, bittmerkene 4, 5 og 6 fra underkjeven. (Politiets foto nr. 3 fra 1957−58.)

Tannlege Ferdinand Strøm, som i 1958 ble ansett som den største eksperten av de to tannsakkyndige, skriver i sin rapport at bittet *"er et såkalt typisk lystbitt, kombinert med en suging omkring brystvorten."*

Men noe sugemerke var ikke å se, og hvordan diagnostiserer man *"et typisk lystbitt"* ved å se på et dødt bryst? Strøms konklusjon i hans rapport er klar: *"Ut fra min personlige erfaring, vel vitende om mitt ansvar, anser jeg bittmerket i brystet til den drepte å være identisk med den mistenkte Fredrik Ludvig Fasting Torgersens tenner."*

Mye kan sies om Strøm som sakkyndig. Her skal bare nevnes at Strøm ikke tidligere hadde hatt som oppgave å sammenlikne tenner med bittmerker i hud. Så da han henviste til *"Ut fra min personlige erfaring"* må det være noe annet enn bittmerker i hud han refererer til. Men det kunne jo ikke juryen vite.

Professor Jens Wærhaug, som var den andre tannsakkyndige, uttalte seg med like stor sikkerhet som Strøm. Under rettssaken i 1958 ble han uttrykkelig spurt av aktor om han var enig i Strøms sikre konklusjon. Han sa han var enig med Strøm: *"Det er Torgersens tenner som har avsatt bittet. Jeg er overbevist."* [42]

Wærhaug <u>unnlot</u> å fortelle at han ikke var enig med Strøm når det gjaldt bittmerke nr. 3. Wærhaug mente det stammet fra Torgersen høyre hjørnetann i overkjeven (tann 13), mens Strøm mente det stammet fra høyre sidefortann (tann 12). Men det sa de ingenting om i retten. Heller ikke Wærhaug hadde noen tidligere erfaring med å analysere bittmerker i hud. Han var professor i tannkjøttsykdommer.

Fra underkjeven var bittmerke nr. 5 fra høyre fortann (tann 41) og bittmerke nr. 4 høyre hjørnetann (tann 43), mens det manglet et merke fra den mellomliggende sidefortann (tann 42). Dersom Torgersen er biteren, burde det også ha vært et merke fra denne tannen siden Torgersen hadde regelmessige tenner. Strøm og Wærhaug unnlot å nevne dette, både i sine skriftlige rapporter og da de uttalte seg under rettssaken.

---

[42] Gjengivelse av Dorenfeldts sitat i hans redegjørelse 17. desember 1958, Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 46.

Rigmor Johnsens bryst med bittmerkene, modellene av Torgersens tenner og annet materiale fra 1957−58 som gjelder tannbittbeviset, er bevart. Det er derfor mulig å utrede tannbittbeviset like godt nå som i 1958.

Ingen av de sakkyndige som vurderte tannbittbeviset forut for avgjørelsen i 2001 i Høyesteretts kjæremålsutvalg sluttet seg til Strøm og Wærhaugs konklusjon fra 1958.

De rettsoppnevnte sakkyndige professor G. D. MacDonald og professor D. K. Whittaker, Storbritannia, konkluderte med at det var *"meget sannsynlig"* at Torgersen var biteren. Med dette mente de at sannsynligheten lå et sted mellom 51 og 94 prosent. Samtidig sa de at dette anslaget berodde på et subjektivt skjønn. Deres uttalelser om sannsynlighet var med andre ord en ren gjetning. De kunne like gjerne ha gjettet på et tall høyere enn 94 eller lavere enn 51 prosent.

Fire sakkyndige fra USA, rettsodontologene[43] professor David Senn, San Antonio, Texas, professor Michael Bowers, Ventura, California, professor Marden E. Alder, San Antonio, Texas, og professor Paul G. Stimson, Houston, Texas, konkluderte uavhengig av hverandre med at Torgersen måtte utelukkes som biteren.

Den samme konklusjonen trakk professor i anatomi, Per Holck, Oslo.

Det er flere trekk i bittsporet som er uforenlige med Torgersens tenner, blant annet at merke etter tann 42 mangler.

Seniorforsker i anatomi Per Flood, Bergen, fant også en rekke uoverensstemmelser mellom trekk i bittsporet og trekk ved Torgersens tenner, men mente at han ikke hadde grunnlag for å si noe om sannsynligheten for at Torgersen var biteren – fordi det ikke forelå

---

[43] I USA er rettsodontologi, i motsetning til i Norge og Storbritannia, en spesialitet med formelle krav til utdanning og eksamen. I tilleggsuttalelsen av 22. november 2003 opplyser Senn (s. 24): *"American Board of Forensic Odontology (ABFO) sertifiserer rettsodontologer i Nord-Amerika. Kravet til sertifisering er at man har nådd et visst utdannings- og erfaringsnivå, søker om status som kvalifisert til å opptas i foreningen, og går opp til en svært krevende eksamen. Det er for tiden 84 aktive sertifiserte rettsodontologer. Foreningen utgir også retningslinjer for hvert spesialområde innen rettsodontologien."* Dokumentutdrag Bind IV s. 24.

statistiske undersøkelser som kunne danne grunnlag for å si noe om sannsynlighet.

Professor Tore Solheim, som nå har ansvaret for rettsodontologien ved Universitetet i Oslo, anser seg som Strøms elev.[44] Han har med stort engasjement støttet Strøm og Wærhaugs konklusjon og vist til tannbittbeviset som et skoleeksempel på hva rettsodontologien kan utrette.

I en uttalelse av 5. april 2001 beregnet Solheim[45] sannsynligheten for at andre enn Torgersen kunne ha avsatt bittsporet til å være 1:27 millioner. Han hevdet at sikkerheten for at Torgersen er biteren er på linje med det gode DNA-analyser gir.[46]

Solheims uttalelse er vurdert av forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø i skriv av 23. april 2001. Medbø konkluderer bl.a.: [47]

"Solheims arbeid er et grovt misbruk av statistikk. ... Det at han velger ut trekk som kan passe med Torgersen og velger bort trekk som ikke samsvarer, kan ikke bortforklares med uforstand. Slik datamanipulering er så alvorlig at jeg ser på det som brudd på vanlig redelighet i forskning."

Solheims påstander lar seg overhodet ikke forsvare. Enten er han så forutinntatt at det stenger for evnen til å resonnere eller han uttaler seg mot bedre vitende.

Høyesteretts kjæremålsutvalg (2001) kom til at det ikke er vesentlig mer sannsynlig at Torgersen var biteren enn at det var en annen. Med andre ord sa kjæremålsutvalget at enhver med regelmessige tenner, noe Torgersen hadde, i teorien kunne ha avsatt bittsporet.

---

[44] Brev til Høyesteretts kjæremålsutvalg 3. april 2001: *"Jeg har hatt Ferdinand Strøm som min læremester."* Dokumentsamling IV s. 218.

[45] Solheim var ikke oppnevnt som sakkyndig.

[46] Tore Solheim, Preliminary Report on Frequencies, vedlegg til brev til statsadvokat Lars Frønsdal av 5. april 2001. Dokumentsamling IV s. 231.

[47] Merkander til Solheim sine statistiske vurderinger. Dokumentutdrag Bind IV s. 236.

22. november 2003 avga Senn en tilleggsuttalelse på 28 sider. Her utdyper Senn hvorfor Torgersen ikke kan være den som har avsatt bittsporet. Han påviser også at en rekke av de argumenter som kjæremålsutvalget brukte for å underbygge at Torgersen kan være en mulig biter, uomtvistelig er uholdbare. Senn retter også berettiget kritikk mot Solheim, som bak Senns rygg, forsøkte å påvirke Bowers' og Stimsons vurderinger. Senn påpeker at slik adferd i USA ikke bare er faglig uakseptabelt, men også straffbart. Det er det også i Norge.

Konklusjon om tannbittbeviset:

1. Det er ikke noe ved bittsporet som peker i retning av at det er Torgersen som har bitt (mer enn en hvilken som helst annen person med regelmessige eller noenlunde regelmessige tenner).
2. Flere trekk ved bittsporet utelukker at Torgersen kan være biteren.
3. Kjennelsen i Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 om *"at tannbittbeviset fortsatt trekker i retning at Torgersen er biteren"* er ren gjetning.

9.3 Avføringsbeviset[48]

På trappeavsatsen, der drapet skjedde, og på avdøde var det en del avføring (foruten blod og slim). Det ble ikke påvist avføring på Torgersens brun- og hvitstripede dress og blå frakk (antrekk 1), som han ifølge politiet hadde på seg da drapet ble begått.

På hælen og undersiden av Torgersens venstre turnsko – han hadde turnsko ved pågripelsen om natten (antrekk 2) – ble det ved undersøkelser i desember 1957 funnet spor av avføring.

I løpet av de neste månedene, januar−mars 1958, dukket det også opp avføring andre steder; i en beholder som inneholdt diverse rusk fra en av lommene i Torgersens bukse (antrekk 2), på en fyrstikkeske som Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet, og på oversiden av

[48]Dokumentsamlingen Avføringsbeviset 1957−2004 innholder det alt vesentligste av det som er referert i punkt 9.3. Andre kilder framgår av teksten.

turnskoen. Det dukket også opp ny avføring i januar 1958 på turnskoens hæl (prøve 1b), hvor avføringen i desember var skrapet av.

Det var flere sakkyndige som gransket avføringsprøvene i 1957−58: dr. Valentin Fürst (lege), professor C. S. Aaser (veterinærmedisin), professor Henrik Printz (botanikk) og professor Ove Arbo Høeg (botanikk). De konkluderte med at avføringen på Torgersens eiendeler med stor grad av sikkerhet stammet fra åstedet. De la vekt på at det var store mengder planterester (fra erter og hvete) i avføringsprøvene. Printz skrev i sin rapport av 17. januar 1958 at *"en slik overensstemmelse kan neppe være tilfeldig"*.

Avføringsprøvene fra 1958 er ikke oppbevart, slik at vurderingene av avføringsbeviset må basere seg på rapportene fra 1958 og andre forhold.

Høyesteretts kjæremålsutvalg (2001) avslo Torgersens begjæring om gjenopptakelse bl.a. med den begrunnelse at *"avføringsbeviset ikke er svekket"*.

Vi tok derfor initiativ til å få avføringsbeviset ytterligere utredet, selv om det allerede forelå en utredning fra professor Klaus Høiland (biologi) og professor Morten Laane (biologi) fra 1998 som konkluderte med at avføringsbeviset var uten verdi.

Professor Ragnar Bye (kjemi), professor Per Brandtzæg (medisin) og professor Trond Eskeland (medisin) har gjennomgått rapportene fra samtlige sakkyndige som har uttalt seg om avføringsbeviset. Deres uttalelser fra 2004 utgjør over 100 sider, hvorav sammenfatningen er på 9 sider. Deres rapporter og de dokumentene som de har gransket er samlet i dokumentsamlingen *Avføringsbeviset 1957–2004. Oslo 28. juni 2004.*[49]

Bye, Brandtzæg og Eskeland fant:

(1) De undersøkelsene de sakkyndige utførte i desember 1957 viste at de sparsomme avføringsrestene fra Torgersens turnsko var fattige på planterester, mens prøvene fra avdøde/åstedet var rike på planterester (erter og hvete). Denne forskjellen overså de sakkyndige. Det ble også funnet hår i avføringsprøven fra Torgersens sko, noe som kunne tyde på

---

[49] Deres uttalelser og rapportene fra de sakkyndige i 1957−58 er inntatt i dokumentsamlingen Avføringsbeviset 1957−2004.

at avføringen var fra dyr. Hår ble aldri funnet i avføringsprøvene fra åstedet. Også hårfunnet overså de sakkyndige.

(2) De nye avføringsprøvene fra Torgersen som etter hvert dukket opp (se nedenfor) ble undersøkt i januar–mars 1958. Her fant de sakkyndige rikelig med planterester (erter og hvete). Det var disse funnene de sakkyndige brukte da de konkluderte med at likheten mellom avføring på Torgersens eiendeler og på avdøde/åstedet med stor grad av sikkerhet knyttet Torgersen til drapet.

(3) Undersøkelsene av avføringsprøvene i 1957 og 1958 var faglig meget svake og led av en rekke feil.

(4) Undersøkelsene i januar–mars 1958 påviste bare en overfladisk likhet, som ikke sier noe som helst om at avføringen på Torgersens eiendeler stammet fra åstedet. Erter og hvete var svært vanlig i kosten den gang. Man måtte derfor vente å finne slike planterester i avføringen fra nær sagt hvem som helst.

(5) Konklusjonen til de sakkyndige om at avføringsprøvene knytter Torgersen til åstedet, er ikke holdbar.

Tabellen nedenfor, som er gjengitt fra Byes og Eskeland utredninger (deres tabell II), viser hvordan innholdet av planterester endret seg fra desember 1957 til januar–mars 1958.

Tabell. Forekomst av planterester i avføringsprøvene fra Torgersen

	Desember 1957		**Januar, februar og mars 1958**				
	Fürst 9.-10.12.	Aaser/ Skulberg 22.12.	Fürst 8.-15.1.	Printz 17.1.	Printz 4.2.	Printz 24.2.	Arbo Høeg 21.3
Skohæl, prøve 1	-	-		+			+
- ” - , prøve 1b			+				+
Sko underside, prøve 2	-				+		
Klump fra bukselomme					+		+
Fyrstikkeske, flekk						+	
-”- , klump							+
Sko overside							+

- (minus) viser funn av få eller ingen planterester.
+ viser funn av rikelig med planterester.
Åpen rute: Undersøker hadde ikke prøven.

Sakkyndighetsrapportene fra 1957−58 er for første gang − på vårt initiativ − vurdert av Den rettsmedisinske kommisjon. I sin uttalelse av 6. desember 2004 slår kommisjon fast at det i 1957−58 ikke fantes metoder som kunne gi grunnlag for å si noe om avføring fra ett sted stammet fra et annet sted (og at slike metoder heller ikke finnes i dag).

Også Den rettsmedisinske kommisjon slår dermed fast at undersøkelsene av avføringsprøvene ikke knytter Torgersen til drapet. Det er følgelig uomtvistelig at avføringsbeviset ikke knytter Torgersen til drapet.

Etter at Bye, Brandtzæg og Eskeland hadde gjennomført granskningen av den enkelte rapport som Fürst, Aaser/Skulberg, Printz og Arbo Høeg utarbeidet i 1957−58 (resultatene gjengitt som punkt 1–5 ovenfor og i tabellen), gjennomførte Bye og Eskeland en ny analyse. De fulgte hver enkelt avføringsprøve gjennom hele undersøkelsesperioden fra desember 1957 til mars 1958. Det de da oppdaget er oppsiktsvekkende:

(1) Prøvene som var tatt fra hælen (prøve 1) og undersiden (prøve 2) fra Torgersens turnsko var oppbrukt i desember 1957, men dukket likevel opp flere ganger i januar–mars 1958 og ble analysert.

(2) De avføringsprøver som for første gang dukket opp i januar−mars 1958 for å bli analysert (tabellen) kom fra steder hvor avføringen var fjernet (turnskoens hæl) eller hvor det opprinnelig ikke hadde vært avføring. Disse stedene var i en bukselomme, på en fyrstikkeske og på turnskoens overside.

(3) I alt forelå det minst 25 avvik i betydningen *"handlinger eller resultater som vi [Bye og Eskeland] ikke kan forstå eller forklare dersom undersøkelsene hadde vært utført på vanlig måte."*[50]

Et slående eksempel på avvik er avføringen på Torgersens venstre turnsko. Turnskoen ble sendt fra politiet til de sakkyndige i alt tre ganger. I desember 1957 hadde den spor avføring på hælen og undersiden (prøve 1 og prøve 2 i tabellen). Etter tredje gangs utsendelse finner så Arbo Høeg ganske rikelig med avføring på turnskoens overside, hvor det ikke var sett avføring tidligere.

---

[50] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 99.

Disse avvik gjorde at Bye og Eskeland ikke kunne unngå å trekke den konklusjon at avføringsprøvene var manipulert til ugunst for Torgersen. Manipuleringen kunne skje fordi prøvene var blitt utsatt for minst 14 forflytninger i løpet av undersøkelsesperioden på ca. 3,5 måneder og håndtert av et stort antall personer, alt uten tilfredsstillende kontroll.

I 2001 uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg om avføringsbeviset i sin oppsummering at *"avføringsbeviset ikke er svekket ... og at [dette beviset] med stor sannsynlighet ... fremdeles utpeker Torgersen som gjerningsmann"*.

Avføringsbeviset er langt bedre utredet nå enn det var i 2001. Likevel, de viktigste svakhetene ved avføringsbeviset hadde kjæremålsutvalget kjennskap til. Blant annet visste kjæremålsutvalget at funn av erter og hvete var hele grunnlaget for konklusjonen om at avføring på Torgersens eiendeler stammet fra avdøde/åstedet. Det er uforståelig at dette ikke fikk noen konsekvenser for utvalgets vurdering av verdien av beviset.

Konklusjon om avføringsbeviset:

1. Selv om man ser bort fra manipuleringen med avføring, er avføringsbeviset verdiløst fordi det er udiskutabelt at det ikke fantes (og heller ikke finnes) metoder for å fastslå "likhet" som ga grunnlag for å trekke den konklusjon at avføring på Torgersens eiendeler stammet fra åstedet.

2. Den eneste rimelige forklaringen på avvikene som Bye og Eskeland påviser, er manipulasjon, dvs. at noen bevisst har tuklet med avføring for å knytte Torgersen til drapet.

3. Kjennelsen i Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 om at avføringsbeviset knytter Torgersen til drapet, er uholdbar.

9.4 Barnålbeviset[51]

I kjelleren der liket ble funnet var det et gammelt juletre og mange grannåler på gulvet.

Det ble funnet fem grannåler i Torgersens brun- og hvitstripete dress som han hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori skal ha begått drapet (antrekk 1). Én nål lå i den ene bukseoppbretten, tre nåler i den andre og én nål i dressjakkens innerlomme. Torgersen hadde frakk utenpå. Lommene og bukseoppbrettene var for øvrig særdeles rike på ulike typer rusk, noe som viser at dressen ikke hadde vært rengjort på lang tid.

Kjelleren hvor avdøde ble funnet hadde også mange typer rusk, men ikke samme typer rusk som i dressen, − med unntak av grannåler og granvedpartikler. Granvedpartiklene kunne ikke henføres til kjelleren. Man står da tilbake med at ikke noe av rusket i kjelleren hadde funnet veien inn i dressen, unntatt grannåler. Disse fant man altså på tre steder, hvorav det ene stedet var en innerlomme. Alene disse forhold burde i 1957−58 ha svekket troen på at de fem barnålene i dressen kom fra kjelleren, men det er det ingen indikasjoner på.

De sakkyndige i 1958, professorene Henrik Printz og Elias Mork, undersøkte ikke grantreet fra kjelleren, men de undersøkte grannåler fra kjellergulvet og de fem dressnålene. De beskrev kjellernålene som korte, avflatete og tilspissete og sa at de var like de fem dressnålene. Mikroskop ble ikke benyttet. Nålene ble bare undersøkt med det blotte øyet. Dressnålene var 6 – 8 mm lange, mens kjellernålene 5 – 9 mm.

Basert på denne enkle undersøkelse og den overfladiske likheten, konkluderte likevel Printz og Mork med at det med *"absolutt sikkerhet"* var *"full overensstemmelse"* mellom nålene i dressen og på åstedet.

Deres konklusjon ble kraftig forsterket da de uttalte seg i retten. Der påstod Printz at nålene var meget sjeldne, at han aldri hadde sett maken, og at han hadde vært inne på tanken at nålene var gran fra Kaukasus (Printz hadde vært der i 1914) eller at man sto overfor en mutasjon. Ikke

---

[51]Alt som er omtalt i punkt 9.4 er særdeles grundig behandlet i dokumentsamlingen Barnålbeviset 1957−2005 Del A. Dokumentene som er behandlet der er inntatt i Barnålbeviset 1957−2005 Del B.

noe av dette framgår av Printz´s skriftlige rapport. Han hadde heller ikke gjort nye funn etter at han hadde skrevet sin rapport.

Mork bekreftet alle Printz uttalelser med unntak av at han ikke hadde vært inne på tanken om at nålene kunne stamme fra Kaukasus. Mork utdypet Printz´s uttalelser ved å si at det var meget stor sannsynlighet for at dressnålene stammet fra nålene i Skippergata 6b.

At utsagnene i retten fra Printz og Mork ble oppfattet dit hen at kjellernålene og de fem dressnålene var meget spesielle, er bekreftet av statsadvokat Dorenfeldt og tannlege Strøm (sakkyndig på tannbitt-beviset). De har begge publisert artikler hvor de – uten forbehold – skriver at treet i kjelleren i Skippergata 6b var en mutasjon.

Det framkommer også av avisreferatene og prosedyrenotatet til Torgersens forsvarer Blom at Dorenfeldt med grunnlag i Printz´s og Morks forklaringer i retten, uttalte at det bare var én sjanse av en milliard for at dressnålene ikke kom fra treet i kjelleren i Skippergata 6b.

Var nålene så sjeldne som de sakkyndige påsto, kunne juryen ikke trekke noen annen konklusjon enn at nålene i dressen stammet fra kjelleren og dermed at Torgersen var gjerningspersonen.

Forut for behandlingen i Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 forelå det flere uttalelser om grannåler og barnålbeviset både fra professor Morten Laane og professor Klaus Høiland og fra forskere ved Norsk institutt for skogforskning (NISK). Sistnevnte gruppe uttalte seg etter anmodning fra påtalemyndigheten.

Laane og Høiland og NISK undersøkte i 1998–2001 nåler fra kjelleren i Skippergata 6b som hadde vært oppbevart hos politiet siden 1957. De fastslo uten forbehold at kjellernålene var helt vanlige korte barnåler fra vanlig norsk gran. Dressnålene er tapt, men siden de ifølge Printz og Mork var helt like kjellernålene, så vet man også hvordan de fem dressnålene så ut.

Både Laane og Høiland og NISK påviste at korte grannåler er vanlige.

Formen på korte grannåler – avflatete og tilspissete – følger av at nålene er korte (koblete egenskaper). Korte nåler dannes når nålene får for lite lys under dannelsen. Hele trær som vokser i skygge får korte nåler (undertrykte trær) eller man kan finne korte grannåler på skyggefulle

steder på trær som ellers er i normal vekst (på undertrykte grener og skudd).

Undertrykte grantrær, som ikke hadde noen særlig verdi i skogen, ble ofte solgt som juletrær. Det var antakelig et slikt tre som lå i kjelleren i Skippergata 6b.

Man må regne med at korte grannåler er sjeldnere enn lengre nåler. Korte grannåler havner likevel relativt ofte i klærne hos dem som ferdes ute i skog og mark. Dette skyldes bl.a. at undertrykte trær og de nederste grener på normale trær, som også ofte har korte nåler, ikke er uvanlig i buskhøyde. (Her er det minst lys.)

Det er således klart at grannålene hos Torgersen kan ha kommet i dressen på en tur på et sted hvor det var gran, eller en gang dressen var i bruk under julefeiring eller på annen måte. Det er for øvrig på det rene at dressens forrige eier, Eilif Støleggen, hadde brukt dressen under en overnatting i skogen i Sverige da han var på flukt fra politiet.

På bakgrunn av funnene til Laane og Høiland og NISK var det overraskende at Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 påsto at barnålbeviset fremdeles knytter Torgersen til drapet. Utvalget skrev i sin oppsummering at *"... barnålbeviset [er] ikke vesentlig svekket, og at [dette beviset] med ... klar sannsynlighetsovervekt, fremdeles utpeker Torgersen som gjerningsmann".*

Etter kjæremålsutvalgets kjennelse publiserte Høiland og Laane en artikkel i tidsskriftet Blyttia i 2003 hvor de ytterligere utbygger sin konklusjon om at korte grannåler er vanlige og ikke kan brukes til å knytte Torgersen til åstedet. De imøtegår også kjæremålsutvalget begrunnelse for å komme til den motsatte konklusjon.

Vi tok likevel initiativ til å få barnålbeviset ytterlige utredet og ba professor i botanikk, Rune Halvorsen Økland, om å gjøre det. Øklands utredning består av to bind, del A og del B: *Barnålbeviset 1957 – 2005, Oslo 9. februar 2005.*

Del A er på 10 kapitler på til sammen ca. 130 sider. Her har Økland gjennomgått samtlige relevante dokumenter knyttet til barnålbeviset. I del B er inntatt samtlige dokumenter Økland har analysert eller som han henviser til.

Også Økland kommer fram til en klar konklusjon om at grannålene i Torgersens dress ikke kan brukes til å knytte Torgersen til åstedet/drapet. Vi skal sitere noen sider fra hans sammenfatning i kapittel 1:[52]

Fra side 5 (uthevelsene er Øklands egne):

" Oppsummert er svaret:

Funn av fem vanlige korte grannåler fra vanlig norsk gran i dressen til Fredrik Fasting Torgersen knytter ham ikke til åstedet. Barnålbeviset er intet bevis."

Fra side 6:

"Korte grannåler finnes på nesten ethvert tre av vanlig norsk gran. Grannåler blir korte, avflatete og tilspissete (koblete egenskaper)[53] når de får for lite lys det året de dannes. Fornyete undersøkelser i de senere år av kjellernålene har vist at kjellernålene er fra vanlig norsk gran, og som ikke kan skilles fra andre prøver av korte grannåler (dette kapittel og kapitlene 7 og 8). Dressnålene er tapt og kan derfor ikke lenger sammenliknes med kjellernålene. Men hvis vi går ut fra Printz´s og Morks beskrivelser, som sier at kjellernålene og dressnålene var like, så var også dressnålene korte grannåler fra vanlig norsk gran.

Printz´s og Morks konklusjoner har således ikke dekning i deres egne funn eller i de andre undersøkelsene. Allerede analysen av Printz´s og Morks skriftlige rapporter fra 1958 og av Printz´s og Morks utsagn i retten viser dette (se kapitlene 2, 3 og 5).

Det ble ikke påvist spesielle kjennetegn ved kjellernålene og dressnålene som knyttet dem sammen. Den eneste likhet var at nålene var korte. Det finnes ingen detaljert dokumentert kunnskap om hvordan nåler med ulik størrelse fordeler seg på norske grantrær, men korte grannåler er ikke sjeldne. Det var, og er, således ikke noe saklig grunnlag for å påstå at dressnålene stammet fra kjelleren i Skippergt. 6b.

Forklaringen på at Mork og Printz knyttet Torgersen til Skippergt. 6b og drapet, må derfor søkes andre steder enn i undersøkelsen av grannålene. Deres uttalelser skyldtes enten uvitenhet eller at de uttalte seg mot bedre vitende."

---

[52] Det er ikke gjort endringene i sitatene, slik at når det i sitatene henvises til kapitler og figurer, gjelder det henvisninger i Øklands egen utredning.

[53] Tilspisset betyr at nålene smalner av temmelig jevnt fram mot spissen, som da blir en skarp spiss − i motsetning til det en finner hos lange nåler.

Fra side 8:

”Barnålbeviset er intet bevis [overskrift]

Allerede i 1973, da Torgersen begjærte saken gjenopptatt, fikk retten seg forelagt en kort rapport fra forstkandidat Ragnvald Aaheim (kapittel 6) hvor han beskriver korte, avflatete og tilspissete grannåler. Aaheims rapport viser at han oppfattet slike grannåler som vanlige. Hans rapport ble oversett av retten.

I forbindelse med at Torgersen begjærte saken gjenopptatt på slutten av 1990-tallet, påviste biologiprofessorene Morten Laane og Klaus Høiland (1998) at grannåler av den type som Printz og Mork beskrev fra kjelleren og dressen, er vanlig på norsk gran. Trær som vokser under dårlige lysforhold (undertrykte trær) eller greiner og skudd som har dårlige lysforhold på trær som ellers er i god vekst, utvikler nåler som er korte, avflatete og tilspissete (se kapittel 7). Laane og Høiland påpekte at kort, avflatet og tilspisset er egenskaper ved grannåler som henger sammen (koblete egenskaper).

Laane og Høilands konklusjon var – basert på Printz´s og Morks egne beskrivelser sammenholdt med egne undersøkelser av grannåler fra vanlig norsk gran – at dressnålene og kjellernålene var vanlige, korte grannåler fra vanlig norsk gran (*Picea abies* (L.) Karst).

At konklusjonen til Laane og Høiland fra 1998 var riktig, er senere bekreftet både av Høiland og Laane (2000, 2003) og av Norsk institutt for skogforskning – NISK (mai 2001, juni 2001). Begge grupper undersøkte nåler fra kjelleren i Skippergt. 6b (kjellernålene) som hadde vært oppbevart hos politiet siden 1957. NISK arbeidet på oppdrag fra påtalemyndigheten.

Både Laane og Høiland og NISK fant: Kjellernålene er fra vanlig norsk gran. Det finnes ingen spesielle trekk ved kjellernålene som skiller dem fra andre prøver av korte grannåler (se kapitlene 7 og 8).

Jeg siterer fra Høiland og Laanes artikkel fra 2003: ”*All tvil om at dette kunne være noe eksotisk treslag ble ryddet vekk ved første blikk. De [grannålene] målte 5,3 – 9,3 mm og var avflatete, temmelig jevnt avsmalnende og uttrukket til en skarp spiss (figur 3). Videre var de gråbrune, ganske nedbrutte og infisert med granskyttesopp* Lophodermium piceae.*”*

(Høiland og Laanes figur 3 gjengis nedenfor som figur 4).

Det er grunn til å stille spørsmål om hvorfor Printz og Mork ikke beskrev at det var soppvekst på kjellernålene og at nålene var nedbrutte. Fire punkter skal trekkes fram:

(1) Kan det være at soppvekst og nedbrytning ikke var tilstede i 1958 da Mork og Printz undersøkte kjellernålene? Dette er, som det er påpekt av Høiland og Laane (2003), lite trolig. Det er grunn til å tro at nålene og juletreet på det tidspunktet drapet på Rigmor Johnsen fant sted, hadde ligget i kjelleren minst siden julen 1956 (nesten ett år). I følge politiet var kjellergulvet dekket av fuktig slam, som skulle fremme nedbrytning og soppvekst. Oppbevaring av nålene tørt hos politiet siden 1957 tilsier at nålenes utseende har endret seg lite etter dette tidspunktet.

(2) Oppdaget ikke Printz og Mork nedbrytningen og soppveksten fordi de ikke mikroskoperte? (Uttalt soppvekst og sterk nedbrytning kan ses med det blotte øyet).

(3) Hvorfor så Printz og Mork på tverrsnittpreparater (som vanligvis blir laget med tanke på mikroskopi), mens de unnlot å mikroskopere nålenes overflate? Kan det tenkes at soppvekst og nedbrytning var forskjellig på kjellernålene og dressnålene og at Printz og Mork derfor underslo dette? Kan dette være forklaringen på at de ikke redegjorde for mikroskopiske undersøkelser i sine rapporter? Mikroskopi ville tydelig ha vist kjellernålenes soppvekst og nedbrytningsgrad. Slike funn på kjellernålene måtte ha tvunget Printz og Mork til å fortelle om det var tilsvarende funn knyttet til dressnålene. Dersom det virkelig var samsvar mellom dressnålene og kjellernålene, ville det ha vært et argument (om enn ikke særlig sterkt) for at dressnålene og kjellernålene hadde felles opphav. Det er bemerkelsesverdig om Printz og Mork lot en slik sjanse gå fra seg til å underbygge sin konklusjon.

(4) Hvorfor kuttet Printz og Mork dressnålene for å undersøke nålenes tverrsnitt uten å beskrive nålenes overflate, når overflatemikroskopering, som skulle kunne gi mer informasjon, kunne gjøres uten å ødelegge noen av dressnålene? (Det var jo bare fem av dem).

Det er også grunn til å stille spørsmålet hvorfor Mork bare undersøkte grannålene fra kjellerens gulvfelt 9, 10, 11 og 12, men unnlot å beskrive grannålene fra gulvfelt 13, som han også hadde mottatt. (Det er tegning av kjelleren og gulvfeltene i kapittel 3). Var grannålene fra gulvfelt 13 mer ulike dressnålene enn nålene fra de øvrige gulvfeltene?

Dressnålene er tapt, så de kan ikke lenger undersøkes. Men siden Mork og Printz beskrev at dressnålene var like kjellernålene, så må man gå ut fra at også dressnålene var ordinære korte grannåler. Hvis dressnålene ikke var nettopp det, faller hele barnålbeviset allerede på dette faktum.

Det vil for alltid være et mysterium hvorfor Printz og Mork uttalte seg slik at de knyttet Torgersen til åstedet og dermed til drapet gjennom sine grannåleundersøkelser.

Vi vet at de visste at de bare hadde rapportert en enkel visuell undersøkelse av grannålene.
Vi vet at de visste at deres undersøkelser bare kunne påvise en overfladisk likhet.
Vi vet at Mork visste hvordan korte og lengre grannåler fra vanlig norsk gran så ut.
Vi vet at Mork visste at undertrykte grantrær har korte nåler.
Vi vet at Mork visste at grannåler blir korte når de får for lite lys under veksten.

Alt dette framgår av deres rapporter (kapitlene 2 og 3). Som erfaren skogforsker må Mork dessuten ha visst, da han skrev om grannålene at *"formen [tilspisset og avflatet] mer er en arvelig egenskap",* at han ikke hadde noe faglig grunnlag for denne påstanden. Mork kom med den samme uttalelsen da han senere forklarte seg i retten."

Mork og Printz baserte sin konklusjon i 1958 på to forhold. Det ene forhold var at kjellernålene og dressnålene var uhyre sjeldne. Det var de altså ikke.

Det andre forhold var at kjellernålene og dressnålene liknet hverandre. Økland omtaler likhet mellom grannåler i et eget avsnitt i kapittel 1. Vi siterer litt fra avsnittet (side 15):

”Om likhet mellom grannåler [overskrift]

Bruken av barnålbeviset som bevis er basert på at kjellernålene og dressnålene liknet hverandre. Alle nålene ble antatt å stamme fra det samme treet, nemlig juletreet i kjelleren, men treet ble ikke undersøkt.

Når man sammenlikner grannåler fra samme tre, kan det være til dels betydelige variasjoner (som også figur 1, 2 og 3 ovenfor viser). Derfor kan nåler med samme lengde fra ulike trær likne mer på hverandre enn nåler med ulik lengde fra samme tre.

Noenlunde ensartet størrelse og form på grannåler kan således ikke brukes som argument for felles opphav, like lite som ulik størrelse og form kan brukes som argument for ulikt opphav.

Realiteten er derfor at dersom man har for seg fem korte grannåler, som i Torgersen-saken, kan de korte nålene komme fra nær sagt hvilket som helst grantre. De fem korte nålene kan komme fra et tre med overveiende lange nåler eller fra et tre med overveiende korte nåler, eller fra flere ulike trær.”

For å illustrere at likhet mellom grannåler, slik som Printz og Mork beskrev den, ikke sier noe om nålene stammer fra samme tre eller ulike trær, skal vi vise noe få bilder fra Øklands utredning (figur 9):

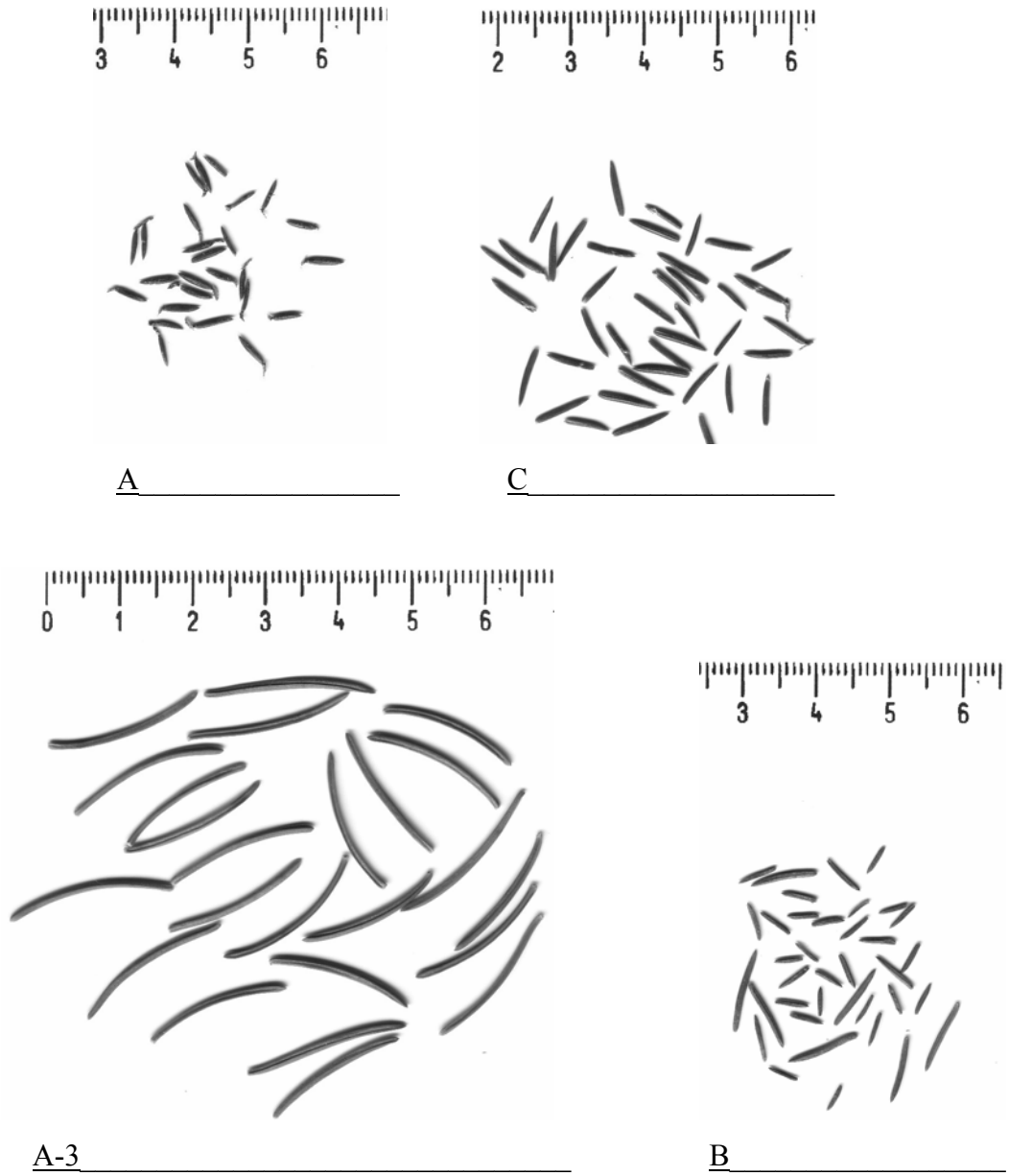

Figur 9. Figuren illustrerer likhet og ulikheter mellom grannåler.
Nålene i bilde A og C er fra samme kvist, men fra ulike skudd. Nålene er overveiende korte og tilspissete. Nålene er også avflatete, men det sees ikke på bildet da nålene ligger på flatsiden. Nålene i bilde A-3 og B er nåler fra samme tre, men fra ulike grener. Nålene i A-3 vokste på en solrik side av treet, mens nålene i B kom fra en liten kvist på treets skyggeside. Vi ser at det er langt større likhet mellom nålene i A og C (fra samme tre) og nålene i B (fra et annet tre) enn mellom nålene i A(3) og B, som er fra samme tre. (Bildene er deler av Øklands figur 2 og 3.)[54].

[54] Barnålbeviset 1957−2005 Del A s. 12 og 13.

I Øklands kapittel 9, som er på 24 sider, gjennomgår han barnålbeviset i kjennelsen fra 2001 til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Vi gjengir konklusjonen (side 127):

”Sammendrag og konklusjon om kjæremålsutvalgets vurdering av barnålbeviset [overskrift]

1. Kjæremålsutvalget overser at Høiland og Laane (1998, 2000) og Norsk institutt for skogforskning – NISK (mai 2001, juni 2001) dokumenterer at de korte grannålene i kjelleren i Skippergt. 6b (kjellernålene) er fra vanlig norsk gran, at de ikke skiller seg fra andre prøver av korte grannåler og at korte grannåler er vanlig.

2. Kjæremålsutvalget har ikke forstått at det eneste Printz og Mork i 1958 i realiteten påviste om kjellernålene og grannålene fra Torgersens dress (dressnålene), var at nålene var korte.

3. Kjæremålsutvalget holder fast på konklusjonen til Printz og Mork om at dressnålene med meget stor sannsynlighet stammet fra kjellernålene.

   − Kjæremålsutvalget siterer fra rapportene til Printz og Mork og fra brevene fra NISK for å underbygge sin konklusjon.

   − Kjæremålsutvalget har ikke forstått at de sitater de henviser til, ikke er holdbare som argumenter for at de fem korte dressnålene stammet fra kjellernålene.

4. Ved de anledninger kjæremålsutvalget foretar selvstendige vurderinger, er de åpenbart gale:

   − Kjæremålsutvalgets omtale av grannålene viser at utvalget ikke har forstått at ”likheten” mellom kjellernålene og dressnålene bare besto i at nålene var korte.

   − Kjæremålsutvalget har heller ikke forstått at likhet mellom grannåler ikke sier noe om felles eller ulikt opphav.

   −.Kjæremålsutvalgets vurderinger omkring sannsynlighet viser at kjæremålsutvalget ikke legger faglige kriterier til grunn, men foretar rene gjetninger.

5. Samlet blir konklusjonen:
   Kjæremålsutvalgets utsagn om at grannålene i dressen *”med klar sannsynlighets-overvekt utpeker Torgersen som gjerningsmann”* er uholdbar. Utsagnet om sannsynlighetsovervekt er ren gjetning.”

Øklands konklusjon når det gjelder vurderingene til kjæremålsutvalget er knusende. Mange av de forhold som viser at barnålbeviset ikke knytter Torgersen til drapet, var kjent for kjæremålsutvalget. Når man leser Øklands utførlige analyser spør man seg uvilkårlig hvordan Høyesteretts kjæremålsutvalg kunne begå så mange elementære feil.

Konklusjon om barnålbeviset:

1. Funn i Torgersens dress (antrekk 1) av fem vanlige korte grannåler fra vanlig norsk gran knytter ikke Torgersen til åstedet/drapet.
2. Juryen i 1958 ble feilinformert da den fikk vite at de fem grannålene i Torgersens dress og kjellernålene var sjeldne og at det var meget sannsynlig at dressnålene stammet fra kjellernålene.
3. Kjennelsen i Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 om at barnålbeviset knytter Torgersen til drapet/åstedet, er uholdbar.

Vi tilføyer:

Som beskrevet ovenfor kunne personen som drepte Rigmor Johnsen ikke unngått å få på seg blod fra avdøde og slam, støv og skitt fra kjelleren. Ifølge politiets drapsteori brukt Torgersen antrekk 1 da drapet ble begått. Dette antrekket hadde ingen spor fra avdøde og fra Skippergata 6b og det var heller ikke rengjort da politiet beslagla det. Antrekk 1 (og Torgersen) kan altså ikke ha vært i Skippergata 6b. Dette forhold alene utelukker at de fem barnålene som ble funnet i antrekk 1 stammet fra kjelleren i Skippergata 6b.

9.5 Oppsummering om de tre tekniske bevisene. De sakkyndiges rolle.

Det er i dag på det rene at de tre tekniske bevisene er verdiløse av de grunner som vi har redegjort for ovenfor. Det lar seg ikke hevde, slik det ble gjort i 1958, at de knytter Torgersen til drapet. Til dette kommer at avføringsbeviset er manipulert.

Hvorfor hadde retten en helt annen oppfatning av de tekniske bevisene i 1958? Svaret ligger hos de sakkyndige. De sakkyndiges rapporter er gjennomgående korte og den faglige standard er meget lav eller fraværende. Men de sakkyndige var selvsikre. I retten sa de at de tekniske bevisene med stor grad av sikkerhet knyttet Torgersen til avdøde/åstedet.

Verken juryen eller dommerne hadde noen reelle muligheter for å forstå at konklusjonene ikke var holdbare og de ikke hadde noen som helst dekning i de funn de sakkyndige selv hadde gjort. Det samme gjaldt forsvareren Blom.

Blom fikk avslag på sin begjæring om oppnevnelse av en tredje rettsodontologisk sakkyndig, med den begrunnelse at Strøm og Wærhaug begge var *"fremstående og anerkjente vitenskapsmenn på dette felt"*, noe det overhodet ikke var dekning for. Strøm arbeidet som tannlege og var ikke vitenskapelig skolert. Strøm hadde ikke erfaring med å identifisere tannbitt i hud. Det hadde heller ikke Wærhaug. Han var professor i tannkjøttsykdommer.

Torgersen selv, som satt fengslet uten kontakt med omverdenen, var selvsagt totalt vergeløs i en slik situasjon.

Spørsmålet må stilles hvorfor de sakkyndige så entydig knyttet Torgersen til åstedet og drapet. Hovedårsaken tror vi ligger i det forhold at "alle visste" at Torgersen var skyldig. Det gjaldt ikke bare politiet og påtalemyndigheten, men også de sakkyndige. Det er derfor et gjennomgående karakteristisk trekk ved de sakkyndiges rolle i Torgersen-saken at alt som var forenlig med at Torgersen kunne være skyldig, ble tolket og framstilt som meget sterke bevis, mens alt som utelukket at han var skyldig, ble oversett og bortforklart.

Torgersen ble dømt på troen til de sakkyndige om at han var skyldig, ikke på grunnlag av deres materiale.

9.6 Særskilt om Printz´s nøkkelrolle som sakkyndig i Torgersen-saken

Printz var 70 år i 1958 og var ansatt på Norsk institutt for tang- og tareforskning.

Printz´s konklusjoner hvilte på en rekke elementære feil, både når det gjaldt avføringsbeviset og barnålbeviset som gjennomgangen ovenfor viser.

Dersom Printz i 1958 hadde utført sitt oppdrag på en faglig forsvarlig måte, ville han avvist både avføring og barnåler som bevis som knyttet

Torgersen til drapet. Torgersen ville neppe ha blitt stilt for retten. Vi skal begrunne dette i det følgende.

Printz arbeidet i direkte kontakt med Kriminallaboratoriet − uten oppdragsbrev.[55] Han opptrådte ikke bare i egenskap av sakkyndig i saken, men påtok seg også rollen som etterforsker.[56]

Printz var den som først påviste rikelig med planterester i en avføringsprøve fra Torgersen (Fürsts prøve 1b – tabellen ovenfor). Dette skjedde da Printz besøkte Fürst på hans medisinske laboratorium den 15. januar 1958. Fürst var den som opprinnelig hadde oppdraget med å undersøke avføring, men etter Printz´s besøk ble Fürst ikke lenger brukt som sakkyndig (se tabellen). Printz overtok.

I sin første rapport (av 17. januar 1958) konkluderte Printz med at det var rikelig med planterester i prøver fra avdøde og åstedet og rikelig med planterester i prøven fra hælen på Torgersens turnsko – prøve 1 – hvor Fürst og Aaser ikke hadde funnet nevneverdig med planterester (tabellen). Aaser hadde dessuten funnet hår i prøven fra hælen, som tydet på at denne var fra dyr. Printz ignorerte disse viktige forkjeller mellom tidligere funn og egne funn.

Om sine egne funn skriver Printz: *"Jeg meddelte [den 15. januar] til ingeniør Wolff [Kriminallaboratoriet] pr. telefon at den myrdede hadde spist erter, sannsynligvis ertersuppe ---".*

I sin konklusjon skriver Printz: *"En slik overensstemmelse kan neppe være tilfeldig og det er min oppfatning at samtlige [av] disse prøver – heri også innbefattet den fra siktedes turnsko [prøve 1] – stammer fra samme kilde nemlig fra den myrdede."*

Her skal det innskytes: Det var selvsagt ikke mulig å si noe om hva slags mat kokte erter kommer fra ved å undersøke restene etter at de har blitt spist og blitt en del av avføringen (sml. Printz om ertesuppe). Avføringen på Rigmor Johnsen og på åstedet stammet dessuten ikke fra Rigmor

---

[55] Det finnes ikke noe oppdragsbrev i sakens dokumenter og Printz refererer heller ikke til noe oppdragsbrev i sine rapporter.

[56] Se Ragnar Byes analyse av Printz's rapport av 22. februar 2004, Avføringsbeviset 1957−2004 s. 43.

Johnsen (*"den myrdede"*), slik Printz uten noe som helst grunnlag la til grunn.[57]

I sin neste rapport (av 4. februar 1958) rapporterte Printz om sine funn etter å ha undersøkt rusk og rask fra Torgersen klær og fra kjelleren i Skippergata 6b. Hans konklusjon var (vår understrekning):

"Det som jeg etter disse undersøkelser kan si med absolutt sikkerhet er at følgende materialer fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet:
1. Fæces [avføring] ---.
2. Barnåler ---.
3. Murpuss ---.
4. --- partikler av granved ---. "

Ved å studere Printz´s øvrige rapporter og hans forklaringer i retten er det ingen tvil om at Printz mente at alle disse fire elementene knyttet Torgersen til åstedet. I dag er det klart at ingen av disse fire elementene knytter Torgersen til åstedet. Printz tok altså feil på alle fire punkter.

Allerede før retten ble satt i 1958 var påtalemyndigheten klar over at granvedpartikler og murpuss (et lite flak) i Torgersens klær ikke kunne brukes som bevis, til tross for Printz's kategoriske uttalelser i motsatt retning. Likevel godtok man kritikkløst Printz´s konklusjoner om at små avføringsrester og fem barnåler på Torgersen stammet fra kjelleren.

Det er lett å se at Printz´s konklusjoner skyldtes at han ukritisk godtok overflatiske likheter som bevis på sammenhenger uten at han hadde grunnlag for å si noe om det. Det er også et faktum at han systematisk overså forskjeller som pekte i retning av at Torgersen var uskyldig. Hans uttalelser var gjennomgående uten reservasjoner, og han utførte ingen kontrollundersøkelser.

Mangel på kvalitet og pålitelighet hos Printz illustreres ytterligere av følgende:

---

[57] Se Ragnar Byes analyse av obduksjonsrapporten av 1. mars 2004, Avføringsbeviset 1957− 2004 s. 64−65 og Torleiv Ole Rognums sakkyndighetsuttalelse av 21. september 2004 s. 6, Dokumentutdrag Bind IV s. 400.

Da Printz hadde undersøkt barnåler fra Tore Hunds vei 24, hvor Torgersen bodde sammen med moren og to brødre, skrev Printz deretter en rapport (brev) av 6. juni 1958 til Kriminalsjefen om sine funn. Økland har gjennomgått rapporten og finner den helt uetterrettelig. Økland skriver bl.a. (sitat fra Øklands kapittel 4, punkt 1 og 5 i konklusjonen):

"1. Brevets innhold er preget av mangel på systematikk. Det inneholder også mange unøyaktigheter og feil. Man kan derfor ikke ha tiltro til brevets innhold eller konklusjoner med mindre disse kan bekreftes av funn andre har gjort.
---
5. Sammen med Printz's rapport av 4. februar 1958 (kapittel 2) og hans utsagn i retten forsterker brevet av 6. juni 1958 inntrykket av at Printz hadde en sterkt forutinntatt holdning til sitt oppdrag som sakkyndig."

Printz var den som først utvetydelig knyttet Torgersen til åstedet ved sine undersøkelser. De sakkyndige som deretter ble trukket inn, godtok Printz´s konklusjoner om at avføring og barnåler med stor grad av sikkerhet knyttet Torgersen til åstedet og dermed til drapet.

De sakkyndiges konklusjoner hadde som konsekvens at Torgersen i april 1958 ga samtykke til at det ble tatt avtrykk av hans tenner, for at dette skulle bevise hans uskyld. Men også på dette punkt ble retten grovt villedet, denne gang av de to tannsakkyndige som trakk den konklusjon at bittmerket i brystet til avdøde var identisk med Torgersens tenner (se ovenfor).

Uten Printz ville sannsynligvis verken barnålbeviset eller avførings-beviset oppstått. Torgersen ville neppe ha avgitt tannavtrykk. Ingen bevis ville dermed knyttet Torgersen til drapet. Det ville derfor heller ikke vært noe grunnlag for å reise tiltale og det ville ikke blitt noen rettssak. Heller ikke vitnet Ørnulf Bergersen ville ha eksistert (han kom til under rettssaken). Politiet ville ha rettet etterforskningen i andre retninger. Drapet på Rigmor Johnsen kunne da ha blitt oppklart.

9.7 Vitnet Ørnulf Bergersen

Påtalemyndighetens viktigste vitne var Ørnulf Bergersen. På den tiden drapet skjedde var han på rømmen fra fengsel. Da rettssaken startet 2. juni 1958 var han gjeninnsatt fra 17. desember 1957. Han avga forklaring til politiet 4. juni 1958, altså etter at rettssaken hadde startet, og avga

vitneforklaring under hovedforhandlingen 7. og 9. juni. Han hevdet i politiforklaringer at han så Torgersen komme ut av en port i Skippergata 6b med sykkel den 7. desember 1957 kl. 00.55. Både husnummeret og klokkeslettet hadde han nøye merket seg denne natten, forklarte han. Han var helt sikker på husnummeret fordi han hadde gått bort til porten − på den andre siden av gaten i forhold til der han sto − og sett nøye på nummerskiltet. Armbåndsuret hans viste riktignok feil tid, men dette hadde han korrigert da han kom hjem tidlig om morgenen (etter å ha overnattet i en jernbanevogn, ifølge ham selv). Men brannen og drapet var ikke oppdaget da han angivelig befant seg i Skippergata, så hvorfor skulle han være så omhyggelig?

Da Bergersen ved åstedsbefaringen under rettssaken skulle påvise Skippergata 6b, pekte han på et hus på den andre siden av gaten; Skippergata 9. Dette førte til at påtalemyndigheten forandret sin drapsteori til at Torgersen hadde parkert sykkelen inne i gårdsrommet i Skippergata 9, mens han var i Skippergata 6b for å tenne på bålet. Den mer nærliggende tanke, at Bergersen ikke snakket sant, tok ikke påtalemyndigheten inn over seg på dette sene tidspunktet – midt under rettssaken.

Da Bergersen skulle forklare hva han gjorde i Skippergata denne natten sa han at han var på vei hjem til Munkedamsveien fra Gjersjøen (Kolbotn). Han sa at han gikk hver dag fram og tilbake mellom Gjersjøen og Oslo for å holde seg skjult for politiet, og at han brukte 2 – 2 ¼ time på turen én vei. Distansen én vei er 21 kilometer. Det er ikke mulig å gå denne distansen på mindre enn tre timer. Bergersens historie kan altså ikke være sann. Ingen kontrollerte eller stilte spørsmålstegn ved historien, som innebar at han gikk 42 kilometer (som tilsvarer lengden på et maratonløp) daglig. Bergersen løy også om andre forhold som heller ikke ble avslørt i 1958.

Bergersens personlighetstrekk er en historie for seg. Kort fortalt var han vanekriminell (han hadde gått inn og ut av fengsel siden 1940), han var narkoman (morfinmisbruker) og han var alkoholisert. Dessuten var han idømt sikring på grunn av mangelfullt utviklede sjelsevner og fare for nye straffbare handlinger.

Bergersen var således et ekstremt lite troverdig vitne som neppe ville blitt ført som vitne i dag. Men i Torgersen-saken ble han brukt for å

understøtte politiets drapsteori. Statsadvokat Dorenfeldt karakteriserte i sin prosedyre Bergersens vitneprov som *"nøkkelen til gåtens løsning"*.[58]

Da Bergersen hadde fortalt sin historie i retten lørdag den 7. juni, kastet Torgersen seg over ham i fullt raseri, men ble overmannet av fire politikonstabler. Juryens ordfører kastet seg også inn i slagsmålet. Lagdommer Kristian Lunde ropte ifølge Morgenposten 9. juni:[59] *"Legg ham i jern"*, og statsadvokat Dorenfeldt fulgte opp: *"og det øyeblikkelig"*.

Statsadvokat Dorenfeldt skrev senere:[60] *" --- episoden var mer dramatisk enn en hvilken som helst film. Man kan sammenligne f.eks. med filmen "Witness for the Prosecution" og man må si at filmen var en anemisk opplevelse i forhold til virkeligheten."*

Torgersen forklarer sitt angrep med at han mistet besinnelsen da han hørte Bergersens falske forklaring og med ett forsto at den siste rest av håp om frifinnelse var ute.

Bergersen kjente godt til Torgersen-saken, åpenbart fra presseomtalen. Han trodde vel som de fleste at Torgersen var skyldig. Hans motiv for å melde seg som vitne var antakelig å oppnå lettere soningsforhold, noe han også oppnådde senere. Dette skjedde til tross for at Dorenfeldt fortalte retten at vitneprovet til Bergersen ikke ville gi Bergersen noen fordeler. Hensikten til Dorenfeldt var åpenbart å øke troverdigheten til Bergersen, slik at vitneprovet skulle framstå som en uselvisk opptreden fra Bergersens side.

<u>Konklusjon om Bergersens vitneprov</u>:

Bergersen løy da han forklarte at han hadde sett Torgersen komme ut av en port i Skippergata kl. 00.55 den 7. desember 1957.

---

[58] Sitert etter Grundt Spang, Michael, Torgersen-saken (Cappelen 1973) s. 163. I Arbeiderbladet 13. juni 1958 gjengis Dorenfeldts uttalelse slik: *" ... skjønte [Torgersen] at her kom hans tidligere fangekamerat med nøkkelen til problemets løsning?"* Avisreferater fra hovedforhandlingen 2. − 16. juni 1958 s. 113.

[59] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 66

[60] L. J. Dorenfeldt, Seksualdrapet i Skippergaten i Oslo, Nordisk Tidsskrift for Kriminalteknikk 1959 s. 273, Artikkelsamlingen s. 67.

9.8 Vitnet Johanne Kristine Olsen

Det andre vitnet som påtalemyndigheten særlig påberopte til støtte for politiets drapsteori, var Johanne Kristine Olsen. Hun var nabo til familien Torgersen på Lille Tøyen. Hun forklarte at hun hadde gjenkjent Torgersen bakfra da han utenfor Eldorado kino i Torggaten kom forbi henne i stor fart bakfra. Han steg umiddelbart inn i en drosje da han nådde fram til holdeplassen på bortsiden av Youngstorget (figur 2). Dette skulle ha skjedd ca. kl. 23.50 da Torgersen ifølge politiets drapsteori var på vei hjem for å hente fyrstikker etter å ha drept Rigmor Johnsen.

Denne vitneobservasjonen er i seg selv så usikker at man ikke kan bygge på den. Den er heller ikke bekreftet av andre opplysninger.

Politiet etterlyste gjennom et sirkulære til alle drosjer i Oslo drosjesjåføren som kunne ha kjørt Torgersen. To drosjesjåfører meldte fra at de hadde hatt til sammen tre turer til Lille Tøyen natten mellom 6. og 7. desember (men ikke til Torgersens bolig i Tore Hunds vei 24). Ingen av dem kunne bekrefte at de hadde kjørt Torgersen. Dorenfeldt mente imidlertid at forklaringen til drosjesjåfør Strand tross alt var den som stemte best, og at den derfor underbygde politiets teori om at Torgersen hadde tatt drosje fra Youngstorget.

9.9 Andre bevis

9.9.1 Oversikt

Ovenfor har vi gjennomgått de fem hovedbevisene fra 1958 og vist at ingen av dem knytter lenger Torgersen til drapet. Tannbittbeviset utelukker også at Torgersen er gjerningspersonen.

Det foreligger en rekke andre bevis i saken som i 1958 − i lys av de fem hovedbevisene – enten ble feiltolket eller oversett. Konklusjon i 2005 for alle bevisenes vedkommende er at de ikke knytter Torgersen til drapet. Slik må det nødvendigvis være hvis Torgersen er uskyldig. Flere av bevisene utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

Nedenfor lister vi opp en rekke bevis – noen alt nevnt – som vil bli gjennomgått i detalj i del III sammen med de fem hovedbevisene.

9.9.2 Torgersen hadde alibi

(1) Torgersens mor og søster var hjemme da Torgersen kom hjem mellom første og andre tur til byen 6.–7. desember. Detaljer i deres forklaringer (se del III) viser at Torgersen forklarte seg sant da han forklarte til politiet at han hadde vært hjemme sammen med en kvinne som het Gerd.

(2) Mens rettssaken pågikk, den 11. juni 1958, meldte det seg to vitner for politiet, Ruth Klausen og Ragna Noreng. De hadde forstått av avisreferatene at det kunne være av betydning at Gerd, som Torgersen hevdet han hadde vært sammen med, ble funnet. De forsto at en tidligere arbeidskollega, Gerd Kristiansen (18 år), kunne være denne kvinnen, og at hun ikke hadde meldt seg for politiet.

Klausen og Noreng ble avhørt av politiet 12. juni 1958. De forklarte at de i desember 1957 arbeidet sammen med Gerd Kristiansen i Skotøyutsalget i Storgaten. Noreng forklarte at Gerd Kristiansen, da hun kom på jobb lørdag 7. desember, var veldig nedfor og at hun hadde skadet seg, men uten å si hvordan. Etter å ha vært hos lege fortalte hun at hun hadde brukket tre ribben. Klausen forklarte at Gerd Kristiansen hadde fortalt henne at hun kjente Torgersen (hun var delvis vokst opp på Lille Tøyen hvor Torgersen bodde), og at det var hun som hadde sittet på sykkelen til Torgersen natten til 7. desember. Klausen hadde sagt hun måtte gå til politiet med det hun visste, men Gerd Kristiansen sa at hun ikke turte, fordi hennes mann var sjalu. Gerd Kristiansen ble oppsagt noen få dager senere. Noreng og Klausen visste derfor ikke, før de forsto det av avisreferatene mens rettssaken pågikk, at Gerd Kristiansen ikke hadde meldt seg som vitne for politiet.

Gerd Kristiansen og hennes mann, Kjell Kristiansen, ble derfor innkalt og avhørt av politiet 12. juni 1958. Gerd Kristiansen benektet da at hun hadde vært sammen med Torgersen natten til 7. desember 1957, slik hun ifølge Klausen og Noreng hadde fortalt. Kjell Kristiansen, som var til stede under avhøret av Gerd Kristiansen, bekreftet forklaringen om at de hadde vært sammen hele kvelden.

Torgersen ble ikke gjort kjent med at disse fire hadde møtt og forklart seg for politiet. Heller ikke Torgersens forsvarer Blom ble gjort kjent med

dette. Verken Klausen, Noreng, Gerd Kristiansen eller Kjell Kristiansen ble ført som vitner under rettssaken.

Det er flere mulige grunner til at Gerd Kristiansen ikke meldte seg som vitne. Noe er alt nevnt. En grunn kan være at hun etter hvert fikk det inntrykk fra avisene at det var sikkert at Torgersen hadde drept Rigmor Johnsen. I så fall ville hennes forklaring være av liten verdi.

Torgersens alibi utelukker at han var gjerningspersonen.

9.9.3 Torgersen kunne ikke ha truffet Rigmor Johnsen like før kl. 23.00

Ifølge politiets drapsteori skal Torgersen ha truffet Rigmor Johnsen i krysset Karl Johans gate/Dronningens gate ca. kl. 22.42. Torgersen ble observert utenfor Grand Hotell omtrent på samme tidspunkt, kanskje noen minutter før, kanskje noen minutter senere. Ut fra de beregninger som er mulig å gjøre i ettertid, ville han uansett ikke ha rukket fram til krysset til kl. 22.42. Dette tidsskjemaet knytter ikke Torgersen til drapet. Det kan også argumenteres med at det utelukker han som gjerningspersonen (nærmere diskutert i del III).

9.9.4 Ikke slam, skitt og støv fra kjelleren på antrekk 1 og antrekk 2

Kjelleren der Rigmor Johnsen ble funnet var full av skitt og støv. Gulvet var dekket av et lag med fuktig slam. Kjellerveggene lå nær inntil liket (figur 6 og 7). Takhøyden var ca. 140 cm, så en voksen mann kunne ikke stå oppreist. Det var således ”vanskelige arbeidsforhold”. Gjerningspersonen kan ikke unngått å ha fått slam, skitt og støv på seg da han flyttet Rigmor Johnsen ned i kjelleren og dernest bygde bålet (figur 5 og 7) delvis over og delvis rundt henne. Men det fantes ikke noe av dette på antrekk 1. Antrekk 1 var ikke forsøkt rengjort på noen måte. Heller ikke på antrekk 2 fantes spor fra kjelleren. Fravær av slam, skitt og støv fra kjelleren på antrekk 1 og antrekk 2 utelukker at Torgersen var gjerningspersonen.

9.9.5 Ikke blod på antrekk 1 og antrekk 2

Rigmor Johnsen har blødd kraftig fra ansikt/hode da hun ble drept. Det viser bl.a. de store mengder blod som var på hennes tynne ulljakke (figur 4), på hendes underskjørt og i trappeavsatsen hvor hun ble drept (bilder i del III). Det er utenkelig at gjerningspersonen kan ha drept og flyttet henne til kjelleren uten å få mye blod på klærne. De klærne Torgersen hadde på seg da han skal ha begått drapet (antrekk 1) hadde ikke blodspor som kunne tilbakeføres til drapet. Det samme gjaldt klærne Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet (antrekk 2). Mangel på blodspor på klærne utelukker at Torgersen var gjerningspersonen.

9.9.6 Rigmor Johnsen ble drept senere enn kl. 23.30

For drapssakens oppklaring i 1957−58 ville det ha vært viktig å fastslå det nøyaktige tidspunktet for drapet. I Torgersen-saken i 2005 er det imidlertid bare viktig å fastslå om drapet skjedde før eller etter ca. kl. 23.30. Tiltalen og den fellende dommen bygger på at drapet skjedde i tidsrommet ca. kl. 23.00 – ca. kl. 23.30. Dersom drapet skjedde etter ca. kl. 23.30, utelukker det Torgersen at Torgersen kan være gjerningspersonen (se nærmere kapittel 16).

Undersøkelsene av liket mht temperatur, dødsstivhet, dødsflekker og alkoholinnhold i blodet, gjør det mer sannsynlig at drapet ble begått etter kl. 23.30 enn før kl. 23.30.

Olga Eriksen, som bodde i 2. etasje i Skippergata 6b, gikk med søppel gjennom trappeavsatsen der drapet skjedde og tilbake ca. kl. 24.00. Da brannvesenet og politiet ankom kl. 01.30 var det mye blod og avføring midt i trappavsatsen. Olga Eriksen verken så eller luktet noe av dette. Dette må bety at drapet har skjedd senere enn ca. kl. 24.00.

Vaktmann William Juul Sørensen hørte ett kvinneskrik ca. kl. 01.00 i retning Skippergata 6b. Det er rimelig å tro at det var Rigmor Johnsen som skrek i det øyeblikk hun ble drept. I så fall har drapet skjedd ca. kl. 01.00.

Konklusjon:

Hvis drapet har skjedd senere enn ca. kl. 23.30, noe som er mest sannsynlig, utelukker det at Torgersen kan være gjerningspersonen.

9.9.7 Brannen ble påtent etter at Torgersen var pågrepet

Brannen i kjelleren ble oppdaget av Kristiane Gulseth som bodde i leiligheten like over brannstedet. Det var rikelig med tilgang på luft i kjelleren og trekk direkte fra kjelleren (bl.a. gjennom rottehull) opp i leiligheten. Brannen ble varslet kl. 01.27, ikke mer enn ca. fem minutter etter at Kristiane Gulseth hadde merket at røyk kom inn i leiligheten. Ifølge brannsakkyndig rapport[61] som vi har fått utarbeidet, kunne ikke brannen ha vart mer enn fem minutter før den ble oppdaget av Kristiane Gulseth hvis hun var våken, noen minutter lengre hvis hun sov. Det betyr at brannen var påsatt tidligst ca. kl. 01.15, altså minst 20 minutter etter at Torgersen ifølge politiets drapsteori forlot Skippergata 6b kl. 00.55. Torgersen ble pågrepet kl. 00.58, ca. 500 meter fra Skippergata 6b.
Tidspunktet for brannstiftelsen utelukker Torgersen som gjerningspersonen.

9.9.8 Ingen vitner har sett Torgersen i nærheten av åstedet

Ingen vitner, bortsett fra Ørnulf Bergersen og Johanne Kristine Olsen, sa at de hadde sett Torgersen på eller i nærheten av åstedet. Ingen av de i alt seks vitnene som hadde sett mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen kunne identifisere ham som Torgersen. Torgersens brun- og hvitstripede dress (antrekk 1) var meget karakteristisk, noe som mange andre vitner hadde merket seg samme kveld.

9.9.9 Gjerningspersonen gikk ikke ned i kjelleren fra gårdsplassen

Brannen ble påsatt på innersiden av liket, dvs. på den siden som var lengst unna kjellernedgangen fra gårdplassen. Epleposen, kåpen, luen og skjerfet lå også på innersiden av liket (figur 1) og må ha blitt plassert der etter at liket var flyttet til kjelleren. Plasseringen tyder på at gjerningspersonen ikke kom ned i kjelleren gjennom lemmene fra gårdplassen, men direkte ned i kjelleren gjennom kjellerdøren i

---

[61] Brannsakkyndig rapport av 20. januar 2005.

trappeavsatsen der drapet skjedde. Dette peker mot at drapsmannen var lokalkjent i Skippergata 6b.

9.9.10 Ripemerker på fyrstikkesken var påført i ettertid

I kjelleren på utsiden av liket ble det funnet 11 fyrstikker. Antallet passet med det antallet riper som var på en av fyrstikkeskene i antrekk 2, noe som støttet politiets drapsteori om at Torgersen hadde brukt fyrstikkene for å tenne på bålet. Beskrivelser av fyrstikkesken viser imidlertid at de fleste ripene må ha blitt påført esken etter at den ble beslaglagt av politiet.

9.9.11 Ikke treull fra kjelleren på antrekk 1 og antrekk 2

Det lå mye treull i kjelleren der Rigmor Johnsen ble funnet og som lett festet seg til klærne. Det var ikke treull på Torgersens klær.

9.9.12 Ikke avføring på antrekk 1

Det var mye avføring på åstedet og noe på liket. Avføringen på trappeavsatsen var tråkket utover. Det var ikke avføring på antrekk 1.

9.9.13 Ytterligere bevis

− Ingen hår på Torgersens klær knytter han til Rigmor Johnsen.

− Ingen tekstilfibre på Torgersens klær knytter han til Rigmor Johnsen.

− Ingen tekstilfibre på Rigmor Johnsen knytter henne til Torgersen.

− Tekstilfibrene under/på Rigmor Johnsen negler kom ikke fra Torgersen, men sannsynligvis fra gjerningspersonen.

− Ingen fingeravtrykk eller andre spor på åstedet stammet fra Torgersen.

Vi tilføyer:

Torgersen var dømt for et voldtektsforsøk i 1955. Det var en viktig grunn til at han ble mistenkt for drapet på Rigmor Johnsen. I 1976 fikk Torgersen et brev fra ektemannen til kvinnen som var involvert. Hun var nettopp død. I brevet skriver han at hans kone hadde innrømmet overfor ham at samværet med Torgersen var frivilling og at historien om voldtektsforsøk var noe hun hadde funnet på for å dekke seg selv. Hun beklaget meget den ulykke som var blitt Torgersen til del som følge av historien.[62]

10. Oppsummering om bevisene. Status 2005

Gjennomgangen ovenfor viser at de fem hovedbevisene som lå til grunn for domfellelsen ikke knytter Torgersen til drapet. Heller ingen andre bevis knytter Torgersen til drapet. Slik må det nødvendigvis være hvis Torgersen er uskyldig.

Kriminalhistorien har mange eksempler på drapssaker som har endt med henleggelse fordi politiet ikke klarer å fremskaffe bevis som knytter mulige gjerningspersoner til drapet.

Våre analyser viser at en rekke bevis utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen. Med utelukkelse mener vi at beviset etter sin art ikke er forenlig med at Torgersen kan være gjerningspersonen og at det er tilnærmet sikkert at beviset er riktig tolket.[63] Dermed har vi påvist ikke bare at de bevis som lå til grunn for domfellelsen i 1958 var verdiløse, men at Torgersen ikke kan være gjerningspersonen. Han er uskyldig.

Hovedårsaken til at Torgersen ble dømt ligger i at de sakkyndige avga skråsikre uttalelser som knyttet Torgersen til drapet med stor grad av sikkerhet. Det førte til at alle de andre bevisene som pekte bort fra Torgersen som gjerningspersonen ble oversett eller feiltolket. Verken påtalemyndigheten, forsvareren, juryen eller dommerne hadde realistiske muligheter for å gjennomskue det – enda så åpenbart det er i ettertid.

---

[62] Se Camilla Juell Eide og Erling Moss, ” … aldri mer slippes løs … ” (Pax forlag 1999) s. 57 – 67.

[63] Se nærmere kapittel 6 om ulike kategorier bevis.

Også et annet trekk trer fram: Sentrale vitner som var til skade for Torgersen ble ført under rettssaken (Ørnulf Bergersen, Johanne Kristine Olsen, Gerd Berg), mens en rekke vitner som kunne vært til fordel for Torgersen ikke ble ført (Ragna Noreng, Ruth Klausen, Gerd Kristiansen, Kjell Kristiansen, Alf Brandsdal,[64] Eilif Støleggen, Juul William Sørensen og Asbjørn Gulseth[65]).

En delforklaring på at Torgersen ble dømt med urette, er derfor at politiet og/eller påtalemyndigheten ikke forholdt seg til bevisene på en saklig og fordomsfri måte. Juryen hadde neppe forutsetninger for å forstå dette. Etter at Torgersen hadde forklarte seg uriktig om at Gerd Berg var den Gerd han hadde vært sammen med og etter at han hadde gått til fysisk angrep på Bergersen, ble det nærmest en psykologisk umulighet for juryen å forstå at en rekke forhold i saken var uforenlige med politiets drapsteori.

11. Den psykologiske barrieren. Tilliten til rettssystemet

Vi og våre forgjengere har hittil ikke klart å overbevise domstolene om at Torgersen er uskyldig. Det kan skyldes at saken ikke var godt nok opplyst da den ble forsøkt gjenopptatt i 1973–76 og i 1997–2001. Men etter vår mening skyldes resultatet like mye at bevisvurderingen som lå til grunn for den fellende dommen i 1958 innebar at dommen ble autorisert som sannheten om hvem som drepte Rigmor Johnsen. Dermed ble det skapt en svær psykologisk barriere som måtte overvinnes.

Torgersen har alle år stått for mange som en av landets verste seksualforbrytere som fikk en rettferdig dom. Å innse at Torgersen faktisk er uskyldig og at det har skjedd et grovt justismord, er svært vanskelig, kanskje umulig, for mange å ta inn over seg.

---

[64] Alf Brandsdal var utpekt av Esther Olsson som den mannen som sto sammen med Rigmor Johnsen utenfor hennes kiosk i Dronningens gate. Se nærmere kapittel 19 punkt 2.2.2.

[65] Asbjørn Gulseth bodde leiligheten rett over kjelleren der Rigmor Johnsen ble funnet død. Det er grunn til å mistenke ham for at han hadde noe med drapet å gjøre, men han ble aldri etterforsket. Se nærmere kapittel 14.

En gjenopptakelse vil innebære at arbeidet til en rekke respekterte personer, blant dem de opprinnelige sakkyndige og i alt 11 høyesterettsdommere,[66] blir underkjent. På kort sikt kan det svekke folks tillit til rettssystemet. Men det er langt fra sikkert: Det er mange som for lengst har skjønt at Torgersen er uskyldig.

Vi er uansett ikke i tvil om at en gjenopptakelse av saken, med en etterfølgende frifinnelse som en nødvendig følge, vil anspore aktørene i rettssystemet til å gjøre hva de kan for at lignende tragedier ikke skal skje i fremtiden. På lengre sikt kan derfor en frifinnelse av Torgersen, selv om den vil komme nesten 50 år for sent, føre til at vi får et bedre rettssystem som kan gi grunnlag for styrket tillit.

---

[66] Fem dommere i ankesaken i 1958 (Bendiksby, Nygaard, Rode, Schei og justitiarius Wold), tre dommere i gjenopptakelsessaken 1973−76 (Gundersen, Michelsen og Stabel) og tre dommere i gjenopptakelsessaken 1997−2001 (Coward, Lund og Aarbakke).

Kapittel 2. Gjenopptakelseskommisjonens oppgave

1. Rammen for Gjenopptakelseskommisjonens arbeid

Gjenopptakelseskommisjonen skal ta stilling til om vilkårene for gjenopptakelse etter strpl. §§ 391 nr. 1, § 391 nr. 3 og 392 foreligger. Det innebærer at bevisene slik de må eller kan fortolkes i dag skal sammenholdes med bevisene slik de ble fortolket i 1958 da Torgersen ble dømt.

Gjenopptakelseskommisjonen skal vurdere Torgersens anførsler på fritt grunnlag, uten hensyn til om anførslene har vært fremsatt i tidligere begjæringer om gjenopptakelse og kjæremål og uten hensyn til om anførslene har vært forkastet eller godtatt tidligere.

Vi påviser i denne utredningen at alle bevisene som lå til grunn for dommen i 1958 ble feiltolket. Vi påviser også feil i bevisvurderinger og resonnementer som ligger til grunn for tidligere avgjørelser om å nekte gjenopptakelse, og da særlig i kjennelsen i Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 (Rt. 2001 s. 1521).

Feilene som er gjort tidligere er uten betydning for Gjenopptakelses-kommisjonens vurdering om vilkårene for gjenopptakelse foreligger. Når vi likevel løfter fram de viktigste feilene, er det fordi det viser at de feil som ble begått i 1957−58 har hatt makt over dommernes sinn – også høyesterettsdommeres – helt til det siste.

2. Krav om gjenopptakelse i medhold av strpl. §§ 391 nr. 3 og 392 annet ledd

Etter strpl. § 391 nr. 3 har Torgersen krav på at saken gjenopptas hvis det foreligger en *"ny omstendighet eller skaffes fram et nytt bevis som synes egnet til frifinnelse"*.

Bestemmelsen går ut på at en sak skal gjenopptas hvis nye forhold innebærer at det har oppstått rimelig tvil om det er tilstrekkelig bevis for at den domfelte er skyldig.[67]

Strpl. § 392 gir Torgersen krav på gjenopptakelse dersom *"særlige forhold gjør det meget tvilsomt*[68] *om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny"*.

Etter denne bestemmelsen skal gjenopptakelse skje bl.a. hvis fornyet vurdering av de samme bevisene som i den opprinnelige sak skaper tilstrekkelig tvil om den fellende dommen er riktig.[69]

I denne utredningen vil det ikke bli skilt mellom disse to grunnlagene. Grunnen er at vilkårene for gjenopptakelse er overoppfylt etter begge bestemmelsene:

For det første foreligger det i 2005 flere utelukkelsesbevis. Med utelukkelsesbevis forstår vi bevis som etter sin art ikke er forenlig med at Torgersen kan være gjerningspersonen og at det er en stor grad av sikkerhet for at beviset er riktig tolket. Begge vilkår må være oppfylt og er oppfylt i forhold til følgende bevis:

1. Tannbittbeviset utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen. Dette er nytt.
2. Drapstidspunktet − som var etter kl. 23.30, mest sannsynlig ca. kl. 01.00 − utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen. Dette er nytt.
3. Brannen ble påsatt etter at Torgersen var pågrepet av politiet. Det utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen. Dette er nytt.
4. Fravær av spor på Torgersen sammenholdt med spor fra åstedet (blod, slam og skitt, avføring (antrekk 1), tekstilfibre, hår,

---

[67] Se Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud, Straffeprosessloven med kommentar 3. utgave (Universitetsforlaget 2001) s. 1229–1231.

[68] Strpl. § 392 annet ledd ble endret ved lov av 11. juni 1993 nr. 80 ved at vilkåret *"meget tvilsomt"* ble endret til *"tvilsomt"*. Lovendringen gjelder bare avgjørelser som er blitt rettskraftige etter 1. januar 1980, og således ikke for Torgersens sak.

[69] Se Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud, Straffeprosessloven med kommentar 3. utgave (Universitetsforlaget 2001) s. 1231–1233.

fingeravtrykk, treull) utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen. Dette er nytt.

5. Torgersen har alibi. Torgersens mor og søster snakket sant om tiden han var hjemme og at han var sammen med kvinne. Hun het Gerd Kristiansen. Alibiet utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen. Dette er nytt.

For det andre foreligger det i 2005 en rekke forhold som ikke knytter Torgersen til drapet:

6. Det er mest sannsynlig at Torgersen ikke kan ha rukket å treffe på Rigmor Johnsen da hun var på vei hjem litt før kl 23. Dette er nytt.
7. Avføringsbeviset knytter ikke Torgersen til drapet. Dette er nytt.
8. Barnålbeviset knytter ikke Torgersen til drapet. Dette er nytt.
9. Vitnet Ørnulf Bergersen, som sa han hadde sett Torgersen komme ut fra Skippergata 6b kl. 00.55 lørdag 7. desember, løy. Bergersens forklaring knytter derfor ikke Torgersen til drapet. Dette er nytt.
10. Forklaringen fra vitnet Johanne Kristine Olsen, som sa hun hadde sett Torgersen i Torggata fredag 6. desember ca. kl. 23.50, var uriktig. Den knytter derfor ikke Torgersen til drapet. Dette er nytt.
11. Ingen øvrige vitneforklaringer knytter Torgersen til drapet. Dette er nytt.

Det foreligger ikke lenger noen bevis som knytter Torgersen til drapet. Slik må det nødvendigvis være når Torgersen er uskyldig. De fleste tolkninger av bevisene er så sikre at en annen rimelig tolkning ikke lar seg hevde. For å illustrere dette, skal vi kort gjennomgå hvorledes de tre tekniske hovedbevisene ble vurdert i 1958 og deres status i 2005:

Tannbittbeviset: Alle sakkyndige i dag, inklusive Den rettsmedisinske kommisjon, med unntak av professor Tore Solheim,[70] er enige om at bittsporet i Rigmor Johnsens bryst ikke er identisk med Torgersens tenner.

Alle sakkyndige i dag, inklusive Den rettsmedisinske kommisjon, med unntak av professor Tore Solheim,[71] er enige om at det ikke er faglig grunnlag for å si at det er sannsynlig at bittsporet knytter Torgersen til drapet. Det gjelder også de britiske sakkyndige, som selv åpent erkjenner

---

[70] Solheims syn kan ingen ta på alvor. Se punkt 9.2 ovenfor og kapittel 8 punkt 7.

[71] Se forrige note.

at de ikke har noe faglig grunnlag for sin konklusjon *"meget sannsynlig"*. Det samme gjelder Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 (Rt. 2001 s. 1521).

I 1958 ble bittsporet framstilt som identisk med Torgersens tenner og tannbittbeviset ansett som et meget sikkert bevis for at Torgersen var skyldig.

Avføringsbeviset: Alle sakkyndige i dag, inklusive Den rettsmedisinske kommisjon, med unntak av professor Ola M. Heide,[72] er enige om at avføringsbeviset ikke knytter Torgersen til drapet.

I 1958 ble avføringsbeviset ansett som et bevis som med stor grad av sikkerhet viste at Torgersen var skyldig.

Barnålbeviset: Alle sakkyndige i dag er enige om at barnålene på åstedet og på Torgersens klær var korte barnåler fra vanlig norsk gran, ikke barnåler fra Kaukasus eller en mutasjon, slik juryen ble fortalt.

Alle sakkyndige i dag er enige om at korte barnåler fra norsk gran er vanlige og at det derfor var feil at juryen i 1958 ble fortalt at barnålene var ekstremt sjeldne. Alle sakkyndige i dag er enige om at de fem korte barnålene i Torgersens dress kunne ha kommet fra mange kilder. Alle sakkyndige i dag, kanskje med unntak av NISK,[73] er enige om at barnålene i Torgersens klær ikke knytter Torgersen til drapet.

I 1958 ble barnålbeviset ansett som et bevis som med stor grad av sikkerhet viste at Torgersen var skyldig.

Ovenstående kan oppsummeres:

I dag er det sikkert at de tre tekniske bevisene som i 1958 var avgjørende for at Torgersen ble domfelt, ikke knytter Torgersen til drapet. Vi anser våre tolkninger av de øvrige bevisene, som heller ikke knytter Torgersen til drapet, som meget sikre eller rimelig sikre.

---

[72] Heides syn kan ingen ta på alvor. Se kapittel 9 punkt 6.

[73] NISKs konklusjon kan ikke begrunnes faglig. Den er dessuten uforenlig med deres egne funn. For detaljer se gjennomgangen av barnålbeviset i del III (kapittel 10).

For at Gjenopptakelseskommisjonen skal forkaste Torgersens begjæring om gjenopptakelse av 25. februar 2004, må kommisjonen komme til at bevisvurderingen som lå til grunn for den fellende dommen i 1958 i det vesentlige var holdbar. Den må også komme til at de analyser vi legger fram i denne utredningen ikke er holdbare på vesentlige punkter. Ingen av delene er mulig.

For å utfylle bildet skal vi tilføye:

− Torgersen forklarte seg uriktig da han under hovedforhandlingen sa at vitnet Gerd Berg var den kvinnen han hadde vært sammen med natten mellom 6. og 7. desember 1957. Torgersen gikk til fysisk angrep på vitnet Bergersen under hovedforhandlingen. I 1958 ble disse to forhold tolket som en seksualmorders desperate handlinger. Når man tar i betraktning at Torgersen må ha vært mentalt utmattet som følge av en håpløs kamp for å bevise sin uskyld,[74] blir tolkningen av disse forhold en annen: Det var en uskyldig manns desperate handlinger som reaksjon på en kafkask prosess. Verken utsagnet om Gerd Berg eller angrepet på Bergersen har noen bevisverdi i forhold til spørsmålet om Torgersen er gjerningspersonen.

− Vår tolkning av bevisene tegner et annet bilde av hva som skjedde i Skippergata 6b natten mellom 6. og 7. desember 1957 enn den fantasifulle og absurde drapsteori som ligger til grunn for den fellende dommen. Våre analyser viser med stor grad av sannsynlighet at Rigmor Johnsen hadde oppholdt seg i en leilighet etter at hun kom til Skippergata 6b ca. kl. 23.00 inntil drapet ble begått i trappeavsatsen mest sannsynlig omkring kl. 01.00. Brannen ble påsatt straks etter at liket var flyttet til kjelleren og oppdaget få minutter senere. Det er sannsynlig at gjerningspersonen var kjent i Skippergata 6b.

Konklusjon:

1. Fredrik Fasting Torgersen er uskyldig i drapet på Rigmor Johnsen.
2. I medhold av strpl. §§ 391 nr. 3 og 392 har Fredrik Fasting Torgersen krav på at sak nr. 54 1958 for Eidsivating lagmannsrett gjenopptas.

---

[74] Torgersen led også under konstant mangel på søvn under varetektsoppholdet. Cellen hans lå rett over kjøreporten inn til Møllergata 19 − en svær jernport − som ble åpnet og lukket døgnet rundt hver gang arrestanter − ofte sterkt beruset − ble innbrakt. Se rapportskrivernes påtegning på Torgersens forklaring av 17. desember 1957. Dok. 18 s. 96, Mappe I s. 235.

3. Krav om gjenopptakelse i medhold av strpl. § 391 nr. 1

Etter strpl. § 391 nr. 1 har en domfelt krav på at saken blir gjenopptatt dersom sakkyndige, vitner, politi eller påtalemyndighet *"har gjort seg skyldig i straffbart forhold med hensyn til saken"*, et vitne har gitt *"falsk forklaring"* eller det ble brukt et *"falsk eller forfalsket dokument"* og *"det ikke kan utelukkes"* at et slikt forhold *"har innvirket på dommen til skade for tiltalte"*.

Det er unødvendig for Torgersen å påberope § 391 nr. 1 som grunnlag for gjenopptakelse, siden vilkårene for gjenopptakelse i medhold av strpl. §§ 391 nr. 3 og 392 utvilsomt er oppfylt.

Vår gjennomgang av bevisene har imidlertid vist at det ble begått en rekke straffbare handlinger som må ha hatt betydning for domfellelsen. Siden dette kan ha betydning for den erstatning som Torgersen har krav på, kreves det at Gjenopptakelseskommisjonen også avsier kjennelse for at saken skal gjenopptas med hjemmel i strpl. § 391 nr. 1.

Vi nøyer oss med å trekke fram fire forhold som hver for seg og samlet gjør at Torgersen har krav på at saken gjenopptas i medhold av strpl. § 391 nr. 1:

1. Den sakkyndige professor Jens Wærhaug skulle i 1958 ha fortalt juryen at han i sin utredning hadde kommet til at bittmerke 3 i Rigmor Johnsens bryst var avsatt av Torgersens høyre hjørnetann i overkjeven (tann 13) i motsetning til tannlege Ferdinand Strøm, som hadde kommet til at det var avsatt av Torgersens høyre sidefortann i overkjeven (tann 12). Forklaringen var falsk i § 391 nr. 1's forstand. Forholdet var straffbart.

2. Påtalemyndigheten og/eller politiet underslo politiforklaringer fra vitnene Ragna Noreng og Ruth Klausen. På den tiden drapet skjedde jobbet de sammen med en ung kvinne som het Gerd Kristiansen. Kort tid etter drapet hadde hun gitt dem opplysninger som, hvis de var riktige, viste at hun var den Gerd som Torgersen hevdet han hadde vært sammen med natten mellom 6. og 7. desember 1957. Etter sitt innhold ga Norengs og Klausens

forklaringer Torgersen alibi. Gerd Kristiansen meldte seg imidlertid ikke som vitne under etterforskningen. Noreng og Klausen oppsøkte selv politiet 11. juni 1958, mens hovedforhandlingen pågikk, og avga forklaringer om hva Gerd Kristiansen hadde fortalt dem et halvt år tidligere. Dette ble ikke formidlet til forsvareren. Klausen og Noreng ble ikke ført som vitner under hovedforhandlingen. Politiforklaringene fra Klausen og Noreng ble altså underslått. Det var straffbart.

3. Vitnet Ørnulf Bergersen, som forklarte at han hadde sett Torgersen komme ut av Skippergata 6b den 7. desember 1957 forklarte seg falsk. Det var straffbart.

4. Avføringsbeviset ble manipulert til skade for Torgersen. Det var straffbart.

Strpl. § 391 nr. 1 gir en domfelt et ubetinget krav på gjenopptakelse dersom *"det ikke kan utelukkes at dette har innvirket på dommen til skade for siktede"*.

For gjenopptakelse etter § 391 nr. 1 kreves ikke at den domfelte kan føre bevis for at en bestemt person, for eksempel aktor, har gjort seg skyldig i straffbart forhold. Det er tilstrekkelig at forholdet etter sin art er straffbart, dersom det må legges til grunn at en uidentifisert ansvarlig har utvist den skyld som kreves for at forholdet skal være straffbart.

Det samme gjelder i forhold til alternativet *"falsk dokument"*. Vilkåret *"falsk"* er imidlertid ikke oppfylt med mindre det foreligger en bevisst usannhet, hvilket vil si at den som tror at et utsagn er riktig, likevel ikke har avgitt falsk forklaring i bestemmelsens forstand (Rt. 1998 s. 1112).

Det kreves at det må foreligge *"en rimelig sannsynlighetsovervekt for at det foreligger en falsk forklaring"* (Rt. 2000 s. 1285). Det samme krav til sannsynlighetsovervekt må gjelde i forhold til alternativene *"straffbart forhold"* og *"falsk dokument"*. Etter vår oppfatning er dette kravet oppfylt i forhold til alle de fire straffbare forholdene som vi påberoper.

Det er tilstrekkelig for gjenopptakelse etter strpl. § 391 nr. 1 at det *"ikke kan utelukkes"* at straffbare forhold *"har innvirket på dommen til skade"* for Torgersen. Det skal altså lite til før vilkåret er oppfylt. Når man ser de fire forholdene under ett, kan det ikke være tvilsomt at lovens vilkår for gjenopptakelse er oppfylt. Hadde det ikke vært manipulert med bevisene, er

det rimelig å tro at juryen ville ha forstått at det ikke var bevismessig dekning for å avsi kjennelse for at Torgersen var skyldig.

Konklusjon:

1. I straffesaken mot Torgersen ble flere bevis manipulert på straffbar måte til skade for Torgersen.
2. I medhold av strpl. § 391 nr. 1 har Fredrik Fasting Torgersen krav på at sak nr. 54 1958 for Eidsivating lagmannsrett gjenopptas.

DEL II. ALMINNELIG DEL

Del II inneholder fire kapitler av ulik karakter, men med en felles kjerne: Hvilke oppfatninger har vi om justismord og på hvilke måter kan de styre våre holdninger til mulige justismord?

Kapittel 3 handler om vår evne og vilje til å ta inn over oss at en fellende dom kan være et justismord, kapittel 4 om forekomst av og årsaker til justismord, kapittel 5 om argumenter for eller i mot å tillate gjenopptakelse og kapittel 6 om resonnementer som gjelder bevisvurdering av særlig betydning i Torgersen-saken.

Kapittel 3. Om å møte et mulig justismord med et åpent sinn

Med justismord forstår vi at en person er dømt til straff for noe han eller hun ikke har gjort.

De fleste vil vike tilbake for den tanke at Torgersen skulle være dømt til lovens strengeste straff for et drap han ikke har begått. Tanken er − rett og slett − skremmende. Allerede av denne grunn stiller Torgersen med et stort handikap når han ved denne begjæring for tredje gang[75] begjærer saken gjenopptatt.

Høyesteretts kjæremålsutvalgs avgjørelser om ikke å tillate gjenopptakelse i 1976 og 2001 gjør det særlig tungt å fremme en ny begjæring om gjenopptakelse. Gjenopptakelseskommisjonen skal i realiteten overprøve Høyesterett som to ganger tidligere har kommet til at det foreligger bevis mot Torgersen som utover rimelig tvil tilsier at han er skyldig. Dette gir oss grunn til å si følgende:

Et stort flertall av de fellende straffedommer som blir avsagt i Norge er utvilsomt i samsvar med virkeligheten: den domfelte har gjort det han er dømt for. Justismord i drapssaker forkommer antakelig svært sjelden. Dette er med på å forstørre Torgersens handikap i hans utrettelige kamp for gjenopptakelse og frifinnelse. Han må overbevise Gjenopptakelses-kommisjonen om at dommen i nettopp hans sak er et sjeldent unntakstilfelle der domstolene har tatt feil i alt fem ganger – først i 1958 og senere i to gjenopptakelsessaker som har vært behandlet både av lagmannsretten og av Høyesteretts kjæremålsutvalg med negativt resultat. Det er imidlertid viktig å understreke at Gjenopptakelseskommisjonen skal vurdere et helt annet bevisbilde enn domstolene hadde til rådighet både i 1973−76 og i 1997−2001. Det er tilstrekkelig å vise til at det nå ikke er noe igjen av de tekniske bevisene. Det er derfor ikke en overprøving av tidligere tolkninger av bevismaterialet i den form som det tidligere forelå, som Gjenopptakelses-kommisjonen skal foreta. Kommisjonens oppgave er å trekke den nødvendige konsekvens av det vi i dag kan si med sikkerhet: De tre tekniske bevisene knytter ikke Torgersen til drapet.

---

[75] Strengt tatt for fjerde gang. Torgersen begjærte saken gjenopptatt kort tid etter at han var dømt, men begjæringen ble ikke realitetsbehandlet fordi Torgersen ikke fikk advokathjelp.

Saklig sett er derfor oppgaven enkel. Loven gir selvsagt ikke hjemmel for å nekte gjenopptakelse når sakens hovedbevis ikke holder. Psykologisk, derimot, må det erkjennes at oppgaven kan være vanskelig.

Tidligere statsadvokat, nå lagdommer, Lars Frønsdal som var ansvarlig saksbehandler på vegne av påtalemyndigheten under gjenopptakelsessaken for Borgarting lagmannsrett 1997−2000 ble i et intervju stilt følgende spørsmål (uthevelse i original):[76]

"Men en eller annen gang MÅ du ha tenkt tanken "kanskje fyren tross alt ikke gjorde det"?

Frønsdal svarte:

"Eg har faktisk ikke vært inne på den tanken i det hele tatt, eg altså."

Etter at Laane og Høiland hadde levert sin første analyse av barnålbeviset, der de konkluderte med at barnålene i dressen ikke ga grunnlag for å slutte at Torgersen hadde vært i Skippergata 6b, engasjerte Frønsdal forskere ved Norsk institutt for skogforskning (NISK) til å uttale seg om barnålbeviset. Brev fra Frønsdal av 6. april 2001 til professor Kåre Venn ble avsluttet slik:[77]

"Det antas mindre heldig om Dere tar kontakt med professorene Laane og Høiland om denne saken eller for den slags skyld underhånden besvarer noe fra Dem."

Vi er ikke i tvil om at den fordomsfulle innstilling som Frønsdal ved disse anledninger tilkjennega hadde betydning for at Borgarting lagmannsrett i 2000 og Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 avslo Torgersens forrige gjenopptakelsesbegjæring.[78] Hadde Frønsdal vært åpen for å vurdere

---

[76] Mannen i parken, Dagsavisen 4. desember 1999. Dokumentutdrag Bind IV s. 130.

[77] Barnålbeviset 1957−2005 Del B s. 49.

[78] Det kan reises spørsmål om Frønsdal på grunn av sin fordomsfulle innstilling, som også kom til uttrykk ved andre anledninger, var inhabil etter påtaleinstruksens § 2-5: *"[En tjenestemann] er … ugild når særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet. Særlig gjelder dette når ugildhetsinnsigelse er reist av en part."*

holdbarheten i alt det materiale som forelå den gangen, tror vi saken ville ha blitt gjenopptatt i forrige runde.

Tidligere politietterforsker, senere privatetterforsker og nå avdelingssjef i Nye Kripos, Ola Thune har uttalt:[79]

"Da jeg sluttet i Kripos og begynte som privat etterforsker, åpnet det seg en verden jeg ikke trodde var mulig så lenge jeg var i politiet: Jeg var ikke klar over at vi gjorde så mye feil, og heller ikke at vi gjorde så mye for å dekke over våre feil … ."

Torgersen-saken er et − forhåpentligvis ekstremt − eksempel på det Thune her beskriver i generelle vendinger.

Professor i rettsvitenskap ved Københavns universitet, dr. jur. Ole Krarup, har satt et skarpt søkelys på sosialpsykologiske mekanismer i rettssystemer, i en kommentar til justismord som har skjedd i Storbritannia: [80]

"De eksisterende beretninger om henrettelserne af uskyldige der er blevet dømt af det britiske retssystem alene i efterkrigsårene, viser – påfallende ensartet – hvordan fejl og uunderbyggede hypoteser, fordomme og – fremfor alt – modvilje mot at erkende og rette tidligere begåede feil, fører til katastrofale resultater. At erkende fejl hos andre er ingen sag. Sine egne indrømmer man derimot nødig; hvis "man" er en person med magt, politimand, anklager, dommer, er det meget svært. Og hvis "man" ikke er en enkeltperson, men et helt system, hvis enkeltaktører er innbyrdes afhængige af hinandens reaktioner og gjensidige forventninger, er det nærmest umuligt. Systemene lukker sig om fejlene som efterhånden forvandler sig til overgreb, og jo mer graverende de er, des stærkere virker lukkemekanismerne. Gang på gang oplever man at politifolk, anklagere, dommere og nævningene lukker øjnene for selv åbenbare modsigelser.

Retssystemet fungerer i skyggen af en ufeilbarlighetsmyte der udelukker feiltagelser. Fejl er ikke blot pinlige, de er principstridige. Enhver dom er i sig selv en bekræftelse af sandheden. De fejl der måske var hændelige – om end ikke helt tilfældige – får, efterhånden som processen skrider fram, samme betydning som et skævt kort i bunden av et korthus. Alt bliver skævere og skævere, konsekvensene bliver mer og mer uoverskuelige, flere og flere beviser skal forvanskes og manipuleres for at resultaterne skal

---

[79] Verdens Gang 16. november 2001.

[80] Ole Krarup: Retten, magten og moralen, Lindhardt og Ringhof, København (1996) s. 18−19.

passe. Det afgørende i straffeprocessen bliver ikke sandheden, men jagten på en bekræftelse af myndighedernes hidtidige forestillinger om skyld. Selv om de oprindelige fejl er indlysende for enhver udenforstående, har de brændt sig fast som myndighedernes fordomme. En oprindelig tilfældig fejl kan i processens løb eskalere til et forsætlig overgreb."

Krarups beskrivelse av generelle trekk ved rettssystemets funksjonsmåte kunne like gjerne vært en konkret beskrivelse av Torgersen-sakens utvikling fra det øyeblikk drapet på Rigmor Johnsen ble oppdaget og politiet ble klar over at de allerede en halvtime tidligere hadde pågrepet en mulig gjerningsperson, nemlig Torgersen. Etter at Torgersen ble domfelt i 1958 har politiet, påtalemyndigheten og domstolene konsekvent forsvart dommen og bevisvurderingen den bygger på. Under gjenopptakelsessaken i 1973−76 var det klart for enhver som hadde evne og vilje til å sette seg inn i saken på en noenlunde fordomsfri måte at bevisvurderingen i 1958 hadde store svakheter. Alle svakhetene ble bortfortolket. I 2001, etter at professor David Senn og tre andre fremstående rettsodontologer fra USA hadde slått hull på myten om at tannbittbeviset knyttet Torgersen til drapet, var dette åpenbart. Men selv ikke Høyesteretts kjæremålsutvalg klarte å frigjøre seg fra fortidens mentale tvangstrøye.

Vi ser likevel ikke bort fra at noe av forklaringen på at saken ikke er blitt gjenopptatt tidligere kan ligge i at redegjørelsen for bevisene og analyser av hvilke slutninger som med rimelighet kan trekkes av dem, ikke er blitt presentert på et tilstrekkelig detaljert nivå. I denne utredningen går vi derfor langt i å dokumentere fakta og hva vitner og sakkyndige har sagt eller ikke sagt, ofte i sitats form. Noen gjentakelser har heller ikke vært til å unngå, siden ett og samme forhold kan være relevant i forhold til ulike problemstillinger. Stilt overfor valget mellom en tilnærmet fullstendig dokumentasjon som har gjort fremstillingen omfattende, og en mer begrenset fremstilling, med en derav økende fare for feilslutninger, har vi valgt det første.

Kapittel 4. Noen data om justismord

1. Forekomst

"I dag er vår strafferettslige uskyld tapt. Nå vet vi at det jevnlig skjer justismord, og i erkjennelse av det har Høyesterett ære av å ha gått i spissen for at mange uskyldig dømte er blitt renvasket. Bumerangkjennelsen, med gjenopptakelse av syv saker i ett sveip, er en verdig sluttsten i fastleggingen av en ny rettstilstand for gjenopptakelse av straffesaker. Rettssikkerheten i strafferettspleien er flyttet et nivå opp."

Dette skrev advokat Ole Jakob Bae etter at Høyesterett i 1998 avgjorde at de syv såkalte bumerangsakene skulle gjenopptas (uriktige dommer for falske forklaringer fordi politiet hadde løyet).[81] Det første store gjennombruddet for forståelsen av at justismord forekommer oftere enn vi liker å tro var imidlertid gjenopptakelsen av Liland-saken i 1994 (uriktig dom for to drap bl.a. fordi sakkyndige hadde avgitt uholdbare erklæringer om dødstidspunktet). Tidligere var det bare helt unntaksvis at en straffesak ble gjenopptatt.[82] Ikke fordi justismord ikke forekom, men antakelig fordi det eksisterte allmenne oppfatninger om at justismord praktisk talt aldri forekom eller at det ikke var mulig å få saker gjenopptatt.

---

[81] Rt. 1998 s. 11. Sakene gjaldt syv personer som med urette var dømt for falsk forklaring om politivold, i de fleste tilfellene til seks måneders ubetinget fengsel. Alle syv ble frifunnet etter en summarisk rettssak i Gulating lagmannsrett 28. april 1998. Hver av dem fikk senere ca. kr. 100.000 i erstatning. For en oversikt over hele "politivoldkomplekset" i Bergen, se Anders Bratholm, Politivoldsaken i Bergen – en maratonsak om rettssikkerhet og menneskerettigheter, Lov og Rett 2003 s. 179−212.

[82] I St. meld. nr. 23 (1991–1992) Om kriminalpolitikken er det opplyst at det i årene 1986−90 ble det fremsatt 99 begjæringer om gjenopptakelse. Bare én ble tatt til følge (s. 340–341).

Det finnes ikke offisiell statistikk som gjelder gjenopptakelse av straffesaker.[83] Men noe vet vi. Vi nevner:

En spørreundersøkelse rettet mot alle landets domstoler konkluderte med at det i årene 1992−1999 ble fremsatt i alt 460 begjæringer om gjenopptakelse. 66 saker ble gjenopptatt. Av disse endte 40 saker med full frifinnelse.[84]

Professor Anders Bratholm og professor Ulf Stridbeck konkluderte i 1998 sin analyse av en spørreundersøkelse om justismord blant forsvarere med at minst 15 personer, antakelig flere, reelt uskyldige ble dømt hvert år. Av 74 antatt uskyldig dømte som undersøkelsen omfattet ble 10 idømt fra fire til 10 års fengsel. To dommer på 10 års fengsel gjaldt hhv. forsettlig drap og grov narkotikaforbrytelse.[85]

Fra ca. 1990 til d.d. har ca. 30 domfelte for incest fått sine saker gjenopptatt og er senere blitt frifunnet.[86]

Daværende journalist Tore Sandberg, som hadde mye av æren for at Per Liland fikk sin sak gjenopptatt, har senere som privat etterforsker bidratt til at seks personer har fått sine saker gjenopptatt og blitt frifunnet. Tre av dem ble frifunnet høsten 2004.[87] Den mest kjente saken er Fritz Moen-saken (uriktig dom for drap, se nedenfor).

Det er meget ressurskrevende å arbeide med gjenopptakelsessaker.[88] Man kan jo bare spekulere på hvor mange feilaktige domfellelser som ikke blir avdekket fordi de dømte ikke har tilgang til de ressurser som er nødvendig. De vi vet er at Torgersen ikke fikk sin sak gjenopptatt i 1997−2001 til tross for at lagmannsretten og Høyesteretts kjæremålsutvalg kjente til mye av det

---

[83] Statistisk sentralbyrå fører ikke statistikk over gjenopptatte straffesaker. Fra og med 2004 vil Gjenopptakelseskommisjonens årsrapporter gi verdifull informasjon.

[84] Ot.prp. nr. 70 (2000−2001) s. 17−18.

[85] Anders Bratholm og Ulf Stridbeck, Rettsikkerhet i praksis, Lov og Rett 1998 s. 323−363 (s. 329−334).

[86] Personlig notat fra journalist Helge Kringstad, Verdens Gang, udatert (antakelig november 2004) til Ståle Eskeland. Dokumentutdrag Bind IV s. 508 (anonymisert).

[87] Tore Sandberg, Takketale ved utdeling av Zola-prisen 13. januar 2005. Dokumentutdrag Bind IV s. 492.

[88] Tore Sandberg opplyste i takketalen (se forrige note) at ukebladet Se og Hør fra 1998 har finansiert hans private etterforskning med millionbeløp.

materiale som vi nå legger fram i en fornyet form og som det lå tusenvis av arbeidstimer bak. Vi frykter at Torgersen også denne gangen ville vært sjanseløs hvis det ikke hadde vært for det meget omfattende arbeid som startet dagen etter at kjæremålsutvalgets avgjørelse forelå, 28. november 2001.

Ovenstående kan oppsummeres:

Justismord skjer oftere enn tidligere antatt. Tar vi utgangspunkt i Bratholms og Stridbecks undersøkelse er 20 justismord i året antakelig ikke et for lavt tall. Justismord forekommer også i de mest alvorlige sakstyper.

2. Årsaker til justismord

Det kan være mange ulike forhold som fører til at en straffesak resulterer i et justismord. Hver sak må vurderes for seg. Her må vi nøye oss med å peke på noen hovedårsaker (punkt (1) – (6)):

(1) Mange justismord skyldes at retten har lagt avgjørende vekt på vitneforklaringer som i ettertid viser seg å være feil. I artikkelen *Noen sentrale temaer i vitnepsykologisk forskning anno 2003*, skriver Svein Magnussen og Geir Overskeid om feilidentifisering foretatt av vitner *"som ikke hadde noen som helst grunn til å vitne falsk"*:[89]

"I en gjennomgåelse av 205 rettssaker fra USA der den tiltalte etter all sannsynlighet var uskyldig dømt, var hovedårsaken i 100 av tilfellene at øyenvitner hadde identifisert feil person (Rattner, 1988). Nyere studier basert på DNA-bevis gir vitners feilidentifisering skylden for over 80 prosent av saker der uskyldige er dømt – også til døden (Scheck, Neufeld & Dwyer).
…
I en klassisk undersøkelse tok Loftus og medarbeidere (Williams, Loftus & Deffenbacher, 1992) utgangspunkt i en sak hvor en ung mann var anklaget for å ha begått væpnet ran og skutt to personer. De fant at sjansen for at jurymedlemmene ville dømme tiltalte ble mangedoblet når aktoratet førte et

---

[89] Magnussen, Svein og Geir Overskeid, Noen sentrale temaer i vitnepsykologisk forskning anno 2003, Tidsskrift for Norsk Psykologforening 2003 hefte 3 s. 188 flg. Dokumentutdrag Bind IV s. 369.

eldre øyenvitne. Det spilte ingen rolle for kjennelsen at forsvaret kunne diskreditere vitnet ved å vise at synet var så dårlig at han umulig kunne ha sett ranerens ansikt fra det stedet han befant seg."

Og videre:

"Men det hender også at vitner lyver. Rattners (1988) gjennomgang av amerikanske rettssaker viste at den neste største gruppe årsaker til justismord var at vitner bevisst hadde løyet."

I Torgersen-saken var det to vitner, Ørnulf Bergersen og Johanne Kristine Olsen, som mente at de med sikkerhet hadde sett Torgersen under omstendigheter som knyttet ham til drapet. Begge ble trodd, men vi kan påvise at det ikke er grunnlag for å bygge på noen av dem. I lys av de generelle funn om vitners tilbøyelighet til å feilobservere eller lyve, er det ikke egnet til å overraske. Vi kan også påvise at vitneforklaringer som etter sitt eget innhold ikke knyttet Torgersen til drapet, ble tolket slik at de gjorde det.

(2) Uholdbare tekniske bevis, gjerne presentert av rettsoppnevnte "sakkyndige"[90] med høy status, er også en viktig årsak til justismord: Tekniske bevis presenteres som avgjørende bevis for at offer og tiltalte har vært i kontakt med hverandre, og/eller at tiltalte har vært på gjerningsstedet på det avgjørende tidspunkt, uten at det er grunnlag for det. Dette var tilfellet i Liland-saken, der uholdbare sakkyndige erklæringer om drapstidspunktet var avgjørende for at Per Liland ble domfelt for to drap, men senere frifunnet etter gjenopptakelse[91]. Det er også tilfellet i en rekke incestsaker som er blitt gjenopptatt de senere år med etterfølgende frifinnelse som resultat.

I Torgersen-saken ble de tre tekniske bevisene – tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset – presentert slik at de med stor grad av sikkerhet knyttet Torgersen til drapet. I dag er det på det rene at dette var feil.

---

[90] Sakkyndige er her satt i anførselsestegn fordi personene ofte mangler erfaring eller annen kompetanse som gir dem særlige forutsetninger for å uttale seg om sakens bevis. Dette var tilfelle for de sakkyndige som uttalte seg om tannbittbeviset (Strøm og Wærhaug, se kapittel 8 punkt 6) og om avføringsbeviset (Fürst, Printz, Aaser/Skulberg og Arbo Høeg, se kapittel 9 punkt 4).

[91] Rt. 1994 s. 1149.

(3) Hvis det foreligger tekniske bevis som blir presentert som sikre, er det fare for at vitneobservasjoner som isolert sett taler til tiltaltes fordel bli tolket slik at de ikke gir støtte for at tiltalte er uskyldig. Dette var tilfellet i Liland-saken der juryen hadde sett bort fra forklaringene fra en rekke vitner som sa de hadde sett de drepte på et tidspunkt da de sakkyndige uttalte at drapet alt var utført. Liland hadde alibi for det virkelige drapstidspunktet, men ikke for det tidspunktet de sakkyndige uttalte at drapet var begått.

Dette er også et fremtredende trekk i Torgersen-saken: Samtlige vitneprov ble tolket i lys av det forelå avgjørende tekniske bevis, enten slik at de knyttet Torgersen til drapet, eller at de var forenlige med at han var gjerningspersonen eller at de var uriktige eller falske, dersom de pekte mot andre gjerningspersoner.

(4) Politi og påtalemyndighet plikter å legge fram alle bevis i saken, både de som underbygger tiltalen og de som er til tiltaltes fordel, jfr. strpl. § 226 tredje ledd**.** Etter strl. §§ 166 og 168 er det straffbart å avgi falsk forklaring, å underslå bevis eller å forfalske bevis**.** Vi vet imidlertid at det forekommer at politiet avgir falske forklaringer eller manipulerer bevis i tiltaltes disfavør. I Maridalsaken[92] og bumerangsakene[93] var det åpenbart at polititjenestemenn forklarte seg usant da de benektet at de hadde kjennskap til politivold. I Torgersen-saken ble avføringsbeviset manipulert og vitneforklaringer som ga støtte til at Torgersens forklaring om at han hadde vært sammen med en kvinne som het Gerd ble holdt unna forsvareren og retten.

(5) Politiet og påtalemyndigheten vil til enhver tid måtte arbeide ut fra teorier om hvem den skyldige kan være. En viktig årsak til justismord kan være at politiet under etterforskningen alt for tidlig låser seg i en bestemt teori, med den følge at etterforskningen innrettes – bevisst eller ubevisst – mot å finne beviser for denne teorien, mens spor som peker i andre retninger ikke blir etterforsket. Dette kan igjen skyldes press fra media og publikum om å ”gjøre noe” og ”finne den skyldige” og ”ikke la saken forbli uløst” og lignende.

Birgitte Tengs-saken er et eksempel på at slike forhold hadde stor betydning for etterforskningen. En psykolog mente fetteren til Birgitte Tengs hadde en personlighetsprofil som svarte til den drapsmannen måtte ha hatt. Fra da av ble etterforskningen innrettet mot å bevise at fetteren var skyldig, ikke mot å

---

[92] Rt. 1983 s. 173.

[93] Rt. 1998 s. 11.

finne den som var skyldig i drapet. Bevisene var ytterst svake.[94] Fetteren ble likevel tiltalt og domfelt for drapet i herredsretten[95] (men frifunnet etter anke i lagmannsretten).

Fritz Moen-saken er et annet eksempel på det samme. Moen ble tiltalt og domfelt for et seksualdrap i 1978, til tross for at det i den dreptes vagina var blitt funnet sæd som ikke stammet fra Moen. Saken ble gjenopptatt (Rt. 2003 s. 1389),[96] og Moen ble deretter frifunnet.[97]

Både i Birgitte Tengs-saken og i Fritz Moen-saken forelå det "tilståelse" fra mistenkte, men i begge tilfeller av en så tvilsom karakter at retten ikke burde ha bygd på den.[98]

I Torgersen-saken oppsto meget tidlig en fastlåst oppfatning hos politiet og påtalemyndigheten om at Torgersen var skyldig. Dette ble i stor grad bestemmende for sakens utvikling fram mot domfellelse. Torgersen ble pågrepet på grunn av mistanke om sykkeltyveri en halv time før drapet var oppdaget og ble varetektsfengslet siktet for drapet etter to dager. På dette tidspunkt forelå absolutt ingen bevis, bare en generell mistanke om at gjerningspersonen kunne være Torgersen, fordi han var pågrepet ca. 500 meter fra drapsstedet og fordi han tidligere var dømt for forsøk på voldtekt.

Statsadvokat Dorenfeldt sa for eksempel i ettertid at påtalemyndigheten *"den hele tid [var] på det rene med at tiltaltes forklaring om Gerd var et falsum og et forsøk på å bygge opp et alibi"*,[99] noe det overhodet ikke var grunnlag for å hevde på et tidlig tidspunkt under etterforskningen. Så å si fra starten ble Torgersen etterforsket med sikte på å bevise at han var skyldig. Hadde politiet etterforsket drapet med sikte på å finne den skyldige, ville tiltale mot Torgersen aldri blitt reist.

---

[94] Se gjennomgangen av bevisene slik de ble tolket og brukt av Karmsund herredsrett (dom av 27. november 1997) i Ståle Eskeland, Bevisene i Karmøy-saken, Nytt i strafferetten nr. 1 1998 s. 23−35.

[95] Karmsund herredsretts dom av 27. november 1997.

[96] Rt. 2003 s. 1389. Se særlig fra premiss (236) på side 1429 og konklusjonen i premissene (253) – (270).

[97] Frostating lagmannsretts dom av 9. oktober 2004.

[98] Både fetteren og Fritz Moen ble presset til å "tilstå". Fetteren var meget ung, Fritz Moen var evneveik og praktisk talt uten talespråk.

[99] Dorenfeldts redegjørelse 17. desember 1958, Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 39.

(6) Ikke så få av dem som arbeider i rettssystemet, også dommere, har liten vilje og/eller evne til å erkjenne at feil er begått, kanskje særlig i alvorlige saker. Dette har nok sammenheng med den psykologiske barrieren som vi har berørt i kapittel 3 og som hittil har vært en viktig årsak til at Torgersen hittil ikke har klart å få sin sak gjenopptatt.

Kapittel 5. Momenter av generell natur som kan anføres for eller mot å tillate gjenopptakelse

1. Skyldspørsmålet er avgjort av en jury

I Rt. 1999 s. 554 drøfter Høyesterett om det til fordel for gjenopptakelse kan legges vekt på om skyldspørsmålet er avgjort av en jury,[100] slik som i Torgersen-saken. Det heter i kjennelsen:

"Til fordel for gjenopptakelse kan det ikke legges vekt på at skyldspørsmålet er avgjort av en lagrette. Det er riktignok en viktig praktisk forskjell mellom disse sakene og saker som behandles av meddomsrett ved at en meddomsrett i domsgrunnene må angi "hovedpunktene i rettens bevisvurdering", jf straffeprosessloven § 40 femte ledd. Men når lovgiveren likevel har valgt å beholde lagretten, må det ha vært begrunnet i et rettssikkerhetshensyn. Lagretteordningen kan da ikke samtidig anvendes som argument for gjenopptakelse"(s. 558).

Vi er enig i det Høyesterett her gir uttrykk for. Men vi vil tilføye at det selvsagt heller ikke er et argument mot gjenopptakelse at skyldspørsmålet er avgjort av en jury. Det avgjørende er om lovens vilkår for gjenopptakelse foreligger, uansett om dommen i saken som kreves gjenopptatt er avsagt av lagmannsrett med jury eller av en meddomsrett.

2. Juryens kjennelse er ikke begrunnet

I tidligere avgjørelser om å nekte gjenopptakelse av Torgersen-saken har det vært påpekt at juryens avgjørelse ikke er begrunnet og at man følgelig

---

[100] Den formelt korrekte betegnelse på det organ som avgjorde skyldspørsmålet – de ti legfolkene − er lagretten. I dagligtale er det vanlig å bruke ordet jury. Det gjør også vi, unntatt i sitater.

ikke kan vite med sikkerhet hva juryen bygde på. For eksempel sier Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001:[101]

"I saker med lagrette, der avgjørelsen av skyldspørsmålet ikke er begrunnet, lar det seg normalt vanskelig gjøre å si noe sikkert om hvorledes de enkelte bevis i sin tid ble vurdert av lagretten. Lagretten må forutsettes å ha bygget på en samlet vurdering av det bevismateriale som ble presentert. Og det vil i sin alminnelighet kunne antas at enkelte bevis har spilt en mer fremtredende rolle enn andre. Men utover dette må den domstol som tar stilling til gjenopptakelsesspørsmålet, vise tilbakeholdenhet med å forutsette hvorledes lagretten har vektlagt enkelte bevis i forhold til andre."

Det er uklart hva som ligger i at det må vises *"tilbakeholdenhet"*. For å ta stilling til om vilkårene for gjenopptakelse foreligger (nye bevis som er egnet til frifinnelse eller at dommen må anses som meget tvilsom), må Gjenopptakelseskommisjonen med nødvendighet bygge på bestemte forutsetninger med hensyn til hvilke bevis den fellende dommen bygde på. Dette er også uttalt i Rt. 1999 s. 584, som gjaldt gjenopptakelse av en narkotikasak avgjort i lagmannsretten med jury:

"Spørsmålet om gjenopptakelse må vurderes med utgangspunkt i domspremisser og tilgjengelig bevismateriale. … " ... det må tas i betraktning at lagretten har hatt et bedre grunnlag for å vurdere troverdigheten av de tiltalte og vitnene enn det Høyesterett nå har"(s. 559).

Vi tolker den sist siterte uttalelsen slik at i en gjenopptakelsessak må det ved vurderingen av om juryen kan ha feiltolket et bevis, for eksempel forklaringer fra tiltalte og vitner, tas hensyn til at juryen faktisk har hørt og sett vitnene. Dette er selvsagt. Men det følger ikke av dette at Gjenopptakelseskommisjonen ikke skal gå inn i en vurdering av hvilken betydning bevisumiddelbarheten kan ha hatt for de slutninger juryen kan eller må ha trukket om verdien av de enkelte bevis. Tvert i mot: Dette er et kjernespørsmål i enhver gjenopptakelsessak.

I Torgersen-saken foreligger det et omfattende skriftlig materiale fra etterforskningen som viser hva juryen må ha bygd sin avgjørelse på. Det gjelder også avhør av vitner i form av skriftlige politiforklaringer. Ingen

---

[101] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1539).

av disse ble dokumentert under hovedforhandlingen. Dette må bety at vitnene under hovedforhandlingen i det vesentlige forklarte seg i overensstemmelse med det de hadde forklart til politiet. I tillegg foreligger ganske omfattende avisreferater fra hovedforhandlingen og et notat og en artikkel om bevisene skrevet av statsadvokat Dorenfeldt i ettertid.

De tekniske bevisene (tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset) ble av de rettsoppnevnte sakkyndige i 1958 presentert slik at de med stor grad av sikkerhet knyttet Torgersen til drapet. De rettsoppnevnte sakkyndige ble ikke motsagt av annen sakkyndighet. Det er utenkelig at juryen ikke har lagt til grunn at de tekniske bevisene viste at Torgersen var gjernings-personen.

Det er heller ikke grunn til å tvile på at juryen har bygd på at påtalemyndighetens to viktigste vitner − Ørnulf Bergersen og Johanne Kristine Olsen – snakket sant. Disse sa at de med sikkerhet hadde sett Torgersen på tid og sted som ifølge politiets drapsteori knyttet ham til drapet.

Endelig er det klart at juryen må ha lagt til grunn at alle andre bevis i saken var forenlige med politiets drapsteori i den forstand at de ikke utelukket eller skapte rimelig tvil om at Torgersen var gjerningspersonen. I motsatt fall skulle Torgersen vært frifunnet.

Nøyaktig hvordan juryen bedømte hvert enkelt av disse bevisene og deres innbyrdes vekt er uten betydning i gjenopptakelsessaken.

3. Den fellende dommen bygger på umiddelbar bevisførsel

En dom i en straffesak bygger i hovedsak på umiddelbar bevisførsel.[102] Det blir stundom anført at dette gir en bedre sikkerhet for en forsvarlig vurdering av bevisene enn man kan oppnå i en gjenopptakelsessak som

[102] At bevisførselen er umiddelbar er et juridisk uttrykk for det forhold at beviser føres direkte for retten, for eksempel ved at vitner møter og forklarer seg.

nødvendigvis i stor utstrekning må bygge på middelbar,[103] stort sett skriftlig bevisførsel.

Generelt sett er dette riktig. Men det har liten betydning i Torgersen-saken, hvor de sentrale bevisene kan fremlegges og analyseres like godt i dag som i 1958. Vi nevner:

(1) Brystet med bittmerkene er meget godt bevart, og det finnes modeller av Torgersens tenner slik de var i 1958. Det finnes også annet materiale som den rettsoppnevnte sakkyndige tannlege Ferdinand Strøm laget i 1957−58. Hvorvidt Torgersen er biteren kan analyseres like godt i dag som i 1958.

(2) Barnåler fra kjelleren der liket ble funnet er bevart. Det kan derfor fastslås at de var fra vanlig norsk gran og at de ikke er sjeldne. Siden barnålene i kjelleren ifølge de sakkyndige var helt like barnålene i dressen, kan vi derfor like godt i dag som i 1958, analysere grunnlaget for de sakkyndiges konklusjon i 1958 om at barnålene i dressen med stor grad av sikkerhet stammet fra kjelleren.

(3) Avføring fra åstedet og materialet fra Torgersens sko som ble antatt å være avføring er ikke bevart. Men vi vet, ut fra sakkyndighetsrapportene, om hva som lå til grunn for konklusjonen om at avføringsbeviset knyttet Torgersen til åstedet. For eksempel vet vi at de første undersøkelsene av materiale på Torgersens venstre turnsko viste at det inneholdt hår og lite planterester. Hår ble ikke funnet i avføring på åstedet/offeret. Her ble det derimot funnet mye planterester (erter og hvete). Hva dette forteller om Torgersens tilknytning til drapet kan analyseres like godt i dag som i 1958. Vi kan også, like godt som i 1958, ta stilling til om likhet (som de sakkyndige senere påviste) i innholdet av avføring på åstedet/offeret og materiale på/i Torgersens klær ga grunnlag for å slutte at likheten knyttet Torgersen til åstedet.

(4) Vitneforklaringer som ble avgitt til politiet og til forhørsretten under den rettslige forundersøkelsen er nedtegnet og finnes i sakens dokumenter. I hovedsak kan man regne med at forklaringene ble gjentatt under hovedforhandlingen i lagmannsretten. Det faktum at ingen av de skriftlige forklaringene til vitner som avga forklaring under

---

[103] At bevisførselen er middelbar er et juridisk uttrykk for det forhold at bevis legges fram i formidlet form, for eksempel ved at vitneforklaringer avgitt til politiet leses opp.

hovedforhandlingen ble dokumentert, viser det. Avisreferater fra hovedforhandlingen og statsadvokat Dorenfeldts redegjørelser i ettertid gir heller ikke grunnlag for å anta at det var noen vesentlige forskjeller mellom vitners nedtegnede forklaringer og det de sa under hovedforhandlingen. Det er derfor mulig å analysere vitneforklaringene som juryen må ha bygd sin avgjørelse på.

(5) De rettsoppnevnte sakkyndige utarbeidet skriftlige rapporter om de tekniske bevisene og forklarte seg dessuten muntlig under hovedforhandlingen. For så vidt gjelder de rettsoppnevnte sakkyndige på tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset, er vårt inntrykk fra avisreferatene at de gjennomgående uttalte seg mer kategorisk i retning av at bevisene knyttet Torgersen til drapet, enn de hadde gitt uttrykk for i de skriftlige rapportene. Under enhver omstendighet er avisreferatene så fyldige og i stor grad sammenfallende at vi med stor grad av sikkerhet kan vite hva de sakkyndige sa i retten. Også når det gjelder de sakkyndiges uttalelser er det derfor mulig å analysere hva juryen må ha bygd sin avgjørelse på.

(6) Den fellende dommen berodde på slutninger fra de bevis som ble ført under hovedforhandlingen til et sikkert svar på spørsmålet om Torgersen var gjerningspersonen. For eksempel ble det trukket slutninger fra de tekniske bevisene til at Torgersen var gjerningspersonen. Det ble også trukket slutninger om at vitner forklarte seg sant og slutninger om at det vitner forklarte ga støtte til politiets drapsteori. Disse slutningene lar seg etterprøve fullt ut i dag, uten umiddelbar bevisførsel.

(7) En rekke bevis og analyser av bevis som vi nå fremlegger som grunnlagsmateriale for begjæringen om gjenopptakelse, var ikke tilgjengelig eller ble ikke fremlagt for den dømmende rett i 1958. Av denne grunn er saken mye bedre opplyst i dag enn den var i 1958.

4. Bevis som ble ført i 1958 og ikke lar seg ikke føre i en ny straffesak

Det vil alltid ta en viss tid fra rettskraftig dom foreligger til gjenopptakelse blir bestemt og ny hovedforhandling kan holdes. I mellomtiden kan bevis som ble ført i den opprinnelige straffesaken ha

gått tapt, for eksempel ved at vitner er døde eller tekniske bevis ikke lenger finnes. Dette ble anført som et argument fra påtalemyndighetens side mot å tillate gjenopptakelse av Torgersen-saken i 1997−2001.[104]

Det er selvsagt riktig at påtalemyndigheten i en eventuell ny straffesak mot Torgersen ikke vil ha mulighet for i ett og alt å føre de samme bevis som i 1958. Slik vil det alltid være i saker som kommer opp på nytt etter at det er truffet avgjørelse om gjenopptakelse. Etter strpl. §§ 391 nr. 3, 392 annet ledd og 391 nr.1, har Torgersen rettskrav på gjenopptakelse hvis vilkårene foreligger. Det er ikke et vilkår for gjenopptakelse at påtalemyndigheten har mulighet for å føre de samme bevis som i den opprinnelige saken.

Som nevnt i punkt 3 ovenfor lar det seg i stor utstrekning gjøre å analysere bevisene som ble ført i 1958 like godt i dag. Det betyr at påtalemyndigheten i en eventuell ny straffesak mot Torgersen kan fremføre de samme argumenter som i 1958 hvis den, slik saken bevismessig nå står, mener at argumentene fremdeles er holdbare. Det er uten betydning at bevisene, for eksempel forklaringer fra vitner, ikke kan presenteres i sin opprinnelige form.

For øvrig er det uomtvistelig at saken denne gang er vesentlig bedre opplyst enn den var i 1958. Alene omfanget og kvaliteten på uttalelsene fra nye sakkyndige viser dette. De analyser av hvert enkelt bevis som vi legger fram, innebærer at en rekke forhold som ikke var kjent for juryen i 1958, vil kunne fremlegges i en eventuell ny straffesak.

---

[104] Se Rt. 2001 s. 1521 (s. 1538−1539).

Kapittel 6. Resonnementer som gjelder bevisvurderinger i Torgersen-saken

1. Beviskategorier inndelt etter art og sannsynlighet

Bevisvurdering i enhver straffesak og gjenopptakelsessak gjelder slutninger fra bevis a, bevis b osv. (for eksempel et blodspor eller en vitneforklaring) til svaret (x) på spørsmålet om tiltalte har begått den handling han er tiltalt for.[105] For at det skal kunne avsies en fellende dom, må det kunne trekkes en sikker slutning (utover rimelig tvil) fra de bevis som føres under hovedforhandlingen til at tiltalte er gjerningspersonen.

Bevisene kan deles inn i to kategorier etter sin art (for enkelhets skyld forutsetter vi i det følgende at det er en drapssak):

Bevis som er forenlige med at tiltalte kan være gjerningspersonen.
Bevis som er ikke forenlige med at tiltalte kan være gjerningspersonen.

Eksempel på det første er at det blir funnet blodspor på en mistenkt person som er av samme type som offerets blod. Et eksempel på det andre er en vitneforklaring som går ut på tiltalte var et helt annet sted enn drapsstedet da drapet ble begått, for eksempel i USA, mens drapet skjedde i Oslo.

I forhold til begge kategorier bevis oppstår spørsmålet om hvor sikkert beviset er: Hvor sannsynlig er det at det foreligger en sammenheng mellom det vi vet (blodtypene og innholdet i vitneforklaringen), slik at beviset forteller noe om hvorvidt vedkommende person er gjerningsperson eller ikke?

---

[105] Strengt tatt burde man omtale det konkret bevis, for eksempel en vitneforklaring, som bevismiddel og slutninger man trekker fra dette bevismiddel som bevis. Vi har imidlertid funnet det hensiktmessig bruke ordet bevis i begge betydninger, idet det vil fremgå av sammenhengen hva vi sikter til.

Vi kan dele bevis som etter sin art er forenlige eller ikke er forenlige med at tiltalte er gjerningspersonen inn i tre kategorier basert på graden av sannsynlighet:

2. Sikkert bevis

Hvis et bevis som etter sin art er forenlig med at tiltalte er gjerningspersonen viser at det med sikkerhet er tiltalte og ingen annen som er gjerningspersonen, er det rimelig å snakke om et *sikkert bevis*. Et eksempel er at det på halsen til offeret, som ble drept ved kvelning og som tiltalte hevder han aldri har truffet, blir funnet DNA som er identitisk med tiltaltes DNA.

3. Utelukkelsesbevis

Hvis et bevis som etter sin art ikke er forenlig med at en bestemt person er gjerningsperson må anses som sikkert, er det rimelig å snakke om et *utelukkelsesbevis*. Et eksempel ville være at det på halsen til offeret, som ble drept ved kvelning, blir funnet DNA som ikke er tiltaltes DNA og heller ikke stammer fra noen annen person som kan tenkes å ha vært i intim kontakt med offeret.

4. Sannsynlighetsbevis

Det er sjelden mulig å trekke en sikker slutning fra et enkelt bevis. Er det ikke mulig, faller beviset ikke i noen av de to foregående kategoriene. Man blir da stående igjen med at beviset med større eller mindre grad av sannsynlighet trekker i retning av at tiltalte er gjerningspersonen. I disse tilfellene er det rimelig å snakke om *sannsynlighetsbevis*. For eksempel vil blod på offeret som er av samme type som tiltaltes blod, men forskjellig fra offerets blodtype, kunne underbygge at det er mer eller

mindre sannsynlig at tiltalte er gjerningspersonen. I denne kategorien faller også bevis som er uten verdi fordi det ikke er noen sammenheng mellom beviset, for eksempel en falsk vitneforklaring, og den aktuelle handling (sannsynligheten er lik null).

Ofte kan sannsynligheten ikke beregnes (tallfestes), fordi vi mangler forutsetninger for beregningen. For eksempel er det ikke mulig å beregne hvor sannsynlig det er at en vitneforklaring er i samsvar med de faktiske forhold. I så fall må vi basere konklusjonen om sannsynlighet på et skjønn. Det vil i realiteten si en mer eller mindre kvalifisert gjetning basert på våre antakelser om vitners evne til å observere (pålitelighet) og vilje til å snakke sant (troverdighet). I mange tilfeller er det mest forsvarlig å si at man ikke kan si noe som helst om sannsynligheten for at en vitneforklaring er i samsvar med de faktiske forhold eller ikke. I så fall det naturlig å si at beviset ikke trekker verken i den ene eller annen retning.

Når det gjelder tekniske bevis kan det gjøres beregninger (tallfesting), gitt visse forutsetninger. Det er slike beregninger som ligger til grunn for at fingeravtrykk og DNA-spor gir grunnlag for å trekke sikre slutninger.

I Torgersen-saken foreligger verken fingeravtrykk eller DNA-spor.
Men det foreligger andre tekniske bevis som er av stor betydning. De slutninger som trekkes med hensyn til om de viser at Torgersen kan være gjerningspersonen må baseres på gyldige statistiske resonnementer. I punkt 6 og 7 nedenfor redegjør vi for noen slike resonnementer. Vi påviser også konklusjonen når det gjelder til tannbittbeviset, avførings-beviset og barnålbeviset i dommen (og i senere avgjørelser om å nekte gjenopptakelse) hviler på statistiske feilresonnementer.

Selv om det ikke er mulig å gjøre beregninger (tallfesting) kan det noen ganger være forsvarlig å si at en sammenheng er mer sannsynlig enn annen sammenheng. I så fall kan det være naturlig å si at et bevis trekker eller ikke trekker i den ene eller annen retning.

5. Forskjellige typer bevis i Torgersen-saken

5.1 Språkbruk

Vi kommer i denne utredningen med mange utsagn om betydningen av enkeltbevis og bevisene sett i sammenheng i Torgersen-saken. Vi anvender da den språkbruk som vi kort har redegjort for i forrige punkt.

Nedenfor skal vi illustrere språkbruken ved å anvende den på noen av bevisene i Torgersen-saken.

5.2 Utelukkelsesbevis i Torgersen-saken

Når vi bruker uttrykket *utelukkelsesbevis* eller sier at et bevis *utelukker* at Torgersen er gjerningspersonen, mener vi både at beviset er av denne art og at det må anses tilnærmet sikkert at beviset er riktig tolket. Begge vilkår må være oppfylt. Når vi for eksempel sier at tannbittbeviset utelukker at Torgersen er gjerningspersonen, mener vi at det må legges til grunn at det er tilnærmet sikkert at det er trekk i bittsporet som ikke er forenlige med at Torgersen er biteren. Vi mener altså at tannbittbeviset er et utelukkelsesbevis i denne forstand. Som det fremgår av utredningen, mener vi at også flere andre bevis faller i denne kategorien.

5.3 Sikre bevis i Torgersen-saken

Når vi i Torgersen-saken bruker uttrykket *sikkert bevis* eller sier at et *bevis med sikkerhet viser* at en bestemt person må være gjerningspersonen, mener vi både at beviset er av denne art og at det er tilnærmet sikkert at beviset er riktig tolket. Begge vilkår må være oppfylt. Tannbittbeviset var, slik det ble tolket av Strøm og Wærhaug i 1958, et sikkert bevis i denne forstand, men er det ikke lenger. Det er ikke noe bevis i Torgersen-saken som i dag faller i denne kategorien.

5.4 Sannsynlighetsbevis i Torgersen-saken

For analytiske formål kan det være hensiktmessig å operere med sannsynligheter for sammenhenger basert på skjønn, selv om sannsynlighetene ikke kan tallfestes.

Hvis et bevis blir vurdert slik at det med mer enn 50 prosent sannsynlighet underbygger at Torgersen er gjerningspersonen, og vi ikke anser dette for tilnærmet sikkert, vil vi si at det *knytter* Torgersen til drapet eller at det *trekker i retning* av at Torgersen er gjerningspersonen. Et eksempel på et bevis i Torgersen-saken som ble vurdert slik i 1958 er barnålbeviset. Det er ikke noe bevis i Torgersen-saken som i dag faller i denne kategorien.

Hvis beviset med mindre enn 50 prosent sannsynlighet underbygger at Torgersen var gjerningspersonen, vil vi si at det *ikke knytter* ham til drapet eller at det *ikke trekker i retning* av at han er gjerningspersonen. Det er vanskelig å finne noe eksempel på et bevis som ble tolket slik i 1958. Johanne Kristine Olsens forklaring om at hun hadde sett Torgersen gå inn i en drosje på Youngstorget faller i dag i denne kategorien, fordi observasjonen etter sin art var meget usikker og fordi den ikke var bekreftet av noen andre.

Hvis det ikke er noen sammenheng mellom et bevis og det tiltalen gjelder, er det også naturlig å si at beviset <u>ikke knytter</u> tiltalte til drapet. Et eksempel er vitneforklaringen fra Ørnulf Bergersen som var falsk. Et annet eksempel er det forhold at Torgersens fingeravtrykk ikke ble funnet på åstedet.

6. Slutninger fra forenlighet til sannsynlighet

Man kan aldri trekke <u>direkte</u> slutninger fra at et bevis er <u>forenlig</u> med at en tiltalt kan være gjerningspersonen til en viss <u>grad av</u> sannsynlighet for at han er gjerningspersonen. Slutninger om grader av sannsynlighet forutsetter at man bygger på bestemte forutsetninger om hvorvidt en eller flere andre kan være gjerningspersonen.

I Torgersen-saken er det mange eksempler på at det er trukket direkte, og derfor uholdbare, slutninger fra forenlighet til grad av sannsynlighet. Vi nevner fem:

(1) De rettsoppnevnte britiske sakkyndige i gjenopptakelsessaken 1997−2001 uttalte at det var *"meget sannsynlig"* at bittsporet i Rigmor Johnsens bryst var avsatt av Torgersens tenner. Som påvist av professor Ottar Hellevik (se nedenfor) hadde de ikke grunnlag for å trekke denne slutningen, noe de selv også erkjente. Likevel la Borgarting lagmannsrett britenes konklusjon til grunn i 2000.[106]

(2) Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 var ikke enig med lagmannsretten, men uttalte at tannbittbeviset fremdeles *"trekker i retning av"* at Torgersen er biteren (samtidig som kjæremålsutvalget uttalte at det ikke var vesentlig mer sannsynlig at Torgersen hadde avsatt bittmerket enn at han ikke hadde avsatt det).[107] Vi tolker uttrykket *"trekker i retning av"* slik at kjæremålsutvalget mente det var litt mer sannsynlig at Torgersen var biteren enn at han ikke var det. Også dette var en ugyldig slutning av de grunner som Hellevik påpeker.

(3) I 2001 bygde Høyesteretts kjæremålsutvalg på at det var *"klart mest sannsynlig at nålene på Torgersens klær kom fra treet på åstedet"* og at barnålbeviset med *"klar sannsynlighetsovervekt"* utpeker Torgersen som gjerningsperson.[108] Sannsynlighetsslutningen er bare gyldig dersom den bygger på holdbare forutsetninger med hensyn til muligheten for at de korte barnålene som ble funnet i dressen kunne komme fra et annet sted enn kjelleren. I sitt kapittel 9 gjennomgår professor Rune Halvorsen Økland hvilke feil Høyesteretts kjæremålsutvalg gjorde da det kom til at det var sannsynlig barnålene i dressen kom fra kjelleren.[109]

(4) I 2001 bygde Høyesteretts kjæremålsutvalg på at det var *"stor sannsynlighet"* for at avføring på Torgersens venstre turnsko, i hans bukselomme og på en fyrstikkeske utpeker Torgersen som gjerningspersonen, fordi den inneholdt celler fra erter og hvete som også

---

[106] Borgarting lagmannsrett kjennelse av 28. august 2000. Bilag 8 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

[107] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1564).

[108] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1550 og s. 1564).

[109] Barnålbeviset 1957−2005 Del A s. 122–127.

ble funnet i avføring på åstedet/offeret.[110] Heller ikke denne sannsynlighetsslutningen er gyldig med mindre den bygger på holdbare forutsetninger med hensyn til muligheten for at avføringen på Torgersen kunne ha kommet fra et annet sted. Siden erter og hvete inngikk i kostholdet til de fleste på 1950-tallet, sier det seg selv at celler fra erter og hvete i avføringen i kjelleren og i avføringen avføring på Torgersen ikke ga grunnlag for å si noe om avføringen på Torgersen stammet fra kjelleren.[111]

(5) Flere av vitnene som så den personen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen fra krysset Karl Johans gate/Dronningens gate til Skippergata 6b sa han *"liknet på"* eller var *"lik"* Torgersen. Uten å bygge på en holdbar forutsetning om hvor mange andre personer som lignet på Torgersen som kan ha fulgt/var sammen etter Rigmor Johnsen, kan man ikke trekke noen slutning om hvor sannsynlig det er at det var Torgersen de så. Uttalelser fra Dorenfeldt viser at han trakk en slutning om at det var Torgersen de så fordi noen av vitnene sa at mannen lignet på Torgersen, uten å ta i betraktning at det utvilsomt fantes mange menn som lignet på Torgersen og som det derfor kunne ha vært.

7. Generell sannsynlighet og sannsynlighet i det enkelte tilfellet

I det virkelige liv forekommer sammenhenger mellom faktiske forhold med større eller mindre grad av hyppighet. For eksempel vil det generelt være slik at blodspor fra andre enn offeret på et drapssted oftere stammer fra gjerningspersonen enn at det stammer fra en person som ikke har noe med drapet å gjøre.

Slike generelle sammenhenger er ikke avgjørende når vi skal ta stilling til spørsmålet om det er bevist at tiltalte er gjerningspersonen i et konkret tilfelle. Det er bare en vurdering av blodsporet sett i sammenheng med andre bevis som kan kaste lys over dette spørsmålet. Hvis for eksempel tiltalte kan sannsynliggjøre at han var et annet sted enn på drapsstedet da

---

[110] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1564).

[111] Se for eksempel Ragnar Byes analyse av Printz's rapport av 17. januar 1958, Avføringsbeviset 1957−2004 s. 47.

drapet ble begått, blir spørsmålet om det kan være andre grunner enn drapet til at hans blod ble funnet på drapsstedet. Hvis det kan sannsynliggjøres, skal tiltalte frifinnes selv om sannsynligheten for at hans blod skulle finnes på åstedet uten at han også var drapsmannen, er svært liten.

Slutning fra generell sannsynlighet mellom to forhold til sannsynlighet for at tiltalte er gjerningspersonen, er en klassisk fallgruve i straffeprosessen. Den har til og med et eget navn på engelsk – The Prosecutors Fallacy. Som eksempel på en slik feilslutning i nyere rettspraksis kan vi vise til Larvik herredsretts dom i Kristin Juell Johannesen-saken.[112] 12-åringen Kristin Juell Johannesen ble funnet drept utendørs. På drapsstedet ble det funnet hår som ikke var hennes. Mitokondriell DNA-analyse (genanalyse) ga som resultat at det var 98 % sannsynlig at håret stammet fra tiltalte, bedømt ut fra genenes forekomst i Norge. Tiltalte, som var en mann, ble funnet skyldig.

Under ankesaken for lagmannsretten ble det foretatt nye håranalyser i Tyskland som viste at håret som ble funnet på åstedet var fra en kvinne.[113] Tiltalte ble da frifunnet.[114]

Den resonnementsfeil herredsretten hadde gjort, var at den ikke hadde skilt mellom den generelle sannsynlighet for at håret tilhørte tiltalte (98 %) og sannsynligheten for at en annen person med samme mitokondrielle DNA (i praksis en nær slektning av tiltalte) kunne ha mistet håret på åstedet. Hvis det kunne sannsynliggjøres, ville det drastisk redusert sannsynligheten for at håret var tiltaltes. I denne saken ble det anskueliggjort ved det faktum at opphavspersonen til håret viste seg å være en kvinne. Man behøvde da ikke sannsynliggjøre hvem den andre personen (kvinnen) var.

I Storbritannia har tilsvarende feilresonnement når det gjelder sannsynlighet for krybbedød ført til at 258 saker der foreldre er dømt for drap på egne barn etter alt å dømme må gjenopptas. Professor Roy Meadow hadde beregnet at sannsynligheten for at et barn skal dø i krybbedød er 1 per 8500. På dette grunnlag kom han fram til at sannsynligheten for at et foreldrepar skulle miste to barn i krybbedød var

---

[112] Dom av 13. desember 2001.

[113] Brev fra Bundeskriminalamt, Wiesbaden av 19. desember 2002, Dokumentutdrag Bind IV s. 298.

[114] Se Aftenposten 23. januar 2003. Dokumentutdrag Bind IV s. 300.

8500 x 8500 = 1: 27 millioner. At to dødsfall i samme familie skulle skyldes krybbedød var dermed så lite sannsynlig at man måtte regne med at barna hadde vært utsatt for drap, argumenterte Meadow. Resonnementet var selvsagt bare gyldig dersom man måtte gå ut fra at det ikke fantes andre mulige forklaringer på at foreldre kunne miste to barn i krybbedød, for eksempel en genetisk disposisjon eller miljøfaktorer. Slike muligheter så Meadow helt bort fra.

Kåre Willoch kommenterer saksforholdet slik:[115]

"Den naturlige konklusjon på flere tilfelle av at samme foreldrepar mistet to barn i krybbedød, måtte være at det må foreligge medisinske faktorer som medvirker til at en slik tragedie i noen tilfelle rammer to ganger, og at professor Meadows teori dermed var tilbakevist. Men i stedet for å trekke denne logiske slutning, lot retten seg overbevise om at teorien likevel var riktig, og at dødsfallene måtte skyltes noe kriminelt. Man kan kanskje til nød forstå at en jury lar seg påvirke av en "ekspert" som sier slikt, skjønt alminnelig sunn fornuft burde ha vært tilstrekkelig til å avsløre tankespinnet. Men at jurister ikke avslører slik naivitet setter alvorlige spørsmålstegn ved deres utdannelse og dømmekraft."

Den fellende dommen i Torgersen-saken bygde på at Torgersens tenner hadde særtrekk som var sjeldne, at barnålene i hans dress var sjeldne og at det er sjelden at en person har rester av avføring på sko eller andre steder hvor man ikke etter naturens orden vil finne det. Det ble funnet et bittavtrykk på Rigmor Johnsen og barnåler og avføring på åstedet som hadde likhetstrekk med funnene på Torgersen. De rettsoppnevnte sakkyndige trakk, for hvert enkelt av bevisene, den slutning at det derfor var sikkert eller meget sannsynlig at Torgersen var gjerningspersonen.

Selv om forutsetningen om sjeldenhet <u>hadde</u> vært riktig (noe den ikke var for noen av de tre bevisene) var den <u>direkte</u> slutningen at dette medførte at det var stor sannsynlighet for at Torgersen hadde vært på åstedet, feil. Sannsynlighetsslutninger i slike tilfeller forutsetter at man stiller opp, hvis mulig, en eller flere alternative hypoteser for hvor et spor kan stamme fra. Bare hvis det <u>ikke</u> finnes noen alternativ hypotese, kan man slutte fra det faktum at et forhold er sjeldent forekommende til høy grad av sannsynlighet for årsakssammenheng.

---

[115] Kåre Willoch, En uavhengig dømmende makt, i boken Utfordringer (Cappelen 2004) s. 444 (note 51), jfr. s. 96 som vi her bygger på.

Dette kan illustreres ved en kommentar fra professor i samfunns-vitenskapelig metode ved Universitetet i Oslo, dr. philos. Ottar Hellevik, til britenes konklusjon om at det var *"meget sannsynlig"* at bittsporet stammet fra Torgersens tenner. Han skrev bl.a.:[116]

"[Konklusjonen] at det er meget sannsynlig at det faktisk var Torgersen som bet, kan bare underbygges ut fra kjennskap til hvor mange personer som befant seg i Oslo-området i det aktuelle tidsrommet med tenner som kunne ha laget tilsvarende merker. Hvis vi som et eksempel antar at det ...dreier som 10 personer, blir sannsynligheten en tiendedel for at en bestemt av dem, for eksempel Torgersen, er biteren, det vil si 10 prosent. Er antall mulige bitere hundre personer, reduseres sannsynligheten til én prosent, når man skal trekke en slutning bare basert på informasjon om tannforhold. Hvis man også trekker inn annen informasjon, som for eksempel hvorvidt det foreligger et alibi, reduseres selvsagt mengden mulige kandidater. Men så lenge man sitter igjen med minst tre, blir sannsynligheten for ikke å være biteren høyere enn sannsynligheten for å være det for hver enkelts vedkommende.

Å konkludere på basis av odontologiske data at det er meget sannsynlig, det vil si mer enn 50 prosent sjanse for at Torgersen er biteren, er det samme som å påstå at det neppe fantes noen annen person med tenner som kunne laget slike bitemerker. Dette er en konklusjon som ikke lar seg trekke uten presis informasjon om tannsituasjonen for menn i Oslo-området i 1958. Når slike data mangler, noe de britiske sakkyndige selv erkjenner, kan man ut fra elementære prinsipper for vitenskapelig slutninger fastslå at konklusjonen ... ikke er holdbar."

Det er særlig to ting man bør merke seg i det Hellevik skriver. For det første: Det forhold at noe er sjeldent gir ikke grunnlag for å trekke en direkte konklusjon om stor grad av sannsynlighet. Dersom det bare er én person i tillegg til Torgersen som kan ha avsatt bittsporet, kan sannsynligheten for hver av dem ikke overstige 50 %.

For det annet sier Hellevik at de britiske sakkyndiges konklusjon er uholdbar *"ut fra elementære premisser for vitenskapelige slutninger"*.

---

[116] Aftenposten 18. juni 2000. Dokumentutdrag Bind IV s. 172.

Den samme resonnementsfeilen påpeker professor i biologi Rune Halvorsen Økland når det gjelder de rettsoppnevnte sakkyndiges slutninger om bevisverdien barnålbeviset.[117] Helleviks og Øklands resonnementer har generell gyldighet. Feilen har altså ikke noe med arten bevis (for eksempel bittspor eller barnåler) å gjøre.

8. Enkeltbevis og vurdering av det samlede bevismaterialet

Alt vi hittil har sagt om bevis gjelder enkeltbevis, for eksempel et blodspor eller en vitneforklaring. I en straffesak må det foretas en vurdering av det samlede bevismaterialet. Det vil si at man ved å tolke alle bevisene sett i sammenheng må ta stilling til om de er forenlige med at tiltalte er gjerningspersonen og i tilfelle med hvilken sannsynlighet.

Mer presist må det være riktig å gå fram på følgende måte:

(1) Hvis det foreligger ett eller flere bevis som isolert sett utelukker at tiltalte er gjerningspersonen[118] og de andre bevisene ikke med sikkerhet (utover rimelig tvil) viser at tiltalte er gjerningspersonen, skal det legges til grunn at tiltalte ikke er gjerningspersonen.

(2) Hvis det ikke foreligger utelukkelsesbevis og bevisene sett under ett gjør det mer sannsynlig at tiltalte ikke er gjerningspersonen enn at han er det, skal det legges til grunn at han ikke er gjerningspersonen.

(3) Hvis bevisene sett under ett tilsier at det er mest sannsynlig at tiltalte er gjerningspersonen, men at det er en rimelig tvil til stede, skal det legges til grunn at han er ikke er skyldig. Dette følger av bevisbyrde-regelen i straffesaker, som nettopp går ut på at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode i form av frifinnelse. I hovedsak gjelder bevisbyrderegelen også i en gjenopptakelsessak.[119] Våre analyser av det samlede bevis-

---

[117] Barnålbeviset 1957−2005 Del A s. 122–127.

[118] Se vår definisjon av utelukkelsesbevis ovenfor i kapittel 6 punkt 3 og punkt 5.2.

[119] Strpl. § 391 nr. 3. Se Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud, Straffeprosessloven med kommentar, 3. utgave (Universitetsforlaget 2001) s. 1230 med henvisninger til høyesterettspraksis.

materialet viser at Torgersen ikke kan være gjerningspersonen. Spørsmålet om anvendelsen av bevisbyrderegelen er derfor bare av teoretisk interesse i Torgersen-saken, og vi går ikke nærmere inn på problemstillingen.

(4) Bare hvis alle bevisene sett under ett tilsier at det er tilnærmet sikkert (utover rimelig tvil) at tiltalte er gjerningspersonen skal det legges til grunn at han er det.

Hvilken konklusjon den samlede bevisvurdering skal føre til når det gjelder sannsynligheten for at en tiltalt er gjerningspersonen, kan ofte skape tvil, fordi det er tvil knyttet til de enkelte bevis. Men noen bevis anser man ofte å være sikrere enn andre. Disse vil i så fall, ved den samlede bevisvurdering, få større vekt ("overstyre") andre bevis. Torgersen-saken gir mange eksempler på at dette må ha skjedd. Vi skal nevne tre eksempler på bevis som isolert sett trakk i retning av at Torgersen ikke var skyldig, men som juryen, i lys av tre de tre tekniske bevisene (tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset), som ble ansett å knytte Torgersen til drapet med stor grad av sikkerhet, ikke la avgjørende vekt på:

(1) Juryen la til grunn at det lå blod og avføring midt på gulvet i den lille trappeavsatsen der Olga Eriksen passerte (to ganger) ca. kl. 24.00, selv om hun ifølge egne forklaringer ikke hadde lagt merke til det. Hvis Eriksens forklaring var riktig, kunne ikke Torgersen være gjerningspersonen. De den gang sikre tekniske bevisene overstyrte den meste sannsynlige tolkning av Eriksens forklaring.

(2) Juryen la til grunn at Torgersen hadde utført drapet og brakt liket ned i kjelleren uten at han hadde fått blod av betydning på seg, selv om det var klart at gjerningspersonen hadde vært i fysisk nærkontakt med offeret som var sterkt blodtilsølet og det var mye blod på trappeavsatsen der drapet åpenbart hadde skjedd. De den gang sikre tekniske bevisene overstyrte den mest sannsynlige tolkningen av åstedsbildet.

(3) Juryen la til grunn at vitneforklaringene fra Ørnulf Bergersen og Johanne Kristine Olsen om at de hadde sett Torgersen på vei bort fra Skippergata 6b var sanne, selv om det var mange forhold som trakk i retning av at de ikke var det. De den gang sikre tekniske bevisene ble dermed styrende på juryens tolkning av Bergersens og Olsens vitneforklaringer.

Det er nå på det rene at de tre tekniske bevisene ble feiltolket. Det er rett og slett ikke sant at tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset er sikre bevis for at Torgersen er gjerningspersonen. Tvert i mot: Ingen av de tre tekniske bevisene knytter Torgersen til drapet.

Det er selvinnlysende at dette må få betydning for den samlede bevisvurdering som Gjenopptakelseskommisjonen må foreta. Kort sagt: Tolkningen av de øvrige bevis, som i 1958 ble tolket slik at de var forenlige med tolkninger av de tekniske bevisene som med stor grad av sikkerhet viste at Torgersen var gjerningspersonen, kan ikke lenger opprettholdes. I tillegg kommer at våre analyser viser at tolkningen av de øvrige bevisene isolert sett i stor utstrekning var uholdbare. Flere av bevisene utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen. Utelukkelse måtte også ha blitt konklusjonen etter en nøktern vurdering av det samlede bevismateriale i 1958. Bevisvurderingen i 1958 var imidlertid langt fra nøktern, for å formulere det forsiktig.

DEL III. SPESIELL DEL: BEVISENE

Del III inneholder 13 kapitler som alle gjelder bevisene i Torgersen-saken. I kapittel 7 redegjør vi for hovedinnholdet i Torgersens forklaring og politiets drapsteori. I de følgende kapitlene (8–19) analyserer vi alle vesentlige bevis på et meget detaljert nivå, slik de ble fortolket i 1958 og slik de fremstår i dag. Begrunnelser og dokumentasjon som det ikke ble plass til i del I finnes i del III.

Hovedproblemstillingen i gjenopptakelsessaken er om de bevisene som ble presentert og lagt til grunn i 1958 var holdbare. Hovedstrukturen i utredningens del III er som følger:

Etter analysen av hvert enkelt bevis sammenholder vi våre funn med hva vi antar juryen bygde på i 1958. Vi bygger da særlig på den redegjørelsen statsadvokat L. J. Dorenfeldt utarbeidet 17. desember 1958 og som med hans egne ord inneholder en *"bred samlet fremstilling av det bevismateriale som lagretten bygget sin avgjørelse på"*.[120] Men også annet materiale som kan kaste lys over bevisbedømmelsen i 1958 blir trukket inn, særlig de sakkyndiges skriftlige rapporter fra 1958.

Med unntak av det som kan sies å være sakens hovedbevis, det såkalte tannbittbeviset, vurderte Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 (Rt. 2001 s. 1521) stort sett bevisene på samme måte som Eidsivating lagmannsrett gjorde da Torgersen ble funnet skyldig i 1958. Vi har derfor også funnet det nødvendig å referere og kommentere hovedpunkter i kjæremålsutvalgets vurdering av bevisene. Borgarting lagmannsretts vurdering av tannbitt-beviset i kjennelsen av 18. august 2000 er et lærestykke i feilaktig bevisbedømmelse og er derfor også gjennomgått.

De fleste av figurene i del I gjengis også i del III for å forenkle lesningen av del III. Figurene i del III er nummerert fortløpende, også de som er gjengitt i del I.

---

[120] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 30−47.

Kapittel 7. Hovedinnholdet i politiets drapsteori og i Torgersens forklaring

1. Skippergata 6b. Drapssted og funnsted

Skippergata 6b var en treetasjes bygård fra ca. 1890[121] som lå mellom Skippergata (mot vest) og Fred. Olsens gate (mot øst). [122] I figur 10 vises deler av 1. etasje og kjelleren.

---

[121] Eier i 1957 var Oslo kommune. Bygningen ble revet på 1980-tallet. NRK-programmet "Torgersen-saken" (1999) inneholder en computerbasert rekonstruksjon av hvordan det så ut i Skippergata 6b. Videoen er sendt Gjenopptakelseskommisjonen.

[122] Strengt tatt går ikke Fred. Olsens gate så langt sør som til østsiden av kvartalet der Skippergata 6b lå. I saksdokumentene omtales imidlertid østsiden av Skippergata 6b som Fred. Olsen-siden, Fred. Olsen-inngangen og lignende. Vi anvender samme terminologi.

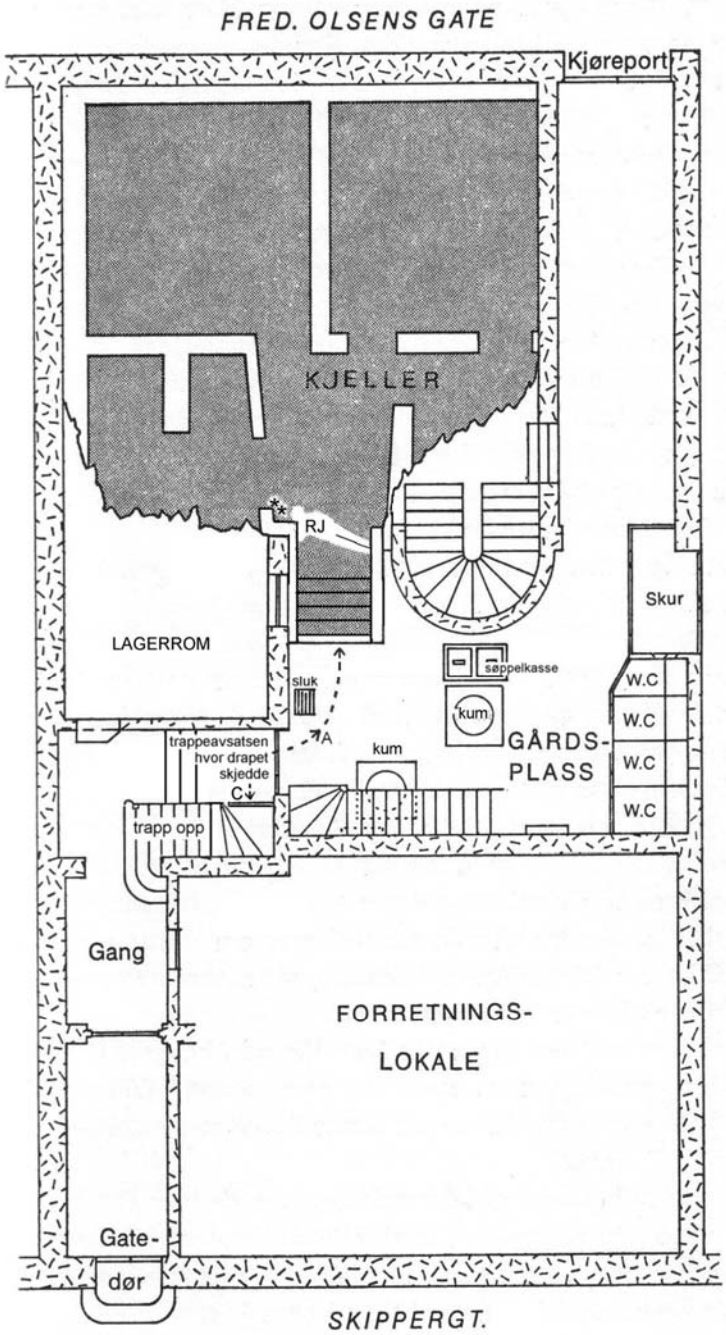

Figur 10. Skippergata 6b. Bygningen strekker seg fra Skippergata til Fred. Olsens gate. Tegningen viser trappeavsatsen hvor drapet skjedde og kjelleren hvor Rigmor Johnsen (RJ) ble funnet. De to stjernene ved hodet (**) viser hvor kåpen lå. Pilen merket A viser hvorledes politiet mente liket ble flyttet fra trappeavsatsen over gårdsplassen, ned kjellertrappene og plassert på kjellergulvet. Pilen merket C peker mot kjellerdøren som førte direkte fra trappeavsatsen ned i kjelleren, og som var en alternativ vei fram til stedet der liket var plassert. (Tegningen er omarbeidet fra en tegning i Michael Grundt Spangs bok *Torgersen-saken* (Cappelen 1973).

Bygningen besto av to hoveddeler: en del som vendte mot Skippergata (Skippergate-delen) og en del som vendte mot Fred. Olsens gate (Fred. Olsens gate-delen). De to delene var bundet sammen med en sidebygning (i figur 10: *lagerrom*) og med kjeller under. Det var inngang til Skippergata 6b både fra Skippergata gjennom en dør (figur 11) og fra Fred. Olsens gate gjennom en kjøreport. Det var en gårdsplass mellom Skippergate-delen og Fred. Olsens gate-delen (figur 10).

Figur 11. Bilde av inngangspartiet i Skippergata 6b. (Politiets foto nr. 1 fra 1957−58.)

For å komme fra inngangen i Skippergata til gårdsplassen måtte man gå gangen forbi trappen som ledet opp til 2. og 3. etasje i Skippergate-delen. Det var i gangen ved siden av denne trappen Rigmor Johnsen siste gang ble sett i live 6. desember 1957 ca. kl. 23.00 (figur 12). Hun sto da sammen med en mann som ifølge politiets drapsteori skal ha vært Torgersen.

Figur 12. Gangen i Skippergata 6b sett fra utgangsdøren. Trappen til høyre går opp til 2. og 3. etasje. Døren på bildet fører inn til et lagerrom, se figur 10. Forbi trappegelenderet og til høyre ligger trappeavsatsen hvor Rigmor Johnsen ble drept. Det var her i gangen at Olga Eriksen møtte Rigmor Johnsen og en mann da Olga Eriksen kom ned trappen fra 2. etasje ca. kl. 23.00 den 6. desember 1957. (Politiets foto nr. 3 fra 1957−58.)

Forbi trappen til høyre var det tre trinn ned som ledet ned til et lite areal, som vi kaller *trappeavsatsen*. Trappeavsatsen var 1,5 meter (lengde) x 1,4 meter (bredde) = 2,10 kvm. Spredd utover trappeavsatsen var det blod og avføring og dessuten en avrevet del av Rigmor Johnsens truse som viste at det var her drapet hadde skjedd (se figur 35 og 36 i kapittel 15 punkt 5).

Fra trappeavsatsen kom man direkte ut til gårdplassen, slik det fremgår av figur 13.

Figur 13. Trappeavsatsen der drapet skjedde og trappetrinn opp til gangen, sett fra gårdsplassen. I bakgrunnen bak trappeavsatsen og til venstre skimtes gelendet til trappen opp til 2. og 3. etasje. (Politiets foto nr. 4 fra 1957−58.)

Like til høyre på figur 13 var det nedgang fra gårdplassen til kjelleren under Fred. Olsen gate-delen gjennom to lemmer som sto ca. 30 grader på skrå fra gårdsplassen opp mot veggen, slik det fremgår av figur 14.

Fot. 8: En del av gårdsplassen sett i fugleperspektiv. Til venstre sees dören inn til oppgangen. Til höyre er kjellerlemmen

Figur 14. Del av gårdsplassen i Skippergata 6b sett ovenfra. Rett bak døren til venstre på bildet ligger trappeavsatsen (drapsstedet). Lemmene til høyre på bildet dekker kjellertrappen som fører dit liket var plassert. Vinduåpningen lengst til høyre på bildet tilhører leiligheten til Kristiane Gulseth som varslet brannen. Leiligheten lå rett over brannstedet. (Politiets foto nr. 8 fra 1957−58.)

Torgersen skal ifølge politiets drapsteori ha flyttet Rigmor Johnsen fra trappeavsatsen, til venstre langs veggen på gårdplassen og ned i kjelleren gjennom de to lemmene (som han i så fall først måtte åpne). Vi vet at Torgersen ikke var kjent i Skippergata 6b. Drapsteorien forutsetter altså at han likevel fant fram til nedgangen gjennom gårdsplassen. Om muligheten for dette skrev Helga Paulsen som bodde i 2. etasje i Fred. Olsens gate-delen (uthevelse i original):[123]

"La meg i korthet si at den som drepte Rigmor Johnsen MÅTTE VÆRE LOMMEKJENT I GÅRDen. Selv bodde jeg der i 2 uker før jeg ante noe om kjelleren og at lemmen var åpen!"

---

[123] Brev fra Helga Paulsen til Jens Bjørneboe 20. mars 1973. Dokumentsamling Bind IV s. 84.

Det fremgår av figur 14 at det bare er en snau meter opp til vinduene på to sider av lemmene. Innenfor vinduet lengst til høyre på bildet oppholdt Reidar Klevstul seg[124] da Torgersen etter å ha vært hjemme ifølge politiets drapsteori skal ha kommet tilbake for å tenne på liket. Klevstul leide et rom i Kristiane Gulseths leilighet. Ifølge drapsteorien skal Torgersen ha gått ned gjennom lemmene i gårdsplassen og tilbake samme vei. (Det var imidlertid også mulig å komme ned i kjelleren der liket ble funnet ved å gå gjennom en dør i trappeavsatsen der drapet skjedde, se figur 35 i kapittel 15 punkt 5.1)

En trapp med fire trinn ledet fra åpningen i gårdsplassen ned i kjelleren slik det fremgår av figur 15:

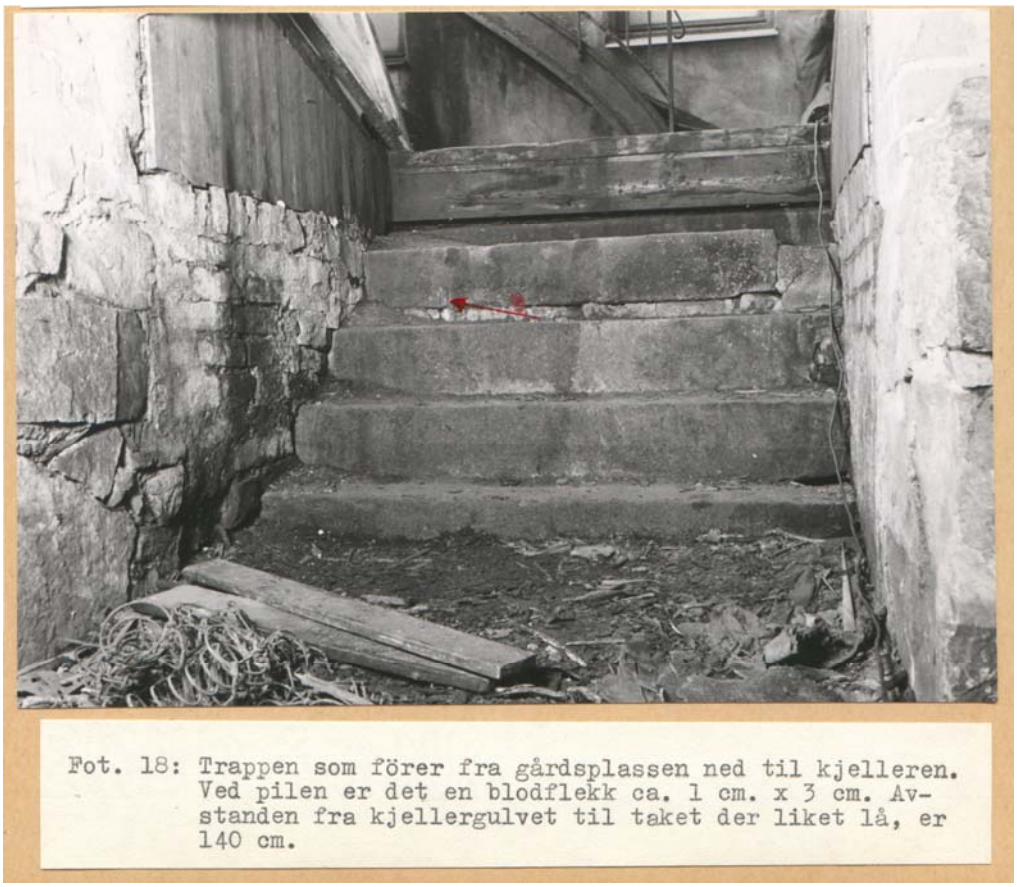

Figur 15. Kjellergulvet der Rigmor Johnsen lå. Kjellertrappen som førte opp til gårdplassen forbi kjellerlemmene og litt av kjellergulvet ses. Rigmor Johnsen lå med hodet inn til murveggen omtrent der bildet slutter nederst til høyre og med kroppen på tvers av bildet slik at føttene lå mot den motstående kjellervegg på venstre side av bildet. (Politiets foto nr. 18 fra 1957−58.)

---

[124] Se nærmere kapittel 14 punkt 1.

Omtrent ved bildets nederste kant ble Rigmor Johnsen ble funnet, delvis under et bål av tunge trematerialer m.v. Figur 16 viser hvordan hun lå da hun ble funnet:

Bildet er fjernet av hensyn til personvernet.

Figur 16. Rigmor Johnsen slik hun lå i kjelleren, sett fra gårdsplassen. Hodet lå mot den ene kjellerveggene, bena lå an mot motstående vegg (veggen ses ikke). Den tynne ulljakken og skjørtet var dratt opp og trusen revet i stykker. I bakgrunnen ses litt av bålmaterialet som delvis lå over Rigmor Johnsen. Dette ble skjøvet innover i kjelleren av brannmannskapet før bildet ble tatt. (Politiets foto nr. 11 fra 1957−58.)

Vi ser at hodet lå inntil hjørnet i murveggen. Vi ser også en del av bålmaterialet, som delvis lå over liket, men som ble skjøvet vekk med en gang brannfolkene kom til stedet, før bildet ble tatt.[125]

Politibetjent Haugen laget en tegning av kjelleren der liket og bålet m.v. var inntegnet, figur 17:

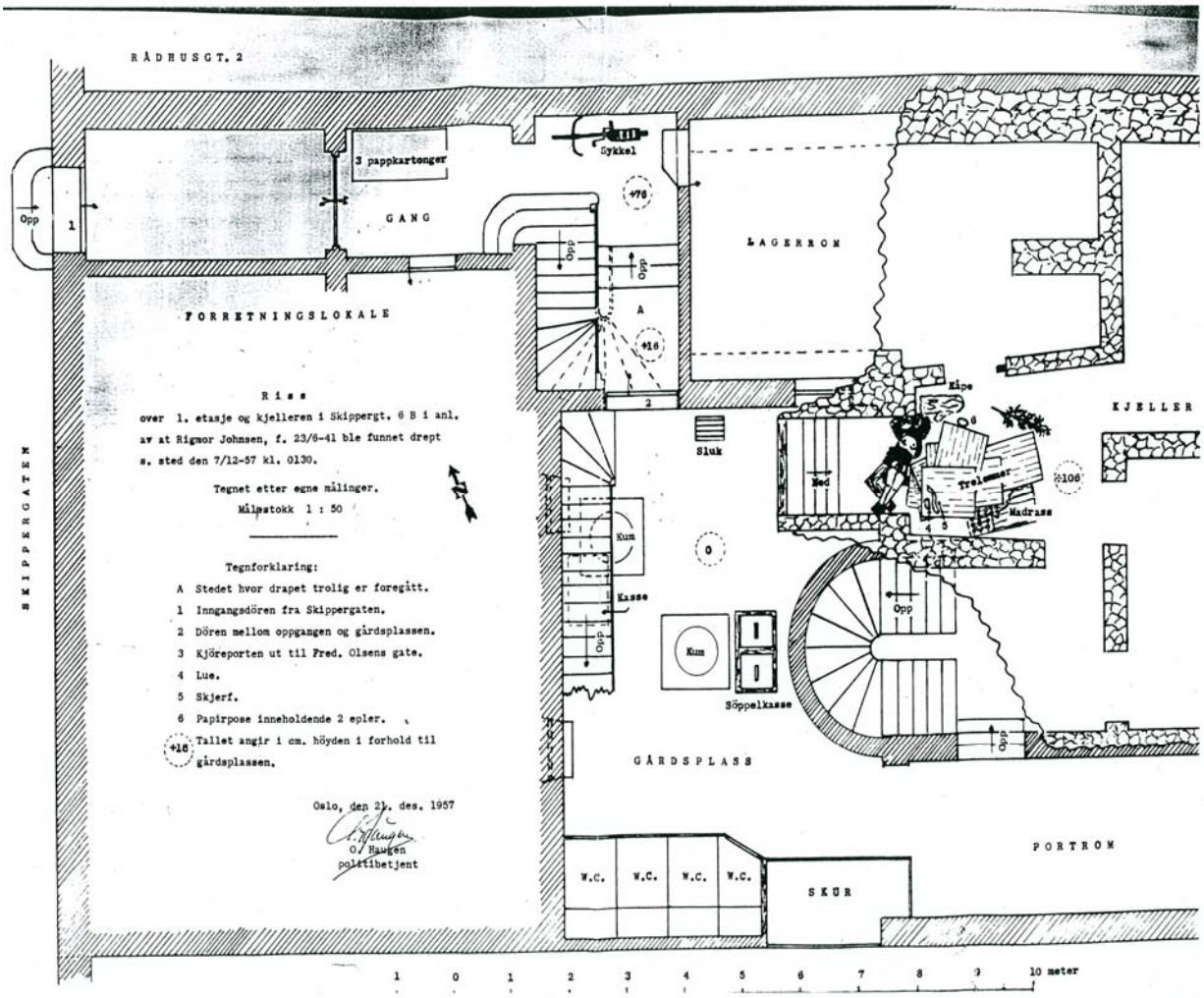

Figur 17. Politiets originaltegning fra 1957 av snitt gjennom Skippergata 6b. Bygningens grense mot Fred. Olsens gate ligger utenfor tegningens høyre ytterkant. Rigmor Johnsen er tegnet inn omtrent slik hun lå med hodet mot et hjørne i kjellerveggen og føttene mot den motstående vegg. Bålmaterialet som er inntegnet, lå delvis over Rigmor Johnsen, men ble skjøvet bakover av brannmannskapet. Epleposen (6) og kåpen som begge var uten blod eller avføring, lå ved hennes hode. (Tegningen ble laget av politibetjent O. Haugen i desember 1957.)

[125] Se kapittel 13 punkt 3.3.

Rigmor Johnsens hode lå ca. to meter innenfor hullet i ytterveggen. Bålet, som lå delvis over, delvis på innersiden av liket, lå enda lenger inne i kjelleren (og altså ikke under lemmene som dekket åpningen i gårdsplassen).

Figur 16 og 17 viser at man ikke kunne komme på innersiden av Rigmor Johnsen uten å skritte over henne hvis man kom fra gårdplassen og ned kjellertrappen.

Takhøyden i kjelleren var 140 cm.[126] En voksen mann kunne altså ikke stå oppreist eller bevege seg uten å bøye seg eller krype.[127] Det var ikke elektrisk lys i kjelleren.[128] Nedgangen var ikke i bruk og lemmene var vanligvis lukket. De kunne ikke låses.[129]

2. Ytre trekk ved politiets drapsteori og Torgersens forklaring

2.1 Politiets drapsteori og Torgersens forklaring. Oversikt

I denne utredningen brukes uttrykket *politiets drapsteori* om den teorien som ligger til grunn for tiltalen og den fellende dommen.

Torgersen avga en rekke forklaringer både til politiet, under den rettslige forundersøkelsen og under hovedforhandlingen om hva han gjorde innenfor det aktuelle tidsrom 6.–7. desember 1957. I det alt vesentlige

---

[126] Rapport fra politibetjent O. Haugen av 6. februar 1958, dok. 26 underbilag 5 s. 4, Mappe I s. 352.

[127] Torgersen var 174,5 cm. høy. Dok. 95, Mappe III s. 41.

[128] Dette sies ikke uttrykkelig noe sted. Politibetjent O. Haugen, som kom til stedet kort tid etter at brannen ble oppdaget, skrev i sin rapport: *"Det er trolig at drapsmannen har brukt fyrstikker til å lyse med, mens han oppholdt seg i kjelleren"* (dok. 26 underbilag 5 s. 4, Mappe I s. 352). Vaktmann Sørensen forklarte at to brannmenn kom ut fra kjelleren og *"forlangte lys og båre"* (dok. 28 s. 63, Mappe I s. 201).

[129] Rapport fra politibetjent O. Haugen av 6. februar 1958, dok. 26 underbilag 5 s. 3, Mappe I s. 351.

avga han samme forklaring ved alle anledninger. Den historien Torgersen fortalte i disse forklaringene omtales som *Torgersens (egen) forklaring*.

For å kunne ta begrunnet stilling til mange av de bevisspørsmål som saken reiser, er det nødvendig å ha en klar oppfatning av de deler av geografien i Oslo som er relevante ifølge politiets drapsteori og Torgersens egen forklaring: hvor Skippergata 6b lå og hvor Rigmor Johnsen og Torgersen var eller skal ha vært natten mellom 6. og 7. desember 1957. Vi viser til kartet inntatt foran i utredningen og dessuten til nedenstående kart som viser Skippergata og de omkringliggende gater (figur 18):

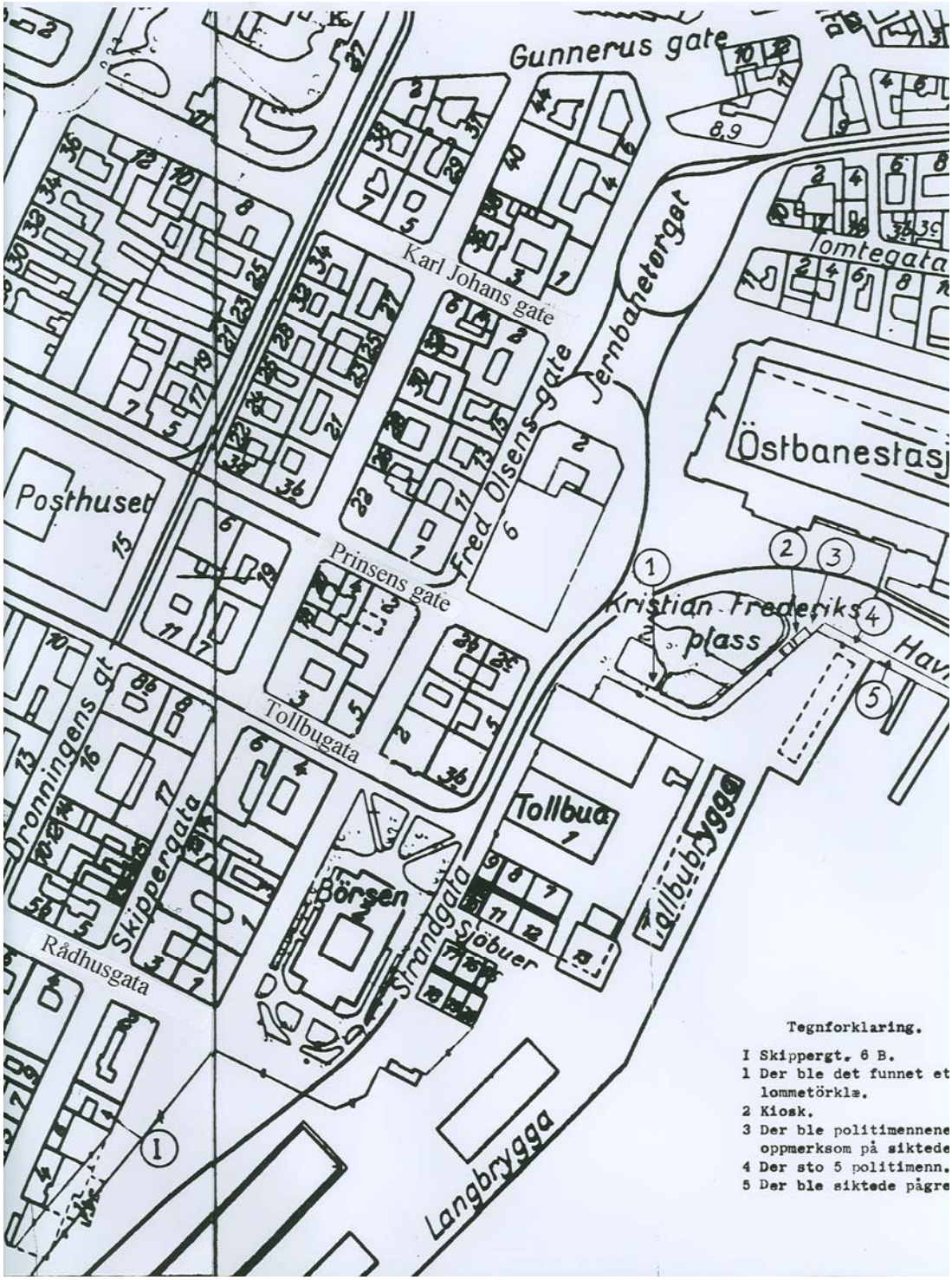

Figur 18. Politiets kart fra 1957−58 med betegnelser I, 1, 2, 3, 4 og 5 for ulike hendelser. Skippergata 6b lengst nede til venstre (I). Havnegata (5) er stedet hvor Torgersen ble arrestert. Noen av gatenavnene er påført av oss.

Skippergata er ca. 500 meter lang og strekker seg fra Grev Wedels plass i sør (utenfor kartet nederst til venstre) til Storgaten i nord (utenfor kartet øverst til høyre).[130] Gatenumrene starter i sør med stigende nummer mot nord. Skippergata krysser følgende gater fra sør til nord med 90 graders vinkel:[131] Rådhusgaten, Tollbugaten, Prinsens gate, Karl Johans gate, Biskop Gunnerus gate.

Skippergata 6b lå på østsiden (havnesiden) av Skippergata. Tvers overfor nr. 6b lå Skippergata 9 (som også er revet). Nr. 6b er avmerket med romertall I på figur 18.

Torgersen ble pågrepet i Havnegata, på sørsiden av daværende Østbanen. Stedet er avmerket med 5.

Torgersen hevder, og har alltid hevdet, at han ikke var i Skippergata 6b natten mellom 6. og 7. desember 1957. Han hevder videre at han aldri har truffet Rigmor Johnsen og har aldri vært i Skippergata 6b. Han var hjemme da drapet ifølge politiets drapsteori skal ha blitt begått.

Det er enighet mellom Torgersen og påtalemyndigheten om at Torgersen ble pågrepet lørdag 7. desember 1957 kl. 00.58 uten at det hadde noen sammenheng med drapet (han syklet uten lykt og ble mistenkt for sykkeltyveri). Det er også enighet om at brannen ble oppdaget ca. en halv time senere, i det brannvesenet ble varslet kl. 01.27.

Det er også enighet om hvor Torgersen var kvelden 6. desember 1957 fram til han passerte Grand Hotel ca. kl. 22.40.

Fra dette tidspunkt er politiets drapsteori og Torgersens forklaring forskjellige på alle vesentlige punkter, bortsett fra at det er enighet om at Torgersen var hjemom og skiftet klær og sko (fra antrekk 1 til antrekk 2) før han igjen dro til byen og ble pågrepet kl. 00.58 den 7. desember 1957.

Nedenfor skal vi gjengi hovedpunktene i hhv. politiets drapsteori og Torgersens forklaring, slik at Gjenopptakelseskommisjonen kan danne seg et klart bilde av hva de ulike anførslene, fra begge sider, relaterer seg til.

---

[130] For enkelhets skyld forutsetter vi i det følgende at orienteringen er sør-nord.

[131] Orienteringen av gatene er ikke nøyaktig sør-nord og vest-øst. Vi forenkler litt.

2.2 Politiets drapsteori

Politiets drapsteori bygger på følgende hendelsesforløp:

Torgersen passerte Grand Hotel på vei nedover Karl Johans gate. I krysset Karl Johans gate/Dronningens gate skal han ha møtt Rigmor Johnsen, som kom gående oppover Karl Johans gate. Han følger etter henne/går sammen med henne til Skippergata 6b, hvor Rigmor Johnsen bor. Torgersen blir med Rigmor Johnsen inn i oppgangen til Skippergata 6b, forsøker å voldta henne og dreper henne der, skjuler henne i kjelleren, bygger et bål på siden og over henne, drar hjem for å hente fyrstikker til å tenne på bålet med, sykler tilbake til Skippergata, tenner på liket, begynner sykkelturen tilbake, men ble pågrepet i Havnegata på sørsiden av Østbanen kl. 00.58, fordi politiet fattet mistanke om at han hadde stjålet sykkelen (han hadde lånt den av nevøen). Drapet ble først oppdaget en halv time etter pågripelsen, kl. 01.30.

Mer detaljert ser politiets drapsteori slik ut:

Ca. kl. 22.40 passerte Torgersen Grand Hotel på Karl Johan, på vei fra Kafé Hjerterom i Pilestredet 31, hvor han hadde vært innom og drukket et par øl.

Seks minutter senere skal Torgersen ha møtt Rigmor Johnsen på hjørnet av Karl Johans gate og Dronningens gate. Rigmor Johnsen kom da direkte fra trikkeholdeplassen utenfor daværende Østbanen hvor hun nettopp hadde sagt adjø til sin venn Svein Erik Johansen som hadde tatt Opsal-trikken hjem.

Torgersen fulgte så etter/gikk sammen med Rigmor Johnsen sørover i Dronningens gate. De gikk til venstre ned Rådhusgaten og deretter til høyre i Skippergata fram til nr. 6b hvor Rigmor Johnsen låste dem begge inn i gangen i Skippergata 6b.

Ca. kl. 23.00 sto Torgersen sammen med Rigmor Johnsen i 1. etasje i Skippergata 6b, ved foten av trappen som ledet opp til 2. og 3. etasje i Skippergate-delen.

I tidsrommet fra ca. kl. 23.00 til ca. kl. 23.30 skal Torgersen ha drept Rigmor Johnsen i trappeavsatsen som ledet ut til gårdsplassen i Skippergata 6b. Deretter skal han ha båret eller slept henne ut på

gårdsplassen og ned gjennom kjellernedgangen som var dekket med doble lemmer og som gikk direkte ned i kjelleren. I kjelleren bygde han bålet, dels over dels ved siden av liket.

Etter at Torgersen hadde bygd opp bålet, skal han ha oppdaget at han ikke hadde fyrstikker og forlatt Skippergata 6b for å dra hjem for å hente fyrstikker.

Fra Skippergata 6b skal han ha gått i retning Youngstorget. Ca. kl. 23.50 passerte han Eldorado kino i Torggata, fulgte Torggata videre til Youngstorget og gikk tvers over Youngstorget. På drosjeholdeplassen på nordre side av Youngstorget skal han umiddelbart ha gått inn i en drosje som kjørte ham til Lille Tøyen hvor han bodde i Tore Hunds vei 24. Han skal ha ankommet der ca. kl. 24.00.

Ca. kl. 00.30 skal han ha forlatt Tore Hunds vei 24 på nevøens sykkel for ta seg tilbake til Skippergata 6b.

I tidsrommet ca. kl. 00.30–ca. kl. 00.40 skal han ha syklet strekningen Tore Hunds vei 24–Skippergata. Han parkerte sykkelen innenfor (bak) porten i nr. 9, tvers over gaten for nr. 6b.

I tidsrommet ca. kl. 00.40–ca. kl. 00.55 gikk han så over gaten til nr. 6b, ned i kjelleren hvor han tente på bålet ved å bruke i alt 11 fyrstikker, ut av kjelleren gjennom åpningen i gårdsplassen, ut av døren i Skippergata 6b og over gaten til Skippergata 9 der han hentet sykkelen.

Ca. kl. 00.55 gikk han ut av Skippergata 9 med sykkelen og syklet mot daværende Østbanen. Kl. 00.58 ble han pågrepet med sykkelen i Havnegata på sørsiden av Østbanen.

2.3 Torgersens forklaring

Torgersens egen forklaring er denne:

Ca. kl. 23.00 møter Torgersen en kvinne som het Gerd utenfor Sentrum kino. De går sammen til Torgersens hjem i Tore Hunds vei 24 hvor de blir ca. én time. Torgersen sykler deretter Gerd til sentrum hvor han forlater henne i nærheten av Stortinget. Han sykler deretter hjemover, men blir pågrepet i Havnegata før han kommer hjem.

Mer detaljert ser Torgersens forklaring slik ut:

Ca kl. 22.30 forlot Torgersen Kafé Hjerterom i Pilestredet 31, hvor han hadde drukket et par øl og forsøkt å komme i kontakt med to jenter.

Ca. kl. 22.40 passerte Torgersen Grand Hotel på Karl Johan på vei til Sentrum kino for å ta bussen hjem.

Ca. kl. 23.00 traff Torgersen tilfeldig Gerd utenfor Sentrum kino.

Ca. kl. 23.30 kom de til Tore Hunds vei 24. De gikk hele strekningen.

De oppholdt seg i Tore Hunds vei én time til ca. kl. 00.30. Før de forlot stedet, skiftet Torgersen klær (fra antrekk 1 til antrekk 2). I tidsrommet ca. kl. 00.30–kl. 00.58 syklet/gikk først Torgersen og Gerd sammen til Akersgata ved Stortinget, der Gerd forlot Torgersen for å gå hjem. Torgersen syklet/gikk deretter hjemover mot Tore Hunds vei 24 i det han fulgte Prinsens gate mot Østbanen. Kl. 00.58 ble han pågrepet med sykkelen i Havnegata på sørsiden av Østbanen.

2.4 Torgersens bevegelser ifølge politiets drapsteori og Torgersens forklaring

I punkt 3 og 4 nedenfor vurderer vi hhv. politiets drapsteori og Torgersens forklaring ut fra deres eget innhold: Er det er rimelig å tenke seg at en drapsmann ville ha oppført seg slik drapsteorien forutsetter og er det rimelig å tenke seg at den forklaring Torgersen ga om hva han foretok seg natten mellom 6. og 7. desember 1957 kan være sann?

Ved denne vurdering er det av betydning å kjenne Torgersens bevegelser drapsnatten ifølge politiets drapsteori og Torgersens forklaring. På kartet inntatt foran i denne utredningen har vi tegnet inn den ruten Torgersen fulgte ifølge drapsteorien og den ruten Torgersen fulgte ifølge hans egen forklaring.

Det er flere ting man bør merke seg:

- Politiets drapsteori forutsetter at Torgersen, etter å ha passert Grand Hotel, traff Rigmor Johnsen i krysset Karl Johans gate/Dronningens gate. Det er forenlig med at Torgersen, i så fall, var på vei hjem, i retning Østbanen.

- Ifølge Torgersens forklaring fulgte han ikke Karl Johans gate lenger enn til krysset Karl Johans gate/Kirkegaten, et kvartal før Karl Johans gate krysser Dronningens gate. Dette var en naturlig vei for Torgersen å følge hvis, som han forklarte, skulle ta bussen hjem fra Sentrum kino.
- Politiets drapsteori forutsetter at Torgersen, etter å ha drept Rigmor Johnsen, skulle hjem til Tore Hunds vei 24 for å hente fyrstikker. Det er ca. tre kilometer i luftlinje hver vei (se kartet inntatt foran i utredningen). Det er rimelig å tro at det fantes enklere måter å få tak i fyrstikker på.
- Hvis Torgersen skulle hjem fra Skippergata 6b for å hente fyrstikker, var det ikke naturlig å gå i retning Youngstorget. Det naturlige ville vært å gå i retning Østbanestasjonen.
- Men hvis han nå skulle til Youngstorget, var det ikke naturlig å gå til Torggata. Den naturlige vei ville vært å følge Skippergata til Storgaten og deretter gå Pløens gate opp til Youngstorget.
- Det er rimelig å anta at Torgersen ville ha forsøkt å komme seg hjem fortest mulig. Det var da ikke rimelig at han skulle ha valgt å gå til drosjeholdeplassen på Youngstorget. Det var kortere vei til holdeplassene på Stortorget, Østbanestasjonen og hotell Viking.[132]

3. Vurdering av politiets drapsteori: en absurd historie

Torgersen var en ung mann på 23 år. Han var, som unge menn flest, interessert i å komme i kontakt med kvinner. Vi vet at han snakket til en kvinne utenfor Sentrum kino og med to kvinner på Kafé Hjerterom denne kvelden. Han kjente ingen av dem fra før.

Det er på denne bakgrunn i og for seg ikke noe oppsiktsvekkende ved teorien om at Torgersen skal ha kommet i kontakt med Rigmor Johnsen i krysset Karl Johans gate/Dronningens gate og deretter ha fulgt henne fram til og inn i oppgangen i Skippergata 6b hvor hun bodde. Det er heller ikke umulig å tenke seg at det deretter kan ha oppstått en situasjon som resulterte i at Rigmor Johnsen ble drept i trappeavsatsen.

---

[132] Nå Clarion Hotell Royal Christiania, adresse Biskop Gunnerus' gate 3.

Alle andre forutsetninger som inngår i politiets drapsteori gjør at den blir svært usannsynlig:

(1) Torgersen var helt ukjent i Skippergata 6b. Han kjente derfor heller ikke til kjelleren eller nedgangen til kjelleren fra gårdsplassen (som ikke kunne sees fra drapsstedet) der Rigmor Johnsen ble funnet. Det var ikke lys i kjelleren, takhøyden var ikke mer enn 140 cm og Torgersen hadde ikke lommelykt eller fyrstikker som han kunne lyse med da han skal ha brakt liket ned i kjelleren og bygd bålet. Bare av disse grunner er det nærmest utenkelig (men neppe helt umulig) at det er Torgersen som har anbrakt Rigmor Johnsen i kjelleren. Disse forhold peker derimot mot at gjerningspersonen(e) bodde i gården eller i hvert fall var kjent i gården.

(2) En drapsmann vil som regel forsøke å unngå å bli tatt. Den mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen var blitt observert av minst seks personer på strekningen krysset Karl Johans gate/Dronningens gate–Skippergata 6b, se kapittel 19 punkt 2.2). Bl.a. var han blitt sett av Esther Olsson i kiosken i Dronningens gate 25, som også hadde snakket til ham og av Olga Eriksen som passerte Rigmor Johnsen og mannen på kloss mens de sto for enden av trappen i gangen i Skippergata 6b. Mannen må altså uten tvil ha vært klar over at han var blitt sett av mange personer umiddelbart før drapet. Det må derfor, hvis denne mannen også er gjerningspersonen, ha vært viktig for ham å komme seg bort fra Skippergata 6b etter drapet uten å bli sett.

Men ifølge politiets drapsteori gjorde Torgersen ingen anstrengelser i den retning. Han skal først ha gått til Youngstorget, en avstand på ca. 800 meter. Derfra skal han ha tatt drosje hjem til Lille Tøyen. Både under gåturen til Youngstorget og – særlig – under drosjeturen ville selvsagt muligheten for å bli sett og senere gjenkjent, vært ganske stor.

Deretter skal han ha vært hjemme i ca. en halv time (fra ca. kl. 24.00 til ca. kl. 00.30). Etter så lang tid kunne Torgersen ikke vite om drapet var oppdaget eller om Rigmor Johnsen var etterlyst fordi hun ikke var kommet hjem (hun var bare 16 år gammel). Likevel skal han ifølge drapsteorien ha syklet tilbake til Skippergata 6b for å tenne på liket. På nytt utsatte han seg altså for muligheten for å bli lagt merke til, særlig fordi han syklet, på en guttesykkel, en mørk desembernatt, uten lykt. Som om det ikke skulle være nok: Vel fremme i Skippergata parkerte han angivelig sykkelen i portrommet i nr. 9, gikk tvers over til Skippergata 6b, gjennom gangen, ut på gårdsplassen og ned i kjelleren, tente på bålet, ut av kjelleren igjen, tilbake i nr. 9, hentet sykkelen og bega seg på hjemveien. Både da han gikk ned i kjelleren og da han gikk ut av

kjelleren, må han ha åpnet og lukket lemmene. Det var selvfølgelig også fare for at han ville bli lagt merke til da han, uten å ha noen tilknytning til Skippergata 9, parkerte og hentet en guttesykkel der. Man må også ta i betraktning at porten i Skippergata 9 hadde dør ut mot Skippergata. Dersom Torgersen hadde satt fra seg sykkelen der, kunne han risikert at døren var låst da han kom tilbake for å hente den. (Vi vet for øvrig at Sigrid Fjeldberg låste seg inn tidligere på kvelden, antakelig låste hun da døren etter seg.)[133] Torgersen ville altså ha risikert å etterlate seg et uomtvistelig bevis for at han hadde vært i Skippergata 9. Alt i alt ville dette, for ikke å ta for sterkt i, vært meget risikofylt atferd.

(3) En drapsmann vil som regel være redd for at han har etterlatt spor på åstedet. Det er rimelig å anta at Torgersens formål, i så fall, med å dra tilbake til Skippergata for å tenne på liket, måtte ha vært å utslette spor.

Store mengder blod og avrevet del av truse m.v. i trappeavsatsen hvor drapet hadde skjedd og store mengder blod og sår mange steder på liket, viser at gjerningspersonen hadde vært i nærkamp med Rigmor Johnsen. Gjerningspersonen har deretter båret/slept liket ned i kjelleren. Det er klart at dette kunne ha etterlatt spor som gjerningspersonen hadde en sterk interesse i å fjerne ved å anstifte en brann i gården. I ”beste” fall kunne gjerningspersonen håpe på at hele gården brant ned.

For en gjerningsperson som ikke var blitt observert forut for drapet, eller som ønsket å unngå at mistanke ble rettet mot ham (for eksempel fordi han selv bodde i gården) kunne det fremstå som rasjonelt å anstifte en brann i gården, men ikke for Torgersen. For Torgersen ville det tvert i mot vært meget risikofylt å dra tilbake til Skippergata 6b.

(4) Forutsatt at Torgersen var av den oppfatning at det var viktig å slette spor ved å tenne på gården, oppførte han seg likevel helt irrasjonelt. Det måtte da være viktig å få sletter sporene så fort som mulig. Å dra helt hjem for å hente fyrstikker, måtte nødvendigvis ta tid. Likevel, det var midt på natten og kanskje ikke så lett å få tak i fyrstikker på annen måte. Men i så fall skulle man tro at han hadde tatt raskeste vei hjem. Men det gjorde han ikke, tvert i mot. Han gikk i retning bort fra Tore Hunds vei og ikke til nærmeste drosjeholdeplass. Det var holdeplasser atskillig nærmere, bl.a. på Stortorvet og på Østbanen.

---

[133] Se vitnet Per Fonbæks forklaring i kapittel 11 punkt 3.4.

(5) Gjerningspersonen må ha fått mye blod på klærne og kanskje også i ansiktet og på hendene (se kapittel 15 punkt 5). Å gå ut i byen og ta drosje i en slik tilstand, var meget risikofylt, bl.a. fordi blodspor da også kunne avsettes i drosjen.

(6) Torgersen skulle ha vært hjemme ca. en halv time før han bega seg tilbake til Skippergata. Isolert sett, ut fra behovet for å få slettet spor så raskt som mulig, var dette irrasjonelt. Men det kunne ha det formål å bygge opp et alibi. Politiets drapsteori bygger på denne forutsetning: Moren og søsteren (og to brødre som sov) var hjemme og kunne dermed bekrefte at han hadde vært hjemme og derfor, forutsetningsvis, ikke kunne ha begått drapet. Problemet med denne påstanden er imidlertid at det er ingenting ved Torgersens forklaring og familiemedlemmenes forklaringer som understøtter at dette var formålet med å være hjemme så vidt lenge. Se kapittel 17 punkt 6.

(7) Ifølge politiets drapsteori var Torgersens forklaring om at han var hjemme med Gerd mellom første og andre tur til byen en historie som han hadde funnet på for å skaffe seg et falskt alibi. Torgersen ville altså ikke kunne føre Gerd som vitne på at han hadde alibi.

(8) Det er ubestridt at Torgersen skiftet klær (fra antrekk 1 til antrekk 2) da han var hjemme mellom første og andre opphold i byen. Formålet med dette kunne vært å skjule spor. De klærne som han tok av seg da han var hjemme, ble imidlertid ikke fjernet. Tvert i mot fant politiet antrekk 1 der det var naturlig å finne det, da det dagen etter arrestasjonen ransaket Tore Hunds vei 24 på jakt etter spor. Klærne var heller ikke rengjort eller renset på noen måte.

Formålet med å skifte klær kunne også være å redusere sannsynligheten for å bli gjenkjent. I så fall var det bare et halvhjertet forsøk, idet Torgersen ifølge politiets drapsteori skal ha dratt tilbake til åstedet – på sykkel, uten lykt, midt på natten i desember.

(9) Sett under ett: Hvis Torgersen virkelig skulle ha oppført seg på den måten som her er beskrevet og som ligger til grunn for politiets drapsteori, må han etter drapet ha mistet enhver evne til å oppføre seg rasjonelt med tanke på ikke å bli tatt. Det hører med til helhetsbildet at da

Torgersen ble pågrepet var han rolig uten tegn på å være i mental ubalanse.[134]

Noen ganger overgår virkeligheten fantasien. I en desperat situasjon kan folk oppføre seg helt annerledes enn man skulle vente. Etter vår mening utelukker derfor ikke politiets drapsteori – hvor absurd den enn måtte være − at Torgersen kan være gjerningspersonen. Men drapsteorien er så spesiell med hensyn til hva Torgersen skal ha gjort i tidsrommet fra han skal ha begått drapet og til han ble pågrepet at man allerede av den grunn bør ha sine tvil om den kan være riktig.

Forfatteren André Bjerke skrev i 1973 en anmeldelse av Michael Grundt Spangs bok *Torgersen-saken* (Cappelen 1973) der Grundt Spang gir utvetydig uttrykk for at Torgersen er dømt med rette. Anmeldelsen hadde tittelen *Mordet i Skippergaten. Kriminalfortelling av Michael Grundt Spang (efter en ide av L. J. Dorenfeldt)*. Bjerke avslutter:[135]

" ... jeg [har] presentert kapitlet om hva morderen T. antas å ha foretatt seg i tidsrommet mellom drapet og pågripelsen. Og jeg har prøvd å forestille meg hvordan min kollega i Rivertonklubben, Michael Grundt Spang, ville bedømme en slik historie, hvis han støtte på den som et stykke crime fiction. Jeg tror jeg vet hva denne fortreffelige kjenner av kriminallitteraturen ville svare:

Intrigen i en slik bok bør i hvert fall ha en viss fjern, fjern likhet med noe som kan minne om virkeligheten. Det er grenser for hva man kan by sine lesere og her er de overskredet med syvmilsstøvler. Dette er simpelthen verdens elendigste kriminalfortelling – med respekt å melde: det rene dill.

Men denne fullkomment latterlige, vilt usannsynlige historie var det som ble godtatt av en norsk jury i juni 1958."

Hvis denne − for å bruke Bjerkes uttrykkmåte – vilt usannsynlige drapsteorien skal legges til grunn som bevist, må ett av to være tilfelle:

<u>Enten</u> at det foreligger uomtvistelige bevis som knytter Torgersen til drapet. Det var dette som ble lagt til grunn for den fellende dommen i 1958.

---

[134] Rapport fra politikonstablene Kåre Thomassen og Arne Rustad som pågrep Torgersen, Dok. 5, Mappe I s. 94 og avhør av Torgersen kl. 02.50, Dok. 6, Mappe I s. 97.

[135] Dagbladet 2. juni 1973. Dokumentutdrag Bind IV s. 86.

Eller at det ikke er mulig å tenke seg at drapet kan ha foregått på noen annen måte enn slik politiet trodde det måte ha skjedd.[136] I 1958 synes knapt noen å ha tenkt i retning av alternative drapsteorier.

Ut fra det vi i dag vet er det uomtvistelig at de tekniske bevisene – tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset – som i 1958 ble ansett som sikre bevis for at Torgersen var gjerningspersonen, ikke knytter Torgersen til drapet. Våre analyser viser også at det heller ikke finnes andre bevis som knytter Torgersen til drapet. Tvert i mot: Flere av bevisene tvinger en til å trekke den konklusjon at det er utelukket at Torgersen kan være gjerningspersonen.

Det er ikke vanskelig å tenke seg andre muligheter for hvordan drapet kan ha skjedd, som er langt mer nærliggende enn den særdeles usannsynlige drapsteorien som den fellende dommen bygger på. Det er nærliggende å mistenke menn som oppholdt seg i Skippergata 6b den natten drapet skjedde. Men de ble aldri etterforsket.

4. Vurdering av Torgersens forklaring: en hverdagsfortelling

Det er ikke noe påfallende eller spesielt ved Torgersens forklaring:

Fredag 6. desember 1956 om ettermiddagen/kvelden er han på boksestevne på Sentrum kino. Deretter driver han litt rundt i byen. Han er innom Kafé Hjerterom hvor han drikker noe øl, og forsøker å få kontakt med to jenter, uten hell. Derfra går han i retning Sentrum kino for å ta bussen hjem derfra. Utenfor Sentrum kino treffer han tilfeldigvis en jente som han har truffet før, men som han bare kjenner fornavnet på (Gerd). Han spør om hun vil bli med han hjem, noe hun sier ja til. De går sammen til Tore Hunds vei 24 på Lille Tøyen hvor Torgersen bor sammen med sin mor og to brødre. Han tar henne med opp på rommet

[136] Dette forekommer fra tid til annen. Vi antar at en slik bevisvurdering lå til grunn for de fellende dommene Orderud-saken (Eidsivating lagmannsretts dom av 5. april 2002) og i Gamal Hossein-saken (Agder lagmannsretts dom av 31. oktober 2003).

sitt i 2. etasje, uten at hun treffer moren, som er på kjøkkenet, eller brødrene, som sover, eller søsteren, som er på besøk.

Etter ca. en time skal han følge henne hjem. De forlater rommet samme vei som de kom: ned trappen til gangen i 1. etasje. Torgersen spør moren om å få låne nevøens sykkel. Han skal sykle henne til nærmeste drosjeholdeplass som er Sørli plass. Sykkelen står innenfor utgangsdøren fra kjøkkenet og Torgersen går ut den veien. Gerd går ut hovedutgangsdøren som vender den andre veien. Heller ikke denne gangen treffer Gerd moren, søsteren eller brødrene. Gerd setter seg på bagasjebrettet og de sykler nedover Økernveien. På Sørli plass er det ingen drosjer inne. De sykler videre til Grønland. Her går de av sykkelen og triller den til Akersgata ved Stortinget hvor de skilles. Torgersen går og sykler deretter hjemover: nedover Prinsens gate over Kristian Fredriks plass (Palehaven) og inn i Havnegata på sørsiden av Østbanestasjonen. Her blir Torgersen pågrepet av fire politifolk (fordi han ikke har lykt på sykkelen og de mistenker at sykkelen er stjålet). Klokken er nå 00.58, en halv time før drapet blir oppdaget.

Det er ingenting ved Torgersens forklaring som gjør at den i seg selv gir grunnlag for tvil om at den er riktig. Heller ikke det forhold at moren og brødrene ikke så Gerd er det noe mistenkelig ved. Begge brødrene lå og sov på sine egne rom i 2. etasje og på loftet. Moren var på kjøkkenet hvor hun hadde sin seng. Gerd og Torgersen kunne gå direkte opp på Torgersens rom i 2. etasje uten å bli sett. Det er heller ingen grunn til å undres over at Torgersen ikke presenterte moren for en kvinne som han tilfeldig hadde møtt og tok med hjem.

Hertil kommer at sammenfall på detaljnivå mellom Torgersens forklaring på den ene side og morens og søsterens forklaringer på den annen side innebærer at Torgersens forklaring må være sann. Innholdet i forklaringene viser at det ikke kan ha foreligget noen avtale om å gi Torgersen et falskt alibi eller at moren og/eller søsteren på eget initiativ skulle ha forsøkt å gi Torgersen et falskt alibi. Vi viser til kapittel 17, særlig punkt 6.5.

Teoretisk kan Torgersen likevel være gjerningspersonen. En slik konklusjon kan imidlertid ikke støttes på at Torgersen og/eller moren og/eller søsteren forsøkte å bygge opp et falskt alibi.

Kapittel 8. Tannbittbeviset

1. Problemstilling

I den dreptes venstre bryst var det merker etter at noen hadde bitt. I det følgende kaller vi dette *tannbittbeviset*. Det er ubestridt at bittet var gjort av et menneske og at biteren også hadde drept Rigmor Johnsen.

Det var flere merker etter tenner i brystet. I det følgende bruker vi ordet *bittsporet* når vi sikter til alle merkene under ett. Merke etter en enkelt tann kaller vi et *bittmerke* eller bare *merke*.

Bittsporet og/eller merkene er et sikkert bevis for at Torgersen er biteren hvis det må legges til grunn at det er tilnærmet sikkert at bare han og ingen andre kan ha forårsaket det.

Bittsporet og/eller merkene er et utelukkelsesbevis hvis trekk i bittsporet ikke kan forklares når det sammenlignes med trekk ved Torgersens tenner.

Hvis bittsporet og/eller merkene er forenlig(e) med trekk ved Torgersens tenner, men også med at merkene kan være avsatt av minst en annen person, vil sannsynligheten for at det er Torgersen som er biteren isolert sett ikke kunne overstige 50 prosent. Vi viser til kapittel 6 punkt 6 og 7. Under denne forutsetning knytter altså ikke bittsporet Torgersen til drapet.

Problemstillingen er om bittsporet er et sikkert bevis, et utelukkelsesbevis eller om det, hvis det fantes andre personer enn Torgersen som kunne ha avsatt bittsporet, ikke knytter Torgersen til drapet.

De sakkyndige i 1958, tannlege Ferdinand Strøm og professor Jens Wærhaug mente at bittsporet var *"identisk"* med Torgersens tenner. Gjennomgangen nedenfor viser at noen trekk passer ganske godt med Torgersens tenner, andre trekk passer mindre godt. Torgersen hadde regelmessige tenner. Det betyr at mange personer med regelmessige tenner, ikke bare Torgersen, kan ha avsatt bittmerkene.

Gjennomgangen nedenfor viser imidlertid også at en rekke trekk i bittsporet ikke kan forklares hvis det er Torgersen som har bitt. Konklusjonen er derfor at bittsporet utelukker at Torgersen kan være biteren.

2. Nummerering av bittmerker og tenner

Figur 19 viser brystet med bittmerker, slik det så ut da Rigmor Johnsen ble funnet:

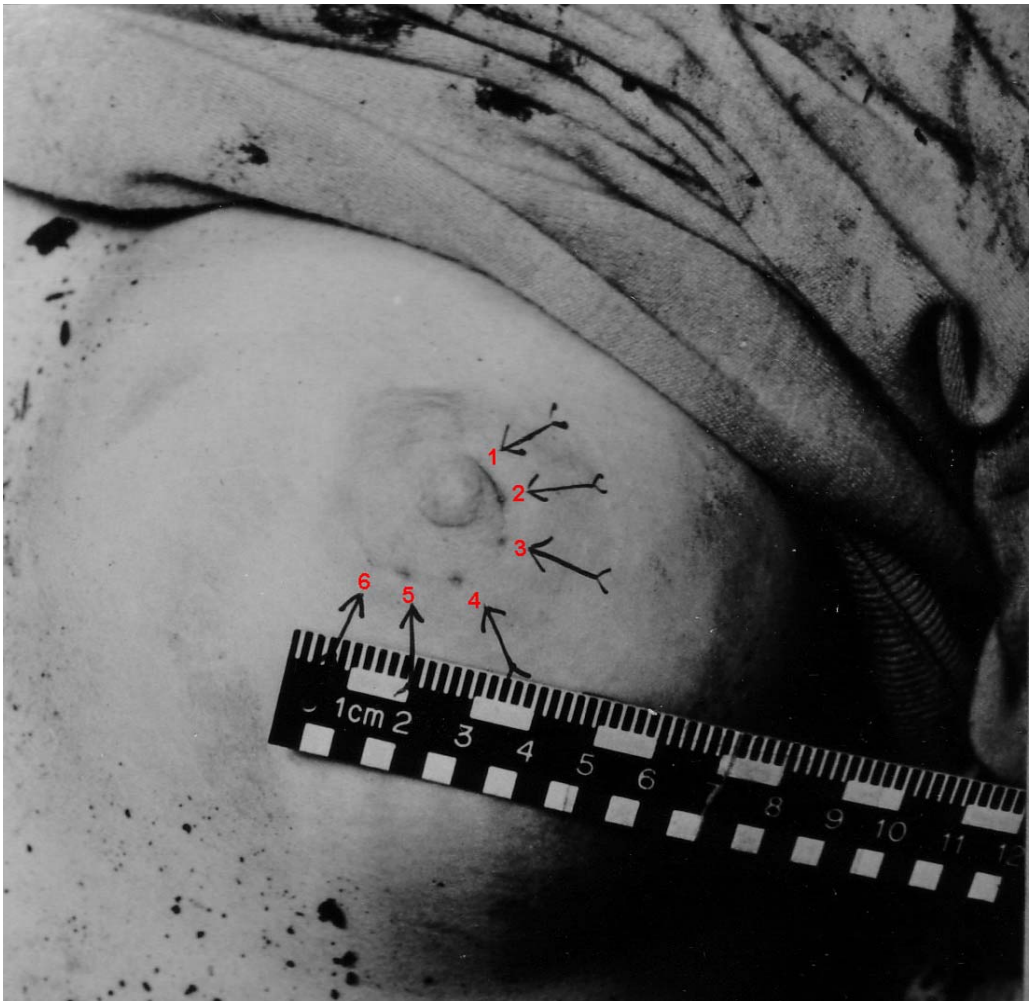

Figur 19. Rigmor Johnsens venstre bryst med bittmerkene fotografert i 1957. Nummereringen har vi føyet til, i samsvar med Strøms nummerering. Alle sakkyndige

legger til grunn at bittmerke 1, 2 og 3 er fra overkjeven, bittmerkene 4, 5 og 6 fra underkjeven. (Politiets foto nr. 3 fra 1957−58.)

Bittmerkene er markert med piler og nummerert i samsvar med Strøms nummerering.

Det neste bilde er laget av Strøm i 1958, men kopiert fra Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003.[137] Bildet er fra en av de gipsavstøpninger som Strøm lagde av brystet og som dannet grunnlaget for hans arbeid som sakkyndig.

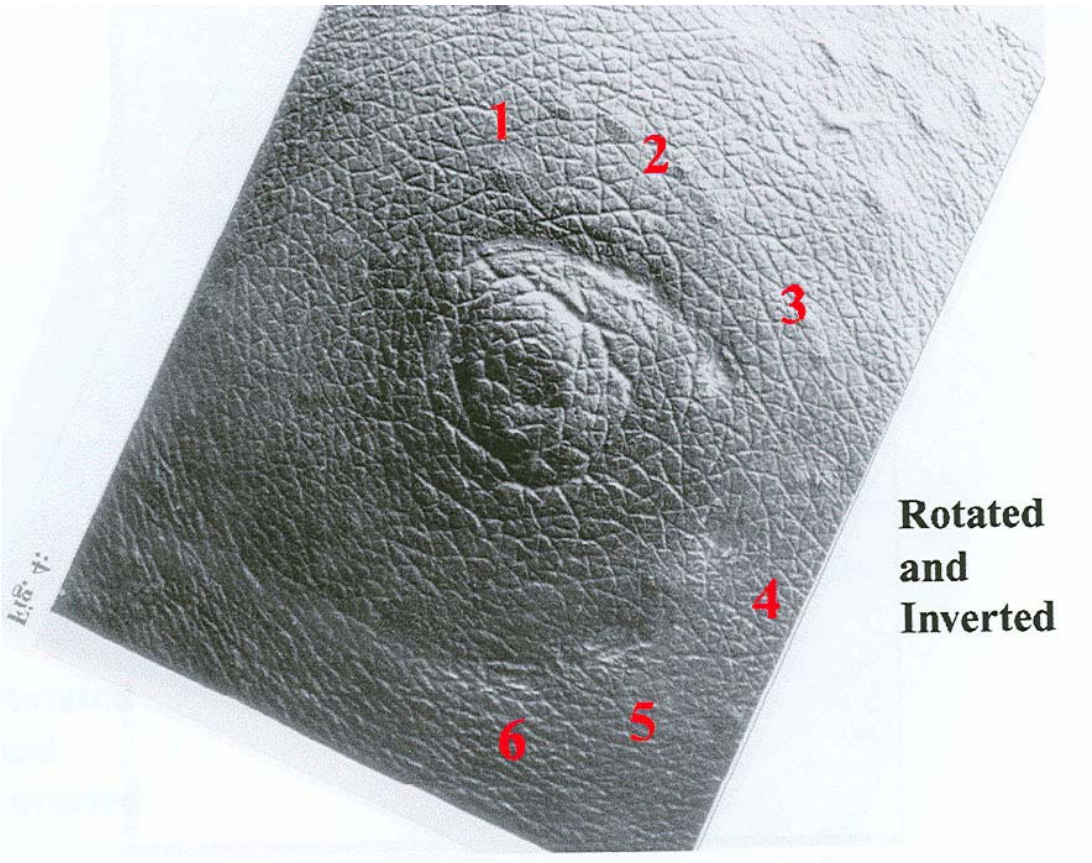

Figur 20. Strøms foto av gipsavstøpning av brystet fra 1957−58. Bittmerkene er markert med de samme tall som Strøm brukte. (Fotoet er gjengitt fra Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003. Dokumentutdrag Bind IV s. 319.)

---

[137] Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003 s. 7. Dokumentutdrag Bind IV s. 319.

Alle sakkyndige har basert sine konklusjoner på at biterens fortenner i overkjeven har avsatt de tre merkene over brystvorten (1, 2 og 3), mens biterens tenner i underkjeven har avsatt de tre merkene (4, 5 og 6) under brystvorten.[138]

I odontologisk faglitteratur finnes flere måter å betegne tennene i det menneskelige tannsett på. Vi holder oss her til det system som er brukt i de fleste[139] sakkyndige rapporter og uttalelser som vi kommenterer i det følgende. Det kalles FDI-systemet[140] og fremgår av neste figur:

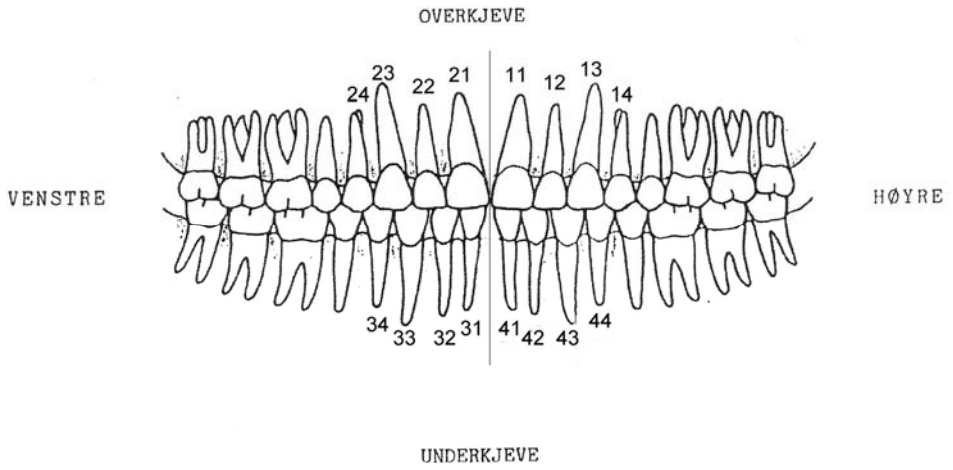

Figur 21. Tegning av tennene hos menneske – sammenbitt og sett bakfra. Midtlinjen er markert med en tynn strek. Tennene er gitt nummer etter FDI-systemet.

---

[138] Dette kan man ikke vite sikkert, men legger man en annen forutsetning til grunn passer bittsporet overhodet ikke til Torgersens tenner. Holck holder muligheten åpen for at biterens underkjeve har etterlatt bittmerkene over brystvorten, men hans konklusjon er basert på forutsetningen om at bittmerkene 1, 2 og 3 stammer fra overkjeven og 4, 5 og 6 stammer fra underkjeven

[139] Professor Arne R. Hagen brukte en annen nummereringsmåte. Vi kommenterer ikke detaljer i hans rapport.

[140] FDI er forkortelse for Federation Dentaire Internationale (fransk).

Kjevenes midtlinje går mellom tennene 11 og 21 i overkjeven og mellom 41 og 31 i underkjeven.[141] Figuren viser tennene sett bakfra, for lettere å kunne relatere tennene til bittmerkene i brystet når man ser brystet forfra.

Det er ikke enighet blant de sakkyndige om hvilke tenner som har avsatt de seks bittmerkene. De tennene som det er aktuelt å drøfte i saken er følgende:

I overkjeven:

21 Venstre midtre fortann
11 Høyre midtre fortann
12 Høyre sidefortann
13 Høyre hjørnetann

I underkjeven:

43 Høyre hjørnetann
42 Høyre sidefortann
41 Høyre fortann
31 Venstre fortann

Ifølge Strøm var korrespondansen mellom bittmerker og tenner slik det fremgår av figur 22. Som det fremgår nedenfor hadde andre sakkyndige andre oppfatninger om dette.

[141] Tallene uttales en-en, to-en osv.

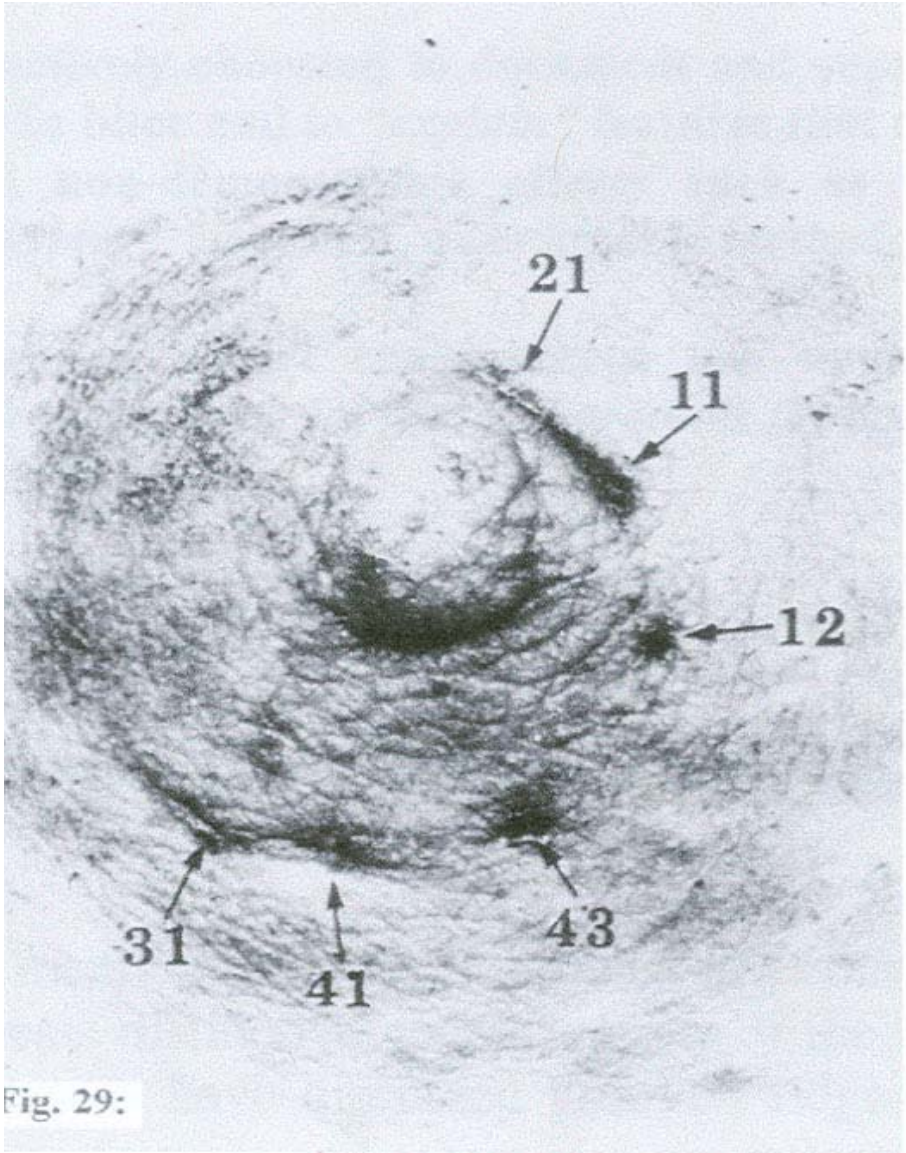

Figur 22. Brystet med bittmerkene markert med tall for de tenner som Strøm i 1958 mente hadde avsatt bittmerkene. Fra overkjeven: venstre midtre fortann (tann 21), høyre midtre fortann (tann 11) og høyre sidefortann (tann 12). Fra underkjeven: venstre midtre fortann (tann 31), høyre midtre fortann (tann 41) og høyre hjørnetann (tann 43). Fra underkjeven er det ikke merke etter høyre sidefortann (tann 42). (Bildet ble tatt av Strøm i 1958, men er her gjengitt fra Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003 s. 17, Dokumentutdrag Bind IV s. 329)

Brystet er siden 1957 oppbevart på fikseringsvæske og huden og bittsporet er fortsatt meget godt bevart. Avtrykk og modeller av

Torgersens tenner fra 1958 og annet materiale som Strøm laget finnes fortsatt.[142] Det er derfor mulig å gjøre minst like gode undersøkelser i dag som det var i 1957−58 for å analysere om det er noen sammenheng mellom bittsporet og Torgersens tenner. Holck og Senn har, i motsetning til britene, undersøkt brystet i mikroskop.

3. Hovedpunkter i sakkyndiges uttalelser

3.1 Oversikt

En rekke rettsoppnevnte og private sakkyndige har avgitt uttalelse om bevisverdien av bittsporet.

Hovedforhandlingen 1958:

Tannlege Ferdinand Strøm og professor dr. med. Jens Wærhaug:
Deres konklusjon var at bittsporet var identisk med Torgersens tenner.

Gjenopptakelsessaken 1973 − 1976:

Professor dr. odont. Gisle Bang: Bang støttet Strøm og Wærhaugs konklusjon.

Professor dr. odont. Arne R. Hagen: Hagen kom til at hvis Strøm og Wærhaugs beskrivelser var riktige, måtte Torgersen utelukkes som biter.

Tannlege Fredrik Neumann: Neumann fant mange uoverensstemmelser mellom Torgersens tenner og bittsporet uten å konkludere med hensyn til om Torgersen kunne være biteren.

Gjenopptakelsessaken 1997−2001:

---

[142] Brystet og annet materiale som var grunnlaget for Strøms analyse i 1958 oppbevares hos professor Tore Solheim, Det odontologiske fakultet, Universitetet i Oslo.

Tannlege Kjell Johannessen: Johannessens konklusjon var at Torgersen måtte utelukkes som biter.

Professor Gordon MacDonald og professor David K. Whittaker: Deres konklusjon var at det var meget sannsynlig at Torgersen var biteren.

Professor dr. med. Per Holck: Holcks konklusjon var at Torgersen måtte utelukkes som biter.

Seniorforsker dr. med. Per Flood: Flood fant mange uoverensstemmelser mellom Torgersens tenner og bittsporet. Flood fant ikke grunnlag for å konkludere i noen bestemt retning.

Professor DDS David Senn: Senns konklusjon var at Torgersen måtte utelukkes som biter.

Professor DDS Michael Bowers: Bowers konklusjon var at Torgersen måtte utelukkes som biter.

Professor DDS Marden E. Alder: Alders konklusjon var at Torgersen måtte utelukkes som biter.

Professor DDS Paul G. Stimson: Stimsons konklusjon var at Torgersen måtte utelukkes som biter.

Som man ser er det uenighet mellom de sakkyndige om betydningen av tannbittbeviset. I punkt 3.2 – 3.7 nedenfor skal vi først dokumentere den enkelte sakkyndiges konklusjon. Deretter skal vi i punkt 4 se nærmere på fire trekk i bittsporet som hver for seg utelukker at Torgersen kan være biteren.

Også professor dr. odont. Tore Solheim har avgitt uttalelser. Han var engasjert av påtalemyndigheten som *"sakkyndig konsulent"* og hadde ikke status som sakkyndig. Hans engasjement omtales i punkt 7 nedenfor.

3.2 Strøm og Wærhaug

Strøm og Wærhaug var rettsoppnevnte sakkyndige i 1958.

Strøm konkluderte i sin rapport av 28. april 1958 (uthevelse i original):[143]

"Ved tennene hos mistenkte Fredrik Ludvik Fasting Torgersen foreligger det ... en rekke særlige karakteristika som alle uten undtakelse gjenfinnes i bittsporene hos den drepte. Ut fra et vitenskapelig syn er det etter min oppfatning overveiende sannsynlig at bitemerket i brystet til Rigmor Johnsen skriver seg fra mistenke Fredrik Ludvik Fasting Torgersen.
Ut fra min personlige erfaring,[144] vel vitende om mitt ansvar, anser jeg bitemerket i brystet til den drepte å være identiske med Fredrik Ludvik Fasting Torgersens tenner."

Strøm hadde aldri tidligere analysert bittmerker i brystvev med sikte på mulig identifikasjon av biteren (se punkt 6 nedenfor). Henvisningen til *"personlig erfaring"* hadde han derfor ikke dekning for.

Strøm uttalte også i rapporten: *"Det bitt som er forøvet er ikke gjort for å bite av et stykke, men er et såkalt lystbitt kombinert med suging omkring brystvorten".*

Det er selvsagt ikke mulig å se på et bittspor i at dødt bryst om det er et *"lystbitt",* uansett hva Strøm la i uttrykket. Noe sugemerke finnes ikke på brystet. Strøm skapte imidlertid ved å omtale bittsporet på denne måten et uriktig inntrykk av hva slags informasjon bittsporet kunne gi om gjerningspersonen.

Under hovedforhandlingen sa Strøm ifølge Dagbladet 10. juni:

"Strøm: "Jeg tror nok jeg har hatt ca. 25 bittspor-saker for politiet. Jeg må si jeg hadde ikke trodd jeg skulle oppleve saker der jeg rent positivt kunne fastslå identitet. Det er et så meget farlig og vanskelig område og det skal uhyre meget til. En må være varsom og føle et veldig ansvar. I bare to saker har jeg gitt en positiv uttalelse."
Statsadvokaten: "Denne gang har De kunnet gjøre det?"
Strøm: "Ja. Jeg sier uttrykkelig at jeg anser at her er identitet."
Statsadvokaten: "Med andre ord: Det er ham og ingen annen.""

---

[143] Dok. 52, Mappe II s. 248−253. (Mappe II s. 251).

Det er uklart hva Strøm siktet til da han sa at han hadde hatt *"25 bittsporsaker"* og at han i to tidligere saker hadde gitt "*positiv uttalelse"*. Leseren kan komme tro at Strøm tidligere hadde analysert den problemstillingen han sto overfor i Torgersen-saken. Det hadde han ikke (se punkt 6 nedenfor).

Aftenposten skrev 11. juni:[145]

"I dette tilfelle var det konstatert syv meget karakteristiske overensstemmelser, og den sakkyndige kunne da si med største grad av sannsynlighet at det var Torgersen som hadde tilføyd den drepte bittet."

Wærhaug konkluderte i sin rapport av 14. mai 1958:[146]

"Bittsporene i drepte Rigmor Johnsens bryst kan med en til visshet grensende sannsynlighet sies å være etterlatt av Fredrik Ludvik Fasting Torgersen. Det kan ikke utelukkes at andre han ha gjort det, men denne mulighet er så liten at den neppe kan tas i betraktning."

Ifølge Aftenposten 11. juni svarte Wærhaug slik på spørsmål om Torgersen var biteren:[147]

Dorenfeldt: "Vil det si at denne andre personens tenner eventuelt må ha vært nøyaktig lik Torgersens?"
Wærhaug: "Ja. Min konklusjon betyr at jeg personlig er helt overbevist om at bittet i den dreptes bryst er tilføyet henne av Torgersen."

Ovenstående kan oppsummeres:

Strøm og Wærhaugs uttalelser var kategoriske og ga en entydig konklusjon: Biteren var Torgersen og det kunne ikke være noen annen. Konklusjonen var støttet av utsagn om trekk ved bittsporet og tidligere erfaringer som underbygde konklusjonen, uten at det var grunnlag for disse utsagn.

---

[145] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 87.

[146] Utdrag HR Bind I s. 8. .

[147] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 87.

3.3 Bang

Dosent dr. med. Gisle Bang var rettsoppnevnt sakkyndig under gjenopptakelsessaken 1973−1976. I en uttalelse av 17. oktober konkluderte han:[148]

"Jeg finner det overveiende sannsynlig at bittmerkene i Rigmor Johnsens bryst er avsatt av Fredrik Ludvig Fasting Torgersen."

Han forsterket denne konklusjonen i brev av 14. november 1974:[149]

"Den fotogrammetriske undersøkelsen[150] støtter således fullt ut min rapport av 17. oktober 1974."

I brev av 1. juli 1978 forsterket han konklusjonen ytterligere:[151]

" ... jeg vil presisere at jeg ikke er i tvil om at bittmerket i R. Johnsens bryst er avsatt av F.L.F. Torgersens tenner."

3.4 Hagen og Neumann

Professor dr. odont. Arne Hagen og tannlege Fredrik Neumann var privatengasjerte sakkyndige under gjenopptakelsessaken 1973−76.
Begge tok avstand fra Strøm og Wærhaugs konklusjon, fordi de fant en rekke uoverensstemmelser mellom trekk i bittsporet og Torgersen tenner som de ikke kunne forklare dersom Torgersen var biteren. Hagen skrev bl.a. (uthevelse i original):[152]

"Mitt poeng er at Strøm's og Wærhaug's bastante uttalelser i 1958 ikke er faglig/saklig/faktisk holdbare."

---

[148] Utdrag HR Bind I s. 23.

[149] Utdrag HR Bind I s. 24−26.

[150] Gjelder en undersøkelse Bang hadde fått gjennomført ved Institutionen för fotogrammetri, Kungl. Tekniska Högskolan i Stockholm.

[151] Brev til Borgarting lagmannsrett. Utdrag HR Bind II s. 94.

[152] Arne R. Hagen: Sakkyndighets-erklæringene i rampelyset (udatert) s. 24, Utdrag HR Bind I s. 46.

3.5 Johannessen

Tannlege Kjell Johannessen ble engasjert i 1997 av Torgersens daværende advokater, E. Holm Charlsen og Magne Jetne, om å bistå med å vurdere tannbittbeviset.[153] Johannessen avga uttalelse 8. september 1997 med følgende konklusjon:[154]

"Det er ingen reell mulighet for at det skal være Torgersens tenner som har avsatt tannavtrykkene i den dreptes bryst!"

3.6 Whittaker og MacDonald (britene)

Professor David K. Whittaker og professor D. Gordon MacDonald var rettsoppnevnte sakkyndige i 1997–2001. Punkt 5 i deres konklusjon i uttalelse av 28. juli/3. august 1999 lød:[155]

"Etter vår mening er det ikke mulig å utelukke Fredrik Fasting Torgersen som biteren."

De uttalte seg også om sannsynligheten for at det var Torgersen som hadde avsatt bittsporet. Punkt 6 i konklusjonen i samme uttalelse lød:[156]

"Etter vår mening er det meget sannsynlig at merkene i Rigmor Johnsens bryst ble avsatt av Fredrik Fasting Torgersens tenner."

De gjentok konklusjonen i tilleggsuttalelse av 24./26. mai 2000, der det står:[157]

---

[153] Johannessen er allmennpraktiserende tannlege og nær venn av Torgersen. Det var naturlig at advokatene i første omgang spurte ham om råd. Johannessen har ikke vitenskapelig skolering eller erfaring når det gjelder analyse av bittspor i hud. I sin rapport påviste Johannessen mange av de svakheter ved de rettsoppnevnte sakkyndiges uttalelser i 1958 og i 1973–76 som senere ble bekreftet av sakkyndige.

[154] Utdrag HR Bind I s. 91.

[155] Utdrag HR Bind II s. 138.

[156] S.st.

[157] Utdrag HR Bind III s. 343.

"Vi har ikke endret våre vurderinger eller konklusjoner som fremgår av vår første rapport datert 28/07/99 og 03/08/99."

3.7 Flood og Holck

Seniorforsker dr. med. Per R. Flood og professor dr. med Per Holck var privatengasjerte sakkyndige under lagmannsrettens behandling av gjen-opptakelsessaken i 1997–2001.

Floods konklusjon var:[158]

"My conclusion will therefore be that the bite marks could be made by the teeth mounted next to them. However, from here to state with any degree of certainty the the bitemarks were made by those particular teeth, is a serious step to make especially if this is a crucial aspect of conviction in a homicide case."

Flood peker i fortsettelsen på at han savner dokumentasjon for en konklusjon om graden av sannsynlighet for at Torgersen kan ha avsatt bittsporet, og at han for sin del ikke har grunnlag for å si noe om dette.

I brev av 16. desember 1999 til advokat Moss skrev han: [159]

" ... etter at jeg høsten 1998 ble bedt av prof. Bang om å uttale meg om saken, senere supplert med forespørsel fra Torgersens forsvarsadvokat, har jeg lest en god del av faglitteraturen på det aktuelle området. Til min overraskelse ser jeg gjennom denne lesning en tilsynelatende klar uoverensstemmelse mellom de generelle fortolkningsmuligheter og den beviskraft den internasjonale rettsodontologiske fagekspertise, i et flertall vitenskapelige publikasjoner, tillegger bitemerker avsatt i hud hos menneske, i forhold til de slutninger de oppnevnte sakkyndige trekker i aktuelle mordsak.

...

Jeg refererer her til F. Strøm som i 1954 hevdet at bittmerker i hud kun hadde beviskraft til å utelukke mistenkte, men som i 1958 hevdet det diametralt motsatt syn at bittmerkene i offerets bryst måtte være avsatt av

---

[158] Uttalelse til professor emeritus Gisle Bang av 2. oktober 1998, Utdrag HR Bind II s. 104.

[159] Utdrag HR Bind II s. 287.

tenner som var identiske med tennene til Torgersen. Videre til D.K. Whittaker som i 1975 gjennom omfattende laboratorieforsøk påviser at visuell sammenligning av tenner og bitemerker i hud, der i alt 12 tenner er involvert, etter 24 timer kun tillater sikker identifisering i 9 % av tilfellene. I 1999 uttaler samme person om bittmerkene i aktuelle sak, hvor merker etter kun 6 tenner kan gjenfinnes og hvor avstøpningen av merkene trolig fant sted etter mer enn 12 timer, at Torgersen som ansvarlig gjerningsmann er meget sannsynlig.

Hvor mye lettere ville det ikke være å akseptere de oppnevnt sakkyndiges konklusjoner om de hadde tatt seg bryet med å dokumentere sine påstander i statistisk materiale over de ulike karaktertrekks hyppighet i befolkningen, framfor å skjule seg bak sitt ekspertstempel."

Holcks konklusjon var:[160]

"Efter min mening er det ingen spesifikke trekk ved Torgersens tenner som er forenlige med bittsporene. Det foreligger derimot en rekke uoverensstemmelser av en så avgjørende grad at det må være nærliggende å konkludere med at Torgersen utelukkes som bittsporenes opphavsmann."

3.8 Senn

Professor DDS David Senn, University of St. Antonio, Texas, USA ble engasjert som privat sakkyndig etter at lagmannsretten i kjennelsen av 18. august 2000 la til grunn at bittsporet med stor grad av sikkerhet viste at Torgersen var biteren.

Professor David Senn er en av USAs fremste rettsodontologer, godkjent av American Board of Forensic Odontology (ABFO), som innebærer: [161]

"American Board of Forensic Odontology (ABFO) sertifiserer retts-odontologer i Nord-Amerika. Kravet til sertifisering er at man har nådd et visst utdannings- og erfaringsnivå, søker om status som kvalifisert til å opptas i foreningen, og går opp til en svært krevende eksamen. Det er for

---

[160] Brev til advokat Erling Moss av 28. oktober 1999, Utdrag HR Bind II s. 208.

[161] Sitat fra Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003 s. 24, Dokumentutdrag Bind IV s. 336.

tiden 84 aktive sertifiserte rettsodontologer. Foreningen utgir også retningslinjer for hvert spesialområde innen rettsodontologien."

I februar 2001 var Senn i Oslo. Han gransket da Rigmor Johnsens bryst i mikroskop og undersøkte annet materiale som Strøm hadde laget i 1958 (bl.a. gispmodeller at Torgersens tenner fra 1958 og bilder av brystet). Senn tok også egne bilder og avtrykk. På dette grunnlag avga han skriftlig uttalelse av 11. mars 2001. Senns konklusjon var:[162]

"Based upon the materials examined and the tests and comparisons made, the teeth of Fredrik Fasting Torgersen as shown in the models provided could not have made the marks on the left breast of Rigmor Johnsen. As a result Fredrik Fasting Torgersen can be excluded as a possible biter in this case."

Senn deltok på Høyesteretts kjæremålsutvalgs møte 22. mars 2001 der han i en muntlig powerpoint-presentasjon la fram sitt syn.[163]

Den delen av Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 28. november 2001 som gjaldt tannbittbeviset ble oversatt til engelsk og oversendt Senn. Senn har i en grundig tilleggsuttalelse (28 sider med illustrasjoner) datert 22. november 2003[164] foretatt en fornyet vurdering av tannbittbeviset. Hans sammenfatning lyder (uthevelser i original):[165]

*"**Sammendrag***

Jeg håper at disse kommentarer til Kjæremålsutvalgets kjennelse bøter på min svikt i Oslo i forhold til det å presentere materialet klarere og mer fullstendig overfor utvalget.

---

[162] Senn Report, Report Addendum, Alder Report, Stimson Report, Bowers Report, 2001 Del 1. s. 20.

[163] Også britene og professor Per Flood la fram sine vurderinger. Til stede på møtet var dessuten statsadvokat Lars Frønsdal, advokat Erling Moss, Fredrik Fasting Torgersen og professor Per Holck. Professor Tore Solheim var teknisk arrangør av møtet, som fant sted på Odontologisk fakultet, Universitetet i Oslo.

[164] Senns tilleggsuttalelse ble sterkt forsinket fordi han måtte delta ved identifisering av ofrene etter ødeleggelsen av Word Trade Center 11. september 2001.

[165] Senns tilleggsuttalelse s. 27, Dokumentutdrag Bind IV s. 339.

Jeg har liten eller ingen kunnskap om omfanget av den ikke-odontologiske bevismengden i denne kompliserte saken. Jeg kan ikke vite om Fredrik Fasting Torgersen på noe vis deltok i det fryktelige som skjedde denne desemberkvelden i 1957. Jeg kjenner imidlertid svært godt til bevismidlene for bittmerket.

Følgelig: Etter på nytt å ha gjennomgått og på nytt analysert alt foreliggende bevismateriale gjentar jeg min oppfatning, som er at bevismaterialet ikke indikerer at Torgersen kan ha laget bittmerket i Rigmor Johnsens bryst. Hvis adekvat informasjon om analyse av bittmerker hadde vært tilgjengelig under den opprinnelige rettssaken, kunne resultatet ha blitt et annet.

På grunnlag av hele det tilgjengelige bevismateriale og i erkjennelse av det ansvar min analyse medfører, gjentar jeg at Fredrik Fasting Torgersen kan utelukkes som biter i denne saken."

Erling Moss forela Senns tilleggsuttalelse for Den rettsmedisinske kommisjon. Kommisjonen viste til sin uttalelse om bl.a. Senns uttalelse av 11. mars 2001 (se punkt 5 nedenfor), men fant ikke grunnlag for å behandle den:[166]

"Den foreliggende utredning fra Dr Senn anses ikke å være en sakkyndigrapport av den type som betinger behandling i Kommisjonen."

3.9 Bowers, Stimson og Alder

Senn forela det materiale han hadde samlet inn i Oslo, men ikke sin analyse og konklusjon, for tre rettsodontologer som er medlemmer av The American Board of Forensic Odontology: professor DDS Marden E. Alder, professor DDS Paul G. Stimson og professor DDS Michael Bowers. En slik framgangsmåte er standard prosedyre i bittmerkesaker blant amerikanske rettsodontologer. Senn skriver om dette i tilleggsuttalelsen:[167]

---

[166] Uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon av 22. januar 2004. Dokumentutdrag Bind IV s. 387.

[167] Tilleggsuttalelsen s. 25–26, Dokumentutdrag Bind IV s. 337−338.

"ABFOs retningslinjer for bittmerkeanalyse sier at den som står for en undersøkelse, bør konsultere andre sakkyndige i bittmerkesaker. De som konsulteres skal ha anledning til å foreta uavhengige analyser uten påvirkning. Å opprettholde en slik uavhengighet blir sett på med stort alvor av medlemmene i ABFO. Jeg konsulterte tre kjente, respekterte og erfarne rettsodontologer, dr. Marden E. Alder, dr. C. Michael Bowers og dr. Paul G. Stimson, sendte dem identiske sett av bevismaterialet og bad dem besvare tre spørsmål:

1. *Er skaden et bittmerke avsatt av et menneske?*
2. *Hvis svaret på spørsmål 1 er ja, er bittmerket av tilstrekkelig bevismessig verdi til at årsaksforholdet kan fastslås?*
3. *Hvis svaret på spørsmål 2 er ja, kan du inkludere eller utelukke Fredrik Fasting Torgersen som en mulig biter?*

Ingen av dem kjente resultatet av min analyse, og de var ikke kjent med saken fra andre kilder før de ble konsultert."

Alle tre ga ubetinget støtte til Senns utelukkelses-konklusjon.[168] Bowers avga dessuten en egen uttalelse 13. mars 2001 der han konkluderte (uthevelse i original):[169]

"There are numerous physical discrepancies between Mr. Torgersen´s teeth and the bitemark. Both methods 1 and 2 confirmed the findings. These discrepancies cannot be ignored considering the weak forensic identification value of the bitemark.
This results in excluding Mr. Torgersen as the biter in this case."

3.10 Kommentar til Strøm, Wærhaug, Bang og britenes konklusjoner

Det er udiskutabelt at Strøm, Wærhaug, Bang og britene ikke hadde det nødvendige statistiske grunnlaget for sin konklusjon om at det var hhv. sikkert (Strøm, Wærhaug, Bang) og meget sannsynlig (britene) at Torgersen hadde avsatt bittsporet. Vi viser i denne sammenheng til

---

[168] Senn Report, Report Addendum, Alder Report, Stimson Report, Bowers Report, 2001 Del 3, 4 og 5. Bowers' uttalelse finnes også på http//forensic.to/webhome/bitemarks2/.

[169] Senn Report, Report Addendum, Alder Report, Stimson Report, Bowers Report, 2001 Del 5 s. 20.

professor Ottar Helleviks kommentar til britenes konklusjoner, se kapittel 6 punkt 6 og til uttalelsene frå Den rettsmedisinske kommisjon, se kapittel 8 punkt 5.

Strøm og Whittaker hadde, som påpekt av Flood, se ovenfor, ved tidligere anledninger på generelt grunnlag gitt uttrykk for at det ikke var mulig å beregne sannsynlighet eller sikkerhet for at bestemte tenner hadde avsatt bestemte bittmerker i hud. Britene sier også selv at deres konklusjon i Torgersen-saken om at det er *"meget sannsynlig"* at Torgersen har avsatt bittmerket beror på et subjektivt skjønn:[170]

"Fortolkninger av bittmerker og mulige mistenktes tenner er kjent som et meget vanskelig område innen rettsodontologien som krever betydelig erfaring og sakkunnskap. Vurderinger av sannsynligheten for at et bestemt tannsystem har vært årsaken til et individuelt bittmerke er subjektive. Det er ikke mulig å avgjøre sannsynligheten vitenskapelig på samme måte som man kan gjøre ved andre identifikasjonsmidler."

Det er en gåte hvorfor først Strøm og britene ikke tok konsekvensen av sitt syn (bare mulig å utelukke, ikke å anslå sannsynlighet) da de trakk sine konklusjoner om verdien av tannbittbeviset. I et svar på Floods kritikk av deres uttalelse om at det var *"meget sannsynlig"* at Torgersen var biteren, erkjente de at de ikke hadde noen muligheter for å angi sannsynligheten for at Torgersen var biteren, og at den lå mellom 51 og 94 %:[171]

"He accuses us of lack of precision. He is absolutely correct in this because in our view it is impossible to place numerical figures against the probability of a bite injury being caused by a certain person. ... We are ... somewhere to the left of 95 % and somewhere to the right of the halfway point."

Britene gir ingen faglig begrunnelse for, og kan heller ikke begrunne, at sannsynligheten ligger i intervallet 51 – 94 %. De kunne like gjerne ha sagt at sannsynligheten var lavere eller høyere. Det var med andre ord en ren gjetning som lå til grunn for konklusjonen *"meget sannsynlig*". Formuleringen var derfor ikke bare sterkt misvisende. Den var usann.

---

[170] Uttalelsen fra MacDonald og Wittaker 28. juli/3. august 1999, Utdrag HR Bind II s. 127.

[171] Tilleggsutredning av 23. juli 2001 s. 28, Dokumentutdrag Bind IV s. 271.

Holcks og Senns utelukkelseskonklusjoner hviler på den selvsagte forutsetning at det er trekk i bittsporet som, etter deres mening, ikke lar seg forklare ved Torgersens tenner.

Også Flood fant en rekke trekk i bittsporet som ikke stemte med trekk ved Torgersens tenner. Når han ikke utelukket at Torgersen kunne være biteren, skyldtes det som nevnt at han mente at han ikke hadde tilstrekkelig faglig kunnskap om og erfaring med bittmerker i hud.[172]

4. Fire trekk ved bittsporet som utelukker at Torgersen er biteren

4.1 Problemstillingen

For at man skal konkludere med at Torgersen er biteren må alle trekkene i bittsporet være forenlige med trekk ved hans tenner. Hvis ett trekk i bittsporet ikke lar seg forene med Torgersens tenner, må det konkluderes med at han ikke er biteren. Dette er selvsagt, men understrekes av Senn med henvisning til *"guidelines"*[173] som er utarbeidet av The American Board of Forensic Odontology:[174]

" ... hvis det foreligger i det minste en uforenelig uoverensstemmelse, skal den mistenkte anses som kandidat for utelukkelse."

Hvorvidt et trekk i et bittspor er forenlig med et bestemt tannsett er et empirisk spørsmål. Svaret beror på tolkning av trekk i bittsporet sammenholdt med trekk i tannsettet.

Vi skal derfor gjennomgå fire trekk i bittsporet som etter vår oppfatning ikke er forenlige med at Torgersen er biteren. Vi gjør dette med utgangspunkt i Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003, der han på et detaljert nivå påviser at britenes analyse er uholdbar på en rekke punkter.[175]

---

[172] Flood utarbeidet to uttalelser til kjæremålsutvalget, datert 12. mars og 4. april 2002. Han forklarte seg også for utvalget under granskningsmøtet 22. mars 2001.

[173] Utdrag HR Bind III side 302 flg.

[174] I tilleggsuttalelsen av 22. november 2003 s. 25–26, Dokumentutdrag Bind IV s. 337–338.

[175] Dokumentutdrag Bind IV s. 313.

I uttalelsen påviser Senn at også Høyesteretts kjæremålsutvalgs konklusjon i 2001 (ikke vesentlig mer sannsynlig at Torgersen er biteren enn at han ikke er det) hviler på feil faktum. I den forbindelse beklager han at han ikke ga tilstrekkelig detaljerte redegjørelser i sin første uttalelse og da han muntlig la fram sitt syn for Høyesteretts kjæremålsutvalg 22. mars 2001.[176]

4.2 Intet merke etter Torgersens høyre sidefortann i underkjeven (tann 42)

4.2.1 Tolkninger av mellomrommet mellom bittmerke 4 og 5 i Rigmor Johnsens bryst

Strøm, Wærhaug, Holck, Flood, Senn og britene legger alle til grunn at bittmerkene 4 og 5 stammer fra høyre hjørnetann (tann 43) og høyre midtre fortann (tann 41) i gjerningspersonens underkjeve.[177]

Verken Strøm eller Wærhaug beskrev noe merke etter høyre sidefortann i underkjeven (tann 42). De kommenterte heller ikke hvorfor merke etter tann 42 mangler.

Holck og Senn har, i motsetning til britene, undersøkt brystet i mikroskop. Det er på det rene at det i brystet slik det er bevart i dag ikke finnes noe merke etter tann 42. Huden mellom bittmerke 4 og 5 er helt regulær og ubeskadiget.

Torgersen hadde i 1958 normale tenner 43, 42 og 41. I horisontalplanet var tann 43 ubetydelig høyere enn tann 42 som igjen var ubetydelig høyere enn tann 41.

---

[176] I brev til Borgarting lagmannsrett av 10. juli 2000 gjennomgikk advokat Moss tannbeviset bl.a. på grunnlag av de sakkyndige utredninger som på det tidspunkt forelå. I brevet påviser Moss en rekke feil og svakheter ved britenes uttalelser og hvorfor deres konklusjon om at det var *"meget sannsynlig"* at Torgersen har avsatt bittmerket er uholdbar (42 sider). Dokumentutdrag Bind IV s. 173.

[177] Holck holder muligheten åpen for at bittmerkene under brystvorten kan være fra overkjeven. Holcks brev til Moss av 11. mars 2000. Utdrag HR Bind III s. 334.

Bittmerkene 41 og 43 hadde trengt gjennom huden. Dette fremgår av Strøms rapport av 28. april 1958 der det uttrykkelig sies at bittmerkene nr. 1, 2, 3, 4 og 5 er *"Bitt gjennom huden"*.[178]

Det har altså vært et kraftig bitt. Under disse omstendigheter ville man vente at også tann 42 måtte ha avsatt et tilsvarende tydelig merke, hvis det er Torgersen som har bitt. Det er imidlertid ikke noe merke etter tann 42 i dag. Verken Strøm eller Wærhaug beskriver at det var noe merke etter tann 42.[179] Det må derfor legges til grunn at det heller ikke var noe merke der i 1958.

Britene hevder likevel at et svakt merke etter tann 42 kan sees på bilder av brystet og gipsavtrykk av brystet som ble tatt av Strøm i 1958. Bildene er inntatt som fig. 2a og fig. 3b i deres uttalelse av 28/7−3/8 1999 (markert med en pil).[180] Britenes tolkning − at bildene viser et svakt merke etter tann 42 − er feil av følgende grunner:

- Det <u>ikke mulig å se noe merke</u> der pilen peker. Britenes påstand har altså ikke dekning i deres egen dokumentasjon.
- Det påståtte merket har ikke gått gjennom huden. Også britene legger det til grunn. Men selv om man legger britenes påstand om at det er en fordypning der pilen peker til grunn, er det umulig å vite om det i så fall er tale om en <u>naturlig fordypning</u> i huden eller om det er et merke etter en tann som har trykket huden ned. Det er altså grunnløst å påstå at det er merke etter en tann.
- Det er på det rene at det <u>ikke finnes noe merke etter tann 42 på brystet</u> i dag. Dette viser Holcks og Senns undersøkelser av selve brystet i mikroskop.

Britene har også gitt uttrykk for at *" ... en tann som man ville vente avsatte merke, ikke alltid gjør det"*.[181] La oss forutsette at dette i enkelte tilfeller kan være mulig. Det som er problemstillingen er da om tenner som står slik plassert i forhold til hverandre <u>som Torgersens tann 43, 42</u>

---

[178] Dok. 52, Mappe II s. 249.

[179] Det er merkelig at verken Strøm eller Wærhaug diskuterer fraværet av merke etter tann 42, som er et påfallende trekk i bittsporet sammenholdt med det faktum at Torgersens tann 42 var intakt.

[180] Utdrag HR Bind II s.172 og s. 173 med tilhørende tekst på s. 168..

[181] Her sitert fra Rt. 2001 s. 1521 (s 1560).

og 41 gjorde, kan resultere i et avtrykk der tann 43 og 41 har bitt gjennom huden, mens tann 42 ikke har etterlatt noe merke. Britenes forklaringer og selvmotsigelser på dette punkt er grundig og overbevisende tilbakevist av Senn i hans tilleggsuttalelse av 22. november 2003, s. 15–18.[182] Vi gjengir oppsummeringen og konklusjonen:[183]

"Man ville ha forventet at Torgersens tann 42 avsatte et like tydelig merke som 41 og 43 (se figur 14). Det var ikke noe merke å se i dette område i fotografiene eller modellene fra 1957 eller i brystet til Rigmor Johnsen i 2001 (se figurene 1, 2 og 3)."[184]

Senns slutning i tilleggsuttalelsen av 22. november 2003 lyder:[185]

"3. Uforklarlig fysisk trekk
Det var intet merke etter tann 42. Ingen kan gi en rimelig forklaring på et fenomen som kunne få Torgersens tenner 41 og 43 til å avsette merke uten at tann 42 avsatte merke."

Ovenstående (punkt 4.2.1) kan oppsummeres:

Når det ikke finnes noe merke etter tann 42 på brystet i dag, har det heller ikke vært noe merke etter tann 42 da Strøm laget gipsavtrykket minst 10 timer etter drapet. Britenes påstand om at det da fantes et svakt merke beror på en feiltolkning av bildet av gipsavtrykket av brystet.

4.2.2 Artikulatorforsøk

En kunstig kjeve med tenner kalles på fagspråket en artikulator. Ved å sette en modell av et tannsett, i dette tilfellet Torgersens tenner, inn i artikulatoren kan man teste om tannsettet kan avsette et bittspor som er

---

[182] Dokumentutdrag Bind II s. 447−450.

[183] S.st. s. 449.

[184] Senn har, som vedlegg til sin tilleggsuttalelse av 22. november 2003 laget tre tegninger som illustrerer at den som har bitt enten må ha manglet tann 42 eller hatt en tann 42 som må ha vært vesentlig lavere enn tennene 41 og 43. Dokumentutdrag Bind II s. 394−396.

[185] Dokumentutdrag Bind II s. 457.

forenlig med et bestemt bittspor, i dette tilfellet bittsporet i Rigmor Johnsens bryst. Et slikt forsøk kalles et artikulatorforsøk.

De britiske sakkyndige hevdet at de hadde gjennomført et artikulatorforsøk som viste at en modell av Torgersens tenner kunne avsette merker etter tann 41 og 43, men ikke etter tann 42. Advokat Moss krevde dokumentasjonen fremlagt, men dette ble ikke imøtekommet.[186]

Tannlege Kjell Johannesen gjennomførte artikulatorforsøk med bitt av en modell av Torgersens tenner i levende kvinnebryst. Ifølge hans forsøk kunne ikke Torgersens tenner 41 og 43 sette merker uten at også tann 42 satte merke. Johannesens konklusjon, formulert som kommentarer til bilder tatt under forsøket, var: [187]

> *"5. Bildet viser hvordan gipstenner med sverte føres mot et levende kvinnebryst og klemmes sammen til bitefunksjon.*
> *6. Bildet viser klare, tydelige merker avsatt av Torgersens gipstenner.*
> *7 ... samtlige tenner med sverte setter tydelige merker også i avtrykksmassen."*

Forsker dr. scient. Jon Medbø har senere, i samarbeid med Ole Synnes, foretatt artikulatorforsøk med Torgersens tenner i jur av svin og sau. De fant, i likhet med Johannesen, at Torgersens tann 42 alltid setter et merke som er like tydelig som merkene fra de andre tennene i underkjeven. Dessuten fant de at mellomrommet mellom bittmerke 4 og 5 var for lite til at det var plass til Torgersens tann 42. Medbø og Synnes oppsummerer funnene sine slik:[188]

"We have ...worked out a new, experimental approach to the analysis of bite marks. Using a bronze cast of the dentition of the sentenced man we have made 180 bites with high forces in udder of swine and sheep. In all bites made experimentally ... tooth 42 marked as clearly as the other front teeth. There is thus a pronounced difference between the marks

---

[186] Se advokat Moss´ brev til Whittaker av 26. juni 2000 og svarbrev av 25. juli 2000. Utdrag HR Bind IV s. 381 og 392.

[187] Kjell Johannessen: Vedlegg til tidligere uttalelse vedr. Fasting Torgersensaken s. 10. Utdrag HR Bind II s. 268.

[188] Artikkelen Re-examinating a Bite Mark with a Misssing Tooth Mark in a Murder Case. An Experimental Approach er sendt inn for publisering i tidsskriftet Acta Odontologica Scandinavia. Et korrekturtrykk er inntatt i Dokumentutdrag Bind IV s. 424.

made experimentally and the bite mark in the breast of the victim. In addition, the gap between marks of the two neighboring teeth in the breast of the victim is only half of that needed for tooth 42 of the sentenced man. We see no possible physical explanation for this mismatch if the man in question was the perpetrator. Re-examination of the bite mark suggests that contrary to the sentenced man, the perpetrator may have had major deviations from a normal dentition in his lower right front jaw."

Også Senn foretok biteforsøk med en enkel artikulator (Vise Grip) både i vått lær og i voks. I begge tilfeller fant han at Torgersens tann 42 alltid avsatte merke. Om forsøkene med bitt i lær skrev Senn i sin uttalelse av 11. mars 2001 (uthevelse i original):[189]

"The resulting biting tests showed the arrangement of Torgersen's teeth very well. Reducing the biting pressure reduced the indentation into the leather. Even in the most faint marks every subject tooth marked on every test. Tooth 41 marked the least in the lesser force marks. In no case was it possible to make 41 and 43 mark without 42 marking."

Senn har med grunnlag i sine undersøkelser laget en tegning av hvordan han antar bittsporet i Rigmor Johnsens bryst ville sett ut etter et bitt med Torgersens tenner (figur 23).

[189] Senn Report, Report Addendum, Alder Report, Stimson Report, Bowers Report, 2001 Del 1 s. 15.

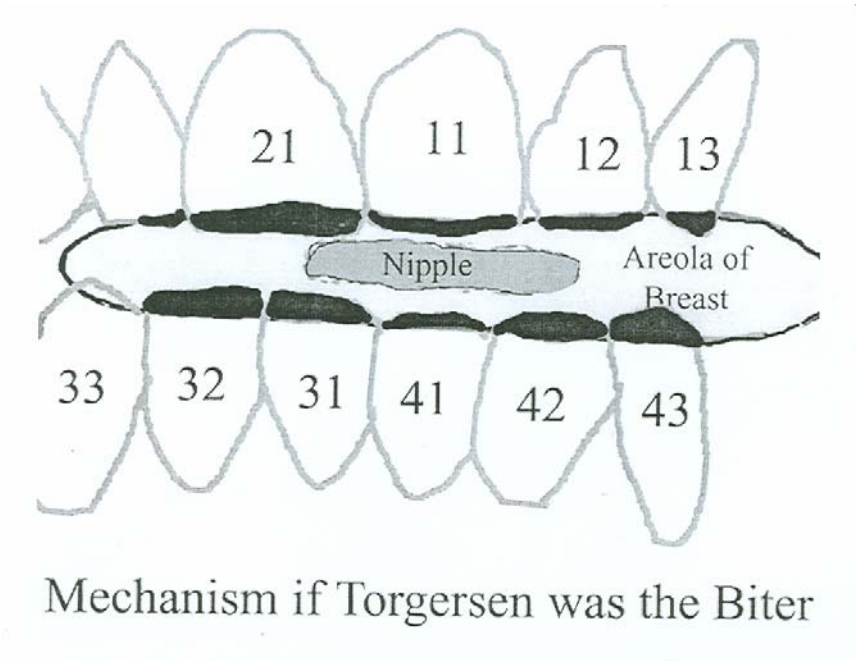

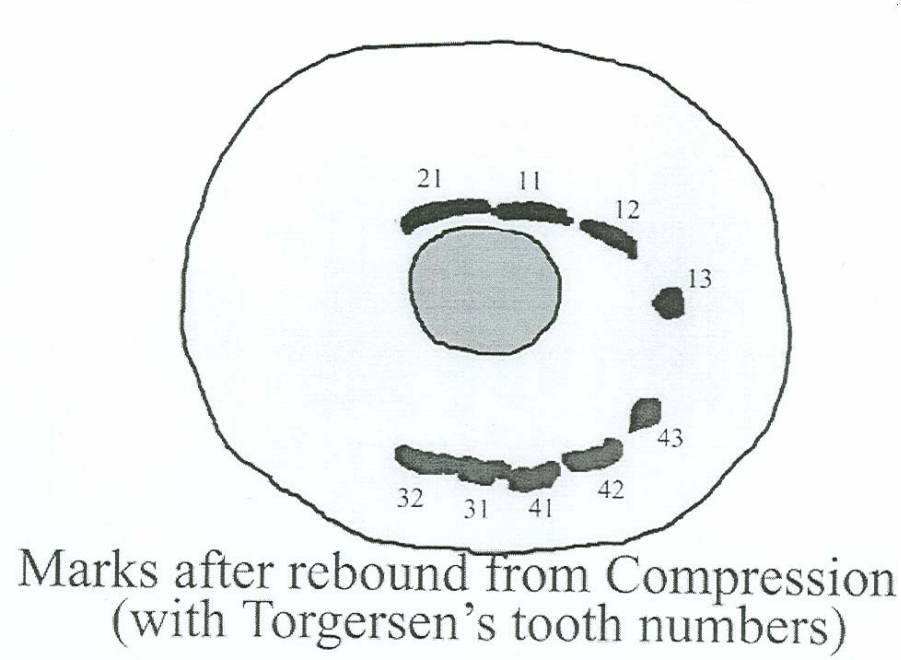

Figur 23. Tegningen øverst viser hvorledes huden rundt brystvorten ville blitt sammenklemt dersom det var Torgersens tenner som hadde bitt. Tegningen nederst viser de merker som Torgersens tenner avsatte ved artikulatorforsøk – her overført til en tegning med brystvorte. Tann 42 avsetter alltid merke. (Tegningen er utsnitt av Senns tegning nr. 2, som var vedlegg til Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003. Dokumentutdrag Bind IV s. 342.)

Artikulatorforsøkene til Medbø og Synnes resulterte i avtrykk som i hovedsak var slik Senns tegning viser, bl.a. slik at Torgersens tann 42 alltid setter et merke.

4.2.3 Oppsummering og konklusjon om fraværet av merke etter Torgersens tann 42. Status 2005

1. Det har aldri vært noe merke etter tann 42 i bittsporet til tross for at Torgersens tann 42 var intakt og hadde tilnærmet samme høyde i tannbuen som tann 41 og 43.
2. Gjentatte artikulatorforsøk har vist at Torgersens tann 42 alltid setter merke sammen med tann 41 og 43.

Konklusjon:

Fraværet av merke etter tann 42 utelukker at Torgersen kan være biteren.

4.2.4 Betydningen av merke etter tann 42 i 1958 og 2001

Juryen i 1958 var ikke klar over at tann 42 ikke hadde avsatt merke i Rigmor Johnsens bryst, til tross for at Torgersens tann 42 var intakt. Grunnen var enkel. Problemstillingen var verken reist eller drøftet av Strøm og Wærhaug i deres sakkyndige rapporter.

Den fellende dommen bygde på feil faktum.

Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 legger britenes fortolkning av bildet av gipsavtrykket til grunn:[190]

"Spørsmålet om dette manglende merke − det synes snarere å være snakk om et ganske svakt spor – har fra første stund stått sentralt"

og

"det [er] bare ... et utydelig merke etter høyre sidefortann i underkjeven".

---

[190] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1560 og s. 1564).

Britenes tolkning av bildet av gispavtrykket av Rigmor Johnsens bryst var feil. Også kjæremålsutvalget bygger altså på feil faktum.

Den slutning kjæremålsutvalget trekker på grunnlag av det faktum det anser bevist, lyder slik (våre uthevelser):[191]

"Etter utvalgets oppfatning har de britiske sakkyndige i og for seg gitt rimelige forklaringer på hvorledes disse uoverensstemmelsene kan være oppstått. Når imidlertid usikkerheten på disse punkter ses i sammenheng med den uenighet som har hersket blant de sakkyndige om hvilke tenner som har avsatt bittmerket over brystvorten, og med den usikkerhet som ifølge Den rettsmedisinske kommisjon generelt er knyttet til dette område av rettsodontologien, finner utvalget at vekten av tannbittbeviset må reduseres i forhold til det som ble lagt til grunn av de sakkyndige i 1958. Utvalget finner at tannbittbeviset fremdeles trekker i retning av at Torgersen er biteren, men at dette ikke er vesentlig mer sannsynlig enn at han ikke har avsatt bittmerket".

Kommentar:

Det er vanskelig å forstå kjæremålsutvalgets utsagn om at bevisverdien av tannbittbeviset må *"reduseres"* og at tannbittbeviset *"trekker i retning av"* at Torgersen er biteren, samtidig som utvalget skriver "*at dette ikke er vesentlig mer sannsynlig enn at han ikke har avsatt bittmerket".*

Utvalget sier altså at det ikke er vesentlig mer sannsynlig at Torgersen hadde bitt enn at det var en annen person som hadde bitt. Vi antar at kjæremålsutvalget mener at det er litt mer enn 50 prosent sannsynlig at Torgersen er biteren, men ikke vesentlig mer. Det vil si at det er litt mindre enn 50 prosent sannsynlig at en annen enn Torgersen er biteren.

Det er imidlertid ikke mulig å si noe om grad av sannsynlighet slik kjæremålsutvalget gjør: Torgersen hadde regelmessige tenner. Legger man kjæremålsutvalgets forutsetning om at bittsporet er forenlig med Torgersens tenner (noe det ikke er), kan følgelig også andre personer med noenlunde regelmessige tenner ha avsatt bittsporet. Man kan derfor ikke hevde (noe kjæremålsutvalget likevel gjør) at bittsporet trekker i retning av at Torgersen, i større grad enn andre med regelmessige tenner, er

---

[191] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1564).

biteren. Vi viser til kapittel 6 punkt 6 om slutninger fra forenlighet til sannsynlighet.

4.3 Forholdet mellom Torgersens tenner 31 og 41 og bittmerkene 5 og 6

Britene legger til grunn at bittmerke 5 er avsatt av underkjevens høyre fortann (tann 41) og at bittmerke 6 er avsatt av underkjevens venstre fortann (tann 31).

Bittmerke 5 er forskjøvet noe i forhold til bittmerke 6 slik at nr. 6 ligger nærmere leppesiden enn nr. 5. I Torgersens tannsett var forholdet mellom tann 41 og 31 omvendt: tann 31 (som tilsvarer bittmerke 6) ligger nærmere tungesiden enn tann 41 (som tilsvarer bittmerke 5).

Man skulle vente samsvar mellom relativ plassering av tenner og bittmerker dersom det er Torgersen som har bitt. Det er det altså ikke.

Britenes forklaringer på hvordan denne uoverensstemmelsen er forenlig med Torgersens tenner er drøftet av Senn, som konkluderer (fet skrift og uthevelse i original):[192]

"De britiske sakkyndiges forklaring på dette mønsteravviket, akseptert som "plausibelt" av Kjæremålsutvalget, <u>står i direkte motsetning</u> til det fysiske beviset, den beskrivelse av skadene 4, 5 og 6 som er fremlagt av alle rettsodontologiske sakkyndige i denne saken, og også i motsetning til MacDonald og Whittakers egen beskrivelse av skadene i deres opprinnelige rapport."

Kort sagt: Den relative plassering av Torgersens tenner 41 og 31 kunne ikke ha avsatt bittmerker med den relative plassering som merkene 5 og 6 har.

<u>Konklusjon</u>:

Den relative plassering av bittmerkene 5 og 6 <u>utelukker</u> at Torgersen er biteren.

---

[192] Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003 s. 15, Dokumentutdrag Bind IV s. 327.

4.4 Karakteristiske trekk i bunnen av bittmerke 2

Bunnen av bittmerke 2 har et meget karakteristisk utseende, se særlig figur 11 i Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003.[193] Generelt sett ga britene uttrykk for at slike trekk i bunnen av bittspor måtte skyldes trekk ved tannen som hadde bitt. De skrev om dette i sin uttalelse av 28. juli/3. august 1999:[194]

"Dr. Strøm laget et utmerket gipsavtrykk av skadene i Rigmor Johnsens venstre bryst. I realiteten er de deler av avtrykket som strakte seg ned og inn i skadene (fordypningene) i brystet en registrering av de deler av tennene som forårsaket disse skader."

Dette er også Senns oppfatning:[195]

" ... det mest fremtredende kjennetegnet, en kuleformet struktur som må ha blitt avsatt av en tann med en rundlig hul defekt nær midten av bittkanten."

Britene og Senn er <u>enige</u> om at <u>ingen av Torgersens tenner har de karakteristiske trekk som bunnen av bittmerke 2 viser</u>.

Britene begrunner at Torgersen likevel kan være biteren på ulike vis, til dels selvmotsigende. Bl.a. hevder britene at bunnen av bittsporet ble fylt med ulike former for vevsvæske slik at bildet av bittsporet i gipsavtrykket av brystet som britene bruker som sammenligningsgrunnlag ikke viser hvordan tannen som har bitt så ut. Bittsporet er av denne grunn likevel forenlig med at det er Torgersen som kan ha bitt.

Imidlertid viser Senns bilder av selve brystet, tatt gjennom mikroskop, at bunnen av bittmerket i brystet har de samme karakteristika som i bildet av gipsavtrykket. Og Strøms beskrivelse av bittmerkene viser at det ikke var

---

[193] Tilleggsuttalelsen s. 19, Dokumentutdrag Bind IV s. 331.

[194] Utdrag HR Bind II s. 163.

[195] Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003 s. 19. Dokumentutdrag Bind IV s. 331.

noen tegn til at det hadde strømmet ut vevsvæske eller lignende. Strøm skriver i sin rapport av 28. april 1958: [196]

"Bittmerke nr. 2 gjengir 2/3 parter av høyre midtre fortann (den del som vender mot midtlinjen), og viser tydelig den hakkede fremre skjærekant. Den fra midtlinjen vendende halvpart av tannen er på grunn av det ødelagte hjørne ikke bitt inn i huden."

Senn fant britenes forklaringer *"vanskelig å forstå"*.[197]

Ovenstående kan oppsummeres:

Bittmerke 2 har karakteristiske trekk som både ifølge britene og Senn må skyldes tannen som har bitt. Ingen av Torgersens tenner har disse karakteristika.

Konklusjon:

Bittmerke 2 utelukker at Torgersen er biteren.

4.5 Skademønsteret

Ovenstående (punkt 4.2 – 4.4) gjelder analyser av ett enkelt bittmerke eller mellomrom mellom bittmerker i bittsporet. En annen måte å analysere hvorvidt det er forenlighet mellom bittmerker og et tannsett er å sammenligne det som kan kalles for "skademønsteret" med hele tannsettet. Skademønsteret består av merkenes relative plassering i forhold til hverandre, merkenes lengde, avstand mellom merkene, vinkler mellom merkene, bittsporets krumning m.m.

Holck, Senn og Bowers fant flere trekk ved skademønsteret som ikke var forenlig med Torgersens tannsett. Det samme fant forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø da han gjennomførte eksperimenter med bitt i grisejur.[198]

---

[196] Utdrag HR Bind I s. 5.

[197] Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003 s. 23. Dokumentutdrag Bind IV s. 335.

[198] Jon Ingulf Medbø og Ole M. Synnes, Re-examinating a bite mark with a missing tooth mark in a murder case (2004). Dokumentutdrag Bind IV s. 424. Se også DVD: Torgersen-saken Del 2 vist på NRK TV 19. oktober 2004.

Britene derimot mente at skademønsteret var forenlig med Torgersens tannsett. De mente dette fremkom ved å legge transparente tegninger av Torgersens tenner over bildet av bittsporet i Rigmor Johnsens bryst, såkalte ”overlegg”.

Senn oppsummerer sine (og Bowers’) funn når det gjelder skademønsteret, slik (uthevelse i original):[199]

> *”1. Torgersens tann 11 mangler en bit ytterst mot leppen og ville ikke forventes å lage det ubrutte og sammenhengende trekk som ses i merke 1.*
> 2. *Tannstillingen for Torgersens høyre fremre tenner i underkjeven er ulik ordningen i bittmerket. Dette gjelder spesielt Torgersens tenner 31 og 41, som har motsatt posisjon innover–utover i forhold til merkene 5 og 6 som det påstås er avsatt av dem.*
> 3. *Torgersens tann 41 ligger mer utover mot leppen enn merke 5 (se lysark for underkjeven).*
> 4. *Man ville forvente at Torgersens tann 42 ville avsette et like tydelig merke som 41 og 43. Det ble ikke sett noe merke i denne posisjonen på noen av fotografiene eller modellene fra 1957.*
> 5. *Vinkelen dannet av merkene 5 og 6 er ulik vinkelen dannet av bitekantene på Torgersens tenner 31 og 41.*
> 6. *Lysark som ikke er fargelagt for hånd, viser at mønsteret til bitekantene til Torgersens tenner og mønsteret i bittmerkeskaden i brystet* ***ikke*** *stemmer overens. De vedlagte fotografier med tilhørende lysark viser de virkelige forholdene.”*

I punkt 6 sikter Senn til at overlegg (lysark) etter britenes syn viste at bittsporet var forenlig med Torgersens tannsett. Senn påviser at denne forenligheten skyldtes at britene hadde fargelagt overleggene med den virkning at reelle uoverensstemmelser ble skjult. Om dette sier Senn (uthevelse i original):[200]

”[Britene] hevder at de viser overensstemmelse mellom informasjonen hentet fra offeret og fra den mistenkte. I det eksemplaret av rapporten

---

[199] S. st. s 11. Dokumentutdrag Bind IV s. 325.

[200] S.st. s. 11. Dokumentutdrag Bind IV s. 323.

som jeg mottok, var lysarkene og fotografiene fargelagt for hånd, tilsynelatende i et forsøk på å vise sammenfallende punkter.

Kommentar: Den reelle virkningen av fargeleggingen for hånd var å skjule fra synsinntrykket de uoverensstemmelser som eksisterer."

Konklusjon:

Skademønsteret utelukker at Torgersen kan være biteren.

5. Betydningen av tannbittbeviset i Borgarting lagmannsretts kjennelse av 18. august 2000

Etter at Høyesteretts kjæremålsutvalg med rette tok avstand fra Strøms, Wærhaugs, Bangs og britenes konklusjoner, er det unødvendig for oss å analysere lagmannsrettens premisser for å godta britenes konklusjon om at det var *"meget sannsynlig"* at Torgersen er biteren.

Når vi likevel gjør det, er det fordi lagmannsrettens premisser viser hvor ekstremt vanskelig det har vært å nå fram med rasjonell argumentasjon i denne saken. Uten Senns meget grundige skriftlige uttalelser og muntlige forklaring for Høyesteretts kjæremålsutvalg er vi redd også kjæremålsutvalget ville godtatt britenes konklusjon. (Senn var ikke engasjert da saken ble behandler av lagmannsretten i 1997 −2000.)

Lagmannsretten konkluderte (uthevelse i original):[201]

"Selv om andre sakkyndige til dels har kommet med verdifulle bidrag, er det ut fra det som foreligger ikke grunnlag for å hevde at de rettsoppnevnte sakkyndige, med sin kompetanse og brede erfaring på området, mangler dekning for sine konklusjoner.

…

Lagmannsretten er for øvrig enig med [Den rettsmedisinske kommisjon] i at de ulike undersøkelsene ikke underbygger en absolutt konklusjon med

[201] Kjennelsen s. 72. Bilag 12 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

hensyn til om Torgersen har avsatt bittmerket. Dette har da også de rettsoppnevnte sakkyndige kommet til i sitt arbeid."

Kommentar:

Strøm og Wærhaug hadde ulike og uforenlige konklusjoner når det gjaldt bittmerke 3. Ifølge Strøms utredning var bittmerke 3 avsatt av Torgersens høyre sidefortann (tann 12). Ifølge Wærhaugs utredning var det avsatt av Torgersens høyre hjørnetann (tann 13). Det sier seg selv at bare en av tolkningene (hvis noen) kan være riktig. Denne uenigheten kom imidlertid ikke fram under hovedforhandlingen i 1958. Juryen fikk bare vite at Strøm og Wærhaug var enige med hensyn til konklusjonen, som var at Torgersen med sikkerhet var biteren.[202] Dermed fikk juryen inntrykk av at konklusjonen om hvilken tann som hadde avsatt bittmerke 3 var sikker, noe den åpenbart ikke var.

Strøm og Wærhaug mente begge at bittmerke 1 var fra Torgersens venstre fortann (tann 21) og at bittmerke 2 var fra Torgersens høyre fortann (tann 11). Britene var ikke enig i dette. De mente at bittmerke 1 stammet fra høyre fortann (tann 11) og at bittmerke 2 stammet fra en del av høyre sidefortann (tann 12). Venstre fortann (tann 21) hadde ikke satt merke etter britenes oppfatning.

Det forelå altså for lagmannsretten under behandlingen av gjenopptakelsessaken i år 2000 tre ulike tolkninger av hvilke av Torgersens tenner i overkjeven som hadde avsatt bittmerkene 1, 2 og 3. Dette fremgår av figur 24.

---

[202] Dette fremgår av Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958 (se ovenfor). Dessuten fremgår det av brev fra Wærhaug til statsadvokat Håkon Wiker av 21. november 1972, der han sier at han allerede før han opptrådte i retten hadde kommet til at det ikke var riktig at bittmerke 3 stammet fra høyre hjørnetann, men at dette ikke ble tatt opp under hovedforhandlingen.. Han sier: *"Jeg kan også huske at jeg under vitneavhøret hadde bestemt meg for å si fra om dette, men under eksaminasjonen ble det glemt."*. Utdrag HR Bind I s. 9.

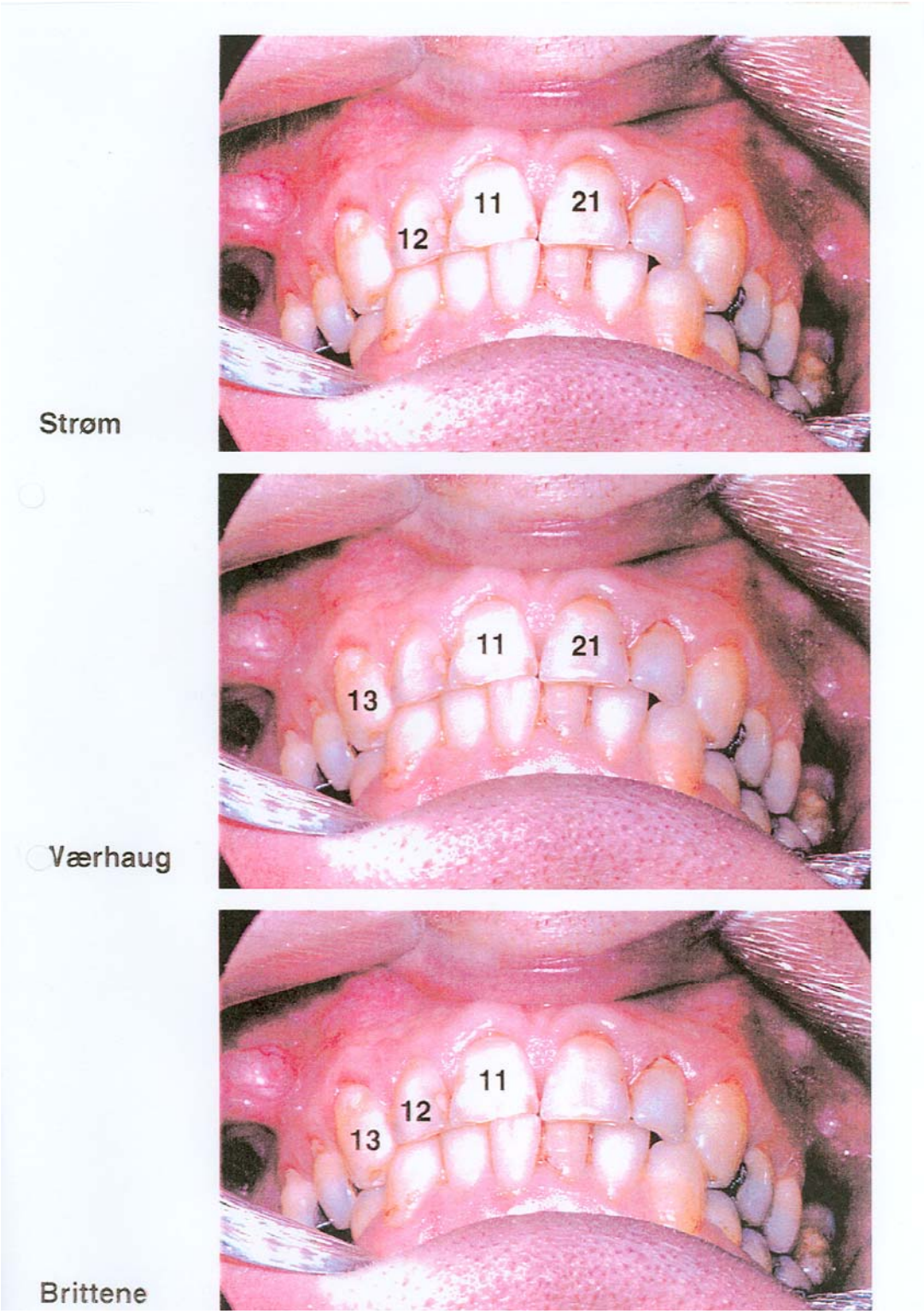

Figur 24. Foto av Torgersens tenner. Tallene på tennene i overkjeven viser til hvilke tenner henholdsvis Strøm, Wærhaug og britene mente bittmerke 1, 2 og 3 stammet fra. (Bildet er montert og merket av tannlege Kjell Johannesen til bruk for en artikkel i Dagbladet i 1999. Det originale bildet av tennene, som er Torgersens egne tenner, ble antakelig tatt av professor Arne Hagen på 1970-tallet.)

Når tre sakkyndige (vi regner i denne sammenheng britene som én) ikke er enige om hvilke tenner som har bitt, er det nærliggende å konkludere med at det er usikkert hvilken bevisverdi bittsporet kan ha. Men det behøver ikke være konklusjonen. Det kan jo være at man blir overbevist om at én av de sakkyndige, og ikke de andre, har rett.

Lagmannsretten valgte å bygge på britenes konklusjon, altså slik at bittmerkene 1, 2 og 3 stammet fra tennene 11, 12 og 13. Men lagmannsretten gir ikke noen begrunnelse for dette. Og den ser bort fra at britene selv ga uttrykk for usikkerhet om det faktisk var disse tennene som hadde bitt:[203]

"Det er ikke mulig med sikkerhet å avgjøre ... hvilke tenner i munnen som kan ha avsatt hvert enkelt av de tre tannmerker."

Det var fortolkningene av hvilke tenner som hadde avsatt hvilke bittmerker, som de rettsoppnevnte sakkyndige i hhv. 1958 og 2000 hadde kommet til, som lagmannsretten måtte forholde seg til i år 2000. I tillegg måtte den ta i betraktning uttalelsene fra Flood og Holck, som begge hadde påvist en rekke uoverensstemmelser mellom trekk i bittsporet og trekk ved Torgersens tenner.

Lagmannsretten kom til at det var britenes konklusjon – at det var *"meget sannsynlig"* at Torgersen var biteren – som var den riktige. I lagmannsrettens kjennelse heter det:[204]

"Med stor grad av sannsynlighet utpeker de [britene] Torgersen som biteren. Tannbittbeviset er således fortsatt et bevis som med stor styrke taler for at Torgersen er gjerningsmannen."

Lagmannsretten begrunnet ikke hvorfor den valgte britenes fortolkning av hvilke tenner som hadde avsatt bittmerkene 1, 2 og 3. Den så bort fra at Den rettsmedisinske kommisjon i en uttalelse av 7. august 2000 skrev:[205]

"Det faktum at to forskjellige utvalg (sett)[206] av Torgersens overtenner er funnet å passe med den øvre del av bittmerket, kan tyde på at denne delen av bittmerket ikke er svært karakteristisk for biteren."

---

[203] Britenes uttalelse av 28. juli/3. august 1999 s. 12, Utdrag HR Bind II s. 135.

[204] Borgarting lagmannsretts kjennelse av 18. august 2000 s. 62, bilag 12 til gjenopptakelses-begjæringen av 25. februar 2004.

[205] Uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon av 7. august 2000 s. 5. Utdrag HR Bind II s. 403.

Lagmannsretten så også bort fra at britene selv åpent erkjente at når de landet på alternativet *"meget sannsynlig"* var det basert på et subjektivt skjønn, uten dekning i statistiske eller andre etterprøvbare data. Britene skrev:[207]

"Vurderinger av sannsynligheten for at et bestemt tannsystem har vært årsaken til et individuelt bittmerke er subjektive. Det er ikke mulig å avgjøre sannsynligheten vitenskapelig på samme måte som man kan gjøre med andre identifikasjonsmidler."

Også Den rettsmedisinske kommisjon hadde to ganger påpekt denne svakheten i grunnlaget for britenes konklusjon. Først i en uttalelse av 10. desember 1999: [208]

" ... de sakkyndige [har ikke] gitt noen statistisk evaluering av hvor karakteristisk bittmerket er, eller av signifikansen av det "nære samsvar" mellom bittmerket og Torgersens tenner.
...
Kommisjonen [får ikke] noe grunnlag for å vurdere holdbarheten av deres konklusjon om at "Etter vår mening er det meget sannsynlig (very likely) at merkene i Rigmor Johnsens bryst ble avsatt av Fredrik Fasting Torgersens tenner". Kommisjonen vil legge til at det ville være i tråd med tradisjonen innen rettsodontologisk tannidentifisering å bruke uttrykket "sannsynlig" (som i "identitet sannsynlig") i en situasjon der mange sammenfallende detaljer er påvist, men der det fortsatt er antatt mulig at en annen mistenkt med de nødvendige tannkarakteristika kan finnes."

Betenkeligheten ble gjentatt og forsterket i Den rettsmedisinske kommisjons uttalelse av 7. august 2000 (uthevelser i original):[209]

"Kommisjonen er av den bestemte mening at sammenligningen mellom bittmerket og Torgersens tannsett ... ikke kan underbygge en absolutt konklusjon verken om at Torgersen har avsatt bittmerket, eller at han ikke

---

[206] Kommisjonen siktet her til hhv. Strøm og Bang og britene. Kommisjonen overser at Wærhaug hadde en tredje fortolkning av hvilken tann som hadde avsatt bittmerke 3.

[207] Britenes uttalelse av 28. juli/3. august 1999 s. 4, Utdrag HR Bind II s. 127.

[208] Uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon av 10. desember 1999 s. 3, Utdrag HR Bind II s. 250.

[209] Uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon av 7. august 2000 s. 5. Utdrag HR Bind II s. 403.

har det. Det bør utvises forsiktighet, og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket for stor bevisbyrde."

Etter at lagmannsretten hadde avsagt sin kjennelse 18. august 2000 skrev britene i en tilleggsuttalelse av 23. juli 2001:[210]

" ...we feel it is right to have brought to the attention of the Court the great difficulty encountered in interpreting the probability in this situation."

De skrev også at sannsynligheten for at Torgersen er biteren etter deres mening lå et sted mellom 51 og 94 %:[211]

"We are therefore somewhere to the left of 95 % and somewhere to the right of the halfway point."

Den rettsmedisinske kommisjon forsterket sine betenkeligheter i en uttalelse av 3. oktober 2001. I *"Kommisjonens sluttbemerkninger"* står det:[212]

"Kommisjonen opprettholder og forsterker ... den bedømmelsen man ga overfor Borgarting lagmannsrett i rapport datert 7. august 2000: Det bør utvises forsiktighet, og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket stor bevisbyrde."

Kort sagt var lagmannsrettens konklusjon om at tannbittbeviset "*med stor styrke taler for at Torgersen er gjerningsmannen"* en ren gjetning.

Verken Strøms eller Wærhaugs rapporter har noen gang vært forelagt Den rettsmedisinske kommisjon, slik de etter loven skulle vært.[213] Det er vel usikkert om kommisjonen ville ha underkjent rapportene i 1958. Men samtidig anser vi det for sikkert, ut fra kommisjonens vurdering av britenes uttalelser, at de ville ha blitt underkjent i år 2000. Dette kan ikke lagmannsretten ha forstått. For i så fall måtte lagmannsretten ha lagt til grunn at juryen begikk en alvorlig feil da den bygde på Strøms og Wærhaugs konklusjon.

---

[210] Dokumentutdrag Bind IV s. 271.

[211] S. st.

[212] Dokumentutdrag Bind IV s. 295.

[213] Se Andenæs, Johs, Straffeprosessen (Universitetsforlaget 1962) s. 212. Samme lovbrudd skjedde i Per Lilands sak, se NOU 1996:15 s. 124.

Punkt 5 kan oppsummeres:

Da gjenopptakelsessaken ble behandlet av Borgarting lagmannsrett i 2000, var det klart – både på grunnlag av britenes egne reservasjoner og på grunnlag av uttalelsene fra Den rettsmedisinske kommisjon – at det ikke var bevismessig dekning for britenes konklusjon om at det var *"meget sannsynlig"* at Torgersen hadde avsatt bittsporet. Dette gjelder selv om man legger til grunn, slik britene gjorde, at bittsporet var forenlig med Torgersens tenner. Likevel la lagmannsretten britenes konklusjon til grunn og konkluderte med at tannbittbeviset med *"med stor styrke"* talte for at Torgersen var gjerningspersonen.

Dette var uten tvil feil.

6. Særskilt om Strøms og Wærhaugs faglige kvalifikasjoner

Strøm hadde aldri tidligere analysert bittmerker i hud med sikte på spørsmålet om merkene kan fortelle noe om hvem som har bitt. Dette bekreftet han selv under hovedforhandlingen ifølge Dagbladet 10. juni:[214]

"[Blom]: − Det er vesentlig identifikasjon av avdøde mennesker De har befattet Dem med?
− Slett ikke bare. Vi har også disse bittsporsakene. Men heldigvis, vårt land og vårt folk er jo av en slik art at slike saker er mer sjeldne.
− Er det lettere å identifisere et bitt i et eple eller et stykke brød, − enn i et bryst?
− Det er første gang vi har et tilfelle som dette. Men det er forbausende hvor fullkommen tydelig avtrykket er."

Heller ikke Wærhaug hadde noen gang tidligere analysert sammenhengen mellom bittmerker og tenner. I Dagbladet 27. februar 1973 fortalte han om grunnlaget for sin egen konklusjon: [215]

---

[214] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2. – 16. juni 1958 s. 77−79

[215] Utdrag HR bind II.

”Som sakkyndige stod vi under et visst påtrykk, siden det var et menneskes liv vi uttalte oss om. Jeg fikk mellom 50 og 100 pasienter til å bite seg i armen, så jeg kunne sammenligne tennene deres og bittene. Og jeg gjennomgikk materialet flere ganger under gjentatte våkenetter. Mitt standpunkt kan ikke rokkes.”

I tillegg kommer at ingen av dem hadde generelle faglige kvalifikasjoner for det oppdraget de hadde påtatt seg som sakkyndige.

Strøm var tannlege uten formelle vitenskapelige kvalifikasjoner. Han hadde erfaring med identifikasjon av omkomne med utgangspunkt i tannlegejournaler, hvor mulige bittspor i hud av naturlige grunner ikke inngår.[216]

Blom eksaminerte under hovedforhandlingen Strøm om hans faglige kvalifikasjoner.

Arbeiderbladet 11. juni:[217]

”Strøm føler seg tydelig brydd under mange av spørsmålene, og dette får statsadvokat Dorenfeldt til å sprette opp: − Jeg kan ikke forstå annet enn at advokat Blom er spydig!
Blom: − Jeg ønsker bare å høre om det i Europa finnes et forum for odontologisk rettsmedisin, med faste lærere som professorer eller dosenter.
Strøm: Det finnes ikke.
Dorenfeldt: − Jeg vil da spørre formannen i Rettsmedisinsk kommisjon, professor Waaler, om hva han mener.
Professor Waaler: − Jeg traff Strøm for første gang for 20 år siden, det var under den fryktelige brannen i Hegdehaugsveien hvor over 30 mennesker omkom. Siden den gang har vi hatt et intimt samarbeid, og jeg er imponert over hans kunnskaper og grundighet. Takket være ham står vi nå foran Sverige og Danmark når det gjelder denne vitenskapen.”

Morgenbladet 11. juni:[218]

---

[216] En omtale av Strøms faglige virke og publikasjonsliste 1935−1983 er inntatt i Dokumentutdrag Bind IV s. 498–500.

[217] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 88−89

[218] S.st. s. 93.

"Helt fra begynnelsen hadde [Waaler] lagt merke til Strøms kunnskapsmengde på dette felt, hans iver og beskjedenhet og utpregede sans for å foreta observasjoner.
Så da det for en tid siden var snakk om å gi Strøm en personlig stilling som foreleser ved Tannlægehøyskolen og Waaler skulle avgi uttalelse, hadde sistnevnte uttalt at man måtte gripe chansen til å sikre seg denne mann slik at vi fortsatt, takket være hans innsats, kan ligge foran de andre nordiske land på dette område."

Det er ikke noe grunnlag for å trekke Strøms personlige integritet i tvil. Men det angår ikke spørsmålet om hans faglige kvalifikasjoner i Torgersen-saken. Ved sin uttalelse misbrukte Waaler sin autoritet. Juryen må ha oppfattet ham slik at han gikk god for at Strøm hadde de nødvendige faglige kvalifikasjoner.

Wærhaug var professor i tannkjøttsykdommer. Fagfeltet har ikke noe som helst med analyse av bittspor å gjøre.[219]

Sannheten er følgelig at verken Strøm eller Wærhaug hadde praktisk erfaring eller vitenskapelige kvalifikasjoner som innebar at de hadde reell sakkyndig kompetanse.

12. juni 1958, etter at bevisførselen var avsluttet, fremsatte forsvareren, advokat Blom, anmodning om at det skulle oppnevnes en tredje rettsodontologisk sakkyndig, fra et land utenfor Skandinavia. Dorenfeldt motsatte seg dette. Bloms anmodning ble avslått ved kjennelse, der det sto (vår uthevelse):[220]

"Retten har ingen grunn til å tvile på at så vel tannlege Strøm som professor Wærhaugs arbeide med og vurdering av bittmerkene er så betryggende som det er mulig. <u>De er begge fremstående og anerkjendte vitenskapsmenn på dette felt</u>."

Herav følger:

---

[219] En omtale av Wærhaugs faglige virke og publikasjonsliste (første publikasjon 1966) er inntatt Dokumentutdrag Bind IV s. 501–506.

[220] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 35.

Juryen ble grovt feilinformert om at Strøm og Wærhaug hadde nødvendige faglige kvalifikasjoner for å sammenligne og trekke slutninger om forholdet mellom bittmerker og tenner.

I anken over den fellende dommen anførte Torgersen at det var en saksbehandlingsfeil at det ikke var oppnevnt en rettsodontologisk sakkyndig utenfor Norden, bl.a. med den begrunnelse at *"det var første gang man i norsk rettspraksis bruker et bevis av denne art – bittavtrykk i levende vev – til identifikasjon"*.

Høyesterett avviste ankegrunnen. Førstvoterende, med tilslutning av de fire andre dommerne, uttalte: [221]

" ... jeg kan ikke se at det her fra lagmannsrettens side er begått noen feil. ... Jeg kan heller ikke se at det er grunn til å reise tvil om at begge de sakkyndige hadde tilstrekkelig innsikt og kyndighet på området."

Også Høyesterett la altså i 1958 feilaktig til grunn at Strøm og Wærhaug hadde nødvendige faglige kvalifikasjoner for å uttale seg om verdien av tannbittbeviset.

Kommentar:

I 1958 hadde juryen ingen mulighet for å forstå at Strøm og Wærhaug ikke hadde de nødvendige faglige kvalifikasjoner.

Det samme kan man ikke si om Høyesterett i 1958. Høyesterett må ha hatt kjennskap til både at Strøm og Wærhaug ikke tidligere hadde analysert bittmerker i hud og at de ikke hadde faglige kvalifikasjoner på området. Høyesterett visste at også bittspor i hud aldri tidligere hadde vært lagt til grunn for en fellende dom i norsk rettspraksis.

I ettertid er det vanskelig å forstå at Høyesterett ikke kan ha forstått at Strøms og Wærhaugs manglende faglige kvalifikasjoner var grunnlag for berettiget tvil om holdbarheten av deres kategoriske konklusjon.

---

[221] Høyesteretts kjennelse av 1. november 1958 s. 6. Bilag 9 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

Vi tilføyer:

Det var en forutsetning i 1958 om at Wærhaug ikke skulle kjenne til Strøms konklusjon slik at Wærhaug uavhengig av Strøm skulle trekke sin konklusjon. Denne forutsetning ble brutt, som gjennomgangen nedenfor viser.

Wærhaug innleder sin rapport av 14. mai slik (vår uthevelse):

"Den 8. mai ble jeg oppsøkt av dommer Petter Koren og tannlege Ferdinand Strøm som begge anmodet meg om å uttale meg om det materialet som er fremlagt av sistnevnte i forbindelse med de bittmerker som ble funnet i Rigmor Johnsens bryst. Jeg erklærte meg villig til dette, og har i løpet av den siste uken daglig studert materialet, for å sette meg meget grundig inn i det.

Bortsett fra at jeg har lest de <u>første fire sider</u> i tannlege Strøms rapport til Oslo Forhørsrett, er jeg ukjent med de funn han har gjort i materialet og de konklusjoner han har trukket av disse."

Det er rimelig å lese dette slik at Strøm og Wærhaug arbeidet uavhengig av hverandre, slik at det ikke skjedde noen gjensidig påvirkning. Flere forhold viser imidlertid at Wærhaug ikke kan ha vært uvitende om Strøms konklusjon:

(1) Wærhaugs undersøkelse omfattet også Jan Roger Langbråtens og Svein Erik Johansens tenner. Konklusjonen for så vidt gjelder Langbråten fremgår av s. 2 i Strøms rapport hvor Langbråten utelukkes.

(2) I Strøms rapport står det på side 3:

"Siktede innvilget nu i at avtrykk ble tatt på den betingelse av hvis jeg ikke kunne utelukke ham skulle det oppnevnes en sakkyndig til. Dette ble lovet ham."

Wærhaug visste dermed at Strøm ikke hadde utelukket Torgersen som biteren.

(3) I Strøms rapport står det (s. 4):

"Et tannsett som mistenktes med en opphopning av karakteristika skulle således være særlig egnet til identifisering."

Selv om Strøms konklusjon ikke var formulert før på s. 6 (siste side), ”lå det i kortene” hva konklusjonen var, fordi Wærhaug visste at Strøm ikke hadde utelukket Torgersen.

(4) Vi har vanskelig for å tro at Strøm da han *”oppsøkte”* Wærhaug 8. mai 1958 eller senere, ikke hadde fortalt Wærhaug eller på annen måte hadde latt det skinne gjennom hva Strøms konklusjon var.

(5) Grunnen til at forhørsretten oppnevnte Wærhaug som sakkyndig i tillegg til Strøm var alene det faktum at Strøm i sin rapport av 28. april hadde konkludert med at Torgersen var biteren.[222] Torgersen påkjærte oppnevnelsen av Wærhaug 7. eller 8. mai fordi han ønsket en sakkyndig fra et land utenfor Skandinavia.[223]

Tiltalen mot Torgersen ble tatt ut 12. mai, altså to dager før Wærhaug avga sin rapport. Da var den rettslige forundersøkelsen allerede blitt avsluttet 8. mai med den begrunnelse at det *”ikke er nødvendig å avvente avgjørelsen av denne sak”*, dvs. kjæremålet og at *”det foreliggende materialet gir tilstrekkelig grunnlag for påtalemyndigheten til å ta standpunkt til tiltalespørsmålet”*.[224]

7. Særskilt om professor Tore Solheims engasjement

Under gjenopptakelsessaken 1997−2001 engasjerte påtalemyndigheten professor dr. odont. Tore Solheim for å bistå påtalemyndigheten med sakkyndige vurderinger av tannbittbeviset.[225]

I en uttalelse 8. september 1999 konkluderte Solheim at med det *”mindre sannsynlig”* at Asbjørn Gulseth, som bodde i Skippergata 6b, kunne være biteren. Grunnlaget for uttalelsen var et portrettfoto av Gulseth med

---

[222] Strøms rapport ble fremlagt i forhørsretten 7. mai 1958. Se rettsboken fra den rettslige forundersøkelsen, Dok. 45. Mappe II s. 243.

[223] Rettsboken fra den rettslige forundersøkelsen, Dok. 45 Mappe II s. 247.

[224] S.st.

[225] Solheim hadde ikke formell status som rettsoppnevnt eller privat engasjert sakkyndig.

lukket munn og et amatørfoto av en gruppe på fire personer rundt et bord. Gulseth smiler litt og noen av tennene i overkjeven er synlige.[226] Bildet er fra 1950,[227] altså ca. seks år før drapet på Rigmor Johnsen.

Solheims uttalelse ble forelagt Den rettsmedisinske kommisjon, som konkluderte:[228]

"The Commission is of the opinion that the two photos of Gulseth could not be used to establish a scientifically based opinion of the likelyhood the characteristics of the bite mark could or could not be caused by Asbjørn Gulseths teeth."

I en uttalelse av 5. april 2001 beregnet Solheim sannsynligheten for at andre enn Torgersen kunne ha avsatt bittsporet til å være 1:27 millioner. Han hevdet at sikkerheten for at Torgersen er biteren er på linje med det gode DNA-analyser gir.[229]

Solheims uttalelse ble ikke forelagt for Den rettsmedisinske kommisjon. Vi ba imidlertid forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø, som er fagstatistiker, vurdere Solheims beregninger. I skriv av 23. april 2001. Medbø konkluderer bl.a.: [230]

"Solheims arbeid er et grovt misbruk av statistikk. ... Det at han velger ut trekk som kan passe med Torgersen og velger bort trekk som ikke samsvarer, kan ikke bortforklares med uforstand. Slik datamanipulering er så alvorlig at jeg ser på det som brudd på vanlig redelighet i forskning."

---

[226] Tore Solheim og Tine Søland, Vurdering av Asbjørn Gulseths tannforhold med henblikk på tannspor i brystet til Rigmor Johnsen. Brev til statsadvokat Lars Frønsdal av 8. september 1999, vedlagt de to bildene. Dokumentutdrag Bind IV s. 119 − 121.

[227] Opplyst av politibetjent Tove Rita Jeppesen i rapport av 8. juni 1999. Dokumentutdrag Bind IV s. 117.

[228] Uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon av 10. desember 1999. Dokumentutdrag Bind IV s. 132.

[229] Tore Solheim, Preliminary Report on Frequencies, vedlegg til brev til statsadvokat Lars Frønsdal av 5. april 2001. Dokumentsamling IV s. 231.

[230] Merknader til Solheim sine statistiske vurderinger. Dokumentutdrag Bind IV s. 236.

Kommentar:

Solheims påstander om at det var mindre sannsynlig at Gulseth var biteren og at det er sikkert at det er Torgersen som har bitt, lar seg overhodet ikke forsvare. Enten er Solheim så forutinntatt at det stenger for evnen til å resonnere eller han uttaler seg mot bedre vitende.

Hans innstilling viste seg også på andre måter. Vi skal nøye oss med å nevne tre forhold:

(1) Etter at Senn hadde vært i Oslo og studert originalmaterialet (som oppbevares av Solheim) henvendte Solheim seg til Bowers og Stimson i (to av de tre rettsodontologene som Senn i samsvar med ABFO's retningslinjer hadde kontaktet for å kvalitetssikre sin egen analyse, se punkt 3.9 ovenfor) ved å sende dem en e-post 2. mars 2001. Solheim skrev at ingen *"ærlig"* rettsodontolog kunne komme til at Torgersen måtte utelukkes som biter. Solheim forsøkte med andre ord å påvirke Bowers og Stimson til å ta avstand fra Senns utelukkelseskonklusjon, som ingen av dem på dette tidspunkt var kjent med. Senn skriver bl.a. (uthevelse i original):[231]

"Professor Tore Solheim er et respektert og kyndig medlem av det rettsodontologiske fagmiljøet. Han var en elskverdig, sjenerøs og hjelpsom vert og gav meg full tilgang til Torgersen-materialet i sitt laboratorium på Det odontologiske fakultet ved Universitetet i Oslo.

Hans oppførsel under analysefasen av undersøkelsen av materialet var imidlertid uprofesjonell, og i USA ville den ha blitt ansett som straffbar. Forsøk på å påvirke eller forlede et vitne i en straffesak er noe som de amerikanske domstoler ikke tar lett på."

Senn skrev videre:

"Kjæremålsutvalget kjente til denne aktiviteten, men tillot likevel professor Solheim å delta i høringen og godtok senere en rapport fra ham

---

[231] Se nærmere Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003 s. 26–28. Dokumentutdrag Bind IV s. 338.

hvor han i detalj gjennomgikk sin analyse av saken. Professor Solheim konkluderte som følger:[232]

> *"På grunnlag av mine undersøkelser og beregninger er det grunnlag for den oppfatning at sannsynligheten for at noen andre enn Torgersen har avsatt dette bittmerket fra nedre kjeve er mindre enn 1/10000. Dermed er det 99,99 prosent sannsynlighet for at det er Torgersen. Hvis man kunne bruke de bittdetaljer som også er funnet i merket avsatt av øvre kjeve, ville man teoretisk nærme seg den samme sikkerhet som oppnås ved DNA analyser."* [O.a.: oversatt tilbake fra engelsk]

Jeg kjenner ikke til noen annen rettsodontolog som er villig til å trekke en så skandaløs sammenlikning mellom bittmerkeanalyse og DNA-analyse. ABFOs retningslinjer sier faktisk at:

> *"Uttalelser som inkluderer forbeholdsløs identifisering av en gjerningsmann, uten uttrykk for tvil, på grunnlag av et bittmerke i overhuden og en åpen populasjon, godtas ikke som endelig konklusjon."*

Kommentar: Jeg kan ikke unngå å føle uro for at professor Solheim ikke bare forsøkte å påvirke uavhengige analyser fra anerkjente rettsodontologer, men at han også kan ha forsøkt å påvirke kjennelsen i Kjæremålsutvalget. Hvis han om enn bare delvis har lykkes med en av delene, kan ikke rett ha skjedd fyllest."

Da Solheims initiativ overfor Bowers og Stimson ble kjent for Høyesteretts kjæremålsutvalg, skrev høyesterettsdommer Ketil Lund 13. mars 2001 et brev til Solheim der det bl.a. sto:[233]

"Jeg anser det som beklagelig at De på denne måten direkte har engasjert Dem i de spørsmål som nå foreligger som tema for granskingen,[234] *attpåtil på en måte som kan oppfattes som et forsøk på å påvirke Mr. Bowers … .*

…

---

[232] Solheims brev til Høyesteretts kjæremålsutvalg av 3. april 2001 s. 4, Dokumentutdrag Bind IV s. 220.

[233] Dokumentutdrag Bind IV s. 216.

[234] Høyesteretts kjæremålsutvalgs granskningsmøte om tannbeviset som fant sted 22. mars 2001.

Det inntrufne gir meg grunn til å presisere at Deres redegjørelse må være strengt nøytral."

(2) I mars 2000 ble professor Ståle Eskeland anmodet av statsadvokat Lars Frønsdal om personlig å bringe Rigmor Johnsens oppbevarte bryst fra Odontologisk fakultet hvor det blir oppbevart av Solheim, til professor Per Holck ved Anatomisk institutt. Ved avhentingen krevde Solheim at Eskeland skulle undertegne en ferdig utarbeidet erklæring der han bl.a. skulle stille en personlig garanti på én million kroner for det tilfellet at brystet skulle komme til skade. Da Solheim ble bedt av en journalist i Aftenposten om å forklare dette, svarte han:

"Jeg stoler ikke på Eskeland, ikke i denne saken. Han er ikke interessert i sannheten, selv om han sier at han er det."[235]

(3) I brev av 23. april 2001 til statsadvokat Lars Frønsdal og advokat Erling Moss tok Ståle Eskeland opp det problematiske ved at Solheim *"ikke har den distanse til saken som en sakkyndig skal ha."* Eskeland skrev bl.a.: [236]

"Ved en anledning – høsten 1999 – da jeg traff professor Solheim på Tannlegehøyskolen, sa han til meg – i en "kollegial" tone – sitert etter hukommelsen):

> *"Du vet, Ørnulf Bergersen så Torgersen i Skippergata drapsnatten. Så det er helt sikkert at han er skyldig."*

Jeg reagerte den gang med taushet og vantro over at Solheim på denne måten avslørte at han hadde en oppfatning av et helt annet bevistema i Torgersen-saken, som han ikke hadde forutsetninger for å vurdere, og at han under henvisning til dette tilkjennega en sikker oppfatning av skyldspørsmålet som lå klart utenfor hans rolle som odontologisk sakkyndig. Jeg valgte den gang å ikke foreta meg noe, i det jeg vurderte det slik at det kunne føre til en avsporing av det gjenopptakelsessaken gjelder."

---

[235] Eskeland påtalte forholdet i et brev til Solheim 19. mars 2000, der han også sa at han ikke ville forfølge saken, fordi har var redd det kunne skade en forsvarlig opplysning av Torgersen-saken. Dokumenutdrag Bind IV s. 153. Brevet ble ikke besvart.

[236] Dokumentutdrag Bind IV s. 234.

Kommentar:

Solheims forsøk på å påvirke Bowers og Stimson ved å så tvil om Senns hederlighet, viser et usedvanlig sterkt engasjement med sikte på å forhindre at Strøm og Wærhaugs konklusjon skulle bli rokket. Hans atferd er etisk forkastelig og straffbar.

Solheims forsøk på å påvirke Høyesteretts kjæremålsutvalg ved å sende brev der han konkluderte med at sikkerheten for at Torgersen er biteren nærmer seg sikkerheten for identifikasjon ved DNA-analyse er − for å si det med Senn − skandaløs, også i lys av at Solheim hadde fått pålegg av kjæremålsutvalget om å være *"strengt nøytral"*.

Solheims uttalelse om Eskeland til Aftenposten var en beskyldning om uhederlighet. Den er usann, etisk forkastelig og straffbar.

Solheims uttalelse til Eskeland om at Torgersen er skyldig fordi Bergersen skal ha sett ham i Skippergata, viser en alvorlig brist i vurderingsevnen.

Høyesterettsdommer Lunds milde irettesettelse av Solheim er oppsiktsvekkende i lys av det alvorlige straffbare forholdet Solheim hadde gjort seg skyldig i.

8. Oppsummering og konklusjon om tannbittbeviset. Status 2005

I punkt 4.2 – 4.5 har vi påvist fire trekk ved bittsporet som hver for seg viser at Torgersen må utelukkes som gjerningsperson. Dermed har vi også påvist at konklusjonen til Strøm og Wærhaug i 1958 om at det var *"identitet"* mellom bittsporet og Torgersens tenner og konklusjonen til britene i 1997−2001 om at det var *"meget sannsynlig"* at Torgersen hadde avsatt bittmerket, ikke er holdbare.

For å utelukke at Torgersen kan være biteren er det tilstrekklig at ett trekk ved bittsporet er uforenlig med Torgersens tenner. Selv om Gjenopptakelseskommisjonen bare skulle dele vår oppfatning på ett av punktene, er altså en utelukkelseskonklusjon uunngåelig. Bare hvis kommisjonen mener at ingen av de fire trekkene er uforenlige med

Torgersens tenner, er den avskåret fra å trekke en utelukkelseskonklusjon. Men i så fall må kommisjonens konklusjon bli at tannbittbeviset ikke knytter Torgersen til drapet. Det er nemlig ingen trekk ved bittsporet som gir grunnlag for å trekke den konklusjon at det er Torgersen, og ikke en annen med regelmessige tenner, som har avsatt bittsporet.

Vår konklusjon er sammenfallende med konklusjonen til Senn, Bowers, Alder, Stimson og Holck:

Tannbittbeviset utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

Senn formulerte sitt syn, som vi er enig i, slik:[237]

"Mitt svar til retten hva angår spørsmålet om absolutt utelukkelse Torgersen er at utelukkelse er den eneste logisk mulige konklusjon når de anerkjente vitenskapelige prinsipper for bittmerkeanalyse legges til grunn."

9. Betydningen av tannbittbeviset i 1958 og 2001

Det er ingen grunn til å tvile på at juryen i 1958 bygde på Strøms og Wærhaugs sammenfallende og kategoriske konklusjoner.

Statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958:[238]

" ... da professor Wærhaug ble spurt under hovedforhandlingen om denne konklusjon (Wærhaugs konklusjon, vår tilf.) kunne sies å avvike fra tannlege Ferdinand Strøms ("identitet", vår tilf.), så svarte han at det gjorde den ikke, idet han var enig med Strøm: "Det er Torgersens tenner som har avsatt bittet. Jeg er overbevist.""

Denne konklusjonen ble også lagt til grunn av lagmannsretten og Høyesteretts kjæremålsutvalg i gjenopptakelsessaken 1973−76, den gangen forsterket ved Bangs sammenfallende konklusjon.

---

[237] Senns tilleggsuttalelse av 22. november 2003 s. 25, Dokumentutdrag Bind IV s. 337.

[238] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 46.

Høyesteretts kjæremålsutvalg 2001:[239]

"Kjæremålsutvalget er kommet til at det er vanskelig å opprettholde Strøms og Wærhaugs konklusjoner som, om ikke med samme, så med meget stor sikkerhet fastslo at Torgersen var biteren. Under atskillig tvil finner utvalget heller ikke å kunne slutte seg til MacDonald og Whittakers konklusjon om at dette er "meget sannsynlig", som for dem betyr en sannsynlighet mellom " mest sannsynlig" og "i realiteten sikkert". Ved sin vurdering har kjæremålsutvalget først og fremst lagt vekt på følgende:

Som det har fremgått, har de rettsoppnevnte sakkyndige i 1958 og under gjenopptakelses-sakene ikke vært enige om hvilke tenner i overmunnen som har avsatt bittmerkene 1, 2 og 3. Utvalget er enig med Den rettsmedisinske kommisjon som, i sin uttalelse til lagmannsretten, ga uttrykk for dette kunne tyde på at "denne del av bittmerket ikke er svært karakteristisk for den som har avsatt bittet".

Det synes å være alminnelig enighet om at bittmerkene 4, 5 og 6 har størst bevisverdi og har vært de mest tungtveiende for alle de rettsoppnevnte sakkyndiges vurdering. Også når det gjelder disse merkene, knytter det seg imidlertid usikkerhet til bedømmelsen. Dette gjelder dels at det bare er et utydelig merke etter høyre sidefortann i underkjeven, dels at merke 5 og 6 er forskjøvet i relasjon til hverandre omvendt av forholdet mellom As to midtre fortenner.

Etter utvalgets oppfatning har de britiske sakkyndige i og for seg gitt rimelige forklaringer på hvorledes disse uoverensstemmelser kan være oppstått. Når imidlertid usikkerheten på disse punkter ses i sammenheng med den uenighet som har hersket blant de sakkyndige om hvilke tenner som har avsatt bittmerkene over brystvorten, og med den usikkerhet som ifølge Den rettsmedisinske kommisjon generelt er knyttet til dette området av rettsodontologien, finner utvalget at vekten av tannbittbeviset må reduseres i forhold til det som ble lagt til grunn av de sakkyndige i 1958. Utvalget finner at tannbittbeviset fremdeles trekker i retning av at Torgersen er biteren, men at dette ikke er vesentlig mer sannsynlig enn at han ikke har avsatt bittmerket"(s. 1564).

Kommentar:

I 1958 ble tannbittbeviset ansett som et sikkert bevis for at Torgersen var gjerningspersonen.

---

[239] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1564).

Det var feil. Dette hadde juryen i 1958 ingen muligheter for å forstå.

I 2001 kom altså Høyesteretts kjæremålutvalg til at tannbittbeviset ble feiltolket i 1958, idet det verken er grunnlag for å opprettholde konklusjonen om Strøms/Wærhaugs konklusjon om *"identitet"* eller britenes konklusjon om at det var *"meget sannsynlig"* at Torgersen var den som hadde bitt.

Dette er åpenbart riktig.

Kjæremålsutvalget kom imidlertid også til at bittsporet er forenlig med Torgersens tenner. Som påvist ovenfor hviler denne konklusjonen på feil faktum sett i lys av de fire trekkene vi har gjennomgått ovenfor og som hver for seg utelukker at Torgersen er biteren.

Senn har kommentert det kjæremålsutvalget kaller *"rimelige forklaringer på uoverensstemmelsene"*[240] i sin tilleggsuttalelse av 22. november 2003.[241] Senn påviser, punkt for punkt, at flere av britenes forklaringer på at uoverensstemmelser mellom trekk i bittsporet og Torgersens tenner ikke er holdbare, at de delvis beror på spekulasjoner og de delvis er selvmotsigende. Men selv om det skulle være slik, som britene hevder, at uoverensstemmelsene er forenlige med Torgersens tenner, vil de selvsagt også være forenlige med noen andre personers tenner. Britenes konklusjon – at tannbittbeviset knytter Torgersen til drapet (*"meget sannsynlig"*) – er også av denne grunn uholdbar.

Kjæremålsutvalgets vurdering av tannbittbeviset i 2001 innebar som nevnt at utvalget var uenig med juryen i 1958 som la til grunn at det var *"identitet"* mellom bittmerket og Torgersens tenner. Det er vanskelig å forstå at utvalget da ikke også kom til at det måtte ha som konsekvens at det forelå en rimelig mulighet for frifinnelse i en ny sak og dermed at lovens vilkår for gjenopptakelse forelå. Tannbittbeviset var utvilsomt et av sakens hovedbevis i 1958.[242]

---

[240] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1564).

[241] Dokumentutdrag Bind II s. 433–460.

[242] Se kritikk i Per Holck, Kommentar til Torgersen-saken, Stud. jur. nr. 2002 og i Ståle Eskeland, Reisebrev fra Hawaii, Stud. Jur. nr. 4/2002. Artikkelsamlingen s. 60.

Etter vår mening er kjennelsen i 2001 også i strid med tidligere høyesterettspraksis. Schnitler-saken som gjaldt domfellelse for voldtekt og drap, ble gjenopptatt da påståtte sædceller i offeret viste seg ikke å være det (Rt. 1964 s. 1426). Liland-saken, som gjaldt to drap, ble gjenopptatt da det viste seg den rettsmedisinske vurderingen av drapstidspunktet ikke var holdbar (Rt. 1994 s. 1149).

I Torgersen-saken har Høyesteretts kjæremålsutvalg anvendt en strengere standard. Det kan kanskje forklares[243] ved at kjæremålsutvalget mente at avføringsbeviset og barnålbeviset med stor grad av sannsynlighet knyttet Torgersen til drapet. Dette er imidlertid utvilsomt feil, for heller ikke disse to bevisene knytter Torgersen til drapet. Se kapittel 9 og 10.

Vi tilføyer:

Et annet eksempel som viser hvor galt det kan gå når en domfellelse bygger på et bittspor i den drepte gir sikkert grunnlag for identifikasjon, er Ray Krone-saken fra Arizona, USA. Ray Krone (24 år) ble to ganger, i 1992 og 1996, dømt for drapet på en kvinnelig baransatt, første gang til døden, andre gang til livsvarig fengsel. Hovedbeviset i saken var bittmerker i kvinnens bryst og nakke. Merkene hadde en rekke trekk som også Ray Krones tenner hadde. Sakkyndige mente, slik Strøm og Wærhaug mente i Torgersen-saken i 1958, at dette var et avgjørende bevis for at han var biteren og dermed den skyldige. Etter å ha sittet 10 år i fengsel, ble han i 2002 frikjent på grunnlag av DNA-analyser som også gjorde det mulig å finne den skyldige.[244]

Krone holdt, som Torgersen, konsekvent fast ved at han var uskyldig. Krones mantra var: *"I didn't do it, so how could there be unquestionable evidence that I did?"*[245] Ny DNA-teknologi ble Krones redning.

I Torgersen-saken har vi ikke muligheter for DNA-analyser. Men ingen sakkyndige[246] mener i dag at Strøms og Wærhaugs konklusjon var

---

[243] Men er juridisk ukorrekt, siden skyldspørsmålet skal avgjøres i ny rettssak.

[244] For nærmere informasjon om Ray Krone-saken og andre justismord i USA vises til www.truthinjustice.org. og www.newscientist.com.

[245] The Arizona Republic 10. April 2002, www.truthinjustice.org /krone.htm.

[246] Vi ser bort fra Solheim som ikke hadde status som sakkyndig og som ikke kan tas alvorlig, se kapittel 8 punkt 7.

holdbar. Vi har dessuten på annet grunnlag påvist at Torgersen må utelukkes som biter. Det er altså uten betydning for gjenopptakelsesspørsmålet at tannbittbeviset ikke kan tilbakevises gjennom DNA-analyse.

Kapittel 9. Avføringsbeviset

1. Problemstilling

Det ble funnet materiale som ble antatt å være avføring på åstedet og på Rigmor Johnsen.

Det ble funnet materiale på Torgersens venstre turnsko, på en fyrstikkeske han hadde på seg og dessuten i hans i venstre bukselomme, som av sakkyndige ble tolket slik at det var avføring. Dette gjaldt de klærne og skoene Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet (antrekk 2). Det var ingen slike funn i/på de klær og sko han hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori utførte drapet og som han skiftet av seg da han var hjemme (antrekk 1).

I 1958 ble det lagt til grunn at materialet på skoen, fyrstikkesken og bukselommen var avføring, og at den med stor grad av sikkerhet stammet fra åstedet/offeret. Det var derfor et tungtveiende bevis for at Torgersen hadde vært på åstedet og derfor var gjerningspersonen.

Problemstillingen er om denne konklusjonen er holdbar.

Gjennomgangen nedenfor viser at det i 1958 ikke fantes metoder som ga grunnlag for å avgjøre om avføring frå ulike steder har samme opphav. (Slike metoder finnes heller ikke i dag.) Dette er fastslått både av de sakkyndige vi har engasjert, professor dr. philos. Ragnar Bye, professor dr. med. Trond Eskeland og professor dr. philos. Per Brandtzæg, og av Den rettsmedisinske kommisjon.

I 1958 konkluderte de sakkyndige med at avføringen på Torgersen stammet fra åstedet/offeret, fordi avføringen fra begge steder inneholdt celler av erter og hvete. I 1958 var erter og hvete bestanddeler av det daglige kostholdet hos nær sagt alle. Bare av den grunn er det åpenbart at slutningen ikke var holdbar. Men i tillegg kommer at denne likheten ikke var der første gang prøvene ble analysert. Bl.a. inneholdt prøven fra skoen hår, som ikke ble funnet i prøvene fra åstedet/offeret. Dette tyder på at avføringen på skoen var fra dyr. Dette så de sakkyndige bort fra.

Gjennomgangen viser også at avføring må ha blitt påført Torgersens eiendeler i ettertid. Vi kan ikke finne annen forklaring på dette enn at avførings-beviset ble manipulert til skade for Torgersen.

Høyesteretts kjæremålsutvalg kom i 2001 til at avføringsbeviset fremdeles knytter Torgersen til drapet. Kjæremålsutvalget legger de sakkyndiges konklusjoner i 1958 til grunn. De sakkyndige uttalelsene vi har innhentet, som er meget omfattende og grundige, forelå ikke i 2001. Heller ikke uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon, som underkjenner de sakkyndiges rapporter i 1958, forelå i 2001.

2. Avføringsbeviset slik det ble presentert i 1958

Følgende rettsoppnevnte sakkyndige avga skriftlige rapporter om bevisverdien av avføringsbeviset: Lege Valentin Fürst, professor dr. philos. C. S. Aaser (veterinær), professor dr. philos. Henrik Printz (botaniker) og professor dr. philos. Ove Arbo Høeg (botaniker). Aaser innhentet selv en uttalelse fra amanuensis Anton Skulberg. Vi skal sitere de sakkyndiges konklusjoner:

Fürsts rapport datert 16. januar 1958:[247]

”De mikroskopiske billeder av enkelte korn fra siktedes sko og fra avføringsprøvene oppsamlet på åstedet og på avdødes underskjørt viser meget stor likhet med hensyn til mengdeforhold og anordning av noen karakteristiske planteceller (angivelig pallisadeceller av erter eller bønner).”

Aasers rapport av 22. desember 1957:[248]

” ... jeg [anser] det som sannsynlig at prøven som er funnet på siktedes turnsko stammer fra menneske.”

---

[247] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 153.

[248] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 155.

Printz's rapport av 17. januar 1958:[249]

" ... samtlige fæces-prøver ... fra avdødes klær og fra hennes legeme og endelig fra siktedes turnsko er fullstendig like. Denne likhet omfatter ikke bare alle de karakteristiske og sikkert bestembare celleelementer, som overalt er tilstede i så noenlunde samme innbyrdes mengdeforhold, men også andre egenskaper som farve og konsistens.

En slik overensstemmelse kan neppe være tilfeldig, og det er min oppfatning at samtlige disse prøver – heri også innbefattet den fra siktedes turnsko – stammer fra samme kilde nemlig fra den myrdede."

Printz's rapport av 4. februar 1958:

"Det som jeg ... kan si med absolutt sikkerhet er at følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet:
1. Fæces, karakterisert ved rester av erter og grovmalt hvetemel på samme måte som fra den myrdede."

Printz's rapport av 24. februar 1958:[250]

"Den brune flekk som sees på den ene eske (28 a) består av faeces med rikelig innhold av palisade-celler fra erteskaller og svarer således til avføringen fra den avdøde."

Ove Arbo Høegs rapport av 21. mars 1958:[251]

"Prøver av fæces som er funnet på avdødes person og klær og på åstedet, og som må antas uten tvil å stamme fra hennes egen avføring, inneholder slike rester av erter som utgjør en karakteristisk bestanddel av tarminnholdet hos en person som har spist ertesuppe eller ertestuing, dessuten rester av hvetemel.

Prøver av fæces fra siktedes turnsko, hans venstre buskelomme og hans fyrstikkeske inneholder samme slag celler fra erter og til dels hvete.

Jeg har ikke funnet noe som tyder på at fæces fra avdøde og fra siktedes eiendeler ikke stammer fra samme person."

---

[249] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 159.

[250] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 173.

[251] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 176.

Selv om det er visse nyanser i måten Fürst, Printz og Arbo Høeg formulerte sine konklusjoner på, etterlater de sett under ett et sterkt inntrykk av enighet: avføringen på Torgersen stammet med stor grad av sikkerhet fra åstedet/avdøde. Aasers konklusjon var forenlig med deres konklusjon.[252]

Fürst, Printz, Arbo Høeg og Aaser avga forklaringer under hovedforhandlingen 9. juni.[253] Avisreferatene fra denne dagen[254] viser at Fürst, Printz og Arbo Høeg uttalte seg i overensstemmelse med det de hadde gitt uttrykk for i de skriftlige rapportene.[255] For eksempel står det i Aftenposten morgen 10. juni:[256]

"De sakkyndige, doktor Valentin Fürst, professor Henrik Printz og professor Ove Arbo Høeg, forklarte seg om de undersøkelser de hadde gjort av ekskrementrestene på Torgersens klær og sko, sammenlignet med prøver av ekskrementer fra åstedet. I samtlige prøver var det påvist karakteristiske celler av erteskolmer og partikler av sammalt hvete, og likheten var så påfallende at den neppe kunne være tilfeldig. Fra kjøkkensjefen på det hotell, hvor den drepte Rigmor Johnsen arbeidet, foreligger det en opplysning om at Rigmor hadde spist ertesuppe til middag den 6. desember. Hun pleide også å spise "vitabrød" som inneholder hvete. De sakkyndige ble forelagt spørsmålet om hvorvidt overensstemmelsen ville ha vært til stede hvis Torgersen, som hans søster hevdet, hadde fått ekskrementene på seg av barnebleier, som hun hadde slengt fra seg hjemme. Dr. Fürst kunne ikke uttale seg noe bestemt om det, mens professorene Printz og Høeg anså det for utelukket."

I Arbeiderbladet 10. juni står det:[257]

"Professor Printz understreket hva [Fürst] hadde sagt: Det var store mengder av pallisadeceller i avføringen, og med det samme han så dem,

---

[252] Aasers konklusjon gikk som det fremgår bare ut på at avføringen på skoen mest sannsynlig stammet fra menneske, og var derfor forenlig med konklusjonene til Fürst, Printz og Arbo Høeg.

[253] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 23−27.

[254] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 57−71.

[255] Aaser er ikke referert. Det må bety at han ikke uttalte seg på en måte som var i strid med det Fürst, Printz og Arbo Høeg forklarte.

[256] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 72−73.

[257] S.st. s. 76.

var han sikker på at avdøde hadde spist erter dagen i forveien. Det viste seg da også å stemme, og avskrapninger fra tiltaltes turnsko viste samme reaksjoner. – Dette er neppe tilfeldig, sa professor Printz. Cellene er påfallende like, farge og konsistens stemmer også. For meg er det ikke mulig å finne noen uoverensstemmelse – ekskrementene på turnskoen stammer fra avdøde.

En annen sakkyndig, professor Arbo Høeg, hadde gjort de samme funn som sin kollega, og var også kommet til det samme resultatet. I tillegg til dette hadde han funnet andre flekker på tiltaltes turnsko som også inneholdt de karakteristiske cellene."

Ovenstående kan oppsummeres:

Juryen fikk i 1958 vite av de rettsoppnevnte sakkyndige at avføring på Torgersens klær og sko med stor grad av sikkerhet stammet fra Rigmor Johnsen. Den hadde ingen grunn til å tvile på at de sakkyndige hadde solid, faglig dekning for denne konklusjonen.

3. Feil ved avføringsbeviset slik det ble presentert og lagt til grunn i 1958

På anmodning fra Torgersens daværende advokater, Einar Holm Charlsen og Magne Jetne, avga professor dr. philos. Morten Laane og professor dr. philos. Klaus Høiland 16. september 1998 en uttalelse om bl.a. avføringsbeviset. De konkluderte:[258]

"Etter vårt syn tilfredsstiller ingen av de omtalte undersøkelsene, slik de er fremlagt i dokumentene (Dok 27 underbilag 1, 2, 3, 9, 11, 15) (Fürst, Skulberg, Aaser, Printz, Arbo Høeg, vår tilføyelse)*, de krav man må stille til sakkyndig undersøkelse i en alvorlig straffesak. Bevismessig synes de å være av svak verdi fordi det hefter betydelig usikkerhet vedrørende resultatene. Mulighetene for en skikkelig mikroskopisk undersøkelse er neppe utnyttet fullgodt. Mangel på kontroller er påfallende, og inkonsistenser i rapportene er omfattende."*

---

[258] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 139.

Verken Borgarting lagmannsrett i år 2000 eller Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 tok hensyn til denne kritikken.

Vi tok derfor initiativ til å få analysert de opprinnelige rapportene om avføringsbeviset fra 1957−1958 på nytt av personer med den nødvendige faglige kompetanse. På vår anmodning ble rapportene analysert av professor dr. philos. Ragnar Bye (Fürsts, Aasers, Printz's og Arbo Høegs rapporter) og av professor dr. med. Trond Eskeland (Aasers rapport). Professor dr. philos. Per Brandtzæg har gitt sin uforbeholdne tilslutning til Eskelands analyse og konklusjon. Dessuten gjennomførte Eskeland og Bye en grundig analyse av årsaker til at avføringsprøvene endret innhold over tid.

Uttalelsene fra Eskeland, Bye og Brandtzæg er inntatt i dokumentsamlingen *"Avføringsbeviset 1957-2004. Oslo 28. juni 2004"* som er oversendt Gjenopptakelseskommisjonen 16. august 2004.

Byes mandat fremgår av brev fra Ståle Eskeland til Ragnar Bye av 11. januar 2004.[259] Bye svarte på spørsmålene i uttalelse av 14. mai 2004. Vi gjengir spørsmålene i mandatet og Byes svar i sin helhet (uthevelser i original):[260]

"3. Svar på mandatets spørsmål i forhold til rapportene fra dr. Fürst, professor Aaser (inklusive amanuensis Skulberg), professor Printz og professor Arbo Høeg

Mandatets punkt 1:

Er de undersøkelser som de sakkyndige foretok utført i samsvar med forsvarlig naturvitenskapelig fremgangsmåte?

Svar:

Nei.

Dr. Valentin Fürst er den eneste av de sakkyndige som formulerer en hypotese som han i utgangspunktet tester. Han beskriver også i en viss utstrekning metodene som han anvender. Men rapporten har metodiske

---

[259] S.st. s. 188.

[260] S.st. s. 66−72.

svakheter som innebærer at det er begrenset i hvilken utstrekning man kan bygge på resultatene. Det er også påfallende at kvaliteten på Fürsts undersøkelse avtar betydelig etter hvert som undersøkelsen pågår.

Rapporten fra professor C. S. Aaser viser at hans undersøkelser lider av avgjørende metodiske svakheter. Jeg viser til min egen uttalelse og uttalelser av professor Trond Eskeland og professor Per Brandtzæg som jeg ble gjort kjent med etter at jeg var ferdig med min egen vurdering av Aasers rapport.

Rapportene fra professor Henrik Printz viser at hans undersøkelser lider av vesentlige metodiske svakheter. Det samme gjelder rapporten fra professor Arbo Høeg.

Samlet sett er de metodiske svakhetene så alvorlige ved alle undersøkelsene at de ikke kan danne grunnlag for noen konklusjon med hensyn til om de knytter Torgersen til drapsstedet.

Mandatets punkt 2:

Gir de sakkyndige rapportene etter sitt eget innhold grunnlag for å trekke konklusjoner om "likhet" mellom avføring fra hhv. Torgersen og Rigmor Johnsen/åstedet?

Svar: Nei.

Dr. Fürsts første undersøkelse, 9. desember 1958, viste at materiale fra skoen hadde ulikt innhold med hensyn til mengden planteceller. Professor Aasers undersøkelser av 22. desember 1958 (inklusive amanuensis Skulbergs undersøkelse av 20. desember 1958) viste av materiale fra skoen innholdt hår og fibre, mens avføring fra åstedet inneholdt planteceller. Det var først ved senere undersøkelser, etter at prøvene hadde vært hos Kriminallaboratoriet, at professor Printz og professor Arbo Høeg i sine rapporter beskriver rikelig med planteceller både i prøvene fra Torgersen (sko, lomme og fyrstikkeske) og fra åstedet/offeret. Men disse rapportene (for øvrig i likhet med Fürsts og Aasers rapporter) lider av så avgjørende metodiske svakheter – og andre oppsiktsvekkende momenter – at man ikke kan bygge på dem.

Mandatets punkt 3:

Forutsatt at det er "likhet": Gir rapportene etter sitt eget innhold grunnlag for å slutte at avføring på Torgersen kan komme fra avføring på Rigmor Johnsen/åstedet?

Svar: Nei

Den "likhet" det er snakk om gjelder innhold av celler fra erter og hvete. Det er en kjensgjerning at nær sagt alle nordmenn spiste brød flere ganger daglig i 1957. Det er likeledes en kjensgjerning at erter (gule/grønne) var – sammen med gulrøtter og kål – den mest spiste grønnsak i Norge på hele 50-tallet.

Herav følger at avføring på Torgersen kan komme fra Rigmor Johnsen/åstedet, men like gjerne fra de fleste andre.

På den annen side: Det er et gjennomgående trekk ved flere av undersøkelsene at de sakkyndige har lett etter "likhet" med hensyn til celler fra hvete og erter, og ikke etter ulikheter med hensyn til annet innhold i avføringen. Hadde de gjort det, ville de kanskje ha sett og beskrevet forhold som i så fall ville ha betydd at en "likhet" med hensyn til celler fra erter og hvete ville vært uinteressant.

Mandatets punkt 4:

Forutsatt at det er "likhet": Gir rapportene etter sitt eget innhold grunnlag for å slutte noe om sannsynligheten for, eller at det er sikkert at, avføring på Torgersen kommer fra avføring på Rigmor Johnsen/åstedet?

Svar: Nei.

Siden hvete og erter var de mest vanlige bestanddeler av kostholdet på 1950-tallet, ville man – til enhver tid − kunne finne rester av hvete og erter i avføringen hos de aller fleste nordmenn i 1957. Dette vil i praksis si at avføringen kunne komme fra "hvem som helst", antagelig også fra hunder, som på denne tiden i byene bl.a. spiste middagsrester. Herav følger at en slutning fra "likhet" til "sannsynlighet" for samme opphav er meningsløs.

I det jeg viser til ovenstående, blir min

Konklusjon:

Det finnes overhodet intet grunnlag for å hevde at avføring funnet på åstedet/offeret og materiale funnet på Torgersen (sko, bukselomme og fyrstikkeske) knytter Torgersen til drapet på Rigmor Johnsen."

Byes konklusjoner bygger på grundige analyser av hver enkelt av de sakkyndiges rapporter. I avsnittet *"Oppsummering og konklusjon"* for så vidt gjelder Aasers/Skulbergs rapport skrev Bye (uthevelse i original):[261]

"3. De serologiske undersøkelsene er så uklart beskrevet og presentert fra Aasers side, at jeg vil anbefale at det innhentes uttalelse fra kvalifiserte medisinere (serologer) med hensyn til hvordan utsagnene kan eller må forstås."

Ståle Eskeland fulgte anbefalingen ved å henvende seg til professor dr. med. Trond Eskeland[262] med anmodning om å gi en faglig vurdering av Aasers/Skulbergs rapport.[263] Trond Eskeland avga uttalelse 3. mai 2004 med følgende konklusjon (uthevelse i original):[264]

"Konklusjon pkt. 9 – Oppsummering:

Det er påfallende at alt hva Aaser <u>unnlot</u> å gjøre, ville talt i favør av Torgersen, mens den verdiløse lukttesten ikke bare ble utført, men også brukt av Aaser til å knytte Torgersen til menneskeavføring og dermed til åstedet/avdøde. Det er uforståelig at Aaser ikke skjønte at lukttesten, som var den meste subjektive av alle de tester han brukte, var verdiløs. Likevel konkluderte han ut fra den.

Det er sterkt kritikkverdig at Aaser i rapporten til Kriminalpolitisentralen ikke sa klar fra at: Undersøkelsene gir ikke noe grunnlag for å knytte Torgersen til åstedet/avdøde."

Etter avtale mellom Ståle Eskeland og Trond Eskeland ble professor dr. med. Per Brandtzæg anmodet om å gi en vurdering av Aasers/Skulbergs

---

[261] S.st. s. 28.

[262] Trond Eskeland er bror av Ståle Eskeland.

[263] Brev til Trond Eskeland av 26. april 2004 er inntatt i dokumentsamlingen Avføringsbeviset 1957−2004 s. 191.

[264] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 38.

rapport i lys av Trond Eskelands uttalelse. Brandtzæg avga uttalelse 5. mai 2004, hvor det står (uthevelse i original):[265]

*"**Jeg kan fullt ut innestår for Eskelands vurdering av Aasers og Skulbergs to brev.***

Eskelands konklusjon om at Aaser ikke hadde noen mulighet ved fellingsreaksjoner til å si noe om avføringsprøvenes opphav, er utvilsomt riktig. Selv om immunologi som fag var lite utviklet i 1957, var det velkjent på den tiden hvordan en skulle utføre fellingsreaksjoner av den type Aaser ønsket å etablere. Det fantes dessuten selv på den tiden enda mer presise gelpresipitasjonsmetoder for immunologisk identifisering av proteiner.

Jeg er også enig i Eskelands vurdering av de øvrige testene som Aaser brukte."

Bye, Eskeland og Brandtzæg konkluderte altså med at ingen av undersøkerne i 1958 gjorde funn som knyttet Torgersen til avdøde eller åstedet. Det ville vært naturlig å avslutte arbeidet med dette. Imidlertid hadde Bye og Eskeland oppdaget at avføringsprøvene som var beskrevet i av undersøkerne i 1957−58 endret seg over tid. De foretok derfor en ny gjennomgang av samtlige rapporter for om mulig å finne ut hva endringene kunne skyldes. De avga uttalelse 22. juni 2004 med følgende konklusjon (uthevelser i original):[266]

"***Konklusjon del 2: Avføringsprøvene endret seg med tiden***

Innholdet i avføringsprøvene fra Torgersen ble endret fra desember 1957 til januar–mars 1958.

I <u>desember</u> var prøvene fra Torgersen <u>fattige</u> på planterester og med hår (hår i prøven fra utsiden av turnskoens hæl), mens prøvene fra avdøde/åstedet hadde et rikt innhold av planterester og ingen hår.

Tilstedeværelse av hår kan tyde på at prøven fra Torgersen var fra dyr, mens fravær av hår i prøvene på avdøde/åstedet kan tyde på at disse prøvene var fra menneske.

---

[265] S.st. s. 39.

[266] S.st. s. 102−103.

I januar–mars ble prøvene fra Torgersen like prøvene fra avdøde/åstedet med et rikt innhold av planterester og uten hår.

Prøvene endret seg ved:
a. Prøver som allerede var oppbrukt, dukket opp på nytt.
b. Det dukket opp avføring på steder hvor det før ikke hadde vært avføring (på turnsko, på fyrstikkeske og i bukselomme).

Vi kan ikke unngå å trekke den konklusjon at endringene skyldes at prøvematerialet fra Torgersen ble manipulert til ugunst for Torgersen.

Manipuleringen kunne skje fordi prøvene ble utsatt for minst 14 forflytninger i løpet av undersøkelsesperioden (desember 1957−mars 1958) og håndtert av et stort antall personer, alt uten tilfredsstillende kontroll."

Byes, Eskelands og Brandtzægs konklusjoner kan oppsummeres:

1. De sakkyndige undersøkelsene av avføringsbeviset som ble foretatt i 1958 lider av elementære og grunnleggende metodiske feil. Denne vurderingen bygger ikke på ny viten, men var åpenbar for enhver alminnelig godt skolert naturvitenskapsmann også i 1957−58.

2. De sakkyndige skulle selv ut fra egne funn ha trukket den konklusjon at materialet som ble funnet på Torgersens sko, på fyrstikkesken og i hans bukselomme ikke ga noe som helst grunnlag for å knytte Torgersen til drapet. I stedet trakk de den motsatte konklusjon: at materialet på skoen, fyrstikkesken og i bukselommen med stor grad av sikkerhet knyttet Torgersen til drapet. Vi viser til konklusjonen i Bye og Eskeland: *Oppsummering om avføringsbeviset* av 24. juni 2004:[267]

   "Gjennomgangen av undersøkernes rapporter (1. − 6. i Tabell I) viser entydig og udiskutabelt: Ingen av undersøkerne gjorde funn i avføringsprøvene som knytter Torgersen til åstedet eller avdøde. Erter og hvete var vanlig i kosten på 1950-tallet. Funn av dette i avføringsprøvene knytter ikke Torgersen til avdøde/åstedet.

---

[267] S. st. s. 7.

Riktignok konkluderer undersøkerne med det motsatte, men konklusjonen er uten støtte i deres egne funn. Konklusjonene kan derfor ikke tillegges noen som helst vekt. Dette vil også andre lett konstatere ved å gå gjennom de dokumenter som er utarbeidet av Bye, Eskeland og Brandtzæg (Tabell I).”

3. De første undersøkelsene som ble gjort av materialet på skoen (Fürst og Aaser) viste at det inneholdt hår og få eller ingen planterester, mens prøvene fra åstedet/offeret inneholdt mye planterester og ingen hår. Vi viser til konklusjonen i Bye og Eskelands oppsummering på dette punkt:[268]

   ”I desember var prøvene fra Torgersen fattige på planterester og med hår (hår i prøven fra utsiden av turnskoens hæl), mens prøvene fra avdøde/åstedet hadde et rikt innhold av planterester og ingen hår.”

   Eskeland og Bye trakk denne slutningen:

   ”Tilstedeværelse av hår kan tyde på at prøven fra Torgersen var fra dyr, mens fravær av hår i prøvene på avdøde/åstedet kan tyde på at disse prøvene var fra menneske.”

   Men verken Fürst eller Aaser trakk denne slutningen som deres egne funn på dette tidspunkt tilsa at de skulle ha trukket.

4. Nye undersøkelser som deretter ble foretatt (perioden januar – mars 1958) ga som resultat at prøvene fra Torgersen og prøvene fra åstedet/offeret fikk et likt innhold. Grunnlaget for denne konklusjonen er det utførlig redegjort for i Eskeland og Bye: *Endringer av avføringsprøvene fra desember 1957 til januar–mars 1958 av 22. juni 2004*. De har oppsummert innholdet i avførings-prøvene slik som det fremgår av undersøkernes egne beskrivelser i nedenstående tabell (deres tabell II):[269]

---

[268] S.st. s. 12.

[269] S. st. s. 89.

Tabell. Planterester i avføringsprøvene fra Torgersen (Bye og Eskelands tabell II)

	Desember 1957		**Januar, februar og mars 1958**				
	Fürst 9.-10.12.	Aaser/ Skulberg 22.12.	Fürst 8.-15.1.	Printz 17.1.	Printz 4.2.	Printz 24.2.	Arbo Høeg 21.3
Skohæl, prøve 1	-	-		+			+
- ” - , prøve 1b			+				+
Sko underside, prøve 2	-				+		
Klump fra bukselomme					+		+
Fyrstikkeske, flekk						+	
-”- , klump							+
Sko overside							+

- (minus) viser funn av få eller ingen planterester.
+ viser funn av rikelig med planterester.
Åpen rute: Undersøker hadde ikke prøven.

Eskeland og Bye konstaterte:[270]

> *”I januar–mars ble prøvene fra Torgersen like prøvene fra avdøde/åstedet med et rikt innhold av planterester og uten hår.”*
>
> Ingen av undersøkerne drøftet hva forskjellen i analyseresultat mellom de tidligste og de senere undersøkelser kunne bero på eller hvilke konsekvenser det burde ha med hensyn til om det var grunnlag for å trekke en konklusjon om at prøvene på Torgersen knyttet Torgersen til drapet.

[270] S. st. s. 102.

5. Bye og Eskeland påviste at Torgersens venstre turnsko var blitt tilført avføring etter at Torgersen var pågrepet og fratatt skoen. Vi gjengir fra Eskelands og Byes oppsummering på dette punkt (uthevelser i original):[271]

   "Prøve 1 var avskrapt av Fürst fra utsiden av turnskoens hæl i desember. Den var sparsom, var i ett prøveglass og ble oppbrukt av Fürst i desember sammen med Aaser. Likevel dukket prøven opp hos Printz den 17. januar og da i to prøveglass og hos Arbo Høeg den 21. mars. Begge fant rikelig med planterester i prøven, − i motsetning til Fürst og Aaser/Skulberg (Tabell II).

   Prøve 1b. Etter at Fürst hadde fjernet alt materialet fra utsiden av turnskoens hæl i desember som prøve 1, kunne Fürst i januar, da han pånytt fikk turnskoen tilbake fra KL (Kriminallaboratoriet), skrape av nytt materiale samme sted (prøve 1b). Fürst fant rikelig med planterester i prøve 1b, − i motsetning til hva han fant i prøve 1 (Tabell II).

   Prøve 1b var sparsom (noen få milligram) og ble oppbrukt av Fürst i januar. Printz som deretter mottok prøver tre ganger fra KL, fikk den ikke. Likevel dukket til slutt prøve 1b opp hos Arbo Høeg den 21. mars.

   Prøve 2 var avskrapt av Fürst fra turnskoens underside i desember. Den var sparsom og ble oppbrukt av Fürst i desember. Aaser/Skulberg fikk den ikke. Likevel dukket prøve 2 opp hos Printz den 4. februar. Da inneholdt prøve 2 mye planterester, − i motsetning til tidligere (Tabell II).

   ...

   Oversiden av venstre turnsko. Skoen var undersøkt av Fürst for avføring først i desember og så i januar. Fürst fant sparsomt med materiale på utsiden av hælen (prøve 1 og prøve 1b) og på skoens underside (prøve 2). Likevel fant Arbo Høeg i februar/mars, etter at skoen var sendt fra KL for tredje gang, ganske mye materiale på oversiden (lerretet og den oppstående gummikant) hvor Fürst ikke fant noe. Arbo Høeg skrapte ikke av alt, men fikk likevel nok til å lage tre preparater."

---

[271] S.st. s. 10−11.

Ingen av de sakkyndige reagerte på disse forholdene til tross for at det burde ha vært åpenbart, i hvert fall for noen av dem, at noe var galt.

Det nye materialet på skoen ble tolket til å være avføring med samme type planteceller (celler fra erter og hvete) som i avføringen på åstedet/offeret. Ingen av de sakkyndige reagerte på dette heller, til tross for at dette innholdet avvek helt klart fra hva noen av dem tidligere hadde funnet.

6. Bye og Eskeland "fulgte" de ulike prøvene over tid, for om mulig å finne rimelige forklaringer på at prøvene endret innhold. De har redegjort for 25 *"avvik"* i betydningen *"handlinger og resultater som vi ikke forstår og heller ikke kan forklare dersom undersøkelsene av avføringsprøvene hadde vært utført på vanlig måte"*.[272] De skriver i *Oppsummering om avføringsprøvene* av 24. juni 2004 (uthevelser i original):[273]

" Hver for seg kan det enkelte avvik som vi har funnet ... ikke tillegges avgjørende vekt. Noen avvik er av mindre betydning. Noen avvik kan også ha sin naturlige forklaring. Undersøkernes rapporter er ikke detaljerte nok til å avgjøre det. Men når vi ser avvikene i sammenheng, er det alt for mye som ikke stemmer. Vi kan derfor ikke unngå å trekke den slutning at Torgersens eiendeler ble påført ny avføring etter at Fürst den 9.−10. desember og Aaser/Skulberg den 11.−22. desember 1957 hadde undersøkt prøvene. Dette skjedde i januar–mars 1958, − ved at prøver gjenoppsto etter at de var oppbrukt og ved at avføring ble funnet på nye steder."

I konklusjonen skriver Bye og Eskeland (uthevelse i original):

Vi kan ikke unngå å trekke den konklusjon at endringene skyldes at prøvematerialet fra Torgersen ble manipulert til ugunst for Torgersen.

…

---

[272] Definisjonen er inntatt i Bye og Eskeland, Endringer i avføringsprøvene fra desember 1957 til januar 1958 av 22. juni 2004, Avføringsbeviset 1957−2004 s. 99 nederst.

[273] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 11−12.

> ***Det var bare ved en nøyaktig registrering av en rekke detaljer i undersøkernes rapporter … at vi kunne påvise avvikene og dermed manipulasjon av prøvene. Større avvik enn det vi har kunnet påvise, vil man ikke kunne vente å finne. Da ville manipuleringen blitt oppdaget i 1957/58, mens undersøkelsene pågikk.*** *"*
> …

Kommentar:

Bye, Eskeland og Brandtzæg har påvist at de sakkyndige i 1957−58 ikke hadde grunnlag for å trekke den konklusjon at avføringsbeviset knyttet Torgersen til drapet. Den samme konklusjon følger av uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon av 6. desember 2004, se punkt 4 nedenfor. Dette lar seg derfor ikke lenger hevde at avføringsbeviset knytter Torgersen til drapet.

Det er altså ikke slik at Bye, Eskeland og Brandtzæg bare har kommet med andre, mulige tolkninger av avføringsbeviset enn de sakkyndige i 1957−58 slik at Gjenopptakelseskommisjonen derfor kan velge hvem av de sakkyndige den vil tro på. Det er tilstrekkelig å konstatere at de sakkyndige i 1957−58 ikke hadde metoder for å si noe om hvorvidt avføring ett sted stammet fra et annet sted (se kapittel 9 punkt 4 om Den rettsmedisinske kommisjons uttalelse om dette), og at man ikke kan slutte fra likhet i innhold med hensyn til celler av erter og hvete i prøvene fra Torgersen og i prøvene fra åstedet/offeret til at dette viser at det er sannsynlig at Torgersen har vært på åstedet. Det siste er så elementært at det er uforståelig at de sakkyndige i 1958 kunne konkludere slik de gjorde.

Men uansett kan slutningen i 1958 ikke brukes som grunnlag for en fellende dom hvis avføring, som ikke var på Torgersen da han ble pågrepet, er tilført i ettertid. Bye og Eskeland har påvist at avføring må være tilført i ettertid.

Bye og Eskeland finner ikke annen forklaring på at avføring er tilført i ettertid enn at avføringsbeviset er manipulert. Heller ikke vi kan se noen annen mulig forklaring. Men selv om Gjenopptakelseskommisjonen ikke skulle være enig i at manipulasjon er skjedd, men skulle mene at tilførsel av avføring er skjedd på annen måte (uhell?) er det uten betydning i gjenopptakelsessaken. Den omstendighet at avføring må være tilført i ettertid medfører uansett at beviset blir verdiløst.

I tillegg til at avføring må være tilført i ettertid kommer alle de andre grunnleggende svakhetene ved de sakkyndiges undersøkelser og tolkninger som Bye, Eskeland og Brandtzæg har påvist gjennom sine meget grundige analyser. Når man leser deres uttalelser i lys av kritikken som Den rettsmedisinske kommisjon rettet mot rapportene fra 1957−58 (se punkt 4 nedenfor), er vi tilbøyelig til å konkludere med at professor Brandtzægs knusende karakteristikk av Aaser er dekkende for det meste av det arbeid som ble utført i 1957−1958:[274]

"Den sammenhengende rekke av helt elementære feil som Aaser har begått da han undersøkte avføringsprøvene, kan ikke forklares med fagets daværende utvikling, men må søkes andre steder."

Det er kort og godt ikke lenger mulig å legge til grunn at avføringsbeviset knytter Torgersen til drapet.

Vi tilføyer:

Fyrstikkeskene som Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet 7. desember 1958 ble beslaglagt samme natt under ransaking av Torgersen kl. 02.50. Dette fremgår av rapport utarbeidet av overkonstabel R. H. Jahrmann.[275] Det står ingenting her om at det da var avføring på den ene fyrstikkesken. Først mye senere, da Printz og Arbo Høeg fikk esken til undersøkelse er avføring på esken beskrevet, se deres rapporter av hhv. 24. februar 1958[276] og 21. mars 1958.[277]

Også avføringsklumpen i bukselommen er beskrevet på et sent tidspunkt, se Printz's rapport av 4. februar 1958.[278]

I lys av alle de endringene som skjedde med prøvene fra skoen, skriver Bye og Eskeland (uthevelser i original):[279]

---

[274] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 39.

[275] Dok. 6, Mappe I s. 98.

[276] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 173.

[277] S. st. s. 176.

[278] S. st. s. 161.

[279] S. st. 11.

"Med ovennevnte som bakgrunn ble det sannsynlig at også flekken på fyrstikkesken og klumpen i bukselommen, som først dukket opp i februar, var nyskapninger som ikke fantes hos Torgersen da han ble arrestert."

Vi er enige i denne vurderingen.

4. Uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon av 6. desember 2004

Den rettsmedisinske kommisjon har vurdert arbeidet til de rettsoppnevnte sakkyndige i 1958 (Fürst, Aaser/Skulberg, Printz og Arbo Høeg) i uttalelse av 6.desember 2004.[280] Selv om uttalelsen er forsiktig formulert, er det utvilsomt at kommisjonen frakjenner avføringsbeviset enhver betydning i forhold til spørsmålet om det knyttet Torgersen til drapet. Kommisjonen påpeker bl.a.:

- Ingen av de sakkyndige hadde noen gang vurdert om (antatt) avføring fra ett sted kunne stamme fra et bestemt annet sted.
- Det fantes ikke (og finnes heller ikke i dag) metoder for slik *"artsbestemmelse"*.

Kommisjonen konstaterer bl.a.:

- Det er usikkert om prøvene fra åstedet/offeret var avføring.
- De undersøkelser som ble gjort ga ikke grunnlag for å bestemme om (antatt) avføring var fra menneske eller dyr.
- De sakkyndige konsentrerte seg om likheter i innhold (celler fra erter og hvete) og så i stor grad bort fra ulikheter som de kjente til. Bl.a. så de bort fra at det i en prøve fra Torgersens sko ble funnet hår, som kunne tyde på at det var avføring fra dyr.
- Likhet med hensyn til erteceller gir ikke grunnlag for å konkludere med at avføringen på Torgersen stammet fra åstedet/offeret.

---

[280] Dokumentutdrag Bind IV s. 411.

Vi skal sitere noen avsnitt fra kommisjonens avsluttende *"Evaluering av sakkyndighetsrapportene sett i sammenheng"*:[281]

"I denne saken engasjerte politiet flere sakkyndige (Fürst, Aaser/Skulberg, Printz og Arbo Høeg, vår tilføyelse) *for å bistå med undersøkelser av biologiske spor sikret fra siktede og fra den døde/åstedet. Hensikten var å finne ut om de spor man hadde sett på siktedes sko samt noen andre spor fra siktede, var avføring, eventuelt om den var fra menneske, og om den i så fall kunne komme fra samme kilde som den antatte avføring funnet på den døde/åstedet. Dette var – og er – en uvanlig problemstilling innen etterforskning i drapssaker, og man hadde ingen etablert instans som hadde forensisk (rettsbiologisk) erfaring for oppdraget.*

...

... felles for alle er antakelig at de aldri hadde hatt lignende oppdrag. Ingen hadde erfaring med å "artsbestemme" avføring, ingen hadde antakelig erfaring engang med å identifisere et spor som avføring. Det er tvilsomt om noen av dem noen gang hadde sammenlignet avføringsprøver i den hensikt å bidra til å avgjøre om de kunne stamme fra samme eller ulik kilde. Det var neppe tilgjengelig noen skikkelig metodebeskrivelse for slike sammenligninger engang i rettsmedisinske lærebøker (det er det knapt i dag heller). Og det verken fantes eller finnes gode kilder med informasjon til hvilken grad av individuell variasjon det er mellom ulike avførings"prøver". I dag ville man hatt en viss sjanse til ved hjelp av DNA-markører å identifisere "kilden", men alt i alt ville oppdraget også nå ha bydd på betydelige utfordringer."

Stort nærmere en ren slakt av uttalelsene fra de rettsoppnevnte sakkyndige i 1958 er det vanskelig å komme.

Den rettsmedisinske kommisjon gir med andre ord full støtte til den konklusjon Bye, Eskeland og Brandtzæg kom fram til: Avføringsbeviset knytter ikke Torgersen til drapet.

---

[281] S. st. s. 422.

5. Oppsummering og konklusjon om avføringsbeviset. Status 2005

1. Analysene utført av Bye, Eskeland og Brandtzæg og uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon slår fast at de sakkyndige i 1958 ikke hadde faglig grunnlag for å trekke den konklusjon at avføringen på Torgersens eiendeler stammet fra avdødet/åstedet. Likevel gjorde de det.
2. Ny avføring ble påført Torgersens eiendeler i løpet av undersøkelsesperioden og oppbrukte prøver dukket opp på nytt. Begge deler skyldes mest sannsynlig at avføringsbeviset ble manipulert for å knytte Torgersen til drapet.

Konklusjon:

Avføringsbeviset knytter ikke Torgersen til drapet på Rigmor Johnsen.

6. Betydningen av avføringsbeviset i 1958 og 2001

Statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958:[282]

"De (dr. Fürst, professor Printz, professor Arbo Høeg, − vår tilføyelse) samstemte alle om at fæces fra avdøde (som hadde uttrådd under kvelningen) stemte nøyaktig overens med den fæces som ble påvist på Torgersens turnsko, hans venstre bukselomme og hans fyrstikkeske. Påtalemyndigheten presiserte at det er sjelden at man i det hele tatt får på seg menneskeavføring og at det også var påfallende at den fæces som fantes på Torgersens sko m.v. hadde stor likhet og ingen avvikelse fra avføringen på åsted og lik. Påtalemyndigheten ga derfor uttrykk for at man meget vel kunne forstå professor Henrik Printz når han uttalte at en slik overensstemmelse neppe var tilfeldig og at det etter hans oppfatning måtte konkluderes med at samtlige prøver stammet fra samme kilde, nemlig fra den drepte. Det måtte iallfall være forsvarlig å trekke den konklusjon at det måtte være overveiende sannsynlig at fæces på Torgersens sko m.v. skrev seg fra liket."

Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001:[283]

---

[282] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 43.

"Av den gjennomgang utvalget har gjort av de tekniske bevis, fremgår det at avføringsbeviset ikke er svekket ... og at og [dette beviset] med stor sannsynlighet ... fremdeles utpeker Torgersen som gjerningsmann."

Kommentar:

Det er ingen tvil om at juryen i 1958 bygde på at avføringen på Torgersens venstre turnsko, på fyrstikkesken og i hans ene bukselomme med stor grad av sikkerhet stammet fra åstedet og dermed knyttet ham til drapet.

Dette var utvilsomt feil.

Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 bygger på den samme feilen.

Kjæremålsutvalget har kanskje lagt vekt på uttalelsen fra professor dr. agric. Ola M. Heide som i brev til Oslo statsadvokatembeter av 23. september 2000 konkluderte med at sannsynligheten for at Torgersen hadde tråkket i avføring med et innhold tilsvarende det som ble funnet på åstedet et annet sted enn på åstedet var *"mindre enn 1/10 x 1/100 dvs. mindre enn 1 promille* (uthevelse i original)*"*.[284]

Heides uttalelse er så full av elementære faglige feil at kjæremålsutvalget burde ha forstått det. Vi viser til Byes gjennomgang av Heides uttalelse, med følgende konklusjon og avsluttende kommentar:[285]

"Professor Ola M. Heides rapport av 23. februar 2000 har meget store svakheter og mangler – både hva angår alminnelig fornuft – og faglig logikk. Den er også sterkt misvisende.

Avsluttende kommentar
Nivået på uttalelsene og formuleringene – både fra Statsadvokaten og fra den sakkyndige – er etter min mening av en kvalitet som ikke kan være

---

[283] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1564).

[284] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 115.

[285] Avføringsbeviset 1957−2004 s. 112.

forenlig med hva man må kunne kreve eller vente av fagfolk (det være seg jurister eller naturvitenskapsmenn) som uttaler seg til Høyesterett."

Vi viser også til uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon, som slår bena under Heides konklusjon. Man kan selvfølgelig ikke finne ut noe som helst hvis man ikke har metoder som gjør det mulig å svare på de spørsmål som skal besvares.

Kapittel 10. Barnålbeviset

1. Problemstilling

I kjelleren der liket ble funnet, lå det et gammelt grantre. Det har vært antatt at det var et gammelt juletre. I så fall var treet ca. ett eller flere år gammelt. Det har videre vært antatt at grannålene som ble funnet på kjellergulvet stammet fra juletreet. Treet var en del av bålet som lå delvis over, delvis innenfor liket. Treet ble avbildet i forbindelse med bilder av åstedet og bålmaterialet (figur 28 i kapittel 13). Det er ingen indikasjoner på at treet ble undersøkt av de rettsoppnevnte sakkyndige som uttalte seg om barnålbeviset, professor Henrik Printz og professor Elias Mork. Printz var på befaring i Skippergata 6b den 27. januar 1958 og på nytt sammen med Mork den 26. mars. Men treet var sannsynligvis fjernet allerede før den 27. januar, nærmere to måneder etter at drapet var begått.

Trappeavsatsen, kjellertrappen og kjellergulvet der Rigmor Johnsen ble funnet, ble delt inn i felter (figur 25). Fra hvert av disse feltene samlet politiet rusk og rask, som ble lagt i en eller annen form for beholder, betegnet som prøve og gitt et eget nummer. Eksempelvis er prøve 10 rusk og rask fra gulvfelt 10. De sakkyndige fikk oversendt prøvene. Barnålene i prøvene fra kjellergulvet (prøve 9 – 13) vil i det følgende bli omtalt som kjellernålene.

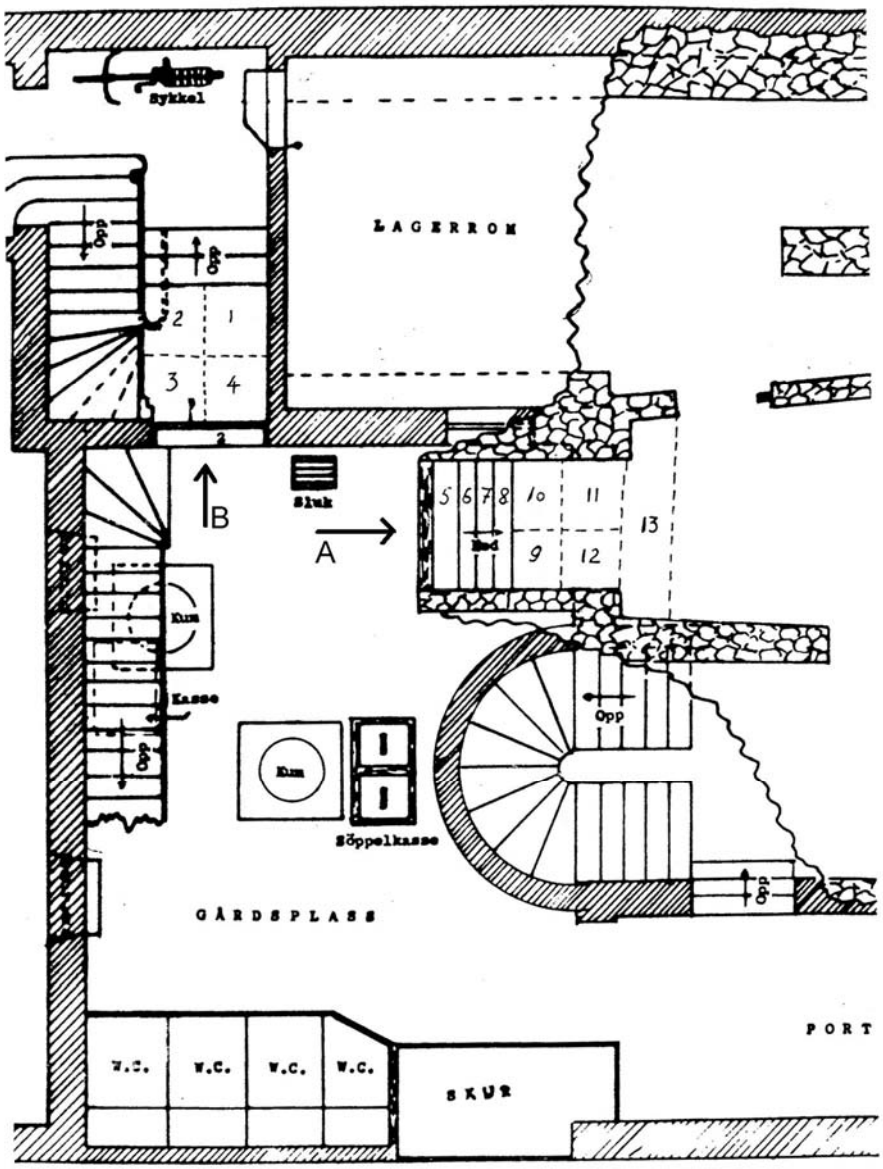

Figur 25. Politiets originaltegning fra 1957 av snitt gjennom Skippergata 6b. Til venstre på tegningen strekker bygningen seg videre fram til Skippergata og til høyre fram til Fred. Olsens gate. Pil A i gårdsplassen peker mot kjellernedgangen hvor feltene 5 – 8 er trappetrinnene ned til kjellergulvet hvor avdøde ble funnet. Kjellergulvet nærmest trappen er avmerket som feltene 9 – 13 hvor det ble samlet prøver og hvor Rigmor Johnsen lå. Pil B peker mot trappeavsatsen (feltene 1 – 4) hvor drapet skjedde. (Skissen ble laget av politibetjent O. Haugen i desember 1957. Pilene A og B er inntegnet av oss.)

Fra Torgersens klær samlet politiet tilsvarende alt rusk og rusk fra lommene og buksebrettene og la i beholdere. I beholderne med innhold fra Torgersens brun- og hvitstripede dress og blå ytterfrakk (antrekk 1) som Torgersen hadde på seg først på kvelden fredag den 6. desember

1957, fant Printz i alt fem barnåler. Disse nålene blir i det følgende omtalt som dressnålene. De fordelte seg slik:

- 1 barnål i høyre innerlomme på dressjakken
- 3 barnåler i oppbretten på høyre bukseben
- 1 barnål i oppbretten på venstre bukseben

Alle dressnålene var grannåler.

Politiets drapsteori bygger på at barnålene har kommet i dressen da Torgersen brakte liket ned i kjelleren og laget bålet.

Politiets drapsteori bygger videre på at barnålene i kjelleren og barnålene i dressen var helt like med hensyn til lengde og form og at de var sjeldne. Av disse grunner var det ifølge politiets drapsteori meget sannsynlig at barnålene i dressen stammet fra kjelleren og dermed knyttet Torgersen til drapet.

Problemstillingen i det følgende er for det første om forutsetningene med hensyn til likhet og sjeldenhet er holdbare. For det andre er problemstillingen om det er grunnlag for å slutte fra forutsetningene om likhet og sjeldenhet til svaret på spørsmålet om Torgersen hadde vært på åstedet.

Som det vil fremgå av gjennomgangen nedenfor, er det nå på det rene at kjellernålene og dressnålene var fra vanlig norsk gran, at de var relativt korte og at korte barnåler er vanlige. På trær som har hatt dårlige lys- og vekstforhold, vil man finne nesten bare korte barnåler. På trær som har hatt gode lys- og vekstforhold vil man finne at grener i bunnsjiktet ofte har korte barnåler. Konklusjonen er at de fem dressnålene ikke knytter Torgersen til åstedet/drapet.

2. Antrekk 1 har ikke vært i Skippergata 6b.

Før vi går inn på å drøfte likhet og sjeldenhet for dressnålene og kjellernålene (i punkt 3 og utover), skal vi i dette punkt 2 trekke fram andre forhold som viser at antrekk 1 ikke kan ha vært i Skippergata 6b. Alene på grunn av disse forhold kan de fem dressnålene ikke stamme fra kjelleren i Skippergata 6b.

I kapittel 13 punkt 5.1 har vi kommet til at gjerningspersonen umulig kan ha unngått å få blod på seg da han drepte Rigmor Johnsen og flyttet henne fra trappegangen til kjelleren. Det er også sannsynlig at han har fått på seg skitt fra kjellergulvet som var dekket av fuktig slam og at han har fått skitt og støv fra kjelleren forøvrig da han flyttet liket dit og bygde bålet rundt Rigmor Johnsen av til dels svært grove og skitne materialer. Takhøyden var inntil 140 cm og kjellerveggene sto nær inntil liket. Det var således vanskelige "arbeidsforhold".

Ifølge politiets drapsteori utførte Torgersen drapet da han hadde på seg den brun- og hvitstripede dressen og en mørk ytterfrakk (antrekk 1). Da politiet beslagla antrekket hjemme hos Torgersen var det ingen ting som tydet på at antrekket var forsøkt rengjort. Det ble ikke funnet blod, slam, støv og skitt på antrekket som sannsynliggjorde at den var brukt da Rigmor Johnsen ble drept og flyttet til kjelleren. Derimot ble det funnet mye rusk og rask i lommene og buksebrettene til dressen og som viste at dressen ikke hadde vært rengjort på lang tid. Alene disse funn utelukker at dressen har vært i Skippergata 6b og at de fem dressnålene stammet derfra.

Vi vil også trekke fram noen andre forhold som ytterligere underbygger at dressnålene ikke stammet fra Skippergata 6b:

I kjelleren var det omkring 30 ulike typer rusk og rask (treull, metallpartikler, agner av strå og havre o.a.). Printz lister opp alt rusket og rasket i dressen og i kjelleren i sin rapport av 4. februar 1958.[286] Med unntak av granvedpartikler og barnåler var det intet felles mellom elementene i kjelleren og elementene i dressen. Se nærmere kapittel 15.

Granvedpartiklene som ble funnet i seks av åtte mulige steder i Torgersen dress, kan ikke ha kommet fra kjelleren ut fra følgende enkle resonnement: Det er umulig å forklare at granvedpartikler og grannåler som fantes nær sagt over alt i dressen kunnet ha kommet dit uten at også annen type rusk fra kjelleren hadde funnet veien dit. Granvedpartiklene viser imidlertid at dressen har vært et sted hvor det var gran. Derfra kan også barnålene stamme. Disse forhold er i detalj drøftet av professor dr. philos Rune Halvorsen Økland i kapittel 2 i hans utredning *Barnålbeviset 1957–2005 Del A* (se gjennomgangen av utredningen nedenfor).

---

[286]Barnålbeviset 1957−2005 Del B s. 125−134.

Én barnål hadde funnet veien inn i innerlommen på Torgersens dressjakke. Torgersen hadde frakk på seg kvelden den 6. desember 1958, men uansett om frakken var av eller på, er plassering i dressjakkens innerlommen vanskelig å forklare dersom man påstår at barnålen kom fra kjelleren i Skippergata 6b.

Ingen av de forhold som er trukket fram ovenfor har vært drøftet tidligere. Men Torgersen påpekte under rettssaken at dressjakken var svært trang. Han ba om å få ta på seg jakken for å vise at det var vanskelig for en barnål å trenge inn i innerlommen.[287]

3. Barnålbeviset slik det ble presentert i 1958

To rettsoppnevnte sakkyndige, professor Henrik Printz og professor Elias Mork, avga skriftlige uttalelser om bevisverdien av barnålene i Torgersens dress.

Professor Printz's konklusjon var (vår understrekning): [288]

"Den type som forekommer i kjelleren utmerker seg ved å ha forholdsvis korte nåler som er temmelig jevnt avsmalende oppover og i toppen uttrukket til en skarp spiss. Det er hevet over enhver tvil at samtlige 5 nåler som er funnet på siktedes klær alle er av denne samme type og at de i enhver henseende stemmer med nålene fra kjelleren. I en blanding vil det være helt umulig å holde dem fra hverandre."

Professor Morks konklusjon var (vår understrekning):[289]

"Det er full overensstemmelse både i form og størrelse mellom de barnåler som stammer fra kjelleren og de barnåler som er samlet på siktedes klær.

---

[287] Verdens Gang 12. juni 1958, Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 109.

[288] S.st.

[289] Brev til Kriminallaboratoriet av 11. mars 1958 s. 3, Barnålbeviset 1957−2005 Del B s. 101.

Da barnålenes lengde i vesentlig grad er avhengig av vekstbetingelsene, mens formen er en mer arvelig egenskap, er det meget stor sannsynlighet for at så like barnåler, – både i lengde og form – er av samme mortre".[290]

Både Printz og Mork skrev dessuten i sine konklusjoner at *"med absolutt sikkert"* var det *"full overensstemmelse"* mellom dressnålene og kjellernålene.

Printz´s og Morks konklusjoner ble opprettholdt og forsterket da de forklarte seg under hovedforhandlingen 9. juni 1958. Printz seg før Mork.[291] Avisreferatene oppsummert viser følgende:

Printz uttalte om grannålene:

– eiendommelig og sjelden form
– meget sjeldne
– hadde aldri sett maken
– hadde vært inne på tanken at treet kunne komme fra Kaukasus
– muligens står vi foran en mutasjon.

Printz skriver ikke noe om dette i sin rapport av 4. februar 1958.

Mork bekreftet i sin forklaring Printz´s uttalelser på alle punkter (unntatt at Mork ikke hadde tenkt på gran fra Kaukasus). Mork utdypet Printz´s forklaring ved å si at det var meget stor sannsynlighet for at dressnålene stammet fra kjelleren i Skippergata 6b.

I kapittel 5 i sin utredning har Økland sitert og oppsummert alt det avisene skrev om barnålbeviset. Noen utvalgte sitater fra avisene illustrerer Printz´s og Morks uttalelser:

---

[290] Med *"mortre"* må Mork her sikte til barnåler fra samme tre, ikke et tre som er mor til andre trær, jfr. Laane og Høiland s. 94.

[291] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 24–25.

Printz (Aftenposten morgen 10. juni 1958):[292]

"Professoren hadde aldri sett maken, og han hadde til og med vært inne på tanken at juletreet kunne skrive seg fra Kaukasien."

Printz (Morgenbladet for 10. juni 1958):[293]

"Blom Har De sett nåler av den sjeldne type før?
Printz: Nei, aldri.
Blom: Hvorfor er nålene så korte?
Printz: Muligens fordi treet har vokst i skygge og i dårlig jord, muligens står vi foran en mutasjon.."

Mork (Morgenbladet 10. juni 1958):

"Professor Elias Mork bekreftet Printz´s uttalelser på alle punkter. Sammenligning av nålene i klærne og nålene direkte fra treet viser full overensstemmelse.
Dorenfeldt: Kan De gi oss noen sannsynlighetsgrad?
Mork: Jeg vil nødig nevne prosenttall, men jeg vil si at jeg anser det for meget sannsynlig at nålene stammer fra samme tre. Jeg finner det dessuten påfallende og eiendommelig at ingen av de nåler som ble funnet i klærne ligner det minste på de nåler man kan finne ute i skog og mark."

Mork (Aftenposten morgen 10. juni 1958):[294]

"Statsadvokaten: − Vil De betegne det som sikkert at han ikke kan ha fått disse barnålene på seg noe annet sted?"
Professor Mork: − Så sterkt vil jeg ikke uttrykke meg, men på grunnlag av den fullstendige overensstemmelse både i størrelse og form vil jeg si at det er meget stor sannsynlighet for at han har fått dem på seg av juletreet på åstedet.

---

[292] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 72−73. Morgenposten 10. juni 1958 refererer Printz på samme måte, både med hensyn til sjeldenhet *("aldri ... sett maken")* og med hensyn til muligheten for kaukasisk opprinnelse. Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 82−83.

[293] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 80−81.

[294] S. st. s. 72−73.

Advokat Blom: − Har De også vært inne på den tanken at dette juletreet kunne stamme fra Kaukasien?
− Nei. Det kan være hugget hvor som helst i Norge. De eiendommelige nålene kan det ha fått av at det har grodd på skrinn jord og i skygge."

Mork (Arbeiderbladet 10. juni 1958):[295]

"Fra 1935 begynte jeg med undersøkelser som gikk ut på å granske nedfall fra trærne, og disse erfaringene gjennom et tidsom av sju år, har jeg samlet i et tidsskrift som retten kan se her.[296] *I de mange hundre prøver som ble foretatt, har jeg aldri sett en barnål med en form som de som ligger på rettens bord, og som ble funnet på åstedet. Det er ganske eiendommelig at ikke en av de fem på tiltaltes klær stemmer overens med de mange millioner som finnes i skogene våre. Hvis man derimot blander dem med nålene fra åstedet, ville det være helt umulig å finne noen som helst slags forskjell."*

Mork (Morgenposten 10. juni 1958):

"Det kan for eksempel skyldes en mutasjon, sa professoren, som konkluderte med at det var full overensstemmelse mellom nålene fra Torgersens klær og fra åstedet."

Kommentar:

At utsagnene i retten fra Printz og Mork resulterte i en allmenn aksept av at kjellernålene og dressnålene var meget spesielle, går indirekte fram av avisreferatene. Der var det ingen kritiske merknader til forklaringene.

Ut fra de skriftlige rapportene til de sakkyndige og avisreferatene, må det være på det rene at juryen har oppfattet Printz´s og Morks forklaringer slik at kjellernålene og dressnålene var helt like og at de var meget sjeldne. Uttalelsene om en mulig mutasjon gjorde at juryen ikke kunne tvile. At den samme mutasjon fra to forskjellige trær skulle finnes i hhv. Torgersens dress og i kjelleren, måtte juryen se bort fra; altså kom barnålene i Torgersens klær fra barnålene i kjelleren.

---

[295] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 75−76. Morgenbladet 10. juni refererer i hovedsak det samme. Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 80−81.

[296] Ifølge Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 ble artikkelen ikke dokumentert.

En indirekte bekreftelse på at juryen må ha blitt sittende igjen med inntrykket av de sakkyndige virkelig mente at barnålene var en mutasjon, ga Dorenfeldt i en artikkel fra 1959 (våre understrekninger):[297]

"[Barnålene] var flattrykte, jevnt avsmalende mot toppen og uttrukket til en skarp spiss, en eiendommelig form som måtte oppstått ved mutasjoner."

Det samme skrev tannlege Strøm i 1963.[298] Han var til stede da Printz og Mork forklarte seg under hovedforhandlingen.[299]

"The young man had changed his clothes in the night, but on the suit he had been wearing five pine-needles[300] were found which showed a rare mutation also present in the Christmas tree covering the body."

En mutasjon er så å si per definisjon unik. Det må med nødvendighet lede til en konklusjon som også juryen må ha trukket: Torgersen hadde vært på åstedet.

Herav følger:

Var nålene så sjeldne som Printz og Mork påsto, måtte juryen trekke den konklusjonen at dressnålene knyttet Torgersen til åstedet.

Barnålene på Torgersens klær var således i 1958 et sikkert bevis for at Torgersen var gjerningspersonen.

---

[297] Seksualdrapet i Skippergaten i Oslo, Nordisk tidsskrift for Kriminalteknikk 1959. Artikkelsamlingen s. 68.

[298] Publikasjonen Forensic Immunology, Medicine, Pathology and Toxicology, Report of the Third International Meeting April 16−24, 1963. Artikkelsamlingen s. 74.

[299] Det fremgår av Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 14 at Strøm ankom kl. 13.15 den 9. juni og at Printz og Mork deretter forklarte seg om barnålbeviset.

[300] Pine på engelsk er furu. "Pine" er derfor feil oversettelse av gran, som på engelsk heter spruce.

4. Feil ved barnålbeviset slik det ble presentert og lagt til grunn i 1958

Barnåler fra kjelleren i Skippergata 6b er fremdeles i behold og er blitt undersøkt på nytt i de senere år. Barnålene fra dressen finnes ikke lenger, men siden dressnålene og kjellernålene var like hverandre ifølge Printz og Mork, er det tilstrekkelig å undersøke kjellernålene for å få vite hvordan dressnålene så ut. (Hvis det ikke legges til grunn at kjellernålene og dressnålene var noenlunde like, faller jo barnålbeviset bort alene på dette faktum.)

Det foreligger uttalelser om bevisverdien av barnålene fra professor dr. philos. Klaus Høiland og professor dr. philos. Morten Laane, Biologisk institutt, Universitetet i Oslo (1998, 2000 og 2003)[301] og fra Norsk institutt for skogforskning – NISK (1999, mai 2001 og juni 2001)[302] og fra professor dr. philos. Rune Halvorsen Økland, Botanisk museum, Universitetet i Oslo (2005). Det foreligger også to korte notater fra forstkandidat Ragnvald Aaheim (1976),[303] men som vi ikke kommenterer. De blir imidlertid gjennomgått av Økland i hans kapittel 6.

Sammenfattet er konklusjonene: Både Laane og Høiland og NISK finner at kjellernålene er vanlige korte grannåler fra vanlig norsk gran som ikke kan skilles fra andre prøver av korte grannåler. Laane og Høiland trekker derfor den konklusjon at barnålbeviset ikke er noe bevis som knytter Torgersen til drapet/åstedet. NISK uttaler derimot at de har tillit til Printz´s og Morks konklusjoner. NISK begrunner ikke sin tillitserklæring (den kan ikke begrunnes faglig) og den står i skarp kontrast til NISKs egne funn.

Økland har foretatt en detaljert gjennomgang av NISKs og Laane og Høilands dokumenter så vel som av alle andre dokumentene som angår barnålbeviset. Utredningen er på ca. 130 sider og er inndelt i 10 kapitler. Hans kapittel 1 utgjør sammenfatningen. I stedet for å omskrive det Økland allerede har skrevet, siterer vi først hans kapittel 1. Dernest vil vi trekke fram noe fra hans øvrige kapitler. Siden sitatene er uforandret, ber

---

[301] Inntatt i Barnålbeviset Del B.

[302] S.st.

[303] S.st.

vi leserne være oppmerksomme på at henvisninger til kapitler og figurer i sitatene gjelder Øklands egen utredning.

Øklands kapittel 1 (sitat):

”Kapittel 1: Oppsummering om barnålbeviset

Oppdraget og konklusjonen

Mandatet for mitt oppdrag som sakkyndig i Torgersen-saken (se kapittel 10) har vært å gjennomgå alle dokumenter som var knyttet til barnålbeviset, og besvare følgende fem spørsmål:

1. Er de undersøkelser som professor Printz og professor Mork foretok utført i samsvar med forsvarlig naturvitenskapelig fremgangsmåte?

2. Kunne de ha foretatt andre undersøkelser enn de som ble gjort ifølge rapportene (f.eks. mikroskopering med sikte på å undersøke om det var soppvekst på nålene) og som eventuelt kunne ha gitt et bedre grunnlag for å si noe om barnålene fra kjelleren og fra dressen hadde samme eller forskjellig opphav?

3. Printz og Mork konkluderte med at nålene fra kjelleren som de undersøkte og nålene fra Torgersens dress var ”like” med hensyn til lengde og form. Gir deres egne funn grunnlag for å trekke en slik konklusjon?

4. Forutsatt at det er ”likhet”: Gir rapportene etter sitt eget innhold grunnlag for å slutte noe om sannsynligheten for, eller at det er sikkert at, barnålene i Torgersens dress kommer fra kjelleren?

5. Er det faglig dekning for den bevisverdi kjæremålsutvalget tillegger barnålbeviset i kjennelsen av 28. november 2001?

Min sakkyndige uttalelse er delt inn i ti kapitler:

Kapittel 1: Oppsummering om barnålbeviset.
Kapittel 2: Professor Henrik Printz´s rapport av 4. februar 1958.
Kapittel 3: Professor Elias Morks rapport av 11. mars 1958.
Kapittel 4: Printz´s brev av 6. juni 1958.
Kapittel 5: Printz´s og Morks forklaringer i retten i 1958.
Kapittel 6: Forstkandidat Ragnvald Aaheim: To rapporter fra 1973.
Kapittel 7: Professorene Morten Laane og Klaus Høiland: Tre rapporter; fra 1998, 2000 og 2003.
Kapittel 8: Norsk Institutt for skogforskning (NISK): Tre brev; fra 1999, mai 2001 og juni 2001.
Kapittel 9: Høyesteretts kjæremålsutvalgets kjennelse 2001.
Kapittel 10: Professor Rune Halvorsen Øklands mandat for oppdraget som sakkyndig, hvordan oppdraget ble utført og kvalifikasjoner.

Som vedlegg til uttalelsen følger de dokumentene som kapitlene omhandler og noen andre dokumenter som også er trukket fram i de ulike kapitlene.

De tre første spørsmålene i mitt mandat refererer seg til dokumenter som blir gjennomgått i kapitlene 2 – 5. Det fjerde spørsmålet er av mer generell karakter, og grunnlaget for mitt endelige svar legges i kapitlene 2 – 8. Spørsmål 5, som også tar opp i seg alle de andre spørsmålene, blir gjennomgått i kapittel 9.

Mine direkte svar på de fem spørsmålene framgår av kapittel 10. Oppsummert er svaret:

Funn av fem vanlige korte grannåler fra vanlig norsk gran i dressen til Fredrik Fasting Torgersen knytter ham ikke til åstedet. Barnålbeviset er intet bevis.

Jeg gir først en kort begrunnelse for konklusjonen før begrunnelsen oppsummeres i resten av dette kapittelet. Dokumentasjonen finnes i kapitlene 2 – 9.

Kort begrunnelse for at barnålbeviset ikke er noe bevis

Rigmor Johnsen ble funnet drept i kjelleren i Skippergt. 6b. Drapsmannen hadde flyttet henne dit like etter drapet. Delvis over, delvis ved siden av liket lå det bl.a. store treplater, trebjelker, en gammel sofa, papp og et gammelt grantre. Drapsmannen hadde forsøkt å tenne på materialene, men det ble bare en ulmebrann som brannvesenet slukket.

Det har vært antatt at grantreet i kjelleren i Skippergt. 6b var et juletre. Juletreet ble ikke undersøkt, men politiet samlet en del materiale fra kjelleren, hvori også grannåler inngikk.

Professorene Henrik Printz og Elias Mork undersøkte de fem korte grannålene som ble funnet i dressen (dressnålene) til Fredrik Fasting Torgersen og de korte grannålene fra kjelleren i Skippergt. 6b (kjellernålene). De konkluderte at dressnålene kom fra kjellernålene; se Printz´s rapport av 4. februar 1958 (kapittel 2) og Morks rapport av 11. mars 1958 (kapittel 3). Konklusjonen deres ble forsterket da Printz og Mork forklarte seg i retten og påsto at nålene hadde en eiendommelig form og var meget sjeldne (kapittel 5). Dette er barnålbeviset.

Barnålbeviset var et av de tre tekniske bevisene som lå til grunn da Torgersen ble dømt i 1958, og som Høyesteretts kjæremålsutvalg (2001) fortsatt anser som bevis.

Korte grannåler finnes på nesten ethvert tre av vanlig norsk gran. Grannåler blir korte, avflatete og tilspissete (koblete egenskaper)[304] når de får for lite lys det året de dannes.

---

[304] Tilspisset betyr at nålene smalner av temmelig jevnt fram mot spissen, som da blir en skarp spiss – i motsetning til det en finner hos lange nåler.

Fornyete undersøkelser i de senere år av kjellernålene har vist at kjellernålene er fra vanlig norsk gran, og som ikke kan skilles fra andre prøver av korte grannåler (dette kapittel og kapitlene 7 og 8). Dressnålene er tapt og kan derfor ikke lenger sammenliknes med kjellernålene. Men hvis vi går ut fra Printz´s og Morks beskrivelser, som sier at kjellernålene og dressnålene var like, så var også dressnålene korte grannåler fra vanlig norsk gran.

Printz´s og Morks konklusjoner har således ikke dekning i deres egne funn eller i de andre undersøkelsene. Allerede analysen av Printz´s og Morks skriftlige rapporter fra 1958 og av Printz´s og Morks utsagn i retten viser dette (se kapitlene 2, 3 og 5).

Det ble ikke påvist spesielle kjennetegn ved kjellernålene og dressnålene som knyttet dem sammen. Den eneste likhet var at nålene var korte. Det finnes ingen detaljert dokumentert kunnskap om hvordan nåler med ulik størrelse fordeler seg på norske grantrær, men korte grannåler er ikke sjeldne. Det var, og er, således ikke noe saklig grunnlag for å påstå at dressnålene stammet fra kjelleren i Skippergt. 6b.

Forklaringen på at Mork og Printz knyttet Torgersen til Skippergt. 6b og drapet, må derfor søkes andre steder enn i undersøkelsen av grannålene. Deres uttalelser skyldtes enten uvitenhet eller at de uttalte seg mot bedre vitende.

Nedenfor følger en utdypning av ulike sider ved barnålbeviset. For ytterligere detaljer, se gjennomgangen i kapitlene 2 – 10.

Barnålbeviset i 1958

Printz skrev i sin rapport av 4. februar 1958 (kapittel 2) at grannålene fra kjelleren i Skippergt. 6b og de fem nålene fra Torgersens brun- og hvitstripede dress og var korte og tilspissete, men unnlot bl.a. å fortelle at nålene var avflatete.

Dressnålene fordelte seg slik: Én nål lå i den ene bukseoppbretten, tre i den andre oppbretten og én i dressjakkens innerlomme. Torgersen hadde frakk utenpå dressen. Bukseoppbrettene og dresslommene var for øvrig særdeles rike på ulike typer rusk (kapittel 2), noe som viser at dressen ikke hadde vært rengjort på lang tid. I kjelleren hvor avdøde ble funnet var det ca 30 ulike typer rusk (agner og strå av havre, treullfragmenter, metallpartikler o.a.), men rusk av samme type som i dressen ble ikke funnet – med unntak av grannåler og granvedpartikler. Granvedpartiklene kan ikke henføres til kjelleren (kapittel 2). Av alle typer rusk som var i kjelleren, var det etter politiets teori altså utelukkende fem grannåler som hadde funnet veien inn i Torgersens dress. Grannålene lå, bemerkelsesverdig nok, tre forskjellige steder; en av nålene til og med i dressjakkens innerlomme.

Mork skrev i sin rapport av 11. mars 1958 (kapittel 3) at nålene var korte, tilspissete og avflatete. Mork målte også nålene og fant at kjellernålene var 5 – 9 mm, mens de fem dressnålene var 6 – 8 mm.

Dette var alt Printz og Mork fant da de undersøkte dressnålene og kjellernålene. Undersøkelsene ble gjort med det blotte øyet, eventuelt med bruk av håndlupe.

Mikroskopering av nålene er ikke rapportert. Printz og Mork skrev at nålene var like, men den undersøkelsesmetodikken som ble brukt, muliggjør ikke annet enn påvisning av en overfladisk likhet. Printz og Mork var imidlertid bastante i sine konklusjoner. Begge skrev i sine rapporter at *"med absolutt sikkerhet"* var det *"full overensstemmelse"* mellom dressnålene og kjellernålene. Mork skrev også at *"det [er] meget stor sannsynlighet for at så like barnåler, – både i lengde og form – er av samme mortre"*.

Printz og Mork sine skriftlige rapporter om grannålene er meget knappe, men likevel rike på feil som påpekt i kapitlene 2 og 3. Printz, som senere undersøkte grannåler fra Torgersens hjem, beskriver på nytt dressnålene og kjellernålene i et brev av 6. juni 1958. Også dette brevet er fullt av feil – og også på andre måter uetterrettelig – slik at det ikke kan tillegges noen vekt (kapittel 4).

Da Printz og Mork forklarte seg i lagmannsretten i juni 1958 gikk de atskillig lenger enn i sine skriftlige rapporter med hensyn til å beskrive nålenes sjeldenhet. Avisreferatene er såpass fyldige og samstemte at vi vet med stor grad av nøyaktighet hvordan ordene falt. Om selve innholdet i uttalelsene kan det derfor ikke reises tvil. Dette er det detaljert redegjort for i kapittel 5.

Printz forklarte seg først. Han uttalte om grannålene:

– eiendommelig og sjelden form
– meget sjeldne
– hadde aldri sett maken
– hadde vært inne på tanken at treet kunne komme fra Kaukasus
– muligens står vi foran en mutasjon.

Printz skriver <u>ikke</u> noe om dette i sin rapport av 4. februar 1958.

Mork bekreftet i sin forklaring Printz´s uttalelser på alle punkter (unntatt at Mork ikke hadde tenkt på gran fra Kaukasus). Mork utdypet Printz´s forklaring ved å si at det var meget stor sannsynlighet for at dressnålene stammet fra kjelleren i Skippergt. 6b.

At utsagnene i retten fra Printz og Mork resulterte i en allmenn aksept i retten av at kjellernålene og dressnålene var meget spesielle, går også fram av avisreferatene. Det var ingen kritiske merknader til forklaringene. Tilsvarende gjenspeiles i artikler av statsadvokat L. J. Dorenfeldt og tannlege Ferdinand Strøm (sakkyndig på tannbittbeviset). De skrev begge – uten forbehold – at treet i kjelleren i Skippergt. 6b var en mutasjon (Dorenfeldt 1959, Strøm 1963). Også Torgersens forsvarer, høyesterettsadvokat Knut Blom, godtok at nålene var sjeldne (kapittel 5). Han sa at de kanskje var mindre sjeldne i Sverige, og at nålene kunne ha kommet i dressen den gangen dressens forrige eier Eilif Støleggen brukte dressen og overnattet i en barhytte i Sverige.

Hvordan Printz´s og Morks utsagn ble oppfattet i retten er viktig, fordi det var dette retten bygde sin avgjørelse på da Torgersen ble dømt.

Var nålene så sjeldne som Printz og Mork påsto, var det ikke unaturlig at retten trakk den konklusjonen at dressnålene knyttet Torgersen til åstedet.

Barnålbeviset er intet bevis

Allerede i 1973, da Torgersen begjærte saken gjenopptatt, fikk retten seg forelagt en kort rapport fra forstkandidat Ragnvald Aaheim (kapittel 6) hvor han beskriver korte, avflatete og tilspissete grannåler. Aaheims rapport viser at han oppfattet slike grannåler som vanlige. Hans rapport ble oversett av retten.

I forbindelse med at Torgersen begjærte saken gjenopptatt på slutten av 1990-tallet, påviste biologiprofessorene Morten Laane og Klaus Høiland (1998) at grannåler av den type som Printz og Mork beskrev fra kjelleren og dressen, er vanlig på norsk gran. Trær som vokser under dårlige lysforhold (undertrykte trær) eller greiner og skudd som har dårlige lysforhold på trær som ellers er i god vekst, utvikler nåler som er korte, avflatete og tilspissete (se kapittel 7). Laane og Høiland påpekte at kort, avflatet og tilspisset er egenskaper ved grannåler som henger sammen (koblete egenskaper).

Laane og Høilands konklusjon var – basert på Printz´s og Morks egne beskrivelser sammenholdt med egne undersøkelser av grannåler fra vanlig norsk gran – at dressnålene og kjellernålene var vanlige, korte grannåler fra vanlig norsk gran (*Picea abies* (L.) Karst).

At konklusjonen til Laane og Høiland fra 1998 var riktig, er senere bekreftet både av Høiland og Laane (2000, 2003) og av Norsk institutt for skogforskning – NISK (mai 2001, juni 2001). Begge grupper undersøkte nåler fra kjelleren i Skippergt. 6b (kjellernålene) som hadde vært oppbevart hos politiet siden 1957. NISK arbeidet på oppdrag fra påtalemyndigheten.

Både Laane og Høiland og NISK fant: Kjellernålene er fra vanlig norsk gran. Det finnes ingen spesielle trekk ved kjellernålene som skiller dem fra andre prøver av korte grannåler (se kapitlene 7 og 8).

Jeg siterer fra Høiland og Laanes artikkel fra 2003: ”*All tvil om at dette kunne være noe eksotisk treslag ble ryddet vekk ved første blikk. De [grannålene] målte 5,3 – 9,3 mm og var avflatete, temmelig jevnt avsmalnende og uttrukket til en skarp spiss (figur 3). Videre var de gråbrune, ganske nedbrutte og infisert med granskyttesopp* Lophodermium piceae.*”*

(Høiland og Laanes figur 3 gjengis nedenfor som figur 4).

Det er grunn til å stille spørsmål om hvorfor Printz og Mork ikke beskrev at det var soppvekst på kjellernålene og at nålene var nedbrutte. Fire punkter skal trekkes fram:

(1) Kan det være at soppvekst og nedbrytning ikke var tilstede i 1958 da Mork og Printz undersøkte kjellernålene? Dette er, som det er påpekt av Høiland og Laane (2003), lite trolig. Det er grunn til å tro at nålene og juletreet på det tidspunktet drapet

på Rigmor Johnsen fant sted, hadde ligget i kjelleren minst siden julen 1956 (nesten ett år). Ifølge politiet var kjellergulvet dekket av fuktig slam, som skulle fremme nedbrytning og soppvekst. Oppbevaring av nålene tørt hos politiet siden 1957 tilsier at nålenes utseende har endret seg lite etter dette tidspunktet.

(2) Oppdaget ikke Printz og Mork nedbrytningen og soppveksten fordi de ikke mikroskoperte? (Uttalt soppvekst og sterk nedbrytning kan ses med det blotte øyet).

(3) Hvorfor så Printz og Mork på tverrsnittpreparater (som vanligvis blir laget med tanke på mikroskopi), mens de unnlot å mikroskopere nålenes overflate? Kan det tenkes at soppvekst og nedbrytning var forskjellig på kjellernålene og dressnålene og at Printz og Mork derfor underslo dette? Kan dette være forklaringen på at de ikke redegjorde for mikroskopiske undersøkelser i sine rapporter? Mikroskopi ville tydelig ha vist kjellernålenes soppvekst og nedbrytningsgrad. Slike funn på kjellernålene måtte ha tvunget Printz og Mork til å fortelle om det var tilsvarende funn knyttet til dressnålene. Dersom det virkelig var samsvar mellom dressnålene og kjellernålene, ville det ha vært et argument (om enn ikke særlig sterkt) for at dressnålene og kjellernålene hadde felles opphav. Det er bemerkelsesverdig om Printz og Mork lot en slik sjanse gå fra seg til å underbygge sin konklusjon.

(4) Hvorfor kuttet Printz og Mork dressnålene for å undersøke nålenes tverrsnitt uten å beskrive nålenes overflate, når overflatemikroskopering, som skulle kunne gi mer informasjon, kunne gjøres uten å ødelegge noen av dressnålene? (Det var jo bare fem av dem).

Det er også grunn til å stille spørsmålet hvorfor Mork bare undersøkte grannålene fra kjellerens gulvfelt 9, 10, 11 og 12, men unnlot å beskrive grannålene fra gulvfelt 13, som han også hadde mottatt. (Det er tegning av kjelleren og gulvfeltene i kapittel 3). Var grannålene fra gulvfelt 13 mer ulike dressnålene enn nålene fra de øvrige gulvfeltene?

Dressnålene er tapt, så de kan ikke lenger undersøkes. Men siden Mork og Printz beskrev at dressnålene var like kjellernålene, så må man gå ut fra at også dressnålene var ordinære korte grannåler. Hvis dressnålene ikke var nettopp det, faller hele barnålbeviset allerede på dette faktum.

Det vil for alltid være et mysterium hvorfor Printz og Mork uttalte seg slik at de knyttet Torgersen til åstedet og dermed til drapet gjennom sine grannåleundersøkelser.

Vi vet at de visste at de bare hadde rapportert en enkel visuell undersøkelse av grannålene.
Vi vet at de visste at deres undersøkelser bare kunne påvise en overfladisk likhet.
Vi vet at Mork visste hvordan korte og lengre grannåler fra vanlig norsk gran så ut.
Vi vet at Mork visste at undertrykte grantrær har korte nåler.
Vi vet at Mork visste at grannåler blir korte når de får for lite lys under veksten.

Alt dette framgår av deres rapporter (kapitlene 2 og 3). Som erfaren skogforsker må Mork dessuten ha visst, da han skrev om grannålene at *"formen [tilspisset og avflatet] mer er en arvelig egenskap",* at han ikke hadde noe faglig grunnlag for denne påstanden. Mork kom med den samme uttalelsen da han senere forklarte seg i retten.

Om grannåler og undertrykte grantrær

Den kunnskapen om grannålers utseende som er relevant i forhold til barnålbeviset er, i hovedtrekk, allment kjent blant botanikere og barskogforskere, og var det også i 1958.

Grannåler fra vanlig norsk gran varierer betydelig i form og størrelse. (Dette nevner også Printz i sin rapport av 4. februar 1958). Form og størrelse avhenger av vekstbetingelsene, særlig lysforholdene, det året nålene vokste ut. Nålene blir korte, avflatete og tilspissete under dårlige lysforhold, mens de blir lange, kraftige, jevntykke fram mot spissen og tilnærmet firkantete (rombiske) i tverrsnitt når de utvikles under gode lysforhold.

Det finnes ikke grundige vitenskapelig undersøkelser av grannåler når det gjelder fordelingen av ulike egenskaper (lengde, form, levetid, etc.) innen enkelttrær, mellom enkelttrær, mellom skogbestander eller mellom ulike geografiske områder. Antakelig skyldes det at dette ikke har hatt særlig akademisk eller praktisk interesse.

Ved et litteratursøk den 31. oktober 2004 i databasen ISI Web of Science, som skulle inneholde alle relevante internasjonale tidsskrifter langt tilbake, ble det 118 treff med søkestrengen "Picea abies AND needle AND (size OR length OR distribution)". Det var imidlertid bare én referanse til en vitenskapelig artikkel som hadde en viss relevans til spørsmålet om fordeling av nåleegenskaper på grantrær (Niinemets, U. 1997: Acclimation to low irradiance in *Picea abies*: Influences of past and present light climate on foliage structure and function. Tree Physiology; bind 17, side 723 – 732). I denne artikkelen påvises variasjon i nålestruktur og nålenes levetid både innen det enkelte tre som mellom trær. Det påvises at lysforhold og derfor nålenes plassering gjenspeiler en gradient fra tretopp til bakken og er viktig for nålenes utseende. Men heller ikke denne artikkelen gir noen informasjon om hvordan størrelse på grannåler normalt varierer, som kan knyttes til problemstillingene i Torgersen-saken.

Rapportene til Laane og Høiland om grannåler (Laane og Høiland 1998, Høiland og Laane 2000, 2003) tilfredsstiller ikke kravene til en vitenskapelig artikkel i et internasjonalt tidsskrift. Men deres dokumentasjon og tolkninger av data, som er bekreftet av NISK (mai 2001, juni 2001), har likevel en kvalitet som berettiger å bruke dem som grunnlag for slutninger om korte grannåler og deres forekomst. Til sammenlikning holder Printz´s og Morks rapporter ikke den minstestandarden man må kreve av faglig baserte undersøkelser (se kapitler 2, 3 og 4).

Variasjonen mellom grannåler illustreres på de påfølgende sider ved å vise bilder av noen få grannåleprøver, innhentet på senhøsten 2004. [305] Det som beskrives nedenfor kan enhver forvisse seg om ved en tur i granskog.

[305] Bildene i figur 1, 2 og 3 ble laget ved hjelp av en vanlig dokumentskanner/bildeskanner som brukes i tilslutning til vanlige kontor- og hjemmedatamaskiner. I dette tilfelle ble det brukt en Canon CanoScan N670U. Kvistene/ nålene ble lagt på skannerens glassplate sammen med et lengdemål og skannet. Figur 1, hvert bilde i figur 2 og i figur 3 utgjør et eget skann. Lengdemålet fra hvert skann er beholdt på bildene for å sikre lengdemålene uavhengig av eventuelle senere endringer av bildene ved kopiering o.a. Teknikken som er brukt er enkel, men får likevel fram grannålenes lengde og form. Avbildingsteknikken fører til at nålene gir en svak skygge på bildene.

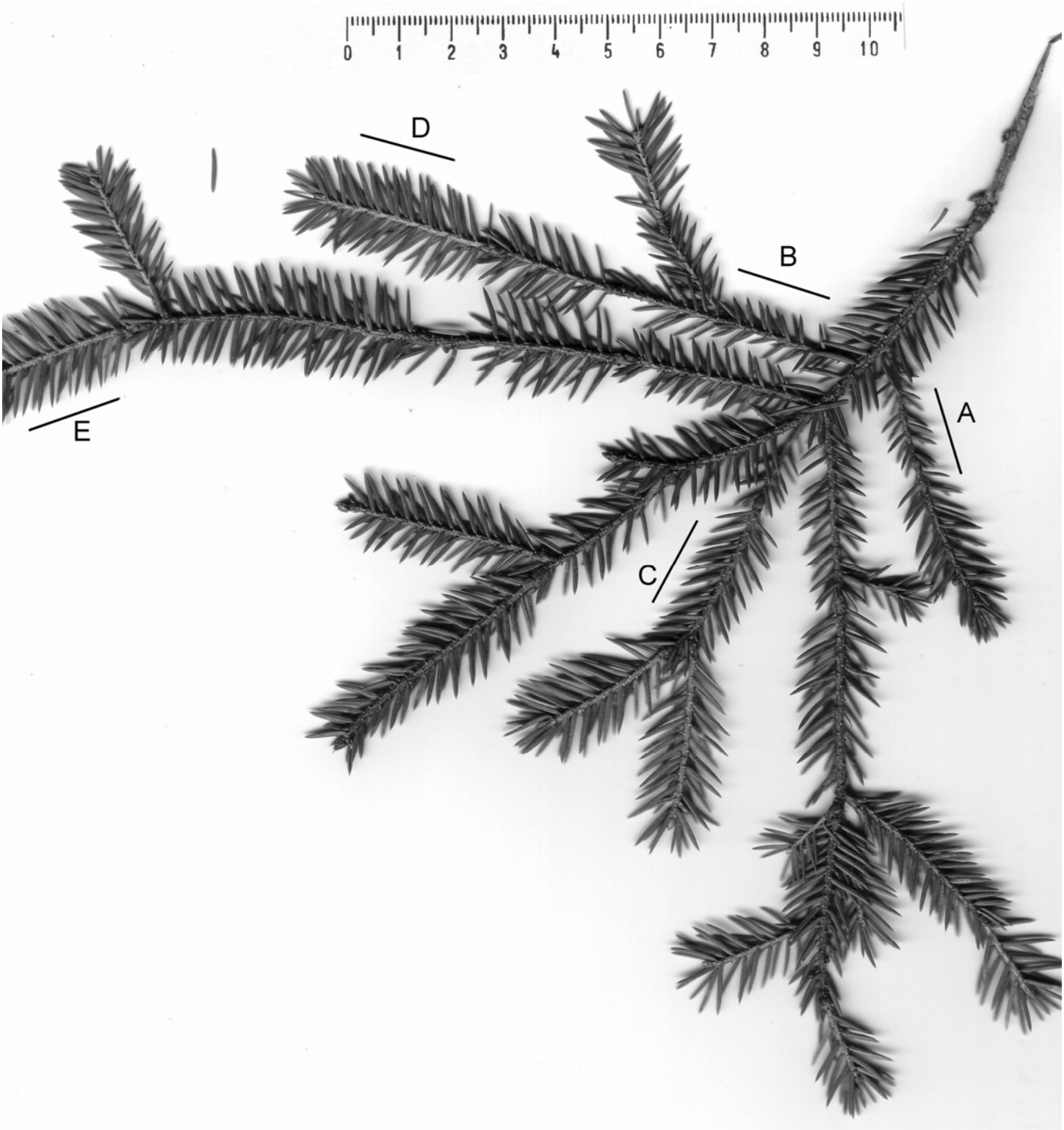

Figur 1. Kvist fra stor gran i granskog.
Figuren viser at grannåler på samme kvist kan ha ulik lengde. Det aktuelle treet sto like ved Nøklevann i Østmarka, Oslo. Etter at bildet av kvisten var laget, ble skuddene som er merket A – E klippet av og nålene der løsnet for å bli undersøkt som frie nåler (figur 2). Det framgår av figur 1 at skuddene A, B og C, som er eldre skudd, hadde dårligere betingelser for lengdevekst av nålene enn skuddene D og E, som er skudd fra siste vekstsesong.

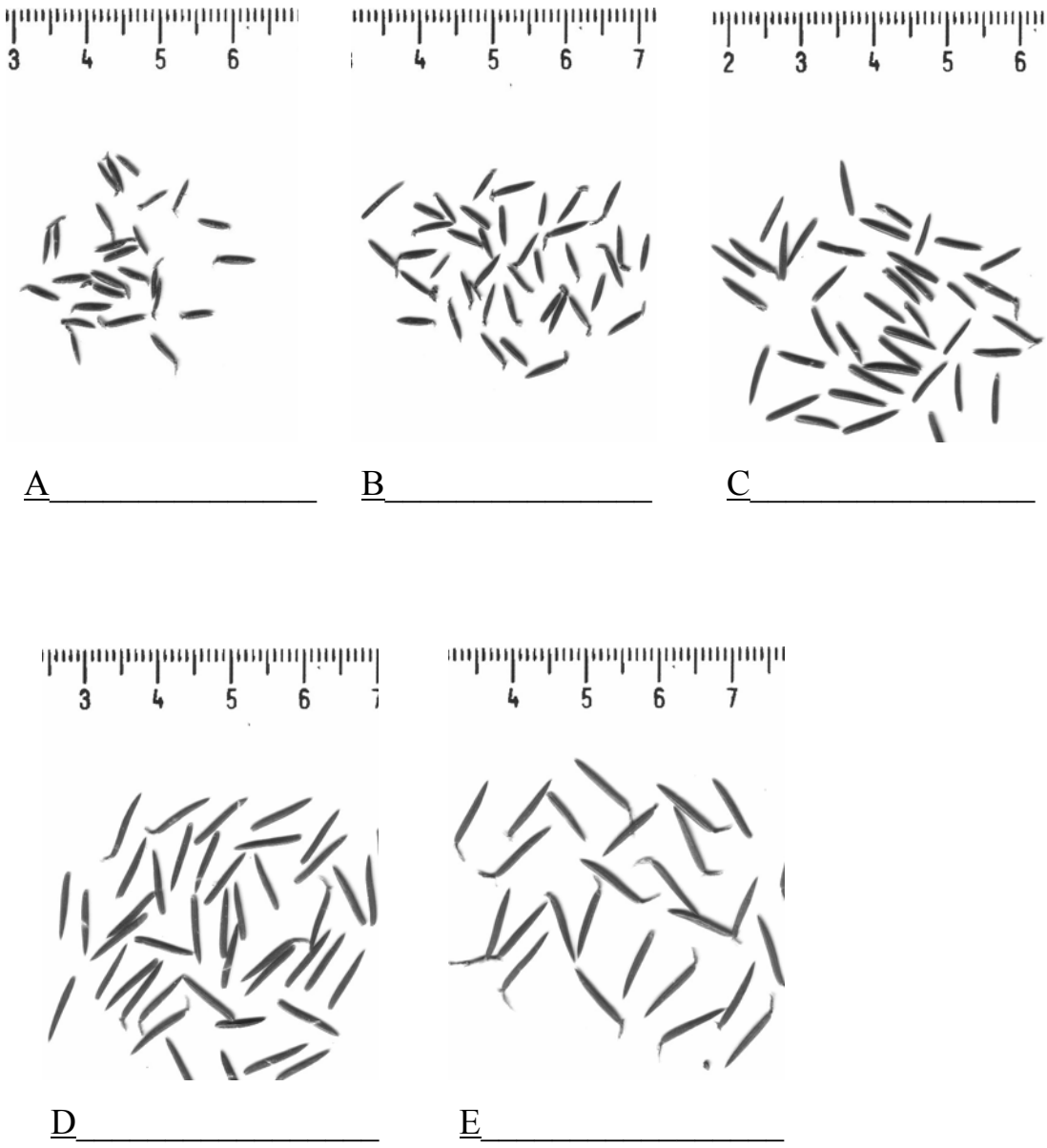

Figur 2. **Nåler fra grankvisten i figur 1.**
Figuren illustrerer tydeligere enn figur 1 de variasjonene i lengde som finnes mellom grannålene fra de enkelte skuddene A – E. Det framgår av figur 2 at nålene er overveiende korte og tilspissete. Lengden varierer mellom ca. 4 og ca. 10 mm. Nålene er også avflatete, men det framgår ikke av figuren. (Det er bredsiden som ses).

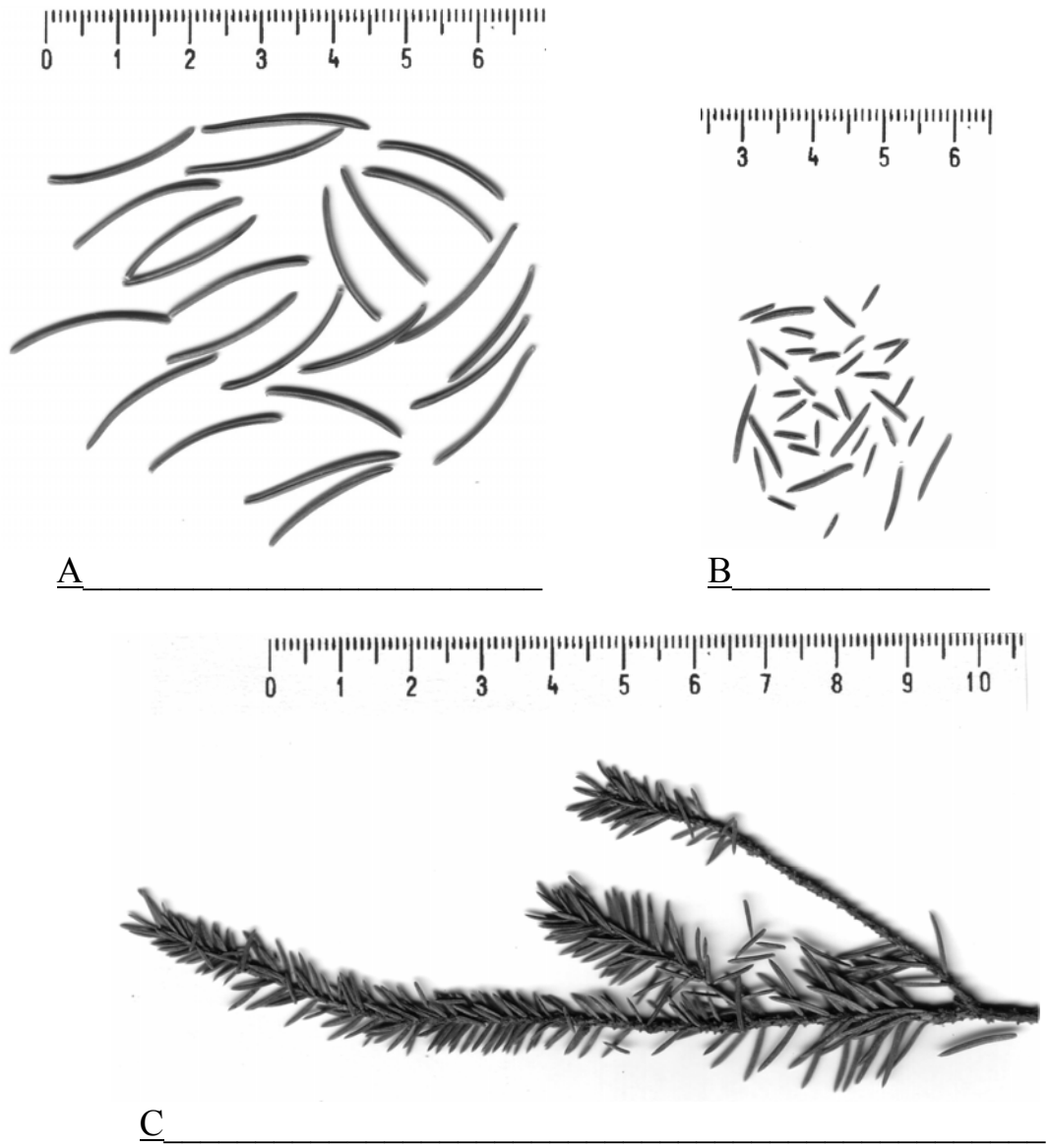

Figur 3. Grannåler og kvist fra samme tre.
Figuren illustrerer den store variasjon som det kan være mellom grannålene fra samme tre. Grantreet sto i åpent solrikt lende i kanten av Østmarka ved Skullerud skole, Oslo. De fleste greinene på dette treet hadde overveiende meget lange og tykke nåler (figur 3 A), men de nederste greinene hadde korte nåler. Derfra ble det tatt en kvist, vist i **Figur 3 C.**

Figur 3 A: Nåler fra et skudd på treets sørside. Nålene er lange, tykke og jevntykke fram til spissen. Nålene er tilnærmet firkantete (rombiske) i tverrsnitt, men det framgår ikke av figuren. Lengden varierer mellom ca. 19 og ca. 24 mm.

Figur 3 B: Nåler fra kvisten i figur 3 C. Nålene løsnet fra kvisten etter at figur 3 C var laget. Figur 3 B viser tydeligere enn figur 3 C at nålene på kvisten har en betydelig lengdevariasjon, mellom ca. 4 og ca. 11 mm. Nålene er overveiende tilspissete. Nålene er også avflatete, men det framgår ikke av figuren.

Figur 1 viser en grankvist tatt fra et tre som vokste i skyggefull granskog. Mange vil oppfatte kvisten som tilnærmet normal ved første øyekast, men de korte årsskuddene og de korte nålene, særlig slik som nålene framkommer i figur 2, viser at dette er en undertrykt kvist.
På kvisten er det en del korte nåler inne på kvisten, mens nålene ytterst er lengre. Dette gjenspeiler at betingelsene for nålevekst på kvisten har vært bedre de siste årene enn noen år tidligere.

Figur 2 illustrerer bl.a. den relativt store lengdevariasjon det er mellom nålene på kvisten og at nålene på det enkelte årsskudd på kvisten har mer ensartet lengde.

I figur 2 er nålene fra de stykker på kvisten som er markert i figur 1, løsnet fra kvisten og avbildet på nytt for å få et bedre inntrykk av nålelengden (figur 2 A, B, C, D og E). Nålene i figur 2 A, B, C, D og E er jevnt over tilspissete og avflatete. Avflatning kommer ikke fram på bildet, men ses lett dersom man holder opp nålene og dreier dem. Fordi nålene er avflatete, ble de liggende slik at bredsiden er avbildet. Nålene varierer i lengde mellom ca. 4 mm og ca.10 mm. Denne type nåler er i Torgersen-saken kalt korte (og tilspissede og avflatete) grannåler.

Figur 3 illustrerer den store lengdevariasjon som kan forekomme mellom nålene på det samme grantreet. Alle bildene i figur 3 A, B og C viser strukturer fra samme grantre. Treet sto i åpent solrikt lende.

Nålene på sørsiden av treet var overveiende lange. Et kraftig skudd på sørsiden ble brutt av treet og nålene løsnet for avbilding (Figur 3 A). Nålene er lange og tykke og jevntykke fram mot spissen. Tverrsnittet er tilnærmet firkantet (rombisk), men det framkommer ikke på bildet. Nålene på Figur 3 A varierer mellom ca. 19 mm og ca. 24 mm i lengde. De er karakteristiske lange grannåler, men i skogen er nålene oftest ikke så lange som figur 3 A viser.

Kvisten i figur 3 C er fra det samme treet som nålene i figur 3 A. Kvisten ble tatt fra treets underside/nordside og viser jevnt over korte nåler. Etter at bildet ble laget, løsnet en del av nålene og noen ble samlet og avbildet i Figur 3 B for bedre å vise nålenes lengde og form. Nålene i figur 3 B er jevnt over korte, tilspissete og avflatete.

Det er flytende overganger mellom typiske korte nåler og typiske lange nåler både når det gjelder lengde og form (se også Niinemets 1997). Sannsynligvis er det slik at middels lange nåler dominerer i norsk granskog, mens det er færre av de korteste og de lengste nålene.

Som nevnt mangler det dokumentert kunnskap om fordelingen av korte grannåler i nordisk skog. Det er imidlertid ikke sjelden at det som anses som velkjent om alminnelige fenomener i naturen ved nærmere undersøkelser viser seg å være feil. Det skal i den forbindelse nevnes at det ikke er uvanlig ved undersøkelser av plantepopulasjoner, at undersøkelsene resulterer i en erkjennelse av at det er langt vanligere å finne små planter enn man på forhånd antok. I skogen er det de store trærne som fanger ens blikk, ikke de tallrike plantene som gjemmer seg i lyngen og i

skyggen under de store. Tilsvarende kan det være for grannåler; de lange og tykke nålene har fått mer oppmerksomhet enn de korte nålene. De dokumenterte observasjonene om korte grannåler som nå foreligger (se kapitlene 6, 7 og 8) viser at korte nåler, som sitter på undertrykte trær og undertrykte greiner og undertrykte skudd på trær i ellers god vekst, er vanlige.

Undertrykte grantrær, som altså har korte nåler, er ikke sjeldne. De aller fleste velvokste trær i granskog har vært igjennom en fase som undertrykt individ, og undertrykte busker og småtrær finnes derfor i all normal skog hvor trærne varierer i høyde. (Undertrykte grantrær kan mangle i helt ensaldret produksjonsskog og mot utkantene av en granskog hvor det er gode lysforhold).

Grantrær med god vekst (og lange nåler) har oftest også korte nåler av samme type som undertrykte grantrær og da på greiner og skudd som har utviklet seg under dårlige lysforhold. Slike undertrykte greiner og skudd finnes særlig nederst på trærne. Figur 3 illustrerer dette.

Det er ikke unaturlig at de delene av en plante som får dårlig lystilgang, maksimerer bladarealet for å fange opp mest mulig lys. Niinemets (1997) viser at også gran har denne evnen ved at grannålene blir mer avflatete når lysinnstrålingen avtar.

Det er grunn til å anta at korte grannåler er forholdsvis vanlig der mennesker ferdes. Dette skyldes at undertrykte trær, undertrykte greiner og undertrykte skudd på trær i eller god vekst, og som alle har korte nåler, forkommer hyppigst i buskhøyde. Her er det minst lys.

Det er grunn til å anta at undertrykte grantrær på 1950-tallet ofte ble brukt som juletrær (se kapittel 8), både fordi de kunne passe i størrelse og fordi hele underskogen av undertrykte trær ikke under noen omstendighet vil kunne vokse opp til fullt utvokste trær. Grantreet som ble funnet i kjelleren i Skippergt. 6b er sannsynligvis et eksempel på et slikt tre.

Oppsummering om korte grannåler

Det finnes lite dokumentert viten om grannålers variasjon med hensyn på lengde og form. I forbindelse med Torgersen-saken har Laane og Høiland (1998) og Høiland og Laane (2000, 2003) bekreftet en god del av den kunnskap som har vært ansett som allmennkunnskap blant botanikere og skogsforskere. Høilands og Laanes funn er bekreftet av NISK (mai 2001, juni 2001). Korte grannåler er avflatete og tilspissete. Korte grannåler finnes praktisk talt overalt i granskog, enten på hele treet (undertrykt tre) eller på undertrykte greiner og undertrykte skudd på trær i ellers god vekst, særlig i buskskiktet, fordi her er det minst lys.

Om likhet mellom grannåler

Bruken av barnålbeviset som bevis er basert på at kjellernålene og dressnålene liknet hverandre. Alle nålene ble antatt å stamme fra det samme treet, nemlig juletreet i kjelleren, men treet ble ikke undersøkt.

Når man sammenlikner grannåler fra samme tre, kan det være til dels betydelige variasjoner (som også figur 1, 2 og 3 ovenfor viser). Derfor kan nåler med samme lengde fra ulike trær likne mer på hverandre enn nåler med ulik lengde fra samme tre.

Noenlunde ensartet størrelse og form på grannåler kan således ikke brukes som argument for felles opphav, like lite som ulik størrelse og form kan brukes som argument for ulikt opphav.

Realiteten er derfor at dersom man har for seg fem korte grannåler, som i Torgersen-saken, kan de korte nålene komme fra nær sagt hvilket som helst grantre. De fem korte nålene kan komme fra et tre med overveiende lange nåler eller fra et tre med overveiende korte nåler, eller fra flere ulike trær.

Dersom dressnålene hadde hatt helt spesielle kjennetegn, som også kunne gjenfinnes på andre grannåler, kunne det gitt grunnlag for sannsynliggjøring av felles opphav, ellers ikke. Det var denne forutsetningen Printz og Mork la til grunn og grovt villedet retten med, da de påsto at dressnålene og kjellernålene var helt spesielle mht form og størrelse. For eksempel sa Printz i retten at han hadde aldri sett maken og mente at det kunne foreligge en mutasjon (kapittel 5).

Moderne genetiske metoder kan brukes til å sannsynliggjøre om nåler stammer fra samme tre eller forskjellige trær. Men slike metoder er ikke aktuelle for problemstillingen i denne saken fordi dressnålene er tapt. Det er imidlertid uvisst om de fem dressnålene, om de hadde vært tilgjengelige, ville kunne brukes til genetiske analyser. Materialets tilstand er avgjørende for hvorvidt det er mulig å ekstrahere brukbart materiale (kjerne-DNA).

Siden det har vært påstått at dressnålene og kjellernålene var svært like hverandre, vil jeg kommentere dette spørsmålet til tross for at det ikke er av betydning for å bestemme felles eller ulikt opphav.

Likhet mellom dressnålene: Ingen av de fem dressnålene var sannsynligvis helt like hverandre. Lengden varierte fra 6 til 8 mm (Mork 1958), men det var ganske sikkert også større eller mindre variasjoner i bredden, tilspissing, krumning etc. De opplysninger som foreligger om dressnålene peker mot at dressnålene bare hadde en overfladisk likhet med hverandre. (Printz i sitt brev av 6. juni 1958 oppgir mål for hver enkelt av de fem dress-nålene, men brevet er uetterrettelig; se kapittel 4).

Likhet mellom kjellernålene: Det var mange grannåler i kjelleren. De som ble målt varierte mellom 5 og 9 mm (Mork 1958) og 5,3 og 9,3 mm (Høiland og Laane 2000 – figur, 2003). Disse to resultatene er like, når en tar i betraktning presisjonen i angivelsene. Ved nøyaktig lengdemåling kunne kjellernålene kanskje deles opp i inntil 40 grupper (de med lengde 5,3 mm, 5,4 mm, 5,5 mm osv like opp til 9,3mm). Men også kjellernålene som etter slik måling hadde samme lengde, ville ganske sikkert skille seg fra hverandre med hensyn til andre egenskaper som avflatning, tilspissing, krumning, tykkelse, farge etc. Antakelig ville man også finne at noen av nålene med samme lengde ikke kunne skilles fra hverandre. Men selv for disse nålene kan man ikke si annet enn at nålene hadde en overfladisk likhet, fordi en ytterlige undersøkelse, for eksempel ved bruk av mikroskop, ville ganske sikkert fått fram forskjeller.

Figur 4 illustrerer at kjellernålene (C og D) varierer i formen. Figur 4 er tatt fra Høiland og Laanes artikkel (2003).

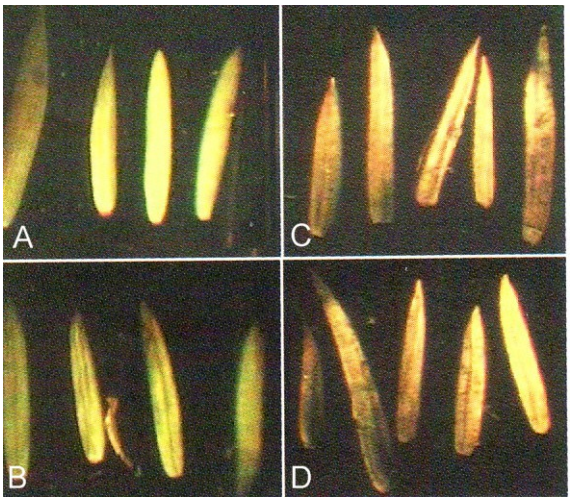

Figur 4. Korte grannåler.
Bilde fra Høiland og Laanes artikkel i Blyttia (2003). Figuren illustrerer at nålenes form varierer. **A** og **B**: Nåler fra 1998 fra undertrykt tre fra Sognsvann, Oslo (A) og fra Bragernesåsen, Drammen (B). **C** og **D**: Grannåler fra 1957 fra kjelleren i Skippergt. 6b (kjellernåler). Figur 4 er gjengitt med tillatelse fra forfatterne.

Det følger av beskrivelsen ovenfor at dressnålene og kjellernålene ikke kan ha annet enn en overflatisk likhet med hverandre. Denne likhet er på linje med å konstatere at en rekke personer har blå øyne. Vi kan derav ikke slutte at de har noen form for slektskap eller har noe annet felles – utover, nettopp, at de har blå øyne.

Både Mork og Printz skriver at dressnålene var like kjellernålene. De skrev at *"med absolutt sikkerhet"* er det *"full overensstemmelse"* mellom dressnålene og kjellernålene, noe som kunne få leseren til å tro at likheten gjenspeilte et felles opphav.

Høyesteretts kjæremålsutvalg (2001) uttrykker seg slik: *" --- nåler i begge bukseoppbretter og jakkelommen som var helt identiske med nåler som skrev seg fra (jule)treet på åstedet."*

Ut fra det som er sagt ovenfor, er dette en språkbruk som er egnet til å gi et feilaktig inntrykk av forholdet mellom dressnålene og kjellernålene. Med den samme språkbruk som kjæremålsutvalget brukte, ville det være like riktig å si at nålene som ble funnet i dressen til Torgersen er helt identiske med korte nåler på alle undertrykte trær og helt identiske med korte nåler på alle undertrykte greiner og undertrykte skudd på trær i ellers god vekst. Jeg anser imidlertid slik språkbruk som svært uheldig.

Konklusjon om likhet mellom dressnålene og kjellernålene

Funn av fem korte grannåler i Torgersens dress som likner på grannålene funnet i kjelleren i Skippergt. 6b, kan ikke brukes som argument for at nålene stammet fra samme sted (eller samme tre). Dressnålene og kjellernålene kan like gjerne kommet fra ulike trær. Begreper som er brukt for å beskrive dressnålene og kjellernålene i Torgersen-saken: *"med absolutt sikkerhet --- full overensstemmelse"* (Mork og Printz – kapitlene 2 og 3) og *"full identitet"* (kjæremålsutvalget – kapittel 9) er eksempler på grovt villedende språkbruk, som uten saklig grunnlag leder tanken hen på at likheten begrunner felles opphav. Dette er det imidlertid ikke noe som helst grunnlag for å hevde.

Hvor stammet grannålene i dressen fra?

Det forhold at det ble funnet fem korte grannåler i Torgersens dress kan ikke brukes til å si noe om nålenes opphav. Dette framgår av det som er skrevet ovenfor, men jeg vil utdype dette nærmere.

De fem dressnålene kan ha kommet fra et undertrykt tre eller fra undertrykte greiner og skudd på et tre i ellers god vekst. De kan ha kommet i dressen på en tur i områder der det vokste gran eller de kan også ha kommet i dressen fra et tre etter at det var felt og brakt ut av skogen (juletre, granbar o.a.). De fem grannålene kan ha kommet inn i dressen ved en og samme anledning (fra samme tre) eller ved flere ulike anledninger (fra ulike trær).

Dressen var full av ulike typer rusk. Rusket viser at dressen ikke hadde vært rengjort på lang tid. Følgelig kan dressnålene ha ligget i dressen i lang tid, eller de kan ha kommet dit like før arrestasjonen av Torgersen (eller begge deler).

Det er ingenting ved dressen og dressnålene som er i strid med Torgersens forklaring at nålene kan ha ligget i dressen helt siden dressens forrige eier Eilif Støleggen brukte den. Det er på det rene at Eilif Støleggen hadde dressen på seg da han var på flukt fra politiet i Sverige og overnattet i en barhytte (se kjæremålsutvalgets kjennelse; kapittel 9). Granvedpartikler som ble funnet i seks av åtte mulige steder i dressen, kan også stamme fra denne tiden (kapittel 2).

Laane og Høiland (1998) og Høiland og Laane (2003) dokumenterer at korte grannåler ikke er uvanlige (kapitlene 7 og 8). En rast i skogen ved eller under et undertrykt tre (eller under et tre i god vekst, men med korte nåler nederst), kan resultere i korte grannåler i klærne. Laane og Høiland sannsynliggjør således at muligheten for å få på seg korte nåler ved ferdsel i skog er tilstede. Printz og Mork så helt bort fra denne muligheten (kapittel 5). Laane og Høiland (1998) og Høiland og Laane (2000, 2003) refererer også et tilfelle hvor en person etter en skogstur hadde mange korte (og bare korte) grannåler i klærne.

Det er sannsynlig at mange juletrær på 1950-tallet hadde korte grannåler (kapittel 8).

NISK gjentar tre ganger (kapittel 8) at det er lite sannsynlig at man bare skal få fem korte grannåler og ingen andre nåler i klærne (og underforstått – at dressnålene da må ha kommet fra Skippergt. 6b). NISK begrunner ikke dette, fordi dette kan ikke begrunnes. Påstanden er ren gjetning – og i strid med det faktagrunnlaget som NISK var godt kjent med.

Også Høyesteretts kjæremålsutvalg (kapittel 9) skriver flere ganger uten begrunnelse at det er mest sannsynlig at dressnålene stammer fra Skippergt. 6b. Et av utsagnene er: *"Etter utvalgets oppfatning er det klart mest sannsynlig at nålene fra Torgersens klær kom fra treet på åstedet."* Også denne påstanden er ren gjetning.

I slutten av kapittel 9 er det et eget større avsnitt om sannsynlighet i tilknytning til barnålbeviset; tallfesting av sannsynlighet (absolutt sannsynlighet) og vurdering av sannsynlighet (relativ sannsynlighet).

Konklusjon om dressnåles opphav

De fem korte grannålene i Torgersens dress kan ha ligget i dressen i lengre eller kortere tid. De kan stamme fra ett tre eller de kan ha kommet dit ved ulike anledninger og stamme fra ulike trær. Siden det ikke er påvist noen karakteristiske trekk ved dressnålene som skiller dem fra andre korte grannåler, som finnes nær sagt over alt i granskog, kan ingen si hvor dressnålene stammet fra. Enhver påstand om at dressnålene stammet fra kjelleren i Skippergt. 6b, er derfor basert på spekulasjoner (gjetning).

Printz´s og Morks feilaktige konklusjoner har hatt stor gjennomslagskraft

Forholdene rundt barnålbeviset er så enkle at påtalemyndigheten og domstolene for lengst burde ha erkjent at barnålbeviset ikke har noen bevisverdi. For eksempel ville en liten tur for rettens medlemmer i granskog med undersøkelser av grannåler vist at barnålbeviset var uten verdi.

Torgersen-saken har vært behandlet av retten i alt seks ganger, alle gangene i både lagmannsretten og Høyesterett (1958/59, på 1970 tallet og i 1997/2001). Retten har ved alle anledninger latt seg villede av de bastante konklusjonene til Printz og Mork om at det var meget stor sannsynlighet for at dressnålene stammet fra kjelleren i Skippergt. 6b.

Gjennomgangen i kapittel 8 av NISKs uttalelser (1999, mai 2001, juni 2001) viser at heller ikke NISK har klart å frigjøre seg fra konklusjonene til Printz og Mork. NISK erklærer hele seks ganger sin tillit til Printz´s og Morks konklusjoner uten at NISK har kunnet etterprøve Printz´s og Morks funn. Tillitserklæringene skjer til tross for at NISK refererer og godtar Laanes og Høilands undersøkelser og til tross for at NISK selv foretar undersøkelser som viser at nålene fra kjelleren i Skippergt. 6b er korte grannåler fra vanlig norsk gran og at de ikke kan skilles fra andre prøver av korte grannåler.

Høyesteretts kjæremålsutvalg på sin side har i sin kjennelse av 2001 brukt uttalelsene fra NISK som argument for at barnålbeviset fortsatt er et bevis. NISKs uttalelser har således grovt villedet kjæremålsutvalget (kapittel 9)."

(Sitat slutt fra Øklands kapittel 1.)

Øklands kapittel 1 avsluttes med et avsnitt om Printz som sakkyndig. Det siteres ikke her da tilsvarende omtale finnes i vårt kapittel 1.

I retten sa Printz hadde vært inne på tanken at dressnålene og kjellernålene kunne være fra Kaukasus, dvs. orientalsk gran. Økland omtaler ikke orientalsk gran i kapittel 1. Dette skyldes at selv om orientalsk gran har korte grannåler, kan de umulig forveksles med korte grannåler fra vanlig norsk gran (kjellernålene). Økland omtaler imidlertid dette i sitt kapittel 7 fordi både Laane og Høiland og NISK har undersøkt nåler fra orientalsk gran og konkludert som nettopp referert.

I Øklands kapittel 10 gjengir Økland sitt mandat. Vi gjengir mandatet og Øklands svar på spørsmålene. Sitat:

"Mandatet for mitt oppdrag som sakkyndig framgår av brev av 28. oktober 2004 til meg fra professor dr. juris Ståle Eskeland (sitat):

<u>Mandat</u>:

Professor dr. philos. Rune Halvorsen Økland skal gi en sakkyndig uttalelse om følgende spørsmål:

Ett av hovedbevisene i Torgersen-saken i 1958 var det såkalte barnålbeviset. I kjelleren der den drepte ble funnet var det et gammelt grantre og dessuten mange løse barnåler. I den dressen Torgersen hadde på seg den natten drapet ble begått ble det funnet fem barnåler – tre i den ene buksebretten, én i den andre buksebretten og én i innerlomma på dressjakken.

Disse funn ble den gang analysert av professor Henrik Printz og professor Elias Mork, som var rettsoppnevnte sakkyndige under hovedforhandlingen. Deres konklusjon var – grovt sagt – at de fem barnålene i Torgersens dress med stor grad av sannsynlighet viste at Torgersen hadde vært på åstedet.

Barnålbeviset har senere, i forbindelse med gjenopptakelsessak for lagmannsretten og Høyesteretts kjæremålsutvalg 1997–2001 blitt analysert av professor dr. philos. Morten Laane og professor dr. philos. Klaus Høiland, Biologisk institutt, Universitetet i Oslo. Det foreligger også uttalelser fra Norsk institutt for skogforskning (NISK).

I kjennelse av 28. november 2001, ble Torgersens krav om gjenopptakelse avslått av Høyesteretts kjæremålsutvalg. Kjæremålsutvalget legger til grunn at barnålbeviset med "klar sannsynlighetsovervekt fremdeles utpeker Torgersen som gjerningsmann".

Følgende spørsmål bes besvart:

[Her følger så fem spørsmål som er gjentatt nedenfor og som derfor ikke siteres.]

Mine svar

I dette kapitlet vil jeg nøye meg med å avgi korte, presise svar på hvert av de fem spørsmålene i mandatet. Begrunnelsen for disse svarene finnes i min gjennomgang av saksdokumentene og andre dokumenter i kapitlene 2 – 9, og som er oppsummert i kapittel 1.

Spørsmål 1

> *1. Er de undersøkelser som professor Printz og professor Mork foretok utført i samsvar med forsvarlig naturvitenskapelig fremgangsmåte?*

Mitt svar er et klart nei.

Det er avgjørende svakheter ved metode og vurderinger av observasjoner så vel i Printz's som i Morks undersøkelser.

Spørsmål 2

> *2. Kunne de ha foretatt andre undersøkelser enn de som ble gjort ifølge rapportene (f.eks. mikroskopering med sikte på å undersøke om det var soppvekst på nålene) og som eventuelt kunne ha gitt et bedre grunnlag for å si noe om barnålene fra kjelleren og fra dressen hadde samme eller forskjellig opphav?*

Mitt svar er et klart ja.

Jeg vil i den forbindelse særlig vise til kapitlene 1, 2 og 3, der jeg bl.a. framholder at det er merkverdig at Mork og Printz ikke skriver noe om at de hadde mikroskopert nålene og heller ikke angir resultater som viser at de hadde mikroskoperte nålene. Mikroskopi var og er en selvsagt undersøkelsesmetode for å underbygge eller svekke/forkaste konklusjonen om at dressnålene kom fra kjelleren i Skippergt. 6b. Den enkle visuelle undersøkelse som Printz og Mork gjorde av nålene hadde ingen verdi mht å si noe om nålene hadde felles opphav eller ei.

Jeg vil også påpeke at verken Printz eller Mork foretok kontrollundersøkelser. De undersøkte for eksempel ikke andre prøver av korte grannåler, slik andre har gjort i de

senere årene (professorene Morten Laane og Knut Høiland, forstkandidat Ragnvald Aaheim og forskere ved Norsk institutt for skogforskning – NISK). Disse undersøkelsene har dokumentert, som jeg selv gjør i kapittel 1, at korte grannåler, som Printz og Mork hevdet var sjeldne, tvert imot var og er vanlig forkommende.

Spørsmål 3

> *3. Printz og Mork konkluderte med at nålene fra kjelleren som de undersøkte og nålene fra Torgersens dress var "like" med hensyn til lengde og form. Gir deres egne funn grunnlag for å trekke en slik konklusjon?*

Mitt svar er et betinget ja; betinget fordi undersøkelsene av grannålene var særdeles overflatiske og derfor bare kunne påvise en overflatisk likhet; fordi det hefter usikkerhet ved hvor representativt utvalget av nåler fra kjellergulvet var, og fordi det ikke ble gjort (eller nå mulig å gjøre) pålitelig statistisk testing av hypotesen om likhet.

Spørsmål 4

> *4. Forutsatt at det er "likhet": Gir rapportene etter sitt eget innhold grunnlag for å slutte noe om sannsynligheten for, eller at det er sikkert at, barnålene i Torgersens dress kommer fra kjelleren?*

Mitt svar er et klart nei.

Det var ikke faglig grunnlag for, ut fra Printz's og Morks rapporter, å anslå hvor sannsynlig det er at nålene i dressen stammer fra treet i kjelleren. Et slikt grunnlag fantes ikke under rettssaken i 1958. Heller ikke i dag, i 2005, har vi tilstrekkelig kunnskap om grannåler til å statistisk beregne en slik sannsynlighet på grunnlag av nålenes form og størrelse. Men vi har kunnskap nok til å fastslå at nåler av den form og størrelse som ble funnet i dressen og i kjelleren, forekommer så hyppig i granskog at den overflatiske likheten som påvises av Printz og Mork, ikke knytter Torgersen til åstedet.

Spørsmål 5

> *5. Er det faglig dekning for den bevisverdi kjæremålsutvalget tillegger barnålbeviset i kjennelsen av 28. november 2001?*

Mitt svar er et klart nei.

Det er ikke faglig dekning for å tillegge grannålene noen bevisverdi. Det såkalte barnålbeviset må avvises som bevis.

Grannålene som ble funnet i Torgersens dress kan stamme fra åstedet eller fra et eller annet sted i norsk (eller svensk) skog eller fra steder hvor det var felte grantrær,

granbar eller løse nåler. Det foreligger ikke noe grunnlag for å påstå at en av disse mulighetene er mer sannsynlig enn noen annen."

(Sitat slutt.)

For en ytterligere utdypning av Øklands utredning viser vi til Øklands øvrige kapitler hvor han i detalj dokumenterer det som ovenfor er sitert fra hans kapittel 1 og kapittel 10.

5. Særskilt om Printz´s skriftlige rapport

I sitt kapittel 2 som er på 11 sider gjennomgår Økland i detalj Printz´s rapport fra 4. februar 1958 hvor Printz sammenlikner kjellernålene og dressnålene. Økland skriver blant annet:

"Printz utførte en svært enkel visuell inspeksjon av nålene og ingen undersøkelse i faglig forstand."

Øklands konklusjon er at Printz´s undersøkelse ikke gir noe grunnlag for å påstå at dressnålene stammer fra kjellernålene.

Vi gjengir – uten ytterligere kommentarer – Øklands samlede vurdering og konklusjon om Printz´s rapport. Sitat fra Øklands kapittel 2:

"Samlet vurdering av Printz´s undersøkelse av grannålene

Grannålene som ble funnet i Torgersens dress (dressnålene) og grannålene som ble funnet på åstedet (kjellernålene), stammer fra vanlig norsk gran. Printz skriver ikke dette direkte, men hans rapport kan ikke oppfattes på annen måte.

Printz´s eneste beskrivelse av dressnålene og kjellernålene var at de var korte og tilspissete.

Printz unnlot å omtale:

– at korte grannåler finnes på undertrykte skudd, greiner eller hele trær
– at korte nåler ikke er uvanlige
– at dressnålene og kjellernålene ikke bare var tilspissede, men også avflatete
– at korte nåler, i motsetning til lange nåler, er tilspissete
– at formen tilpisset og avflatet er den helt ordinære form til korte nåler.

Printz utførte en svært enkel visuell inspeksjon av nålene og ingen undersøkelse i faglig forstand. Printz unnlot å utføre:

– målinger av nålene
– mikroskopi av nålene
– kontrollundersøkelser.

Det er sterkt kritikkverdig at ingen av disse undersøkelsene ble foretatt.

En mikroskopisk undersøkelse ville sannsynligvis gitt verdifull informasjon om likheter og forskjeller mellom dressnålene og kjellernålene.

Som kontrollundersøkelse kunne Printz f.eks. tatt seg en tur i skogen og undersøkt korte grannåler derfra.

Undersøkelser utført på en faglig forsvarlig måte kunne ha resultert i den konklusjon at dressnålene ikke stammet fra kjelleren eller sannsynliggjort at dressnålene stammet fra kjelleren. Ved å innskrenke seg til å foreta en enkel visuell inspeksjon av grannålene, utelukket Printz begge disse muligheter. På denne bakgrunnen er Printz´s forvaltning av sitt ansvar som rettsoppnevnt sakkyndig sterkt kritikkverdig.

Printz påviste ikke annet enn en overflatisk likhet mellom de fem dressnålene og kjellernålene (korte nåler begge steder).

Korte grannåler er ikke sjeldne. Påvisning av at dressnålene og kjellernålene var korte, kan ikke brukes til å si om nålene hadde felles eller ulikt opphav.

Printz trakk likevel den konklusjon at det ”*med absolutt sikkerhet*” var ”*full overensstemmelse*” mellom dressnålene og kjellernålene. Hans bastante konklusjon gir inntrykk av at det forelå en stor grad av likhet og at denne likheten knyttet dressnålene og kjellernålene sammen. Det var, og er, ikke noe faglig grunnlag for en slik slutning.

Printz trakk også den feilaktige konklusjon at granvedpartikler i seks av åtte mulige steder i dressen kom fra kjelleren i Skippergt. 6b. Granvedpartiklene og fraværet av alt annet rusk og rask som fantes i kjelleren (unntatt grannåler), viser tvert imot at dressen har vært andre steder med gran og med muligheter for å få grannåler i dressen der.

Konklusjon om Printz´s ”undersøkelse” av grannålene

Printz´s eneste funn var at de fem dressnålene og kjellernålene var vanlige korte grannåler fra vanlig norsk gran.

Det er sterkt kritikkverdig at Printz ikke tydelig gjorde klart at hans ”undersøkelse” av grannålene ikke knytter Torgersen til åstedet/drapet.”

(Sitat slutt.)

6. Særskilt om Morks undersøkelse

I kapittel 3 som er på 12 sider gjennomgår Økland i detalj Morks rapport av 11. mars 1958. Økland påpeker at Morks rapport er rik på faktiske feil og at han uttaler seg villedende. Øklands konklusjon er at Morks undersøkelse ikke gir noe grunnlag for å påstå at dressnålene stammer fra kjellernålene.

Vi gjengir – uten ytterligere kommentarer – Øklands samlede vurdering og konklusjon om Morks rapport. Sitat fra Øklands kapittel 3:

"Samlet vurdering av Morks undersøkelser av grannålene

Morks eneste funn var at dressnålene og nålene fra kjellerfeltene 9 – 12 i Skippergt. 6b var korte og dermed også avflatete og tilspissete og stammet fra undertrykt vanlig norsk gran eller fra undertrykte greiner eller skudd på gran i ellers god vekst. Dressnålene var 6 – 8 mm lange, mens kjellernålene var 5 – 9 mm lange.

Mork utførte en svært enkel visuell undersøkelse, og han brukte ikke mikroskop i sin undersøkelse av nålenes overflate.

Det er en alvorlig mangel og sterkt kritikkverdig at overflateundersøkelsene av nålene ikke omfattet mikroskopi. Mikroskopi kunne gitt verdifull informasjon om likheter og forskjeller mellom dressnålene og kjellernålene.

Det er også sterkt kritikkverdig at Mork ikke foretok noen kontrollundersøkelser av prøver av andre korte grannåler.

På grunn av sine enkle undersøkelser har Mork ikke kunnet påvise annet enn en overfladisk likhet mellom de fem dressnålene og kjellernålene, at nålene begge steder var korte (5 – 9 mm for kjellernålene, 6 – 8 mm for dressnålene). Dette var de eneste "likheter". Formen på nålene (avflating og tilspissing) følger av at nålene er korte.

Mork trakk likevel de bastante konklusjoner at *"det [er] meget stor sannsynlighet for at så like barnåler, – både i lengde og form – er av samme mortre"* og at det "*med absolutt sikkerhet*" var "*full overensstemmelse*" mellom dressnålene og kjellernålene. Det finnes ikke noe faglig grunnlag for disse konklusjonene, som neppe kan tolkes annerledes enn at dressnålene stammet fra kjellernålene.

Mork ordlegger seg også andre steder i rapporten slik at man får det inntrykk av at det er faglig grunnlag for å trekke langt mer vidtrekkende konklusjoner om likhet mellom dressnålene og kjellernålene enn det i virkeligheten er. Morks rapport er derfor egnet til å villede andre som ikke har innsikt i biologi og/eller vitenskapelig metodikk. Dette er sterkt kritikkverdig.

Morks konklusjon om at likheten mellom dressnålene og kjellernålene mht form skyldes arvelige egenskaper er også gal og sterkt villedende. Høyesteretts kjæremålsutvalg siterer Mork på dette punkt og dermed åpenbart trodd på utsagnet (kapittel 9).

Morks bruk av tall er tendensiøs, av fire grunner:

(1) Det er sterkt kritikkverdig at han unnlot å måle nåler fra felt 13.

(2) Det er også sterkt kritikkverdig at han unnlot å måle nåler fra store deler av kjellerrommet forøvrig, og at han – om slike målinger ikke lenger var mulig å gjøre på det tidspunktet han ble gitt sakkyndigoppdraget – unnlot å påpeke den usikkerheten dette måtte innebære for hans konklusjoner.

(3) Morks gjentatte referanser til nålenes gjennomsnittslengder, til tross for at han ikke dokumenterer disse, er også en åpenbar svakhet ved hans rapport.

(4) Det er også sterkt kritikkverdig at Mork ikke legger fram tilstrekkelig dokumentasjon på variasjonen i nålenes egenskaper, særlig lengde, ettersom det er variasjonen som må legges til grunn for en statistisk analyse av likheter og forskjeller mellom prøver av denne art.

Konklusjon om Morks undersøkelser av grannåler

(1) Mork fant at grannålene fra Torgersens dress og fra kjelleren i Skippergt. 6b var vanlige korte grannåler fra vanlig norsk gran. Nålenes lengde var 6 – 8 mm for dressnålene og 5 – 9 mm for kjellernålene.

Korte grannåler kommer fra undertrykte trær eller fra undertrykte greiner og skudd på trær i ellers god vekst.

(2) Mork fant en overfladisk likhet mellom kjellernålene og de fem dressnålene etter å ha foretatt en svært enkel undersøkelse. ”Likheten” besto i at nålene var korte.

(3) Den ”likhet” som Mork påviste, kunne ikke og kan ikke brukes til å si noe om nålene hadde felles eller ulikt opphav.

(4) Morks rapport er beheftet med en rekke feil, både mht bruk av tall og mht opplysninger han ellers gir. Uten unntak er disse feilene av en slik art at de bygger opp under en konklusjon som underbygget mistanken mot Torgersen. Dette er sterkt kritikkverdig.

(5) Det er en alvorlig mangel og derfor sterkt kritikkverdig at undersøkelsene av nålenes overflate ikke omfattet mikroskopi.

(6) Undersøkelser utført på en faglig forsvarlig måte kunne ha resultert i den konklusjon at dressnålene ikke stammet fra kjelleren eller pekt mot at dressnålene stammet fra kjelleren. Den måten Mork utførte sitt oppdrag som sakkyndig, utelukket en faglig akseptabel utprøving av disse muligheter.

(7) Den sterkeste kritikken mot Morks rapport retter seg mot at Mork ikke tydelig sa fra at hans undersøkelser av dressnålene og kjellernålene ikke knytter Torgersen til drapet/åstedet."

(Sitat slutt.)

7. Særskilt om tre brev fra Norsk institutt for skogforskning (NISK)

Norsk institutt for skogforskning (NISK) ble av påtalemyndigheten bedt om å vurdere Printz´s og Morks rapporter fra 1958 og senere også Laane og Høilands rapporter. NISK ble også bedt om å undersøke ulike barnålsprøver, blant dem prøver fra kjelleren i Skippergata 6b (kjellernålene), prøver fra vanlig norsk gran og prøver fra orientgran.

I Øklands kapittel 8 som er på 23 sider gjennomgår Økland i detalj NISKs tre brev fra 1999, mai 2001 og juni 2001.

Økland påviser:

(a) NISK og Laane og Høiland har sammenfallende funn når det gjelder undersøkelsene av barnålsprøvene.

(b) NISK foretok ingen granskning av Morks og Printz´s rapporter, men utrykker likevel tillit til deres konklusjoner, uten at NISK begrunner dette (fordi det ikke kan begrunnes faglig). NISK tillitserklæring står i skarp kontrast til deres egne funn, så vel som funnene til Laane og Høiland.

(c) Økland påpeker at NISK ved sine uttalelser om tillit til konklusjonene til Printz og Mork grovt har villedet Oslo statsadvokatembeter og i siste instans også Høyesterett.

Vi gjengir – uten ytterligere kommentarer – Øklands samlete vurdering og konklusjon om NISKs tre brev. Sitat fra Øklands kapittel 8:

"Samlet vurdering av de tre brevene fra Norsk institutt for skogforskning

Norsk institutt for skogforskning (NISK) ble av Oslo statsadvokatembeter bedt om å vurdere rapporten fra Printz av 4. februar 1958 og rapporten fra Mork av 11. mars 1958 og to rapporter fra professorene Laane og Høiland fra 1998 og 2000. NISK har i

tillegg undersøkt grannåler fra Skippergt. 6b og andre grannåleprøver; de siste samlet inn av Laane og Høiland. De fem grannåler fra Torgersens dress var tapt.

NISK bekrefter at det var tilstrekkelig kunnskap i 1958 til å vurdere grannålene fra kjelleren og dressen og hva slags trær de kunne komme fra.

NISK bekrefter at nålene fra Skippergt. 6b var fra vanlig norsk gran.

NISK bekrefter hele fem ganger at det ikke var noe spesielt med de korte grannålene fra nålene fra kjelleren i Skippergt. 6b og som skiller dem fra andre korte grannåler. Når grannåler er korte, så er de også avflatete og tilspissete. NISKs konklusjoner er basert på NISKs egne undersøkelser.

NISK bekrefter at undertrykte grantrær har korte nåler.

NISK bekrefter at grantrær i god vekst kan ha greiner/sideskudd med korte nåler.

NISK bekrefter at man ikke kan slutte at de fem nålene i Torgersens dress med stor sannsynlighet stammer fra Skippergt. 6b.

NISK kommenterer ikke de betydelige svakheter som hefter ved rapportene til Printz og Mork fra 1958. Dette er sterkt kritikkverdig.

Stort sett alt det NISK framfører som støtte for barnålbeviset er uholdbart. Dette er en konsekvens av at barnålbeviset ikke er noe bevis.

NISK erklærer hele seks ganger tillit til Morks og Printz´s konklusjon fra 1958 om likhet mellom dressnålene og kjellernålene uten at NISK har hatt mulighet for å etterprøve Morks og Printz´s funn.

NISKs støtte til Printz´s og Morks konklusjon skjer fordi NISK overser funnene til Laane og Høiland. Dette skjer til tross for at NISK ved egne undersøkelser fant det samme som Laane og Høiland og til tross for at NISK hele fem ganger skriver at NISK fant det samme som Laane og Høiland.

NISK skriver at Laane og Høilands undersøkelser (1998, 2000) ikke sier noe om sannsynligheten for at nålene i Torgersens dress skulle stamme fra et annet sted enn kjelleren. Dette er en uholdbar påstand. Laane og Høilands undersøkelser viser det samme som NISK fant: Nålene fra kjelleren i Skippergt. 6b er ordinære korte nåler fra norsk gran og korte grannåler er ikke uvanlige i norsk skog. Disse observasjoner gjør det ikke mulig å beregne sannsynligheter, men undersøkelsene gir likevel et faglig grunnlag for å revurdere konklusjonene til Printz og Mork med hensyn til hvorfra nålene i Torgersens dress stammet.

NISK kommer med utsagn om hvor sannsynlig det er at fem korte nåler ved et skogsbesøk skulle havne i dressen eller hvor sannsynlig det er at Torgersen har vært i kontakt med et annet juletre med korte nåler. NISKs utsagn omkring sannsynlighet mangler faglig grunnlag (er ren gjetning) og er således uten verdi som støtte for barnålbeviset.

For å bygge opp om at Printz og Mork hadde dekning i sine funn da de trakk sine konklusjoner, postulerer NISK i brevet av 15. mai 2001 og i brevet av 29. juni 2001 at Printz og Mork kan ha gjort viktige funn, som Printz og Mork ikke rapporterte. På denne måten dekker NISK over at det ikke forelå et faglig grunnlag da Printz og Mork trakk sin konklusjon om at grannålene i Torgersens dress med meget stor sannsynlighet stammet fra Skippergt. 6b.

NISK lar også være å kommentere det opplagt ulogiske i at Printz og Mork skulle ha unnlatt å rapportere viktige observasjoner som støttet barnålbeviset. Printz og Mork viste ellers gjennom sine rapporter og utsagn i retten stor vilje til å styrke barnålbeviset langt utover det de hadde faglig grunnlag for.

Konklusjon

(1) Det er sterkt kritikkverdig at NISK ikke tar konsekvensene av egne kunnskaper, egne funn og Laane og Høilands funn, men i stedet uttrykker blind tillit til Morks og Printz´s uholdbare konklusjon om at grannålene i Torgersens dress kom fra grannålene i kjelleren i Skippergt. 6b.

(2) Det er sterkt kritikkverdig at NISK unnlater å skrive til Oslo statsadvokatembeter at funn av fem korte grannåler i Torgersens dress ikke knytter Torgersen til åstedet.

(3) Ved sine uttalelser (i tre brev) har NISK grovt villedet Oslo statsadvokatembeter og i siste instans også Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 (se kapittel 9)."

(Sitat slutt.)

8. Særskilt om vitnet Eilif Støleggen

Torgersen hadde kjøpt den brun- og hvitstripete dressen brukt i 1954 av en medfange, Eilif Støleggen (23 år), som selv hadde kjøpt den brukt (se nedenfor). For Torgersen har det derfor vært viktig å kunne sannsynliggjøre at barnålene var kommet i dressen før han overtok den. Men Støleggen ble aldri ført som vitne.

Som det framgår av Øklands kapittel 1, kan grannålene i dressen ha kommet dit ved mange forskjellige anledninger, både før og etter at Torgersen overtok dressen. Vi kunne nøyd oss med å henvise til dette. Men siden Støleggens eierskap og bruk av dressen har vært framme flere ganger ved tidligere anledninger, også i kjennelsen til Høyesteretts

kjæremålsutvalg i 2001, skal vi for fullstendighetens skyld gjennomgå forholdene omkring Støleggen som vitne.

Det fremgår av avisreferater fra Bloms prosedyre under hovedforhandlingen i 1958 at Torgersen påberopte seg at barnålene kunne ha kommet i dressen før han overtok den fra Støleggen. For eksempel står det i Aftenposten morgen 14. juni:[306]

"[Dressen]… hadde Torgersen kjøpt av en fange som hadde ført en meget omflakkende tilværelse rundt i verden. Hvem vet om ikke dressens opprinnelige eieren en eller annen gang kan ha ligget under en gran av samme type som juletreet i Skippergaten 6B?"

Det er videre på det rene at Blom forsøkte å innstevne Støleggen som vitne,[307] men politiet opplyste at det ikke var mulig å finne ham.[308] Støleggen ble derfor ikke ført som vitne.

Etter domfellelsen, men før anken til Høyesterett var avgjort, ba Torgersen om at det måtte foretas nærmere undersøkelser av Støleggens bruk av dressen. Ifølge politiavhør av 22. august 1958 sa Torgersen:[309]

" … i forbindelse med hans anke over dommen, ønsker han foretatt en del undersøkelser i forbindelse med den brunstripete dressen. Avhørte forklarer at denne dressen byttet han til seg av Støleggen for 6 esker tobakk og et skrin laget av fyrstikker. Dette skjedde høsten/vinteren 1956/57 i Oslo Kretsfengsel avd. B hvor avhørte og Støleggen på den tid satt begge to, henholdsvis på celle 913 og 914. Avhørte har nå fått rede på at Støleggen hadde denne dressen på seg i Sverige, hvor han var på flukt, antagelig etter rømning, men når dette var, kan ikke avhørte si noe om. Støleggen skulle under flukten ha sovet i skogen under trær. … Avhørte mener at barnålene må ha kommet på dressen mens Støleggen enda hadde den, og avhørte mener at den eneste rimelige forklaring er at Støleggen har fått på seg barnålene under flukten i Sverige."

---

[306] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 123. Tilsvarende refereres også samme dag i Arbeiderbladet (s. 125−126), Morgenbladet (s. 129), Morgenposten (s. 130) og Vårt Land (s. 132−133).

[307] Brev til Torgersen fra advokat Blom av 23. juli 1964, Mappe IV s. 130.

[308] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 32.

[309] Mappe IV s. 133−134.

Det ble, så vidt vi kjenner til, ikke gjort nærmere undersøkelser, slik Torgersen ba om, antakelig fordi Dorenfeldt motsatte seg det. I påtegning fire dager senere, 26. august 1958, skrev Dorenfeldt:[310]

"Domfelte prosederte i lagmannsretten nettopp på dette som han opplyser i sin forklaring om Støleggen og den brunstripete dress, og lagmannsretten har derfor vurdert innholdet i forklaringen. For øvrig finner jeg å burde bemerke at politiet ikke bør oppta noen forklaring av domfelte eller foreta noen etterforskningsskritt i saken uten å ha konferert med meg."

Torgersen traff senere Støleggen mens de begge satt på Botsfengslet i 1962 (se nedenfor). I en skriftlig erklæring av 2. desember 1962 bekreftet Støleggen at han hadde solgt den brun- og hvitstripete dressen til Torgersen, og at han hadde hatt den på seg under en flukt i skogen:[311]

"På ettersommeren 1956 arbeidet jeg sammen med Torgersen på malerverkstedet i Åkebergveien kretsfengsel avd. B, Oslo. Mot vederlag av noe tobakk, samt et smykkeskrin fikk Torgersen en brunstripet dress av meg.
…
Jeg kan videre fortelle, at jeg ved en bilulykke i Sverige høsten 1954 på Borås veien ved Häryda i Sverige hadde denne dress på meg.
…
Etter bilulykken stakk jeg og min svenske kamerat til skogs, da vi begge var etterlyste av politiet. Vi ble imidlertid pågrepet av det svenske politi kl. 9.00 – ni – samme dag."

I forbindelse med gjenopptakelsessaken 1973−1976 ble det foretatt politiavhør av Støleggen. I forklaringen står det:[312]

"Da vitnet i 1962 sonet en dom i Botsfengslet, Oslo, kom Fr. L. F. Torgersen en gang til ham og nevnte at han (Torgersen) under rettssaken mot ham i 1958 hadde ønsket å føre Støleggen som vitne. Vitnet hadde ikke kjennskap til at han skulle ha vært aktuell som vitne.
…

---

[310] Mappe IV s. 135.

[311] Mappe IV s. 295.

[312] Politiforklaring av 16. mars 1973. Mappe IV s. 292−293.

Ved samme anledning, altså i 1962, fortalte vitnet til Torgersen at han hadde brukt dressen til og at han hadde hatt dressen på seg under en bilulykke i Sverige ved Herryda.
…
Etter ulykken overnattet han sammen med en svensk venn, Falck, i skogen i nærheten. Den neste dag ble de pågrepet av politiet …
Da vitnet hadde opplyst det ovenstående til Torgersen, ba Torgersen om å få en erklæring av ham om dette, og vitnet skrev da en erklæring som ble datert 2.12.1962.
Vitnet opplyser at den avgitte erklæring er helt riktig. Torgersen overtok dressen mot vederlag av noe tobakk samt et smykkeskrin under et opphold i Åkebergveien en gang på [ny]året 1956.
…
Dressen hadde v. kjøpt en gang i 1954 i en marsjandisehandel i Postgaten, Gøteborg.
…
Selv har ikke vitnet noen gang renset dressen."

En utskrift fra Rikspolitistyrelsen i Sverige viser at Støleggen hadde rømt fra Herlanda fengsel 24. november 1954 og ble pågrepet i Strømstad 27. november 1954.[313] Denne delen av Støleggens forklaring er derfor bekreftet.

Det er ingen opplysninger i saken som tilsier at Støleggens forklaring om at han hadde dressen på seg under overnattingen i skogen eller det han ellers fortalte om dressens historie, er usann. Det må derfor legges til grunn at Støleggen hadde brukt dressen under overnatting i skogen.

Kommentar:

Barnåler i klær kan stamme fra et hvilket som helst sted der det finnes barnåler (og hvor dressen har vært). Siden det er nå er klargjort at Støleggen brukte dressen under overnatting i barhytte, er barhytten ett av mange mulige opphavssteder for barnålene i dressen til Torgersen.

Dorenfeldt skrev i sin redegjørelse av 17. desember 1958:[314]

---

[313] Mappe IV s. 278.

[314] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 33−34.

"Domfelte nevnte under hovedforhandlingen at han mente at barnålene og blodflekkene på dressen kunne stamme fra den tid da Støleggen angivelig eide dressen. Lagmannsretten hadde således anledning til å vurdere denne mulighet, som også ble antydet av forsvareren under prosedyren."

Dorenfeldt hadde rett i at lagmannsretten hadde *"anledning til å vurdere"* betydningen av Torgersens anførsler om Støleggens forhold til dressen. Men det forhold at Støleggen ikke ble ført som vitne innebar åpenbart at juryen ikke kan ha tillagt historien noen vekt overhodet. Anførselen om at han hadde kjøpt dressen brukt, må ha blitt oppfattet som en ren påstand. Anførselen om at dressen muligens hadde vært brukt i granskog, må ha blitt oppfattet som en ren spekulasjon.

Dorenfeldt skrev videre:[315]

"Støleggens eventuelle flukt til svenske skoger m.v. kan verken gjøre fra eller til ... . Det essensielle ved barnålene var jo nettopp dette at de etter de sakkyndiges uttalelse etter all sannsynlighet skrev seg fra juletreet på åstedet."

Dorenfeldt hadde utvilsomt også rett i det han her sa om betydningen av de sakkyndiges uttalelse om at barnålene i dressen med stor grad av sikkerhet viste at Torgersen hadde vært i kjelleren i Skippergata 6b. Dorenfeldt kunne ikke vite at de sakkyndige ikke hadde grunnlag for sin konklusjon om at barnålene i dressen knyttet Torgersen til åstedet, som påvist ovenfor.

Grunnen til at Støleggen ikke ble ført som vitne under hovedforhandlingen, til tross for at han var innstevnet som vitne av Blom, var ifølge Dorenfeldt at

" ... han ikke kunne finnes av politiet på det tidspunkt det var spørsmål om å avhøre ham."[316]

Da hovedforhandlingen i Torgersen-saken startet 2. juni 1958 satt Støleggen i varetekt i Oslo kretsfengsel, avdeling B. Støleggens søknad om løslatelse ble mottatt av politifullmektig Ulrich Borch ved Romerike

---

[315] S.st.

[316] S.st.

politikammer 3. juni.[317] Samme dag ga Borch skriftlig ordre om at Støleggen skulle løslates.[318] Han ble samtidig pålagt daglig meldeplikt ved Drammen politikammer.[319]

I Støleggens erklæring 2. desember 1962 står det:[320]

"Etter forespørsel angående mitt opphold i tidsrommet april – juli 1958, kan jeg fortelle, at jeg i tiden 15. april til 3. juni satt i Oslo Kretsfengsel avd. B. Jeg ble løslatt mot daglig meldeplikt den 3. juni 1958.

Jeg meldte meg daglig til Drammen politikammer. Meldeplikten skulle utholdes til straffesaken mot meg skulle opp for hovedrett.

I den tid jeg gikk på meldeplikt bodde jeg hos min mor i Tordenskjoldsgt. 59, Drammen.

Jeg overholdt meldeplikten til de første dager i juli måned 1958."

Dette gjentok han i politiavhør 2. februar 1972.[321]

Politibetjent Harald Grøndahl foretok i 1972 grundige undersøkelser om Støleggen overholdt meldeplikten.[322] Han fant ikke opplysninger som viste at den ikke ble overholdt mens hovedforhandlingen i Torgersen-saken pågikk. I Polititidende 15. juli 1958 står det om Støleggen ifølge Grøndahl:[323] *"Etterlyst av Romerike pkm. For grovt tyveri og ikke overholdt meldeplikt."* Vi finner det lite rimelig å tolke dette slik at han ikke overholdt meldeplikten allerede fra løslatelsen 3. juni. Det finnes ifølge Grøndahl heller ingen skriftlige opplysninger om hvilke

---

[317] Søknaden er ikke datert, med nederst står det: *"Mottatt 3/6 58 UB"*. UB er initialene til Ulrich Borch. Dokumentutdrag Bind IV s. 31.

[318] Brev fra Romerike politikammer 3. juni 1958 til Oslo kretsfengsel avd. B. Dokumentutdrag Bind IV s. 32.

[319] Brev fra Romerike politikammer til Eilif Støleggen, Oslo kretsfengsel av 3. juni 1958. Dokumentutdrag Bind IV s. 33.

[320] Bekreftet avskrift. Dokumentutdrag Bind IV s. 70.

[321] Erklæring fra Støleggen av 2. februar 1972, Dok. 143, Mappe I s. 148 c.

[322] Harald Grøndahl: Undersøkelse om forhold vedrørende Eilif Støleggen. Rapport av 9. november 1972. Dokumentutdrag Bind IV s. 72.

[323] S.st. s. 76.

undersøkelser som ble gjort for å finne Støleggen under hovedforhandlingen. Grøndahl spurte etterforskere som arbeidet med Torgersen-saken i 1958 som alle skal ha sagt at *" ... det ble foretatt undersøkelse om Støleggen var å finne på bopel. Denne undersøkelse synes å ha gitt negativt resultat."*[324]

Det kan være en tilfeldighet at Støleggen søkte om å bli løslatt fra varetekt 3. juni. Men vi synes det er påfallende at vedtaket om løslatelse ble truffet samme dag. Vi finner det også mest sannsynlig at han overholdt meldeplikten til ut i juli, slik han selv har forklart. I så fall kan ikke politiet ha gjort store anstrengelser for å finne ham. Etterforskerne forklarte ikke at de hadde gjort henvendelse til Drammen politikammer, hvor han skulle melde seg. Dorenfeldt opplyste ikke noe om at Støleggen ikke hadde overholdt meldeplikten, og at det var grunnen til at han ikke var å finne.

Oppsummering av ovenstående om Støleggen:

Støleggen ble løslatt 3. juni, samme dag som søknaden var mottatt hos politiet. Han ble løslatt til tross for at han var innstevnet som vitne i Torgersen-saken. Mest sannsynlig har han overholdt meldeplikten, slik at det ikke er riktig som hevdet av Dorenfeldt at han ikke var å finne.

Sett under ett gir omstendighetene grunnlag for mistanke om at påtalemyndigheten med hensikt ikke overholdt sin plikt til å sørge for at Støleggen kunne møte som vitne. At hans vitneprov om dressens historie ville vært til fordel for Torgersen i 1958 kan det ikke være noen tvil om.

9. Oppsummering og konklusjon om barnålbeviset. Status 2005

(1) Torgersens antrekk 1 hvor fem korte barnåler ble funnet, har ikke vært i Skippergata 6b, da det ikke er spor av blod, slam, skitt, støv eller annet fra avdøde eller åstedet på antrekket. Alene av denne grunn er det utelukket at barnålene i antrekket kan stamme fra kjelleren i Skippergata 6b.

---

[324] S. st. s. 78.

(2) Hvis man ser helt bort fra det forhold at antrekk 1 ikke har vært i Skippergata 6b, kan man likevel ikke knytte barnålene i dressen til barnålene i kjelleren i Skippergata 6b. Dette oppsummeres nedenfor:

Printz og Mork undersøkte de fem korte grannålene som ble funnet i dressen (dressnålene) til Torgersen og de korte grannålene fra kjelleren i Skippergata 6b (kjellernålene). De konkluderte at dressnålene kom fra kjellernålene.

Konklusjonen deres ble forsterket da Printz og Mork forklarte seg i retten og påsto at nålene hadde en eiendommelig form og var meget sjeldne. Dette er barnålbeviset.

De argumenter som Laane, Høiland og Økland har anført mot grunnlaget for konklusjonen om at det var *"meget sannsynlig"* at barnålene i dressen stammet fra åstedet kan ikke bestrides. Det klart at alle de forhold vi har pekt på ovenfor, viser at barnålene i Torgersens dress ikke kan anføres til støtte for at Torgersen er gjerningspersonen. Selv om man legger til grunn at dressnålene og kjellernålene var like med hensyn til form og lengde, gir ikke dette grunnlag for å trekke den konklusjon at det er sikkert eller stor sannsynlighet for at dressnålene stammet fra kjellernålene. Oppsummert er forholdet:

Korte grannåler finnes på nesten ethvert tre av vanlig norsk gran. Grannåler blir korte, avflatete og tilspissete (koblete egenskaper) når de får for lite lys det året de dannes.

Fornyete undersøkelser i de senere år av kjellernålene har vist at kjellernålene er fra vanlig norsk gran, og som ikke kan skilles fra andre prøver av korte grannåler. Dressnålene er tapt og kan derfor ikke lenger sammenliknes med kjellernålene. Men hvis vi går ut fra Printz´s og Morks beskrivelser, som sier at dressnålene og kjellernålene var like, så var også dressnålene korte grannåler fra vanlig norsk gran.

Printz´s og Morks konklusjoner har således ikke dekning i deres egne funn eller i de andre undersøkelsene. Allerede analysen av Printz´s og Morks skriftlige rapporter fra 1958 og av Printz´s og Morks utsagn i retten viser dette (Øklands kapitler 2, 3 og 5).

Det forhold at de fem barnålene i dressen var korte, kan ikke underbygge at de stammer fra juletreet i kjelleren (Mork:*"samme mortre"*), slik de sakkyndige sa.

Barnålene var ikke fra kaukasisk gran eller en mutasjon, slik de sakkyndige sa.

Barnålene var ikke sjeldne, slik de sakkyndige sa.

Det var ikke grunnlag for å trekke noen slutning om at det var meget sannsynlig at barnålene i dressen stammet fra åstedet og dermed knyttet Torgersen til drapet, slik de sakkyndige sa.

Forklaringen på at Mork og Printz knyttet Torgersen til Skippergata 6b og drapet, må derfor søkes andre steder enn i undersøkelsen av grannålene. Deres uttalelser skyldtes enten uvitenhet eller at de uttalte seg mot bedre vitende.

Konklusjon:

Barnålbeviset knytter ikke Torgersen til drapet.

10. Betydningen av barnålbeviset i 1958 og 2001

Statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958:[325]

"Dette er et naturvitenskapelig bevis av første klasse, fordi det viste seg at det her gjaldt barnåler av en så ekstraordinær art at de sakkyndige kunne trekke konklusjoner som ellers ikke ville vært mulige."

Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001:[326]

"Kjæremålsutvalget finner ikke at Høiland og Laanes rapport av 6. april 2000 er et nytt bevis som er egnet til å føre til frifinnelse eller som i vesentlig grad svekker verdien av de observasjoner som ble gjort av Printz og Mork. Etter utvalgets oppfatning er det klart mest sannsynlig at nålene på As klær kom fra treet på åstedet. Utvalget viser til at de

---

[325] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 43.

[326] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1550 og s. 1564).

slutninger som Høiland og Laane trekker på grunnlag av en sammenligning med sitt innsamlete materiale, ikke synes å kunne gi den samme sikkerhet som en undersøkelse av nålene fra dressen må antas å ha gitt. Utvalget viser ellers til uttalelsen fra skogforskerne (NISK, vår tilføyelse) *og vil for sin del fremheve det usannsynlige i at Støleggen under sitt opphold i skogen i Sverige skulle få – og bare få – nåler i begge bukseoppbrettene og i jakkeinnerlommen som var helt identiske med de nålene som skrev seg fra (jule)treet på åstedet."*

…

Av den gjennomgang utvalget har gjort av de tekniske bevis, fremgår det at … barnålbeviset ikke er vesentlig svekket, og at [dette beviset], med klar sannsynlighetsovervekt, fremdeles utpeker Torgersen som gjerningsmann."

Kommentar:

Det er ikke tvil om at juryen i 1958 bygde på at barnålene i dressen var et bevis som med stor grad av sikkerhet knyttet Torgersen til drapet.

Dette var feil. Men juryen hadde ingen realistiske muligheter for å forstå dette, slik barnålbeviset ble presentert av de rettsoppnevnte sakkyndige og tolket av aktor og forsvarer.

Høyesteretts kjæremålsutvalgs vurdering av bevisverdien av barnålene er også feil.

I motsetning til juryen i 1958 visste kjæremålsutvalget at kjellernålene og dressnålene var korte barnåler fra vanlig norsk gran og at korte barnåler ikke er sjeldne. Utvalget forstår selvsagt at man ikke kan slutte fra funnet av fem korte barnåler av vanlig norsk gran i Torgersens dress til at det er *"med klar sannsynlighetsovervekt utpeker Torgersen som gjerningsperson"*. Men det er altså likevel kjæremålsutvalgets konklusjon.

I sitt kapittel 9, som er på 24 sider, gjennomgår Økland i detalj kjennelsen fra Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001. I et eget avsnitt redegjør han for forutsetninger for at det kan trekkes slutninger fra likhet til sannsynlighet for at dressnålene og kjellernålene har samme opphav. Han påpeker kjæremålsutvalget foretar rene gjetninger når det uttaler at det er *"klar sannsynlighetsovervekt"* for at dressnålene stammer fra kjelleren. (Tilsvarende gjelder for øvrig når kjæremålsutvalget uttaler seg om sannsynlighet når det gjelder de andre bevisene.)

Vi gjengir Øklands sammendrag og konklusjon i hans kapittel 9. Sitat:[327]

”Sammendrag og konklusjon om kjæremålsutvalgets vurdering av barnålbeviset

(1) Kjæremålsutvalget overser at Høiland og Laane (1998, 2000) og Norsk institutt for skogforskning – NISK (mai 2001, juni 2001) dokumenterer at de korte grannålene i kjelleren i Skippergt. 6b (kjellernålene) er fra vanlig norsk gran, at de ikke skiller seg fra andre prøver av korte grannåler og at korte grannåler er vanlig.

(2) Kjæremålsutvalget har ikke forstått at det eneste Printz og Mork i 1958 i realiteten påviste om kjellernålene og grannålene fra Torgersens dress (dressnålene), var at nålene var korte.

(3) Kjæremålsutvalget holder fast på konklusjonen til Printz og Mork om at dressnålene med meget stor sannsynlighet stammet fra kjellernålene.

- Kjæremålsutvalget siterer fra rapportene til Printz og Mork og fra brevene fra NISK for å underbygge sin konklusjon.

- Kjæremålsutvalget har ikke forstått at de sitater de henviser til, ikke er holdbare som argumenter for at de fem korte dressnålene stammet fra kjellernålene.

(4) Ved de anledninger kjæremålsutvalget foretar selvstendige vurderinger, er de åpenbart gale:

- Kjæremålsutvalgets omtale av grannålene viser at utvalget ikke har forstått at ”likheten” mellom kjellernålene og dressnålene bare besto i at nålene var korte.

- Kjæremålsutvalget har heller ikke forstått at likhet mellom grannåler ikke sier noe om felles eller ulikt opphav.

- Kjæremålsutvalgets vurderinger omkring sannsynlighet viser at kjæremålsutvalget ikke legger faglige kriterier til grunn, men foretar rene gjetninger.

(5) Samlet blir konklusjonen:
Kjæremålsutvalgets utsagn om at grannålene i dressen *”med klar sannsynlighetsovervekt utpeker Torgersen som gjerningsmann”* er uholdbar. Utsagnet om sannsynlighetsovervekt er ren gjetning.”

---

[327] Barnålbeviset 1957−2005 Del A s. 127–128.

(Sitat slutt.)

Øklands konklusjon når det gjelder Høyesteretts kjæremålsutvalgs vurdering av barnålbeviset er knusende. Mange av de forhold som viser at barnålbeviset ikke knytter Torgersen til drapet var kjent for kjæremålsutvalget. Når man leser Øklands utførlige analyser spør man seg uvilkårlig hvordan kjæremålsutvalget kunne begå så mange elementære feil.

Kapittel 11. Vitnet Ørnulf Bergersen

1. Problemstilling

Det er på det rene at Ørnulf Bergersen (39 år) rømte fra Botsfengslet 17. oktober 1957 og ble gjeninnsatt etter pågripelse 20. desember 1957.[328]

Bergersen forklarte under hovedforhandlingen at han hadde sett Torgersen komme ut av en port Skippergata med nummerskiltet 6b ca. kl. 00.55 den 7. desember 1957. Det er all grunn til å tro at juryen bygde på at Bergersens forklaring var sann.

Det foreligger ingen opplysninger i saken om at Bergersen var observert i Skippergata natt til 7. desember eller overhodet oppholdt seg i Skippergata-strøket.

Problemstillingen er om Bergersen snakket sant.

Gjennomgangen nedenfor viser at Bergersen løy og at han derfor ikke knytter Torgersen til drapet.

2. Bergersens daglige gåtur Oslo sentrum−Gjersjøen t/r

Bergersen forklarte at han daglig gikk strekningen Oslo sentrum −Gjersjøen t/r for å holde seg skjult for politiet, og at han også gikk turen Gjersjøen – Oslo sentrum natt til lørdag 7. desember da Rigmor Johnsen ble drept.

---

[328] Politibetjent Harald Grøndahl: Kontroll av vitnets opplysninger vedrørende fravær fra Botsfengslet i tidsrommet 17.10.57–20.12.57 (rapport 1972). Dokumentutdrag Bind IV s. 79.

For å få et klart bilde av hvor Bergersen skal ha gått har vi tegnet inn ruten på et kart over Gjersjø-området til Oslo bys grense fra 1956 i målestokk 1:10 000 og kartbok for Oslo fra 1999, i målestokk 1:20 000 (veiene som Bergersen sa han gikk innenfor Oslo bys grenser er de samme i dag som i 1957). Kartet er vedlegg til et brev Ståle Eskeland skrev til statsadvokat Frønsdal og advokat Moss 22. februar 2000, dvs. ca. et halvt år før lagmannsretten avslo Torgersens begjæring om gjenopptakelse 18. august 2000.[329]

I politiforklaring av 3. juni 1958 sa Bergersen:[330]

" ... at han i oktober, november og desember f.å. var ettersøkt av politiet for å ha "gått" (rømt) fra Botsfengslet. På grunn av at han var ettersøkt av politiet, gikk han hjemmefra tidlig om morgenen og kom hjem sent på kvelden, vanligvis omkring kl. 21.−22.-. Vitnet forklarer at han hver dag var ute ved Gjersjøen, nemlig ute på en odde til venstre for Gjersjøen bro."

Bergersen sa også at han gikk ruten *"over Prinsdal – Nordstrand – Kongsveien – Gamlebyen – Bispegt. – Oslo Ø. – Prinsensgt. – Skippergt. og denne gaten helt ut og bort langs bryggene"*.

Den odden Bergersen sier han holdt til på, må være den odden som stikker ut i nordenden av Gjersjøen. Det fremgår ikke hvor på odden Bergersen holdt til, men det er rimelig å legge til grunn at turen skal ha startet ved Gjersjøen bro, som ligger ved Gjersjøens nordvestlige punkt. Dette bygger vi på at Bergersen i sin forklaring sa at han om kvelden 6. desember *"hoppet ned på veien ved Gjersjøen"*, idet veien som går like nord for odden (Kolbotnveien) ellers går flere hundre meter fra Gjersjøen. (Nøyaktig hvor turen startet er under enhver omstendighet uten selvstendig betydning, se nedenfor.)

Ifølge vår målinger på kartene er avstandene i den ruten Bergersen har oppgitt å ha fulgt:

Gjersjøen bro – grensen Oppegård kommune/Oslo kommune:	4,0 km
Grensen Oslo/Oppgård – Østbanen	14,0 km

[329] I brevet med overskriften Ørnulf Bergersens forklaring om hvor han gikk natt til 7. desember 1957 redegjøres det for ruten og mulig tidsforbruk. Dokumentutdrag Bind IV s. 141.

[330] Dok. 66, Mappe II s. 326−329.

Til sammen 18,0 km

Fra Østbanen til Munkedamsveien 23 B, hvor Bergersen bodde, er avstanden, hvis man følger ruten Bergersen sier han har gått, ca. 3 km. Dette vil si at Bergersen ifølge egen forklaring gikk ca. 21 km én vei, dvs. ca. 42 km fram og tilbake hver dag.

Bergersen skal altså ha gått en distanse tilsvarende et maraton-løp hver dag. Vi vil uten videre påstå at det var umulig for Bergersen å gå denne distansen hver dag. I hvert fall er det så lite sannsynlig at han har gjort det, at det må legges til grunn at forklaringen på dette punkt er usann, med andre ord at Bergersen løy.

Bergersen sa i sin politiforklaring at han vanligvis brukte *"ca. 2–2 ¼ time på turen Gjersjøen – Østbanen"*, altså på 18 kilometer. Ifølge referat i Morgenbladet fra Bergersens vitneforklaring under hovedforhandlingen sa han at han vanligvis brukte *"to timer og ett kvarter fra Gjersjøen til hjemmet mitt"*,[331] altså på 21 km. Det er uten betydning hvilken distanse man legger til grunn eller om man legger til grunn at han brukte to timer eller to timer og ett kvarter. Rask gangfart (uten pauser) er ca. 6 km/t. Bergersen ville altså ha trengt minst tre timer på turen, dvs. ca. én time lenger enn den tiden han oppgir at han brukte – uansett hvilken av de to utsagnene til Bergersen man legger til grunn. Vi vet at Bergersen hadde armbåndsur, se hans forklaring nedenfor. Dette er avgjørende bevis for at forklaringen også på dette punkt er usann, med andre ord at Bergersen løy.

Ovenstående kan oppsummeres:

Bergersens forklaring om at han hver dag gikk Gjersjøen – Oslo sentrum for å holde seg skjult for politiet, var løgn.

3. Andre trekk ved Bergersens forklaring

[331] Juell Eide, Camilla og Erling Moss, " … aldri mer slippes løs … " (Pax forlag 1999) s. 250.

3.1 Bergersens forklaring om tidspunktet da han så Torgersen

Påtalemyndigheten la til grunn at Bergersen hadde sett Torgersen ca. kl. 00.55, altså tre minutter før han ble pågrepet i Havnegata kl. 00.58. Grunnlaget for dette er i beste fall meget usikkert. I politiforklaringen av 3. juni 1958 sa Bergersen:[332]

"På spørsmål forklarer vitnet at han vanligvis brukte ca. 2 – 2 ¼ time på turen fra Gjersjøen til Østbanen … . På spørsmål forklarer vitnet at han som regel pleide å gå fra Gjersjøen ved 19-tiden. Så en kveld vitnet skulle gå til byen igjen, hoppet han fra veikanten og ned på veien ved Gjersjøen, og vitnet tro da på en sten eller kom ned litt forkjært, og han falt overende i veien. Da vitnet reiste seg opp igjen, hadde han ganske store smerter i venstre kne, og det forverret seg ettersom han gikk innover mot byen. På grunn av smertene i kneet, på baksiden av kneet, brukte han denne kvelden mye lenger tid til byen enn hva han vanligvis gjorde. … På spørsmål forklarer vitnet at han sikkert brukte dobbelt så lang tid til byen enn vanlig, og om ikke enda lenger tid. På spørsmål forklarer vitnet at han også denne kvelden gikk fra Gjersjøen omkring kl. 19.-. … Da vitnet denne kvelden kom gående Skippergt., og var kommet omtrent til hjørnet av Rådhusgt., fikk han se en mannsperson som kom ut av en port på høire
side av gaten … .
…
"Vitnet forklarer at han så på armbåndsuret sitt etter at tiltalte hadde passert, og uret hans viste da 23.45. Det forundret vitnet at klokken ikke var mer, idet det var så stille ute, både når det gjaldt trikker og trafikk ellers, men vitnet tenkte ikke mere over dette. Han hadde bare en tanke, nemlig å forsøke ikke å bli gjenkjendt. Vitnet fortsatte bare videre hjem, men da han kom hjem, viste det seg at porten til gaten var stengt. På spørsmål forklarer vitnet at porten stenges kl. 22.-, og han hadde ikke nøkkel, og det er ikke ringeapparat. Vitnet satt så i bremsehuset på en jernbanevogn på Filipstad om natten, og gikk så hjem om morgenen. Vitnets ur viste da kl. 06.00, men da vitnet kom inn i leiligheten, var klokken til hans hustru 07.10. Vitnet mente at det ikke kunne være mulig at klokken var så mange, men det store uret på Oslo V., som vitnet kan se fra vinduet i sin leilighet, viste også 07.10, slik at vitnets ur gikk 1 time og 10 min. for sakte. Det viste seg så at glasset på vitnets ur hadde sprukket, og vitnet mener at uret må ha fått et støt/slag idet han falt ute ved Gjersjøen. Glasset var helt da han så på det siste gang før han falt, og vitnet forklarer at uret også gikk riktig tidligere. Det viste

---

[332] Dok. 66 s. 3−4, Mappe II s. 328−329.

seg siden at sekundviseren hadde en tendens til å henge seg opp på langviseren, særlig når langviseren sto i nærheten av 12-tallet. Dette har vitnet rettet senere. Hvorvidt uret gikk riktig da tiltale passerte vitnet i Skippergata., kan ikke vitnet si. Etter det vitnet kan bedømme, måtte imidlertid klokken være mer enn 23.45, nemlig på grunn av at det var så stille ute, … . Vitnet forklarer at hvis uret alt da hadde saknet seg 1 time og 10 min. så var klokka 00.55 i stedet for 23.45 da tiltalte passerte ham, og vitnet mener dette kan passe bedre etter stillheten i byen å dømme. Samme dag som vitnet kom hjem, kjøpte hans hustru Dagbladet, og her leste vitnet om drapet i Skippergt."

Forklaringen kan gi grunnlag for mange refleksjoner, bl.a. hvordan Bergersen, et halvt år senere, kunne huske nøyaktig hva armbåndsuret hans viste da han skal ha sett Torgersen, hva det viste da han kom hjem neste morgen og hva det store uret på Vestbanen viste.

Armbåndsuret hans viste ifølge Bergersen kl. 23.45. At tidspunktet da han skal ha sett Torgersen komme ut av Skippergt. 9 var ca. kl. 00.55 er noe Bergersen beregnet seg fram til. Beregningen var ren gjetning, hvis historien er sann: Klokken var ifølge Bergersen blitt skadet samme kveld. Dette førte til at den først sinket nøyaktig én time og 10 minutter, og deretter gikk den som den skulle til neste morgen (!).

Dette er en svært lite sannsynlig historie som dessuten ikke er bekreftet av noen andre opplysninger i saken. Er den ikke sann, er det selvfølgelig løgn (ikke feilobservasjon eller lignende). Man kunne være fristet til å si at bare en person som lyver kan dikte opp en slik historie. Nøkternt sett må det uansett være klart at man ikke, basert på Bergersens forklaring, kan legge til grunn at han gjorde sin angivelige observasjon av Torgersen ca. kl. 00.55.

Det er på det rene at Bergersen hadde mulighet for å tilpasse sin historie slik at den passet med tidspunktet da Torgersen ble pågrepet, nemlig kl. 00.58. Politiets drapsteori med (nesten) nøyaktige tidsangivelser ble trykket i Vi Menn 28. mai 1958 og gjentatt i Verdens Gang 2. juni 1958, dvs. dagen før Bergersen avga sin politiforklaring. Begge steder sto det at Torgersen ble pågrepet kl. 00.58.[333]

---

[333] Se Camilla Juell Eide og Erling Moss, … aldri mer slippes løs… (1999) s. 246. Fremstillingen i Verdens Gang 2. juni 1958 er inntatt i Avisreferater for hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 4.

3.2 Skippergata 6b og Skippergata 9

I politiforklaringen av 3. juni 1958 sa Bergersen (vår uthevelse):[334]

"Da vitnet denne kvelden kom gående Skippergt. , og var kommet omtrent til hjørnet av Rådhusgt, fikk han se en mannsperson som kom ut av en port på høire side av gaten (sett i den retning som vitnet gikk ... og kom syklende mot vitnet. På spørsmål forklarer vitnet at han selv gikk på venstre fortau nedover, og vitnet forklarer at mannen således strøk rett forbi vitnets høire side. ... vitnet mener at de to ikke var mer enn 1 meter fra hverandre. Med det samme mannen passerte vitnet, så vitnet at det var Torgersen (tiltalte). Vitnet forklarer at det ikke kan være tale om at han (vitnet) tok feil, idet vitnet har sett tiltalte et utall ganger inne på Botsfengslet. ... Vitnet forklarer at grunnen til at han la spesielt merke til vedkommende med sykkelen, var at vedkommende kjørte uten lys."

Det er etter denne forklaringen helt på det rene at Bergersen ikke sa at han så Torgersen komme ut av Skippergata 6b, som lå på venstres side av Skippergata i Bergersens gangretning, men ut av en port på den andre siden av gaten.

Dette gjentok han som vitne under hovedforhandlingen. Ifølge referat i Dagbladet for 9. juni 1958 utspant det seg følgende ordveksling mellom Bergersen og statsadvokat Dorenfeldt:[335]

"Dorenfeldt: "Så kom De til Skippergata?"
Bergersen: "Ja, jeg var kommet ca. 20 meter fra Rådhusgata."
...
Dorenfeldt: "Hva så De?"
Bergersen: "En mann kom dukkende ut av en port, satte seg på en sykkel og kjørte av gårde. Da mannen passerte meg, kjente jeg igjen Torgersen. Jeg ble nysgjerrig – tenkte vel at han hadde fulgt en jente hjem, derfor kikket jeg på den oppgangen han var kommet fra. Og der, over porten, sto det 6b."
...
Dorenfeldt: "Hvordan var gatebelysningen?"
Bergersen: "Det var noenlunde opplyst."
Dorenfeldt: "Kunne De ikke lese feil. Det kan ikke ha vært 5 B?"

---

[334] Dok. 66 s. 2, Mappe II s. 327.

[335] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 61−63.

Bergersen: "Nei, og det er sikkert at det stod 6 og b på skiltet."
Dorenfeldt: "Det er en kjensgjerning at Skippergaten 6b ligger på nedsiden av gaten."
Lagmannen: Kan De ha tatt feil?
Bergersen: "Det er helt sikkert 6b. Jeg er langsynt og kan se en klokke på flere meters avstand." (Dorenfeldt viser Bergersen foto av gata)
Bergersen: "Det var ikke det portrommet han kom ut fra.""

Også her fremgår det klart at Bergersen sa at han så Torgersen komme ut av en port på motsatt side av der hvor Skippergata 6b lå.

Ifølge Morgenbladet 9. juni sa Bergersen i retten:[336]

"Efter at Torgersen var forsvunnet gikk han bort til porten og så at det sto nr. 6B på et skilt."

Det er objektivt uriktig at det sto nr. 6b på den gården Bergersen sa at han hadde sett Torgersen komme ut fra. Gården var Skippergata 9 og nummerskiltet 9 sto på den.[337]

Kan Bergersen ha husket feil med hensyn til hvilket nummer han så? Det er mulig, siden han utvilsomt var klar over at drapet var skjedd i nr. 6b. Selv om han ikke kan ha sett nr. 6b, kan han i ettertid ha trodd at det var 6b han så. Vi anser det for lite sannsynlig, men holder, så langt, muligheten åpen for at forklaringen på dette punkt kan være subjektivt sann. Det er imidlertid tre andre trekk ved denne forklaringen som gjør at konklusjonen likevel må bli at Bergersen løy, nemlig hans uttalelser om at nummerskiltet sto *"over porten",* at Torgersen hadde plassert sykkelen i porten til Skippergata 9, og at Torgersen var *"barhodet"*:

---

[336] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 64−65.

[337] En tilfeldighet har bidratt til å skape uklarhet om dette. Under rettens befaring 9. juni 1958 var skiltet nr. 9 revet løs og stukket inn under nedløpet fra takrennen, snudd 180 grader. 9-tallet så da ut som et 6-tall (men ikke 6b). Se Aftenposten morgen 10. juni 1958 (Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 72). Det ble imidlertid brakt på det rene at det sto nr. 9 på gården den 7. desember 1957, da Bergersen angivelig gjorde sin observasjon. Se rapport av 9. juni 1958 fra politibetjent A. Amundsen, dok. 70, Mappe II s. 332–337.

3.3 Nummerskiltets plassering

Som det fremgår ovenfor, sa Bergersen at nummerskiltet på nr. 9 sto *"over porten"*. Det gjorde det ikke. Det sto til siden for porten, omtrent midtveis mellom portens topp og bunn og ca. én meter fra portens høyre kant. Det fremgår av figur 26:

Figur 26. Bildet av inngangspartiet i Skippergata 9, som lå tvers overfor Skippergata 6b. Nummerskiltet står til et godt stykke side for porten, ikke *"over porten",* som Bergersen forklarte. (Politiets foto fra 1957−58.)

Bergersens forklaring er altså <u>objektivt uriktig</u> også på dette punkt.
Vi mener videre det er usannsynlig at han kan ha husket feil. Vi kan ikke se noen god grunn til at han skulle huske den plasseringen bildet viser som *"over porten"*, i hvert fall ikke hvis han, som han selv sa, hadde gått *"bort til porten og så at det sto nr. 6B på et skilt"*. Og hvorfor skulle han, som ikke hadde noen grunn til å sjekke nummeret, og var på vei hjem etter fem timers tur fra Gjersjøen med skadet ben, gjøre det?

Bergersens forklaring om nummerskiltets plassering er med stor grad av sannsynlighet en løgn.

For fullstendighets skyld tar vi med at heller ikke nummerskiltet på Skippergata 6b sto over inngangsdøren, men til høyre for den. Det fremgår av figur 27:

Figur 27. Bilde av inngangspartiet i Skippergata 6b, som lå tvers overfor Skippergata 9. Nummerskiltet står til siden for døren. (Politiets foto fra 1957−58.)

3.4 Torgersen hadde parkert sykkelen i Skippergata 9 ifølge Bergersen

Det er temmelig usannsynlig at Torgersen skulle velge å parkere sykkelen i nr. 9, slik Bergersens forklaring forutsetter, med den risiko dette innebar for å bli sett. Ingen forhold støtter denne delen av Bergersens forklaring, snarere tvert i mot:

Per Fonbæk, som så Sigrid Fjeldberg gå inn i nr. 9 samtidig som de begge iakttok Rigmor Johnsen og mannen låse seg inn i nr. 6b, sa i politiforklaring 11. desember 1957 (vår uthevelse):[338]

[338] Dok. 18 s. 49, Mappe I s. 187.

"Den gamle kona <u>låste seg inn</u> en port på motsatt side av gaten. I den porten var det lys. Etter at hun låste opp porten ..."

Han gjentok dette under den rettslige forundersøkelsen (vår uthevelse):[339]

" ... <u>låste en gammel kone seg inn</u> i en port på den andre siden av gaten."

Fonbæks uttalelser på dette punkt er det rimelig å tolke slik at porten i Skippergata 9 var låst da Sigrid Fjeldberg gikk inn. Det er rimelig å anta at hun låste etter seg og at porten også var låst senere på natten da Torgersen ifølge politiets drapsteori skal ha satt sykkelen inn der. I så fall er Bergersens forklaring usann også på dette punkt.

3.5 Torgersen var barhodet ifølge Bergersen

Bergersen kjente Torgersen godt av utseende. De hadde sittet sammen i Botsfengslet. Som det fremgår av det siterte fra hans politiforklaring (se punkt 3.1 ovenfor) er det rimelig å legge til grunn at forutsatt Bergersen snakket sant, var det Torgersen han så.

Spørsmålet blir da om Bergersens beskrivelse av Torgersen stemmer med det vi vet om Torgersens utseende da han ble pågrepet bare få minutter senere.

Bergersen sa at Torgersen kom ut av Skippergata 9 med sykkel. Vi vet at Torgersen hadde sykkel denne natten. Dette er åpenbart noe Bergersen kan ha kjent til fra avisomtalene av saken.[340] At han nevner sykkelen er derfor ikke noe som i seg selv viser at Bergersen snakket sant.

I Bergersens politiforklaring 3. juni 1958 står det:[341]

"På spørsmål forklarer vitnet at han ikke så hvordan tiltalte var kledd, men vitnet så at han var barhodet."

---

[339] Dok. 45 s. 25, Mappe II s. 198.

[340] Se for eksempel Arbeiderbladet 3. juni 1958. Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 8–9.

[341] Dok. 66 s. 4, Mappe II s. 329.

Da Torgersen ble pågrepet kl. 0058, hadde han skyggelue på seg. Dette fremgår av rapport avgitt av overkonstabel Kåre Thomassen og politikonstabel Arne Rustad som deltok ved pågripelsen av Torgersen og tok ham med til Rådhusgata politistasjon. De skriver (vår uthevelse): [342]

"På vakten oppga han å hete: Fredrik Ludvig Torgersen, f. 1.10.1934 i Oslo, bor: Tore Hunds vei 24, hos sin mor, f.t. u.f.a.. Han var iført: brun, lang peau de peche jakke, rødrutet sportsskjorte og blå turnsko og var barhodet, men bar en grålig skyggelue i hånden. Da han ble anholdt i Havnegata hadde han lua på hodet."

Etter dette må det legges til grunn at Bergersens forklaring om at Torgersen var barhodet objektivt ikke er riktig.[343] Han kan neppe ha sett eller husket feil om en slik detalj. Vi mener derfor at Bergersen løy også på dette punkt.

Spørsmålet melder seg: Hvorfor skulle Bergersen lyve med hensyn til den detaljen at Torgersen var barhodet?

Grunnen til dette kan være at Bergersen hadde fått kjennskap til at Johanne Kristine Olsen hadde forklart til politiet at hun hadde sett Torgersen tidligere samme kveld og at han da var barhodet (se kapittel 12 punkt 2). Detaljen om at Torgersen var barhodet er en måte å styrke forklaringens troverdighet på. Bergersen kan ikke ha hatt kjennskap til at politifolkene som pågrep Torgersen hadde forklart at han hadde lue da han ble pågrepet, og den fare som lå i at løgnen derved kunne bli avslørt.

---

[342] Dok. 5, Mappe I s. 95.

[343] Torgersen kan teoretisk ha tatt på seg lua mens han syklet de ca. 500 meterne fra Skippergata til Havnegata der han ble pågrepet. Denne spekulative og lite sannsynlige mulighet ser vi bort fra.

4. Andre forhold vedrørende bevisverdien av Bergersens forklaring

4.1 Problemstilling

Ovenfor har vi drøftet om Bergersen kan ha forklart seg falsk ved å analysere innholdet i forklaringen sammenholdt med ytre, faktiske forhold.

I dette punktet skal vi analysere andre trekk ved ”Bergersen-komplekset” som må tas i betraktning når man skal ta stilling til om Bergersens forklaring var sann eller falsk.

4.2 Bergersen var ettersøkt av politiet

Bergersen var selvsagt etterlyst av politiet mens han var på rømmen fra Botsfengslet i tiden 17. oktober–20. desember 1957:[344]

”Den rømte ble etterlyst i pressen via NTB. Bl.a. inneholdt Arbeiderbladet for 19.10.1957 foto og omtale av den rømte.”

Det fremgår av Bergersens forklaring til politiet at han var klar over at han var ettersøkt. Vi kan vel også regne med at han var klar over at han var ettersøkt i avisen med bilde og beskrivelse.

Bergersen oppga som begrunnelse for å ta opphold ved Gjersjøen om dagen at han ønsket å holde seg skjult for politiet. Det innebar i så fall at han hver dag – minst seks timer – oppholdt seg på offentlig vei og nettopp ikke var skjult for politiet. På veien inn i og gjennom Oslo sentrum var dessuten risikoen for å bli gjenkjent og pågrepet av politiet meget stor, særlig i strøket rundt Østbanen hvor det rutinemessig var patruljerende politifolk.

---

[344]Polititbetjent Harald Grøndahl: Kontroll av vitnets opplysninger vedrørende fravær fra Botsfengslet i tidsrommet 17.10.57–20.12.57 (rapport 1972). Dokumentutdrag Bind IV s. 79. Kopi av etterlysningen med tekst og bilde i Arbeiderbladet for 19. oktober 1957 er inntatt i Mappe IV s. 311.

Dette var i hans situasjon en fullstendig irrasjonell atferd og trekker sterkt i retning av at han også på dette punkt snakket usant, med andre ord at han løy.

4.3 Bergersens personlighetstrekk og kriminelle fortid

Det foreligger en psykologisk undersøkelse av Ørnulf Bergersen, foretatt av fengselspsykolog Kåre Bødal, datert 28. november 1958, dvs. ca. et halvt år etter at hovedforhandlingen i Torgersen-saken var avsluttet. Vi skal sitere enkelte utdrag fra uttalelsen (våre uthevelser):[345]

" ... han må regnes som sinke, med en intelligens oppimot nedre grense for normal variasjonsbredde (IQ 90−110).
...
Som barn ble han diagnostisert som imbecill nevrotiker, som voksen og kriminell person blir han karakterisert som debil psykopat.

... i årene 1944−49 henfalt han til morfinmisbruk. Særlig i årene 1947−49 forbrukte han store kvanta, begikk en serie innbrudd for å skaffe morfin, og ble i 1949 arrestert i en forkommen, elendig forfatning. Etter arrestasjonen hadde han svære avvenningssymptomer. Men overlege Kinnerød skriver desember 1952 at han på Ila syntes fullstendig å være kvitt sin trang til narkotika.
...

Bergersen forteller at han verken drakk eller begikk kriminelle handlinger under rømningen okt.–des. 1957.
...
[Han] har bestemt seg for å slutte å drikke. Dette mener han å kunne gjennomføre. Narkotika er ikke noe behov eller problem for ham lenger. Han innrømmer å ha drukket en del i de senere år, i de kortere frihetsperiodene, men mindre enn tidligere."

At Bergersen var narkotikamisbruker fremgår også av Oslo byretts dom av 8. juni 1950, der han påberopte narkotikarus som frifinnelsesgrunn:[346]

---

[345] Psykologisk undersøkelse av fange nr. 565, Ørnulf Emil Bergersen f. 13/1-1918. Dokumentutdrag Bind IV s. 46–49.

[346] Dokumentutdrag Bind IV s. 1.

"Tiltalte har erkjent at han har vært med på (noen av de tyverier han var tiltalt for, vår tilføyelse)*... men har til sin frifinnelse gjort gjeldende at han var bevisstløs som følge av misbruk av narkotika, da han utførte forbrytelsene"* (s. 11).

Det er etter dette utvilsomt at Bergersen var (eller hadde vært) tung misbruker av alkohol og narkotika.

Bergersen ble idømt ett års ubetinget fengsel, fem års sikring og for et tidsrom av 10 år fratatt stemmerett, adgang til å oppnå offentlig tjeneste og retten til tjenestegjøre i rikets krigsmakt. Dommen gjaldt en meget lang rekke simple og grove tyverier utført i perioden 23. september 1948 til 11. september 1949, altså innenfor en ett-års periode. Etter påtalemyndighetens anke forhøyet Høyesterett fengselsstraffen til to år, mens sikringen og rettighetstapene ble opprettholdt uforandret.[347]

Både byretten og Høyesterett la til grunn at Bergersen hadde *"mangelfullt utviklede sjelsevner"* (og at det var fare for nye straffbare handlinger).[348]

Alf Dahl m.fl., *Lærebok i psykiatri* (Universitetsforlaget 1994), gir følgende forklaring på hva som ligger i uttrykkene *"mangelfullt utviklede sjelsevner"* og *"varig svekkede sjelsevner"*:

"Ved mangelfullt utviklede sjelsevner forstås i første rekke alvorlige grader av atferdsavvik og personlighetsforstyrrelse (psykopati) samt forskjellige grader av psykisk utviklingshemning. ... Den rettspsykiatriske konklusjon "mangelfullt utviklede sjelsevner" vil som regel svare til diagnosene psykopati eller sosiopati, atferdsavvik, betydelig personlighetsforstyrrelse, psykisk utviklingshemning av sværere grad ... . Hyppigste personlighetsforstyrrelse vil være den antisosiale eller psykopatiske karakter, som bl.a. er preget av en tendens til øyeblikkelig behovstilfredsstillelse, mangelfull kontroll av aggresjon, og liten innfølingsevne i andre menneskers følelser" (s. 620−621).

Personer med mangelfullt utviklede sjelsevner kan være det Dahl m.fl. kaller personer med *"dyssosial personlighetsforstyrrelse",* og som kjennetegnes ved:

---

[347] Høyesteretts som av 4. oktober 1950. Dokumentutdrag Bind IV s. 17.

[348] Vi har ikke hatt tilgang til den rettspsykiatriske erklæringen som lå til grunn for dette.

" ... likegyldighet overfor sosiale forpliktelser og hensynsløs mangel på forståelse for andres følelser. Det er stor diskrepans mellom atferden og de gjeldende sosiale normer. Atferden er ikke særlig påvirkelig av negative erfaringer, inklusive straff" (s. 405).

Høsten 1954 møtte Bergersen hos politilege Irmelin Christensen, øyensynlig fordi hun skulle vurdere om det var grunnlag for sikring i frihet. I brev til Oslo politikammer av 12. oktober 1954 konkluderer hun:[349]

"Jeg mener ... at han er så viljeløs og lett å lede at sjansen for at han skal holde seg borte fra nye kriminelle handlinger neppe er særlig stor, men slik vil det vel alltid bli. Etter omstendighetene finner jeg det rimelig at han får ennå en sjanse med sikring i frie former."

Politilege Christensen fikk rett. Bergersen ble dømt til fengselsstraff i 1954 (ett år), 1955 (to år), 1956 (to år), 1960 (ett år) 1961 (ett år og tre mnd.) og 1962 (ni mnd.) for grove tyverier.[350]

I uttalelsen fra psykolog Kåre Bødals er Bergersens kriminalitet beskrevet slik i årene 1940−58 (i overensstemmelse med strafferegisteret):[351]

"Bergersen er en kronisk tilbakefallsforbryter som hittil har pådratt seg 11 fengselsstraffer. 20 år gammel fikk han sin 1. dom som lød på 60 dager betinget. Senere er det gått slag i slag, og han er foruten vanlig fengselsstraff dømt etter strl. § 29, 2 og 3 (stemmerett, adgang til å oppnå offentlig tjeneste og retten til tjenestegjøre i rikets krigsmakt, vår tilføyelse) *og § 39, 1.a-f* (sikring, vår tilføyelse). *I 1947 satt han 9 måneder på Opstad* (tvangsarbeidshus for løsgjengere, vår tilføyelse)*, og 9/10.52−16.2.53 var han på Ila sikringsanstalt.*
De siste 3 straffer, idømt 1954, 55 og 1956, lyder på henholdsvis 1 år, 2 år og 2 år.
Han har sittet i Oslo kr.f. avd. B fra 15/2-56, ble overført til Botsf. 28/6-56, rømte derfra 17/10.57 men ble pågrepet og gjeninnsatt 20/12-57. Etter tillegg (refselse for rømning) er mulig prøveløslatelsesdato fastsatt

---

[349] Dokumentutdrag Bind IV s. 25.

[350] Strafferegister for Ørnulf Bergersen av 14. august 1961 og Oslo byretts dom av 13. mars 1962. Dokumentutdrag Bind IV s. 57 og s. 61.

[351] Psykologisk uttalelse av Kåre Bødal 28. november 1958 s. 1. Dokumentutdrag Bind IV s. 46.

til 12/4-59, mens full straffetid utløper 22/9-1960. Sikringen utløp 9/10-1957 og er ikke søkt forlenget.
Etter hva jeg kan se, er han ikke blitt dømt for voldsforbrytelser. Han har overveiende gjort seg skyldig i grove og simple tyverier."

Kommentar:

Bergersens avhengighet av alkohol og narkotika, hans asosiale personlighetstrekk og langvarige kriminelle historie innebar at han var et særdeles lite troverdig vitne. Det var derfor ikke saklig grunn til å bygge på hans vitneprov, i hvert fall ikke uten at de opplysningene han ga var kontrollsjekket. Det ble de ikke.

Det er ikke urimelig å tenke seg at Bergersen kunne avgi en falsk forklaring i håp om oppnå egne fordeler, særlig hvis han trodde at Torgersen var skyldig. Og det trodde han nok, i likhet med mange andre i 1958.

Det fremgår av rettsboken fra hovedforhandlingen at strafferegisteret til Bergersen ble *"forevist"* etter at han hadde avgitt forklaring lørdag 7. juni 1958, dvs. etter at Torgersen hadde sloss med Bergersen og blitt utvist fra rettslokalet.[352] Det er uklart hva forevisningen innebærer, men vi antar at strafferegisteret ikke ble dokumentert ved at det ble opplest. Vi antar også at forevisningen ikke førte til noen nærmere gjennomgang av innholdet i strafferegisteret eller at *"forevisningen"* ble fulgt av eksaminasjon eller meningsutvekslinger i retten om Bergersens troverdighet. Ikke i noen av pressereferatene for 9. og 10. juni er det referert noe om dette. Det er ingen påtegning på strafferegisteret som viser at det ble dokumentert ved opplesning og det er ikke protokollert at juryen fikk strafferegisteret med seg da den trakk seg tilbake for å avgjøre skyldspørsmålet.

Under prosedyren nevnte advokat Blom ifølge Dagbladet 13. juni og Arbeiderbladet 14. juni at Bergersen tidligere var straffet en rekke ganger og at han hadde sikringsdom på grunn av mangelfullt utviklede

---

[352] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 23. (Det står at strafferegisteret for "tiltalte" ble forevist, men vi antar det er feilskrift for vitnet.)

sjelsevner.[353] Han anførte at man derfor *"vanskelig kan feste lit til ham"*.[354]

Juryen kan ikke ha hatt kjennskap til at Bergersens personlighetstrekk slik de ble beskrevet bl.a. av psykolog Kåre Bødal eller at Bergersen var eller hadde vært sterkt avhengig av narkotika. Bergersen var ikke dømt for narkotikaforbrytelser og det fremgår heller ikke noe om hans forhold til narkotika av hans strafferegister.[355] Andre dokumenter vedrørende Bergersens fortid ble ifølge rettsboken ikke dokumentert eller fremlagt.

I nyere rettspraksis har Høyesterett lagt betydelig vekt på at et vitnes troverdighet skal belyses på forsvarlig måte under hovedforhandlingen. Vi kan for så vidt vise til gjenopptakelsessaken i Rt. 1999 s. 554. Saken gjaldt domfellelse for grov narkotikaforbrytelse (strl. § 162 annet ledd). Under saken ble politiforklaring fra et vitne som ikke møtte, lest opp. Vitnet hadde der gitt en svært negativ omtale av domfelte som kriminell, asosial og en som drev med narkotikahandel. Høyesteretts flertall (førstvoterende med tilslutning av to dommere) [356] la til grunn at lagmannsretten ikke fikk vite at vitnet selv var mistenkt for alvorlig narkotikaforbrytelse. Flertallet karakteriserte troverdigheten av vitnet som *"nokså tvilsom"* også av andre grunner (*"psykisk utstabil"*). Det heter deretter i førstvoterendes votum:

" ... det er viktig at forsvarerne ved slike forklaringer med generelle og uspesifiserte opplysninger har mulighet for å stille vitnet spørsmål som kan kaste lys over sannhetsgehalten i forklaringen. En slik mulighet har de ikke hatt her" (s. 564).

Førstvoterende konkluderte:

"[Domfeltes] troverdighet kan ha vært avgjørende for den bevisbedømmelse som ledet frem til domfellelse av ham. Det kan ikke ses bort fra at forklaringen fra [vitnet], som det etter min mening klart ikke var grunnlag for å bruke som bevis i saken, og som nettopp hadde

---

[353] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.−16. juni 1958 s. 125−126.

[354] Dagbladet 13. juni 1958. Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 115−117.

[355] Strl. 168 om bruk og annen befatning med narkotika ble vedtatt i 1968. Tidligere kunne bruk av narkotiske stoffer bare straffes etter legemiddellovgivningen. Det forekom nok ikke ofte.

[356] Mindretallet (to dommere) avgjorde saken på annet grunnlag.

adresse til A's troverdighet i forhold til befatning med narkotika, kan ha hatt betydning for bevisbedømmelsen. Ut fra dette finner jeg at det er grunnlag for gjenopptakelse av straffesaken etter straffeprosessloven § 392 annet ledd" (s. 565).

Vi viser også til Rt. 2000 s. 1223. De tiltalte ble frifunnet for erverv og oppbevaring av narkotika (strl. § 162 første og annet ledd), til tross for at ervervet og oppbevaringen var på det rene. Begrunnelsen var at beviset for ervervet og oppbevaringen var innhentet ved hjelp av en politi-informant som selv var narkotikamisbruker. Det heter i dommen:

"Spørsmålet konsentreres dermed om troverdighet. I en slik situasjon forekommer det meg i strid med grunnleggende rettsikkerhetsprinsipper at politiet velger en informant som selv er narkotikamisbruker, som enten har eller kan få straffesiktelse mot seg og som i det hele vil føle seg – og er – avhengig av sin politikontakt" (s. 1231).

Det er åpenbart at juryen i Torgersen-saken hadde meget begrensede muligheter til å foreta en realistisk vurdering av Bergersens troverdighet, både fordi relevante forhold ikke var kjent for juryen og fordi slåsskampen mellom Torgersen og Bergersen i retten (se punkt 4.5 nedenfor) gjorde Bergersen til et offer som gjorde det umulig for Torgersens forsvarer å få fram alle relevante forhold.

4.4 Bergersens motiv for å lyve

Bergersen ble innsatt til soning på Oslo kretsfengsel 15. februar 1956 og ble overført til Botsfengslet 28. juni 1956. Han rømte herfra 17. oktober 1957, og ble pågrepet og gjeninnsatt 20. desember 1957. Full straffetid utløp 22. september 1960.[357] Ordinær prøveløslatelsesdato var fastsatt til 12. mars 1959.[358]

Da Bergersen forklarte seg under hovedforhandlingen i juni 1958 satt han altså i fengsel. Det hadde han gjort i vel to år (med unntak av ca. to måneder da han var "på rømmen"). Han hadde minimum ca. 10 måneder

---

[357] Utskrift av strafferegistet for Bergersen 4. juni 1958. Dok. 67, Mappe II s. 329.

[358] Brev fra direktør Arne Evensen ved Botsfengslet av 12. desember 1958, Dokumentutdrag Bind IV s. 50.

å sone før han kunne vente å bli løslatt.

Bergersen hadde på denne tiden kone og en liten sønn. I fengselspsykolog Kåre Bødals uttalelse av 28. november 1958 står det om dem: [359]

"Ved fengselsvesenets initiativ ble familien Bergersen, som ikke hadde noen bolig, skaffet en leilighet på 2 rom og kjøkken i en gammel gård, Munkedamsveien 23 B, og dit flyttet Bergersens kone og barn jan. 1957. Kona lever nå på sosialhjelp og bidrag fra en kasse som fengselspresten på Botsfengslet disponerer. Kona har med sine snaue midler skrapt sammen en del brukt inventar, og sosialsekretær Gulliksen, som har besøkt hjemmet i august 1958, skriver at "det er meget sjelden at man nå for tiden ser et så ubehjelpelig fattig hjem i Oslo som dette""(s. 2).

Om rømningen står det i Bødals uttalelse:

"Om foranledningen til rømningen fra Botsfengslet, forklarer han at han fikk melding om at kona satt meget vanskelig i det, og han følte sterkt behov for å se kone og barn. Kort tid forut for rømningen hadde han vært med som hjelpemann på anstaltens lastebil. Og ved Vestbanen så han tilfeldigvis kona og ungen, og ba om å få snakke med dem. Dette ble avslått og han ble bitter. Han tror at denne episoden bidro til at han bestemte seg for å rømme" (s. 2−3).

I Bødals uttalelse står bl.a. følgende om Bergersens soningssituasjon:

"Hans gode intensjoner, som nok er ærlig ment, kan sammenfattes med hans egne ord under samtalen: "Jeg vil gå inn for familien. Så hardt som nå har jeg aldri tatt et fengselsopphold."
...
Uten å klage overdrevent kommer han inn på følgene av vitnemålet under rettssaken mot Fasting Torgersen. En del av voldsforbryterne med lang fengselsstraff kritiserte ham for "tysting", truet ham og antydet at Torgersen nok "skulle gjøre opp" med ham. Han ble nedfor av dette, og etter at han kom over til Oslo krf.avd. B har han hørt fantord fra enkelte voldsforbrytere. Han foretrekker derfor å holde seg inne og arbeide på 3-manns rom" (s. 3).

---

[359] Psykologisk uttalelse av Kåre Bødal 28. november 1958 s. 3, Dokumentutdrag Bind IV s. 48.

Bergersen søkte benådning som ble oversendt Justisdepartementet 5. mars 1958. To dager senere, 7. mars, ble han ilagt refselse i form av irettesettelse og innskrenkning av kosten til vann og brød i åtte dager (betinget), fordi han hadde opptrådt *"truende og aggressivt"* mot en betjent.[360] Søknaden om benådning ble av den grunn muligens ikke behandlet.[361]

Bergersen søkte på ny om benådning 21. april 1958. Han skrev:[:362]

"... situasjonen for min familie blir stadig blir vanskeligere. ... . For min kones og barnets skyld håper jeg at myndighetene finner grunn til å imøtekomme søknaden."

Søknaden ble avslått ved kgl.res. av 23. mai 1958. Vedtaket ble meddelt skriftlig fra Justisdepartementet til direktøren for Botsfengslet ved brev av 5. juni 1958.[363]

Ovenstående viser at Bergersen hadde et sterkt ønske om å komme ut av fengsel. Hvis han trodde at hans forklaring om at han hadde sett Torgersen komme ut av Skippergata 6b på et kritisk tidspunkt kunne bidra til at han ble løslatt tidligere enn han ellers ville blitt, hadde han også et motiv for å lyve. Fristelsen kunne være særlig stor hvis han, som de fleste på den tiden, trodde at Torgersen var skyldig. (I punkt 4.7 nedenfor påviser vi at Bergersen faktisk fikk fordeler i ettertid.)

Vi tilføyer:

I påtegning av 26. mai 1959 kommenterer kriminalsjef Lars L´Abée-Lund Bergersens eventuelle motiv for å lyve på denne måten (kommentar til skriv fra Torgersens daværende forsvarer, advokat Hjort, av 3. april 1959[364]):[365]

---

[360] Dokumentutdrag Bind IV s. 29.

[361] Vi har i hvert fall ikke kunnet finne dokumentasjon på dette.

[362] Dokumentutdrag Bind IV s. 30.

[363] Dokumentutdrag Bind IV s. 34.

[364] Dok. 118, Mappe III s. 118.

[365] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 48.

"Som et nytt moment nevner advokat Hjort en uttalelse fra vitnet Ørnulf Bergersen til en fange på Botsfengslet ved navn Berntsen, som har referert samtalen til domfelte. Bergersen skal ifølge dette ha fortalt at hans vitneprov i lagmannsretten ble avgitt for selv å kunne oppnå gunstigere sikringsbetingelser.[366] *Det synes klart at denne mulige uttalelse ikke gir noe grunnlag for å hevde at Bergersens uttalelse er uriktig. Den kan i høyden gi en pekepinn om at Bergersen frivillig meldte seg som vitne under hovedforhandlingen og utsatte seg for ubehageligheter både fra domfelte og fra medfanger."*

Påtegningen viser politiets tro på at Bergersens forklaring var sann, til tross for at det nøkternt sett forelå en rekke omstendigheter som tilsa at man måtte se på Bergersens troverdighet med all mulig skepsis. Politiets syn på Bergersens troverdighet må sees i lys av Bergersens historie passet politiets drapsteori som lå til grunn for domfellelsen i 1958.

4.5 Medfangers oppfatning av Bergersens troverdighet

I brev 22. november 1961, undertegnet av Eivind G. Breivik som etter brevets innhold satt på Botsfengslet samtidig med Bergersen i 1958, fremgår det at Breivik hadde sendt brev til Eidsivating lagmannsrett med opplysninger om Bergersen mens hovedforhandlingen pågikk. Brevet var imidlertid blitt holdt tilbake av fengslets ledelse. Breivik skriver:[367]

"Under den samtale jeg så hadde med direktør Dokmo, sier Dokmo: Vi kan ikke sende dette brevet for da blir alt bare tøys, og direktøren legger til; at det er flere av de innsatte som har villet gjøre henvendelse til retten and.g. Bergersen, men vi har ikke kunnet gå med på det."

I et udatert brev undertegnet av Odd Sørlie, som etter brevets innhold hadde sonet sammen med Bergersen i Oslo kretsfengsel, står det:[368]

"[Bergersen] var i tvil om det i det hele tatt var Torgersen han hadde sett nær åstedet den gang han selv var etterlyst for rømning. Jeg fortalte ham at Torgersen arbeidet med å få gjenopptatt sin sak, og jeg mente at

---

[366] Må være feilskrift for soningsbetingelser. Bergersen var på dette tidspunkt ikke sikret.

[367] Dokumentutdrag Bind IV s. 60.

[368] Dokumentutdrag Bind IV s. 497.

Bergersens plikt var å møte som vitne i en eventuell gjenopptakelse av Torgersens sak. Han ba meg bringe beskjed til Torgersen at han ville møte som vitne, fordi han i alle år har gått med dårlig samvittighet, fordi han vitnet mot en mann som han i dag personlig tror er uskyldig i den forbrytelse han er dømt for. Han mener påtalemyndigheten den gang satte ham under psykisk press fordi han selv var ettersøkt, men at han i dag vil lette sin samvittighet overfor en ny lagmannsrett."

Vi har ikke kjennskap til om disse brevene ble fulgt opp av noen som tidligere har arbeidet for å få Torgersen-saken gjenopptatt.

Odd Sørlie var for øvrig notert som et vitne av advokat Blom, på et udatert ark som Blom må ha skrevet under hovedforhandlingen:[369]

"1. Odd Sørlie, Møllergt. 19 opplysninger om Bergersen."

Ifølge rettsboken fra hovedforhandlingen 11. juni opplyste statsadvokaten at Odd Sørlie *"ikke kunne møte"*. Det fremgår ikke noe om hvorfor. I Bloms notat er Sørlies adresse Møllergt. 19. Han var altså fengslet. Politiet og påtalemyndigheten kunne dermed forhindre at han møtte, hvis de så seg tjent med det.

Ovenstående viser at Bergersens medfanger ikke hadde tiltro til Bergersens forklaring og at juryen ikke fikk kjennskap til det.

4.6 Torgersens angrep på Bergersen i retten

Torgersen angrep vitnet Ørnulf Bergersen under hans vitneforklaring i retten. Dette er blitt tolket slik at det underbygger at Torgersen er gjerningspersonen. Det er en mulig tolkning. Hvis man bygger på en forutsetning om at Torgersen er uskyldig, er det ikke vanskelig å forstå Torgersens raseri. Torgersen visste da at Bergersen forklarte seg falsk på en måte som, hvis juryen trodde på Bergersen, utelukket at han kunne bli frifunnet for drapet han ikke hadde begått.

Siden begge tolkninger av angrepet er mulige og isolert sett omtrent like sannsynlige, er det klart at angrepet ikke knytter Torgersen til drapet.

---

[369] Brev fra advokat Blom til Torgersen av 23. juli 1964. Mappe IV s. 130.

4.7 Tidspunktet da Bergersen ble kjent for politiet/påtale-myndigheten

Bergersen avga forklaring til politiet 3. juni 1958,[370] dvs. på hovedforhandlingens andre dag. Ifølge innledningen til politiforklaringen hadde direktør Juell ved Botsfengslet samme dag

"oppsøkt statsadvokat Dorenfeldt og meddelt at en fange ved Botsfengslet, vitnet Ørnulf Bergersen, hadde opplyst at han hadde sett at siktede/tiltalte Torgersen hadde kommet ut fra en port i Skippergt. den 6/12-1957 kl. ca. 24.-".

Dorenfeldt skriver også i sin redegjørelse av 17. desember 1958 at han ikke kjente til Bergersen før etter at hovedforhandlingen var startet:[371]

"Bergersen hadde i god tid forut for hovedforhandlingen henvendt seg til overlege Leikvam og betrodd ham at han hadde sett Torgersen komme ut av en port i Skippergt. på det prekære tidspunkt. Overlegen gjorde henvendelse til kriminalpolitiet, antagelig ca. 14 dagers tid forut for hovedforhandlingen, men følte seg den gang bundet av sin taushetsplikt idet Bergersen på dette tidlige tidspunkt ikke ønsket å stå frem med sin forklaring i dagens lys. Bergersens navn ble derfor ikke nevnt. ... Da så hovedforhandlingen begynte, rettet Bergersen henvendelse til underdirektør Dokmo ved Botsfengslet, og nå var Bergersen villig til å vitne i saken."

Det samme fremgår av påtegning av kriminalsjef Lars L´Abée-Lund av 26. mai 1959:[372]

"Statsadvokaten har i sin redegjørelse (av 17. desember 1958, vår tilføyelse) *gjort oppmerksom på at overlege Leikvam følte seg bundet av sin taushetsplikt og derfor ikke oppga Bergersens navn til politiet da han mottok en del betroelser fra fangen. Politiet måtte derfor innskrenke seg*

---

[370] Dok. 66, Mappe II s. 326.

[371] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 31.

[372] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 48.

til å be overlegen rette en inntrengende henstilling til den ukjente fange om å avgi en nærmere forklaring. Dette faktum kan ikke advokat Hjort være oppmerksom på når han i sitt skriv bebreider politiet at ikke Bergersen ble avhørt … .”

24. januar 2000 hadde spesialmedarbeider Tove Rita Jeppesen ved Kriminalavdelingen, Oslo politikammer, en samtale med tidligere byrettsdommer Petter Koren. Koren ledet den rettslige forundersøkelsen i Torgersen-saken. Den startet 18. februar 1958 og ble avsluttet 8. mai 1958. Ifølge Jeppesens rapport datert 24. januar 2000 fortalte Koren til henne (uthevelse i original):[373]

”Koren ble underveis kjent med at det var kommet et nytt vitne i saken, nemlig Bergersen. Det var snakk om å avhøre Bergersen i en rettslig forundersøkelse. Koren ønsket imidlertid ikke å avhøre Bergersen. Koren avviste begjæringen om å få avhørt Bergersen rettslig. Rapportskriver spurte da Koren hvorfor han ikke ønsket å avhøre Bergersen. Koren svarte at han ønsket å se bort fra Bergersen, hans forklaring ville verken gjøre til eller fra. At det var noen som hadde sett Torgersen slik Bergersen ønsket å fortelle at han hadde gjort, mente Koren ikke hadde noen betydning for saken.

Koren mente at det på dette tidspunkt var såpass mange fellende bevis i saken, at han anså Bergersens vitneprov som unødvendig. I tillegg mente han at Bergersen ikke hadde noen troverdighet. Rapportskriver spurte hvorfor Koren oppfattet Bergersen som lite troverdig. Koren svarte at han jo var en kriminell på rømmen og at han hadde en kriminell fortid, og spurte meg da om politiet i dag ville brukt en slik person som sannhetsvitne.”

Det er motstrid mellom det som fremgår av innledningen til Bergersens politiforklaring, Dorenfeldts redegjørelse og L’Abée-Lunds påtegning på den ene side og Korens forklaring til Jeppesen på den annen side med hensyn til tidspunktet for når Bergersens forklaring ble kjent for politiet og påtalemyndigheten.

Petter Koren er født 22.1.1910 og var således 90 år da samtalen med politibetjent Jeppesen fant sted. Det kan derfor være grunn til å spørre om man kan stole på det Koren sa. Om dette skriver Jeppesen i sin rapport:

---

[373] Dokumentutdrag Bind IV s. 135.

”Koren ga uttrykk for at han gjerne fortalte om saken slik han husket den, men at jeg måtte være oppmerksom på at hans hukommelse ikke lenger var slik den en gang hadde vært. ... han måtte ta forbehold for at det var ting han ikke husket, samt at det kunne være enkelte ting han husket feil. Han sa imidlertid at han husket Torgersensaken svært godt, og at det var en sak som har ”brent seg inn i hans hukommelse. Dette på grunn av sakens spesielle karakter, samt at han var nokså nytilsatt i jobben som byrettsdommer.”

Under *”Rapportskriverens bemerkninger”* står det:

”Koren fortalte lett og sikkert om saken. Han understreket i utgangspunktet at han muligens hadde fått dårligere hukommelse i forhold til at han var blitt såpass opp i årene. Rapportskriver fikk imidlertid ikke inntrykk av at han hadde problemer med å huske Torgersensaken.”

Jeppesens rapport er undertegnet av Petter Koren 27. januar 2000. Rett over underskriften står det:

”Etter at rapporten var nedtegnet av rapportskriver, kontaktet rapportskriver Koren pr. telefon. Jeg leste opp rapporten for ham, han kom med noen endringer som jeg rettet underveis. Jeg avtalte deretter med ham at jeg skulle besøke ham hjemme, slik at han fikk lese gjennom forklaringen, og deretter godkjenne den for underskriving.

Torsdag den 27. januar 2000 oppsøkte rapportskriver Koren hjemme hos ham. Han fikk anledning til å lese gjennom rapporten. Koren kom med noen endringer i rapporten, rapportskriver reiste deretter tilbake til kontoret, endret opp misforståelser i rapporten.

Deretter ble Koren på nytt samme dag, gitt anledning til å gå gjennom rapportens innhold etter at endringene var foretatt.

Gjennomlest, rettet og vedtatt.

27/1 00 Petter Koren” (Petter Korens signatur).

Det kan etter dette ikke være tvil om at Jeppesens rapport er i overensstemmelse med det Koren fortalte henne. Så detaljert som Korens forklaring er, tror vi heller ikke han husker feil når han forteller at han avviste å foreta et rettslig avhør av Bergersen.

Det var politifullmektig Torolf Haukenæs som møtte for påtalemyndigheten under den rettslige forundersøkelsen. Begjæringen om å avhøre Bergersen må ha kommet fra ham. Det fremgår av det Koren fortalte Jeppesen at Koren var klar over at Bergersen ville forklare at han hadde sett Torgersen. Bergersen fremsto med andre ord som et kronvitne for påtalemyndigheten. Det er derfor, etter vår mening, svært lite sannsynlig at ikke også Dorenfeldt i god tid før 3. juni må ha kjent til Bergersen og hva han ønsket å forklare.

Vi mener på dette grunnlag at det ikke er riktig, slik det hittil har vært lagt til grunn, at Bergersens vitneforklaring først ble kjent for påtalemyndigheten den 3. juni.

Dorenfeldt kunne ha forlangt Bergersen avhørt under den rettslige forundersøkelsen. Det lå utenfor dommer Korens kompetanse å avvise avhør av et vitne som påtalemyndigheten ønsket rettslig avhørt. Det var selvsagt Dorenfeldt klar over. Når Bergersen ikke ble avhørt, tror vi det skyldes at Dorenfeldt, i det minste på det daværende tidspunkt, delte Korens oppfatning om at Bergersen ikke var et troverdig vitne.

Politiforklaringen av Bergersen ble tatt opp kl. 18.50 tirsdag den 3. juni, dvs. dagen etter at hovedforhandlingen hadde begynt. Bergersen ble ført som vitne under hovedforhandlingen lørdag den 7. juni. Politiet hadde ikke foretatt noen kontroll av sannhetsinnholdet i hans forklaring, til tross for at de kjente til hans kriminelle fortid, herunder at han hadde sikringsdom på grunn av mangelfullt utviklede sjelsevner. Dette fremgikk av utskrift av strafferegisteret som Fengselsstyret, etter politiets anmodning, utferdiget 4. juni.[374]

Forsvareren, advokat Blom, kan ikke ha fått kopi av Bergersens politiforklaring før tidligst onsdag 4. juni. Han hadde da ingen realistiske muligheter for å foreta noen kontroll av sannhetsinnholdet. Han var dermed avskåret fra å eksaminere Bergersen på en effektiv måte da han forklarte seg lørdag 7. juni. Etter at Torgersen hadde gått til fysisk angrep på Bergersen og han fortsatte sin forklaring 9. juni, var muligheten for en effektiv eksaminasjon av Bergersen ikke lenger til stede.

---

[374] Dok. 67, Mappe II s. 329.

Det var kritikkverdig i seg selv at påtalemyndigheten ikke foretok seg noe for å sjekke sannhetsinnholdet i Bergersens forklaring. Påtalemyndigheten hadde dessuten mer enn nok informasjon til at den må ha forstått at Bergersens generelle troverdighet var meget lav. Det fremgår av et påtegningsark i Bergersens saksmappe at *"sikringssakens dokumenter"*, som også inneholdt den rettpsykiatriske erklæringen som lå til grunn for sikringsdommen, ble oversendt *"Eidsivating lagmannsrett v/politifullmektig Haukenæs"* 9. juni etter telefonanmodning samme dag.[375] Det finnes ikke opplysninger om at dette ble fulgt opp ved dokumentasjon i retten.

Vi viser til Høyesteretts syn på at påtalemyndigheten fører vitner med lav troverdighet i Rt. 1999 s. 554 og Rt. 2000 s. 1223 som er referert i punkt 4.3 ovenfor.

Overlege Leikvam avga forklaring under hovedforhandlingen 11. juni.[376] Det fremgår av Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958 at Leikvam *"festet tillit til riktigheten av Bergersens forklaring"*.[377] Leikvam hadde status som sakkyndig vitne (se nedenfor). Den eneste begrunnelsen vi kan tenke oss for dette, var at han skulle uttale seg om sannhetsinnholdet i Bergersens forklaring. Noen reell sakkyndighet til å uttale seg om dette hadde han åpenbart ikke. Men ved at han fikk formell status som sakkyndig, kan juryen ha blitt villedet til å tro at han faktisk hadde forutsetninger for å bedømme Bergersens troverdighet.

Torgersen må ha opplevd det forhold at Dorenfeldt førte Bergersen som vitne som en felle. Torgersen hadde tidligere samme dag følt at Dorenfeldt la en felle for ham ved å føre Gerd Berg som vitne, til tross for at politiet og Dorenfeldt må ha visst at hun ikke var den kvinnen som Torgersen sa han hadde vært sammen med natt til 7. desember 1957. Det gjorde selvsagt ikke saken bedre for Torgersen at han svarte ja på spørsmål om Gerd Berg var den kvinnen han hadde vært sammen med, noe *"enhver"* ifølge Dorenfeldt forsto ikke var riktig. Se nærmere kapittel 17 punkt 6.10.

Vi tilføyer:

---

[375] Dokumentutdrag Bind IV s. 35.

[376] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 28.

[377] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 31.

I 2001 uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg (vår uthevelse): [378]

"Lagretten ble gjennom underdirektør Dokmos og overlege Leikvams forklaringer kjent med forhistorien til at Bergersen ville avgi forklaring og at dette først ble kjent for politi og påtalemyndighet etter at hovedforhandlingen var begynt ."

Kjæremålsutvalget var kjent med forklaringen som Koren hadde avgitt til politibetjent Jeppesen. Den er ikke nevnt i utvalgets kjennelse.

Ovenstående kan oppsummeres:

Bergersens ønske om å vitne var kjent for politiet og påtalemyndigheten før 8. mai 1958, men Bergersen ble ikke formelt avhørt av politiet før 3. juni 1958. Verken Torgersens forsvarer eller juryen fikk kjennskap til omstendigheter som viste at Bergersen var et særdeles lite troverdig vitne (som i dag ikke ville ha blitt ført som vitne).

4.8 Fikk Bergersen fordeler etter å ha vitnet i Torgersen-saken?

Under hovedforhandlingen utspant det seg følgende ordveksling mellom Dorenfeldt og Bergersen:[379]

"Bergersen: En annen grunn til at jeg ikke meldte fra før var at jeg selv hadde rømt – jeg ønsket å tilbringe julen sammen med familien.
Statsadvokaten: De tenkte kanskje at De ville oppnå fordeler i Deres egen sak?
− Den tanken falt meg ikke inn.
Statsadvokaten: Nei, vi deler da heller ikke ut presanger i så måte."

Vi har forsøkt å skaffe oss oversikt over Bergersens soningsforhold etter at han vitnet, og er kommet fram til følgende:

(1) Bergersen ble ilagt refselse for rømmingen fra Botsfengslet (fravær 17. oktober – 20. desember 1957). Refselsen besto i *"forlengelse av*

---

[378] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1544−1545).

[379] Sitert etter Arbeiderbladet 9. juni 1958. Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 60.

straffetiden med 1 – en måned, forbundet med innsettelse i enrom". Dette fremgår av brev fra Justisdepartementet til politibetjent Tove Rita Jeppesen av 7. juli 1999. Av brevet fremgår også at Justisdepartementet ikke har funnet opplysninger i Bergersens saksmappe som tyder på at han ble ettergitt denne refselsen.[380]

I et brev av 16. februar 1999 fra Kriminalpolitisentralen til politibetjent Rita Jeppesen står det imidlertid:[381]

"120359 – løsl. p.p. – resttid 1 år og 163 dager fengsel (ettergitt son. av refs på 1 mnd)."

Vi vet ikke om ettergivelsen gjelder refselsen ilagt på grunn av rømmingen (i så fall er opplysningen i Justisdepartementets ovennevnte brev av 7. juli 1999 ikke korrekt) eller om det gjelder refselse for et annet forhold. Uansett er det etter dette klart at Bergersen ble ettergitt en refselse på *"1 mnd."* Vi kjenner heller ikke begrunnelsen for ettergivelsen.

(2) Det fremgår av brev fra Justisdepartementet til advokat Erling Moss av 23. april 1999 at Bergersen, da han var på rømmen i tidsrommet 17. oktober – 20. desember 1957, sonet straff for tre dommer:[382]

"1. Eidsivating lagm.retts dom av 20.05.54 på fengsel i 1 år – (133+19)
2. Oslo byretts dom av 31.08.55 på fengsel i 2 år – (58 + 31)
3. Asker og Bærum herredsretts dom av 16.08.56 på fengsel i 2 år."

Ifølge det samme brevet var *"første ordinære tid for prøveløslatelse ... 12.03.59".* Han ble også løslatt denne dato.[383] Rømmingen fikk altså

---

[380] Dokumentutdrag Bind IV s. 118.

[381] Dokumentutdrag Bind IV s. 107.

[382] Dokumentutdrag Bind IV s. 115.

[383] Brevet fra Kriminalpolitisentralen til politibetjent Rita Jeppesen av 16. februar 1999. Dokumentutdrag Bind IV s. 107.

ingen konsekvenser i form av at Bergersen ble nektet prøveløslatelse. Vi kjenner ikke begrunnelsen for dette. [384]

(3) Bergersen var på rømmen i vel to måneder (fra 17. oktober til 20. desember 1957). Den tiden han var på frifot skulle selvsagt ha medført at tidligste prøveløslatelsestidspunkt ble skutt ut i tid. Men det skjedde ikke. Vi kjenner ikke begrunnelsen for dette og kan heller ikke se at det kunne gis noen rettslig holdbar begrunnelse for det.

(4) Ved Eidsivating lagmannsretts dom av 18. mars 1960 ble Bergersen idømt ett års fengsel for forsøk på grovt tyveri. Bergersen hadde dermed brutt ett av vilkårene for prøveløslatelsen den 12. mars 1959, hvilket normalt skulle ha medført at han hadde blitt satt inn til soning av reststraffen som gjensto etter de tre tidligere dommene. Reststraffen var på ett år og 163 dager. Fengselsstyret fant imidlertid *"e.o. å kunne frita ham for å utholde reststraffen"*. Begrunnelsen var ifølge en påtegning av 20. desember 1960, at Bergersen i motsatt fall ville ha måttet sone en straff på to år og 163 dager. Fengselsstyret mente dette var for strengt.[385]

(5) Ovenstående kan oppsummeres: Bergersens rømning ikke fikk noen negative konsekvenser for ham. Tvert i mot fikk han en rekke fordeler: Han fikk ettergitt refselse på en måneds forlengelse av straffetiden, han ble prøveløslatt til ordinær tid, han ble fritatt for å sone den tiden han hadde vært på rømmen (vel to måneder) og han ble fritatt for en reststraff på fengsel i ett år og 163 dager da han brøt vilkårene for prøveløslatelse.

Kommentar:

Fengselspsykolog Kåre Bødal intervjuet Bergersen 21. november 1958. I hans uttalelse av 28. november 1958 står det:[386]

"Ved mitt besøk var Bergersen, som rimelig kan være, litt desorientert, idet han for kort tid siden hadde fått avslag på sin siste søknad. Han ante nok at undersøkelsen (Bødals undersøkelse, vår tilføyelse) *hadde noe å gjøre med høyere instansers granskning av hans forhold og status, og gikk velvillig med på undersøkelsen, mens han på vårparten, da jeg skulle*

---

[384] Vi har undersøkt i Justisdepartementet og Statsarkivet i Oslo for å finne vedtaket om prøveløslatelse med tilhørende begrunnelse, men uten resultat.

[385] Dokumentutdrag Bind IV s. 55–56.

[386] Dokumentutdrag Bind IV s. 47.

foreta en undersøkelse i forbindelse med en søknad, nektet å la seg undersøke."

Vi antar foranledningen til Bødals undersøkelse var at Bergersen hadde søkt benådning 19. november 1958, ni dager før Bødals uttalelse er datert.[387] Søknaden ble formodentlig ikke behandlet formelt, fordi Bergersen ble prøveløslatt 12. mars 1959.

Men det er som vist ovenfor et faktum at Bergersen ved Fengselsstyrets vedtak av 20. desember 1960 ble fritatt for å sone reststraffen på fengsel i ett år og 163 dager, etter at han hadde begått et nytt straffbart forhold. Dette var jevngodt med en benådning.

Hvorvidt den relativt milde behandlingen hadde noen sammenheng med Bergersens vitnemål i Torgersen-saken, er i prinsippet et åpent spørsmål. Etter vår mening er det imidlertid vanskelig å komme til noen annen konklusjon enn at Bergersen ble belønnet: Det er påfallende at en mann med Bergersens kriminelle fortid og rømning fikk en så mild behandling. Skriftlige kilder vil naturligvis ikke inneholde noe som direkte viser at det hadde sammenheng med vitneforklaringen.

5. Oppsummering og konklusjon om Ørnulf Bergersens forklaring. Status 2005

Det er på det rene at da Bergersen forklarte seg i retten løy på følgende fire punkter:

- Det var ikke fysisk mulig for Bergersen å gå 42 kilometer hver dag.
- Det er ikke fysisk mulig å gå 18-21 kilometer på 2 – 2 ¼ time.
- Det sto ikke skilt som viste 6b på bygningen Skippergata 9 som Bergersen sa han hadde sett Torgersen komme ut fra.
- Torgersen var ikke barhodet.

---

[387] Brev fra Direktøren ved Oslo kretsfengsel til Justisdepartementet av 12. desember 1958. Dokumentutdrag Bind IV s. 50.

I tillegg mener må det legges til grunn at det ikke er dekning for Bergersens påstander på følgende to punkter:

- Porten i Skippergata 9 var låst, slik at Torgersen ikke kan ha plassert sykkelen der, slik Bergersens forklaring forutsetter.
- Bergersens påstand om at klokken var ca. 00.55 da han så Torgersen i Skippergata var en ren spekulasjon fra hans side, siden armbåndsuret hans ifølge ham selv viste 23.45.

Ser man disse forholdene i sammenheng med at Bergersens personlighetstrekk, at Bergersen hadde et sterkt motiv for å lyve og at han antakelig trodde at Torgersen var skyldig, blir en sikker

konklusjon:

1. Bergersen løy da han forklarte at han hadde sett Torgersen komme ut av Skippergata 9 kl. 0055 den 7. desember 1957.
2. Bergersens forklaring knytter ikke Torgersen til drapet.

6. Betydningen av Bergersens vitneforklaring i 1958 og 2001

Statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958:[388]

" ... jeg vil understreke at det etter alt det som kom fram fra så vel ham selv som fra overlege Leikvam og underdirektør Dokmo, ikke var noen grunn til å anta at han forklarte annet enn sannheten. Påtalemyndigheten understreket imidlertid at vitnet i og for seg ikke hadde noen avgjørende betydning, men at han bekreftet påtalemyndighetens versjon om hvorledes Torgersen hadde vendt tilbake til åstedet for å sette ild på og skjule alle spor. At han ble arrestert kl. 00.58, mens Bergersens iakttakelser fant sted kl. 00.55, passet også utmerket godt. At Torgersen gjorde et morderisk utfall mot Bergersen under den dramatiske eksaminasjonen av denne var et moment påtalemyndigheten særlig la vekt på når det gjaldt sikringsspørsmålet, nemlig Torgersens farlighet også i edru tilstand."

---

[388] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 42.

I prosedyren for lagmannsretten karakteriserte Dorenfeldt vitneprovet fra Bergersens som *"nøkkelen til gåtens løsning"*.[389]

Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte i 2001:[390]

"Kjæremålsutvalget viser til at lagretten var gjort kjent med Bergersens strafferegister, der det også fremgikk at han var sikringsdømt og med andre ord var funnet å ha mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner. Videre var lagretten kjent med at Leikvam, som Bergersen henvendte seg til i april 1958, jf. overlegens erklæring av 21. april s.å., og som forklarte seg for lukkede dører, ifølge Aftenpostens referat ikke hadde grunn til å tro at Bergersen hadde et uredelig motiv for sin henvendelse."

...

"Det er vanskelig å si noe nærmere om hvorledes lagretten bedømte troverdigheten av Bergersens vitneprov. Etter kjæremålsutvalgets oppfatning er det etter alt å dømme her tale om en forklaring der bevisumiddelbarhet har vært av vesentlig betydning."

Kommentar:

Det er sikkert riktig, som kjæremålsutvalget sier, at bevisumiddelbarhet dvs. at juryen selv så og hørte Bergersen, var av særlig betydning for juryens vurdering av Bergersens troverdighet. Men vi har meget vanskelig for å se at juryen, etter å ha vært vitne til at Torgersen gikk til angrep på Bergersen og etter at juryens ordfører selv hadde sloss med Torgersen, kan ha lagt til grunn at Bergersen løy. Viktig i denne forbindelse er at overlege Jon Leikvam ved Botsfengslet under

---

[389] Sitert etter Grundt Spang, Michael, Torgersen-saken (Cappelen 1973) s. 163. I Arbeiderbladet 13. juni 1958 gjengis Dorenfeldts uttalelse slik: *" ... skjønte han at her kom hans tidligere fangekamerat med nøkkelen til problemets løsning?"* Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.−16. juni 1958 s. 113−114.

[390] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1545).

hovedforhandlingen forklarte at han hadde tiltro til at Bergersen forklarte seg sant. Ifølge Arbeiderbladet 12. juni 1958 sa Leikvam:[391]

"– Allerede den 16. april kom Bergersen til meg og forklarte det samme som han nå har sagt i retten, sa Leikvam. Jeg fikk tiltro til det han forklarte (at han på det kritiske tidspunkt drapsnatta så Torgersen komme ut fra portrommet vis a vis Skippergata 6B) og skjønte at dette ikke hadde noe med hevnakt å gjøre."

Det er bemerkelsesverdig at overlege Leikvam, som helt uten grunn hadde status som sakkyndig,[392] på denne måten gikk god for at Bergersen snakket sant. Han hadde jo ikke noe grunnlag for å kunne gjøre det. Snarere tvert i mot. Leikvam hadde kjent Bergersen i flere år. Han visste at Bergersen var straffedømt mange ganger, at han hadde vært idømt sikring og at han var eller hadde vært narkoman og alkoholiker. Han var selvsagt også klar over at man måtte regne med muligheten for at han forklarte seg falsk for å oppnå egne fordeler. I et brev til direktøren for Botsfengslet 9. april 1951 skrev Leikvam:[393]

"Han var nokså vanskelig under forrige opphold her. ... var fordringsfull og storsnutet og spiste barberblader m.v.. ... Han brukte all slags tabletter, morfinpreparater, sovemedisin og det han kom over. Kjøpte av kvakksalvere som hadde sine forsyninger fra amerikanske militærlagre."

Absolutt intet ble gjort for å sjekke om Bergersens forklaring var riktig. Ikke engang det åpenbare, som ikke trengte etterforskning av betydning, at Bergersen umulig kunne gå Oslo–Gjersjøen hver dag på 2–2 ¼ time, som han sa, fikk Dorenfeldt til å reagere.

Etter at Torgersen hadde gått til angrep på Bergersen lørdag 7. juni med den følge at hovedforhandlingen ble avbrutt, og Bergersen fortsatte sin forklaring mandag 9. juni (uten at Torgersen var til stede, med

---

[391] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 101. Se også Dagbladets referat s. 115−117 med samme innhold.

[392] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 28. I forbindelse med oppnevnelsen som sakkyndig vitne, sa Dorenfeldt ifølge Dagbladet 11. juni: *" – Egentlig møter han bare som vitne. Men – forresten – hvorfor ikke oppnevne ham! Hans prov vil grense inn på sakkunnskap."* Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 90−92.

[393] Dokumentutdrag Bind IV s. 20.

forsvarerens samtykke),[394] var det av psykologiske grunner nærmest umulig for Blom å yte Torgersen et effektivt forsvar ved å hevde at Bergersen forklarte seg usant.

Det er åpenbart at juryen tolket Torgersens angrep på Bergersen som et fellende bevis på at han var skyldig. Vi vet nå at Bergersen løy og at Torgersens reaksjon var et utslag av total avmakt.

Torgersen anket den fellende dommen inn for Høyesterett, bl.a. med den begrunnelse at han hadde slåss med juryens ordfører. Om dette står det i Høyesteretts kjennelse av 1. november 1958 (våre uthevelser):[395]

"Det er ... fremholdt at lagrettens ordfører blandet seg opp i et "basketak" som oppsto da domfelte angrep et av vitnene. Jeg finner det klart at denne ankegrunn ikke kan føre fram. Det foreligger ikke noe som kan tyde på at lagmannsretten ikke har hatt en objektiv innstilling overfor saken. ... Med hensyn til "basketaket" heter det i lagmannsrettens rettsbok at under avhøring av et av vitnene "hoppet tiltalte plutselig over inngjerdingen rundt tiltaleboksen og kastet en stol mot vitnet. Han måtte overmannes og legges i håndjern av den tilstedeværende politivakt og ble så ført ut." At lagrettens ordfører under dette fant å måtte assistere politivakten, kan etter min mening ikke ha hatt noen betydning for lagrettens standpunkt til skyldspørsmålet. Jeg nevner også at domfelte ikke under hovedforhandlingen gjorde noen innvending mot at lagrettens ordfører fortsatt gjorde tjeneste."

Sett med dagens øyne er det klart at *"basketaket"* der Torgersen var i slåsskamp med sakens kronvitne og juryens ordfører, medførte at hele lagmannsretten − dommere og jury (ikke bare juryens ordfører) − ble ute av stand til å vurdere Bergersens vitneforklaring på en uhildet måte. Men skaden var verre enn det: Torgersens angrep på Bergersen medførte at lagmannsretten ikke lenger kunne vurdere det samlede bevismaterialet på en uhildet måte: Angrepet ble bekreftelsen på, og dermed et bevis på, at Torgersens var skyldig.

På bakgrunn av de tekniske bevisene som, slik de ble presentert i 1958, med sikkerhet knyttet Torgersen til drapet, kan man forstå at Høyesterett den gang, i likhet med juryen, feiltolket Torgersens angrep på Bergersen

---

[394] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 24.

[395] Kjennelsen er inntatt som bilag 9 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

og la til grunn at det ikke hadde noen betydning for juryens bevisbedømmelse.

At Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 ikke tar stilling til hvilken oppfatning juryen hadde av om Bergersen snakket sant, er vanskelig å forstå. Kjæremålsutvalget var kjent med en rekke av de forholdene som viser at Bergersen løy, bl.a. at Bergersen umulig kunne ha gått t/r Oslo–Gjersjøen hver dag på 2–2 ¼ time.[396] Likevel godtar i realiteten kjæremålsutvalget juryens feiltolkning av den bevismessige betydningen av angrepet på Bergersen. Dette er i strid med Høyesteretts praksis i andre saker fra de senere år der Høyesterett ikke har godtatt forklaringer fra vitner med lav troverdighet (se punkt 4.3).

[396] Se Ståle Eskelands brev til statsadvokat Frønsdal og advokat Erling Moss av 22. februar 2000, Dokumentutdrag Bind IV s. 141.

Kapittel 12. Vitnet Johanne Kristine Olsen

1. Problemstilling

Politiets drapsteori går ut på at Torgersen skal ha beveget seg fra Skippergata 6b til Tore Hunds vei 24 etter å ha drept Rigmor Johnsen i tidsrommet ca. kl. 23.00−23.30. Drapsteorien sier ikke noe om hvilken rute han skal ha fulgt før han kom til Eldorado kino i Torggaten, hvor han angivelig ble observert av Johanne Kristine Olsen (62 år). Fra Eldorado skal han ha gått Torggaten og over Youngstorget. På drosjeholdeplassen på nordøstsiden av Youngstorget (hvor holdeplassen fremdeles ligger) skal han ha satt seg inn i en drosje. Drosjen skal ha kjørt Torgersen hjem til Lille Tøyen.

Problemstillingen er om Olsens forklaringer om at hun observerte Torgersen utenfor Eldorado kino kan legges til grunn som sann.

Gjennomgangen nedenfor viser at Olsens forklaringer ikke kan legges til grunn som sanne og at de derfor ikke knytter Torgersen til drapet.

2. Johanne Kristine Olsens identifisering av Torgersen

Johanne Kristine Olsen bodde i Tore Hunds vei 18 på Lille Tøyen. Hun var således nabo av Torgersen og kjente ham godt av utseende.
Hun arbeidet som kjøkkenhjelp på Frascati Restaurant i Stortingsgaten 20. Fredag 6. desember 1957 viste hennes stemplingskort at hun gikk fra Frascati kl. 23.30.[397]

---

[397] Dok. 36, Mappe II s. 144.

I sin første politiforklaring 11. desember 1957 sa hun:[398]

"Fredag den 6. ds. gikk hun fra sitt arbeidssted, Frascati, Stortingsgt. 20, kl. 23.30. Hun gikk til Sentrum kino for å ta bussen på rute Sentrum−Risløkka.
I det hun kom gående i Torggt. i retning fra Stortorget mot Youngstorget og var ved Eldorado kino, kom Fredrik Fasting Torgersen og gikk forbi henne. Han gikk fort og hun er sikker på at han ikke kjente henne. Klokken måtte da være 2350. Hun skulle selv ha bussen som gikk fra Sentrum kino kl. 2400. Torgersen gikk rett til drosjeholdeplassen på Youngstorget og samtidig som han kom fram til den, kom det en drosje, som han gikk rett inn i. Det var en mørk drosje, enten sort eller mørke blå. Like før Fredrik Torgersen kom fram til holdeplassen, kjørte en annen drosje med passasjerer fra stedet. Denne drosjen kjørte oppover.
Fredrik Torgersen var iført mørk frakk og var barhodet.
V. er sikker på at det var ham. Hun kjenner ham fra bopel på Lille Tøyen. Hun er også sikker på at dette var fredag den 6/12-1957. Lørdag, dagen etter, snakket hun med naboen, fru Gundersen, og til henne sa hun: "Fredrik gikk forbi meg i Torggt. i går kveld. Heldigvis kjente han meg ikke". Det var før v. hadde lest om og kjente til drapet."

Olsen avga ny forklaring 10 dager senere, den 21. desember 1957. Her står det (våre uthevelser):[399]

"Hennes forklaring av 11/12-1957 er riktig og den er nå lest opp for henne."

Under den rettslige forundersøkelsen 5. februar 1958 sa hun (vår uthevelse):[400]

" ... da hun ca. kl. 23.50 passerte Eldorado kino kom Torgersen gående fort forbi henne. Han kom bakfra på hennes venstre side, og passerte uten at de hilste på hverandre.
...
Hun så at Torgersen gikk bort til drosjeholdeplassen på Youngstorget, og da han kom fram til holdeplassen kjørte det en drosje med passasjerer,

---

[398] Dok. 18 s. 64, Mappe I s. 203.

[399] Dok. 18 s. 68, Mappe I s. 207.

[400] Dok. 45 s. 38−39, Mappe II s. 211−212.

som hadde stått der. Det kom straks inn en ny drosje, som Torgersen gikk inn i og kjørte av gårde.

Dagen etter sa hun til naboen, fru Gundersen: "Fredrik gikk forbi meg i Torggt. i går. Jeg er glad at han ikke tok bussen." Dette var før hun hadde lest om drapet eller kjente til at Torgersen var arrestert."

Kommentar:

Olsens vitneobservasjon er gjort under omstendigheter som innebærer at det må ha vært lett å feiltolke det hun så: Det må ha vært dårlige lysforhold (midnatt i desember), mannen hun observerte kom *"bakfra",* og han gikk *"fort".*

I tillegg fremgår at de ikke hilste på hverandre og hun er *"sikker på at han ikke kjente henne".* Av dette må vi kunne slutte at Olsen så vedkommende bakfra. Har hun sett mannen fra siden, kan det bare ha vært i et lite glimt, siden han gikk *"fort".*

Muligheten for å identifisere mannen som Torgersen da vedkommende gikk inn i drosjen, var heller ikke gode. Fra Eldorado kino i Torggata til drosjeholdeplassen, som lå på den andre siden av Youngstorget, er det ca. 120 meter. Forutsetter vi at mannen gikk dobbelt så fort som Johanne Kristine Olsen, var hun 60 meter bak mannen da han gikk inn i drosjen. Gikk han bare en tredjedel så fort, var hun 40 meter bak. Og gikk han bare 1/10 så fort var hun ca. 10 meter bak. Hun sier selv at drosjen vedkommende tok kom inn *"samtidig"* med at han kom fram til holdeplassen, og at han gikk *"rett inn"* i den. Mannen har altså ikke blitt stående slik at Johanne Kristine Olsen av den grunn nærmet seg ham og kunne se ham på nært hold. Det var midt på natten i desember. Selv om han bare var 10 meter foran henne da han gikk inn i drosjen, var det for langt unna til at hun hadde mulighet for å identifisere ham.

Etter dette må det legges til grunn at riktigheten av Johanne Kristine Olsens påstand om at det var Torgersen hun så, helt ut beror på den observasjonen hun gjorde da mannen passerte henne bakfra.

Herav følger:

Johanne Kristine Olsens observasjon er gjort under betingelser som innebærer at det ikke kan bygges på at den er i samsvar med de faktiske forhold.

Vi tilføyer:

Vi har vurdert å innhente sakkyndig uttalelse om påliteligheten av vitneobservasjoner generelt og spesielt under betingelser som ligner på dem som gjaldt for Olsens observasjon. Tatt i betraktning at Gjenopptakelseskommisjonens medlem professor dr. philos. Svein Magnussen har inngående kjennskap til forskning og litteratur på feltet, har vi funnet dette unødvendig.[401]

3. Johanne Kristine Olsens forklaringer om den brun- og hvitstripete dressen

Vi vet med sikkerhet at på det tidspunkt Johanne Kristine Olsen observerte mannen utenfor Eldorado kino hadde Torgersen på seg sin karakteristiske brun- og hvitstripete dress (se figur 29 i kapittel 13 punkt 3). Vi vet også at åtte av 12 vitner som hadde sett Torgersen på/utenfor Sentrum kino og på Kafé Hjerterom hadde lagt merke til den stripete dressen (se kapittel 19 punkt 3.2). Det er derfor en rimelig hypotese at også Olsen, som ifølge egen forklaring skal ha observert mannen på kloss hold da han beveget seg bort fra henne, ville ha lagt merke til den.

I den første politiforklaringen 11. desember sa Olsen at vedkommende var iført *"mørk frakk"*. Hun nevnte ikke at hun hadde observert at mannen hadde stripete bukse. Det nevnte hun først i sin andre politiforklaring, 21. desember 1957:[402]

"I tillegg (til at hun vedkjente seg forklaringen av 11. desember, vår tilføyelse) *forklarte hun at Fredrik Torgersen <u>hadde på seg stripete bukser da han gikk forbi henne</u> i Torggt. ved Eldorado kino. Buksene virket noe utenom det vanlig og hun syntes dem passet bedre for en tenåring enn til en voksen mann. <u>Hun nevnte de stripete buksene for fru Gundersen, da hun snakket med henne dagen etter</u>.*

---

[401] For en innføring i problemstillinger som gjelder vitners pålitelighet og troverdighet, se Svein Magnussen, Vitnepsykologi. Pålitelighet og troverdighet i dagligliv og rettssal. Abstrakt forlag 2004.

[402] Dok. 18 s. 68, Mappe I s. 207.

Fru Gundersen hadde tatt mot vask for henne fra Vel-vask og det var dette hun var inne hos fru Gundersen og hentet da hun snakket om Fredrik Torgersen."

Også under den rettslige forundersøkelsen forklarte Olsen at hun hadde sett at mannen hadde stripete bukse (vår uthevelse):[403]

"Han hadde mørk frakk, var barhodet og det så ut som om han hadde stripete bukser."

Hvordan skal man tolke dette? Observerte hun faktisk den stripete buksen, eller er det noe hun – bevisst eller ubevisst – la til senere, uten at hun faktisk hadde sett den?

Flere forhold må tas i betraktning ved vurderingen:

For det første: Den stripete buksen var langt mer iøynefallende enn frakken til Torgersen. Hvis Olsen så buksen, ville det derfor være rimelig å vente at hun hadde nevnt den i sin første forklaring 11. desember, såfremt hun hadde sett den. På dette tidspunkt var det kjent at Torgersen var siktet for drapet, og Olsen må ha forstått at signalementet på den personen hun hadde sett var viktig. Hun nevnte ikke den stripete buksen.

For det annet: Olsen sa i sin andre forklaring 21. desember 1957 at hun nevnte den stripete buksen for Solveig Gundersen (58 år) da hun snakket med henne dagen etterpå, altså 7. desember. Hvis dette er riktig, har Olsen merket seg buksen som så spesiell at hun fant grunn til å nevne buksen særskilt for Gundersen før hun visste at Torgersen var mistenkt for drap. Men Olsen nevnte altså ikke den stripete buksen i sin politiforklaring 11. desember. Det gjorde hun først etter at hun visste at Torgersen var pågrepet mistenkt for drapet på Rigmor Johnsen. Hun måtte forstå at akkurat denne detaljen kunne være av betydning. Vi mener at dette er så påfallende at den eneste rimelige tolkningen er at Olsen faktisk ikke hadde observert buksen og derfor heller sa hadde sagt noe om den til Olga Gundersen 7. desember om morgenen, slik hun påsto 21. desember.

For det tredje: Solveig Gundersen må ha husket det dersom Olsen spesielt nevnte den stripete buksen i samtalen med henne 7. desember da hun

---

[403] Dok. 45 s. 38−39, Mappe II s. 211−212.

(Gundersen) ble avhørt av politiet 12. desember. På dette tidspunkt var det for lengst kjent at Torgersen var pågrepet, mistenkt for drapet. Gundersen visste at den eneste grunnen til at hun ble avhørt var det Olsen skal ha fortalt henne morgenen etter drapet. Gundersen forklarte til politiet 12. desember:[404]

" ... fru Olsen [opplyste] at hun fredag aften da hun hadde gått hjem hadde sett siktede i Torggt. utenfor Eldorado kino, hvor denne hadde gått forbi henne. Fru Olsen fortalte da at Torgersen hadde tatt drosje fra Youngstorget, og "kan du begripe hvor han får penger til dette han som ikke arbeider".

Vitnet er sikker på at det var lørdag form. som fru Olsen fortalte dette, bl.a. på grunn av tøyet fra Vel Vask. Hun legger til at fru Olsen er meget solid, og at en med sikkerhet kan stole på hva hun sier.

Vitnet kjenner ellers ikke til noget som kan ha betydning for saken og vet ingen som kan ha sett Torgersen angjeldende natt."

Gundersen forklarte altså <u>ikke</u> at Olsen hadde fortalt henne om den spesielle buksen allerede den 7. desember. Nærmest tvert i mot: Hun sa at hun *"ellers ikke [kjente] til noget som kan ha betydning for saken"*.

Det er mulig Gundersen ikke forsto betydningen av at hun faktisk opptrådte som sannhetsvitne for hva Olsen hadde sagt til politiet om hva hun hadde sagt til henne. Det er også mulig at hun derfor heller ikke forsto at det kunne være av betydning at hun forklarte til politiet at Olsen hadde fortalt henne at Torgersen hadde en stripete bukse på seg. Ingen av delene virker sannsynlig.

Først i sin andre politiforklaring, seks dager senere, den 18. desember 1957, fortalte Gundersen at Olsen hadde fortalt henne om buksen om morgenen den 7. desember. Hun sa da (vår uthevelse):[405]

"Fru Olsen hentet ... tøyet sitt hos vitnet lørdag morgen, og <u>det var da hun fortalte at hun hadde sett Fredrik Torgersen</u> ... først ved Eldorado kino, og deretter sett at han gikk inn en drosjebil på Youngstorget. Vitnet forklarer at fru Olsen sa til henne at klokken var 23.50 da hun så ham. Torgersen hadde da den brede blå frakken og "<u>noen rare bukser</u>."

---

[404] Dok. 18 s. 65, Mappe I s. 204.

[405] Dok. 18 s. 66, Mappe I s. 205.

På dette tidspunkt var det for lengst kjent at Torgersen hadde stripete bukser på seg fredag 6. desember. I lys av at Gundersen ikke nevnte buksene i sin første forklaring, er den mest rimelige tolkningen at hun ved denne anledning la dette til, bevisst eller ubevisst, uten at det hadde dekning i de faktiske forhold.

Det virker også påfallende at Gundersen 18. desember forklarte at Olsen 7. desember skulle ha fortalt henne at klokken var 23.50 da hun så Torgersen. 7. desember var jo Olsen ifølge egen forklaring uvitende om at det var skjedd et drap og om at Torgersen var pågrepet mistenkt for drapet. Det er ingen rimelig grunn til at hun da skulle si spesifikt at klokken var 23.50. Den mest rimelige tolkningen er at også dette er noe Olga Gundersen har lagt til i ettertid, og som ikke er i overensstemmelse med de faktiske forhold.

Herav følger:

Solveig Gundersens forklaring bekrefter ikke Olsens forklaring om at hun hadde lagt merke til at mannen som gikk forbi henne hadde stripete bukser.

4. Andre forhold vedrørende Johanne Kristine Olsens forklaringer

Vurderingen av Johanne Kristine Olsens vitneprov med hensyn til hva hun sa hun observerte i Torggata (Torgersen og den stripete buksen) må også sees i lys av et par andre forhold:

I den rettslige forundersøkelsen sa Olsen:[406]

"Hun hadde ikke fortalt dette til noen (at hun hadde sett Torgersen i Torggata, vår tilføyelse)*, hvis hun hadde forstått at hun var kommet i retten som vitne, og hun har ikke selv meldt fra til politiet, men det er andre som har gjort det … ."*

[406] Dok. 45 s. 39, Mappe II s. 212.

Olsen sa altså rett ut at hun ville ha beskyttet Torgersen mot en mistanke om drap, ved ikke å melde fra om at hun hadde sett Torgersen drapsnatten i Torggaten. Hun sa til og med at hun var *"sikker"*, og likevel ville hun ikke melde fra. Hvis hun forklarte seg sant må hun ha forstått at hennes forklaring kunne ha betydning for å få drapet oppklart.

Heller ikke denne delen av forklaringen er det på denne bakgrunn rimelig å tro er sann. Den blir enda mindre troverdig når man tar i betraktning at hun selv sa at hun var i en konflikt med Torgersens mor:[407]

"Hun har ikke noe personlig i mot Fredrik Torgersen, og han har aldri sjenert henne, men hun føler seg noe redd etter alt hva hun har hørt, og hun er nervøs. Det er et motsetningsforhold mellom henne og Torgersens mor, og hun bekrefter at hun er en av de leieboere som har klaget, slik at det er reist husleiesak mot familien Torgersen."

5. Oppsummering og konklusjon om innholdet i Johanne Kristine Olsens forklaringer

Det er meget usikkert om Olsen kan ha gjenkjent Torgersen, slik hun forklarte. Omstendighetene som den angivelige observasjonen er gjort under, innebærer isolert sett at det ikke kan legges til grunn at det faktisk var Torgersen hun så.

Det forhold at Olsen i sin første politiforklaring ikke fortalte at hun hadde lagt merke til at den personen hun så hadde stripete bukse, gjør det i seg selv usannsynlig at hun faktisk hadde sett det, slik hun sa i sin andre politiforklaring.

Solveig Gundersens forklaringer bekrefter ikke at Olsen hadde fortalt henne om de stripete buksene allerede den 7. desember, slik Olsen sa i sin andre politiforklaring.

Konklusjon:

---

[407] Dok. 45 s. 39, Mappe II s. 212.

Det kan ikke legges til grunn at den personen Olsen sa at hun observerte utenfor Eldorado kino var Torgersen.

6. Forklaringer fra drosjesjåfører

6.1 Problemstilling

Som det fremgår ovenfor, sa Johanne Kristine Olsen ikke bare at hun gjenkjente Torgersen, men også at hun så at han gikk inn i en drosje på Youngstorget. I dette punktet skal vi undersøke om forklaringer fra drosjesjåfører bekreftet Olsens forklaring.

6.2 Etterlysning

På grunnlag av Olsens forklaring om at hun hadde sett Torgersen gå inn i en drosje på Youngstorget noen minutter før kl. 24.00, sendte Kriminalsjefen i Oslo ut følgende skriftlige etterlysning 12. desember 1957:[408]

"Sirkulære

til drosjeeiere og drosjesjåfører i Oslo.

Drapet på Rigmor Johnsen, Skippergata 6b, Oslo, den 6/12-1957.

Kriminalpolitiet er sterkt interessert i å komme i forbindelse med den drosjesjåfør som fredag kveld (natt til lørdag)den 6/12 d.å. litt før kl. 24.00 fra holdeplassen på Youngstorget (Nytorget) fikk en ung mann som passasjer.

Etter de opplysninger som foreligger, skal passasjeren og drosjen ha kommet til holdeplassen omtrent samtidig. Videre skal en annen drosjebil umiddelbart før ha kjørt ut fra holdeplassen med passasjerer.

---

[408] Dok. 18 s. 70−72, Mappe I s. 208−211.

Politiet ber om at opplysninger snarest blir gitt i telefon 42.06.15, avsnitt I.

OSLO POLITIKAMMER, Kriminalpolitiet, 12/12 1957

Lars L'Abée-Lund"

Det meldte seg to drosjesjåfører.

6.3 Drosjesjåfør Otto Strand

Otto Strand (34 år) avga forklaring til politiet 13. desember 1957.[409] Bilen han kjørte var *"grå-blå av farge"*. Han forklarte at han den aktuelle natt hadde hatt to turer til Lille Tøyen fra Youngstorget med én mannlig passasjer.

Den første turen startet mellom kl. 23.25 og 23.35. Sjåføren var sikker på tidspunktet. Han ga også en forholdsvis detaljert beskrivelse av mannen som ikke passer på Torgersen. Bl.a. av disse grunner er det klart, etter denne forklaringen, at mannen ikke var Torgersen.

Strand avga også forklaring under den rettslige forundersøkelsen. Om den samme mannen, som han kjørte den første turen, sa han:[410]

" ...[det var] en lys, spe mann i genser.
...
Når vitnet ser siktede i retten, synes han at han ligner veldig på den første mannen han kjørte den kvelden. Han er ikke ulik, og vitnet vil ikke kunne benekte at denne første mannen er siktede. Han tror det var siktede han kjørte første turen."

Om tidspunktet da den første turen startet, sa Strand:

" ... at han hadde tatt den siste kort før kl. 24.00. På det klokkeslett skal taksameteret slås over, og han holdt derfor som vanlig øye med tiden. Han regner med at han med kjøring fra Nytorget over Grønland,

---

[409] Dok. 18 s. 72, Mappe I s. 209.

[410] Dok. 45 s. 40, Mappe II s. 213−214.

Tøyengt., bruker 7−8 minutter på turen, og ut fra dette regner at den <u>første tur er startet en gang mellom kl. 23.25 og 23.35</u> og annen tur mellom 15−20 minutter senere."

<u>Kommentar</u>:

Verken beskrivelsen av mannen (*"lys, spe mann i genser"*) eller tidspunktet (kl. 23.25−23.35) stemmer med det Olsen oppga (ca. kl. 23.50) og gir altså ikke grunnlag for å tolke ham slik at det var Torgersen han kjørte. Det gjør heller ikke hans uttalelser om at han *"tror"* det var Torgersen: Det han sier er bare at han ikke vil utelukke at det kan ha vært Torgersen, fordi han ligner (*"ikke ulik", "tror det var siktede han kjørte første turen"*).

Etter å ha satt av passasjeren på Lille Tøyen, kjørte Strand tilbake til holdeplassen på Youngstorget. Han forklarte om den andre turen:[411]

"Akkurat i det v. kom inn på holdeplassen kom det en ny mann som skulle ha drosje. V. og mannen kom omtrent samtidig til holdeplassen. V. var kommet kjørende opp Youngsgaten og synes å huske at mannen kom fra Aksel-Jensen-hjørnet – hjørnet ved kjøttbutikken. Denne mannen satte seg bak i drosjen og ba om å bli kjørt til Lille Tøyen. V. kjørte oppover og i det de kom til Hovinveien, spurte v. hvor han skulle kjøre. Mannen svarte at han skulle fortsette rett fram og under brua og ba v. stoppe ved trappen. Det var samme trappen som foregående tur. Mannen betalte og v. kjørte ned til byen igjen.
…
Denne passasjeren var det ikke noe snakk med. V. har festet seg lite ved ham. Skulle han si noe om signalementet på mannen, må det være at han muligens var iført mørk frakk og hatt. Mere kan han ikke si. På spørsmål forklarte v. at det ikke var merkbart at mannen hadde drukket alkohol."

Strand forklarte også at *"turen Nytorget – Lille Tøyen tok ca. 15 minutter på denne tiden av døgnet".*

<u>Kommentar</u>:

Det Strand forklarte om den andre turen er forenlig med det Olsen forklarte på noen punkter:

---

[411] Dok. 18 s. 70−71, Mappe I s. 210−211.

- Drosjen som mannen gikk inn hadde mørk farge.
- Mannen hadde mørk frakk.
- Mannen og drosjen kom samtidig til holdeplassen og mannen satte seg rett inn.
- Dette skjedde temmelig nøyaktig på det tidspunkt Olsen forklarte at hun hadde sett at vedkommende mann gå inn i drosjen.

Andre deler av forklaringen er imidlertid ikke forenlig med at det var Torgersen hun så:

- Mannen kom fra *""Aksel Jensen−hjørnet" – hjørnet ved kjøttbutikken"*. Den butikken Strand sikter til her lå på hjørnet av Møllergata og Youngsgata, adresse Møllergata 23. Butikken lå på høyre side av Youngsgata når man kjører oppover. Strand forklarte at han kom kjørende *"opp Youngsgt"*. Det vil si at mannen som deretter gikk inn i drosjen kom fra bilens <u>høyre</u> side. Som det fremgår ovenfor forklarte Olsen at mannen kom gående Torggata i retning (og over) Youngstorget da han gikk inn i drosjen, altså på drosjens <u>venstre</u> side.
- Mannen var iført *"hatt"*, mens Olsen forklarte at den mannen hun så var *"barhodet"*.

Vi tilføyer:

- Strand sa <u>ikke</u> at noen av de to mennene han hadde kjørt hadde brun- og hvitstripete dress, slik Torgersen hadde. Vi minner om at åtte av 12 som hadde sett Torgersen tidligere samme kveld hadde lagt merke til den særpregede dressen, se kapittel 19 punkt 2.3.
- Gjerningspersonen må ha fått <u>mye blod</u> på seg, se kapittel 15 punkt 5. Noe av dette måtte i så fall ha satt spor i bilen til Strand. Det var åpenbart <u>ikke</u> blodspor i Strands bil.

Herav følger:

<u>Ingen</u> av passasjerene til drosjesjåfør Strand kan ha vært Torgersen.

6.4 Drosjesjåfør Arthur Johannesen

Også Arthur Johannesen (55 år) ble avhørt av politiet 13. desember 1957. Bilen han kjørte om kvelden 6. desember/natt til 7. desember var *"mørke blå"*.

Johannesen forklarte:[412]

"Han tror klokken var noe før 2400 da han fikk en tur til Lille Tøyen med en ung mann. Han tror han fikk passasjeren på Youngstorget, men det er han ikke sikker på. ... i Hovinveien sa mannen han skulle i Tore Hunds vei. Fra Dronning Ingrids plass kjørte v. 4−5 meter inn i stikkveien til venstre. Mannen gikk her av på høyre side og mot bygget til høyre.
Mannen kunne være 22/23 år, ca. 1,75 m. høy, litt rundt ansikt, litt tynt hår foran, hårets farge la han ikke merke til på grunn av lysforholdene, iført kort, mørkeblå sportsjakke.
...
Mannen han kjørte, var alene på holdeplassen da v. fikk turen. Han må ha kommet bakenfra på bilen. På holdeplassen på Youngstorget står drosjene med fronten mot Møllergt. 19.
V. hadde også en tur fra holdeplassen ved Oslo Ø. I løpet av kvelden. Han kjørte da Tomtegt. – over Schweigaards bru – Schweigaardsgt. – Tøyenbekken og ut Grønland ... Det er mulig at denne turen gikk videre til Lille Tøyen og at det er den turen han har forklart seg om og som han mener har gått fra Youngstorget. Han hadde bare en tur til Lille Tøyen i løpet av fredagssettet. Han tror han skal kjenne mannen igjen.
V. har ikke kjent mannen igjen som Fredrik L.F. Torgersen av fotos i avisene."

Kommentar:

Følgende trekk ved Johannesens forklaring er forenlige med Olsens forklaring:

- Turen startet omtrent på samme tidspunkt som Olsen hadde forklart at Torgersen gikk inn i en drosje (*"noe før 2400"*).
- Mannens høyde (ca. 1,75 m.).
- Mannens alder (22/23 år).

---

[412] Dok. 18 s. 73, Mappe I s. 212.

Følgende trekk er ikke forenlige med Olsens forklaring:

- Mannen hadde mørkeblå sportsjakke.
- Mannen hadde litt tynt hår foran.

Johannesens forklaring er samtidig en usikker forklaring: Han husker ikke en gang om det var turen fra Youngstorget eller om det var turen fra Østbanen som gikk til Lille Tøyen. Han kjenner ikke igjen mannen på grunnlag av bildene av Torgersen i avisene, samtidig som han sier han tror han vil kjenne igjen mannen han kjørte.

Vi tilføyer:

- Johannesen sa ikke at mannen hadde brun- og hvitstripete dress, slik Torgersen hadde. Vi minner om at åtte av 12 vitner som hadde sett Torgersen tidligere samme kveld hadde lagt merke til den særpregede dressen, se kapittel 19 punkt 2.3.
- Gjerningspersonen må ha fått mye blod på seg, se kapittel 15 punkt 5. Noe av dette måtte i så fall ha satt spor i bilen til Johannesen. Det var åpenbart ikke blodspor i Johannesens bil.

Herav følger:

Passasjeren til Johannesen kan ikke ha vært Torgersen.

6.5 Oppsummering og konklusjon om drosjesjåførenes forklaringer

Vi må regne med at dersom det var en drosje som hadde kjørt Torgersen fra Youngstorget til Lille Tøyen, slik politiets drapsteori forutsetter, ville vedkommende ha meldt fra til politiet. Både drosjesjåfør Strands og drosjesjåfør Johannessens forklaring hadde et innhold som viser at det ikke kan ha vært Torgersen de kjørte.

Konklusjon:

Ingen forklaringer fra drosjesjåfører gir holdepunkter for at Torgersen kjørte drosje fra Youngstorget til Lille Tøyen.

7. Oppsummering og konklusjon om Johanne Kristine Olsens observasjon. Status 2005

Johanne Kristine Olsens observasjon av den mannen hun sier hun er sikker på var Torgersen, er foretatt under omstendigheter som ikke gir grunnlag for å trekke en slutning om at det er objektivt riktig: Mannen kom bakfra, han gikk fort og det var mørkt.

Forklaringen er dessuten ikke bekreftet av noen andre, verken av Olga Gundersen eller drosjesjåførene Johannesen og Strand.

Konklusjon:

Det er ikke grunnlag for å bygge på at Olsen observerte Torgersen, slik hun forklarte.

8. Betydningen av Johanne Kristine Olsens vitneforklaring i 1958 og 2001

Statsadvokat Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958:[413]

"Påtalemyndigheten var den hele tid på det rene med at tiltaltes forklaring om Gerd var et falsum og et forsøk på å bygge opp et alibi. Grunnen til påtalemyndighetens standpunkt var bl.a. at 24. vitne, Johanne Kristine Olsen, hadde iakttatt ham utenfor Eldorado kino på vei mot Youngstorget om kvelden ca. kl. 23.45. Disse iakttakelser hadde hun fortalt 25. vitne, Solveig Gundersen, allerede neste morgen. Johanne Kristine Olsen kjente Torgersen meget godt og hennes iakttagelser må sees på denne bakgrunn. Hun så Torgersen gå inn i en drosje på Youngstorget. Det har ikke vært mulig med sikkerhet å få brakt på det rene hvilken drosje det var, men antageligvis var det sjåfør Strand, som på det tidspunkt hadde en tur fra Youngstorget. Lenger kommer man ikke på dette punkt."

---

[413] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 39.

I 2001 uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg:[414]

"Torgersens egen forklaring om hva han foretok seg om kvelden den 6. desember og om natten 7. desember 1957, motsies av vitneforklaringer som lagretten etter eksaminasjonen og sine umiddelbare inntrykk åpenbart har festet lit til. Det gjelder i første rekke vitnet Johanne Olsen, som kjente Torgersen, og som forklarte å ha sett ham passere henne ved Eldorado kino ca kl. 23.50 og sette seg inn i en drosje på Youngstorget, noe hun fortalte til en nabo dagen etter, før drapet var blitt kjent."

Kommentar:

Så vel dommen i 1958 som kjæremålsutvalget i 2001 bygger på feil faktum når det legges til grunn at Olsen hadde sett Torgersen fredag 6. desember.

Dorenfeldts utsagn om at det *"antageligvis var drosjesjåfør Strand"* som kjørte Torgersen fra Youngstorget er det ikke dekning for. Som vist ovenfor var Strands forklaring på flere punkter uforenlig med at det var Torgersen han hadde kjørt.

Dorenfeldts utsagn innebærer i realiteten følgende: Verken drosjesjåfør Strands eller drosjesjåfør Johannesens forklaring ga grunnlag for å anta at det var Torgersen de hadde kjørt. Men Strands forklaring passet etter Dorenfeldts oppfatning, tross alt, noe bedre enn Johannesens. Derfor må det ifølge Dorenfeldts resonnement legges til grunn at det var Strand som kjørte Torgersen. Det er åpenbart at dette er en meningsløs måte å vurdere bevis på.[415]

Kjæremålsutvalgets begrunnelse − at juryen bygde på vitneforklaringer i retten og at Olsens forklaring av den grunn skulle være riktig − er uholdbar. Juryen hadde realistisk sett ingen muligheter for å forstå at det ikke var bevismessig dekning for å legge forklaringen til grunn at forklaringen var sann.

---

[414] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1564).

[415] I artikkelen Mordet i Skippergaten, Dagbladet 2. juni 1973, skrev André Bjerke sarkastisk: *" ... to sjåfører har kjørt hele tre personer fra Youngstorget til Lille Tøyen omtrent på dette tidspunktet, og alle tre har utvilsomt vært ham"*. Dokumentutdrag Bind IV s. 88.

Kapittel 13. Åstedsbildet

1. Problemstilling

Med *åstedsbildet* forstår vi alt som kunne iakttas i Skippergt. 6b: bygningen, drapsstedet (den lille trappeavsatsen), funnstedet (kjelleren der liket ble funnet), liket av Rigmor Johnsen, bålet, alle slags spor i form av blod, avføring, m.v.

Åstedsbildet er selvsagt forenlig med at Rigmor Johnsen ble drept i Skippergt. 6b. Men åstedsbildet må, for at Torgersen skal være gjerningspersonen, være forenlig med at Torgersen har vært på åstedet.

Problemstillingen er om åstedsbildet er forenlig med at Torgersen har vært på åstedet.

Vår gjennomgang nedenfor viser at åstedsbildet utelukker at Torgersen har vært på åstedet.

2. Bålets sammensetning og størrelse

Det finnes ikke bilde av bålet slik det var da brannen ble oppdaget. Men nedenstående bilde (figur 28) viser en del av bålmaterialet etter at det var flyttet fra kjelleren ut på gårdsplassen:

Figur 28. En del av bålmaterialet på gårdplassen i Skippergata 6b etter at politiet hadde tatt det opp fra kjelleren. Den gamle sofaen som var en del av bålmaterialet, er ikke med på bildet. (Politiets foto nr. 19 fra 1957−58.)

Bålet er beskrevet slik (uthevelser i original):[416]

> *"Bålet var bygget opp av følgende ting:*
>
> *<u>9 lemmer av tre</u>. ... Hver lem besto av 5 bord ca. 17 cm brede, ca. 133 cm lange og ca. 1 cm tykke, spikret sammen med 3 tversgående og 2 langsgående bord som var ca. 7 cm brede og 2 cm tykke. Lemmene hadde en størrelse av 95 x 133 cm.*
>
> *<u>8 stk. boks av tre</u>, ca 65 cm lange, og 18 x 21 cm tykke, festet sammen to og to i en vinkel.*
>
> *<u>5 bordbiter</u> av forskjellige størrelser.*

[416] Rapport til Oslo politikammer av 4. januar 1958, dok.24 s. 3−4, Mappe I s. 323−324.

1 gammel stoppet divan med treramme.

1 lite tørt juletre."

Dette var til dels store og tunge ting. For eksempel må hver av de ni trelemmene, som hadde et flateinnhold på ca. 1,3 kvm. ha veiet ca. 10 kilo.

Det fremgår av politiforklaringer fra brannformann Håkon Tønder og brannmester Karl Kristiansen, som var de første som gikk ned i kjelleren, at det lå lemmer over liket.

Tønder forklarte (vår uthevelse):[417]

"Vitnet gikk ned i kjelleren og så at det glødet i bunnen av noen trelemmer som lå der og også litt oppover i lemmene ... . Vitnet skjøv lemmene litt bakover, da han oppdaget at det lå et menneske der som viste seg å være liket av en kvinne. Liket lå ikke helt under lemmene, bare delvis idet det var midtpartiet av liket som var dekket av lemmene."

Kristiansen forklarte (vår uthevelse):[418]

"Vitnet og Tønder gikk ned kjellertrappen sammen, Tønder et skritt foran og ut til siden for vitnet. De hadde begge tente batterilamper av stor modell som lyser godt. ... Over hodet og øverste del av brystet på damen var det lagt trelemmer og et gammelt juletre."

---

[417] Politiforklaringer avgitt 13. desember 1957, dok. 25 s. 1−2, Mappe I s. 329−330.

[418] Politiforklaring avgitt 30. desember 1957, dok. 25 s. 7−8, Mappe I s. 335−336.

Vi legger til grunn at det ikke var elektrisk lys i kjelleren.[419] Det må derfor ha vært stummende mørkt der.[420] Gjerningspersonen må ha hatt en egen lyskilde for å kunne bygge bålet. Torgersen hadde verken lykt eller fyrstikker da han ifølge politiets drapsteori skal ha drept Rigmor Johnsen og brakt henne ned i kjelleren. Takhøyden i kjelleren var 140 cm.[421]

Etter vår oppfatning er det svært vanskelig å lage et bål av så store og tunge materialer i en stummende mørk kjeller hvor en voksen mann[422] ikke kan stå oppreist. Det er også svært vanskelig å tenke seg at den som bygde bålet ikke ville bli tilgriset av skitt og støv. Torgersens klær hadde ikke skitt og støv som kunne tilbakeføres til at han skulle ha arbeidet med å bygge bålet. Se punkt 3.2 nedenfor.

Herav følger:

Det er lite sannsynlig at Torgersen kan ha bygd bålet i kjelleren. Bålet knytter dermed ikke Torgersen til drapet.

3. Gjerningspersonen har oppholdt seg på innersiden av liket

3.1 Problemstilling

Politiets drapsteori går ut på at Torgersen skal ha vært i kjelleren to ganger og at han begge ganger gikk ned i kjelleren gjennom åpningen i gårdsplassen: første gangen da han anbrakte liket der og andre gangen da han kom tilbake for å tenne på liket. Den ubeskadigete kåpen og epleposen som ble funnet på innersiden av liket viser imidlertid at de må

---

[419] Dette sies ikke uttrykkelig noe sted. Politibetjent O. Haugen, som kom til stedet kort tid etter at brannen ble oppdaget, skrev i sin rapport: *"Det er trolig at drapsmannen har brukt fyrstikker til å lyse med, mens han oppholdt seg i kjelleren"* (dok. 26 underbilag 5 s. 4, Mappe I s. 352). Vaktmann Sørensen forklarte at to brannmenn kom ut fra kjelleren og *"forlangte lys og båre"* (dok. 28 s. 63, Mappe I s. 201).

[420] Vi vet ikke om lemmene var åpne da bålet ble bygget. Det ville uansett ha vært svært mørkt inne i selve kjelleren.

[421] Rapport fra politibetjent O. Haugen av 6. februar 1958, dok. 26 underbilag 5 s. 4, Mappe I s. 352.

[422] Torgersen var 174,5 cm. høy. Dok. 95, Mappe III s. 41.

ha blitt brakt dit i en egen ekspedisjon. Gjerningspersonen har altså − hvis politiets drapsteori er riktig – gått opp og ned tre ganger.

Problemstillingen i dette punktet er hvor i kjelleren – på innersiden og/ eller på yttersiden av liket – gjerningspersonen har oppholdt seg.

3.2 Gjerningspersonens opphold i kjelleren da han bygde bålet

I punkt 2 ovenfor påviste vi, gjennom uttalelsene fra brannformann Håkon Tønder og brannmester Karl Kristiansen, at bålet lå delvis over, delvis på innersiden av liket. Dette må bety at gjerningspersonen må ha oppholdt seg på innersiden av liket sett fra åpningen i gårdsplassen, da han bygde bålet.[423]

Det er ubestridt at da Torgersen skal ha begått drapet, hadde han på seg en mørk frakk og en brun- og hvitstripete dress (antrekk 1).

Frakken (prøve 14) ble beslaglagt hjemme hos Torgersen søndag 8. desember 1957. Den er beskrevet i Kriminallaboratoriets rapport av 11. januar 1958 (se figur 42 i kapittel 15 punkt 5). Her står det:[424]

"Prøve 14, vinterfrakk ...
...
... frakken [er] hel, forholdsvis lite slitt, og forholdsvis ren".

Dressen (prøve 21 og 22) ble beslaglagt hjemme hos Torgersen mandag 9. desember 1957.[425]

Buksen så slik ut (det finnes ikke noe bilde av jakken, som var laget av det samme stoffet): [426]

---

[423] Teoretisk kan materialene ha ligget innenfor liket og gjerningspersonen ha trukket deler av det inn over liket. Denne muligheten ser vi bort fra. Materialene var altfor tunge til at det er særlig sannsynlig at det er slik det kan ha foregått. For øvrig ville han, selv om det var slik det skjedde, ikke kunne ha unngått å få mye skitt og støv på seg.

[424] Dok. 26 underbilag 9, Mappe I s. 367.

[425] Dok. 26 underbilag 11, Mappe I s. 371.

[426] Dok. 26 underbilag 12, Mappe I s. 373.

Figur 29. Torgersens brun- og hvitstripede bukse som han hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori fulgte etter/gikk sammen med Rigmor Johnsen (antrekk 1). Ingen av de seks vitnene som så mannen hadde lagt merke til stripene. Åtte av 12 vitner som hadde sett Torgersen tidligere på kvelden hadde lagt merke til stripene. (Politiets foto fra 1957−58.)

Stripene var brune og hvite. De gikk fra linningen og ned til og med buksebretten. De hvite stripene var noe bredere enn de brune. Vi antar at den enkelte stripe var mellom 1 og 2 cm. bred.

På bildet ser buksen sort- og hvitstripete ut. Av beskrivelsene (se nedenfor) fremgår at buksen var brun- og hvitstripete. Det spiller neppe noen rolle, idet poenget er at de hvite stripene var svært synlige. Dette var nok også politiets oppfatning. Det neste bildet (figur 29) viser Torgersens bukse sammen med fem andre bukser med hvite striper.

Figur 30. Stripede bukser samlet inn av politiet i 1957−58. Torgersens brun- og hvitstripede bukse (nr. 2) skiller seg klart ut. (Politiets foto fra 1957−58.)

Det fremgår at Torgersens stripete bukse skilte seg klart ut fra andre stripete bukser:[427]

Jakken og buksen er beskrevet i Kriminallaboratoriets rapport av 26. februar 1958. Her står det:[428]

"Prøve 21, dressjakke av brunt, stripet stoff.
...
Den er velbrukt og noe skitten."

Prøve 22. Lange benklær av samme stoff som dressjakken.
...
Benklærne er slitt og har en del slitasjeskader, delvis reparerte. Benklærne er jevnt over skitne. Nedentil på oppbrettene er de litt tilsølet."

Beskrivelsen viser at dressen ikke var forsøkt rengjort på noen måte. Det fremgår bl.a. av at det ble funnet hår og fibre på den, og at innholdet i lommene ikke var fjernet (bl.a. ble det funnet til sammen fire barnåler i bukseoppbrettene og en barnål i høyre innerlomme på dressjakken).[429] Vi kan derfor legge til grunn som sikkert at de klærne Torgersen hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori skal ha begått drapet hadde samme utseende som da de ble beslaglagt to dager senere.

Beskrivelsen av klærne viser også at de neppe kan ha vært i bruk under byggingen av bålet: Frakken kunne ikke da ha vært *"forholdsvis ren"* og buksen (benklærne) ville ikke da ha vært beskrevet som *"jevnt over skitne"*. Hadde gjerningspersonen hatt denne stripete buksen på seg, ville den vært mer skitten noen steder enn andre steder og det ville, fordi buksen hadde 1−2 cm brede hvite striper, vært klart synlig.

Herav følger:

---

[427] Dok. 26 underbilag 21, Mappe I s. 390.

[428] Dok. 26 underbilag 11, Mappe I s. 371.

[429] Frakken, prøve nr. 14: Innholdet i lommer og hår og fibre fikk prøvenummer 14 a – 14 e, se dok. 26 underbilag 6, Mappe I s. 354. Dressjakken, prøve nr. 21: Innholdet i lommene fikk prøvenummer 21 a – 21 b. Buksen, prøve nr. 22: Rusk fra oppbrettene og innhold i lomme fikk prøvenr. 22 a – 22 c, se dok. 26 underbilag 6 s. 354 (på s. 355).

Beskrivelsen av frakken og dressen som Torgersen hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori begikk drapet, gjør det svært lite sannsynlig at Torgersen kan ha bygd bålet. Frakken og dressen knytter dermed ikke Torgersen til drapet.

3.3 Gjerningspersonens opphold i kjelleren da han tente på bålet

De første som kom til Skippergata 6b etter at brannen var varslet, var brannkonstabel Erik Johan Bogen (27 år), brannmester Karl Kristiansen (57 år) og brannformann Håkon Tønder (45 år), alle fra Hovedbrannstasjonen. De ankom med den første utrykningen etter at brannen var varslet kl. 01.27, og de ankom samtidig.[430] Hvor det brant i bålet er beskrevet i deres egenrapporter (våre uthevelser):

Tønder:[431]

"Vitnet gikk ned i kjelleren og så at det glødet i bunnen av noen trelemmer som lå der og også litt oppover i lemmene, med det var ingen åpen flamme, bare glødning.
Vitnet skjøv lemmene litt bakover, da han oppdaget at det lå et menneske der som viste seg å være liket av en kvinne. ... Glødningen i trelemmene var på innersiden av liket, og i bunnen av lemmene og litt oppover i disse."

Bogen:[432]

"Vitnet så ... at det var laget et bål av trelemmer m.m., og at lemmene delvis lå over overkroppen til liket.
Det glødet i stoppen på en madrass og i en del av en jutesekk. Det glødet dessuten i trelemmene i bunnen av bålet. Det lå en god del aske på innsiden av liket. Asken var meget løs og lett og gråhvit av farge."

Bogens observasjon med hensyn til at asken lå på *"innsiden"* av liket, bekreftes i rapport fra politibetjentene G. Hernholm og L. Grov:[433]

---

[430] Dok. 25 s. 3, Mappe I s. 331.

[431] Politiforklaring av 13. desember 1957, dok. 25 s. 1−2, Mappe I s. 329−330.

[432] Politiforklaring av 30. desember 1957, dok. 25 s. 2−3, Mappe I s. 330−331.

[433] Rapport til Oslo politikammer av 4. januar 1958, dok. 24 s. 4, Mappe I s. 324.

"Bogen festet seg ved at asken lå like innenfor liket."

Politibetjent O. Haugen kom til åstedet kort tid etter brannfolkene. I hans rapport står det:[434]

"Inn til likets venstre side og inn under lemmene lå det aske av bølgepapp og papir og delvis forbrent strie og rester av brent juletre. Det var tydelig at det var lagt sammen lett brennbare materialer på stedet og at det var satt fyr på."

Obduksjonsrapporten viser at alle brannskadene på liket var på likets venstre side, dvs. på innersiden av liket sett fra åpningen (våre uthevelser):[435]

"Hvitt nylon underskjørt, brent på venstre side" ... Hvit strømpeholder ... svidd på venstre side, nylonstrømper .. brent i stykker på utsiden av venstre lår og innsiden av høyre lår, ... semskede støvletter ... den venstre var forbrent fortil på utsiden"(s. 1−2).

…

"Det sees merker etter brann ... på venstre seteballe, venstre lårs bak- og utside, venstre fots ut- og overside. Baksiden av høyre lår og sparsomt på høyre seteballe"(s. 4).

Brannen i bålet og brannskadene på liket viser altså at gjerningspersonen har vært på innersiden av liket, sett fra åpningen, da han tente på bålet.

Det er på det rene at Torgersen hadde vært hjemme og skiftet klær i løpet av natten 6.−7. desember 1957 (til antrekk 2). Han hadde derfor andre klær på seg da han ifølge politiets drapsteori skal ha tent på bålet enn da han drepte Rigmor Johnsen. De klærne han hadde på seg da han skal ha tent på bålet, er de klærne han hadde på seg da han ble arrestert kl. 00.58. Disse er beskrevet i Kriminalpolitiets rapport av 20. februar 1958. Her står det (våre understrekninger i teksten):[436]

---

[434] Rapport til Kriminalavdelingen av 6. februar 1958, dok. 26 underbilag 5 s. 4, Mappe I s. 352.

[435] Obduksjonsrapport av 10. desember 1957, dok. 19, Mappe I s. 242−249.

[436] Dok. 26 underbilag 7, Mappe I s. 361. Så vidt vi vet finnes ikke bilder av de klærne Torgersen hadde på seg andre gangen han var i byen.

"1. Ytterjakke.
...
Jakken er slitt, fillet og meget skitten.
...
Jakken er sterk tilflekket av ulike stoffer. Den inneholder imidlertid knapt støv eller søleflekker."

2. Benklær. ... De er slitt, særlig nedentil og i buksebaken.
...
Benklærne er skitne og flekket, særlig nedentil. Foran ved knepartiene er det svake grålige skjolder. Nedentil på innsiden av buksebenene er det grå søleflekker. Ellers er det en del svake sølesprut, særlig nedentil på venstre bukseben. Dessuten er det noen grå litt stive flekker på ulike steder."

Ved vurderingen av hvorvidt disse beskrivelsene av hhv. ytterjakken og benklærne er forenlig med at de har vært i kjelleren, må man ta i betraktning at Torgersen ifølge drapsteorien skal ha gått ned i kjelleren og over eller rundt liket og tilbake samme vei, i stummende mørke (eller i hvert fall bare med lys fra fyrstikker).

Beskrivelsen av ytterjakken er neppe forenlig med åstedsbildet. Det er vanskelig å tenke seg at jakken kan ha vært på innersiden av liket når den, som det fremgår, ikke (*"knapt")* inneholdt *"støv eller søleflekker"*.

Det er uklart hvordan man skal tolke beskrivelsen av buksen. Det står at benklærne var *"skitne og flekket"*, hvilket kan tolkes slik det er forenlig med at buksen har vært i kjelleren. På den annen side står det ingenting om støv eller lignende merker som man ville vente å finne dersom den hadde vært i kjelleren. Man må i denne forbindelse huske at buksen ble beslaglagt umiddelbart etter at Torgersen kom fra kjelleren.

Etter vår oppfatning kan beskrivelsen av buksen være forenlig med at den har vært i kjelleren, men også med at den ikke har vært der. Men siden beskrivelsen av ytterjakken er uforenlig med at den har vært i kjelleren, og Torgersen må antas å ha hatt på seg både ytterjakken og buksen, kan ikke beskrivelsen av buksen tolkes slik at den viser at Torgersen har vært i kjelleren.

Herav følger:

Beskrivelsen av de klærne Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet gjør det lite sannsynlig at Torgersen kan ha vært på innersiden av liket for å tenne på bålet. Klærne knytter dermed ikke Torgersen til drapet.

3.4 Fyrstikkene i kjelleren

På kjellergulvet på yttersiden siden av liket ble det funnet i alt 11 fyrstikker. Dette fremgår av politibetjent O. Haugens rapport (vår uthevelse):[437]

"Foran liket, d.v.s. mellom liket og trappen, ble det funnet 11 mer eller mindre brente fyrstikker."

Da Torgersen ble pågrepet, var han i besittelse av to fyrstikkesker. Den ene var ubrukt og full med 45 fyrstikker. Den andre inneholdt ifølge Printz's rapport av 24. februar 1958, 28 fyrstikker, dvs. at det var 15−20 færre fyrstikker enn i en full eske.[438]

Politiets drapsteori bygger på at det er fyrstikker fra den siste esken som ble funnet på kjellergulvet. Hvis dette er riktig, og gjerningspersonen var alene, slik drapsteorien bygger på, måtte man vente at fyrstikkene skulle ligge på innersiden av liket der brannen var anstiftet. Men det gjorde de altså ikke.

Vi finner det lite rimelig å tenke seg at gjerningspersonen har stått på yttersiden av liket og tent på bålet på innersiden av liket. Vi finner det heller ikke rimelig å tenke seg at gjerningspersonen har stått på innersiden av liket og tent på bålet og deretter kastet fyrstikkene (11 stykker) til yttersiden av liket. Dette må bety at fyrstikkene som ble funnet i kjelleren ikke har vært brukt til å tenne på bålet med. De lå der fra før.[439]

Det betyr at fyrstikkene ikke stammet fra den ene av de to fyrstikkeskene som Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet (og hvor det manglet 15−20 fyrstikker i forhold til en full eske), slik drapsteorien forutsetter.

---

[437] Dok. 26 underbilag 5 s. 4, Mappe I s. 352.

[438] Dok. 27 underbilag 11, Mappe II s. 37.

[439] Tre av fyrstikkene var ikke antent, men *"satshodet løst opp"* ifølge Printz (se forrige note). Det tyder på at fyrstikkene hadde ligget i den fuktige kjelleren atskillig lenger enn en halvtime, slik drapsteorien forutsetter.

Herav følger:

Fyrstikkene i kjelleren knytter ikke Torgersen til drapet.

4. Kåpe, lue, skjerf og pose med to epler lå på innersiden av liket

I kjelleren ble det, foruten liket av Rigmor Johnsen, funnet hennes kåpe, skjerf, lue og en pose med to epler. Eplene hadde Rigmor Johnsen kjøpt i kiosken hos Esther Olsson i Dronningens gate samme kveld, se kapittel 18 punkt 3.

De tre brannfolkene som kom først til åstedet, Bogen, Kristiansen og Tønder, sa følgende om hvor disse gjenstandene befant seg i forhold til bålet og liket (våre uthevelser):[440]

Bogen:

"Vitnet så at ovenpå bålet lå det en rund, blå, damelue av peau de peche og et skjerf av samme stoff.

Bak hodet til liket lå det en damekåpe av brunaktig stoff med lyse spetter i. Vitnet tok kåpen opp og leverte den til professor Waaler da han ba om dette. Tidligere var ikke noe blitt rørt.

...

Litt lengre bak hodet til liket lå en pose med epler, som ble tatt opp etter at politiet var kommet tilstede."

Kristiansen:

"Vitnet så en kåpe som lå ovenpå lemmene, der hvor disse lå delvis over liket. Kåpen lå delvis over lemmene og delvis over hodet på liket. Vitnet rørte ikke kåpen, og så vidt som vitnet la merke til, ble kåpen ikke rørt før professor Waaler kom til stede."

Tønder:

---

[440] Dok. 25, Mappe I s. 329 – 337.

"Vitnet la merke til kåpen til Rigmor Johnsen og forklarer at den lå sammentullet bak hodet til liket, ca 50 cm. bak hodet. Kåpen ble ikke rørt av brannfolkene før politiet kom til stede."

Politibetjent O. Haugen reiste etter anmodning fra Kriminalvakta ca. kl. 01.40 til Skippergata 6b. Han skrev i sin rapport av 6. februar 1958 (våre uthevelser):[441]

"Innenfor likets hode lå en kåpe og en pose inneholdende 2 epler. ... Oppå en del lemmer av kassebord som lå helt inn mot likets venstre side, lå en lue og et skjerf."

Politibetjent Haugen laget en detaljert tegning av kjelleren, hvor også liket av Rigmor Johnsen, kåpen, luen, skjerfet og posen med eplene er inntegnet, figur 31:

[441] Dok. 26 underbilag 5 s. 4, Mappe I s. 352.

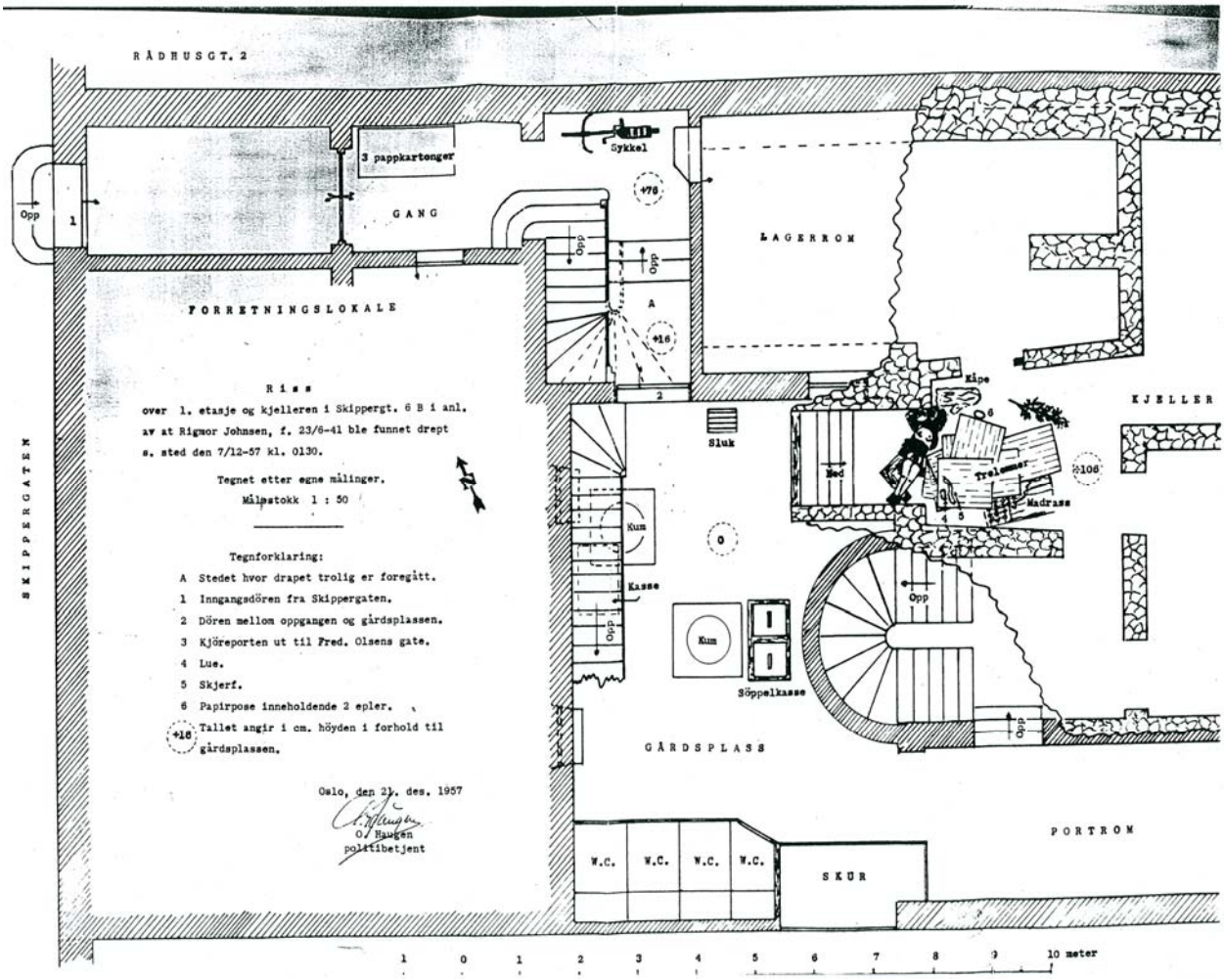

Figur 31. Politiets originaltegning fra 1957 av snitt gjennom Skippergata 6b. Bygningens grense mot Fred. Olsens gate ligger utenfor tegningens høyre ytterkant. Rigmor Johnsen er tegnet inn omtrent slik hun lå med hodet mot et hjørne i kjellerveggen og føttene mot den motstående vegg. Bålmaterialet som er inntegnet lå delvis over Rigmor Johnsen, men ble skjøvet bakover av brannmannskapet som oppdaget liket. Epleposen (6) og kåpen som begge var uten blod eller avføring, lå ved hennes hode. (Tegningen ble laget av politibetjent O. Haugen i desember 1957.)

Ifølge tegningen lå klærne og posen med de to eplene på <u>innersiden</u> av liket, slik også rapportene fra Bogen, Kristiansen, Tønder og Haugen forteller om.

Kåpens plassering på innersiden av liket fremgår av også av figur 32:

Bildet er fjernet av hensyn til personvernet.

Figur 32. Foto av Rigmor Johnsen slik hun lå da politiet kom til. Kåpen ligger lenger inne i kjelleren enn hodet. (Politiets foto nr. 14 fra 1957−58.)

Kåpens og epleposens plassering viser at tingene må ha blitt brakt dit i en operasjon for seg. Dette trekket ved åstedsbildet er, om ikke uforenlig med at Torgersen kan være gjerningspersonen, så i hvert fall vanskelig å forklare: Torgersen ville ikke hatt noen fornuftig grunn til bringe tingene ned i kjelleren etter at han først hadde anbrakt liket der. Dersom gjenstandene hadde blitt liggende i trappeavsatsen, eller et annet sted i gården, ville de ikke ha kunnet knytte Torgersen til drapet. Tvert i mot: Å bringe gjenstandene ned i kjelleren i en operasjon for seg, ville bare ha øket sannsynligheten for å bli oppdaget.

For en gjerningsperson som hadde vært sammen med Rigmor Johnsen innendørs (i Skippergata 6 b eller like i nærheten) hvor hun hadde tatt av seg kåpen, var det av stor betydning å skaffe klærne og epleposen av veien. Men også for ham ville det å bringe liket ned i kjelleren via gårdsplassen være særdeles risikofylt. Det var imidlertid mulig å komme til det stedet i kjelleren hvor liket ble funnet gjennom en dør fra trappeavsatsen hvor drapet var skjedd, se figur 35 i kapittel 15 punkt 5.

Vi mener det er mest sannsynlig at liket er brakt ned i kjelleren via trappen på bildet. Også det faktum at det ikke fantes blodspor på gårdsplassen trekker i den retningen.[442] For å kunne flytte liket gjennom kjelleren denne veien måtte man antakelig ha vært to personer. Og det ville ikke vært mulig uten en lyskilde. Torgersen var alene og uten lyskilde.

Rigmor Johnsens kåpe så slik ut (figur 33):

Figur 33. Rigmor Johnsens kåpe, ubeskadiget og uten blod. Kåpen lå i kjelleren på innersiden av liket. (Politiets foto nr. 1 fra 1957−58.)

[442] Rapport fra politibetjent O. Haugen av 6. februar 1958, dok. 26 underbilag 5 s. 3, Mappe I s. 351.

Kåpen (prøve nr. 29) er beskrevet i rapport fra Kriminalpolitisentralen av 26. februar 1958. Her står det:[443]

"Kåpen er velbrukt, men hel, bortsett fra lommeforet, og venstre ærme, som er brent nedentil. Den er noe tilsmusset. Foret har nedentil baktil tallrike flekker som synes å bestå av søle og liknende."

Det sies intet om at det var blodflekker eller avføring på kåpen. Vi må derfor legge til grunn at den ikke hadde slike flekker. Sammenholdt med det faktum at Rigmor Johnsen hadde blødd kraftig fra nese, munn og bakhode, og at forsiden av ulljakken hun hadde på seg var *"sterkt tilsølet"* med blod og at det var *"store blodholdige skjolder"* på underskjørtet, er det åpenbart at Rigmor Johnsen ikke kan ha hatt kåpen på seg da hun ble drept. Kåpen viser også at hun ikke kan ha tatt av seg kåpen i trappeavsatsen, hvor hun ble drept. Også da ville det vært blod (og kanskje også avføring) på den.

Det den uskadde kåpen og plasseringen av den i kjelleren viser, er at Rigmor Johnsen må ha vært innendørs et sted (lufttemperaturen ute var 5−6 grader C)[444] hvor hun har tatt kåpen av seg etter at hun sist ble sett i gangen ved begynnelsen av trappen ca. 23.00. Torgersen var helt ukjent i Skippergata 6b og i nabolaget. Vi må derfor legge til grunn at Rigmor Johnsen ikke har vært inne et sted sammen med Torgersen. Derimot kan hun ha vært inne et sted sammen med en eller flere personer som bodde eller oppholdt seg Skippergata 6b eller et sted i den umiddelbare nærhet.

Herav følger:

Funnet av kåpen og epleposen i kjelleren (på innersiden av liket) knytter ikke Torgersen til åstedet. Det trekker tvert i mot sterkt i retning av at gjerningspersonen var en person med tilknytning til Skippergata 6b.

---

[443] Dok. 26 underbilag 16, Mappe I s. 381.

[444] Brev fra Det norske meteorologiske institutt til Oslo Politikammer 28. desember 1957. Dok. 28, Mappe III s. 50.

5. Oppsummering og konklusjon om åstedsbildet. Status 2005

Bålets sammensetning, størrelse og plassering viser at gjerningspersonen har oppholdt seg på innersiden av liket. Det samme viser brannen, brannskadene på liket, klærne og epleposen som alt befant seg på innersiden av liket. Det var ikke mulig å komme til kjelleren med liket uten å få skitt og støv på klærne. Torgersens klær var ikke tilsølet slik man måtte vente dersom han hadde vært i kjelleren.

Kåpen og epleposen var brakt dit i en operasjon for seg. Torgersen ville ikke hatt noen grunn til å gjøre det, tvert i mot. Derimot ville en gjerningsperson med tilknytning til Skippergata 6b hatt gode grunner for å flytte kåpen og epleposen vekk fra stedet hvor han hadde oppholdt seg sammen med Rigmor Johnsen.

Det forhold at kåpen var uten spor av blod og avføring viser at Rigmor Johnsen ikke hadde kåpen på seg da hun ble drept og at hun heller ikke kan ha tatt den av seg i trappeavsatsen før hun ble drept der. Hun må ha vært inne et sted før hun ble drept. Torgersen var helt ukjent i Skippergata 6b og i strøket.

Gjerningspersonen ville neppe brakt liket og deretter klærne og epleposen ned i kjelleren gjennom åpningen i gårdsplassen. Risikoen for å bli oppdaget ville vært altfor stor. Det var heller ingen spor på gårdsplassen. Liket er derfor mest sannsynlig brakt ned i kjelleren gjennom døråpningen i trappeavsatsen. Det er utenkelig at Torgersen kunne ha brakt liket ned i kjelleren den veien.

Fyrstikkene i kjelleren har ikke vært brukt i forbindelse med drapet. Det forhold at Torgersen hadde fyrstikker på seg da han ble pågrepet knytter derfor ikke Torgersen til drapet.

Konklusjon:

Åstedsbildet utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

6. Betydningen av åstedsbildet i 1958 og 2001

Vi nøyer oss med å fastslå:

Det er åpenbart at både i 1958 og i 2001 ble det lagt til grunn at åstedsbildet var forenlig med at Torgersen kunne være gjerningspersonen. Det var feil.

Kapittel 14. Pågripelsen av Torgersen og brannstiftelsen

1. Problemstillingen

I leiligheten rett over kjellerrommet der Rigmor Johnsen ble funnet og der det brente bodde Kristiane Gulseth (61 år) og hennes sønn Asbjørn Gulseth (37 år). Reidar Klevstul (49 år) var ansatt i Oslo Havnevesen som leide et rom i Gulseths leilighet. Ifølge egne forklaringer (se nedenfor) oppholdt de seg i hvert sitt rom da brannen ble oppdaget. Hvordan rommene lå i forhold til hverandre og kjelleren der Rigmor Johnsen ble funnet fremgår av figur 34.

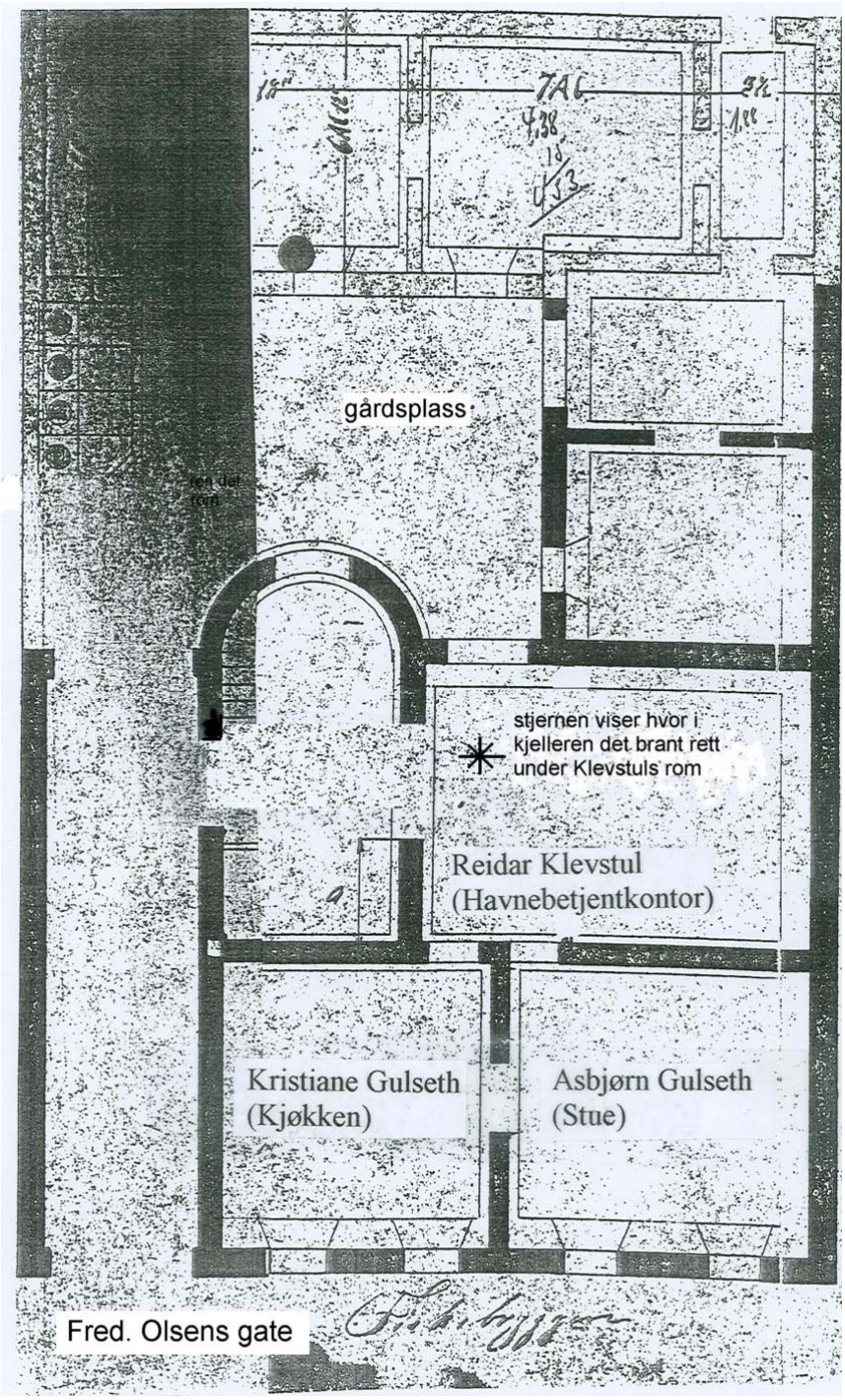

Figur 34. Original arkitekttegning av den del av Skippergata 6b som vender mot Fred. Olsens gate og havnen ("Fiskebryggen", nederst på tegningen). Brannen i kjelleren var rett under det rommet som Reidar Klevstul leide og som var en del av leiligheten til Kristiane Gulseth og sønnen Asbjørn Gulseth. De tre holdt til i hvert sitt rom, slik det fremgår. Det eneste vinduet i Klevstuls rom lå rett over kjellerlemmene på gårdsplassen (lemmene ikke inntegnet, men ses i figur 14 i kapittel 7).

Ifølge forklaringer fra Asbjørn Gulseth, Kristiane Gulseth og Reidar Klevstul var det Kristiane Gulseth som oppdaget brannen. Det var Asbjørn som varslet brannvesenet over telefon. Brannvesenet mottok meldingen kl. 01.27.[445]

Vi legger til grunn at Kristiane Gulseth reagerte raskt da hun kjente røyklukt og forsto at det kunne være brann. Hun sa selv at hun, etter å ha blitt avvist av Asbjørn Gulseth og Reidar Klevstul (se nedenfor) gikk ut på gårdsplassen og åpnet lemmene hvor *"røken [slo] mot henne"* og at hun *"skyndte seg med en gang tilbake til leiligheten"*.[446] Under den rettslige forundersøkelsen sa hun at *"det ikke har gått mer enn 5 minutter fra første gangen hun merket røken til Brannvesenet ble varslet"*.[447]

Vi mener på dette grunnlag at det må ha tatt maksimum fem minutter fra Kristiane Gulseth merket røyklukt til brannen ble varslet. Det vil si at brannen var påsatt senest ca. kl. 01.22.

Under den rettslige forundersøkelsen sa Kristiane Gulseth også at hun *"våknet ca. kl. 01.15 av at det seg røk opp i rommet. Hun mener at hun så på klokken litt etter at hun våknet."*[448] Legger man dette til grunn, er altså brannen påsatt senest ca. kl. 01.15.

Torgersen ble pågrepet kl. 00.58 i Havnegata utenfor daværende Oslo Østbanestasjon,[449] se kartet inntatt foran i utredningen og figur 18. Ifølge politiets drapsteori syklet han fra Skippergata 9. Vi må regne med at i det øyeblikk brannen var påsatt, ville han hatt hastverk med å komme seg unna. Etter å ha tent på måtte han komme seg ut av kjelleren, gjennom lemmene som deretter ble lukket og over i Skippergata 9 for å hente sykkelen. Derfra skal han syklet og gått mot Østbanen hvor han ble pågrepet i Havnegata. Avstanden fra Skippergaten 6b til Havnegata hvor

---

[445] Oslo Brannvesen. Utrykningsrapport av 7. desember 1957, Dok. 23, Mappe I s. 319. Det fremgår av Kristine Gulseths forklaring under den rettslige forundersøkelsen av det var sønnen som ringte. Dok. 45 s. 49, Mappe II s. 222.

[446] Politiforklaring av 7. desember 1957, Dok. 4, Mappe I s. 93.

[447] Dok. 45 s. 49, mappe II s. 222.

[448] Dok. 45 s. 48, Mappe II s. 221.

[449] Rapport fra overkonstabel Kåre Thomassen og politikonstabel Arne Rustad av 7. desember 1957. Dok. 94 s. 1, Mappe I s. 94.

han ble pågrepet er ca. 500 meter. Vi forutsetter at det må ha tatt minimum ca. fem minutter fra brannen skal ha blitt påsatt til Torgersen ble pågrepet. Hvis det er Torgersen som har påsatt brannen, må det altså ha skjedd senest ca. kl. 00.53. I så fall har vært brann i kjelleren i ca. 30 minutter (fra ca. kl. 00.53 til ca. kl. 01.22) uten at noen har oppdaget det. Legger man til grunn at Kristiane Gulseth merket røyklukt ca. kl. 01.15, slik hun sa under den rettslige forundersøkelsen, har det brent i ca. 22 minutter (fra ca. kl. 00.53 til ca. kl. 01.15) uten at noen har oppdaget det.

Spørsmålet er for det første hvor sannsynlig det er at det kunne brenne ca. en halv time i kjelleren før røyk kom opp i leiligheten over. For det andre er spørsmålet hvor lang tid det kan tenkes å ha gått fra røyk kom opp i leiligheten til de som oppholdt seg der (Asbjørn Gulseth, Kristiane Gulseth og Reidar Klevstul) merket røyklukt.

Problemstillingen er følgelig om tidspunktet for brannstiftelsen er forenlig med at det er Torgersen som har tent på.

Vår gjennomgang nedenfor viser at brannen med stor grad av sikkerhet er anstiftet etter at Torgersen ifølge politiets drapsteori skal ha forlatt Skippergata 6b. Det utelukker at Torgersen har anstiftet brannen.

2. Forklaringene til Asbjørn Gulseth, Reidar Klevstul og Kristiane Gulseth

Asbjørn Gulseth forklarte seg første gang for politiet om natten 7. desember. I forklaringen står det:[450]

" ... han ble vekket av sin mor ca. kl.01.20 om at det brant ute i gården. Moren hadde da forgjeves forsøkt å få ham vekket for å få ham til å undersøke hva det var. Da moren vekket han sa han at det bare var noe tull og ble fremdeles liggende. Moren hadde merket røk hun gikk derfor ut og kom straks etter inn igjen og fortalte at det brant nede i kjelleren. Det var han som ringte brannvesenet. Han var ikke ute og så til brannen."

---

[450] Dok. 4 s. 3, Mappe I s. 92.

Asbjørn Gulseth forklarte seg andre gang for politiet 11. desember 1957. I forklaringen står det:[451]

"Vitnet forklarer at han er sjukmeldt om dagene. Han holdt seg derfor hjemme fredag den 6 ds. En kamerat kom på besøk og sammen tok de noen drammer utover dagen. Vitnet ble beruset og la seg kl. 1530. Kl. 2030 oml. vekket moren ham og ga ham suppe som han spiste. Så la han seg igjen kl. 2100, samtidig med at moren la seg. Vitnet hadde noen ukeblader som han la seg til å lese i. Han lot en bordlampe lyse. Vitnet hørte at naboen, en mann ansatt i Oslo Havnevesen, kom inn en gang om kvelden, men noe annet har vitnet ikke hørt. Oml. Kl. 0115 ble vitnet vekket av sin mor som sa at det var brann. Vitnet svarte henne noe grettent at hun tok feil og at det ikke var brann noen steder. Han bad henne legge seg igjen. Moren gikk da bort og åpnet døren inn til kjøkkenskapet. Døren mellom kjøkkenet til Gulseth og det rom Havnebetjenten leier er blendet av med en panelvegg mot Havnebetjentens rom. Dørnisjen brukes til kjøkkenskap. Det var på denne avblendede veggen moren banket for å vekke havnebetjenten om brannen. Havnebetjenten var også gretten og visstnok beruset for han bad moren holde fred og gå og legge seg igjen.
Så gikk moren ut og kom tilbake om en kort stund. Hun bad da vitnet stå opp for det var brann i kjelleren.
Da sto vitnet opp. Da han slo på lyset så han at det var ganske meget røk inn i kjøkkenet. Røken sev opp gjennom to rottehull i gulvet. Vitnet bemerker her at han synes det er pussig at han ikke skal ha hørt lyder fra kjelleren om natten, for det er bare et enkelt plankegulv til etasjeskiller. Men han må vel ha dormet av, tror han."

Reidar Klevstul avga politiforklaring 10. desember 1957. Han forklarte at han hadde vært på Postkafeen om kvelden fredag 6. desember og at han kom til Skippergata 6b, inngang fra Fred. Olsens gate, ca. kl. 23.45, sammen med ekteparet Hans og Ingrid Hansen. De forlot stedet ca. kl. 24.00. Deretter står det i forklaringen:[452]

"V. gikk så inn og la seg på kontoret (oppholdsrommet som tilhører Havnevesenet) og han sovnet med en gang. Han verken hørte eller så noe fra gårdsplassen og våknet først da fru Gulseth banket på døra og ropte det var brann. Asbj. Gulseth, som bor på andre siden av veggen, banket

---

[451] Dok. 25 s. 5, Mappe I s. 333.

[452] Dok. 18 s. 39, Mappe I s. 177.

også i veggen til v. og begge sto opp og gikk ut. Fru Gulseth hadde da allerede sett ned i kjelleren og sett at det brant, hvoretter hun hadde latt den ene kjellerlem stå åpen etter seg. Asbj. Gulseth og v. så også ned i kjelleren og så at det glødet der, men på dette tidspunkt var Brannvesenet allerede varslet, og da Asbj. Gulseth og v. skjønte at det ikke var noen overhengende fare så gjorde de ikke noe, men ville vente til brannvesenet kom. At det lå et lik i kjelleren var det ingen som visste og det var også helt mørkt i kjelleren."

Kristiane Gulseth forklarte avga forklaring til politiet 7. desember 1957. Hun sa:[453]

"Hun gikk til sengs ca. kl. 2030. Hun sovnet og ble vekket av sønnen som ba henne om vann. Dette var ca. kl. 2400, noe usikkert. Hun sovnet igjen og våknet ved at det var røk i rommet. Hun vet ikke nå hvor meget klokken var. Hun vekket sin sønn, Asbjørn, men han sa det var bare noe tull. Hun ga seg imidlertid ikke. Hun banket på til gjenboeren, en mann fra Oslo havnevesen. Han svarte også at han ikke kunne kjenne at det var røk i rommet. Da hun mente å være sikker i sin sak, tok hun på seg morgenkjolen og gikk ut i gården. Hun merket at det var røk fra kjelleren. Da hun slo opp lemmene slo røken mot henne. Hun så at det var glør nede i kjelleren, men på grunn av den sterke røken som slo mot henne, kunne hun ikke se nærmere hva som var der nede. Hun skyndte seg med en gang tilbake til leiligheten og ringte Brannvesenet. Hun har ikke merket noe utenom det vanlige."

Kommentar:

Vi tolker Asbjørn Gulseths forklaringer slik at han ikke kjente røyklukt da moren vekket ham første gang. Det er grunn til å mistenke ham for at han ikke snakker sant, av flere grunner:

Moren må ha gått fra kjøkkenet hvor hun oppholdt seg og inn i stuen, hvor Asbjørn Gulseth oppholdt seg, da hun vekket ham første gang og Asbjørn Gulseth sa at han ikke merket røyk. Det virker lite sannsynlig at det kan være sant, bl.a. sett i lys av at moren var *"sikker i sin sak"* og at det ifølge Asbjørn Gulseth var *"ganske meget røk inn i kjøkkenet"* da han kort tid etter ble varslet for andre gang.

---

[453] Dok. 4 s. 4, Mappe I s. 93.

Asbjørn Gulseth sa i sin første forklaring: *"Han var ikke ute og så til brannen."* Det virker ytterst lite sannsynlig at det kan være sant at han ikke var ute og så nærmere på brannen. Et voksent menneske reagerer ikke slik når det brenner i kjelleren rett under leiligheten der vedkommende oppholder seg. Det stemmer heller ikke med det Asbjørn Gulseth forklarte til politiet 17. april 1958:[454]

"Etter at v. hadde ringt, kledde han på seg og gikk ut for å ta imot Brannvesenet. ... V. gikk helt ut på fortauet og han kom dit samtidig med at Brannvesenet kom."

Klevstul sa i sin forklaring at *"begge"* (Asbjørn Gulseth og Klevstul, vår tilføyelse) *"sto opp og gikk ut"* og at *"Asbj. Gulseth og v. så også ned i kjelleren og så at det glødet der"*.

Vi antar av disse grunner at det er Gulseths forklaring 17. april, som stemmer med Klevstuls forklaring, som stemmer med de faktiske forhold.

Reidar Klevstul sa at han sto opp og gikk ut da Kristiane Gulseth banket i veggen og sa at det var brann. Men det stemmer ikke med Asbjørn Gulseths og Kristiane Gulseths forklaringer. Ifølge Asbjørn Gulseth ba Klevstul *" moren holde fred og gå og legge seg igjen"*. Og ifølge Kristiane Gulseth sa Klevstul at *"han ikke kunne kjenne at det var røk i rommet"*.

Vi finner det mest sannsynlig at Asbjørn Gulseth og Reidar Klevstul avviste Kristiane Gulseth da hun første gang sa at det brant. Vi ser ingen grunn til at Asbjørn Gulseth og Kristiane Gulseth skulle finne på å forklare at de oppførte seg på en slik uventet måte hvis det ikke var tilfellet. (En sann forklaring på dette punkt gir grunnlag for å mistenke Asbjørn Gulseth og Reidar Klevstul for at de hadde noe med drapet å gjøre. Ingen av dem ble etterforsket.)

Vi tilføyer:

Vi finner Asbjørn Gulseths forklaringer så vidt påfallende at han bare av den grunn kan mistenkes for å ha noe med drapet å gjøre. Det vekker også mistanke at avhøret av ham under den rettslige forundersøkelsen måtte

---

[454] Dok. 47 s. 4, Mappe II s. 239.

avbrytes fordi han var åpenbart beruset. I den rettslige forundersøkelsen fra 26. februar 1958 står det:[455]

"Ut på kvelden våknet han igjen og la seg samtidig med at moren la seg, ca. kl. 21.00. Vitnet ble da liggende og lese, og han mener at han da lå våken. Foreholdt at dette ikke stemmer med hans. [456]

Protokollasjonen ble avbrutt, idet det var nokså åpenbart at vitnet ikke var i en slik forfatning at han kunne gi en ordentlig og sammenhengende forklaring om det som var foregått. Han innrømmet at han hadde drukket 3 halve liter eksportøl. Vitnet ble dimittert uten at hans forklaring ble protokollert."

Asbjørn Gulseth ble ikke innkalt til nytt avhør under den rettslige forundersøkelsen som ble avsluttet 8. mai 1958. Han var innstevnet som vitne under hovedforhandlingen, men ble frafalt av påtalemyndigheten med samtykke av forsvareren.[457] Blom fikk altså ikke anledning til å eksaminere Gulseth. Juryen fikk verken se eller høre ham.

3. Forholdet mellom pågripelsen av Torgersen og brannstiftelsen

Vi spurte pensjonert politibetjent Øyvind Thorkildsen om å vurdere branntekniske sider ved åstedsbildet og innholdet i forklaringer som har med brannen å gjøre. Thorkildsen er 65 år og har etterforsket ca. 6000 branner i hus, bil og båt som ansatt ved Oslo politikammer 1973 – 1996.[458]

Ved brev av 3. desember 2004 fra Ståle Eskeland til Thorkildsen, ble Thorkildsen gitt følgende mandat:[459]

---

[455] Dok. 45 s. 46, Mappe II s. 221.

[456] Setningen er ikke fullført i protokollasjonen.

[457] Rettsboken fra hovedforhandlingen s. 27−28.

[458] Brannsakkyndig rapport s. 1.

[459] Mandatet var "foreløpig", men det ble ikke endret.

Hele mandatbrevet er inntatt i Brannsakkyndig rapport.

"1. Hvor lang tid kan det ha gått fra bålet i kjelleren ble antent til det kom røyk opp i leiligheten som lå like over?

2. *Kan det ha brent i kjelleren i (minimum) 27 minutter uten at de som bodde i leiligheten over brannstedet hadde merket røyklukt?*

    a. *under forutsetning av at de sov?*
    b. *Under forutsetning av at de var våkne?"*

Thorkildsen avga sakkyndig uttalelse 20. januar 2005.[460] Vi gjengir spørsmålene og Thorkildsens svar (uthevelser i original):

> *"Svarene på spørsmålene i mandatet er:*
>
> *Spørsmål 1:*
>
> *Hvor lang tid kan det ha gått fra bålet i kjelleren ble antent til det kom røyk opp i leiligheten som lå like over?*
>
> ***Svar:***
>
> *Jeg mener at det med stor grad av sannsynlighet kan fastslås at det ikke kan ha gått mer enn 5 minutter etter at brannen var påsatt til det må ha kommet røyk opp i leiligheten over bålet.*
>
> ***Begrunnelse:***
>
> *Det har vært rikelig tilførsel av oksygen, nok til å underholde en brann.*
> *Brannen var en ulmebrann, med små åpne flammer. Ulmebranner utvikler en fet røyk, det vil si en røyk med mye uforbrente gasser. I tillegg lukter denne type røykgasser sterkere enn røyk fra en flammebrann i treverk. En ulmebrann i stoppen til en madrass ville sannsynligvis utvikle røyk med sterkere lukt enn det som utvikles fra brann i treverk.*

---

[460] Uttalelsen er inntatt i Brannsakkyndig rapport. Her er også inntatt det materiale som Thorkildsens uttalelse er basert på.

Etasjeskiller som var utette, manglende stubbloftsbord, dårlig isolasjon og rottehull innebar at det var mulig for luft å bevege seg lett mellom kjelleren og leiligheten over.

Jeg legger til grunn at det var vesentlig forskjell i temperatur i kjelleren (jeg har fått opplyst at utetemperaturen var 5−6 grader C)[461] *og temperatur i leiligheten over kjelleren. Dette vil forårsake en konstant luftstrøm fra kjelleren opp i leiligheten "(pipeeffekt"). Røyken i kjelleren trekkes opp i leiligheten.*

Spørsmål 2 a:

Kan det ha brent i kjelleren i (minimum) 27 minutter uten at de som bodde i leiligheten over brannstedet hadde merket røyklukt under forutsetning av at de sov?

Svar:

Nei.

Jeg mener at det med stor grad av sannsynlighet ikke kan ha gått mer enn 15 minutter fra brannen ble påsatt til sovende personer i leiligheten ville ha våknet. Jeg mener det er mest sannsynlig at personene ville ha våknet etter vesentlig kortere tid.

Begrunnelse:

Røyk i et rom, og særlig fet røyk forårsaket av ulmebrann, vil etter kort tid føre til at de som oppholder seg i rommet får irritasjon i luftveiene med påfølgende hostekuler. De vil våkne ganske raskt (forutsatt at de ikke blir røkforgiftet og blir bevisstløse).

Spørsmål 2 b:

Kan det ha brent i kjelleren i (minimum) 27 minutter uten at de som bodde i leiligheten over brannstedet hadde merket røyklukt under forutsetning av at var våkne?

---

[461] Brev fra Det norske meteorologiske institutt til Oslo Politikammer av 28. desember 1957. Dok. 28, Mappe III s. 50.

Svar:

Nei.

Jeg mener at det med stor grad av sannsynlighet ikke ville gått mer enn 5 minutter fra brannen ble påsatt til våkne mennesker i leiligheten over ville merket røyklukt.

Begrunnelse:

En våken person som oppholder seg i et rom der det kommer inn røyk vil merke lukten med en gang den kommer inn i rommet. Jeg viser ellers til begrunnelse for svaret på spørsmål 1: Det kan ikke ha gått mer enn 5 minutter etter at brannen var påsatt til det må ha kommet røyk opp i leiligheten over bålet."

Kommentar:

Thorkildsens utredning viser at brannen ikke var påsatt da Torgersen ifølge drapsteorien skal ha forlatt Skippergata 6b. Resonnementet er:

Vi vet at brannen ble meldt til Brannvesenet kl. 01.27. På dette tidspunktet var altså brannen påsatt. Det kan ifølge Thorkildsens uttalelse ikke ha gått mer enn fem minutter fra brannen ble påsatt til røyk kom opp i leiligheten over. Røyken må altså ha kommet opp i leiligheten senest ca. kl. 01.22.

Kristiane Gulseth forklarte til politiet at hun våknet fordi hun merket røyk. Hvis vi legger til grunn at hun sov, ville det ifølge Thorkildsens utredning ta maksimum 15 minutter fra røyken kom inn i rommet der hun sov til hun ville våkne av den. Hun må da ifølge Thorkildsens uttalelse ha merket røyk senest ca. kl. 01.07 (kl. 01.22 minus 15 minutter). Det er i så fall ca. 15 minutter etter at Torgersen ifølge politiets drapsteori må ha begynt å komme seg ut av Skippergata 6b.

Man kan også resonnere slik: Hvis Torgersen skal ha anstiftet brannen i kjelleren må det ha skjedd senest ca. kl. 00.53, idet det må ha tatt minimum fem minutter fra han hadde anstiftet brannen og begynte å forlate kjelleren i Skippergata 6b til han ble pågrepet i Havnegata ca. 500

meter fra Skippergata 6b kl. 00.58. Det tidligste tidspunktet Kristiane Gulseth sa at hun merket røyklukt var ca. kl. 01.15.[462] Det brant altså i kjelleren da. Hvis det er Torgersen som har tent på må det ha brent i kjelleren i minimum 20 minutter før Kristiane Gulseth, Asbjørn Gulseth og Reidar Klevstul som bodde i leiligheten over merket noe. Det er fem minutter lenger enn Thorkildsen antar at det maksimalt ville ha tatt fra brannen ble anstiftet til de som bodde i leiligheten over ville ha merket røyk hvis de sov.

Hvis Kristiane Gulseth merket røyklukt ca. kl. 01.15 tok det 12 minutter (til kl. 00.27) før brannen ble meldt. Det virker svært lite sannsynlig at det kan ha gått så lang tid. Vi tror derfor at Kristiane Gulseth må ha merket brannen på et senere tidspunkt. Vi synes det er rimelig, som hun selv forklarte under den rettslige forundersøkelsen, at det *"ikke har gått mer enn 5 minutter fra første gangen hun merket røken til Brannvesenet ble varslet"*. I så fall har hun merket røyken senest ca. kl. 01.22. Da er vi tilbake til at tidligste tidspunkt for brannstiftelsen må ha vært ca. kl. 01.07, altså ca. 15 minutter etter at Torgersen ifølge politiets drapsteori må ha forlatt kjelleren i Skippergata 6b.

Herav følger:

Uansett hvilke mulige forutsetninger man legger til grunn for forholdet mellom brannstiftelsen og pågripelsen av Torgersen kan ikke Torgersen ha tent på bålet i kjelleren.

Vi tilføyer:

Man kan spekulere i om Kristiane Gulseth, Asbjørn Gulseth og Reidar Klevstul kan ha sovet 15 minutter eller mer med røyk i rommene. Ifølge Thorkildsens uttalelse er det svært lite sannsynlig. I så fall må jo dessuten alle tre ha sovet så lenge med røyk i rommene uten at de våknet av det. Også det er svært lite sannsynlig. Man må derfor se bort fra at det kan ha gått 15 minutter eller mer fra røyk kom opp i rommene i Gulseths leilighet til den ble oppdaget av minst én av de tre som oppholdt seg der.

---

[462] For fullstendighets skyld nevnes at Olga Eriksen forklarte at hun trodde hun ble vekket av Kristiane Gulseth ca. kl. 01.00. Hun forklarte imidlertid også at hun *"samtidig ... så ut av vinduet mot gårdsplassen og fikk da se brannfolk og andre mennesker ned i gårdsplassen."* Dok. 10 s. 9, Mappe I s. 115. Vi vet at klokken var 01.30 da brannvesenet ankom. Olga Eriksen tok altså feil av tidspunktet.

For fullstendighets skyld nevnes at Olga Eriksen forklarte at hun trodde hun ble vekket av Kristiane Gulseth ca. kl. 01.00. Hun forklarte imidlertid også at hun *"samtidig ... så ut av vinduet mot gårdsplassen og fikk da se brannfolk og andre mennesker ned i gårdsplassen."* [463] Vi vet at klokken var 01.30 da brannvesenet ankom. Olga Eriksen tok altså feil av tidspunktet.

4. Oppsummering og konklusjon om forholdet mellom pågripelsen av Torgersen og brannstiftelsen. Status 2005

Den branntekniske analysen sammenholdt med det vi vet om når brannen ble meldt og må ha blitt oppdaget viser at brannen er påsatt etter at Torgersen må ha forlatt Skippergata 6b.

Konklusjon:

Tidspunktet for brannstiftelsen utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

5. Betydningen av forholdet mellom pågripelsen av Torgersen og brannstiftelsen i 1958 og 2001

I 1958 ble det åpenbart lagt til grunn at det var Torgersen som hadde tent på bålet i kjelleren.

Det var feil.

Høyesteretts kjennelse i 2001 bygger på den samme feilen.

Kommentar:

Thorkildsen karakteriserer i sin sakkyndige uttalelse av 20. januar 2005 den tekniske etterforskningen av brannen som *"meget slett"*. Han sier at den taktiske etterforskningen har *"vesentlige mangler"*.

---

[463] Dok. 10 s. 9, Mappe I s. 115.

Allerede 7. desember 1957 visste alle som arbeidet med saken at brannen ble meldt til brannvesenet en halv time etter pågripelsen. Det har ikke endret seg. Likevel har ingen før nå, heller ikke Høyesteretts kjæremålutvalg i 2001, stilt spørsmålet om det var mulig at brannen kunne være påsatt mer enn en halv time før brannen ble meldt (hvilket var en forutsetning hvis Torgersen hadde tent på). Ingen har derfor heller forstått at tidspunktet for brannstiftelsen utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen. I ettertid kan dette virke uforståelig.

Kapittel 15. Spor på åstedet/offeret og spor på Torgersen

1. Problemstilling

Alle slags fysiske partikler eller gjenstander av biologisk eller annen art på åstedet/offeret og på Torgersen som kan fortelle noe om hvorvidt Torgersen hadde vært i kontakt med offeret eller vært på åstedet kaller vi *spor*.

Det var mye blod og avføring i den lille trappeavsatsen der drapet må ha skjedd. Rigmor Johnsen var sterkt tilsølet med blod og til dels avføring. Gjerningspersonen hadde kledd delvis av henne og revet trusen hennes i stykker. En del av trusen lå på gulvet i trappeavsatsen.

Liket var flyttet fra trappeavsatsen og ned i kjelleren. Kjelleren var full av skitt og støv, fuktig slam og mange andre typer løse partikler (treull, barnåler, metallpartikler og mye annet).[464]

Det må ha vært nær fysisk kontakt mellom gjerningspersonen og Rigmor Johnsen og mellom gjerningspersonen og partikler på åstedet. Det er derfor en rimelig hypotese at spor på åstedet/offeret kunne gjenfinnes på Torgersen, hvis han er gjerningspersonen. Det er også en rimelig hypotese at Torgersen, hvis han er gjerningspersonen, hadde etterlatt spor på åstedet/offeret.

Problemstillingen er om spor på åstedet/offeret også fantes på Torgersen og omvendt.

Vi legger fram resultatene av såkalte multivariate analyser og ser spesielt på om det var samsvar mellom funn eller fravær av funn av fingeravtrykk, skitt og støv, blod, fuktig slam, treull, tekstilfibre og hår. Hvorvidt

---

[464] Se Printz's rapport av 4. februar 1958, Barnålbeviset 1957−2005 Del B s. 125–134.

barnålbeviset og avføringsbeviset knytter Torgersen til drapet er særskilt behandlet i kapittel 9 og 10.

Vår gjennomgang nedenfor viser at spor på åstedet/offeret og fravær av de samme spor på åstedet/offeret utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

2. Multivariate analyser

Formålet med multivariate analyser er å undersøke om det er noen få, grunnleggende strukturer i et stort og uoversiktlig datamateriale med mange variable. I Torgersen-saken er funn av spor på åstedet og spor på Torgersen godt beskrevet. Det var derfor mulig å bruke multivariate analyser for å undersøke om det var noen systematiske sammenhenger mellom spor på åstedet og spor på Torgersen som eventuelt kan trekke i retning av at Torgersen hadde vært på åstedet.[465]

Professor Morten Laane og Klaus Høiland gjennomførte en slik multivariat analyse i 1998. Deres konklusjon var:[466]

"[Det må konkluderes med] at nevnte funn, spor på åstedet, ikke kan knyttes til siktede og er av liten eller ingen relevans for saken. Ei rekke momenter står uforklart, og burde ha hatt forklaring. En viss grad av inkompetanse med hensyn til å skaffe de rette spesialister og utprøve alternative teorier preger også rapportene og uttalelsene" (fra 1958, vår tilføyelse).

I samarbeid med forsker dr. scient. Jon Medbø, har Laane og Høiland videreført analysen i 2004. De konkluderer:[467]

---

[465] I Torgersen-saken er det brukt to typer mulitvariate analyser: klyngeanalyse (engelsk: cluster analysis) og korrespondanseanalyse. For detaljer om hvordan de er bygd opp, vises til artiklene.

[466] Brev til advokatfirmaet E. Holm Charlsen av 16. september 1998 s. 10, Avføringsbeviset 1957−2004 s. 118.

[467] Artikkelen Multivariat Analyses of Materials Found on a Sentenced Man and on the Scene of the Crime er under trykking i tidsskriftet Law, Probability & Risk 2004. Manuskriptet er tatt inn i

"The re-examination of materials gathered from the scene of the crime and from the sentenced man did not link the man to the scene of the crime. Simulations where materials found on the scene of the crime were scored as present on the man's shoe brought the shoe towards locations on the scene of the crime, suggesting that a DCA is sensitive to matching materials. The analyses carried out here do not support the idea that the sentenced man had been on the scene of the crime."

Enkelt sagt: Analysen viser at det ikke var noen sammenheng mellom spor på åstedet/offeret og spor på Torgersen.[468]

Herav følger:

Spor på åstedet knytter ikke Torgersen til åstedet/offeret.

3. Fingeravtrykk

Dorenfeldt skriver i uttalelsen av 17. desember 1958:[469]

"Jeg kan bare bekrefte at politiet har lett etter avtrykk både høyt og lavt på åstedet og på alle gjenstander som ble sikret uten at man skrev rapport om hver enkelt negativ undersøkelse."

Herav følger:

Fingeravtrykk knytter ikke Torgersen til åstedet/offeret.

Dokumentutdrag Bind III s. 57−82. En senere, justert, versjon (3rd revision) er tatt inn i Dokumentutdrag Bind IV s. 455.

[468] Simuleringer som er gjort viser at metoden er følsom, slik at dersom det faktisk hadde vært sammenhenger mellom spor på åstedet/offeret og spor på Torgersen ville det ha blitt avdekket.

[469] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 35.

4. Skitt og støv

Kjelleren der Rigmor Johnsen ble funnet, delvis under et bål, var full av skitt og støv. Mye av dette må med nødvendighet ha griset til klærne da gjerningspersonen plasserte offeret i kjelleren og bygde bålet i en kjeller der takøyden var 140 cm og der det ikke var elektrisk lys. Det gjelder særlig hvis gjerningspersonen hadde jakke og bukse med brede (1−2 cm) brune og hvite striper, slik Torgersen hadde, og hvis gjerningspersonen ikke hadde annen lyskilde enn fyrstikker, slik politiets drapsteori forutsetter.

Torgersens klær, verken de han hadde på seg da han ifølge drapsteorien skal ha begått drapet (antrekk 1) eller de han hadde på seg da han skal ha kommet tilbake for å tenne på liket (antrekk 2), hadde spor av skitt og støv av en slik karakter som man måtte vente å finne dersom han hadde vært i kjelleren. Klærne som Torgersen hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori skal ha begått drapet var ikke forsøkt rengjort på noen måte (se bl.a. kapittel 13 punkt 3.2).

Herav følger:

Fravær av skitt og støv på Torgersens klær (og sko) utelukker at Torgersen har vært i kjelleren.

5. Blod

5.1 Blod på åstedet/offeret og blod på Torgersen

Figur 35 viser trappeavsatsen der drapet skjedde så slik ut da politiet ankom:

Figur 35. Trappeavsatsen der drapet skjedde. Øverst på bildet døren ut til gårdsplassen, døren til høyre på bildet fører rett ned i kjelleren. På gulvet er der mange større og mindre flekker med blod og avføring, delvis tråkket utover. Den lyse flekken inn mot veggen til venstre på bildet er den avrevete delen av Rigmor Johnsens truse. (Politiets foto nr. 5 fra 1957−58.)

Neste figur er en tegning av trappeavsatsen slik det så ut da politiet ankom Skippergata 6b:

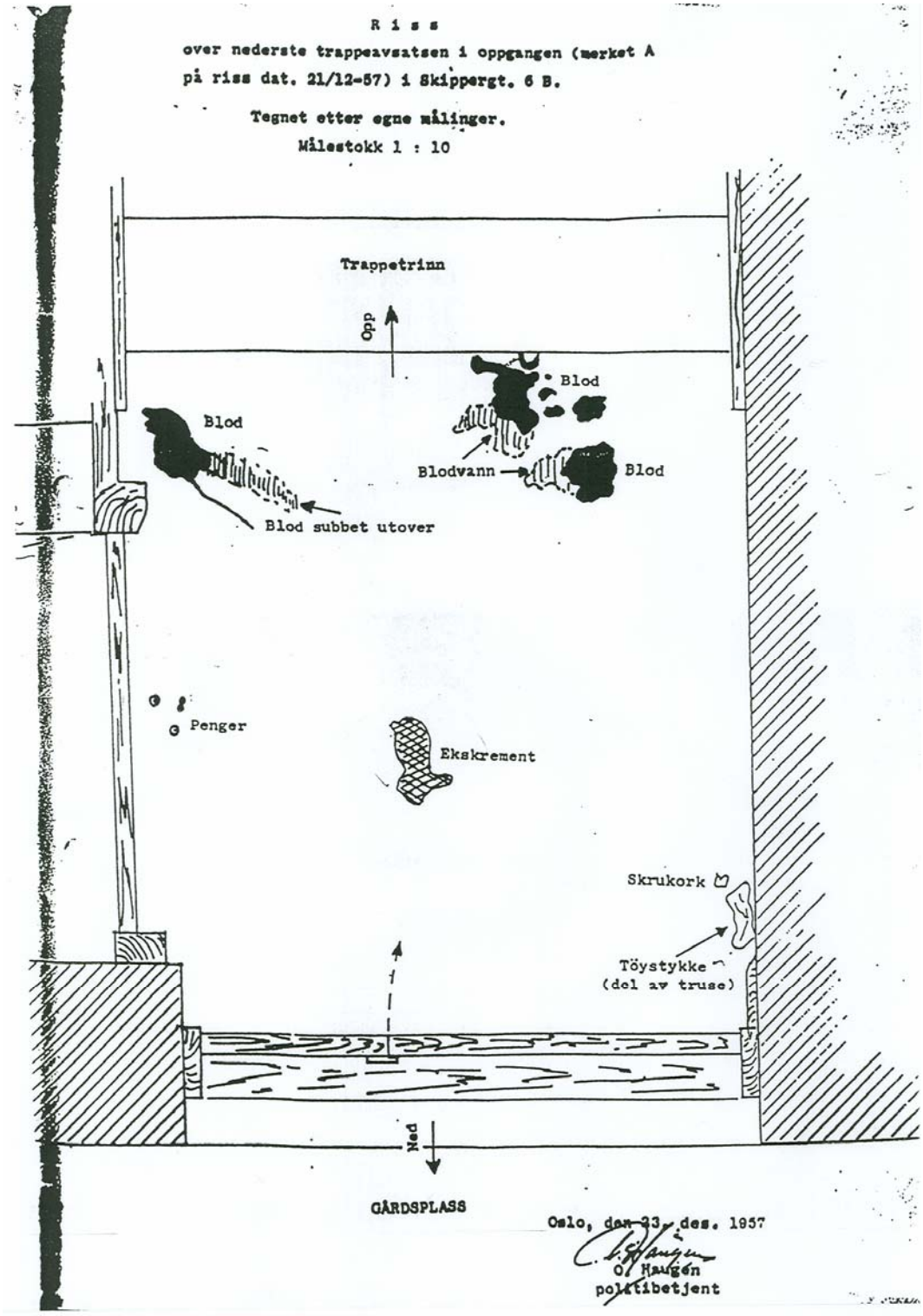

Figur 36. Tegning av trappeavsatsen hvor drapet skjedde (sml. fotoet i figur 35). Tegningen er snudd 180 grader i forhold til fotoet. Det er bare de største flekkene av blod og avføring som er inntegnet. (Tegningen ble laget av politibetjent O. Haugen i desember 1957.)

Figur 35 og 36 viser at det var blod spredt over hele trappeavsatsen som var 1,5 meter (lengde) x 1,4 meter (bredde) = 2,10 kvm.

Fotoet og tegningen viser ikke i alle detaljer det samme. På fotoet er ikke den store blodansamlingen til venstre rett nedenfor trappen (når man går ned) kommet med og blodansamlingen til høyre rett nedenfor trappen er bare delvis kommet med. På tegningen er ikke alle de mindre blodflekkene som var på gulvet og som vises på bildet tatt med.[470] Døren til høyre på fotoet ledet direkte ned i kjelleren. Den er ikke tatt med på tegningen.

I rapport av 6. februar 1958, gir politibetjent O. Haugen følgende beskrivelse av blod og avføring i trappeavsatsen (våre uthevelser):[471]

"På den før nevnte avsatsen nederst i trappehuset var det en del større og mindre blodflekker, slik som det fremgår av risset i mappe 3 og fot. 5 – 6 og 7 i mappe 4. Midt på avsatsen som er av betong, var det en større ansamling, ca. 10 cm. x 15 cm. med avføring. Så vel avføringen som blodet var tråkket utover. ... Blodet virket ferskt, men det blodet som lå i det nordvestre hjørnet av avsatsen (nærmest kjellerdøren) virket mer slimholdig enn det i den andre ansamlingen.

På det nederste opptrinnet, ca. 50 cm. fra østveggen i trappehuset var det en rekke blodflekker i størrelsesorden 2 millimeter til 30 millimeter. Se fot. 7."

Det var mye blod på Rigmor Johnsen og hennes klær. Figur 37 og 38 viser ansiktet til Rigmor Johnsen sett forfra og fra siden.

---

[470] Det er bare opplysninger om to blodflekker andre steder enn i trappeavsatsen. Den ene var på det andre opptrinnet ovenfra i trappen som ledet ned til kjelleren fra gårdsplassen, der liket av Rigmor Johnsen ble funnet. Flekken var ca. 2,5 cm. x 1 cm. (dok. 5 s. 3, Mappe I s. 351.). Den andre var på murveggen like over Rigmor Johnsens høyre hånd slik hun lå da hun ble funnet (foto 13 i dok. 26 underbilag 4, Mappe I s. 348).

[471] Dok. 26 underbilag 5 s. 2, Mappe I s. 350.

Bildet er fjernet av hensyn til personvernet.

Figur 37. Rigmor Johnsen ansikt sett forfra. Fotoet er tatt på obduksjonssalen. (Politiets foto nr. 12 fra 1957−58.)

Bildet er fjernet av hensyn til personvernet.

Figur 38. Rigmor Johnsen ansikt sett fra siden. Fotoet er tatt på obduksjonssalen. (Politiets foto fra 1957−58.)

Figur 39 viser den tynne ulljakken (golfjakke) Rigmor Johnsen hadde på seg.

Figur 39. Rigmor Johnsens tynne ulljakke (golfjakke) som hun hadde på seg da hun ble funnet. Jakken var da brettet opp over brystene (se figur 16 i kapittel 7 punkt 1). Det mørke partiet midt foran er blod. Blodet kom fra ansiktet/hodet. (Politiets foto fra 1957−58.)

Om jakken, prøve 30, står det:[472]

”Jakken er sterkt tilsølet med blod, særlig fortil”.

Figur 37, 38 og 39 viser at Rigmor Johnsen må ha blødd kraftig fra ansiktet/hodet. Det sies intet i obduksjonsrapporten om at hun hadde blødd fra brystet, og bildene viser det heller ikke.

Figur 40 viser et ca. 5 cm. langt kutt i bakhodet.

[472] Dok. 26 underbilag 16, Mappe I s. 382−383.

Bildet er fjernet av hensyn til personvernet.

Figur 40. Rigmor Johnsens bakhode med et 5 cm kutt fotografert under obduksjonen lørdag 8. desember 1957. Håret rundt kuttet er klippet vekk. (Politiets foto nr. 8 fra 1957−58.)

Det fremgår ikke av bildet, og heller ikke av obduksjonsrapporten, hvorvidt hun hadde blødd fra såret i hodet. Hvis hun ikke har blødd, må hun ha vært død da hun ble tilføyet skaden.

Figur 41 viser underskjørtet til Rigmor Johnsen.

Figur 41. Rigmor Johnsens underskjørt med brannskader og blodholdige skjolder. (Politiets foto nr 5 fra 1957−58.)

Om underskjørtet, prøve 32, står det: *"Det er store blodholdige skjolder på skjørtet."*

Om luen og skjerfet, prøve 38, står det: *"Begge deler er sterkt innsatt med blod."* Det foreligger ikke bilder av luen og skjerfet.

I obduksjonsrapporten sies det bl.a. følgende om blod på offeret og hennes klær (våre uthevelser): [473]

"Ansiktet var blodtilsølet. ...Liket var iført en blå genser, trukket opp over brystene, blodtilsølet på venstre side, ...
På venstre side i ansiktet i området mellom nesen og øret ca 12 x 12 cm i utstrekning sees blodinfiltrert hudavskrapning med horisontale skrapninger og med betydelig hevelse av hele kinnet. Ved kjevevinkelen er det et kraftigere skrapet 5-øre stort område. Like over venstre øreflipp er det en stor blodinfiltert rift i øremuslingens utside, likeså er det 2 rifter, vertikale , 1 og 2 cm lange på ørets innside. Det er blod i venstre ytre øregang, likesom det er kommet blod fra munn og nese, som går i striper bakover horisonalt på begge kinn."

Ovenstående kan oppsummeres:

Det var mye blod spredt over hele trappeavsatsen, og det var mye blod på liket, særlig i ansiktet og foran på jakken. Blodet har dels rent og dryppet. Ifølge politibetjent O. Haugens tolkning av blodspor i trappeavsatsen hadde blodet *"sprutet utover"*.[474]

Det er ingen tvil om at det har vært nærkamp med kroppskontakt mellom Rigmor Johnsen og gjerningspersonen. Dette fremgår bl.a. av følgende:

- Rigmor Johnsens avrevne truse, hvor den avrevne del ble funnet i trappeavsatsen.
- Skader ved inngangen til skjeden: *"Ved inngangen til skjeden, innenfor de små skamleber sees i en halvsirkel baktil 3 små radiære ½ cm lange rifter og flere grynstore blødninger i slimhinnen"* (obduksjonsrapporten s. 2).
- Tallrike hudavskrapninger og merker etter kvelertak på hode, hals og nakke (obduksjonsrapporten s. 2−3).
- Brystholderen og jakken var dratt opp slik at brystene var blottet.
- Skjørtet dratt opp og trusen var revet i stykker slik at underlivet var blottet.

---

[473] Dok. 19, Mappe I s. 242–249.

[474] Dok. 26 underbilag 5, Mappe I s. 350.

Det må være udiskutabelt at den personen som har drept Rigmor Johnsen og deretter forflyttet henne til kjelleren der hun ble funnet ikke kan ha unngått mye blod på de klærne han hadde på seg.

Man trenger ikke være sakkyndig på blod for å komme til en slik konklusjon. Vi viser likevel til uttalelse fra professor dr. med. Frank Brosstad av 21. november 2002 (våre uthevelser):[475]

"Bildene fra stedet viser at gulvet i rommet har tallrike blodflekker av varierende størrelse.
...
Blodflekkene er spredd over hele gulvarealet. En person som har anbrakt den blødende person i dette rommet, ville nødvendigvis ha fått offerets blod på hud/klær/skotøy, hvis ikke handlingen var nøye premeditert og planlagt."

Drapet var ifølge drapsteorien ikke planlagt. Torgersen skal ha vært alene om drapet. Han må derfor også ha vært alene om å flytte liket fra trappeavsatsen til kjelleren der det ble funnet.

Hvis Torgersen var gjerningspersonen, er det derfor ikke bare rimelig å vente, men en nødvendighet at klærne hans måtte ha fått mange og tydelige blodflekker. Kort sagt: De må ha blitt sterkt tilsølet med blod.

Det er på det rene at da Torgersen skal ha begått drapet hadde på seg en mørk blå frakk og en brun- og hvitstripet jakke og bukse (antrekk 1).

Frakken vises i figur 42:

---

[475] Dokumentutdrag Bind IV s. 296. Uttalelsen ble gitt på anmodning fra professor Per Holck, som ba Brosstad vurdere om han ut fra bildene kunne si noe om tiden som var gått fra blodet i trappeavsatsen kom dit til de ble fotografert, men det kunne han ikke. Brosstad er professor i hematologi (blodforskning) med blodkoagulasjon som spesialområde. Se hans opplysninger nederst på s. 2. Her presiserer han også at han ikke har noen formell utdannelse i rettsmedisin. (Det gis ingen formell utdannelse i rettsmedisin i Norge.)

Figur 42. Frakken Torgersen hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori begikk drapet (del av antrekk 1). Pilene, som er på det originale bildet, viser til *"meget sparsomme blodflekker"*. (Politiets foto fra 1957−58).

Frakken er beskrevet i Kriminallaboratoriets rapport av 11. januar 1958.[476] Når det gjelder forhold som kan ha med spor av blod å gjøre står det (våre uthevelser i teksten):

Prøve 14, vinterfrakk ... Bak høyre skulder i ærmesømmen er det en lite skarprandet rift i tøyet. Ellers er frakken hel, forholdsvis lite slitt og forholdsvis ren.

På venstre ærme nedentil på baksiden, ved sømmen, om lag 10 cm fra nederkant av ærmet er det en rødbrun flekk av uregelmessig form. Lengden av flekken er 1 cm, bredden om lag ½ cm. Materialet i flekken gir positiv Takayama reaksjon på blod. Lenger nede på samme ærme på utsiden av oppbretten, litt foran knappen, er det også noen små rødbrune flekker og noe grått, slimliknende stoff. Det rødbrune stoff gir kraftig reaksjon med vannstoffhyperoksyd. Oventil på samme ærme på skulderen nær skuldersømmen sees også noen slimliknende små flekker.
Nedentil på venstre frakkeskjøte sees også en liten rødbrun flekk. Nedenfor flekken er det et lite parti av tøyet som gir sterk reaksjon med vannstoffhyperoksyd og benzidinreagens.
...
Frakken er oversendt Rettsmedisinsk Institutt for nærmere undersøkelse av blodflekkene."

Rettsmedisinsk institutt, ved prosektor Jon Lundevall, skrev rapport om flekkene i brev til Kriminallaboratoriet av 25. januar 1958.[477] Her er flekkene på frakken beskrevet slik (vår uthevelse):

"De blodflekker som forekommer er alle meget sparsomme. Den største av dem finnes på venstre erme nedentil på baksiden av sømmen ca 10 cm fra nedkant av erme."

Denne beskrivelsen av blodflekker svarer åpenbart ikke til den mengde blod man ville ha ventet å finne hvis frakken hadde vært i bruk under nærkamp med Rigmor Johnsen og under den etterfølgende flytting av liket ned i kjelleren.

Arbeiderbladet 4. juni 1958 skrev:[478]

---

[476] Dok. 26 underbilag 9, Mappe I s. 367−368.

[477] Dok. 27 underbilag 6, Mappe II s. 17−18.

[478] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2–16. juni 1958 s. 20.

”Et par av de ”tause vitner” i saken mot Fredrik Ludvig Fasting Torgersen, ble i går redusert til noe bortimot det ubetydelige. Det gjaldt blod og andre flekker på Torgersens frakk … Etter eksaminasjonen gikk det tydelig fram at her var det ikke noe å bygge på … .
[Lundevall] kunne … ikke på grunnlag av blodflekkene bestemme hvor gammelt blodet var, det kunne like gjerne være 5 som 8 uker gammelt. ”

Herav følger:

Fravær av blodspor på Torgersens frakk gjør det lite sannsynlig at Torgersen kan være gjerningspersonen.

Bilde av buksen som Torgersen hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori begikk drapet, er inntatt kapittel 13 punkt 3.2 foran (figur 29). Det finnes ikke bilde av jakken han hadde på seg.

Jakken og buksen er beskrevet i Kriminallaboratoriets rapport av 26. februar 1958. Når det gjelder forhold som kan ha med spor av blod å gjøre står det (våre uthevelser i teksten): [479]

”Prøve 21. Dressjakken … Vi kunne ikke påvise mistenkelige flekker på jakken. … Jakken ble dusjet med en tynn oppløsning av vannstoffhyperoksyd. Det fremkom ingen reaksjon som tyder på at det er blod på jakken.
…
Prøve 22. Lange benklær … Benklærne er jevnt over skitne. Nedentil på oppbrettene er de litt tilsølet. … Benklærne ble dusjet med en tynn oppløsning av vannstoffhyperoksyd. Det fremkom tydelig skumdannelse på høyre bukseben, foran litt på innsiden fra knehøyde og nedover. Benklærne ble fotografert etter dusjingen. På fotografiet av benklærne sees lyse flekker der hvor det fremkom reaksjon. På venstre kne fremkom også en svak reaksjon, men den var så svak at skumflekkene ikke kommer fram på bildet.
Der hvor det fremkom reaksjon med vannstoffhyperoksyd, fremkom også momentan reaksjon med benzidinreagens. Materialet i flekkene var for sparsomt til at det kunne utføres spesifikke blodreaksjoner.”

Dressjakken var altså uten spor av blod. De mulige spor av blod som ble funnet på buksen, var ikke synlige med det blotte øyet, men fremkom som kjemiske reaksjoner. Det er åpenbart at disse flekkene, hvis man kan

---

[479] Dok. 26 underbilag 11, Mappe I s. 371−372.

kalle dem det, ikke kan skrive seg fra drapshandlingen og den etterfølgende forflytningen av liket.

Herav følger:

Fravær av blodspor på Torgersens dressjakke og bukse utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

Vi tilføyer:

Hvis Torgersen hadde fått blod på seg er det rimelig å tro at han ville ha forsøkt å vaske det bort da han var hjemom og skiftet klær.[480]

Politibetjentene Kåre Thomassen og Arne Rustad, som deltok i pågripelsen av Torgersen, forklarte:[481]

"V. la heller ikke merke til noe blod på siktedes hender eller andre steder. Men v. la også merke til sikt. lange negler og at neglene var veldig svarte under."

"Negleavskrap" fra Torgersens ti fingernegler ble analysert med henblikk på blod av Rettsmedisinsk institutt v/prosektor Lundevall. Det ble undersøkt om de *"sparsomme negleavskrapene"* reagerte på benzidin. Lundevall fant at negleavskrap fra høyre ringfinger, venstre tommel- og pekefinger samt fra en av lillefingrene ga positiv reaksjon. Han konkluderte: [482]

"Den positive benzidinreaksjon tyder med stor sannsynlighet på at blod er tilstede i negleavskrapet."

Isolert sett er dette funnet forenlig med at det fantes blod i negleavskrapet (selv om Lundevall tar et visst forbehold for at det ble påvist blod i

---

[480] Det ble ikke funnet blodspor på klærne Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet. Både når det gjelder ytterjakken, buksen og skjorten står det at det ikke ble funnet flekker av blod. Se dok. 26 underbilag 7, Mappe I s. 361−363.

[481] Sitert fra Thomassens forklaring i dok. 18 s. 85, Mappe I s. 224. En helt tilsvarende uttalelse ga Rustad, se dok. 18 s. 86, Mappe I s. 225.

[482] Dok. 27 underbilag 6, Mappe II s. 17−18.

negleavskrapet: *"med stor sannsynlighet"*).[483] Funnet sier ingenting om at blodet – eventuelt – stammet fra Rigmor Johnsen. Det kan ha stammet fra andre kilder, for eksempel fra Torgersen selv.

Lege Sverre Brodwall ved Fengselssykehuset undersøkte Torgersens nese den 9. desember 1957. Han konkluderte: [484]

"Han kan neppe ha hatt noen større neseblødning i løpet av de siste døgnene, men funnet kan ikke utelukke at han kan ha hatt en sparsom blodutsivning fra slimhinnen."

Eventuelt blod i negleavskrapet kan altså skrive seg fra at Torgersen nylig hadde blødd litt neseblod. Dette kan i så fall skyldes at han var slått ut på teknisk knock-out i Norgesmesterskapet i boksing torsdag 5. desember 1958. Om dette forklarte Odd Kåre Kjensli som var Torgersens sekundant:[485]

"Kampen ble ... stoppet i 1. runde, og dette var etter at siktede var truffet av et slag, en hook, på kjeven. Siktede falt på kne på grunn av slaget, men reiste seg opp igjen med en gang. ... på spørsmål forklarer vitnet at siktede ikke blødde noe sted."

Selv om vi forutsetter at Torgersen ikke hadde blødd neseblod, knytter ikke negleavskrapet Torgersen til drapet. Fraværet av blod på klærne hans som ikke var forsøkt rengjort på noen måte, utelukker at eventuelt blod i negleavskrapet stammer fra Rigmor Johnsen.

På hovedforhandlingens tredje dag, 5. juni 1958, trykket Dagbladet på første side bilde av Torgersens hender med mørke flekker (figur 43):[486]

---

[483] Dette utsagnet er uansett en gjetning, uten dekning i forhold som kan underbygge grad av sannsynlighet.

[484] Dok. 27 underbilag 7, Mappe II s. 19.

[485] Politiforklaring 16. januar 1958. Mappe I s. 265−266.

[486] Se hele artikkelen med bilde i Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 33−35.

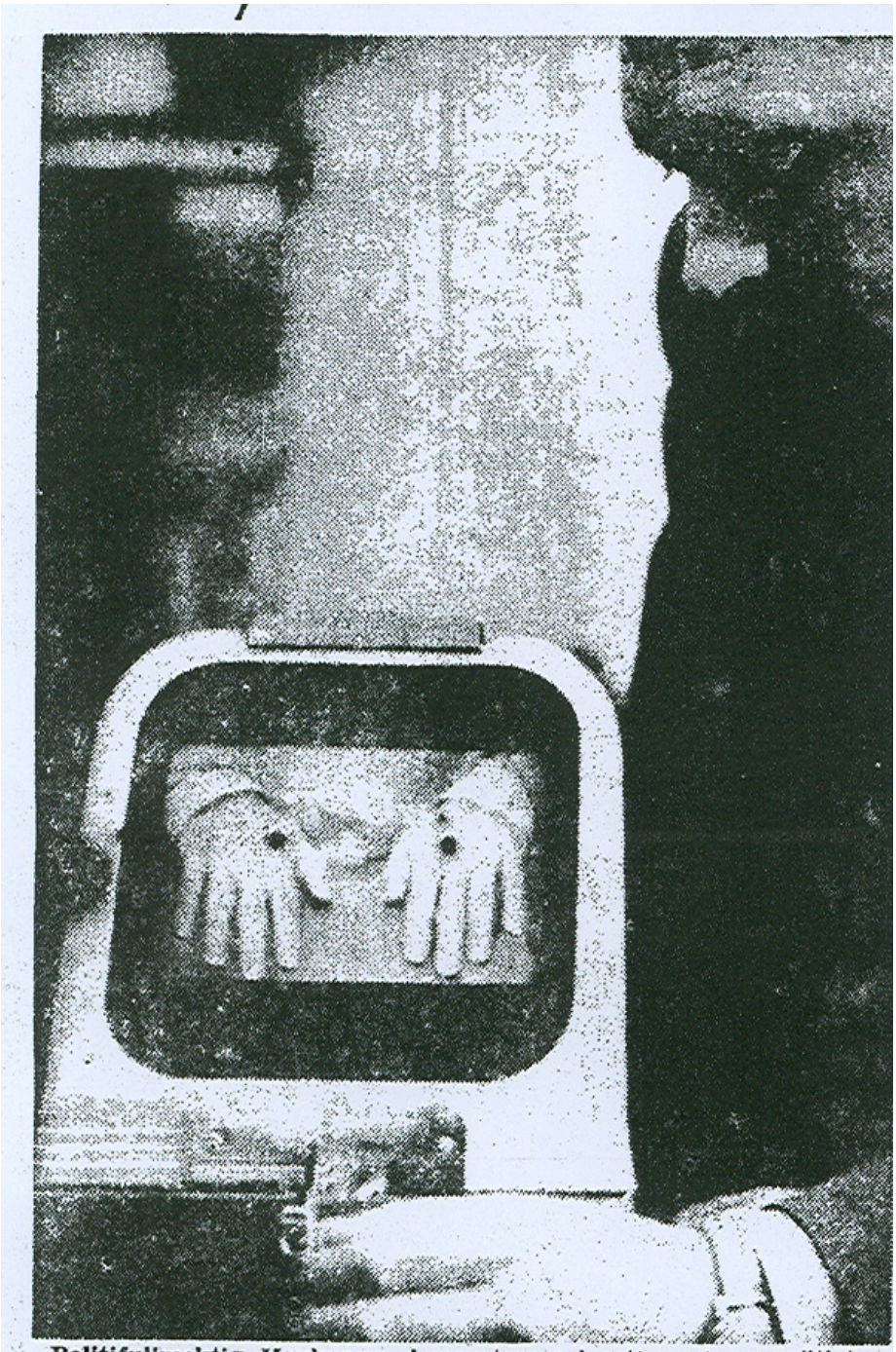

Politifullmektig Haukenæs demonstrerer i retten et av politiets moderne apparater. På skjermen ser man et fargefoto av tiltalte Torgersens hender, slik de var etter anholdelsen. Som kjent har blodpartikler etc. sin betydning i saken

Figur 43. Bilde på første side i Dagbladet 5. juni 1958. Et fargefoto av Torgersens hender sees på en skjerm. Bildet, sammenholdt med teksten, gir inntrykk av at Torgersens hender hadde blodflekker da han ble pågrepet. Det var feil. Flekkene skyldes en feil ved filmen.

Bildet var, som det fremgår, ledsaget av følgende tekst i avisen:

"Politifullmektig Haukenæs demonstrerer i retten et av politiets moderne apparater. På skjermen ser man et fargefoto av tiltalte Torgersens hender, slik de var etter anholdelsen. Som kjent har blodpartikler etc. sin betydning i saken."

Leseren fikk med andre ord inntrykk av at Torgersen hadde blodige hender ved pågripelsen. I brev av 3. april 1959 til Eidsivating lagmannsrett påpekte h.r.advokat Johan Hjort:[487]

" ... det er på det rene at bildet ble tatt ca. en uke etter anholdelsen, og på domfeltes og forsvarerens initiativ for å vise domfeltes lange negler.[488] *Hvilket var av betydning fordi den drepte ikke hadde noen kloremerker. Det var da ingen slike flekker på hendene som bildet viser."*

Det Hjort her skriver her var korrekt. I en påtegning av 26. mai 1959, skrev kriminalsjef Lars L´Abée-Lund at Dagbladets bilde

" ... ble tatt av Dagbladet under en pause i rettsforhandlingene i lagmannsretten mens apparatet ble prøvekjørt. De mørke flekkene på fotografiet er åpenbart en feil ved filmen ... ."[489]

Dagbladets reportasje formidlet altså informasjon om at blod på Torgersens hender knyttet Torgersen til drapet, hvilket det overhodet ikke fantes grunnlag for. Det er i ettertid uforståelig at ikke politiet eller påtalemyndigheten umiddelbart sørget for at denne delen av Dagbladets reportasje ble dementert.

Det er grunn til å tro at juryens medlemmer, i hvert fall noen av dem, leste Dagbladet og kan ha blitt påvirket av oppslaget.[490]

---

[487] Dok. 118, Mappe IV s. 124.

[488] Se rapport fra politibetjent K. Johansen av 11. desember 1957 (dok.18 s. 101, Mappe I s. 240).

[489] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 51.

[490] Dette ble også fremhevet av advokat Hjort i brevet av 3. april 1959: *"På bildet er det noen mørke flekker på hendene, og leseren – og lagretten – må ha fått det inntrykk at bildet ble tatt umiddelbart etter anholdelsen og før blodflekkene var vasket bort. Bildet og avisartikkelen må derfor antas i høy grad å ha påvirket lagretten."*

5.2 Blodtyper

Blodet i den ene av de *"meget sparsomme"* blodflekkene på Torgersens blå vinterfrakk var av type A.[491] Ca. halvparten av befolkningen har blodtype A. Det er derfor åpenbart at blodtypen ikke knytter Torgersen til drapet.

5.3 Oppsummering og konklusjon om blod. Status 2005

Torgersen hadde ikke blod av betydning på seg selv eller klærne han hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori skal ha begått drapet. Det er nærmest umulig å tenke seg at gjerningspersonen ikke skulle ha fått blod på seg da han drepte Rigmor Johnsen. Blodtypebestemmelsen og analysen av eventuelt blod i negleavskrapet og det forhold at Torgersen og Rigmor Johnsen hadde samme blodtype (A) knytter ikke Torgersen til drapet.

Konklusjon:

Fravær av blod på Torgersens klær eller hender utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

Vi tilføyer:

10. juni avga teknisk leder av Kriminalpolitisentralen, Simon Olaus Wolff og kjemiker ved Kriminallaboratoriet, Oddmund Mikael Johansen forklaring.[492] Ingen av aviser refererer at disse skal ha sagt at blodflekker på Torgersens klær knyttet ham til drapet. Det kan de heller ikke, ut fra deres skriftlige beskrivelser, ha sagt.

---

[491] Dok. 26 underbilag 6, Mappe II s. 17.

[492] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2. – 16. juni 1958 s. 26 − 27.

6. Slam

I rapport utarbeidet av politibetjent O. Haugen, datert 6. februar 1958, står det om gulvet i kjelleren der Rigmor Johnsen ble funnet:[493]

"Gulvet er dekket av et lag fuktig slam."

Åstedsbildet viser at gjerningspersonen har vært på innersiden av liket sett fra åpningen i gårdsplassen, både da liket ble anbrakt i kjelleren, da bålet ble bygget og da det ble tent på. Hvis Torgersen er gjerningspersonen, må han med nødvendighet ha tråkket i dette slammet.

Det ble ikke funnet slam på Torgersens sko:

De skoene han hadde på seg første gangen han var i byen[494] er beskrevet i Kriminallaboratoriets rapport av 20. februar 1958:[495]

"13. Lærsko,
brune tykke sko med lærsåle og gummiflikk. ... Skoene er merket ved hjelp av merkelapp:
"Meld.17906/57
Sko beslaglagt hos Fredrik Fasting Torgersen den 7/12-57 av politibetj. Kirkemo."[496]
Skoene er lite slitt, men en del tilsølet. Sålene virker fuktige. Under sålene på skoene sees noe gråhvitt stoff som vi foreløpig ikke har identifisert. Det består imidlertid ikke av gips."

---

[493] Dok. 26 underbilag 5 s. 4, Mappe I s. 352.

[494] Det fremgår av rapport fra Kriminalpolitisentralen av 20. februar 1958 at det under ransakingen i Tore Hunds vei 24 natten til 7. desember 1957 ble sett et par semskede sko som var satt i bløt *"da de angivelig var for små og skulle blokkes."* De ble ikke beslaglagt, men levert til politiet 13. desember 1957 av Torgersens bror Lorang Torgersen. Det var åpenbart ikke disse skoene Torgersen hadde på seg første gang han var i byen. Se nærmere Dok. 26 underbilag 12, Mappe I s. 375 (prøve 25 Semskede sko).

[495] Se dok. 26 underbilag 8 s. 2 (prøve 13, lærsko), Mappe I s. 366.

[496] Det fremgår at politibetjent Kirkemo la til grunn at det var disse skoene Torgersen hadde skiftet på seg da han var hjemom mellom første og annet opphold i byen. Se Mappe I s. 366. Det er ingen opplysninger i saken som tilsier at dette ikke skulle være riktig.

Turnskoene Torgersen hadde på da han ble pågrepet og som han ifølge drapsteorien hadde på da han skal ha vendt tilbake til åstedet for å tenne på liket, er beskrevet i Kriminallaboratoriets rapport av 20. februar 1958, slik:[497]

"8. Turnsko, blå med hvite gummisåler merket "VIKING 42.
Skoene er isatt hvite lissestumper. Skoene er slitt og reparert baktil. De er skitne. På venstre sko er det fastklebet noe mørkt stoff i forkant av hælen (prøve 8 a). Stoffet er mykt. På gummikanten på venstre side ved gelenken og hælen er det flekker av et liknende brunt stoff (prøve 8 b). Stoffet har tydelig lukt av ekskrementer."

Det er altså ikke sagt noe om at det var *"fuktig slam"* eller annet tegn til søle på eller under sålene, verken på de brune lærskoene eller på turnskoene. Det må derfor legges til grunn at det ikke var spor av slam på dem.

I statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958 står det:[498]

"Sykkelen er rutinemessig undersøkt av Kriminallaboriatoriet uten at blod eller fæces kunne påvises. Laboratoriet skriver ikke rapporter om negative undersøkelser i de mange tilfeller hvor et negativt resultat hverken gjør fra eller til."

Dette må klart forstås slik at det heller ikke ble funnet slam på sykkelpedalene.

Torgersen måtte ha gått flere skritt på gulvet i kjelleren (inn og ut), da han ifølge drapsteorien skal ha vært i kjelleren for å tenne på liket. *"Fuktig slam"* vil feste seg til skosåler, uansett om de har mønster eller ikke. Hadde det vært slam på sålene på turnskoene, ville den ikke ha forsvunnet innen skoene ble beslaglagt umiddelbart etter at Torgersen var brakt inn til politistasjonen. Det er vel også ganske stor sannsynlighet for at fuktig slam på skosåler vil ha smittet over på sykkelpedaler.

Herav følger:

Fraværet av slam på Torgersens såler, lærsko og turnsko og på sykkelpedaler trekker i retning av at Torgersen ikke har vært i kjelleren.

---

[497] Dok. 16 underbilag 7 s. 4, Mappe I s. 364.

[498] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 33.

Vi tilføyer:

Hvis det er riktig som politiets drapsteori bygger på at Torgersen gjentatte ganger har gått opp og ned gjennom åpningen i gårdsplassen, skulle man vente at det ble funnet fotspor i det fuktige slammet mellom trappen ned i kjelleren og stedet der liket ble funnet. Det finnes ingen opplysninger om at det ble funnet fotspor her. Det trekker i retning av at drapsteorien er feil med hensyn til hvor gjerningspersonen har beveget seg nede i kjelleren. Analysen av åstedet ellers viser det samme: gjerningspersonen har vært på innersiden av liket og må ha kommet dit via trappen som ledet ned til kjelleren fra trappeavsatsen. Se nærmere kapittel 13.

7. Treull

I rapport av 4. februar 1958 skrev professor Henrik Printz (vår uthevelse):[499]

"Ved sammenligning av materialet fra åstedet og fra siktedes klær[500] *var det påfallende at det ikke fantes noe spor på siktede av den treull som, etter de innsamlede prøver å dømme, synes å være temmelig almindelige i kjelleren og som man skulle tro var noe av det første en ildspåsetter ville gripe til. Dette så meget mer som treull gjerne er temmelig sprø og fliser seg opp så den har lett for å feste seg i klærne. ... Fullmektig Haugen kunne imidlertid opplyse at treullen i kjelleren lå slik til at det var rimelig om siktede ikke ville verken ha sett den eller kommet i berøring med den."*

I rapporten oppga Printz at det var *"adskillig treull av et meget fint snitt"* på felt 13.[501]

---

[499] Dok. 27 underbilag 9 s. 12−13, Mappe II s. 33−34.

[500] Dette gjelder både de klærne Torgersen hadde på seg da han ifølge drapsteorien anbrakte liket i kjelleren og de han ifølge drapsteorien på nytt gikk ned i kjelleren for å tenne på liket.

[501] Dok. 27 underbilag 9 s. 6 og 10, Mappe II s. s. 27 og 31.

Felt 13 var på innersiden av liket i forhold til åpningen til kjelleren fra gårdsplassen, se figur 25 i kapittel 10 punkt 1. Vi vet at det var nettopp her, på felt 13, gjerningspersonen må ha oppholdt seg da han bygde bålet, brakte ned Rigmor Johnsens klær og epleposen og tente på liket (se kapittel 13 punkt 3). Hvordan politibetjent Haugen har kommet til at gjerningspersonen (*"siktede"* – sic!) ikke hadde oppholdt seg her, er uklart[502] og ganske uforståelig ut fra den kjennskap Haugen må ha hatt til åstedsbildet. Uansett hva som kan være årsaken, var det uten tvil en feiltolkning fra Haugens side, som Printz så i sin tur la til grunn for sin forklaring på at det ikke ble funnet treull på de klærne Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet. Printz's forklaring på hvorfor det ikke ble funnet treull på Torgersens klær er derfor klart uholdbar.

Det er vel i og for seg tenkelig at gjerningspersonen kan ha oppholdt seg i kjelleren på felt 13 uten å få treull på seg, eller at treull som var komet på klærne senere kunne ha falt av eller blitt børstet bort. Det som er sikkert er uansett at det ikke ble funnet treull på Torgersen.

Herav følger:

Fraværet av treull på Torgersen trekker i retning av at Torgersen ikke har vært i kjelleren.

8. Tekstilfibre på Torgersens frakk

På den frakken Torgersen hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori skal ha begått drapet ble det funnet rødt *"lo"* (prøve 14 b), en rød fiber på venstre frakkeslag (prøve 14 d) og noen røde fibre dels foran, dels på innsiden av frakken (prøve 14 e).

Dr. philos. Baille Nilssen, Norsk Tekstilforskningsinstitiutt, sammenlignet fibrene i prøve 14 d og prøve 14 e med fibrene i Rigmor Johnsens kåpe (prøve 29). Han sa om fibrene i kåpen (våre uthevelser):[503]

---

[502] Muligens er forklaringen at Haugen mente at gjerningspersonen hadde oppholdt seg på fremsiden av liket, fordi det var her de 11 fyrstikkene ble funnet, se dok. 26 underbilag 5 s. 4, Mappe I s. 352: *"Det er trolig at drapsmannen har brukt fyrstikker til å lyse med, mens han oppholdt seg i kjelleren."*

[503] Dok. 27 underbilag 8 s. 1, Mappe II s. 20−21.

"Kåpen består av ull og viskoserayon. De rødfargete ullfibrene har en tydelig blå-rød nyanse.

Bailli Nilssens konklusjon var:

"I prøvene ... 14 b, d og e har fibrene i den utstrekning de er av ull en nyanse som avviker merkbart fra ullfibrene fra kåpen (prøve 29). ... En annen omstendighet som likeledes peker i retning av at opprinnelsen vanskelig kan være den samme er at ingen av den førstnevnte gruppe prøver inneholder viskosefibre som er en betydelig bestanddel av prøve 29."

Under hovedforhandlingen bekreftet Baille Nilssen at det på Torgersens klær ikke var funnet tekstilfibre som kunne stamme fra Rigmor Johnsen:[504]

"Advokat Blom: "Fant De noe som kunne stamme fra den drepte?
Vitnet: Nei, jeg har ikke funnet noe."

Herav følger:

Tekstilfibrene i eller på Torgersens frakk stammet ikke fra Rigmor Johnsen.

9. Tekstifibre på Rigmor Johnsens kåpe

Vi nøyer oss her med å vise til referatet av forsvarerens, advokat Bloms, eksaminasjon av dr. Baille Nilssen under hovedforhandlingen:[505]

"Blom: "Har De undersøkt den dreptes klær?"
Nilssen: "Ja."
Blom: "Fant De noe som kunne stamme fra Torgersen, for eksempel fiber fra hans klær?"

---

[504] Verdens Gang 10. juni 1958. Avisreferater fra hovedforhandlingen 2. – 16. juni 1958 s. 84−85.

[505] S.st.

Nilssen: "Nei, jeg fant ikke noe påfallende. Men det er ikke normalt at et stoff avgir fiber til et annet stoff ved at det bare gnis mot det."
Blom: "De har altså ikke funnet noe av betydning?
Nilssen: "Nei.""

Herav følger:

Tekstilfibrene på Rigmor Johnsens klær ikke stammet fra Torgersen.

10. Tekstilfibre/tråder under/på avdødes negler

10.1 Problemstilling

Det ble funnet tekstilfibre under eller på to av avdødes negler. For det første ble det på åstedet funnet én fiber under avdødes høyre lillefingernegl. Dette fremgår av rapport fra politibetjent O. Haugen av 6. februar 1958: [506]

"Under høyre lillefingernegl ble det funnet en rød fiber som ble sikret."

I det følgende kaller vi denne fiberen *lillefingerfiberen*.

For det annet ble det funnet fire *"tråder"* under/på avdødes høyre langfingernegl under obduksjonen. Dette fremgår av obduksjonsrapporten:

"Under og på høyre langfingernegl finnes 4 små tråder (oversendt Kriminallaboratoriet)" (s. 4).

I det følgende kaller vi disse fibrene *langfingerfibrene.*

Rigmor Johnsen har vært i en kamp på liv og død med gjerningspersonen. Det er derfor rimelig å tro at fibrene som ble funnet under/på hennes negler kommer fra gjerningspersonen. Stammer de ikke fra Torgersen, knytter de ikke Torgersen til drapet. Stammer de fra Torgersen er det et sikkert bevis for at han er gjerningspersonen.

---

[506] Dok. 6 underbilag 5 s. 3, Mappe I s. 351. Det fremgår at funnet ble gjort på åstedet.

10.2 Lillefingerfiberen

I Kriminallaboratoriets fortegnelse over materiale som har vært undersøkt ved laboratoriets kjemiske avdeling er lillefingerfiberen prøve nr. 26 c.[507] I rapport fra Kriminallaboratoriet av 21. februar 1958[508] står det:

"Prøve 26 c. Rød fiber forholder seg som rødfarget ull. Prøven ble oversendt Dr. Bailli Nilssen for tekstilundersøkelse."

I dr. Baille Nilssens rapport av 1. februar 1958 er lillefingerfiberen beskrevet slik (våre uthevelser):[509]

"Prøve 26 c, rød fiber funnet under neglen på høyre lillefinger på avdøde. Ullfiber med tydelig blå-rød nyanse."

Det er altså klart at lillefingerfiberen var en ullfiber og at den hadde en tydelig blå-rød farge.

Saksdokumentene inneholder utførlige opplysninger om Torgersens klær og fibre funnet på dem:

Frakken Torgersen hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori skal ha begått drapet, er beskrevet i Kriminalpolitiets rapport av 11. januar 1958. Her står det (våre uthevelser i teksten):[510]

"Prøve 14, vinterfrakk: "vinterfrakk, mørk blå"."

Jakken og buksen (dress) som han ifølge drapsteorien hadde på seg da han begikk drapet, er beskrevet i Kriminallaboratoriets rapport 26. februar 1958. Her står det (våre uthevelser):[511]

"Prøve 21, dressjakke av brunt, stripet stoff

---

[507] Dok. 26 underbilag 6. Udatert. Mappe I s. 356.

[508] Dok. 26 underbilag 13, Mappe I s. 376.

[509] Dok. 27 underbilag 8, Mappe II s. 20−21.

[510] Dok. 26 underbilag 9: "Klær beslaglagt hjemme hos siktede den 8/12.57", Mappe I s. 367−368.

[511] Dok. 26 underbilag 11: "Klær beslaglagt hos siktede den 9/12-1957", Mappe I s. 371−372.

Prøve 22, benklær av brunt, stripet stoff."

I rapport av 20. februar 1958 fra Kriminallaboratoriet står det (våre uthevelser i teksten):[512]

"Prøve 23 Rødt slips. ... Slipset er et trikotslips, burgunderfarget av kunstsilke. Vi har ikke funnet noe å bemerke ved det. Slipset ble oversendt dr. Bailli Nilssen for tekstilundersøkelse."

"Prøve 24, Hvit skjorte. ... Skjorta skal være brukt i tiden omkring 6/12-1957."

Ingen av de klærne han hadde på seg da han ifølge drapsteorien skal ha begått drapet, var altså av rød ull.

Herav følger:

Lillefingerfiberen stammer ikke fra Torgersens klær.

På den blå frakken (prøve 14), den brun- og hvitstripete jakken (prøve 21) og den brun- og hvitstripete buksen (prøve 22) ble det funnet enkelte løse fibre. Det fremgår Kriminallaboratoriets rapport av 11. januar 1958. Her står det (våre uthevelser):[513]

"I lommen (venstre frakkelomme, vår tilføyelse) *var det en del lo som bl.a. inneholdt røde tekstilfibrer. Loen ble sikret i glassrør (prøve 14 b)."*

"I frakken hadde en tidligere funnet ... en rød fiber på venstre slag (prøve 14 d)."

"På frakken, dels foran, dels på innsiden fantes en del tekstilfibre av sterk rød farge. Fibrene ble overført til et glassrør (prøve 14 e)."

"Prøvene av fibermaterialet (14 b, 14 d og 14 e) sendes dr. B. Nilssen ved Tekstilforskningsinstituttet for nærmere undersøkelse."

---

[512] Dok. 26 underbilag 12: *"Andre klær og sko tilhørende siktede"*, Mappe I s. 374−375.

[513] Dok. 26 underbilag 9: *"Klær beslaglagt hjemme hos siktede den 8/12.57",* Mappe I s. 368.

Dr. philos Bailli Nilssen sa følgende om disse prøvene (våre uthevelser):[514]

Prøve 14 b viste seg å være *"kaninhår"*.
Prøve 14 d og 14 e var *"ullfiber med tydelig orangerød nyanse"*.

Det er altså bare prøvene 14 d og 14 e som er av interesse.

Bailli Nilssen formulerte ikke noen egen konklusjon med hensyn til likhet mellom disse ullfibrene og lillefingerfiberen. Det fremgår imidlertid klart av det han ellers skriver at lillefingerfiberen ikke var lik fibrene som ble funnet på Torgersens klær. Mens lillefingerfiberen hadde en *"tydelig blå-rød nyanse"*, hadde fibrene som ble funnet på Torgersens klær en *"tydelig orange-rød nyanse"*. *"Blå-rød"* og *"orange-rød"* er forskjellige farger.

Herav følger:

Lillefingerfiberen er forskjellig fra løse fibre funnet på Torgersens klær.

Under det første beslaget hjemme hos Torgersen, den 7. desember 1957, ble det beslaglagt klær som politiet feilaktig på det tidspunkt trodde at Torgersen hadde skiftet av seg da han var hjemme i Tore Hunds vei 24 mellom første og andre opphold i byen, bl.a. en blå dressjakke og bukser. For ordens skyld nevnes likevel at heller ikke disse klærne ifølge rapport fra Kriminalpolitisentralen av 28. februar 1958,[515] inneholdt røde ullfibre.

Lillefingerfiberen ikke kan stamme fra de klærne Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet (antrekk 1), idet Rigmor Johnsen ifølge politiets drapsteori allerede var død og anbrakt i kjelleren da Torgersen skiftet på seg klærne etter å ha kommet hjem for å hente fyrstikker. For ordens skyld nevnes likevel at heller ikke også disse klærne inneholdt røde ullfibre.[516]

Ovenstående om lillefingerfiberen kan oppsummeres:

---

[514] Dok. 27 underbilag 8, Mappe II s. 20.

[515] Dok. 26 underbilag 8: *"Klær beslaglagt hjemme hos siktede 7.12.-57",* Mappe I s. 365−366.

[516] Dok. 26 underbilag 7: *"Klær som siktede hadde på seg ved anholdelsen",* Mappe I s. 361−364.

Lillefingerfiberen stammet ikke fra Torgersens klær, verken fra klærne selv eller fra løse fibre funnet på Torgersens klær.

10.3 Langfingerfibrene

De fire fibrene som ble funnet under/på Rigmor Johnsens høyre langfingernegl ble ifølge obduksjonsrapporten oversendt Kriminallaboratoriet. Det finnes imidlertid ikke spor av dem, verken fibrene selv eller dokumenter som viser hva som skjedde med dem, i sakens dokumenter.

Det er klart at langfingerfibrene var et viktig bevis – i begge retninger. Det har derfor formodningen mot seg at de skulle ha blitt borte ved en tilfeldighet. Det rimelige er at de er blitt analysert, og at analysen viste at fibrene ikke stammet fra Torgersen. For i motsatt fall måtte analysen ha blitt lagt fram som et meget sterkt bevis mot Torgersen.

Til støtte for denne antakelsen viser vi igjen til statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958:[517]

"Laboratoriet skriver ikke rapporter om negative undersøkelser i de mange tilfeller hvor et negativt resultat hverken gjør fra eller til."

Herav følger:

Det må legges til grunn at langfingerfibrene ikke stammet fra Torgersens klær.

10.4 Oppsummering og konklusjon om tekstilfibrene på/under Rigmor Johnsens negler. Status 2005

Det er på det rene at lillefingerfiberen ikke stammet fra Torgersen. Vi anser det for tilnærmet sikkert at heller ikke langfingerfibrene stammet fra Torgersen.

---

[517] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 33.

Rigmor Johnsen har vært i kamp på liv og død med gjerningspersonen. Det er en nærliggende mulighet at hun, for å forsvare seg, har grepet fatt i hans klær. Muligheten for at det da ble sittende igjen noen små fibre under hennes negler var nærliggende. Og motsatt: Det er ikke vanlig å gå med fibre under/på neglene. Hvis en person har fibre under/på neglene, skyldes det som regel en ekstraordinær omstendighet, for eksempel at vedkommende har sloss med en annen person, slik Rigmor Johnsen åpenbart må ha gjort.

Av disse grunner anser vi det tilnærmet sikkert at fibrene stammet fra gjerningspersonen. De stammet ikke fra Torgersen.

Konklusjon:

Fibrene på/under Rigmor Johnsens negler utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

11. Hår

Det ble funnet enkelte hår på Torgersens frakk og sokk. Prosektor Jon Lundevall, Rettsmedisinsk institutt, sammenlignet disse med hode- og kjønnshår fra Rigmor Johnsen. Hans konklusjon var entydig:[518]

"Undersøkelse av hår fra siktedes frakk og sokk tyder ikke på at disse hår stammer fra avdøde."

I politiets logg for 10. desember 1957 står det: [519]

"Rigmors klær: Hår på kåpens høgre underarm. Undersøkes ved Rettsmed. Institutt."

Ifølge Torgersen ble det tatt prøver av hans hode- og kjønnshår noen dager før hovedforhandlingen startet. Det finnes imidlertid ikke

[518] Dok. 27 underbilag 6, Mappe II s. 18.

[519] Dokumentutdrag Bind IV s. 27.

dokumenter som viser dette. Det finnes heller ikke dokumenter som viser om hårene fra kåpen ble sammenlignet med hår fra Torgersen.

Herav følger:

Ingen hår knytter Torgersen til drapet.

Kommentar:

Spørsmålet om Torgersen skulle avgi hårprøve var oppe under den rettslige forundersøkelsen 18. februar 1958. Torgersen sa da at han skulle *"overveie"* om han ville avgi hårprøve.[520] På dette tidspunkt hadde han heller ikke samtykket i at det ble tatt avtrykk av hans tenner.

Vi anser det helt usannsynlig at Torgersen ikke senere avga hårprøve, som han selv sier: Det er klart at for påtalemyndigheten var en sammenligning av hår på avdødes kåpe og hår fra Torgersen av den største betydning. Skulle det vise seg at hårene på kåpen var Torgersens hår, ville det vært et fellende bevis. Dersom Torgersen hadde nektet å avgi hårprøve, må man regne med at påtalemyndigheten ville brukt det mot ham i retten. Avisreferatene inneholder imidlertid ingenting om at Torgersen skulle ha nektet å avgi hårprøve. Dorenfeldt nevner heller ikke noe om dette i sin redegjørelse av 17. desember 1958. Her står det:

"[Kriminallaboratoriet] skriver ikke rapporter om negative undersøkelser i de mange tilfeller hvor et negativt resultat verken gjør fra eller til"[521]og at *"[politiet ikke] skrev rapport om hver enkelt undersøkelse"*.[522]

Spørsmålet om at Torgersen skulle ha nektet å avgi hårprøver er så vidt vi vet heller ikke nevnt av statsadvokat Håkon Wiker som representerte påtalemyndigheten under gjenopptakelsessaken 1973−76.

Det er etter dette klart at det forhold at det ikke finnes dokumenter som bekrefter at sammenlignende undersøkelser ble foretatt ikke gir grunnlag for å trekke den slutning at undersøkelsen ikke ble foretatt.

---

[520] Dok. 45 s. 5, Mappe II s. 178.

[521] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 33.

[522] S. st. s. 35.

I 2001 uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg:[523]

"Kjæremålsutvalget er enig med lagmannsretten i at det ikke er holdepunkter for å mene at Torgersen avga hårprøve i 1958 … ."

Det er overraskende at kjæremålsutvalget godtar en slik bevisbedømmelse fra lagmannsrettens side.

Vi tilføyer:

På Rettsmedisinsk institutt ved Universitetet i Oslo finnes oppbevart to preparater med hhv. fem og seks hår som ligger mellom to glassplater, festet sammen med klar tape. Begge er merket: *"KL. 1170/57.*[524] *Hår funnet på h. underarm på avdødes kåpe."*

Etter anmodning fra Ståle Eskeland ble hårene undersøkt i stereomikroskop av professor Per Holck. I et notat av 4. november 2003 skriver Holck:[525]

"Hårene virker lyse av farge. Dette bekreftes ved undersøkelsen under stereomikroskop; de har lyst, gulaktig preg, og må altså stamme fra en lyshåret person. Erfaringsmessig beholder hårstrå vanligvis sin pigmentering. Selv efter mer enn 100 år er hårfargen uforandret, forutsatt at håret ligger tørt (slik som i dette tilfellet) og ikke kommer i kontakt med kjemiske stoffer som bleker eller farger det.

Jeg har sammenlignet hårenes farge med en tilfeldig person som karakteriseres som "mørk blond". Vedkommendes hårfarge tilsvarer nr. 5 i Martins antropologiske hårprøvesett. Som bildene viser, er denne personens hår betydelig mørkere enn de fra Rigmor Johnsens kåpe.

Jeg kan ikke se at disse hårene kan skrive seg fra hverken Rigmor Johnsen eller Fredrik Fasting Torgersen, da ingen av dem bar preg av å være lyshåret på det daværende tidspunkt."

Under gjenopptakelsessaken 1997−2001 ble Torgersen oppfordret av statsadvokat Frønsdal til å avgi hårprøve med sikte på en

---

[523] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1541).

[524] KL. 1170/57 var Kriminallaboratoriets saksnummer for Torgersen-saken.

[525] Dokumentutdrag Bind IV s. 303 (notatet vedlagt 9 bilder).

sammenlignende undersøkelse. Torgersen samtykket ikke dette, dels fordi han er usikker på opprinnelsen til hårene som i dag finnes ved Rettsmedisinsk institutt, dels fordi han ikke er sikker på at ikke også dette beviset kan være manipulert, slik avføringsbeviset ble (se kapittel 9 punkt 3). Det er åpenbart gode grunner for Torgersens standpunkt.

12. Fyrstikker og ripemerker

Ifølge politiets drapsteori dro Torgersen hjem for å hente fyrstikker etter å ha drept Rigmor Johnsen. Da Torgersen ble pågrepet, var han i besittelse av to fyrstikkesker. Den ene var ubrukt og inneholdt 48 fyrstikker. Det vanlige antall fyrstikker i en ubrukt eske var 45, med noen variasjon i begge retninger.[526]

Den andre esken inneholdt 28 fyrstikker. Det manglet altså ca. 17 fyrstikker. I kjelleren ble det funnet 11 avbrente fyrstikker.

Drapsteorien bygger på at Torgersen hadde brukt fyrstikker fra esken med de 28 fyrstikkene til å tenne på bålet i kjelleren. Det er imidlertid uten videre klart at fyrstikkene i kjelleren og det forhold at Torgersen hadde en fyrstikkeske som var brukt, ikke knytter ham til brannen i kjelleren, like lite som en hvilken som helst annen person med en brukt fyrstikkeske i lommen av den grunn kunne knyttes til brannen.

Torgersen røkte ikke.[527] Det kunne derfor synes nærliggende å tolke det faktum at han likevel hadde fyrstikker på seg, i retning av at det nettopp var fordi han hadde trengt fyrstikker til å tenne på bålet med. Det er imidlertid på det rene at Torgersen og broren Lorang brukte klær om hverandre.[528] Det ble foruten fyrstikkeskene også funnet tobakkrester i lommene på jakken.[529] Jakken hadde altså vært brukt av en person som

---

[526] Opplyst i Printz's rapport av 24. februar 1958, dok. 27 underbilag 11, Mappe II s. 36.

[527] Se for eksempel forklaring fra svogeren, Robert Halvorsen 8. januar 1958, Dok. 22 s. 23, Mappe I s. 289.

[528] Dok. 18 s. 76, Mappe I s. 215 (forklaring av Dagmar Torgersen), Dok. 18 s. 81, Mappe I s. 220 (Lorang Torgersens forklaring).

[529] Dok. 26 underbilag 7 s. 1, Mappe I s. 361.

røkte.[530] En nærliggende forklaring på at det var fyrstikkesker i jakkelommen var følgelig at vedkommende person som røkte hadde etterlatt dem der. Likevel valgte påtalemyndigheten å tolke funnet av fyrstikkeskene slik at det var Torgersens og at han hadde brukt av dem til å tenne på bålet.

Det er imidlertid et annet trekk ved den brukte fyrstikkesken som innebærer at man uansett ikke kan bygge på den som noe bevis i saken:

Rivemerkene på esken ble beskrevet i rapport fra Kriminalpolitisentralen 22. februar 1958, slik:[531]

"Det sees å være revet av noen fyrstikker mot riveflaten, øyensynlig to mot den ene flaten, noen flere mot den andre."

Esken ble oversendt Printz for nærmere analyse. I rapport av 24. februar 1958 (to dager senere) beskrev Printz rivemerkene på esken slik:[532]

" ... her sees ... mange og tydelige striper på begge riveflatene og som, så vidt jeg kan bedømme det, så noenlunde svarer til antallet av manglende stikker i esken, ca. 15−20 stykker."

Det er motstrid mellom de to beskrivelsene. Hhv. *"to"* og *"noen flere"* rivemerker på hver side er ikke det samme som *"mange"* på hver side, til sammen *"15−20 stykker"*.

Enten er det ikke den samme esken som er beskrevet første og andre gang, eller så er esken blitt påført nye ripemerker etter at esken ble beskrevet første gang.[533] Det fremgår av de to dokumentene at det begge ganger var 28 fyrstikker i esken. Det trekker i retning at det begge ganger var samme eske, hvilket må bety at ripemerkene er påført i tidsrommet mellom første og andre gang esken ble beskrevet.

---

[530] Vi har ikke funnet noen opplysning om hvorvidt Lorang røkte, men det spiller ingen rolle all den stund det også var tobakksrester i lommene.

[531] Dok. 26 underbilag 15, Mappe I s. 378.

[532] Dok. 27, underbilag 11, Mappe II s. 37.

[533] Teoretisk kan man ikke utelukke at det er det samme faktiske forhold som er beskrevet på forskjelling måte. Utsagnene er imidlertid så forskjellige at man må se bort fra denne muligheten.

Herav følger:

Fyrstikkeskene Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet knytter ham ikke til åstedet.

13. Oppsummering og konklusjon om spor på åstedet/offeret og spor på Torgersen. Status 2005

Ingen spor på åstedet/offeret samsvarer med spor på Torgersen. Noen av analysene utelukker at Torgersen har vært på åstedet eller i kontakt med offeret (multivariate analyser, skitt og støv, blod, slam og tekstilfibre). De øvrige analysene konkluderer med at sporene ikke knytter Torgersen til åstedet/offeret (fingeravtrykk, treull, hår, fyrstikkesker og ripemerker).

Sett under ett mener vi at det er tilnærmet sikkert at analysene av spor på Torgersen sammenholdt med spor på åstedet/offeret viser at Torgersen ikke har vært på åstedet.

Konklusjon:

Fravær av samsvar mellom spor på åstedet/offeret og Torgersen utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

14. Betydningen av spor på åstedet/offeret og spor på Torgersen i 1958 og 2001

Juryen har i 1958 åpenbart lagt til grunn at spor på åstedet/offeret og tilsvarende manglende spor på Torgersen ikke utelukket at Torgersen kunne være gjerningspersonen. Det samme er lagt til grunn i av Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001.

Det var feil.

Kommentar:

Juryen hadde ingen realistiske muligheter for å danne seg noe i nærheten av et realistisk bilde av at spor på åstedet/offeret enten utelukker at Torgersen har vært på åstedet eller i kontakt med offeret eller ikke knytter ham til åstedet/offeret.

Kjæremålsutvalget hadde et langt bedre grunnlag for å forstå at spor på åstedet/offeret sammenholdt spor på Torgersen må føre til at Torgersen utelukkes som gjerningsperson. Når utvalget likevel kom til at det ikke var grunnlag for gjenopptakelse av denne grunn, tror vi forklaringen ligger i at utvalget feilaktig bygde på at avføringsbeviset og barnålbeviset fremdeles med stor grad av sikkerhet knytter Torgersen til drapet. Det er imidlertid på det rene at verken avføringsbeviset eller barnålbeviset knytter Torgersen til drapet, se kapittel 9 og 10.

Vi tilføyer:

Kjæremålsutvalget har kanskje ikke vært klar over at det ble funnet tekstilfibre under Rigmor Johnsens langfingernegl som er senere er forsvunnet. I motsatt fall ville det være rimelig å vente at utvalget hadde drøftet og tatt stilling til hvilken betydning det kunne ha for spørsmålet om gjenopptakelse. Det gjøres ikke.

Kjæremålsutvalget må ha vært klar over at beskrivelsen av antall ripemerker på fyrstikkesken hhv. første og andre gang er motstridende. Det fremgår av brev av 22. mai 2000 fra Ståle Eskeland til advokat Erling Moss og statsadvokat Lars Frønsdal, som var saksdokument da saken ble behandlet av Borgarting lagmannsrett. I brevet skriver Eskeland:[534]

"Antallet ripemerker som er oppgitt av hhv. politiet og Printz avviker i så kvalifisert grad at det ikke kan forklares på annen måte enn at noen har påført esken flere ripemerker etter at Torgersen ble pågrepet."

Utsagnet er ikke kommentert av kjæremålsutvalget. Også dette er overraskende, siden det er en ikke helt fjerntliggende mulighet for at uoverensstemmelsen skyldtes at det var politiet som hadde påført flere ripemerker enn det opprinnelig var. Dette var i så fall en forfalskning av bevis som kan gi grunnlag for gjenopptakelse i medhold av strpl. § 391 nr. 1.

---

[534] Brevet s. 13, Dokumentutdrag Bind IV s. 170.

Kapittel 16. Drapstidspunktet

1. Problemstilling

Det er ubestridt at Torgersen var i Oslo sentrum to ganger natten mellom 6. og 7. desember 1957 og at han mellom oppholdene i byen var hjemme i Tore Hunds vei 24. Det er videre ubestridt at han ikke hadde sykkel da han var i byen første gang, at han hadde sykkel da han ble pågrepet og at han hadde hentet sykkelen hjemme mellom første og andre opphold i byen.

Ifølge politiets drapsteori skal Torgersen ha drept Rigmor Johnsen senest ca. kl. 23.30, jfr. tiltalen som går ut på at drapet skjedde *"fredag 6. desember 1957 mellom ca kl. 23.00 og 23.30"*.[535]

Dette betyr at hvis det må legges til grunn at drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30 kan ikke Torgersen ha drept Rigmor Johnsen første gangen han var i byen. Påtalemyndigheten og Torgersen er enige om at han var hjemme senest ca. kl. 24.00[536] og hjemturen fra hhv. Skippergata 6b (inklusive drapet, byggingen av bålet m.v. ifølge drapsteorien) og Sentrum kino (sammen med Gerd ifølge Torgersens forklaring) må ha tatt minimum en halv time.

Selv om det er uten betydning for retten til gjenopptakelse, nevner vi også hvis drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30 betyr det at Torgersen heller ikke kan ha drept Rigmor Johnsen andre gangen han var i byen. Både ifølge politiets drapsteori og ifølge Torgersens forklaring forlot Torgersen Tore Hunds vei 24 på sykkel ca. kl. 00.30 Det er ingenting i saken som kan underbygge at han kan ha truffet Rigmor Johnsen i byen på denne turen.

Problemstillingen er følgelig om drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30. I så fall kan ikke Torgersen være gjerningspersonen.

---

[535] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 39.

[536] Om Torgersens forklaring om når han kom hjem, se kapittel 17 punkt 6.2.2.

Gjennomgangen nedenfor viser at drapstidspunktet mest sannsynlig er ca. kl. 01.00 og under enhver omstendighet senere enn ca. kl. 23.30. Dette utelukker at Torgersen er gjerningspersonen.

2. Skadetidspunkt, dødstidspunkt og drapstidspunkt

Med *skadetidspunkt* sikter vi til det tidspunktet (tidsintervallet) da Rigmor Johnsen ble tilføyet de skader hun hadde da hun ble funnet. Med *dødstidspunkt* sikter vil til det tidspunktet da døden inntrådte ved at hjertet sluttet å slå. Fra og med dødstidspunktet vil blodtrykket forsvinne, blødninger vil stanse, forbrenning (også av alkohol) vil stanse, og prosesser som leder fram til dødsstivhet og dødsmerker vil starte.

Det er ikke klart etter tiltalen og dommen hvorvidt det er lagt til grunn at Rigmor Johnsen døde umiddelbart eller meget kort tid deretter som følge av skadene. Vi mener imidlertid at det er på det rene at døden inntrådte umiddelbart som følge av de alvorligste skadene som er beskrevet i obduksjonsrapporten.[537] Dette bygger vi på følgende forhold:

Rigmor Johnsen var tilføyet to typer skader som hver for seg kunne føre til døden: Hun hadde fått et kraftig slag mot hodet og gjerningsmannen/mennene hadde tatt strupetak på henne.

Obduksjonsrapporten bygger på at begge typer skader hadde forårsaket døden. Det står i obduksjonsrapportens siste avsnitt:[538]

"Døden antas oppstått ved slag mot hodet og kvelning ved trykk mot halsen."

Når det gjelder slaget mot hodet, er det i og for seg tenkelig at det kan ha gått en viss tid fra skadetilføyelsen til døden inntrådte. Det er imidlertid, i obduksjonsrapporten,[539] ikke beskrevet noen hevelse (ødem) rundt såret. Vi

---

[537] Dok. 19, Mappe I s. 242–249.

[538] S.st. s. 8, Mappe I s. 249.

[539] Dok. 19, Mappe I s. 242–249.

tolker dette slik at døden enten var inntrådt forut for slaget (for eksempel ved kvelning) eller at Rigmor Johnsen døde umiddelbart som følge av slaget.

Det var ingen blodspor mellom trappeavsatsen hvor det var mye blod og kjelleren der hun ble funnet.[540] Dette må bety at hun hadde sluttet å blø da hun ifølge drapsteorien ble flyttet fra trappeavsatsen til kjelleren, med andre ord at døden da var inntrådt.

I det følgende legger vi til grunn at skadetidspunktet og dødstidspunktet var tilnærmet det samme. Vi kaller dette *drapstidspunktet*.

3. Drapstidspunktet i dommen og det virkelige drapstidspunktet

3.1 Begrunnelsen for fastsettelse av drapstidspunktet i dommen. Problemstilling

Drapstidspunktet er i tiltalen og dommen forutsatt å ligge innenfor tidsintervallet ca. kl. 23.00 – ca. 23.30. Tidspunktet ca. kl. 23.00 er bestemt ved at Rigmor Johnsen ble sett ved enden av trappen i Skippergata 6b ca. kl. 23.00. Dette er ubestridt.

Tidspunktet ca. kl. 23.30 er bestemt ved at det er lagt til grunn at vitnet Johanne Kristine Olsen skal ha sett Torgersen i Torggata utenfor Eldorado kino ca. kl. 23.50, slik at han må ha forlatt Skippergata 6b ca. kl. 23.30. Det seneste drapstidspunkt ifølge drapsteorien – kl. 23.30 − beror utelukkende på vitneforklaringen fra Olsen. Hvis denne ikke er riktig, kan drapstidspunktet – isolert sett – ikke fastsettes til senest ca. kl. 23.30.

I kapittel 12 påviste vi at det ikke er grunnlag for å bygge på at Olsens forklaring om at det var Torgersen hun så er riktig.

---

[540]Det var ingen blodspor på gårdsplassen (Rapport fra politibetjent O. Haugen av 6. februar 1958, dok. 26 underbilag 5 s. 3, Mappe I s. 351). Det finnes ingen rapport om beskriver eventuelle blodspor i trappen som gikk ned fra trappeavsatsen eller på veien videre gjennom kjelleren til stedet det Rigmor Johnsen ble funnet. Man må derfor legge til grunn at det ikke var blodspor der.

Dette betyr ikke at drapstidspunktet med nødvendighet må være et annet, bare at forklaringen fra Olsen ikke kan begrunne at senest mulige drapstidspunkt er ca. kl. 23.30. Fastsettelsen av drapstidspunktet til senest kl. 23.30 må i så fall begrunnes i andre forhold, hvis slike finnes.

Problemstillingen er hvilket drapstidspunkt som må eller kan legges til grunn og om drapstidspunktet utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

Gjennomgangen nedenfor viser at drapstidspunktet med tilnærmet sikkerhet er atskillig senere enn kl. 23.30. Et slikt senere drapstidspunkt utelukker, som det er påvist ovenfor, at Torgersen kan være gjerningspersonen.

3.2 Alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod

3.2.1 Problemstilling

Liket av Rigmor Johnsen hadde 0,20 promille alkohol i blodet ifølge erklæring fra professor dr. med. Jacob Molland, Universitetets farmakologiske institutt, av 13. desember 1957.[541]

Når en person dør, opphører alkoholforbrenningen nokså umiddelbart. Vi legger derfor til grunn at alkoholinnholdet i Rigmor Johnsens blod var 0,20 på drapstidspunktet.[542]

Ved forbrenning hos et levende menneske reduseres alkoholinnholdet i blodet med ca. 0,15 promille pr. time. Hvis man kjenner hvor mye alkohol en person har drukket før dødens inntreden, kan man derfor regne seg fram til dødstidspunktet, dvs. drapstidspunktet for Rigmor Johnsens vedkommende. Problemstillingen er om alkoholinnholdet i Rigmor Johnsens blod kan gi grunnlag for å si noe om drapstidspunktet.

---

[541] Vedlegg til obduksjonsrapporten, dok, 19, Mappe I s. 252.

[542] I et brev fra Rettsmedisinsk institutt til Oslo forhørsrett av 14. desember står det at *" ... blodets alkoholinnhold i dødsøyeblikket var mellom 0,20 og 0,30 o/oo"*. Se vedlegg til obduksjonsrapporten, dok. 19, Mappe I s. 253. Hva dette utsagnet bygger på er usikkert, og vi ser bort fra det i det følgende. (Vi legger til grunn at Rettsmedisinsk institutt ikke foretok egne målinger.)

3.2.2 Svein Erik Johansens forklaringer om hva Rigmor Johnsen hadde drukket få timer før hun ble drept

Om kvelden 6. desember 1957 var Rigmor Johnsen ute sammen med sin venn Svein Erik Johansen (18 år). De var på to steder der de drakk juleøl. Dette fremgår av to politiforklaringer som Svein Erik Johansen avga.

I politiavhør lørdag den 7. desember 1957 kl. 05.30 forklarte han:[543]

"Torsdag avtalte de at vitnet (Svein Erik Johansen, vår tilføyelse) *skulle møte henne* (Rigmor Johnsen, vår tilføyelse) *utenfor hennes bopel i går kl. 19.30.*
Vitnet møtte opp til avtalt tid i går kveld kl. 19.30 utenfor porten i Skippergt. 6 og Rigmor kom ned. De gikk begge først til Restaurant Signalen og der drakk de et glass – en halvliter – Juleøl hver. De satt der til ca. kl. 21.00 og deretter gikk de til restaurant Tonny, men der kom de ikke inn da de ikke var gamle nok.
De gikk så til restaurant Scandinavie og der fikk de bord og drakk et glass "juleøl" hver. De satt på restauranten til ca. kl. 22.30. ... De gikk så begge fra restauranten ned til Jernbanetorget. Vitnet så på uret på stasjonsbygningen og det viste 22.30 da de kom ned."

I politiavhør 17. desember kl. 20.45 forklarte han:[544]

"Fredag den 6.12. d.å. var det på forhånd bestemt at v. skulle møte Rigmor utenfor porten hennes i Skippergata 6b kl. 2000 om kvelden. V. møtte opp til fastsatt tid og husker at han kom til stedet akkurat kl. 2000.
...
[Rigmor Johnsen] kom med en gang i ett av vinduene, hvoretter Rigmor kom ut like etter og v. kan tenke seg at klokken da var 2−3 min. over 2000. ... De bestemte straks at de skulle gå på en eller annen restaurant hvoretter de spaserte i vanlig gangfart på høyre fortau i Skipper gt. mot Tollbugt., svingte i denne til venstre hvor de gikk på venstre fortau og

---

[543] Dok. 6 s. 3, Mappe I s. 99−100.

[544] Dok. 18 s. 58, Mappe I s. 196−198.

gikk inn på restaurant "Signalen" som ligger på hjørnet av Tollbugt. og Kirke gt. eller Tollbu gt. og Akers gt.
…
De kom til rest. Signalen ca. 2010 hvor de satte seg ved ett 3-mannsbord innerst i lokalet. De tok av seg yttertøyet og hengte det på en knagg like ved bordet.
…
De bestilte og drakk to glass juleøl, dvs. 1 glass på hver. … V. og Rigmor betalte hver for seg.
…
De satt på rest. Signalen ca. 1 time og v. antar at [de] gikk derfra ca. 2110. De gikk så videre opp Akers gt. i retning mot Karl Johans gt. De stakk innom rest. Tonny og kom til garderoben der, men ble der nektet adgang av mannen i garderoben med den begrunnelse at en måtte være 21 år for å komme inn. De gikk så ut igjen og bort til Karl Johans gt. Hvoretter de gikk på dettes høyre fortau ned til rest. Scandinavie hvor de gikk inn. De kom til denne rest. ca. 2145. De gikk gjennom hele restauranten og satte seg ved et bord oppe på et platå helt innerst i lokalet. … Der bestilte og de drakk de ½ liter juleøl hver og som v. betalte alt sammen, men han husker ikke hvor stor regningen var. … De hengte av seg tøyet i garderoben på Scandinavie. Kl. ca. 2220 forlot de Scandinavie og gikk da ned til Østbanen hvor v. skulle ta trikk hjem."

Rapportskriveren, politibetjent Arne Amundsen, har gjort følgende påtegning på avhøret:

"V.'s armbåndsur ble kontrollert og dette gikk riktig den 17.12.d.å. V. hevdet at han ikke hadde flytt[et] klokken sin siden den 6.12. og det var sitt armbåndsur han hadde sett på kvelden den 6.12. og på grunnlag av dette har han referert til de bestemte klokkeslett".

Svein Erik Johansen avga også forklaring under den rettslige forundersøkelsen 21. februar 1958:[545]

"Den aftenen Rigmor ble myrdet, hentet han henne ca. kl. 19.30, og de gikk da rett til restaurant Signalen, hvor de drakk hvert sitt glass øl. Han husker ikke nå hva slags øl det var, men mener at når han har forklart juleøl til politiet, er det riktig. Derfra gikk de til restaurant "Tony", hvor de prøvde å komme inn, men ikke fikk adgang, og de gikk da til restaurant

---

[545] Dok. 45 s.19−21, Mappe II s. 192−194.

"Scandinavie", hvor de kom inn og igjen drakk hver sin juleøl. Om det var halvlitere eller glass husker han ikke bestemt."

Det er klart etter disse tre forklaringene at Rigmor Johnsen drakk juleøl om kvelden fredag 6. desember og at hun drakk opp det hun kjøpte.

Det er noen uklarheter som gjelder følgende forhold:

- Det er uklart om Rigmor Johnsen drakk to *"glass"* (ett glass = 1/3 liter) juleøl, om hun først drakk ett glass og deretter en halvliter eller om det var omvendt.
- Det er uklart nøyaktig innenfor hvilke tidsrom konsumet fant sted, idet Svein Erik Johansen forklarte at han hentet Rigmor Johnsen hhv. kl. 19.30 og kl. 20.00 i Skippergata 6b.
- Vi vet heller ikke nøyaktig når de kom til og gikk fra de to restaurantene og hvor fort de drakk ølet.

Betydningen av disse uklarheter kommer vi tilbake til i punkt 3.2.4 nedenfor.

3.2.3 Forholdet mellom alkoholinntak, blodalkoholkonsentrasjon og drapstidspunkt

Juleølet hadde den gang (som i dag) et alkoholinnhold på 6,5 pluss/minus 0,3 prosent (volumprosent). Dette fremgår av brev til professor Per Holck fra Ringnes av 12. juni 2003.[546]

Rigmor Johnsen var 16 år. Hun veide 55 kg. og var 158,5 cm høy.[547]

Under gjenopptakelsessaken 1997−2001 avga Statens rettstoksikologiske institutt ved lege Henning Mørland en sakkyndig uttalelse av 19. mars 1998 om *"hvilke blodalkoholkonsentrasjoner som kunne oppnås etter et gitt alkoholinntak"*. Uttalelsen ble supplert av tilleggsuttalelser av 17. april 1998 og 23. april 1998.[548]

---

[546] Dokumentutdrag Bind IV s. 302.

[547] Obduksjonsrapporten av 10. desember 1957, dok. 19 s. 2, Mappe I s. 243.

[548] Uttalelsene er inntatt i Dokumentutdrag Bind IV s. 95 og s. 99.

Uttalelsene er basert på at vedkommende er kvinne, 16 år gammel, 158 cm høy og med kroppsvekt 55 kg. Det er lagt til grunn at det juleølet Rigmor Johnsen drakk hadde et alkoholinnhold på 6 %. Mørland drøfter problemstillingen i forhold til ulike forutsetninger med hensyn til inntak av øl.

Under forutsetning av at Rigmor Johnsen drakk 0,33 liter juleøl i tidsrommet ca. kl. 20.30–21.30 og en halvliter juleøl i tidsrommet ca. kl. 21.50–22.20, til sammen 0,83 liter juleøl, kommer Mørland fram til følgende beregninger av mest sannsynlig promille (våre uthevelser):[549]

"1. Blodalkoholkonsentrasjon kl. 2230.
Det kan beregnes at blodalkoholkonsentrasjonen ved dette tidspunkt kan ha vært i området fra ca. 0,2 til ca. 1,1 promille, med ca. 0,8 promille[550] *som den mest sannsynlige verdi.*

2. Blodalkoholkonsentrasjon ca. kl. 2330.
Det kan beregnes at blodalkoholkonsentrasjonen ved dette tidspunkt kan ha vært i området fra ca. 0,2 til ca. 1,1 promille, med ca. 0,75 promille som den mest sannsynlige verdi.

3. Blodalkoholkonsentrasjon ca. kl. 0030.
Det kan beregnes at blodalkoholkonsentrasjonen ved dette tidspunkt kan ha vært i området fra nær eller lik 0 til ca. 1,0 promille, med ca. 0,6 promille som den mest sannsynlige verdi.

4. Blodalkoholkonsentrasjon ca. kl. 0100.
Det kan beregnes at blodalkoholkonsentrasjonen ved dette tidspunkt kan ha vært i området fra nær eller lik 0 til ca. 1,0 promille, med ca. 0,55 promille som den mest sannsynlige verdi."

Om grunnlaget for beregningene, skrev Mørland (vår uthevelse):

"I beregningene ovenfor fremkommer anslagene av de mest sannsynlige promilleverdiene ved å ta utgangspunkt i gjennomsnittlige parametere med hensyn til fordeling, absorpsjon og forbrenning av alkohol. Imidlertid er det kjent at det kan forekomme variasjoner fra person til person, hvilket fremgår av de gitte spredningsområdene for

---

[549] Mørlands uttalelse av 19. mars 1998. Dokumentutdrag Bind IV s. 91.

[550] I tilleggsuttalelsen av 17. april 1998 justert til 0,70 promille.

blodalkoholkonsentrasjonen. De mest ekstreme minimums- og maksimumsverdiene fremkommer ved anvendelse av ekstreme variable med hensyn til alkoholomsetning. Muligheten for slik alkoholomsetning vil på generelt grunnlag anses som mindre sannsynlig. I en normalbefolkning vil det antas at de fleste personer ville oppnå en blodalkoholkonsentrasjon i nærheten av de verdier som er angitt som de mest sannsynlige."

Fra Mørlands tilleggsuttalelse av 23. april 1998 gjengir vi beregningen basert på inntak av 2 glass juleøl fra kl. 20.30:[551]

"VII. Inntak av 2 glass juleøl, fra kl. 20.30.
Det er lagt til grunn inntak av juleøl med 6 % alkohol; et glass á 0,33 liter ca kl. 2030−2130, samt et glass á 0,33 liter ca kl. 2150−2220. Følgende estimater kan da gis:

"Tidspunkt	*Mest sannsynlige verdi*	*Spredningsområde*
kl. 2230	*0,55 promille*	*0,2−0,95 promille*
kl. 2330	*0,50 promille*	*0,2−0,85 promille*
kl. 0030	*0,35 promille*	*0 – 0,75 promille*
kl. 0100	*0,30 promille*	*0 – 0,7 promille*
kl. 0115	*0,25 promille*	*0 – 0,65 promille"*

Politiets drapsteori bygger på at senest mulige drapstidspunkt er ca. kl. 23.30. Mest sannsynlig alkoholkonsentrasjon, ut fra Mørlands beregninger, er på dette tidspunkt 0,75 promille hvis hun hadde drukket 0,83 liter juleøl og 0,50 promille hvis hun hadde drukket 0,66 liter juleøl, dvs. hhv. mer enn 3 og 2 ganger høyere promille enn den målte promillen i Rigmor Johnsens blod, som var 0,20.

Basert på Mørlands beregninger må en minimumskonklusjon bli:

Det er mer sannsynlig at drapstidspunktet er senere enn seneste tidspunkt ifølge drapsteorien (ca. kl. 23.30) enn at det ligger innenfor drapsteoriens tidsintervall (ca. kl. 23.00–ca. kl. 23.30).

Høyesteretts kjæremålsutvalg tok i 2001, i likhet med Borgarting lagmannsrett i 2000, ikke hensyn til beregningen (se punkt 4 nedenfor).

---

[551] Dokumentutdrag Bind IV s. 99.

Professor Ståle Eskeland og professor Per Holck tok derfor initiativ til følgende forsøk, som ble gjennomført 15. juni 2003:[552]

En kvinne, 28 år gammel, vekt 53 kilo, 157 cm., ikke gravid, drakk to flasker (2 ganger 0,33 liter, tilsvarende to "glass") Ringnes Gold øl med alkoholinnhold 6,5 volumprosent. Kvinnen drakk den første flasken i tidsrommet kl. 19.45 – 21.00 og den andre flasken i tidsrommet kl. 21.30 – 22.15.[553] Eskeland og Holck valgte det minste kvantum øl som Rigmor Johnsen etter Svein Erik Johansens forklaringer hadde drukket kvelden før hun ble drept. De valgte også tidsrom for drikkingen som var de tidligste Svein Erik Johansen hadde oppgitt i sine forklaringer. Begge valg innebærer at måleverdiene (promillen) i forsøkspersonens blod vil tilsvare den minste promillen som Rigmor Johnsen kunne ha hatt på drapstidspunktet.

Det ble tatt tre blodprøver. Første blodprøve ble tatt umiddelbart før drikkingen startet kl. 19.45. Andre blodprøve ble tatt etter at begge flaskene var drukket opp, kl. 23.30. Tredje blodprøve ble tatt kl. 01.30.

Den første blodprøven ble tatt for å kontrollere at forsøkspersonen ikke hadde alkohol i blodet da forsøket startet. Den andre blodprøven ble tatt kl. 23.30, som er det senest mulige drapstidspunkt ifølge drapsteorien. Den tredje blodprøven ble tatt kl. 01.30, da vi helt sikkert vet at Rigmor Johnsen var død.[554]

Blodprøvene ble deretter analysert av Folkehelseinstituttet, avdeling for rettstoksikologi og rusmiddelforskning. Folkehelseinstituttet var ikke gjort kjent med hvilke prøver som var blitt tatt under hvilke forutsetninger.

Resultatene fremgår av følgende tabell:[555]

---

[552] Dokumentasjon for forsøket er inntatt som bilag 2 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004 (tre dokumenter).

[553] Forsøket ble gjennomført på dagtid, men vi stilte klokken fram for å kunne sammenligne med de virkelige tidspunkter på døgnet i 1957.

[554] Brannvesenet ankom Skippergata 6b kl.0130 og fant da Rigmor Johnsen død i kjelleren. Rapport fra politiførstebetjent Gunnar Hernholm av 13. desember 1957, Dok. 25, Mappe I s. 329−330.

[555] Sammenstilling av svarene fra Folkehelseinstituttet, inntatt i bilag 2 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

Tidspunkt	kl. 19.45	kl. 23.30	kl. 01.30
Promille	0,00	0,43	0,14

Det fremgår at kl. 23.30 hadde forsøkspersonen en alkoholkonsentrasjon i blodet som var mer enn dobbelt så stor (0,43 promille) som det som ble målt i blodet til Rigmor Johnsen (0,20 promille).

Kl. 01.30 var alkoholkonsentrasjonen 0,14 promille. Hvis vi forutsetter, noe som er realistisk, at forsøkspersonen forbrant 0,15 promille pr. time, hadde hun kl. 01.00 en alkoholkonsentrasjon i blodet på 0,21 (0,14 + 0,07), altså temmelig nøyaktig den promille som ble målt i blodet til Rigmor Johnsen.

Forsøket viste altså i hovedsak det samme som Mørland beregnet seg fram til på generelt grunnlag: Det er mer sannsynlig at drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30 enn at det ligger innenfor drapsteoriens mulige tidsintervall (ca. kl. 23.00–ca. kl. 23.30).

På dette grunnlag gjorde advokat Moss skriftlig henvendelse til Folkehelseinstituttet, med anmodning om å foreta nye generelle beregninger av sammenhengen mellom alkoholinntak og blodalkohol-konsentrasjon på ulike tidspunkter, samt å vurdere resultatet av Eskelands og Holcks forsøk.

Folkehelseinstituttet, ved avdelingsdirektør dr. philos. Trygve Normann, Divisjon for rettstoksikologi og rusmiddelforskning, ga uttalelse 25. november 2003.[556]

Vi nøyer oss her med å gjengi Normanns tabell for beregninger basert på inntak av 0,33 glass juleøl fra hhv. kl. 19.45 og kl. 21.50, scenarie 1 B:

”B.1 Ett glass juleøl fra hhv. kl. 19.45 og 21.50
Den sakkyndige har lagt til grunn at fornærmede drakk ett glass a 0,33 liter juleøl fra hhv. kl. 19.45 og kl. 21.50.

[556] Uttalelsen er inntatt i bilag 2 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

Beregningstidspunkt	*Alkoholkonsentrasjon i blodet (promille)*	
	Mest sannsynlig	*Spredningsområde*
Kl. 23.00	*0,6*	*0,1 – 1,0*
Kl. 23.30	*0,5*	*0,0 – 0,9*
Kl. 24.00	*0,4*	*0,0 – 0,9*
Kl. 00.30	*0,3*	*0,0 – 0,8*
Kl. 01.00	*0,3*	*0,0 – 0,8*
Kl. 01.30	*0,2*	*0,0 – 0,7"*

Normanns generelle beregninger ga i hovedsak samme resultat som de generelle beregninger som Mørland hadde gjort i 1998. Kl. 23.30, som er seneste drapstidspunkt ifølge drapsteorien, vil mest sannsynlige promille være mer enn dobbelt så høy (0,5) som den målte promillen i Rigmor Johnsens blod (0,20), Normann skriver:

"Når man tar hensyn til at dr. Henning Mørland har lagt til grunn at det juleølet som ble drukket hadde en alkoholkonsentrasjon på 6,0 volumprosent[557]*, passer de tidligere beregningene godt overens med de beregninger som er gjort ovenfor"* (s. 5).

Om Holcks og Eskelands forsøk skriver Normann:

"Analyseresultatet av de to blodprøvene som ble tatt av forsøkspersonen på tidspunktene svarende til kl. 23.30 og 01.30 stemmer godt overens med den beregnede mest sannsynlige blodalkoholkonsentrasjonen som fornærmede iht. scenarie B1 ville ha hatt kl. 23.30 og kl. 01.30 dersom hun levde fram til kl. 01.30 ... den aktuelle natten" (s. 5).

Normanns beregninger og Holcks og Eskelands forsøk ble forelagt Den rettsmedisinske kommisjon, som har avgitt to uttalelser av hhv. 2. januar og 11. februar 2004. Kommisjonen kommenterte ikke Eskelands og Holcks forsøk. Kommisjonen hadde ikke innvendinger mot beregningene foretatt av Normann og Mørland: [558]

"Kommisjonen har ingen vesentlige bemerkninger til de beregninger sakkyndige Normann har foretatt – og som er i samsvar med tilsvarende beregninger utført av lege Mørland."

---

[557] Normanns beregninger forutsatte en alkoholvolumprosent på 6,5 pluss/minus 0,3 (uttalelsen s. 2).

[558] Uttalelse av 2. januar 2004, inntatt i bilag 3 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

Derimot hadde kommisjonen visse innvendinger mot de konklusjoner Normann hadde trukket av beregningene med hensyn til betydningen for mulig beregning av drapstidspunktet.[559] Disse har vi kommentert i gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004. Vi gjengir derfor bare kort kommisjonens innvendinger og våre synspunkter på dem:

Beregning av alkoholpromille på et bestemt tidspunkt på grunnlag av tidligere drukket mengde alkohol er standard prosedyre i promille-kjøringssaker.[560]

Poenget med beregningene i forhold til dommen i Torgersen-saken er ikke å få *"fastslått dødstidspunktet",* slik Den rettsmedisinske kommisjon feilaktig synes å gå ut fra. Poenget er å vise at den målte promille på 0,20 sammenholdt med hva Rigmor Johnsen hadde drukket før hun ble drept, viser at det er mer sannsynlig at hun ble drept senere enn ca. kl. 23.30 enn tidligere enn ca. kl. 23.30. Dette er altså en konklusjon som sakkyndige ved Folkehelseinstituttet har kommet til to ganger og som Den rettsmedisinske kommisjon har godkjent.

Torgersen har krav på at denne konklusjonen blir lagt til grunn ved bevisvurderingen. Noe annet ville jo innebære at man bygde på alternativer som er mindre sannsynlige.

Når det gjelder Den rettsmedisinske kommisjons anførsel om den *"usikkerhet som synes å råde med hensyn til alkoholinntaket"*[561] vil vi for det første bemerke at dette ikke er riktig, se punkt 3.2.4 bokstav d nedenfor. For det annet gjelder ett av scenariene i den sakkyndige Normanns uttalelse[562] drikking av én halvliter juleøl fra kl. 22.50 drapskvelden, hvilket er vesentlig mindre enn det kvantum Svein Erik Johansen forklarte at Rigmor Johnsen hadde drukket. Selv under denne − urealistiske − forutsetning fremkommer en beregnet promille på 0,50, eller mer enn det dobbelte av den målte alkoholpromille hos Rigmor Johnsen, som var 0,20.

---

[559] Uttalelsen av 11. februar 2004, bilag 5 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

[560] Se for eksempel Rt. 1966 s. 1437 og Rt. 1982 s. 566.

[561] S.st. s. 2.

[562] Scenarie D. Bilag 2 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004 s. 5.

Alle forstår uten videre at man kan øke den inntatte alkoholmengden til man når et punkt hvor inntaket er så stort at den drepte måtte hatt en høyere målt promille enn 0,20 ca. kl. 23.30. De sakkyndige beregningene gir tallmessig uttrykk for denne erfaringen: Alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod viser at det er mer sannsynlig at drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30 enn i tidsintervallet ca. kl. 23.00–23.30.

Den rettsmedisinske kommisjon kritiserer de sakkyndige utredningene ved å hevde at de sakkyndige mener at beregningen viser at hun døde *"kl. 01.30 eller senere"*,[563] dvs. etter at hun ble funnet død. Verken de sakkyndige eller vi har påstått at beregningen viser en slik absurditet. Vi gjentar: Beregningen viser at hun mest sannsynlig ikke døde senest kl. 23.30, men atskillig senere. Det er det som er poenget i gjenopptakelses-saken, ikke det nøyaktige tidspunktet da hun ble drept.

Konsekvensen av de sakkyndiges utredninger, at drapstidspunktet må flyttes, synes kommisjonen ikke å ha evne eller vilje til å trekke i Torgersen-saken, til tross for at kommisjonen rutinemessig godtar den helt tilsvarende beregningsmetoden og konsekvensen av den i promillesaker. Vi stiller oss uforstående til dette.

Ovenstående om alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod kan oppsummeres:

Beregninger på grunnlag av opplysninger om hva Rigmor Johnsen hadde drukket kort tid før hun ble drept sammenholdt med hennes målte alkoholkonsentrasjon etter at hun var død, viser at det er mer sannsynlig at drapstidspunktet er senere enn kl. 23.30 enn tidligere enn kl. 23.30. Dette har Den rettsmedisinske kommisjon godtatt, og Torgersen har krav på at det blir lagt til grunn i gjenopptakelsessaken.

---

[563] Uttalelsen av 11. februar 2004 s. 1, bilag 5 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

3.2.4 Usikkerhetsfaktorer med hensyn til beregningene av alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod

a. Problemstilling

Det er selvinnlysende at gyldigheten av det vi mener følger av beregningene som vi har gjennomgått ovenfor står og faller med forutsetningene som beregningene bygger på. I dette avsnittet skal vi vise at forutsetningene er rimelig sikre, i hvert fall så sikre at det ikke er noen tvil om at de må og skal legges til grunn i saken.

b. Promille som mål for alkoholkonstrasjon i blodet

Vi må spørre om måleresultatet i 1957 – 0,20 promille – bare var relatert til alkohol som Rigmor Johnsen hadde drukket eller om det kan skyldes andre stoffer i blodet som ikke er relatert til alkoholinntaket. Det fremgår av professor Mollands brev av 23. desember 1957 at blodet ble analysert to ganger med 24 timers mellomrom for å sjekke hvorvidt promilleverdien ved første måling kunne skyldes forråtnelsesprosesser i blod hos døde personer. Promilleverdien var den samme ved begge målinger.[564] Vi kan derfor legge til grunn som sikkert at måleresultatet ikke skyldtes forråtnelsesprosesser.

I sin tilleggsuttalelse av 17. april 1998 sier Mørland:[565]

"Målingene (Mollands målinger, vår tilføyelse*) ble høyst sannsynlig utført med Widmarks metode.* [566] *Det er lite trolig at det ble benyttet to uavhengige analysemetoder som i dag. Widmarks metode er noe uspesifikk, og faren for at det skulle fremkomme en høyere verdi vil anses større enn det motsatte.*

Med *"noe uspesifikk"* sikter Mørland til at Widmarks metode ikke skilte fullstendig mellom alkohol og enkelte andre nedbrytbare stoffer som kan forekomme i blodet. Teoretisk kunne andre nedbrytbare stoffer ha

---

[564] Vedlegg til obduksjonsrapporten, dok. 19, Mappe I s. 252.

[565] Dokumentutdrag Bind IV s. 95.

[566] Ifølge Blodalkoholutvalgets innstilling s. 20 var Widmarks metode enerådende fram til midten av 1960-tallet. Vi kan altså være sikre på at det var denne metoden som ble brukt ved analysen av Rigmor Johnsens blod. Se neste note.

oppstått ved forråtnelsesprosesser i blodet hos Rigmor Johnsen. Denne feilkilden er eliminert ved at det ble foretatt to målinger med 24 timers mellomrom som begge viste 0,20 promille.

Andre mulige feilkilder knyttet til nedbrytbare stoffer i blod, er beskrevet i Blodalkoholutvalgets innstilling fra 1971.[567] Konkret nevnes anestesimidlene eter, kloroform og paraldehyd.[568] Ingen av disse er aktuelle i forhold til Rigmor Johnsen. Utvalget nevner også at aceton er en stoffskifteforbindelse som kan opphopes i blodet hos mennesker med sukkersyke.[569] Vi legger til grunn at Rigmor Johnsen ikke hadde sukkersyke, og at derfor heller ikke denne mulige feilkilden er aktuell.

Herav følger:

Måleresultatet 0,20 promille i Rigmor Johnsens blod var ikke påvirket av andre organiske stoffer enn alkohol.

c. Målingens nøyaktighet

Et annet spørsmål er hvor nøyaktig metoden er, med andre ord om måleresultatet ved bruk av Widmarks metode er uttrykk for den reelle alkoholkonsentrasjonen i blodet. Utvalget uttalte at metoder som brukes for å bestemme alkoholinnhold i blod må ha en *"høy grad av nøyaktighet"* og at Widmarks metode tilfredsstiller dette krav:[570]

"Analysemetoden (Widmarks metode, vår tilføyelse) *viser en tilfredsstillende grad av presisjon når det gjelder den totale mengde reduserende forbindelser."*

Utvalget foretar så en sammenligning med hensyn til nøyaktighet mellom Widmarks metode og den såkalte ADH-metoden, som brukes i dag. Utvalget skriver: [571]

---

[567] Innstilling om blodalkoholanalyser avgitt til Sosialdepartementet 11. januar 1971.

[568] S. st. s. 51.

[569] S. st. s. 52.

[570] S. st. s. 51.

[571] ADH står for alkoholdehydrogenase. ADH-metoden innebærer at alkoholinnholdet i blodet bestemmes ved en enzymbasert optisk test.

”Etter ethanol-inntak er ... blodalkoholverdiene bestemt ved ADH-metoden ikke signifikant forskjellige fra verdiene oppnådd ved Widmarks metode. Med ADH-metoden har man ved gjentatte analyser av samme prøve funnet liten spredning. Videre har man ved analyse av prøver med kjent innhold av ethanol funnet verdier som ligger nær opp til den virkelige verdi.”

Herav følger:

Den reelle alkoholkonsentrasjon i Rigmor Johnsens blod på drapstidspunktet var 0,20 promille.

d. Rigmor Johnsens alkoholinntak

Som redegjort for ovenfor i punkt 3.2.2 ovenfor er det uklart om Rigmor Johnsen drakk til sammen 0,83 liter (0,50 liter + 0,33 liter) eller 0,66 liter (0,33 liter + 0, 33 liter) juleøl. Rekkefølgen og de nøyaktige tidsperioder hun drakk er heller ikke helt sikre.

Disse uklarheter spiller ingen rolle i relasjon til alkoholkonsentrasjonens betydning for bestemmelsen av drapstidspunktet. For selv om man baserer seg på forutsetningen om laveste alkoholkonsum (0,66 liter) og tidligst mulige tidspunkter innenfor hvilke drikkingen fant sted, ville Rigmor Johnsen på det seneste drapstidspunktet ifølge drapsteorien mest sannsynlig ha hatt en vesentlig høyere (minst dobbelt så høy), alkoholkonsentrasjon i blodet enn hun faktisk hadde, se punkt 3.2.3 ovenfor.

Vi tilføyer at det ikke er noen grunn til å tro at ikke Svein Erik Johansen forklarte seg sant om hvor mye Rigmor Johnsen hadde drukket denne kvelden. Han hadde ikke noen grunn til ikke å fortelle det han husket. I den forbindelse er det et poeng at han ble avhørt første gang lørdag den 7. desember kl. 05.30, bare ca. syv timer etter at de hadde forlatt hverandre på trikkeholdeplassen ved daværende Østbanen.

e. Ølets alkoholinnhold

Mørlands beregninger er foretatt ut fra en forutsetning om at juleøl i 1957 hadde et alkoholinnhold på 6,0 prosent og at det ølet som ble brukt i Eskelands og Holcks forsøk hadde et alkoholinnhold på 6,5 prosent. Juleølet hadde i 1957−58 et alkoholinnhold på 6,5 pluss/minus 0,3 prosent. Disse små forskjeller gir ingen utslag av betydning på beregninger eller måleresultater.

f. Betydningen av Eskeland og Holcks forsøk

Resultatet av Eskeland og Holcks forsøk, som stemte godt med de generelle beregningene foretatt av Mørland og Normann, kan bero på en tilfeldighet, i den forstand at det samme forsøk gjennomført med en annen forsøksperson under de samme forsøksbetingelser, kunne ha gitt et noe annet resultat. Det er kjent at forbrenning av alkohol kan variere noe fra person til person. Resultatet av Eskeland og Holcks forsøk kan derfor ikke tillegges noen selvstendig vekt. Det er jo nettopp derfor Mørland og Normann har beregnet både *"mest sannsynlig"* alkoholkonsentrasjon i blodet og mulige spredningsområder under ulike forutsetninger.

3.2.5 Oppsummering og konklusjon om alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod. Status 2005

Beregningene foretatt av Mørland og Normann, som er godkjent av Den rettsmedisinske kommisjon, viser at det er mer sannsynlig at drapstidspunktet er senere enn kl. 23.30 enn tidligere enn kl. 23.30.
Disse beregninger hviler, som det er redegjort for ovenfor, på solide, alminnelig anerkjente, forutsetninger som selvsagt skal legges til grunn.

Konklusjon:

Alkoholinnholdet i Rigmor Johnsens blod trekker i retning av at drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30.

3.3 Dødsflekker, dødsstivhet og temperatur

3.3.1 Problemstillinger

Professor dr. med. Georg Waaler, Rettsmedisinsk institutt, ankom Skippergata 6b kl. 02.30 lørdag den 7. desember 1957.[572] Lørdag formiddag obduserte Waaler liket sammen med prosektor Jon Lundevall. Deres obduksjonsrapport av 10. desember 1957 gir noen opplysninger om dødsflekker, dødsstivhet og likets temperatur.

Ved brev av 10. februar 2004 anmodet professor Ståle Eskeland og professor Per Holck om at professor dr. med. Torleiv Ole Rognum, Rettsmedisinsk institutt, vurderte om det forelå rettsmedisinske opplysninger som kunne kaste lys over drapstidspunktet.[573] Rognum svarte ved brev av 21. september 2004, i det følgende omtalt som *Rognums sakkyndighetsuttalelse*.[574] Rognum sendte samtidig kopi av sin uttalelse til Den rettsmedisinske kommisjon. Kommisjonen avga uttalelse 8. november 2004, slik:[575]

"Den rettsmedisinske kommisjon, Alminnelig gruppe, har behandlet denne sakkyndighetsrapporten uten at man har funnet grunnlag for vesentlige bemerkninger."

Problemstillingen i dette punktet er om det vi vet om likets dødsflekker, dødsstivhet og temperatur kan kaste lys over drapstidspunktet.

3.3.2 Dødsflekker

I det øyeblikk en person er død, vil det stillestående blodet, på grunn av tyngdekraften, synke mot de lavestliggende deler av kroppen. På et lik som ligger i vannrett stilling, med ansiktet og forsiden vendt oppover slik Rigmor Johnsen gjorde, vil blodet synke ned til baksiden av kroppen og ut i de blodårene som ligger ytterst i huden. Etter noen tid vil blodet forårsake at huden får en mørkere blålig farge på de deler av kroppen som ikke berører underlaget. Dette kalles *dødsflekker*.

---

[572] Obduksjonsrapporten av 12. desember 1958 s. 2: "Ved åstedsundersøkelsen kl. 2.30 …". Dok. 19 s. 2, Mappe I s. 243.

[573] Dokumentutdrag Bind IV s. 388.

[574] Dokumentutdrag Bind IV s. 395.

[575] Dokumentutdrag Bind IV s. 406.

Professor dr. med. Georg Waaler foretok *"åstedsundersøkelse"* tidligst kl. 02.30 og utover.[576] Ifølge politiets drapsteori hadde Rigmor Johnsen da vært død i minimum tre timer (fra senest ca. kl. 23.30 kvelden før).

Nøyaktig hvilken undersøkelse Waaler foretok av liket på åstedet vet vi heller ikke, men noe fremgår av obduksjonsrapporten.[577] Obduksjonen ble foretatt lørdag 7. desember om formiddagen fra ca. kl. 09.30 og utover[578] av Waaler og prosektor Jon Lundevall. Det står i obduksjonsrapporten:[579]

"Ved åstedsbefaring ved en av oss (G.W.) ble det funnet at liket lå på ryggen med lett bøyde knær, med armene langs kroppen, med høyre hånd på underlivet og med venstre hånd bak hoftene. ... I bakhodet kjentes et ca. 5 cm. langt sår" (s. 1).

Og videre (vår uthevelse):

"Det er kraftig dødsstivhet tilstede overalt. Ved åstedsundersøkelse kl. 2.30 manglet dødsstivhet i armer, fingre og hals, men var antydet i knærne. Det sees sparsomme lyst blåfiolette dødsflekker på baksiden av kropp og lemmer. Disse ble ikke observert på åstedet" (s. 2).

Av denne beskrivelsen fremgår klart at Waaler på åstedet ikke bare observerte liket visuelt slik det lå, men at han også undersøkte det aktivt ved å bevege det (dødsstivheten som manglet) og ved å bedømme temperatur på tildekkete og ubedekkete steder og ved å registrere såret i likets bakhode.

Når det står at dødsflekker på baksiden av kropp og lemmer som var til stede under obduksjonen ikke ble sett på åstedet, må det forstås slik at Waaler faktisk hadde sett etter dødsflekker, men at han ikke så noen. Dette bygger vi på tre forhold:

---

[576] Obduksjonsrapporten av 10. desember 1957, dok. 19 s. 2, Mappe I s. 243.

[577] Tannlege Ferdinand Strøm ble oppringt av professor Georg Waaler kl. 09.00. Han ankom Rikshospitalet kl. 09.30. Da *"hadde man ventet med den rettslige likåpning"* (Strøms rapport til Oslo forhørsrett av 28. april 1958, dok. 52 s. 2, Mappe II s. 248).

[578] Tannlege Ferdinand Strøm ble oppringt av professor Georg Waaler kl. 09.00. Han ankom Rikshospitalet kl. 09.30. Da *"hadde man ventet med den rettslige likåpning"* (Strøms rapport til Oslo forhørsrett av 28. april 1958, dok. 52 s. 2, Mappe II s. 248).

[579] Dok. 19 s. 1−2, Mappe I s. 242−243.

- Det står: *"Disse* (vår uthevelse) *ble ikke observert på åstedet."* Den mest nærliggende språklige forståelse av dette utsagnet er at de dødsflekker som ble sett under obduksjonen ikke var til stede på åstedet.
- Beskrivelsen ellers viser at Waaler aktivt undersøkte liket. Det har formodningen mot seg at han ikke da også skulle se etter forhold på baksiden av liket. Hans utsagn om at han kjente et 5 cm. langt sår i bakhodet (som ikke kan ha vært synlig slik liket lå), viser at han også undersøkte baksiden av hodet. Det er rimelig å tro at han også undersøkte baksiden av liket for øvrig.
- Waaler var en erfaren rettsmedisiner. Det er rutine i en drapssak å se etter og eventuelt beskrive dødsflekker. Dødsflekkene vil alltid – hvis de er oppstått − befinne seg på de kroppsdeler som er lengst nede, altså for Rigmor Johnsens vedkommende på hennes bakside. Waaler har derfor sett etter dødsflekker på baksiden.

Det må etter dette legges til grunn at det ikke fantes dødsflekker på liket da Waaler undersøkte liket på åstedet, tidligst kl. 02.30.

Spørsmålet er da om et menneske som skal ha vært død i minimum tre timer fra senest ca. kl. 23.30 til kl. 02.30 (ifølge drapsteorien) ville ha utviklet dødsflekker.

Om dette står det i Rognums sakkyndighetsuttalelse (uthevelse i original):

"Dødsflekkene kommer vanligvis til syne ½ til 3 timer etter døden (gjennomsnittlig etter 3 kvarter med spredning fra 1 kvarter til 3 timer (3).[580] *I begynnelsen er flekkene spredte og svakt farget men etter noen timer flyter de sammen til større flater og kan bli mørkere* (s. 4).

…

dødsflekker er lite egnet til å fastlå eksakt dødstidspunkt. Dersom man imidlertid benytter Mallachs angivelser (3) skulle døden ha inntruffet mindre enn 3 timer før Waaler undersøkte avdøde på åstedet, dvs. etter kl. 23.30" (s. 5).

Ifølge Rognums sakkyndighetsuttalelse kan altså manglende dødsflekker bety at drapet er utført senere enn ca. kl. 23.30, men også tidligere enn kl. 23.30. Vi tolker ham imidlertid slik at fraværet av dødsflekker tilsier at

---

[580] Rognum viser her til Mallach H. Zur Frage der Todeszitbestimung. Berlin med 1964; 18: 577−582.

det er mer sannsynlig at drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30 enn at det er tidligere enn ca. kl. 23.30.

Herav følger:

Fraværet av dødsflekker trekker i retning av at drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30.

3.3.3 Dødsstivhet

Umiddelbart etter døden inntreffer en total avslapning av muskulaturen. Etter en tid blir liket gradvis helt stivt. Stivheten kalles *dødsstivhet*.

I obduksjonsrapporten – obduksjonen ble utført lørdag formiddag − står det:[581]

"Det er kraftig dødsstivhet tilstede overalt. Ved åstedsundersøkelse kl. 2.30 manglet dødsstivhet i armer, fingre og hals, men var antydet i knærne."

I Rognums sakkyndighetsuttalelse står det:

"Dødsstivheten begynner vanligvis 2−5 timer etter døden og utvikles gradvis deretter.
…
Hvor tidlig dødsstivheten inntreffer er avhengig av omgivelsestemperaturen idet hastigheten til alle biologiske prosesser øker med økende temperatur.
…
Dødsstivheten blir ofte først synlig i små muskelgrupper og ytrer seg ved stivhet i kjeveleddet, ansiktsmuskulatur i nakken, håndledd, ankler og til slutt knær, albuer, hofteledd.
…
Faktorer som påvirker dødsstivhetens inntreden er fremfor alt omgivelsestemperaturen. Rask avkjøling av et lik forsinker så vel dødsstivhetens inntreden som dens opphør" (s. 4−5).

---

[581] Dok. 19 s. 2, Mappe I s. 243.

Rognum refererer Bernhard Knights[582] *"sjekkliste for vurdering av dødstidspunkt ut i fra det man kan kjenne med hendene"*, for *"gjennomsnittstemperaturer"*(s. 5), hvor de to første punktene har interesse:

- Hvis kroppen føles varm og er myk, har døden inntruffet nyligere enn tre timer.
- Hvis kroppen føles varm og er stiv, har døden inntruffet for mellom 3 til 8 timer siden.

Rognum sier at det faktum at omgivelsestemperaturen var 5−6 grader, som er lavere enn den temperaturen Knights sjekkliste er basert på samtidig som dødsstivhet ifølge obduksjonsrapproten var *"antydet i knærne" "trekker i retning av at døden har inntruffet tidligere enn 3 timer før åstedsundersøkelsen"* (s. 5).

…

"Det at brannskaden ... var lokalisert til bl.a. sete, lår og fot kan kanskje forklare at dødsstivheten hadde inntruffet i knærne, men ikke andre steder. Dersom varmen fra ulmebrannen har spilt en rolle, ville det bety at tiden mellom død og åstedsundersøkelse kan være mindre enn 3 timer, dvs. at døden kan ha inntruffet noe etter kl. 23.30" (s. 6).

Kommentar:

Rognum legger uten videre til grunn at det virkelig var dødsstivhet i knærne. Vi mener det er usikkert om dette var en riktig observasjon. Det står i obduksjonsrapporten at dødsstivheten var *"antydet"*. Benas tyngde og friksjon mot gulvet kan ha blitt feiltolket som en svak dødsstivhet. Det lå også en stor trebjelke under Rigmor Johnsens knær (figur 44) som kan ha vanskeliggjort undersøkelsen av mulig dødsstivhet.

---

[582] Knight B. Forensic Pathology sec ed. Arnold, London (1996).

Bildet er fjernet av hensyn til personvernet.

Figur 44. Rigmor Johnsen slik hun lå i kjelleren. Hodet lå mot den ene kjellerveggene, bena lå an mot motstående vegg (veggen ses ikke). Under knærne lå en kraftig bjelke. I bakgrunnen ses litt av bålmaterialet som delvis lå over Rigmor Johnsen. Det har åpenbart vært vanskelig å undersøke Rigmor Johnsen i kjelleren. (Politiets foto nr. 11 fra 1957−58.)

Rognum drøfter ikke at det bare var, ifølge obduksjonsrapporten, dødsstivhet i knærne men ikke i de små muskelgrupper (for eksempel fingre) tross for at dødsstivheten oftest først inntreffer i de små muskelgrupper. Rognum nøyer seg med å si:[583]

"At rekkefølgen for utviklingen av dødsstivhet ikke stemmer med den vanligste rekkefølgen, betyr ikke at observasjonen er gal. Alle varianter er mulige."

---

[583] Rognums sakkyndighetsuttalelse s. 5, Dokumentutdrag Bind IV s. 399.

Poenget er at siden observasjonen av dødsstivhet *"ikke stemmer med den vanligste rekkefølgen"*, gir det grunn til å tvile på om det faktisk var dødsstivhet i knærne. Rognum drøfter ikke hvilken betydning det bør ha for hans rettsmedisinske vurdering av drapstidspunktet.

Men selv om man legger til grunn at Waalers observasjon om dødsstivhet i knærne var riktig, er den altså ifølge Rognum forenlig med at døden kan ha inntruffet senere enn ca. kl. 23.30.

Herav følger:

Dødsstivhet knytter ikke Torgersen til drapet.

3.3.4 Temperatur

Det ble ikke foretatt temperaturmåling av liket.

I obduksjonsrapporten står det:[584]

"Liket var på åstedet noe avkjølet på de ubedekkete steder, men var varmt under klærne."

Rognums vurdering, hvor han forutsetter at omgivelsestemperaturen var 5−6 grader C., er meget kortfattet:

" ... avkjølingen av liket [vil] foregå raskere ved lav temperatur og følelsen av at liket var varmt under klærne kan sies å ... trekke i retning av at tiden mellom døden og åstedsundersøkelsen er mindre enn 3 timer"(s. 5−6).

<u>Kommentar</u>:

Rigmor Johnsen hadde ikke yttertøy på seg, brystene, øverste del av maven og underlivet var uten klær og hun hadde bare nylonstrømper på benene. Hun hadde støvletter på føttene. Vi viser til figur 44 like ovenfor.

Hvis en naken over- og underkropp utsettes for en temperatur på 5−6 grader C vil huden føles kald etter kort tid. Vi føler oss sikre på at Waaler

---

[584] Dok. 19 s. 2, Mappe I s. 243.

ikke ville ha brukt uttrykket *"noe avkjølet på de ubedekkete steder"* dersom Rigmor Johnsen hadde ligget død slik hun ble funnet i minst tre timer. Vi føler oss også sikre på at Waaler ikke da ville ha sagt at hun var *"varm"* under klærne. Den siste timen kan det heller ikke ha vært noen varmepåvirkning fra bålet, som bare var et ulmebål, som ble skjøvet bakover i forhold til liket da brannvesenet ankom ca. kl. 01.30 (se kapittel 13 punkt 3.3).

Herav følger:

Beskrivelsen av Rigmor Johnsens temperatur trekker sterkt i retning av at hun må ha blitt drept vesentlig senere enn ca. kl. 23.30, altså på et tidspunkt hvor Torgersen ikke kan være gjerningspersonen.

3.3.5 Oppsummering og konklusjon om dødsflekker, dødsstivhet og temperatur. Status 2005

Observasjonene vedrørende dødsflekker og dødsstivhet er utvilsomt forenlige med at Rigmor Johnsen er drept senere enn ca. kl. 23.30. Observasjonene tilsier at det er mer sannsynlig at hun ble drept senere enn ca. kl. 23.30 enn tidligere enn ca. kl. 23.30.

Beskrivelsen av likets temperatur ca. kl. 02.30 eller litt senere må tolkes slik at Rigmor Johnsen med stor grad av sannsynlighet må ha vært død vesentlig kortere tid enn ca. tre timer, dvs. at hun er drept vesentlig senere enn ca. kl. 23.30.

Konklusjon:

Det er mer sannsynlig at drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30 enn tidligere enn ca. kl. 23.30. Det er mest sannsynlig at drapstidspunktet er vesentlig senere enn ca. kl. 23.30.

Vi tilføyer:

Rognum har to konklusjoner i sin sakkyndighetsuttalelse:

"Konklusjon
Basert på den aktuelle obduksjonsberetningen, studier av litteratur samt egen erfaring, mener jeg at dødsfallet kan ha inntruffet ca 3 timer før

undersøkelsen foretatt av professor Georg Waaler, d.v.s. 6. desember 1957 ca. kl. 23.30.
Metodene som er benyttet for å estimere dødstidspunkter er upresise og døden kan ha inntruffet både noe før og noe etter kl. 23.30" (s. 6).

"Hovedkonklusjon:
Når det gjelder dødstidspunktet synes det rimelig å anta at dødstidspunktet har vært ca. 3 timer før professor Waaler undersøkte det på åstedet, d.v.s. 6. desember ca kl 23.30. Ut fra åstedsfunn og obduksjonsfunn kan det imidlertid ikke utelukkes at døden kan ha inntruffet litt etter kl. 23.30" (s. 7).

Rognums konklusjoner kan tolkes slik at det er mest sannsynlig at drapstidspunktet er ca. kl. 23.30. En slik tolkning er det imidlertid ikke grunnlag for i Rognums egne premisser. Vi tolker derfor hans konklusjoner slik at et drapstidspunkt ca. kl. 23.30 er forenlig med de observasjoner som er beskrevet i obduksjonsrapporten.

Det er uklart hva Rognum mener med at drapstidspunktet kan ha vært *"noe/litt etter"* kl. 23.30. Uansett er det klart at Rognums konklusjoner også er forenlig med at drapstidspunktet ikke er forenlig med politiets drapsteori.

3.4 Olga Eriksens observasjon i trappeavsatsen

Da politiet kom til Skippergata 6b ca. kl. 01.30 den 7. desember 1957, var det blod, avføring, del av Rigmor Johnsens truse og flere mynter på gulvet i trappeavsatsen som ledet ut til gårdsplassen, slik det fremgår av figur 35 og 36 i kapittel 15 punkt 5.1.

I politibetjent O. Haugens rapport av 6. februar 1958 står det:[585]

"På den før nevnte avsats nederst i trappehuset var det en del større og mindre blodflekker, slik som det framgår av risset mappe i 3 og fot. 5−6 og 7 i mappe 4. [586] *Midt på avsatsen, som var av betong, var det en større*

---

[585] Dok. 26 underbilag 5, Mappe I s. 350.

[586] Dok. 26 underbilag 5 s. 2, Mappe I s. 350.

ansamling, ca. 10 cm. x 15 cm. med avføring. Så vel avføringen som blodet var tråkket utover. ... Se fot. 5 i mappe 4."

Trappeavsatsen var 1,40 meter bred og 1,5 meter lang.

Av bildet som er tatt fra gårdsplassen mot trappeavsatsen (figur 13 i kapittel 7), fremgår at døren inn til trappeavsatsen slo innover og at den var høyrehengslet. Det fremgår også at det var en smal sidedør (som åpenbart normalt ikke ble åpnet) til venstre for døren. Dette betyr at den som gikk gjennom trappeavsatsen naturlig ville gå midt i trappeavsatsens lengderetning.

Problemstillingen er om blodet, avføringen, trusedelen og myntene som var i trappeavsatsen da brann- og politifolkene ankom kl. 01.30 er kommet dit senere enn ca. kl. 23.30. I så fall er også drapstidspunktet senere enn ca. kl. 23.30.

Både Olga Eriksen (49 år) og Emil Eriksen (65 år) sa i sine forklaringer til hhv. politiet og/eller under den rettslige forundersøkelsen at de kom til Skippergata 6b gjennom inngangen fra Skippergata ca. kl. 24.00.[587] Grunnen til at de kunne vite dette, var at Olga Eriksen hadde forlatt Skippergata 6b ca. kl. 23.00 for å vaske i melkebutikken i Skippergata 7. (Det var Olga Eriksen som observerte Rigmor Johnsen sammen med en mann stå for enden av trappen da hun forlot Skippergata 6b ca. kl. 23.00 for å gå til vaskejobben, se kapittel 18 punkt 3.)

Olga Eriksen og mannen kom direkte fra Skippergata 7 da de kom tilbake til Skippergata 6b, og Olga visste at vaskejobben erfaringsmessig tok ca. én time.[588] Tidspunktet ca. kl. 24.00 stemmer også med den tiden Emil Eriksen mener gikk med fra han så på klokken på hjørnet av Skippergata og Rådhusgata kl. 23.30 til han kom hjem sammen med Olga Eriksen.[589]

Da de kom til Skippergata 6b gikk Emil Eriksen direkte opp trappen til leiligheten i 2. etasje. Olga Eriksen gikk forbi begynnelsen av trappen, over trappeavsatsen og ut på gårdsplassen hvor hun tømte søppel. Hun gikk tilbake samme vei over trappeavsatsen og opp trappen til leiligheten. Hun gikk altså begge ganger over trappeavsatsen.

---

[587] Dok. 10 s. 9, Mappe I s. 115, dok. 45 s. 33−34, Mappe II s. 206−207.

[588] S. st.

[589] Dok. 45 s. 34, Mappe II 207 − 208.

Hun forklarte til politiet *"natt til 7. desember 1957",* dvs. kort tid etter at politiet var kommet til stedet (våre uthevelser):[590]

" ... da hun gikk sammen med sin mann fra forretningen i aften bar hun med seg en bøtte med avfall, som hun tømte i søplekassa i gården til Skippergata 6. ... Hun merket ikke noe spesielt da hun gikk inn i gården for å tømme søplebøtten, men festet seg ved at det var blod i gangen da hun kom tilbake for å fortsette opp i leiligheten. Hun nevnte også dette for mannen da hun kom opp."

Under den rettslige forundersøkelsen sa Olga Eriksen (våre uthevelser):[591]

"Mannen gikk opp, men vitnet gikk ut i gården og tømte noe søppel, og da hun kom inn i gangen igjen, så hun en blodflekk ved kjellerdøren, og sa høyt, idet hun trodde at mannen var oppe i trappen: "Nå har det vært noen griser her." Hun trodde at det var noen som hadde spyttet blod eller kastet opp blod. Noe annet usedvanlig merket hun ikke, og gikk og la seg ... ."

Også ektemannen Emil Eriksen forklarte seg til politiet natt til 7. desember (vår uthevelse):[592]

"Etter arbeidets slutt fulgtes han og fruen fra forretningen hjem til Skippergt. 6, hvor han fortsatte i leiligheten i 2. etasje, mens fruen fortsatte videre ut i gårdsrommet med en bøtte med søppel fra forretningen. ... De benyttet begge inngangen i Skippergata da de kom fra forretningen for å gå hjem i sin leilighet. Fruen kom straks etter i leiligheten etter at hun hadde vært i gården og tømt avfallet og beklaget seg over noe griseri nede i gangen. Det var kastet opp eller spyttet blod ved hjørnet ned til kjelleren."

Under den rettslige forundersøkelsen sa han ikke noe om dette.

Det er klart at Olga Eriksen ikke observerte blod eller noe annet da hun passerte trappeavsatsen på vei ut på gårdsplassen. Det var på veien inn igjen hun så noe, men da bare blod. Hun så ikke avføringen som lå midt på gulvet i trappeavsatsen, trusedelen eller myntene som lå der da politiet ankom ca. kl. 01.30.

---

[590] Dok. 5 s. 1, Mappe I s. 90.

[591] Dok. 45 s. 32, Mappe II s. 206.

[592] Dok. 4 s. 1, Mappe I s. 90.

Hun så bare noe blodet som var der da politiet ankom ca. kl. 01.30: Hun sa selv at hun så *"en blodflekk ved kjellerdøren"* og Emil Eriksen sa hun hadde fortalt ham at hun hadde sett *"blod ved hjørnet ned til kjelleren"*.

I figur 35 (se kapittel 15 punkt 3.1) vises døren ned til kjelleren fra trappeavsatsen. Døren er på venstre side når man kommer inn fra gårdsplassen. Det må derfor være blodflekken nærmest denne døren og som bare delvis vises i bildets nedre høyre hjørne.

Det som er av betydning er hva Olga Eriksen ikke observerte: ikke blodet og avføringen midt på gulvet, ikke alle de andre blodflekkene, ikke trusedelen og ikke myntene. Spørsmålet er: Overså hun alt dette eller var det faktisk ikke der?

Ved vurderingen av dette spørsmålet må man ta hensyn til i hvert fall følgende forhold:

(1) Det var antakelig dårlige lysforhold i trappeavsatsen. Men de var åpenbart ikke så dårlige at ikke den ene blodansamlingen ved kjellerdøren ble observert, til og med slik at Olga Eriksen mente hun kunne si at noen *"hadde spyttet blod eller kastet opp blod"*. Hvis blodflekken og avføringen midt på gulvet også var der, er det grunn til å tro at hun ville sett også dem. Og da ville hun antakelig også ha sett alle de mindre blodflekkene og den rosa trusedelen. Vi antar at blodet og avføringen midt på gulvet ville vært lettere å få øye på enn blodet i hjørnet. Vi antar også at den lyse trusedelen ville vært lett synlig. Lysforholdene kan altså ikke forklare at Olga Eriksen bare så blodet i hjørnet ned til kjelleren og ikke blodet og avføringen midt på gulvet og trusedelen, hvis dette også var der. Vi har ingen opplysninger om at Olga Eriksen hadde svekket syn. Hun var 49 år og hadde vaskejobb.

Herav følger:

Det er lite sannsynlig at blodet, avføringen og trusedelen som Olga Eriksen ikke så, var der da hun passerte ca. kl. 24.00.

(2) Som det fremgår av figur 35 og 36 i kapittel 15 punkt 5.1 var det umulig å gå gjennom trappeavsatsen uten å tråkke på blod og/eller avføring. Olga Eriksen sa ikke noe om at hun hadde tråkket på blod og/eller avføring. Tvert i mot: Hun sa at hun ikke merket noe spesielt da hun gikk ut på gårdsplassen. Og hun sa ingenting om at hun måtte

løfte føttene eller på annen måte gå på en spesiell måte for å unngå å tråkke i blod og avføring da hun gikk tilbake samme vei.

Herav følger:

Blod og avføring lå ikke midt på gulvet i trappeavsatsen da Olga Eriksen passerte ca. kl. 24.00.

(3) Hvis det var avføring i trappeavsatsen må den ha luktet. Olga Eriksen har åpenbart ikke luktet avføring. Da ville hun ha sagt det.

Herav følger:

Det var ikke avføring i trappeavsatsen da Olga Eriksen passerte ca. kl. 24.00.

Sett under ett mener vi at det er tilnærmet sikkert at blodet og avføringen som var i trappeavsatsen da brann- og politifolkene ankom ca. kl. 01.30 ikke var der da Olga Eriksen gikk gjennom trappeavsatsen ca. kl. 24.00.

Herav følger:

Drapet må ha skjedd senere enn ca. kl. 24.00.

3.5 Vaktmann Juul William Sørensen hørte ett kvinneskrik ca. kl. 01.00

Ingen i Skippergata 6b sa at de merket noen uregelmessigheter i tidsrommet
kl. 23.00–23.30 eller senere inntil politiet ankom ca. kl. 01.30. Derimot forklarte vaktmann Juul William Sørensen (47 år) i Norsk Vaktselskap at han hørte et skrik ca. kl. 01.00. Det foreligger tre dokumenter om dette:

I anmeldelsen fra Oslo Brannvesen ved Sambandssentralen til Oslo politikammer, mottatt 7. desember kl. 01.30, undertegnet av politibetjent Roy Grøvle, står det (vår uthevelse): [593]

---

[593] Dok. 2 s. 2, Mappe I s. 86.

"Vitner: Det ble notert følgende vitner:
...
Konst. 125, 4. div. "L", som oppl. at han utenfor Skippergt. 6 var blitt tilsnakket av vaktmann i Norsk Vaktselskap nr. 311, Sørensen, vaktmannen hadde oppl. at han i natt hadde hørt skrik fra Skippergt. 6."

Sørensen avga forklaring til politiet 20. desember 1957. Han forklarte (våre uthevelser): [594]

V. hadde tjeneste i Norsk Vaktselskap natt til den 7. ds. Omkring kl. 0100 kom v. forbi restaurant Gullfisken i retning mot Oslo Børs i Rådhusgt. Han merket da røklukt. V. så også en uniformert politimann komme leiende på en sykkel. Politimannen kom fra Strandgt. og skrådd[e] mot Rådhusgt. Samtidig kom det to andre politimenn med en eller to sivile i samme retning. V. fortsatte sin inspeksjon i Oslo Børs og derfra til Tors Transport i Strandgt. Da han var ferdig her, hørte han brannvesenets utrykningsbiler kjøre til Skippergt. Han gikk da selv til åstedet og akkurat i det han kom fra[m], kom det ut til to brannmenn som forlangte lys og båre. To politifolk gikk inn med båre og v. fulgte etter. Han så da liket av den drepte piken og dette virket så på han at han gikk fra stedet."

Sørensen avga ny politiforklaring 20. mai 1958. Her står (våre uthevelser):[595]

" ... villig til å forklare seg og forklarer på spørsmål at det er riktig at han hørte skrik om natten omkring kl. 01.00. Vitnet var da selv utenfor restaurant Gullfisken, på hj. av Rådhusgt.− Fred Olsensgt., og det hørtes da ut for vitnet som om skriket kom i retning fra Havnelageret. På spørsmål forklarer vitnet at han hørte bare ett skrik. Det ble skreket høit, og vitnet er sikker på at det var en kvinnestemme. Stemmen var nemlig for fin (for spe) til å være mannsstemme. På spørsmål forklarer vitnet at skriket var nærmest et vræl, og han kunne ikke skjelne noe ord, f.eks. hjelp, og han forklarer at det var et kort, men tydelig skrik, og som nevnt foran bare ett skrik. ... Det var ... ingen mennesker å se i nærheten da vitnet hørte skriket, men samtidig som vitnet hørte skriket, merket han røklukt. Vitnet forklarer på spørsmål at han ikke kunne se noe røk. På spørsmål forklarer vitnet at han ikke stoppet opp, men bare gikk videre. Vitnet gikk inspeksjon rundt børsen, og han fikk da se to politimenn som

---

[594] Dok. 28 s. 63, Mappe I s. 201.

[595] Dok. 64 s. 2−3, Mappe II s. 322−323.

kom leiende med en herre tråsykkel. De to politimennene kom i retning fra Oslo Ø. (Paletomta), gikk opp Tollbugt. hvor de ble borte for vitnet. … På spørsmål forklarer vitnet at før han hørte skriket, kom han ruten fra Tollbugt. 8, herfra Dronningensgt. 16 og herfra til Gullfisken restaurant, og det var da han hørte skriket. Så vidt vitnet kan huske, la han ikke merke til noe spesielt før han hørte skriket."

Etter disse tre forklaringene må det legges til grunn at vaktmannen hørte ett skrik (*"vræl"*), at det var en kvinnestemme og at det var lørdag 7. desember ca. kl. 01.00. Tidspunktet kan entydig fastslås, idet vi vet at Torgersen ble pågrepet med sykkelen kl. 00.58. Det er uten tvil politifolkene som leide Torgersens sykkel Sørensen så like etterpå.

Spørsmålet er: Er det grunn til å tro at det var Rigmor Johnsen som skrek ca. kl. 01.00? I så fall utelukker det at Torgersen er gjerningspersonen. Han var jo allerede pågrepet ca. 500 meter fra Skippergata 6 b kl. 00.58 og måtte ha forlatt Skippergata 6b aller senest ca. kl. 00.53. Drapet måtte i så fall ha skjedd ytterligere minst fem minutter tidligere, altså senest ca. kl. 00.48, for at Torgersen skulle hatt tid til å flytte liket og deretter kåpen og epleposen ned i kjelleren, bygge bålet og tenne på det.

Vi må vurdere til følgende forhold:

(1) Obduksjonsrapporten viste at Rigmor Johnsen var påført store skader, som må ha voldt henne store smerter og forårsaket stor frykt. Se obduksjonsrapporten s. 2−5.[596] Det gjelder ikke bare det 5,5 cm. lange såret etter et slag i eller dunk av bakhodet, men også de tallrike hudavskrapninger, rifter i øremuslingen m.m. Et kraftig skrik *("vræl")* var en naturlig, nærmest uunngåelig, reaksjon på den volden hun må ha vært utsatt for.

Herav følger:

Skrikets karakter er forenlig med at det var Rigmor Johnsen som skrek.

(2) Sørensen hørte bare ett skrik. Kvinnen fortsatte ikke å skrike og det finnes ingen opplysninger om at noen kvinne oppsøkte hjelp den aktuelle natt eller neste dag. Det betyr at kvinnen må ha blitt hindret i å fortsette å skrike eller påkalle hjelp. Vi vet at Rigmor Johnsen ble kvalt

---

[596] Dok. 29, Mappe I s. 243−247.

(obduksjonsrapporten). Kvelertaket har effektivt hindret henne i fortsette å skrike.

Herav følger:

Ett skrik er forenlig med at det var Rigmor Johnsen som skrek.

(3) I anmeldelsen står det at Sørensen hadde sagt til vedkommende politi- eller brannmann at han hadde hørt skrik *"fra Skippergata 6"*. I forklaringen av 20. mai 1958 sier han at han at skriket *"kom i retning fra Havnelageret"*. Havnelageret er en bygning som er 65 meter lang og som i lengderetningen som går tilnærmet parallelt med Skippergata. Avstanden fra krysset Rådhusgaten/Fred. Olsens gate, hvor Sørensen sto da han hørte skriket, er ca. 80 meter både til Skippergata 6b og til omtrent midt på Havnelageret. Begge bygningene ligger i samme retning sett fra Sørensens ståsted. Meningsinnholdet i er derfor det samme i begge forklaringene.

Vi vet ikke nøyaktig hvor Rigmor Johnsen befant seg da hun ble påført de(n) skaden(e) som – eventuelt – forårsaket skriket. Men hun må ha vært i eller like i nærheten av Skippergata 6b, ellers ville hun ikke ha blitt plassert i kjelleren i Skippergata 6b etter at hun var drept. Hun kan ha vært inne i Skippergata 6b, og her inne i et rom, i trappeavsatsen eller på gårdsplassen. Hun kan også ha vært utenfor, enten i Skippergata eller i Fred. Olsens gate.

Var hun i trappeavsatsen (hvor blod og avføring ble funnet), må vi anta at lyden av skriket ville kunne høres av Sørensen hvis døren ut til gårdsplassen sto åpen. Hvorvidt den gjorde det, vet vi ikke. Var hun på gårdsplassen, som var uten tak er det også rimelig å tro at Sørensen kunne ha hørt henne skrike.

Herav følger:

Sørensens forklaring om hvor skriket kom fra er forenlig med at det var Rigmor Johnsen som skrek.

(4) Sørensen sa også at han hadde merket røyklukt. I politiforklaringen av 20. desember 1957[597] sa han at han *"merket" ... "røklukt" … "omkring ... kl. 01.00"*. I forklaringen av 20. mai 1958 sa han:[598]

" ... samtidig som vitnet hørte skriket, merket han røklukt. Vitnet forklarer på spørsmål at han ikke kunne se noe røk. På spørsmål forklarer vitnet at han ikke stoppet opp, men bare gikk videre."

Tidsforholdet mellom skriket og røyklukten er etter dette ikke helt entydig. Etter alminnelig språkbruk kan ordet *"samtidig"* bety *i samme øyeblikk*, men det kan også bety *omtrent på samme tidspunkt*, for eksempel ett minutt senere.

Det er rimelig å tro at den som drepte Rigmor Johnsen også var den som tente på i kjelleren. Åstedet viste at det var bygget et stort bål over og på innersiden av Rigmor Johnsen (sett fra åpningen i gårdsplassen) se kapittel 13 punkt 2 og 3. Det er derfor rimelig å anta at det har gått en viss tid – helt klart mer enn ett minutt − mellom tidspunktet da Rigmor Johnsen ble skadet (og eventuelt skrek) og tidspunktet da bålet ble tent på. Hvis Sørensen hadde opplevet at det gikk mer enn ett minutt eller to mellom skriket og røyklukten, ville han neppe ha sagt at han hørte skriket og kjente røyklukten *"samtidig"*.

Brannvesenet ble varslet kl. 01.27.[599] Dette skjedde etter at Kristiane Gulseth forgjeves hadde forsøkt å alarmere sønnen Asbjørn Gulseth og leieboeren Knut Klevstul som begge sa de ikke merket røyklukt. De bodde alle tre i en leilighet som lå rett over kjelleren der brannen var (se figur 34 i kapittel 14 punkt 1). Først da Kristiane Gulseth hadde vært ute i gården og sett at det kom røyk fra kjelleren gjennom de lukkede kjellerlemmene, ringte Asbjørn Gulseth til brannvesenet.

Det må nødvendigvis ha tatt noe tid fra Kristiane Gulseth merket røyklukt til brannvesenet ble varslet, men det kan umulig ha tatt så mye som 20 eller 25 minutter. Kristiane Gulseth sa selv i sin forklaring under den rettslige forundersøkelsen:[600]

---

[597] Dok. 28 s. 63, Mappe I s. 201.

[598] Dok. 64 s. 1, Mappe II s. 322.

[599] Oslo Brannvesen. Utrykningsrapport av 7. desember 1957, Dok. 23, Mappe I s. 319.

[600] Dok. 45 s. 49, Mappe II s. 222.

”På nærmere eksaminasjon mener vitnet at det ikke har gått mere enn 5 minutter fra første gangen hun merket røken til Brannvesenet ble varslet.”

I så fall merket hun røyklukten senest ca. kl. 01.20, det vil si ca. 20 minutter senere enn da Sørensen hørte skriket. Dette taler for at røyklukten som Sørensen fortalte om ikke kom fra Skippergata 6b. Den kan for eksempel ha kommet fra fyring i strøket (datoen var 7. desember). En annen mulighet er at Sørensen i ettertid kan ha tolket hele situasjonen slik at han hørte skriket og kjente røyklukten omtrent samtidig, selv om det ikke var tilfelle.

Herav følger:

Sørensens utsagn om at han luktet røyk samtidig med at han hørte ett kvinneskrik, er ikke uforenlig med at det var Rigmor Johnsen som skrek.

Ovenstående (1) – (4) kan <u>oppsummeres</u>:

Sørensen hørte ett kvinneskrik ca. kl. 01.00 som kom fra retning Skippergata/Havnelageret. Det er ingen opplysninger i saken om hvem som kan ha skreket. Det er altså heller ingen opplysninger om at <u>andre</u> enn Rigmor Johnsen har skreket. Det er sannsynlig at Rigmor Johnsen skrek da hun ble drept. Siden Rigmor Johnsen ble funnet drept en halv time senere, trekker det i retning av at det var Rigmor Johnsen som skrek.

Herav følger:

Det skriket Sørensen sa han hørte ca. kl. 01.00 trekker i retning av at drapstidspunktet er ca. kl. 01.00.

Vi tilføyer:

Det er merkelig at det ikke er opplysninger i saken om at andre enn vaktmann Sørensen hørte skriket. Det kan trekke i retning av at noen i Skippergata 6b eller i nabolaget hadde noe med drapet å gjøre. Årsaken kan også ligge i at lyden ikke bar i de retninger hvor det var andre mennesker som kunne høre skriket.

3.6 Tidspunktet for brannstiftelsen

Politiets drapsteori bygger på at drapet skjedde i tidsrommet ca. kl. 23.00 – 23.30, mens brannen ble påsatt ca. halvannen time senere (noen minutter før kl. 00.58 da Torgersen ble pågrepet ca. 500 meter fra Skippergata 6b). En rimeligere teori, isolert sett, er at brannen har vært påsatt temmelig umiddelbart etter drapet, i et forsøk på å skjule spor. Den brannsakkyndige analysen viste at brannen er påsatt tidligst ca. kl. 01.07 (se kapittel 14 punkt 3). Brannen ble varslet kl. 00.27.

Herav følger:

Tidspunktet for brannstiftelsen trekker i retning av at drapstidspunktet ligger innenfor tidsrommet ca. kl. 01.00 – ca. kl. 01.25.

4. Oppsummering og konklusjon om betydningen av drapstidspunktet. Status 2005

Vi vet med sikkerhet at drapstidspunktet er tidligst ca. kl. 23.00, da Rigmor Johnsen sist ble sett i live, og senest ca. kl. 01.30 da hun ble funnet død.

De forhold som er drøftet ovenfor gir grunnlag for å fastslå:

1. Alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod tilsier at det er mer sannsynlig at Rigmor Johnsen ble drept senere enn kl. 23.30 enn tidligere enn kl. 23.30.
2. Fraværet av dødsflekker og en (mulig) svak dødsstivhet i knærne er forenlige med at Rigmor Johnsen ble drept senere enn ca. kl. 23.30, Karakteristikken av Rigmor Johnsens temperatur *("noe avkjølet på de ubedekkede steder")* trekker sterkt i retning av at drapstidspunktet er vesentlig mindre enn tre timer forut for observasjonen.
3. Vitneforklaringene fra Olga Eriksen og Emil Eriksen viser at drapstidspunktet med stor grad av sikkerhet har vært senere enn ca. kl. 24.00.
4. Vitneforklaringene fra vaktmann Sørensen trekker i retning av at drapstidspunktet har vært ca. kl. 01.00.

5. Tidspunktet for brannstiftelsen trekker i retning av at drapstidspunktet har vært i tidsrommet ca. kl. 01.00–ca. kl. 01.25.

Alle de fem forholdene trekker altså i retning av at drapet ble begått senere enn ca. kl. 23.30 som er seneste drapstidspunkt ifølge politiets drapsteori. Beskrivelsen av likets temperatur tilsier med stor grad av sannsynlighet at drapstidspunktet er vesentlig senere enn ca. kl. 23.30. Forklaringen fra Olga Eriksen viser med stor grad av sannsynlighet at drapet ikke var begått ca. kl. 24.00.

Sett under ett mener vi ovennevnte forhold med stor grad av sikkerhet kan fastslås at drapstidspunktet må ha vært i tidsrommet ca. kl. 01.00–ca. kl. 01.25.

Det er utelukkende vitneforklaringen fra Johanne Kristine Olsen som bedømt etter sitt eget innhold kan trekke i retning av at Rigmor Johnsen ble drept senest kl. 23.30. Olsen forklarte som kjent at hun hadde sett Torgersen i Torggata ca. kl. 23.50. Olsens forklaring er det imidlertid ikke grunnlag for å bygge på, se kapittel 12.

Herav følger:

Drapstidspunktet ligger med stor grad av sikkerhet innenfor tidsintervallet ca. kl. 01.00–01.25.

Det sier seg selv at hvis drapstidspunktet er ca. kl. 01.00 eller senere er Rigmor Johnsen i live ca. kl. 01.00 og tidligere. Hvis Torgersen er gjerningspersonen måtte i så fall ha truffet henne ca. kl. 00.45, idet det er enighet om at han forlot Tore Hunds vei 24 ca. kl. 00.30.

Det er ingen opplysninger i saken som gir støtte for en antakelse om at Torgersen kan ha truffet Rigmor Johnsen etter ca. kl. 00.30 og før kl. 00.58 (og i mellomtiden ha drept henne osv.). Hvor og hvordan skulle det i så fall skjedd? Torgersen ville for øvrig ikke hatt tid til å sykle fra Tore Hunds vei 24, møte Rigmor Johnsen, følge henne til Skippergata 6b, drepe henne, flytte henne ned i den mørke kjelleren gjennom lemmene i gårdsplassen, flytte kåpen og epleposen ned i kjelleren, bygge og tenne på bålet, komme seg ut av kjelleren, stenge lemmene, komme seg ut av Skippergata 6b og inn og ut av Skippergata 9 hvor han hadde sykkelen parkert og sykle/gå ca. 500 meter til Havnegata hvor han ble pågrepet kl. 00.58 – alt på en snau halvtime. Klærne Torgersen hadde på seg ved pågripelsen (antrekk 2) hadde for øvrig heller ikke spor av at han nettopp skulle ha begått et blodig drap.

Konklusjon:

Drapstidspunktet utelukker at Torgersen kan være gjerningspersonen.

Vi tilføyer, for fullstendighets skyld:

Hvis man forutsetter at drapstidspunktet ligger mellom ca. kl. 23.30 og ca. kl. 01.00 er det også utelukket at Torgersen kan ha begått drapet.

Resonnementet er:

Politiets drapsteori forutsetter at Torgersen kom hjem ca. kl. 24.00 (se kapittel 7 punkt 2.2). Forklaringene fra Torgersen selv og Torgersens mor går ut på at han kom hjem ca. kl. 23.30 (se kapittel 7 punkt 2.3 og kapittel 17 punkt 6.2). Senest mulige tidspunkt Torgersen kom hjem som det kan bygges på er altså ca. kl. 24.00. Det må ha tatt minimum en halv time fra Torgersen kan ha begått drapet og til han rakk å komme hjem. For alt dette måtte ta tid: drepe Rigmor, flytte henne ned i den mørke kjelleren, deretter flytte kåpen og epleposen ned i kjelleren, bygge og tenne på bålet, komme seg ut av kjelleren, stenge lemmene, komme seg ut av Skippergata 6b og komme seg derfra til Tore Hunds vei 24. Avstanden i luftlinje fra Skippergata 6b til Tore Hunds vei 24 er ca 3 km. Torgersen måtte altså ha drept Rigmor Johnsen senest ca. kl. 23.30. Et drapstidspunkt mellom ca. kl. 23.30 og ca. kl. 01.00 er følgelig uforenlig med at Torgersen kan være gjerningspersonen.

5. Betydningen av drapstidspunktet i 1958 og 2001

Det fremgår av tiltalebeslutningen og domsslutningen at juryen i 1958 bygde på at drapstidspunktet var i tidsrommet ca. kl. 23.00 – 23.30.

Det var feil.

I 2001 uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg:[601]

---

[601] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1546).

"Når det gjelder As anførsler om dødstidspunktet, som hevdes å være senere enn det som ble lagt til grunn i 1958, viser kjæremålsutvalget til lagmannsrettens premisser, som utvalget er enig i."

Lagmannsretten la som kjent til grunn at drapstidspunktet var i tidsrommet ca. kl. 23.00–23.30. Dette betyr at Høyesteretts kjæremålsutvalg også bygde på feil faktum med hensyn til drapstidspunktet.

Kommentar:

Årsaken til at juryen i 1958 bygde på at drapstidspunktet var senest ca. kl. 23.30 var − foruten vitneforklaringen fra Johanne Kristine Olsen som i seg selv var verdiløs – at de bevis som kunne kaste lys over drapstidspunktet ikke ble ført eller ble feiltolket:

Det ble ikke foretatt beregninger om sammenhengen mellom alkoholinnholdet i Rigmor Johnsens blod og drapstidspunktet. En slik analyse ville vist, den gang som nå, at det er mer sannsynlig at Rigmor Johnsen ble drept senere enn ca. kl. 23.30 enn i tidsintervallet ca. kl. 23.00–23.30.

Dødsflekker, dødsstivhet og temperatur ble ikke analysert. Analysen ville vist, den gang som nå, at hun kan ha blitt drept senere enn ca. kl. 23.30.

Olga Eriksens forklaring om at hun bare så den ene blodansamlingen til venstre for døren trappeavsatsen da hun ca. kl. 24.00 gikk tilbake etter å ha vært ute i gårdsplassen for å tømme søppel ble feiltolket. Det kan her vises til statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958:[602]

"Da hun (Olga Eriksen, vår tilføyelse)*, ca. kl. 24.00, passerte trappoppgangen inn til gårdsplassen, merket hun seg at det var tilsølet der med blod. ... Drapet var altså allerede skjedd."*

En temmelig sikker tolkning av Olga Eriksens forklaringer var tvert i mot at drapet ikke var skjedd ca. kl. 24.00.

---

[602] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 39.

Vaktmann Juul William Sørensen ble ikke ført som vitne under hovedforhandlingen. Juryen fikk altså ikke vite at han hadde hørt ett skrik fra en kvinne ca. kl. 01.00 som kan ha kommet fra Rigmor Johnsen.

Forholdet mellom brannstiftelsen og pågripelsen av Torgersen ble ikke analysert. Hadde man gjort det, ville man ha forstått at Torgersen ikke kunne være gjerningspersonen og dermed også blitt satt på sporet av at drapstidspunktet må ha ligget i tidsrommet ca. kl. 01.00–ca. kl. 01.25.

I lagmannsrettens avgjørelse i 2000 som Høyesteretts kjæremålsutvalg viser til, er betydningen av drapsstidspunktet behandlet på s. 74–77.[603] Her avvises at alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod gir grunnlag for å si noe om drapstidspunktet. Etter å kort å ha gjengitt Svein Erik Johansens forklaringer fra 1957−58, sier lagmannsretten:

"De ulike forklaringene er ikke sammenfallende, og i forklaringen fra den rettslige forundersøkelse husker han ikke hvilke type øl som ble drukket, samt at han åpner for at det ble drukket glass (ikke halvlitere) på begge restauranter."

Lagmannsretten tolker her Svein Erik Johansens forklaringer slik at de er uten verdi som grunnlag for å vurdere drapstidspunktet. Det er ikke saklig grunnlag for en slik fortolkning. Det er riktig at han under den rettslige forundersøkelsen den 21. februar 1958, altså to og en halv måned senere, sa at han da ikke husket sikkert om Rigmor Johnsen og han selv drakk juleøl eller pils. Men han fastholdt at hvis han tidligere (dvs. i sin første politiforklaring 7. desember kl. 05.30) hadde sagt at de drakk juleøl, må det ha vært det de drakk.[604] Bevismessig er det intet grunnlag for å bygge på noe annet. Usikkerheten med hensyn til om de glass eller halvlitere og eventuelt i hvilken rekkefølge, rokker ikke ved at ifølge Johansens forklaringer drakk Rigmor Johnsen minimum to glass juleøl.

Lagmannsretten fortsetter:

"Som påtalemyndigheten har anført, tyder dette på at øldrikkingen ikke har vært noe minneverdig for Johansen, og dermed heller ikke noe tema for god og nøyaktig hukommelse. Hvor mye øl som ble drukket synes for

---

[603] Lagmannsrettens kjennelse av 18. august 2000 er inntatt som bilag 12 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

[604] Dok 45 s. 20, Mappe II s. 193.

øvrig ikke å ha vært noe sentralt tema under de tre avhørene av Johansen."

Nøkternt sett forklarte Johansen seg greit om hva de hadde drukket i det enkelte avhør. Det er først når man sammenholder avhørene at man ser at det er visse ulikheter. Men disse ulikheter gir overhodet intet grunnlag for sette Johansens vitneprov ut av betraktning. Her dreier det seg ikke om en observasjon av en hendelse, som kan være usikker, men om noe Svein Erik Johansen og Rigmor Johnsen har gjort sammen, nemlig å drikke øl. De har vært to steder. De har begge drukket et glass eller en halvliter begge steder. Det er det Johansen sier, verken mer eller mindre. Og da viser våre beregninger og forsøk basert på det minimum Johansen sier at de drakk: to glass (1/3 liter) hver, at det er mer sannsynlig at Rigmor Johnsen ble drept senere enn ca. kl. 23.30 enn senest ca. kl. 23.30. Torgersen har krav på at dette blir lagt til grunn.

Som et støtteargument for at *"alkoholinntaket er for ubestemt til å tillegges vekt mht å bestemme dødstidspunktet"* viser lagmannsretten også til en politiforklaring av 25. juni 1999 som statsadvokat Frønsdal tok initiativet til å innhente. Her gir Johansen uttrykk for at han nå, dvs. 40 år etter drapet (!), er mer usikker enn han var i 1957−58 om hva Rigmor Johnsen faktisk drakk.[605] Vi kan ikke si annet enn at vi stiller oss helt uforstående til en slik bevisvurdering fra lagmannsrettens side.

Lagmannsretten avviste også at vitneforklaringen fra vaktmann Sørensen gir grunnlag for å anta at drapstidspunktet er senere enn ca. kl. 23.30. I den forbindelse viste lagmannsretten til Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 31. mai 1976, som igjen viste til Eidsivating lagmannsretts kjennelse av 27. juni 1975. Det heter i lagmannsrettens kjennelse av 18. august 2000 (våre uthevelser):[606]

"Eidsivating lagmannsrett pekte i beslutningen av 27. juni 1975 s. 83 på at Sørensens forklaring var uklar og upresis. Opprinnelig hadde Sørensen forklart at skriket kom fra Skippergata 6. Ved nærmere avhør forklarte han at det hørtes ut som om skriket kom i retning fra Havnelageret. Høyesteretts kjæremålsutvalg sluttet seg i kjennelsen av 31. mai 1976 s. 9 til lagmannsrettens vurdering av Sørensens forklaring.

---

[605] Borgarting lagmannsretts kjennelse av 18. august 2000 s. 75−76. Bilag 12 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

[606] Bilag 12 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

Nærværende lagmannsrett er enig i at Sørensens forklaring, verken isolert sett eller sett i sammenheng med de øvrige omstendigheter, gir grunnlag for gjenopptakelse."

Det er ikke dekning for å si at Sørensens forklaring var *"uklar og upresis"*. Forklaringen var entydig når det gjaldt at han hørte ett skrik, at det var en kvinne som skrek og at observasjonen var ca. kl. 01.00.

Det er videre feil når det legges til grunn at Sørensen hadde forklart at *"skriket kom fra Skippergata 6"*. Det var Konst. 125, 4. div. "L" som hadde opplyst til politibetjent Grøvle, som skrev anmeldelsen, at Sørensen hadde sagt at han hadde hørt skrik fra Skippergt. 6. I sine egne forklaringer sa Sørensen at skriket kom fra *"i retning"* Havnelageret.

Men selv om Sørensen hadde sagt *"Skippergt. 6"* første gang, blir ikke forklaringen hans sett under ett på dette punkt uklar eller upresis. Disse to bygningene lå jo i samme retning sett fra Restaurant Guldfisken, hvor Sørensen sto da han hørte skriket. Restaurant Guldfisken lå i Rådhusgata 2, i samme kvartalet som Skippergata 6, se kartet foran i utredningen. Sørensen visste naturligvis ikke nøyaktig hvor personen som skrek befant seg, men han visste at en kvinne var funnet drept i Skippergata 6b. Han anga bare retningen. *"Skippergt. 6"* og *"Havnelageret"* er i denne sammenheng det samme. Heller ikke på dette punkt er det grunnlag for å si at Sørensens forklaring er *"uklar og upresis"*.

Lagmannsretten avviser for øvrig at *"det som ellers er anført ... om dødstidspunktet gir grunnlag for å gjenoppta saken"*. Lagmannsretten feiltolker eller ignorerer dermed Olga Eriksens forklaring, trekk ved liket på åstedet og under obduksjonen og tidspunktet for brannstiftelsen.

Det er oppsiktsvekkende at Høyesteretts kjæremålsutvalg i realiteten godtar alle de feil som medførte at drapstidspunktet i den fellende dommen er feil ved bare å vise til lagmannsrettens mangelfulle premisser i kjennelsen av 18. august 2000.

Vi tilføyer:

I kjennelsen av 31. mai 1976 sa Høyesteretts kjæremålutvalg (vår uthevelse):[607]

---

[607] Bilag 11 til gjenopptakelsesbegjæringen av 25. februar 2004.

"Skulle man legge [Sørensens] forklaring til grunn, måtte man, på grunnlag av de øvrige opplysninger om de forskjellige tidspunkter drapsnatten, forutsette at den drepte og drapsmannen sammen har oppholdt seg i kjelleren i Skippergata 6b i ca. 2 timer; etter forsvarerens oppfatning for øvrig etter at Rigmor først var blitt skadet og hadde blødd. Man måtte videre bygge på at bålet var laget til og tent på før piken skrek og ble drept.
Disse forutsetninger synes uantakelige, og utvalget er enig med lagmannsretten i at Sørensens forklaring er uklar og upresis, og at den ikke gir grunnlag for gjenopptakelse" (s. 9).

Kjæremålsutvalget i 1976 forkastet altså Sørensens forklaring som uriktig fordi den ikke stemte med politiets drapsteori, i stedet for å vurdere om drapstidspunktet i politiets drapsteori kunne være feil, som utvalget skulle ha gjort.

Kapittel 17. Torgersens alibi

1. Problemstilling

Fredag 6. desember om kvelden var Torgersen på boksestevne på Sentrum kino. Fra Kafé Hjerterom gikk han til Grand Hotel. Så langt er politiets drapsteori og Torgersens forklaring sammenfallende.

Ifølge politiets drapsteori gikk Torgersen fra Grand Hotel til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate hvor han traff Rigmor Johnsen, fulgte etter/gikk sammen med henne til Skippergata 6b, drepte henne, brakte henne ned i kjelleren, dro derfra via Youngstorget og hjem, var hjemme ca. en halv time (fra ca. kl. 24.00 til ca. kl. 00.30), dro tilbake til Skippergata 6b, tente på bålet, dro fra Skippergata til Østbanen og ble pågrepet i Havnegata kl. 00.58.

Etter at Torgersen gikk videre fra Grand Hotel, er Torgersens forklaring en helt annen enn den historie politiets drapsteori bygger på:

Han gikk fra Grand Hotel til Sentrum kino hvor han traff Gerd. De gikk sammen til Tore Hunds vei 24, hvor de var ca. én time (fra ca. kl. 23.30 til ca. kl. 00.30). De gikk/syklet deretter sammen til Stortinget/Akersgata hvor de skiltes. Torgersens gikk/syklet videre ned Prinsens gate mot daværende Østbanen. Han ble pågrepet i Havnegata kl. 00.58.

Drapsteorien forutsetter altså at Torgersen forklarte seg falsk om hva han foretok seg etter at han passerte Grand Hotel og til han ble pågrepet. I dette punktet skal vi analysere den bevismessige dekningen for Torgersens forklaring. Vi skal gjøre dette ved å følge Torgersens ferd og gjøremål ifølge hans egen forklaring fra han forlot boksestevnet i Sentrum kino til han ble pågrepet. Se ruten på kartet inntatt foran i utredningen.

Problemstillingen er følgelig om Torgersen har alibi. Med alibi forstår vi at Torgersen ikke har vært i Skippergata 6b da drapet må ha skjedd.

Gjennomgangen i det følgende viser at Torgersen har alibi og derfor må utelukkes som gjerningsperson.

2. Strekningen Sentrum kino−Kafé Hjerterom−Grand Hotel

En rekke vitner sa de hadde sett Torgersen på boksestevnet på Sentrum kino og utenfor Sentrum kino, på Kafé Hjerterom og utenfor Grand Hotel, se kapittel 19. Det er derfor ingen tvil om at Torgersen forklarte seg sant om hva han gjorde denne kvelden fram til han kom til Grand Hotel.[608]

3. Strekningen Grand Hotel–Sentrum kino

Ingen vitner hadde sett Torgersen på denne strekningen. Det er altså ingen vitner som kan bekrefte Torgersens forklaring, men heller ingen vitner som motsier den.

4. Utenfor Sentrum kino

Det foreligger én vitneobservasjon som gjelder spørsmålet om Torgersen passerte Sentrum kino hvor han ifølge egen forklaring traff Gerd på vei hjem til Tore Hunds vei 24:

Odd Aulie (39 år) forklarte at han hadde sett Torgersen stå og snakke med to gutter og en jente utenfor Sentrum kino *"et sted mellom kl. 21.40 og*

---

[608] Ingen vitner sa de hadde sett Torgersen på strekningene Sentrum kino–Kafé Hjerterom og Kafé Hjerterom–Grand Hotel.

22" fredag 6. desember 1957.[609] Torgersen hadde ikke klokke på seg, men han antok at

"Det var rundt kl. 23.- at han traff Gerd utenfor Centrum kino, men ... at det kunne være en halv time som skilte hver vei."[610]

Aulies forklaring er altså i strid med det Torgersen forklarte. Aulies forklaring er også i strid med forklaringer fra vitner som sa de hadde sett Torgersen på Kafé Hjerterom samme kveld. Av disse ti vitnene var det fire som uttalte seg om tidspunktet de hadde sett Torgersen komme inn i kafeen. Vi gjengir kort hva de sa om dette, jfr. forklaringene fra de samme vitner nedenfor i kapittel 19 punkt 2.2.3 om hvorvidt de hadde sett den stripete buksen til Torgersen:

Ranveig Lorentzen: *"Rundt omkring kl. 21.00".*

Martha Amalie Kubberud: *"Hun har hatt det på at han kom ved 21-tiden."*

Karoline Mathilde Hagen: *"måtte klokken være 2030 da han kom".*

Anne Grethe Knutsen: *"ca. 21.20".*

Dessuten sa Odd Starås at *" ... da han kom inn på kafé Hjerterom ... mellom kl. 21.30 og 21.45 satt Fredrik Torgersen i kafeen".*

Alle disse fem vitneforklaringene går altså ut på at Torgersen kom til Kafé Hjerterom før kl. 21.40, som er det tidligste tidspunktet Aulie oppga han skal ha sett Torgersen utenfor Sentrum kino. Etter dette må det legges til grunn at Aulies utsagn om at han så Torgersen utenfor Sentrum kino innenfor tidsintervallet kl. 21.40 ikke kan være riktig.

Vi legger videre til grunn at Torgersen forlot Kafé Hjerterom ca. kl. 22.30, se kapittel 18 punkt 4. Vi legger også til grunn at Torgersen oppholdt seg på Kafé Hjerterom fra han kom dit før ca. kl. 21.40 til han forlot kafeen ca. kl. 22.30. Torgersen oppholdt seg altså på Kafé Hjerterom i hele det tidsintervallet som Aulie mente hans observasjon av Torgersen utenfor Sentrum kino lå innenfor (kl. 21.40−22.00).

---

[609] Dok. 18 s. 3, Mappe I s. 141.

[610] Politiforklaring 17. desember 1957, dok. 18 s. 94, Mappe I s. 233.

Herav følger:

Enten må Aulie ha tatt feil av hvem han så, eller så var det Torgersen han så, men at det var senere samme kveld da Torgersen ifølge egen forklaring møtte Gerd utenfor Sentrum kino.

Det foreligger etter dette ikke noe grunnlag for å anta at Torgersen forklarte seg falsk da han forklarte at han kom til Sentrum kino ca. kl. 23.00, muligens en halv time tidligere, muligens en halv time senere.

5. Strekningen Grand Hotel–Sentrum kino–Tore Hunds vei 24

Det foreligger ingen vitneobservasjoner på strekningen Grand Hotel−Sentrum kino og heller ikke for strekningen Sentrum kino−Tore Hunds vei 24, der Torgersen ifølge egen forklaring gikk sammen med Gerd. Det foreligger altså ingen vitneobservasjoner som bekrefter Torgersens forklaring, men heller ingen vitneobservasjoner som motsier den.

6. Torgersens forklaring om Gerd

6.1 Problemstilling

Det kritiske tidsrommet Torgersen ville ha trengt et falskt alibi for, hvis politiets drapsteori er riktig, er fra ca. kl. 23.00 da Rigmor Johnsen sist ble sett i Skippergata 6b sammen med en mann (som ifølge drapsteorien er Torgersen) til kl. 00.58 da Torgersen ble pågrepet.

Problemstillingen i dette punktet er om Torgersens egne forklaringer og forklaringer fra andre kan kaste lys over om Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne hjem natten mellom 6. og 7. desember 1957 er falsk med sikte på å skaffe ham et falskt alibi.

Følgende medlemmer av Torgersens familie var hjemme eller innom Tore Hunds vei 24 i tidsrommet ca. kl. 23.00–kl. 00.58:

- Dagmar Torgersen (66 år), Torgersens mor: hjemme hele tiden.
- Dagmar Halvorsen (27 år), Torgersens søster: innom ca. kl. 23.30 og ca. kl. 00.30.
- Lorang Torgersen (44 år), Torgersens bror: hjemme hele tiden.
- Johan Torgersen (35 år), Torgersens bror: hjemme hele tiden.
- Robert Halvorsen (25 år), Dagmar Halvorsens ektefelle (Torgersens svoger): utenfor Tore Hunds vei ca. kl. 23.30.

Vi legger til grunn at Torgersen ikke hadde avtalt med medlemmene av familien før han dro til byen første gang om ettermiddagen den 6. desember at de skulle avgi falsk forklaring om at han skulle komme hjem igjen med en kvinne. Noen grunn til å inngå en slik avtale hadde han åpenbart ikke. Vi legger også til grunn at Torgersen ikke hadde kontakt med familien etter at han ble pågrepet slik at de i ettertid kunne bli enige om å dikte opp en falsk historie om Gerd som kunne gi Torgersen alibi.

Det foreligger da to muligheter for hvordan Torgersen kan ha forsøkt å bygge opp et falskt alibi ved å dikte opp en historie om Gerd:

enten

at han, da han var hjemom mellom første og andre opphold i byen avtalte med medlemmer av familien at de skulle fortelle at han hadde vært hjemme sammen med en kvinne, selv om det ikke var tilfelle

eller

at han forsøkte å skape et falskt inntrykk av at han hadde med seg en kvinne hjem uten at familiemedlemmene var klar over at det faktisk ikke var tilfelle.

Påtalemyndigheten har aldri hevdet at det var inngått noen avtale om et falskt alibi.[611] Det er det heller ikke noe grunnlag for å anta. Hadde det

---

[611] Se statsadvokat Frønsdals brev til Høyesteretts kjæremålsutvalg av 30. april 2001 s. 2: *"Det er fortsatt uaktuelt direkte å påstå at Torgersen og hans mor, eventuelt også hans søster sammen "kokte" opp en alibihistorie natt til 7. 12.1957 før han bega seg ut i natten etter å ha vært hjemme."* Dokumentutdrag Bind IV s. 242b.

foreligget en avtale, måtte man regne med at familien hadde forsøkt å fjerne spor på de klærne Torgersen skiftet av seg (antrekk 1). Men det hadde de ikke gjort. Klærne (og skoene) var ikke forsøkt rengjort på noen måte (se kapittel 13 punkt 3.2). I det følgende holder vi likevel begge muligheter åpne: enten at det var inngått en avtale om å bygge opp et falskt alibi da Torgersen var hjemme mellom første og andre opphold i byen eller at Torgersen forsøkte å skape et falskt inntrykk av at han hadde med seg en kvinne hjem.

6.2 Forklaringene om da Torgersen kom hjem

6.2.1 Problemstilling

Politiets drapsteori bygde på at den mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen på strekningen krysset Karl Johans gate/Dronningens gate−Skippergata 6b var Torgersen. Vi vet at Rigmor Johnsen og mannen ble observert ca. kl. 23.00 i gangen ved begynnelsen av trappen i Skippergata 6b (se kapittel 18 punkt 3).

Det er derfor rimelig å vente at hvis Torgersen skal ha forsøkt å skaffe seg et falskt alibi ved hjelp av historien om Gerd, måtte han også fortelle at han var kommet hjem senest på et tidspunkt som utelukker at han kunne ha drept Rigmor Johnsen tidligst ca. kl. 23.00. Vi forutsetter at det ville ha tatt minst 30 minutter å drepe Rigmor Johnsen, bringe henne ned i kjelleren, bygge bålet, bringe kåpen og posen med eplene ned i kjelleren, komme seg ut av kjelleren og ut av Skippergt. 6b, gå til Youngstorget og ta drosje derfra til Tore Hunds vei 24. I det følgende forutsetter vi derfor at hvis han ifølge egen forklaring og forklaring fra familiemedlemmene kom hjem ca. kl. 23.30 eller tidligere, gir det ham tidsalibi. Kom han hjem senere, gir det ham ikke et helt sikkert tidsalibi.

6.2.2 Torgersens forklaring

I sin første politiforklaring, kl. 02.50 den 7. desember 1957, sa Torgersen at han og Gerd kom hjem til Tore Hunds vei 24 *"ca. kl. 23.30"*.[612]

Dette gjentok han i rettslig avhør 9. desember, ved at han vedtok politiforklaringen, som ble lest opp, som sin rettslige forklaring.[613] I ny politiforklaring 11. desember sa han ikke noe om når han kom hjem,[614] og det gjorde han heller ikke i politiforklaring 16. desember.[615]

I den neste politiforklaringen av 17. desember står det:[616]

"Siktede forklarer at det var rundt kl. 23,- at han traff Gerd utenfor Centrum kino, men forklarer at det kunne være en halv time som skilte hver vei.
...
På spørsmål forklarer siktede at han ikke så noen klokke da han kom hjem, og det var heller ikke noe annet som gjør at siktede kan si hvor mange klokken var da han og Gerd kom hjem til ham. Siktede har ikke noen klokke selv."

Kommentar:

Ifølge Torgersens to første forklaringer antok han at han var hjemme ca. kl. 23.30. Hvis vi forutsetter at Rigmor Johnsen ble drept ca. kl. 23.00, ga det ikke Torgersen noe klart tidsalibi. Han kunne da, teoretisk, ha rukket hjem etter å ha begått drapet ca. kl. 23.00. Politiforklaringen av 17. desember ga ham i hvert fall ikke tidsalibi, idet han sa at han kan ha gått fra Sentrum kino så sent som ca. kl. 23.30. Det er forenlig med at han kunne ha drept Rigmor Johnsen ca. kl. 23.00.

Sett under ett kan man fastslå at Torgersen ikke oppga tidspunkter for når han kom hjem som ga ham et klart tidsalibi.

---

[612] Dok. 6 s. 1, Mappe I s. 97.

[613] Dok. 13 s. 2, Mappe I s. 123.

[614] Dok. 18 s. 91−92, Mappe I s. 230−231.

[615] Dok. 18 s. 93, Mappe I s. 232.

[616] Dok. 18 s. 95, Mappe I s. 234.

Herav følger:

Det er ikke grunnlag for å legge til grunn at Torgersens forklaringer om når han kom hjem tok sikte på å gi ham et falskt alibi.

6.2.3 Dagmar Torgersens forklaringer

Moren, Dagmar Torgersen, sa i politiavhør 7. desember da hun ble vekket drapsnatten (antakelig) rundt kl. 04.00:[617]

"Fredrik kom hjem omlag kl. 2330."

I sin andre politiforklaring, 20. desember 1957, altså 14 dager senere, sa hun at[618] *"vitnet mener at riktig klokke måtte være 23.00 da hun ble vekket av siktede"*.

Under den rettslige forundersøkelsen sa hun at klokken var 23.10.[619]

Kommentar:

Dagmar Torgersen oppga altså i sin første forklaring samme tidspunkt som Torgersen selv – ca. kl. 23.30. Dette gir ikke Torgersen et klart tidsalibi. Tidspunktene moren oppga i sine to andre forklaringer (kl. 23.10 og 23.00) ga Torgersen tidsalibi.

Ser man Torgersens og morens forklaringer i sammenheng, utelukker det at de kan ha avtalt å forklare seg slik at Torgersen dermed ville få et falskt tidsalibi. Da ville de jo begge to holdt fast ved ett bestemt tidspunkt og ikke oppgitt et tidspunkt som ikke ga Torgersen et sikkert tidsalibi (ca. kl. 23.30).

Verken Torgersen eller moren hadde klokke. Den rimelige tolkningen av deres tidsangivelser er derfor at de begge, uavhengig av hverandre, oppga tidspunkter som de, ved å tenke tilbake, antok at Torgersen kom hjem.

---

[617] Dok. 7 s. 1, Mappe I s. 102.

[618] Dok. 18 s. 77, Mappe I s. 216.

[619] Dok. 45 s. 5, Mappe II s. 178.

Herav følger:

Det er ikke grunnlag for å legge til grunn at morens forklaringer tok sikte på å gi Torgersen et falskt tidsalibi.

6.2.4 Dagmar og Robert Halvorsens forklaringer

Torgersens søster, Dagmar Halvorsen, sa i sin politiforklaring 11. desember:[620]

"Jeg kan ikke bestemt si når vi (dvs. hun selv og mannen Robert Halvorsen, vår tilleggsopplysning) *kom opp til Tore Hunds vei"* og at *"Fredrik da var hjemme og satt og drakk kaffe sammen med mor".*

Under den rettslige forundersøkelsen sa hun:[621]

"Hun var hjemme ca. kl. 23.30. Hun er sikker på at hun så på klokken."

Dagmar Halvorsens ektemann, Robert Halvorsen, sa i sin politiforklaring av 11. desember 1957[622]at han antok at klokken kunne være 23.50 da han og konen kom til Tore Hunds vei 24. Under den rettslige forundersøkelsen anslo han tidspunktet til kl. 23.45.[623]

Kommentar:

Dagmar og Robert Halvorsens forklarte at Torgersen var hjemme da de kom til Tore Hunds vei 24. De visste derfor ikke når han kom dit. De ga ham imidlertid ikke tidsalibi. De sa de kom til Tore Hunds vei på tidspunker som er forenlige med at Torgersen kunne ha utført drapet (kl. 23.30, 23.45, 23.50). Noen avtale om å gi ham tidsalibi kan åpenbart ikke ha foreligget.

Herav følger:

---

[620] Dok. 18 s. 75, Mappe I s. 214.

[621] Dok. 45 s. 8, Mappe II s. 181.

[622] Dok. 18 s. 74, Mappe I s. 213.

[623] Dok. 45 s. 10, Mappe II s. 183.

Heller ikke Dagmar og Robert Halvorsens forklaringer gir grunnlag for å legge til grunn at de forsøkte å gi Torgersen et falskt tidsalibi.

6.2.5 Oppsummering og konklusjon om forklaringene da Torgersen kom hjem

Torgersens egne forklaringer gir ikke grunnlag for mistanke om at han selv oppga uriktige tidspunkter for når han kom hjem slik at han ikke kunne være gjerningspersonen.

Ingen av forklaringene fra Torgersens mor og søster gir grunnlag for mistanke om at det forelå noen avtale med Torgersen om falsk forklaring med hensyn til når Torgersen kom hjem. Deres forklaringer gir heller ikke etter sitt eget innhold grunnlag for mistanke om at de på eget initiativ avga falsk forklaring for å bygge opp et falskt alibi.

Konklusjon:

Torgersens egen, morens og søsterens forklaring om når Torgersen kom hjem var sanne.

6.3 Forklaringene om da Torgersen forlot Tore Hunds vei 24

Torgersen selv, moren og søsteren forklarte alle at Torgersen var hjemme ca. en time og at han forlot Tore Hunds vei ca. kl. 00.30 på sykkel.[624] Det er på det rene at han syklet fra Tore Hunds vei 24.

Politiets drapsteori bygger på at Torgersen syklet alene strekningen Tore Hunds vei 24–Skippergata 6b–Havnegata, hvor han ble pågrepet. Det er tidsmessig mulig å sykle denne distansen på ca. 30 minutter (Torgersen ble pågrepet i Havnegata kl. 00.58), selv om det går med noen minutter for å gå innom Skippergata 6b for å tenne på bålet, slik drapsteorien

[624] Dok. 6, Mappe I s. 97, dok. 7, Mappe I s. 102, dok. 18 s. 79, Mappe I s. 218.

forutsetter. Dette er også påtalemyndighetens forutsetning. Om dette sa statsadvokat Dorenfeldt i redegjørelsen av 17. desember 1958:[625]

"Torgersen ville ... hatt utmerket god tid til å sykle direkte fra Tore Hunds vei ca. kl. 00.35 til Skippergata 6B. Dette tar etter politiets beregning ca. 10 min. Han kunne da være på åstedet ca. kl. 00.45, og han har da hatt tilstrekkelig tid til å sette ild på i kjelleren og så forlate åstedet og sette seg på sykkelen, som han hadde plassert i porten rett overfor, nemlig til Skippergt. 9, jfr. Ørnulf Bergersens forklaring om sine iakttagelser av Torgersen ca. kl. 00.55."

Herav følger:

Det er ikke noe grunnlag for å legge til grunn at Torgersens, morens og søsterens forklaringer om når Torgersen forlot Tore Hunds vei 24 var uriktige.

6.4 Torgersens forklaring om ruten han gikk/syklet med Gerd

I politiforklaringen 7. desember kl. 02.50, knappe to timer etter at han var arrestert, forklarte Torgersen:[626]

"Etter at Gerd hadde vært hos mist. om lag en time skulle mist. følge henne hjem. Det ble til at mist. tok en sykkel som tilhører sønnen til mist.s bror. Sykkelen sto i gangen hjemme hos mist. Mist. syklet på denne og Gerd satt på bak. De syklet ned Økernv. og nesten til Grønland. Der gikk de av og mist. trillet sykkelen resten av vegen, idet det ikke var lys på den. De gikk så bort til Sentrum kino, videre under broen ved Møllergt. og over rundkjøringen ved Arne Garborgs plass og svingte så nedover mot byens sentrum. De gikk over Karl Johansgt. Ved Quick Bar i Akersgt. og på neste hjørnet, omtrent ved Stortinget skiltes mist. fra Gerd.
...
Etter at mist. skiltes fra Gerd syklet mist. nedover den første parallellgaten til Karl Johansgt. på høyre side herfra nemlig Prinsensgt. Han trillet først sykkelen og da han kom til Oslo Ø. satte han seg på og

---

[625] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 40.

[626] Dok. s. 6 s. 1−2, Mappe I s. 97−98.

syklet, og før han kom til rundkjøringen syklet han inn i parken der hvor friluftsrestauranten pleier å være for å unngå politiet idet han ikke hadde lys på sykkelen. Han fikk se politiet og gikk av sykkelen, men ble pågrepet likevel."

Under den rettslige forundersøkelsen sa Torgersen: [627]

"Han syklet ned til byen med Gerd på bagasjebrettet, og fulgte samme ruten som han var kommet oppover, bortsett fra at han gikk ned Motsfeldtsgate, mens han var gått opp Tøyengt. De syklet til de kom ned til Grønland. Der gikk de av og trillet sykkelen opp Brogt. til Olaf Bulls plass, forbi Brannstasjonen og Akersgt. , over Karl Johansgt. Og til neste hjørne, hvor det er en gullsmedforretning. Her gikk Gerd fra ham, og han fulgte den gaten han stod i, som er første parallellgate til Karl Johansgt. ned til Palehaven. Her satte han seg på sykkelen og syklet gjennom parken, idet det var hans mening å komme ut Bispegt., for å kjøre hjem den veien. Da han fikk se politiet, gikk han av sykkelen, og ble så arrestert."

Påtalemyndigheten la til grunn at forklaringen var falsk. Ifølge Arbeiderbladet 13. juni sa Dorenfeldt i prosedyren:[628]

"Etter forklaringene kan han ikke ha forlatt hjemmet før kl. 00.35, tidligst! Søsteren hadde fulgt mannen sin på en buss som gikk 00.29 (det er sjekket opp) og da hun igjen kom hjem var Fredrik i huset. Hun hørte ham gå sammen med en annen.

Men gikk han på det tidspunktet, var det ikke tid for ham til å bli arrestert i nærheten av Østbanen kl. 00.58! Det er umulig, ærede lagrett. De har sett den bitte lille sykkelen og den storvokste piken, hvordan skulle han på 23 minutter klare å kjøre henne fra Tøyen til Grønland og deretter spasere med henne fra Grønland, opp Brugata, til Sentrum kino, ned Akersgata, til Prinsens gate – skilles fra henne der, og selv bevege seg ned til Østbanen for å bli arrestert! Tre politifolk tok tida for arrestasjonsøyeblikket – det er ingen tvil!"

Dorenfeldt gjentok dette i sin redegjørelse 17. desember 1958:[629]

---

[627] Dok. 45 s. 3−4, Mappe II s. 176−177.

[628] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.−16. juni 1958 s. 113−114

[629] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 40.

”Politiet har kontrollert tidsangivelsen og det fremgår av politiets undersøkelser at det fra Torgersens bopel i Tore Hunds vei 24 til Grønland vil medgå ca. 5 min., når man sykler. Går man så fra Grønland den rute som Torgersen selv har opplyst, til arrestasjonsstedet, medgår 25 min. Den minste tid som kan benyttes på distansen er 30 min. Da Torgersen forlot sitt hjem vel kl. 00.30 ville han ikke kunne rekke å bli arrestert kl. 00.58 hvis han hadde forholdt seg sånn som nevnt.”

Politiet oppga følgende tidsforbruk på de distanser Torgersen ifølge egne forklaringer hadde syklet/gått:

<u>På sykkel</u>:
Tore Hunds vei – Grønland: 5,30 min. /5.00 min.

<u>Til fots</u>:
Hjørnet Motzfeldtsgt.−Grønland−Brugt.−
Henrik Ibsensgt.−Arne Garborgs plass−
Akersgt.−Prinsens gate fram til kiosken i
Havnegt. hvor siktede ble anholdt 25 min./26 min./24 ½ min.

Hele turen tok altså ifølge disse målingene ca. 30 minutter, slik Dorenfeldt sa. Konklusjonen Dorenfeldt trakk, at Torgersen *”ikke kunne rekke å bli arrestert kl. 00.58”* bygger på at det mangler to minutter hvis man forutsetter at Torgersen forlot Tore Hunds vei kl. 00.30, tre minutter hvis han forlot Tore Hunds vei kl. 00.31 osv.

Dorenfeldts konklusjon er spekulativ og uholdbar av en rekke grunner:

Nøyaktig tidspunkt da Torgersen forlot Tore Hunds vei 24 er usikkert. Tidsmålingene er også usikre − politiet kunne selvsagt ikke vite hvor fort eller sakte Torgersen syklet og gikk. Vi vet heller ikke om politimennenes klokke gikk helt nøyaktig da registreringen kl. 00.58 skjedde.

Under arbeidet med boken *” ... aldri mer slippes løs ...”* (Pax forlag 1999) foretok Erling Moss og Camilla Juell Eide selv kontroll av tidsbruken på den strekningen Torgersen sa han hadde syklet og gått. De kom til at Torgersen[630]

---

[630] Erling Moss og Camilla Juul Eide, … aldri mer slippes løs … (Pax 1999) s. 72−73.

”i alle fall har 5 minutter til rådighet fra de står i krysset Akersgata/Prinsens gate, og dette er mer enn nok til å ”rekke” å bli arrestert”.

Realiteten er at Torgersens forklaring om når har forlot Tore Hunds vei og hvordan han kom til Havnegata der han ble arrestert kl. 00.58 er forenlig med tidspunktet da han ble arrestert, altså det motsatte av hva Dorenfeldt hevdet.

Herav følger:

Torgersens forklaring om rute og tidsforbruk på strekningen Tore Hunds vei 24–Havnegata gir ikke støtte for at forklaringen er falsk.

Vi tilføyer:

Dorenfeldt sa også ifølge Arbeiderbladet 13. juni:[631]

”På den annen side ville Torgersen ha god tid til å sykle til åstedet etter drapet, plassere sykkelen i porten vis a vis, noe som er høyst naturlig. Så låste han seg inn i nummer 6B med nøkkelen han tok fra Rigmor etter å ha drept henne, og tente på i kjelleren i den tro at han derved kunne skjule forbrytelsen.”

Dette gjentok han i redegjørelsen 17. desember 1958:[632]

”Torgersen ville derimot hatt utmerket god tid til å sykle direkte fra Tore Hunds vei ca. kl. 00.35 til Skippergt. 6B. Dette tar etter politiets beregning ca. 10 min. Han kunne da være på åstedet kl. 00.45 og han har da hatt tilstrekkelig tid til å sette ild på kjelleren og så forlate åstedet og sette seg på sykkelen, som han hadde plassert i porten rett overfor, nemlig Skippergt. 9, jfr. Ørnulf Bergersens forklaring om sine iakttagelser av Torgersen ca. kl. 00.55.”

Også her spekulerer Dorenfeldt, men denne gangen med en motsatt konklusjon, som støtter politiets drapsteori. Det er et mysterium hvordan Dorenfeldt kunne komme til at det var mulig for Torgersen å rekke å bli arrestert hvis han fulgte den ruten drapsteorien forutsetter, som altså

---

[631] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 113−114.

[632] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert, Mappe I s. 40..

inkluderte brannstiftelsen, som må ha tatt atskillig tid, mens han ikke kunne rekke det hvis man legger Torgersens forklaring til grunn.

6.5 Forklaringene om Gerd i Tore Hunds vei 24

6.5.1 Problemstilling

Ifølge politiets drapsteori dro Torgersen hjem for å hente fyrstikker for så å dra tilbake til Skippergata 6b for å tenne på liket.

Torgersen kunne selvfølgelig ikke fortelle familien at han dro til byen for å slette spor etter et drap han nettopp hadde begått. Torgersens problem var, hvis drapsteorien er riktig, å skape et troverdig inntrykk av at han hadde en kvinne på rommet når han i virkeligheten ikke hadde det, i håp om at de som var hjemme i ettertid ville fortelle det til politiet og dermed skaffe ham et falskt alibi. (Vi holder også muligheten åpen for at Torgersen kunne ha avtalt med en eller flere familiemedlemmer at de skulle fortelle en falsk historie til politiet om at han hadde med seg en kvinne hjem, selv om det er helt usannsynlig. De ville da selvsagt forstått at Torgersen hadde noe å skjule.)

Torgersen, moren og søsteren fortalte i all hovedsak den samme historien om Gerd og andre forhold i tilknytning til hennes besøk i Tore Hunds vei 24. Problemstillingen er om det ut fra detaljene i historien er grunn til å tro at historien er falsk eller sann.

Forklaringene til Torgersen, moren og søsteren inneholdt bl.a. følgende elementer:

- Torgersen hadde med seg en kvinne hjem.
- Torgersen og kvinnen var på hans rom i 2. etasje hvor de spilte plater.
- Torgersen spurte om å få låne nevøens guttesykkel.
- De dro fra Tore Hunds vei 24 på sykkelen.
- Før de dro sa Torgersen at han kom hjem om ca. en halv time og ba moren sette over te.

- Torgersen gikk ut kjøkkeninngangen, hvor sykkelen sto. Kvinnen gikk ut hovedinngangen.
- Moren og søsteren så ikke kvinnen.

Moren og søsteren så ikke kvinnen. Grunnen til det var ifølge forklaringene at det var mulig å gå opp i 2. etasje uten at moren og søsteren, som befant seg i 1. etasje, ville se hvem som gikk opp. Torgersen hadde ikke fortalt dem at kvinnen het Gerd.

6.5.2 Torgersens forklaringer

Torgersens politiforklaring 7. desember 1957 kl. 02.50:[633]

"De var på mistenktes rom i ca. en time og de spilte da grammofon meget lavt.
Etter at Gerd hadde vært hos mistenkte omlag en time skulle mist. følge henne hjem. Det ble til at mist. tok en sykkel som tilhører sønnen til mist.s bror. Sykkelen sto i gangen hjemme hos mistenkte."

Torgersen vedtok politiforklaringen av 7. desember 1957 som sin rettslige forklaring i Oslo forhørsrett 9. desember 1957.[634] I politiforklaring 11. desember 1957[635] sa han ingenting om oppholdet i Tore Hunds vei sammen med Gerd.

Torgersens politiforklaring 17. desember 1957 (våre uthevelser):[636]

"<u>På spørsmål</u> forklarer siktede at han gikk inn stueveien, og både siktede og Gerd gikk opp i 2. etg., nemlig opp på siktedes rom. ... <u>På spørsmål</u> forklarer siktede at han ikke snakket med noen hjemme før han skulle gå igjen, og da snakket ham med sin mor og sin søster. <u>På spørsmål</u> forklarer siktede at hans mor lå og sov, men så kom hans søster og vekket henne. <u>På spørsmål</u> forklarer siktede at hans mor og søster var i 1. etg.., og han var nede og snakket med dem, og bad dem bl.a. å sette over tevannet til han kom tilbake, og han opplyste at han var tilbake om en halv time. Gerd var hele tiden på siktedes rom i 2. etg., og verken siktedes mor eller hans søster så eller snakket med henne. Siktede sa til

---

[633] Dok. 6 s. 1−2, Mappe I s. 97−98.

[634] Dok. 13 s. 2, Mappe I s. 123.

[635] Dok. 18 s. 91−92, Mappe I s. 230−231.

[636] Dok. 18 s. 94−96, Mappe I s. 233−235.

sin mor og søster inne på kjøkkenet at han hadde en pike oppe som han skulle sykle hjem. Siktede var så oppe i trappen og ropte på Gerd, men da hun ikke hørte, gikk han opp og hentet henne. <u>På spørsmål</u> forklarer siktede at han ikke tror at hans mor eller søster så Gerd da hun gikk ut. Gerd gitt ut stueveien, mens siktede gikk ut kjøkkenveien, idet syklen sto i kjøkkengangen."

Torgersens forklaring under rettslig forundersøkelse 18. februar 1958:[637]

"Hjemme gikk han rett opp på sitt rom med Gerd og så ingen av familien. Etter en stund gikk han ned for å drikke og Gerd ble sittende på rommet. I stuen traff han moren, som hadde ligget og sovet, men var blitt vekket – enten av at hun hørte ham eller av søsteren som kom hjem. Han tok en kopp kaffe, og moren spurte om hun skulle skjære noe mat, og han forklarte at han hadde en pike på rommet. Han satt nede en kort stund, og gikk så opp igjen til Gerd. Han skulle sykle henne hjem, og gikk ned for å skifte klær, og sa til moren at han tok sykkelen til en liten nevø."

<u>Kommentar</u>:

Det er ingen innbyrdes motsetninger i Torgersens forklaringer.

Hvis Torgersen gjennom sine forklaringer ønsket å skape et falskt inntrykk av at han hadde med seg en kvinne hjem, skulle man vente at han var påpasselig med å få fram detaljer som kunne underbygge historien. I de to første politiforklaringene (7. og 11. desember 1958) nevnte han ingen detaljer, med unntak av at de *"spilte grammofon meget lavt"* (7. desember). Det er først i forklaringen av 17. desember at forklaringen blir detaljert. Men her kommer detaljene som svar *"på spørsmål"*. Det er rimelig å tolke dette slik at Torgersen selv ikke tok initiativ til å fortelle detaljene at moren sov og ble vekket, at han ba henne sette over tevannet og sa at han skulle bli borte en halv time, at han ikke trodde moren og søsteren hadde sett Gerd og at Gerd gikk ut stueveien og at han selv gikk ut kjøkkenveien fordi sykkelen sto der. Han gjentok ikke det han uoppfordret hadde sagt i politiforklaringen 7. desember om at de hadde spilt grammofon.

Det inntrykk man får når man leser forklaringene er at Torgersen ikke selv forsto betydningen av de detaljene som kommer fram i avhørene.

---

[637] Dok. 45 s. 2−5, Mappe II s. 175−178.

Herav følger:

Det er rimelig å tolke forklaringene slik at det Torgersen sa var i overensstemmelse med de faktiske forhold.

6.5.3 Dagmar Torgersens (morens) og Dagmar Halvorsens (søsterens) forklaringer

I sin første politiforklaring, av 7. desember 1957, sa Dagmar Torgersen:[638]

"Fredrik kom hjem om lag 2330 og hadde da med seg en pike, men v. så ikke piken og kan ikke si om hun kjente henne. ... Mist. var inne og snakket med v. Han sa at han bare skulle følge piken hjem, og at han ville være tilbake om en halv times tid. Mist. ba v. gjøre i stand litt mat og te til han kom tilbake."

Dagmar Torgersen sa i sin andre politiforklaring, 20. desember 1957:[639]

"Vitnet forklarer at siktede kom hjem litt over kl. 23.-. Her forklarer vitnet at hun ligger på kjøkkenet, og hun ble vekket av at siktede kom inn på kjøkkenet og spurte om hun hadde litt varmt tevann ... . Vitnet sto opp da siktede vekket henne og gjorde i stand mat til ham. Siktede sa nå at han hadde en pike oppe, og at han ville vente med å spise til hun hadde gått. Vitnet forklarer at siktede ikke hadde yttertøy på seg da han vekket henne og han hadde vært opp i 2. etg., men vitnet hørte ikke at siktede kom hjem. Siktede satt på kjøkkenet i ca. 10 min. før han gikk opp i 2. etg. På spørsmål forklarer vitnet at hun ikke hørte noe snakk fra 2 etg., men hun hørte dempet musikk. Like etter at siktede hadde gått opp, kom så vitnets datter inn på kjøkkenet til vitnet og hun spurte om siktede var hjemme. Idet samme kom så siktede ned igjen og inn på kjøkkenet. Vitnet hadde da først fortalt sin datter at siktede hadde fortalt at han hadde en pike oppe. Siktede sa at han ikke skulle bli så lenge oppe, men at han snart skulle følge piken nedover, og han gikk så opp igjen. Etterat siktede hadde gått opp i 2. etg., gikk vitnets datter ut til sin mann som ventet

---

[638] Dok. 7 s. 1, Mappe I s. 102.

[639] Dok. 18 s. 77, Mappe I s. 216–217.

utenfor. Vitnet forklarer at hun ble sittende på kjøkkenet og en gang mellom kl. 24.−00.30 kom siktede inn på kjøkkenet og spurte om han kunne få låne syklen til Rolf. Nå var datteren kommet inn igjen og hun hørte også dette. Vitnet forklarte at hun helt tydelig hørte skritt ... i trappen og ved siden av dette hørte vitnet at det knirket i trappen, og dette siste mener vitnet helt sikkert var etter siktede, idet siktede hadde turnsko på seg. Hun mener at lyden av skritt eller etter heler var fra piken. Vitnet forkarer at hun ikke visste at siktede hadde turnsko på seg før politiet kom om natten. Vitnet forklarer at da siktede kom inn til henne og hennes datter på kjøkkenet, hørte vitnet at utgangsdøren mot Tore Hunds vei ble lukket. Vitnet så ikke ut og hun så ikke piken. Siktede gikk ut inngangen mot Økernveien, kjøkkeninngangen, hvor nemlig syklen sto. ... På spørsmål forklarer vitnet at hun ikke kan si hvem Gerd kan være."

Under den rettslige forundersøkelsen, 18. februar 1958, sa Dagmar Torgersen:[640]

"Da datteren kom inn igjen (etter at hun hadde fulgt sin mann til bussen, vår tilføyelse)*, kom Fredrik ned igjen og sa at han skulle følge piken til byen, og spurte om å få låne sykkelen til den lille nevøen.*

Da Fredrik kom ned, hørte vitnet at det gikk en i trappen med høye heler ... ."

I sin første politiforklaring av 11. desember 1957, sa Torgersens søster, Dagmar Halvorsen:[641]

"Fredags kvell i forrige uke var jeg nede i byen og traff min mann Robert Halvorsen .. . Jeg kan ikke bestemt si når vi kom opp til T. Hunds vei etter at vi hadde spasert oppover. Jeg gikk da innom med håndvesken min.[642] *Fredrik var da hjemme og satt og drakk kaffe sammen med mor. ... Jeg gikk ut omtrent med det samme og spaserte en stund sammen med Robert. Jeg forlot Robert på Dr. Ingrids pl. hvor han tok bussen ... . Selv gikk jeg direkte hjem, hvor Fr. og mor fremdeles satt nede i stuen. Jeg satte meg også. Like etter hørte de alle at noen kom ned trappen, og Fr. sa at det var en jente han skulle følge hjem. Fredrik reiste seg ikke med det samme,*

---

[640] Dok. 45 s. 6, Mappe II s. 179.

[641] Dok. 18 s. 75, Mappe I s. 214.

[642] Det fremgår av Robert Halvorsens forklaring at han ikke ble med inn, men ble stående utenfor (dok. 18 s. 74, Mappe I s. 213).

men ble sittende litt, før han spurte mor om å få låne sin nevøs guttesykkel. Like etter dro han ut. ... Selv så jeg ingen pike og godtok Fredriks forklaring på at han skulle følge en pike hjem, som en naturlig forklaring på skrittene i trappen."

I sin andre politiforklaring av 20. desember 1957, sa Dagmar Halvorsen:[643]

" ... siktede var på kjøkkenet, men gikk opp i 2. etg. like etterpå, i det han sa han skulle følge en pike hjem, som han hadde oppe. Vitnet ble sittende på kjøkkenet, og en liten stund etter… hørte[vitnet] lyden av høie heler og ellers hørte hun skritt etter to stykker. Siktede kom inn på kjøkkenet, men før han kom inn, hørte vitnet at døren ut til stuesiden ble åpnet. Siktede spurte så om å få låne syklen for å kjøre piken hjem, og bad dem ha varm te til han kom hjem, idet han bare skulle bli borte en halv time."

Under den rettslige forundersøkelsen, 18. februar 1958, sa Dagmar Halvorsen:[644]

"Moren satt alene i kjøkkenet (da Dagmar Halvorsen kom hjem ca. kl. 00.30, vår tilføyelse)*, og like etter hørte hun at det kom to ned trappen, og Fredrik kom inn i stuen. Hun tror at moren da satt i kjøkkenet og så mot kjøkkeninngangen, men et sted hvor hun også kunne se til entredøren. Fredrik sa at han skulle følge en pike til byen, og ba om å få låne en sykkel, og ba moren koke te. Hun husker at moren ved en anledning sa at Fredrik hadde en pike oppe, men hun kan ikke si noe bestemt om når det var."*

Kommentar:

I det vesentlige forklarte Torgersen selv, moren og søsteren seg likt om hva som skjedde da Torgersen var hjemme. Og i alt vesentlig er det den samme historien Torgersen selv fortalte.

Torgersen kan ha fortalt moren og søsteren at han hadde en kvinne med hjem, uten at det var tilfelle. For å underbygge dette kan han ha fortalt dem at han skulle følge henne hjem, at det ville ta en halvtimes tid og bedt moren lage i stand mat og te til han kom hjem.

---

[643] Dok. 18 s. 79, Mappe I s. 218.

[644] Dok. 45 s. 8−9, Mappe II s. 181−182.

I det vesentlige forklarer moren og søsteren seg likt om at de hadde hørt at en kvinne gikk ned trappen. Begge forklarte at de hørte trinn som de oppfattet kom fra *"høye heler"*. Vi ser ikke for oss hvordan Torgersen skulle ha klart å skape et inntrykk av at en person i tillegg til ham selv gikk ned trappen med høye hæler, uten at det faktisk var tilfelle.
Vi ser bort fra muligheten for at dette var noe moren og søsteren hadde avtalt med Torgersen at de skulle forklare. Den teoretiske mulighet foreligger at dette var noe moren og søsteren seg i mellom var blitt enige om å forklare til politiet, uten at det var sant. Dette finner vi helt usannsynlig., men helt umulig er det vel ikke.

Den rimeligste tolkningen av Dagmar Torgersens og Dagmar Halvorsens forklaringer på dette punkt er at de har erfart det samme, som de forklarer seg om på omtrent samme måte. Deres vitneforklaringer gir altså på dette punkt støtte for at Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne hjem var riktig.

Både moren og søsteren forklarte at kvinnen gikk ut <u>stuedøren</u>, mens Torgersen gikk ut <u>kjøkkendøren</u> (fordi sykkelen sto ved den døren). Dette er i overensstemmelse med det Torgersen selv forklarte. Dette er et forhold som Torgersen verken kan ha avtalt med moren og søsteren på forhånd eller som søsteren og moren seg i mellom kan ha avtalt å forklare seg usant om. Det er heller ikke mulig at dette er noe Torgersen kan ha skapt et inntrykk av, uten at det faktisk var tilfelle.

Torgersen fortalte at han og kvinnen gikk ut hver sin vei første gang i politiforklaringen 17. desember, moren og søsteren i sine politi-forklaringen 20. desember. Den mulighet forelå at politiet hadde fortalt dem at Torgersen hadde forklart at han og kvinnen gikk ut hver sin inngang og at de på det grunnlag avga en falsk forklaring for å gi Torgersen et alibi. Vi finner det svært lite sannsynlig at det skulle være tilfelle. Forklaringen har jo som en nødvendig forutsetning at Torgersen selv har funnet på dette, uten at det var tilfelle, for ved denne detaljen å skaffe seg et falskt alibi. Men i så fall er det rimelig å vente at han hadde forklart dette så snart han fikk anledning til det og ikke ventet til 17. desember. Han kunne jo dessuten ikke vite om moren og søsteren som var hjemme ville bekrefte den usanne historien. De hadde realistisk sett ingen muligheter for å forstå at detaljen kunne ha betydning og ville derfor på dette punkt ha forklart seg i samsvar med det de erfarte, selv om de ellers kunne ha ønske om å avgi falske forklaringer for å gi Torgersen et falskt alibi.

Også på dette punkt er den rimeligste tolkningen at Torgersens, morens og søsterens sammenfallende forklaringer er i samsvar med de faktiske forhold.

Et tredje punkt i forklaringene må nevnes. I sin første politiforklaring, 7. desember kl. 0250 forklarte Torgersen at de hadde spilt *"dempet grammofonmusikk"* på rommet hans i 2. etasje. Moren forklarte også at hun hadde hørt dempet musikk fra rommet (i politiforklaringen av 20. desember). Det er rimelig å anta at forklaringene på dette punkt er riktig: Torgersen spilte grammofon mens han var i 2. etasje. Spørsmålet er om det er grunn til å anta at Torgersen var alene da han spilte musikk, for å gi inntrykk av at han hadde noen på rommet. I så fall skulle man vente at Torgersen hadde gjentatt denne detaljen i senere forklaringer, men det gjorde han ikke. En rimelig fortolkning av dette er at forklaringen om at han var sammen med Gerd da det ble spilt musikk, er riktig.

Endelig viser vi til at moren ikke bare sa at hun hørte musikk fra 2. etasje, men at hun også – på spørsmål − sa at hun <u>ikke</u> hørte noen snakke (politiforklaringen av 20. desember). Dette støttet åpenbart ikke Torgersens forklaring om at han hadde en kvinne med seg hjem. På dette punkt må derfor Dagmar Torgersen ha forklart seg sant. Det gir grunn til å tro at hun også forklarte seg sant om andre forhold vedrørende Torgersens opphold mens han var hjemme.

6.5.4 Oppsummering og konklusjon om forklaringene om Gerd. Status 2005

Detaljer i forklaringene til Torgersen, Torgersens mor og Torgersens søster om forhold vedrørende Gerds opphold i Tore Hunds vei gir ingen støtte for at Torgersens forklaring om at han var hjemme sammen med Gerd er falsk. Tvert i mot: Morens og søsterens forklaringer om at de hadde hørt skritt av to personer i trappen og Torgersens, morens og søsterens sammenfallende forklaring om at Torgersen og Gerd gikk ut av hver sin dør gir støtte for at Torgersens forklaring er sann. At Torgersen og Gerd gikk ut hver sin dør kan verken være avtalt, simulert eller noe Torgersen og moren og søsteren har diktet opp uavhengig av hverandre.

<u>Konklusjon</u>:

Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne hjem som het Gerd er sann.

Vi tilføyer:

Torgersen fortalte om Gerd første gang han ble avhørt, 7. desember kl. 0250. Det virker helt usannsynlig at Torgersen på dette tidspunkt, bare snaue to timer etter at han var pågrepet, skulle ha diktet opp en slik historie.

Hvis Torgersen tok sikte på å skaffe seg et falskt alibi ved hjelp av en oppdiktet historie om Gerd, var det en usedvanlig lite rasjonell handling. Han måtte jo da vite at Gerd aldri ville melde seg. Han hadde i så fall heller ikke grunn til å stole på at familien ville bekrefte hans forklaring.

6.6 Telefonoppringingen fra Gerd Gundersen

Fredag 13. desember 1957 skrev politibetjent F. Kirkemo (41 år) en rapport på grunnlag av en telefonhenvendelse fra en kvinne som sa at hun var Gerd. Rapporten lyder i sin helhet:[645]

"Kl. 22.50 ringte en pike og sa at hun var "Gerd", som var ettersøkt som vitne i saken mot Fredrik Fasting Torgersen. Til å begynne med ville hun ikke opplyse etternavnet sitt av hensyn til familien. Det lykkedes imidlertid å få henne til å fortelle at hun het Gerd Gundersen, men om dette er riktig er et annet spørsmål. Det var ikke mulig å få henne til å oppgi noen adresse. Av hensyn til familien ville hun ikke at politiet skulle oppsøke henne. Hun ønsket heller ikke å møte på Kriminalavdelingen da hun var redd for journalistene.

Rapp.skr. lovet henne at hun skulle bli holdt anonym, men hun vegret seg likevel. Hun ble også anmodet om å oppgi et møtested slik at hun kunne bli hentet uten at det ville vekke noen oppsikt. Dette ble foreholdt henne flere ganger, men hun avslo hele tiden. Under samtalen antydet hun at hun muligens kunne komme forutsatt at hun ble holdt anonym, men hun brøt samtalen uten å gi noe bindende tilsagn. Det er således grunn til å anta at hun ikke vil møte.

Under samtalen gjentok hun flere ganger at hun hadde vært sammen med Fredrik Fasting Torgersen drapskvelden, men hun sa ikke når hun hadde møtt ham. Hun snakket om at hun hadde vært i Tore

---

[645] Dok. 30 underbilag 2, Mappe II s. 115.

Hunds veg 24, og at hun hadde vært på Fredriks værelse i annen etasje. Da de reiste fra Tore Hunds vei hadde Fredrik kjørt henne på sykkel ned i byen. Hun gjentok flere ganger at Fredrik ikke hadde begått drapet.

Rapp.skr. forholdt "Gerd" hvor viktig det var at hun kom og avga forklaring slik at mistanken mot Fredrik eventuelt kunne bli avkreftet, men hun mente at det måtte være nok når hun avga forklaring i telefon. Det var ikke mulig å få henne til å forstå at forklaringen måtte nedtegnes og underskrives slik at den var i lovlige former for at den skulle være av noen betydning for saken.

Vedk. "Gerd" ringte fra en telefonboks.

Rapp.skr. oppfatning er at det er grunn til å se på henvendelsen med en viss skepsis. Under hele samtalen, som antagelig varte i omlag 2 min., hadde rapp.skr. inntrykk av at "Gerd" virket oppskaket og nervøs."

Politiet ettersøkte kvinner med navn Gerd Gundersen uten resultat Kvinnen ringte aldri tilbake. Hvorvidt det var den Gerd som Torgersen sa han hadde vært sammen med, kan vi derfor ikke vite.

Kommentar:

Opplysningen om at Torgersen hadde forklart til politiet at han hadde vært sammen med en kvinne som het Gerd fredag kveld og at hun hadde blitt med ham hjem sto i avisene tirsdag 10. desember 1957. Det sto imidlertid ingenting om at hun hadde vært på rommet hans i 2. etasje, verken denne dagen eller dagene fram til 13. desember. Vi må anta at den som ringte ikke hadde opplysningen om dette fra politiet. I så fall var det bare tre kategorier personer som kunne kjenne akkurat denne detaljen: Gerd selv, medlemmer at Torgersens familie eller noen som hadde fått opplysningen fra Gerd eller Torgersens familie. Hvis det ikke var Gerd selv som ringte, var naturligvis forklaringen falsk. Men det underbygger ikke at Torgersens forklaring var falsk. Vi må derfor konkludere denne drøftelsen med at telefonoppringningen ikke gjør fra eller til med hensyn til svaret på spørsmålet om Torgersens forklaring om Gerd var sann eller falsk.

Gerd Gundersen sa til politibetjent Kirkeby at hun ikke kunne avgi forklaring for politiet *"av hensyn til familien"*. Det er ikke vanskelig å forstå. Enhver kvinne som hadde blitt med en tilfeldig mann hjem en fredagskveld, ville vike tilbake for å fortelle det til noen, og i særdeleshet hvis mannen var mistenkt for drap. Allerede mandag 9. desember sto det i Aftenposten aften, Arbeiderbladet, Dagbladet, Verdens Gang og Vårt Land at Torgersen var arrestert, siktet for drapet. Tirsdag 10. desember

sto det bilde av Torgersen i Aftenposten aften, Dagbladet og Verdens Gang, med oppfordringer om at den ukjente Gerd måtte melde seg.[646] Hvis det var Gerd Kristiansen som ringte, se punkt 6.7 nedenfor, hadde hun gode grunner for ikke å melde seg, samtidig som hun kanskje syntes hun hadde lettet sin samvittighet ved å ringe til politiet.

6.7 Gerd Kristiansen (18 år)

6.7.1 Problemstilling

Lørdag den 7. juni førte påtalemyndigheten vitnet Gerd Berg. I avisreferater 9. juni fremgikk at vitnet het Gerd, men etternavnet Berg ble ikke referert. Det fremgår også at Torgersen insisterte på at hun var den kvinnen han hadde vært sammen med, men at hun på sin side benektet dette på det mest bestemte. [647]

Den 11. juni to meldte det seg to vitner som mente at de hadde opplysninger om den kvinnen som Torgersen sa han hadde vært sammen med og som ikke var Gerd Berg. Hennes navn var Gerd Kristiansen.

Samme dag foretok politiet avhør av Gerd Kristiansen og hennes ektemann Kjell Kristiansen. Politiet hadde ifølge rapport avgitt av politibetjent K. Johansen 12. juni 1958[648] fått

" ... opplysning i saken om følgende forhold: En kvinne ved navn Gerd Kristiansen, f. 1/9-1939 ... skulle angivelig ha sittet på en sykkel som ble kjørt av en mann, og nevnte Gerd Kristiansen skulle så ha falt av sykkelen, skadet seg og blitt behandlet på Legevakten. Vedkommende Gerd Kristiansen skulle videre kjenne tiltalte, idet hun tidligere skulle ha bodd på Tøyen (Lille Tøyen), og hun skulle ha fortalt om denne hendelsen dagen etter drapet i Skippergt. Videre var det opplyst at nevnte Gerd Kristiansen skulle ha giftet seg 3 uker før hendelsen inntraff."

Opplysningen har åpenbart (se nedenfor) kommet fra Ragna Noreng og/eller Ruth Klausen som arbeidet sammen med Gerd Kristiansen i

---

[646] Se Avisutklipp 7. – 14. desember 1957.

[647] Se Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 57– 71.

[648] Dok. 92, Mappe II s. 374 −375.

Skotøyutsalget, Storgaten 17, da drapet skjedde. Dette ble bekreftet av Ruth Klausen i en samtale Ståle Eskeland hadde med henne 29. januar 1999. Ifølge hans notat satt opp samme dag fortalte Ruth Klausen:[649]

"Da straffesaken var opp i juni, ble det mye snakk om Torgersen-saken på grunn av avisomtalene. Ruth Klausen skjønte at Gerd ikke hadde meldt seg til politiet, og at det var fare for at Torgersen kunne bli dømt selv om han ikke var skyldig. Hun gikk da – uten at noen visste det – opp til Ragna Noreng og sa: "Jeg synes vi må si fra." Til det svarte Ragna Noreng: "Ja, du har så rett." Ruth Klausen forteller at Ragna Noreng var rettskaffen og hun var sikker i sin sak om at de måtte fortelle hva de visste til Kriminalpolitiet. Hun ringte så til Kriminalpolitiet og de gikk sammen opp til Victoria Terrasse der de avga forklaringer. ...

Det var ingen som visste at de gikk til Kriminalpolitiet. Ikke en gang disponenten i Skotøyhuset, Algot Svendsen, måtte få vite det. Det var jo noe ekstraordinært og Ruth Klausen hadde aldri vært på Victoria Terrasse før.

Hun forstår ikke hvorfor ikke de to – etter det de hadde forklart til politiet – ikke ble innkalt som vitner."

Ruth Klausen ble avhørt av politibetjent Tove Rita Jeppesen 20. april 1999. Hun forklarte (uthevelse i original):[650]

"Like etter at vitnet hadde begynt i jobben, kom vitnet inn på lageret hvor Gerd jobbet. Vitnet observerte da Gerd som gråt. Vitnet gikk bort til henne og spurte hvorfor hun gråt. Vitnet fikk til svar at det gjaldt Torgersen-saken. Vitnet kan ikke i dag gjengi korrekt alt det Gerd sa, må bare vise til det hun tidligere har sagt i sakens anledning. Vitnet husker imidlertid at Gerd sa at hun visste at Torgersen var uskyldig. Gerd nevnte at hun kjente til Torgersen, hun kjente ham i forhold til oppveksten. Vitnet sa til Gerd at hun måtte si fra til politiet om dette, men Gerd sa at hun ikke turde, fordi hun bodde hos svigerforeldrene. Gerd sa ingenting om at hun hadde vært sammen med Torgersen denne kvelden, men hun sa at hun visste at han var uskyldig. Gerd sa ikke noe om hvorfor eller hvordan hun visste at han var uskyldig.

---

[649] Notat fra møte mellom Ståle Eskeland og Ruth Klausen 22. januar 1999 s. 3–4. Dokumentutdrag Bind IV s. 10 103−104.

[650] Dokumentutdrag Bind IV s. 112–113.

Vitnet snakket med Gerd en gang til om dette. Da satt de alene på spiserommet. Vitnet sa også nå til Gerd at hun måtte si fra om det hun visste om Torgersen. Gerd var nedfor, og hun nevnte flere ganger at hun visste at han var uskyldig. Vitnet tolket det slik at Gerd hadde vært sammen med Torgersen den kvelden drapet skjedde. Vitnet syntes at det var naturlig ut fra det som Gerd sa at hun visste at Torgersen var uskyldig.
…
Saken til Torgersen kom for retten sommeren 1958. Vitnet så da at Torgersen holdt på å bli dømt. Vitnet tenkte da på det Gerd hadde sagt, hun snakket med Nordeng om dette. Nordeng ringte til politiet og fortalte om det Gerd hadde sagt. Vitnet forklarte seg til politiet på Victoria Terrasse, vitnet var opptatt av at rettferdigheten måtte komme frem. Hun mente at det ville være forferdelig om dette ikke skulle komme frem, da en uskyldig kunne bli dømt.

Vitnet synes i dag at det er veldig rart at ikke hennes forklaring har kommet frem i retten."

Problemstillingen er om det er grunn til å tro at Gerd Kristiansen er den kvinnen som Torgersen sa han var sammen med drapsnatten.

6.7.2 Forklaringene om at Gerd Kristiansen hadde vært sammen med Torgersen

Ragna Noreng (57 år) forklarte til politiet 12. juni 1958:[651]

"V. husker at Gerd lørdag den 7.12.1957 kom i forretningen. Hun var da iført sorte, lange benklær. Gerd var da veldig nedfor. Hun gråt og sa at hun hadde slått seg. V. spurte henne på hvilken måte… men Gerd forklarte ikke noe om det. Gerd fortalte imidlertid senere, v. tror det var samme dagen, at hun hadde åndenød og klaget over smerter i brystet. V. sa da til henne at hun måtte ha knekt ribben og v. forbant henne. … Noen dager senere ble Gerd sendt til Legevakten, grunnet at hun ikke kunne gjøre noe p.g.a. smertene i brystet, og Gerd har senere ikke vært i forretningen.

---

[651] Dok. 92 s. 1−2, Mappe II s. 367−368.

V. spurte Gerd flere ganger på hvilken måte og hvorledes hun hadde slått seg, men v. fikk ikke noe rede på dette. Gerd fortalte det ikke. Gerd fortalte at hun var nygift da hun begynte i forretningen, og hennes mann arbeidet i Norsk Akkumulator som sjåfør.

…

V. satte ikke denne Gerd noe i forbindelse med den Gerd som Torgersen skulle vært sammen med, men etter at den ukjente Gerd ble så aktuell under rettsforhandlingen så vil hun ikke unnlate å forklare hva hun vet i tilfelle det skulle ha noen betydning."

Ruth Klausen (37 år) forklarte til politiet 12. juni 1958:[652]

"Dagen etter drapet i Skippergt. fortalte Gerd Kristiansen at hun kjente Torgersen og at hun og mannen hadde truffet ham på et sted i byen og ute på gaten. Hun nevnte gaten hvor hun hadde truffet ham, og etter det v. husker var det i nærheten av Skippergt.

Noen dager senere, kanskje 2 dager senere fortalte hun at det var bare hun som hadde truffet Torgersen. Gerd Kristiansen stod da ute på lageret og gråt. Da v. spurte henne nærmere, sa hun at det var hun som hadde sittet på sykkelen til Torgersen. V. spurte henne etter klokkeslettet for tiden hun skulle ha sittet på sykkelen, og til det svarte hun at hun ikke hadde klokke, men tilføyet at Torgersen kunne ha gjort det etter han hadde gått fra henne.

V. sa at hun måtte gå til politiet med det hun visste, men at til det svarte hun at hun ikke turte, da hennes mann var sjalu. Han hadde vært sjalu på Torgersen i lengre tid. Hun fortalte at hun hadde vokset opp i samme gate som Torgersen. Gerd Kristiansen var redd for at Torgersen skulle gi opp hennes navn. Hun bodde hos sine svigerforeldre og var redd hun da måtte flytte fra dem.

V. husker at det var snakk om at hun hadde kjørt av på sykkel og at hun av kontorsjefen … ble sendt til legevakta. Hun gikk også og kom tilbake og fortalte at hun hadde brukket 3 ribben. Gerd Kristiansen har ikke nevnt til v. at det var Torgersens sykkel hun hadde kjørt av. Etter at hun angivelig hadde vært på legevakta, kom hun tilbake til forretningen og hentet forkleet sitt. Etter dette fikk hun ikke arbeidet sitt igjen.

---

[652] Dok. 92 s. s. 3−4, Mappe II s. 369−369a.

Det meste av det v. her har forklart, fortalte Gerd Kristiansen til flere i skotøyutsalget.

V. snakket med henne på tomannshånd i spiserommet den gangen Gerd fortalte at det var hun alene som hadde truffet Torgersen. Hun gråt og hadde åndenød. V. sa til å begynne med at hun − Gerd − ikke hadde noe å være redd for, da hun var sammen med sin mann da de traff Torgersen. Det var da Gerd Kristiansen fortalte at hun hadde vært alene og truffet Torgersen.

V. ville ha henne til å gå å melde seg til politiet, men hun var redd for at navnet hennes skulle komme i avisen. Hun var, som forklart, redd for sine svigerforeldre. Hun var nygift."

I samtale med Ståle Eskeland 29. januar 1999 sa Ruth Klausen:[653]

"Gerd Kristiansen hadde begynt som julehjelp i Skotøyutsalget kort tid før Ruth Klausen selv begynte der.

Ved to anledninger hadde hun snakket med Gerd alene. Første gang var "dagen etter drapet" (politiavhøret av Ruth Klausen, II/369). Hun kunne ikke i dag si om det var dagen etter drapet eller om det var dagen etter at det var blitt kjent, men hun trodde det måtte være det siste. Gerd sto og gråt på lageret i 2. etasje da Ruth Klausen kom inn dit. Gerd sa, ifølge Ruth Klausen, "Du skjønner han er uskyldig". Hun sa hun hadde vondt i brystet, men ikke noe mer.

…

Ruth Klausen sa til Gerd at hvis hun visste at Torgersen var uskyldig, måtte hun melde seg, men hun sa hun ikke turte fordi hun bodde hos svigerforeldrene.

…

Dette gjentok seg et par dager senere på kjøkkenet, som også lå i 2. etasje. Også da sa Ruth Klausen at hun måtte melde seg.

---

[653] Dokumentutdrag Bind IV s. 102–103.

Hun kan ikke huske nå at Gerd fortalte noe om at hun hadde møtt Torgersen på Hjerterum eller at hun hadde sittet på sykkelen hans, slik det står i politiforklaringen.[654]

Da Gerd Kristiansen ble avhørt av politiet 11. juni 1958,[655] sa hun at *"hun kjenner tiltalte Torgersen fra den tid vitnet selv bodde i Økernveien 49"*.

Men hun benektet at hun hadde sittet på sykkelen til Torgersen:

"På spørsmål forklarer vitnet at hun aldri har vært ute og syklet sammen med tiltalte. På spørsmål forklarer vitnet at hun ikke har vært ute og syklet med andre og falt av sykkelen noen gang. Vitnet har således ikke kommet tilskade ved noen slik ulykke, og hun har aldri vært behandlet på Legevakten."

Dette gjentok hun i politiavhør neste dag, 12. juni:[656]

"V. har nok sikkert snakket med fru Klausen om at hun kjente Torgersen, men hun har aldri sagt at hun hadde falt av noen sykkel. Hun har aldri sagt at hun har sittet på sykkel sammen med Torgersen. Det er heller ikke riktig at vitnet har gjort det. Hun vil si at hun var veldig engstelig for at hun skulle bli blandet opp i noe, nettopp fordi navnet Gerd var brukt og hun så nylig hadde hilst på ham."

Gerd Kristiansen ble avhørt av politibetjent Tove Rita Jeppesen 19. februar 1999. I rapporten står det (uthevelse i original):[657]

"Jeg (politibetjent Jeppesen, vår tilføyelse) *sa til henne at en av de ansatte i skoforretningen hvor Gerd hadde jobbet fremdeles påsto at Gerd hadde fortalt henne at det var* <u>*hun*</u> *som var den Gerd som Torgersen*

---

[654] Her er notatet unøyaktig. Det skulle stått politiforklaringene i flertall. I Ruth Klausens politiforklaring står det at Gerd Kristiansen til henne hadde fortalt at det var hun som hadde sittet på sykkelen til Torgersen. I Gerd Kristiansens politiforklaringer står det at hun hadde truffet Torgersen på Kafé Hjerterom.

[655] Dok. 92, mappe II s. 375−376.

[656] Dok. 92, mappe II s. 372.

[657] Dokumentutdrag Bind IV s. 109. Gerd Kristiansen ble senere skilt fra Kjell Kristiansen og tok etternavnet Tørud. Rapporten gjelder derfor samtale med Gerd Tørud.

etterlyste som den som hadde sittet på sykkelen hans, og som kunne gi ham alibi.

Gerd sa at den historien fra denne damen var blank løgn fra ende til annen. Gerd gjentok dette flere ganger. Hun virket tydelig sint og også fortvilet over dette. Jeg spurte Gerd om hadde gjort seg noen tanker om hvorfor vedkommende fortalte denne historien. Gerd svarte at hun ikke hadde noen anelse om det."

Også en i samtale med Ståle Eskeland og Erling Moss 16. september 1999 sa hun at Ruth Klausens og Ragna Norengs politiforklaringen var løgn:[658]

"Skotøydamenes politiforklaringer var løgn så langt de (og det vil spesielt si Ruths) hevdet at Gerd hadde sagt at hun hadde vært sammen med FFT kvelden i forveien, sittet på sykkelen hans, at han var uskyldig etc."

Kommentar:

Det er motstrid mellom Ruth Klausens forklaring og Gerd Kristiansens forklaringer i 1958. I hovedsak opprettholdt de sine forklaringer i 1999.

Det er ikke lett å tro at Ruth Klausen, sammen med Ragna Noreng, et halvt år etter drapet skulle gå til politiet og fortelle en oppdiktet historie om at Gerd Kristiansen hadde fortalt til henne at hun *"sittet på sykkelen til Torgersen",* og at *"Torgersen kunne ha gjort det etter han hadde gått fra henne".*

Samtidig er det lett å forstå at Gerd Kristiansen, hvis hun faktisk hadde syklet til byen sammen med Torgersen, i ettertid ville benekte det. Bare en drøy måned tidligere, 2. november 1957, var hun blitt gift med Kjell Kristiansen. Det ville vært nærmest katastrofalt for henne hvis det ble kjent at hun hadde vært alene hjemme hos en enslig mann og dobbelt ille hvis det var Torgersen, som samme natt ble pågrepet og mistenkt for drapet på Rigmor Johnsen.

Gerd Kristiansen måtte slutte i Skotøyutsalget kort tid etterpå. Dette sa både Noreng og Klausen. Det fremgår ikke av deres forklaringer hvorfor,

---

[658] Notat fra møtet av Erling Moss. Dokumentutdrag Bind IV s. 123−124.

men det fortalte Gerd Kristiansen selv i møtet Ståle Eskeland og Erling Moss hadde med henne 16. september 1999:[659]

"Gerd forteller nå at hun fikk sparken fra jobben som følge av FFT-historien. Hun ble innkalt til disponent Svendsen som sa at hun måtte slutte fordi forretningen ikke kunne bli innblandet i Skippergata-saken."

Gerd Kristiansen ville selvsagt ikke fått sparken dersom disponent Svendsen bare hadde fått opplyst det hun selv fortalte til politiet, nemlig at den eneste kontakten hun hadde hatt med Torgersen var at hun hadde hilst på ham på Kafé Hjerterom kort tid før drapet. Svendsen må altså ha kjent til opplysningen om at Gerd Kristiansen hadde vært sammen med Torgersen. Denne opplysningen kunne han bare ha fått enten fra Gerd Kristiansen selv eller fra Ruth Klausen eller Ragna Noreng. Klausen og Noreng måtte ha fått opplysningen fra Gerd Kristiansen. Det er ingen grunn til at Klausen eller Noreng på dette tidspunkt skulle ha løyet til Svendsen om hva Gerd Kristiansen hadde fortalt til dem. At Gerd Kristiansen selv skulle ha løyet til Svendsen om at hun hadde vært sammen med Torgersen, er det heller ingen holdepunkter for.

Herav følger:

Det er Ruth Klausens forklaring om at Gerd Kristiansen hadde sagt til henne at hun hadde vært sammen med Torgersen som er sann. Gerd Kristiansens forklaring er falsk.

6.7.3 Forklaringene om Gerd Kristiansens ribbensbrudd

Ifølge Noreng ville ikke Gerd Kristiansen fortelle henne på hvilken måte hun hadde slått seg. Hva hun eventuelt hadde sagt til Ruth Klausen om dette er uklart. Ruth Klausen sa bare, i politiforklaringen 12. juni,[660] at hun husker *"at det var snakk om at hun hadde kjørt av på sykkel og at hun av kontorsjefen i firmaet, frøken Ragna Noreng, ble sendt til legevakta."*

---

[659] S. st.

[660] Dok. 92, Mappe II s. 369.

I forklaringen til politiet 11. juni benektet hun at hun noen gang var kommet til skade i sykkelulykke, men heller ikke da forklarte hun hvorfor hun var skadet. Det fortalte hun først dagen etter, i politiforklaringen 12. juni.[661] Da sa hun:

"På arbeidsstedet løftet hun på flere kartonger og fikk av dette brudd på 3 ribben. Hun søkte dr. Haugen ved Sentrum kino. ...[662] Noen dager etter var hun på Midtstuen sykehus og tok røntgen. Ved siden av dette hadde hun bamblesyke. Før hun gikk til lege, hadde hun hatt vondt i brystet et par dager. Hun kan ikke tenke seg at hun hadde fått skaden av noe annet enn kartongene hun hadde løftet på lageret. ... Hun er foreholdt fru Klausens forklaring og forklarte at den ikke endrer hennes forklaring. Hun gråt ikke fordi hun var redd for å bli blandet opp i Torgersensaka, men fordi hun hadde smerter."

Kommentar:

Det er påfallende at Gerd Kristiansen ifølge Noreng og Klausen var så unnvikende i forhold til å fortelle dem om årsaken til den skaden hun åpenbart hadde pådratt seg. Ifølge Noreng spurte Noreng henne to ganger uten å få svar. Særlig vanskelig er dette å forstå hvis Gerd Kristiansen, som hun selv sa i politiforklaringen 12. juni, hadde pådratt seg skaden ved å løfte kartonger på lageret i den butikken de alle tre arbeidet.

En ung kvinne brekker ikke ribben ved å løfte kartonger med sko. Ruth Klausen trodde heller ikke på Gerd Kristiansen på dette punkt:[663]

"At Gerd hadde brukket ribben på grunn av løfting av kartonger trodde hun ikke noe på. "De var ikke så store"."

Ribbensbrudd kunne kanskje vært tenkelig hvis hun hadde fått tunge kartonger over seg. Men det var ikke det hun sa. Hun kan derfor ikke ha snakket sant da hun forklarte hvordan hun brakk tre ribben.

---

[661] Dok. 92, Mappe II s. 372.

[662] Som en del av dok. 92 ligger en resept på tabletter mot "hoste(smerter)" (vanskelig lesbar håndskrift) datert 13. desember 1957. Resepten er skrevet av lege Sigurd Haugen, Torggt. 17, som lå I samme kvartalet som Sentrum kino. Gerds Kristiansens forklaring på dette punkt er altså riktig.

[663] Notat fra møtet mellom Ståle Eskeland og Ruth Klausen 22. januar 1999. Dokumentutdrag Bind IV s. 103.

Det er heller ikke lett å tro henne når hun forklarer at hun ikke gråt for fordi hun var redd for å bli blandet inn i Torgersen-saken, men fordi hun hadde smerter. Ribbensbrudd kan gjøre vondt. Men hun var kommet på jobb. Det kan da ikke ha vært så vondt at hun av den grunn skulle begynne å gråte.

Hun sa i forklaringen 12. juni at hun fikk *"nærmest et sjokk"* da hun leste i avisen at Torgersen hevdet han hadde vært sammen med en kvinne ved navn Gerd og at *"hun var veldig engstelig for å bli blandet inn i noe"*. Det er lett å forstå hvis hun hadde vært hjemme sammen med Torgersen, men svært vanskelig å forstå hvis hun ikke hadde hatt noe med ham å gjøre. Da ville hun jo ikke risikere *"å bli blandet inn i noe"*, som hun sa.

Herav følger:

Den eneste rimelige tolkningen er at Gerd Kristiansen heller ikke forklarte seg sant om årsaken til ribbensbruddet og hvorfor hun gråt.

Vi tilføyer:
I samtale med professor Ståle Eskeland og advokat Erling Moss 16. september 1999 fortalte Gerd Kristiansen at ektemannen var voldelig mot henne.[664] En rimelig forklaring på ribbensbruddene kan derfor være at Gerd Kristiansen ble banket opp av ektemannen da hun kom hjem om natten 7. desember 1957.

6.7.4 Forklaringene om at Gerd Kristiansen og Svein Kristiansen hadde truffet Torgersen på Kafé Hjerterom

I politiforklaringen 11. juni 1958 sa Gerd Kristiansen:[665]

"Vitnet forklarer at siste gang hun så tiltalte, var en fredag kveld på Kafé Hjerterom. Dette var ved 20-tiden, og vitnet var da sammen med sin

---

[664] Notat fra møtet med Gerd Tørud (Kristiansen) 16. september 1999, Dokumentutdrag Bind IV s. 124.

[665] Dok. 92 (upaginert), Mappe II s. 375−376.

mann. ... Vitnet forklarer at hun tror at dette var uken før hun leste i avisen om drapet i Skippergt. ... Vitnet hilste på tiltalte."

Avhøret har en påtegning av politibetjent K. Johansen, der det står:

"Vitnets mann, herr Kjell Kristiansen, som var tilstede under avhøret av vitnet, bekreftet at hans hustru hadde gjort ham oppmerksom på en mann inne på kafé Hjerterom den fredagskvelden. Tiltalte er ellers helt ukjent for herr Kristiansen. .... ellers kunne ikke herr Kristiansen tidfeste dagen ... noe nærmere enn sin hustru."

I politiforklaring 12. juni 1958 sa Gerd Kristiansen:[666]

"To-tre dager etter at hun hadde vært i Hjerterum sammen med sin mann og her sett Torgersen, leste hun om drapet i Skippergt. De stod noe om en pike ved navn Gerd, og v. fikk nærmest et sjokk da hun tenkte at det var noe han hadde diktet opp og nå fant på å bruke hennes navn, da hun så nylig hadde hilst på ham i Hjerterum."

I politiforklaring 12. juni 1958 sa Kjell Kristiansen:[667]

" ... at han ikke kjente tiltalte og visste heller ikke hvem han var før hans hustru gjorde ham (vitnet) oppmerksom på vedkommende inne på kafé Hjerterom. Vitnet husker at dette var en fredag kveld, men han kan ikke si hvilken dato dette var, men det var i desember mnd. f.å. Vitnet forklarer at han er sikker på at det var i desember. ... Da de hadde sittet der (på Kafé Hjerterom, vår tilføyelse) *en god stund, kom det så inn en mann, og det var nå at vitnets hustru gjorde vitnet oppmerksom på vedkommende, og hun sa "Der har vi ham som trillet ølfat". Vitnet kan ikke si sikkert om hans hustru nevnte navn på vedkommende. Vitnet hadde imidlertid hørt historien om øltønna tidligere, og at det var en ved navn Torgersen som var innblandet i den saken, og vitnet forsto derfor med en gang hvem det var som kom inn i kafeen ved hans hustrus bemerkning. ... På spørsmål forklarer vitnet videre at verken han eller hans hustru snakket med eller ble tilsnakket av vedkommende. ... Vitnet og hans hustru reiste så rett hjem sammen, og de brukte Frognersetertrikken til Voksenlia stasjon. Vitnet har ikke noe som eventuelt kan være til hjelp for å tidfeste datoen eller tiden nærmere. ... På spørsmål forklarer vitnet at han tror han leste*

---

[666] Dok. 92 (upaginert), Mappe II s. 372 – 373.

[667] Dok. 92 (upaginert), Mappe II s. 370−371.

om drapet i Skippergt. etter at han så vedkommende (tiltalte) på kafé Hjerterom, men vitnet kan ikke si noe om hvor lenge etterpå dette var, f.eks. en eller flere dager etter."

Kommentar:

Det er ikke noen rimelig grunn til at Gerd Kristiansen skulle få *"nærmest et sjokk"* da hun leste om at Torgersen skulle ha vært sammen med en kvinne ved navn Gerd, hvis det ikke var henne. Hun var jo ifølge egen forklaring sammen med sin mann den kvelden hun hadde hilst på ham og dro hjem sammen med Torgersen.

Det er uklart om det var fredag 6. desember Gerd og Svein Kristiansen ifølge dem selv var sammen på Hjerterom. Hvis det var 6. desember, er det merkelig at de ikke meldte seg som vitner til politiet. Tirsdag 10. desember ble Torgersen etterlyst i avisene, i flere av dem med bilde, med sterk oppfordring til vitner som hadde sett Torgersen fredag 6. desember om å melde seg.[668] For eksempel trykket Dagbladet bilde av Torgersen på første side med følgende tekst:[669]

"Kriminalpolitiet sender ut dette bildet av den siktede i drapssaken, Ludvig Torgersen, og ber publikum nøye studere ansiktet hans. Hvem så ham i Oslo fredag kveld, mellom kl. 20 og til over midnatt? Mulige vitner må melde fra til kriminalpolitiet, da opplysningene vil kunne få stor betydning for oppklaringen av saken."

11. og 12. desember skrev avisene at flere vitner hadde meldt seg etter etterlysningen dagen, før, men ikke den ukjente Gerd.[670]

Forklaringen på at Gerd og Svein Kristiansen ikke meldte seg kan være at det ikke var fredag den 6. desember de var på Hjerterom, men fredagen før. Ifølge dørvakten Per Erik Holtskog, som hadde vakt både fredag 6. desember og fredagen før, 30. november, var Torgersen på Kafé Hjerterom begge fredager, se kapittel 19 punkt 2.3.3. Men hvis det var fredag 30. november Gerd og Svein Kristiansen var på Hjerterom, var det jo ingen rimelig grunn til at Gerd Kristiansen skulle få *"nærmest sjokk"*.

---

[668] Avisutklipp 7.–14. desember 1957 s. 16−23.

[669] S.st. s. 19.

[670] S. st. s. 24−33.

Politibetjent K. Johansen gjorde følgende påtegning på forklaringen fra Kjell Kristiansen:[671] *"Vitnet ba selv om hans forklaring måtte bli behandlet for lukkede dører hvis den skulle behandles i retten."* Vi ser ingen rimelig grunn til at han skulle be om dette hvis hans egen og Gerd Kristiansens forklaringer til politiet var sanne. De hadde jo i så fall ifølge dem selv overhodet ingenting med Torgersen å gjøre.

Herav følger:

Gerd Kristiansens og Kjell Kristiansens forklaringer om at de hadde truffet Torgersen på Kafé Hjerterom gir ikke grunnlag for å tro at Ruth Klausen og Gerd Noreng ikke forklarte seg sant om hva Gerd Kristiansen hadde sagt til dem.

6.7.5 Erklæringen fra Jan Vig

9. oktober 1970 hadde Torgersens daværende forsvarer, advokat Tor Erling Staff, et møte med forlagskonsulent Jan Vig. Etter dette møtet skrev Staff en erklæring på vegne av Jan Vig, datert 12. oktober 1970, hvor det bl.a. står:

"2. Jan Vig arbeidet i tiden 1961−64 i Tempo Magasin, Skippergt. 26.
…
3. I Tempo Magasin arbeidet antakelig i tiden 1962−1963 en kvinne ved navn Gerd Kristiansen.

Vig refererer en samtale med Gerd Kristiansen en gang i 1963. Bakgrunnen for samtalen var et det var funnet et lik i Skippergata. Han talte da med Gerd Kristiansen; de var alene i forretningen. Han uttalte for sitt vedkommende: "Det skjer litt av hvert i Skippergata". Samtalen kom så inn på Torgersensaken fra 1958, antagelig var det Vig som nevnte saken.

Gerd Kristiansen sa da – for Vig syntes det på en måte som hun gjorde det uforvarende – at hun kjente Torgersen, og at hun hadde "vært sammen med han "like før det hendte".

---

[671] Dok. 92, Mappe II s. 371.

Vik stilte deretter spørsmålet til Gerd Kristiansen hvorvidt hun måtte vitne i saken. Hun svarte: Nei, heldigvis slapp jeg det". Samtidig trakk hun seg, etter Vigs oppfatning, tydelig tilbake, slik at det ikke ble ytterligere samtale omkring spørsmålet.

4. Bakgrunnen for at konsulent Vig nå har oppsøkt h.r.advokat Staff er at han gjennom Verdens Gangs oppslag 28.9.70 har sett at Staff arbeider med spørsmålet om gjenopptagelse for Torgersen, og at Torgersen etterlyser "Gerd"."

Det fremgår av erklæringen at Vig kjente til at Gerd Kristiansen var skilt og senere gift med en mann på Gjøvik med etternavn Tørud. Det er derfor ikke tvil om at det er Gerd Kristiansen fra Skotøyhuset som Vig fortalte om.

Vi kjenner ikke til om Staff fulgte opp dette sporet. Det fremgår av hans gjenopptakelsesbegjæring at han ikke kan ha hatt kjennskap til Norengs og Klausens forklaringer fra juni 1958. Det kan i så fall skyldes deres forklaringer ikke var inntatt i det dokumentsettet Staff arbeidet med. Som vi kommer til i punkt 6.9 nedenfor var de heller ikke inntatt i advokat Bloms dokumentsett i 1958.

6.7.6 Oppsummering og konklusjon om Gerd Kristiansen. Status 2005

1. Vi kan ikke se noen rimelig grunn til at Ruth Klausen og Ragna Noreng på eget initiativ skulle ta kontakt med politiet 11. juni 1958 for å forklare seg usant om hva Gerd Kristiansen hadde fortalt til dem like etter at drapet var blitt kjent.
2. Det faktum at Gerd Kristiansen måtte slutte i Skotøyhuset fordi disponenten ikke ville bli innblandet i Skippergata-saken, viser at også han må ha fått kjennskap til hva Gerd Kristiansen hadde fortalt. Den teoretiske mulighet at Svendsen bygde oppsigelsen på rykter uten rot i noe Gerd Kristiansen selv hadde fortalt, ser vi bort fra.
3. Det faktum at Gerd Kristiansen var unnvikende og så løy om årsaken til brudd av tre ribben viser at hun hadde noe å skjule.
4. Vi tror også Gerd Kristiansen løy da hun sa hun gråt på grunn av smerter.

5. Vi ser ingen fornuftig grunn til at Kjell Kristiansen skulle be om lukkede dører i retten, hvis hans og Gerd Kristiansens forklaringer er sanne. Derimot, hvis Gerd Kristiansen hadde vært sammen med Torgersen, er dette lett å forstå.
6. Det er åpenbart at Gerd Kristiansen hadde mye å tape på ved å fortelle at hun var den kvinnen som Torgersen hadde vært sammen med. Det er derfor ikke vanskelig å forstå at hun ikke meldte seg som vitne og at hun forklarte seg falsk, særlig hvis hun trodde at Torgersen var skyldig, noe hun selv antydet ifølge Klausens politiforklaring.

Konklusjon:

Det var Gerd Kristiansen som Torgersen var sammen med natten mellom 6. og 7. desember 1957.

Vi tilføyer:

Verken Gerd Kristiansen, Kjell Kristiansen, Ragna Noreng eller Ruth Klausen ble først som vitner under hovedforhandlingen. Vi kommer tilbake til dette i punkt 6.9 nedenfor.

6.8 Hvorfor fortalte ikke Torgersen til politiet at det var Gerd Kristiansen han hadde vært sammen med?

Torgersen forklarte at han ikke kjente Gerd annet enn ved fornavn og at han ikke visste hvor hun bodde. Det er på det rene at Gerd Kristiansen hadde bodd på Lille Tøyen og at hun hadde kjennskap til Torgersen fra den tiden. Det kan synes nærliggende å tro at Torgersen av denne grunn ville ha visst hvem kvinnen var, hvis det var Gerd Kristiansen. Når han sier at han ikke gjorde det, kan forklaringen være at det var fem års aldersforskjell mellom Torgersen og Gerd Kristiansen.[672] Det kan ha gått atskillige år fra siste gang Torgersen så Gerd Kristiansen på Lille Tøyen før hun flyttet derfra og til han møtte henne senere, senest 6. desember 1957. At Gerd Kristiansen som var nygift ikke fortalte Torgersen hvem hun var er lett å forstå.

---

[672] Gerd Kristiansen var født 1. august 1939, Torgersen 1. oktober 1934.

Vi har ikke funnet grunn til å gå nærmere inn på spørsmålet. Det gjør ikke fra eller til når man skal vurdere om Torgersens forklaring om Gerd er sann eller falsk.

Vi tilføyer:

I 2001 uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg:[673]

"Utvalget finner det under enhver omstendighet utelukket at Torgersen skulle ha møtt Gerd Kristiansen i byen, tatt henne med hjem og tilbrakt en times tid sammen med henne hjemme og derpå fulgt henne tilbake til sentrum, uten å bli klar over hvem hun var. Det er også grunn til å peke på at Torgersen under den rettslige forundersøkelsen bekreftet at den ukjente Gerd hadde vært med ham hjem tidligere. I politiavhør i mars 2000 forklarte Torgersen at hun hadde vært med ham hjem én gang før."

Vi kan ikke se at kjæremålsutvalget har grunnlag for å trekke en sikker slutning om at der er *"utelukket"* at Torgersen ikke kunne være klar over hvem Gerd var. Våre analyser, basert på forhold som var kjent for kjæremålsutvalget, men som det ikke drøfter betydningen av, viser med stor grad av sikkerhet at Torgersen hadde en kvinne med seg hjem, slik han forklarte.

6.9 Hvorfor ble ikke Gerd Kristiansen, Ragna Noreng og Ruth Klausen ført som vitner?

Noreng og Klausens forklaringer passet ikke med politiets drapsteori. Det kan kanskje forklare at de ikke ble ført som vitner fra påtalemyndighetens side, fordi de trodde på Gerd og Kjell Kristiansens forklaringer til politiet. Det er ikke så vanskelig å forstå: I lys av de sikre tekniske bevisene, Torgersens uriktige forklaring om at Gerd Berg var den kvinnen han hadde vært sammen med og angrepet på Bergersen, "måtte" nødvendigvis Gerd Kristiansens og Kjell Kristiansens, og ikke Ruth Klausens og Ragna Norengs, forklaringer være riktige.

Det er på det rene at advokat Knut Blom, Torgersens forsvarer, ikke begjærte Noreng, Klausen, Gerd Kristiansen, Kjell Kristiansen, Ruth

---

[673] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1543).

Klausen og Ragna Noreng ført som vitner under hovedforhandlingen. Forklaringen kan være at også Blom − på bakgrunn av hvordan bevissituasjonen var 13. juni (Blom kunne tidligst ha fått kjennskap til de nye politiforklaringene 12. juni 1958 ved dagens slutt) − anså det nytteløst å føre nye vitner, etter at bevisførselen var formelt avsluttet.[674] I denne sammenheng er det av betydning at Klausen og Noreng ble avhørt først 12. juni etter at Gerd Berg hadde forklart seg (7. juni), etter at Ørnulf Bergersen hadde forklart seg (7. og 9. juni) og etter at de sakkyndige Fürst, Printz, Mork, Arbo Høeg, Strøm og Wærhaug, som alle med stor grad av sikkerhet knyttet Torgersen til drapet, hadde forklart seg (9. og 10. juni).[675]

Likevel mener vi det er svært lite sannsynlig at Blom ikke skulle ha ført Klausen og Noreng som vitner hvis han kjente til dem. Blom var en meget erfaren forsvarer, og det ville vært en klar svikt dersom han hadde unnlatt å gjøre Torgersen oppmerksom på Gerd Kristiansen og ikke sørget for at Torgersen fikk anledning til å bli konfrontert med henne. Det skjedde ikke.

Når Noreng, Klausen, Gerd Kristiansen og Kjell Kristiansen ikke ble ført som vitner, må det derfor skyldes at Blom ikke hadde kjennskap til dem. Dette underbygges også av følgende:

16. desember 2003 gikk professor Ståle Eskeland gjennom alt materiale vedrørende Fredrik Fasting Torgersen som befinner seg ved Statsarkivet i Oslo.

Her finnes bl.a. et omslag merket

”DUBLIKATSAK
Anmeldelse nr. 17906/57
Fredrik Ludvig Fasting Torgersen. F. 1.10.1934
Drap i Skippergata 6b, den 6.12.57”

Mappen inneholder kopier av etterforskningsdokumenter fra 1957−58.

---

[674] Bevisførselen ble avsluttet ved dagens slutt 12. juni. Se Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 34. .

[675] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958.

Ståle Eskelands eget kopisett av etterforskningsdokumentene fra 1957−58 er merket Mappe I, II og III og antas å være identisk med originaldokumentene.[676] I dokumentlisten inntatt foran i hans Mappe I står:

92. Rapport av 12.6.58 fra Amundsen ang. Gerd Kristiansen.

Under dette dokumentnummer finner man en rekke dokumenter, i denne rekkefølge:

- Politiavhør av Ragna Noreng, foretatt av politibetjent Arne Amundsen på Kriminalavdelingen 12.6.1958 kl. 10.45.
- Politiavhør av Ruth Johanne Klausen, foretatt av politibetjent T.M. Ruud på Kriminalavdelingen 12.6.1958 kl. 11.10.
- Politiavhør av Kjell Kristiansen, foretatt av politibetjent K. Johansen på bopel Voksenkollveien 20, 12.6.1958 kl. 12.20.
- Politiavhør av Gerd Evelyn Kristiansen, foretatt av politibetjent T.M. Ruud på bopel Voksenkollveien 20, 12.6.1958 kl. 12.20.
- Rapport fra politibetjent K. Johansen og avhør foretatt 11.6.1957. Avhøret er av Gerd Evelyn Kristiansen og er foretatt på bopel i Voksenkollveien 11.6.1957.

Dublikatsaken inneholder to dokumentlister. Den ene går til og med dokument nr. 49. Den andre går til og med dok. 107.

I den lengste dokumentlisten står det samme som i dokumentlisten i Eskelands kopisett:

92. Rapport av 12.6.1958 fra Amundsen ang. Gerd Kristiansen

Under dette dokumentnummeret i duplikatsettet finner man imidlertid bare det siste dokumentet (blåpapirgjennomslag), dvs. rapporten fra politibetjent K. Johansen med avhøret av Gerd Evelyn Kristiansen 11. juni.1957.[677] Her fremgår det at det var kommet inn opplysning til politiet (det står intet om fra hvem) om at Gerd Kristiansen skulle ha sittet på Torgersens sykkel, at hun skulle ha skadet seg og falt av sykkelen, at hun

---

[676] Våren 2000 gikk Ståle Eskeland gjennom originaldokumentene i Borgarting lagmannsrett og sammenholdt dem med sitt eget kopisett. Dokumenter som manglet ble kopiert og satt inn i kopisettet.

[677] Dokumentet er merket med blyant "92 ?", som kan bety at den som har lagt inn gjennomslaget kan ha vært i tvil om nummeret på dokumentet.

var blitt behandlet på legevakten og at hun skulle ha fortalt om dette dagen etter drapet i Skippergata. I avhøret av Gerd Kristiansen, som følger like etterpå i det samme dokumentet, sier hun at hun ikke har sittet på sykkelen til Torgersen, at hun aldri har falt av noen sykkel og at hun ikke har vært på Legevakten. Det siste ble bekreftet ved at Legevakten samme dag pr. telefon opplyste at Gerd Kristiansen ikke var registrert som pasient der i perioden september 1957, se påtegning på slutten av dokumentet.

Den som bare leser dette dokumentet, uten å sammenholde det med avhørene av Noreng og Klausen som skjedde dagen etterpå, den 12. juni, vil bli sittende igjen med inntrykket at Gerd Kristiansen ikke kunne være den kvinnen Torgersen sa han hadde vært sammen med. For å forstå at dette høyst sannsynlig ikke er riktig, må man lese avhørene av Noreng og Klausen sammenholdt med avhørene av Kjell Kristiansen og Gerd Kristiansen som alle ble foretatt 12. juni 1958. Men disse er altså ikke inntatt i duplikatsettet.

I dublikatsettets dokument 19, obduksjonsrapporten, er det gjort håndskrevne, originale, notater på baksiden av arkene. Blom hadde en meget karakteristisk håndskrift. Hans datter, Kristin Heffermehl, ble forevist håndskriften og har ved skriftlig erklæring av 18. desember 2003 bekreftet at det er Bloms håndskrift.[678] Dette viser at det er dette dublikatsettet Blom har hatt da han arbeidet med saken.

Blom leverte selvsagt ikke dokumentsettet sitt tilbake til politiet før etter at hovedforhandlingen var avsluttet 16. juni. Den teoretiske mulighet foreligger at avhørene av Noreng, Klausen, Gerd Kristiansen og Kjell Kristiansen ble fjernet fra dokumentsettet etter at det kom tilbake til politiet. Vi ser imidlertid ingen rimelig grunn til at det skulle skjedd.

Man kan se av dokumentlisten i originaldokumentene at nr. og tekst for dokument nr. 92 har vært forsøkt visket ut og er overskrevet (med Dorenfeldts håndskrift). Det kan bety at politiforklaringene fra Gerd og Kjell Kristiansen og fra Ruth Klausen og Ragna Noreng er satt inn i det originale dokumentsettet etter at saken var over, men at de ikke ble satt inn i dublikatsettet som Blom hadde hatt.

---

[678] Dokumentutdrag Bind IV s. 344 – 344k.

6.10 Gerd Berg

Mens hovedforhandlingen pågikk meldte det seg et nytt vitne for politiet, Finn Berg (28 år). Han avga to politiforklaringer 5. juni. I den første[679] forklarte han at han hadde vært til sjøs sammen med en mann med navn Normann H. Hansen, som *"kan stemme med det signalement som er oppgitt i avisene på vedkommende som fulgte etter den drepte piken".*

I den andre forklaringen, som må ha vært avgitt like etterpå, sa han at hans fraskilte hustru, Gerd Berg (25 år), muligens kunne være den kvinnen Torgersen sa han hadde vært sammen med natten mellom 6. og 7. desember 1957. Han forklarte: [680]

"Vitnet forklarer at hans tidligere hustru ... en gang var på hotell Helsfyr, og bl.a. her var sammen med en sjømann med oppnavnet "Tarzan", og som het noe slikt som Thoresen, Torgersen eller noe lignende til etternavn. Vitnet forklarer at han så ikke kunne utelukke at hans tidligere hustru hadde vært på boksesevnet på Sentrum kino ... , og at foran-nevnte "Tarzan" var identisk med tiltalte, og at disse to så hadde truffet hverandre her. Vitnet hadde et lite bilde av sin tidligere hustru, og tenkte at tiltalte muligens kunne kjenne igjen den piken han var sammen med hvis han fikk se bildet, og vitnet tok så bilde av sin tidligere kone med seg og henvendte seg til høiesterettsadvokat Blom, og fortalte det hele. Vitnet forklarer at han gjorde høiesterettsadvokat Blom oppmerksom på at tiltalte måtte se nøye på bilde, slik at hans (vitnets) tidligere hustru ikke ble blandet bort i saken hvis tiltalte kunne utelukke at det var henne han hadde vært sammen med. Vitnet forklarer at det signalementet som er oppgitt på Gerd i avisene, stemmer med hans tidligere hustru med unntagelse av beskrivelsen av tennene. Vitnet forklarer at hans tidligere hustru har mindre pene tenner, mens det i avisene var oppgitt at Gerd skulle ha pene tenner. Vitnet vil ha med at han ikke har gitt opplysningene av personlige grunner, for eksempel for å skade sin tidligere hustru."

Gerd Berg ble avhørt av politiet 4. og 5. juni 1958.[681] I den første forklaringen benektet hun ethvert kjennskap til Torgersen:

---

[679] Dok. 77, Mappe II s. 346.

[680] Dok. 79, Mappe II s. 350.

[681] Dok. 78, Mappe II s. 349.

" ... at tiltalte ... Torgersen er helt ukjent for henne, og at hun kan med sikkerhet si at hun verken har sett eller hørt om tiltalte tidligere."

...

Hun tilføyde:

"[Hun] vil gjerne ha med at hennes fhv. mann, Finn Berg, ikke vet hva han skal finne på for å plage henne, og hun tror at grunnen til at han nå har satt henne i forbindelse med denne saken, også er for å plage henne."

I den andre forklaringen fastholdt hun at hun ikke har noe kjennskap til Torgersen:[682]

"Det er helt uforståelig hvordan hennes forhenværende mann kan ha blandet henne inn i denne saken. Han har verken hørt eller sett noe til ham på ca 1 ½ år."

Det fremgår av forklaringen at det hadde vært et særdeles dårlig forhold mellom Gerd Berg og Finn Berg, og at de var blitt skilt 16. januar 1956. Hun forklarte bl.a. at han *"i separasjonstiden begynte å plage henne med grove beskyldninger med hensyn til utroskap"*, at hennes nåværende forlovede Åge Lerud (37 år) ble beskyldt *"for å ha truet ham på livet"*, at Lerud *"skulle ha truet hennes fraskilte mann med gevær"* og at han ved en anledning *"tok og fikte til henne, slang henne over sengen og tok strupetak på henne"*.

Som det fremgår av Finn Bergs forklaring hadde han tatt med et bilde av Gerd Berg til Torgersens forsvarer, Knut Blom. Bildet er inntatt i som vedlegg til Finn Bergs andre forklaring.[683] Som man ser er Gerd Berg avbildet liggende i helfigur. Kroppslengden er ca. 3 cm på bildet. Diameteren på ansiktet er ca. 0,5 cm. Dette bildet har selvsagt Blom vist til Torgersen. Torgersen mente at kvinnen på bildet lignet den kvinnen han hadde vært sammen med (se nedenfor). Han fikk imidlertid ikke anledning til å møte Gerd Berg, før hun, etter å ha blitt innstevnet av påtalemyndigheten, møtte som vitne i retten 7. juni.[684] Dorenfeldt gir i sin redegjørelse 17. desember 1958 følgende beskrivelse av hva som skjedde og hvordan det ble fortolket:[685]

---

[682] Dok. 80, Mappe III s. 352−354.

[683] Dok. 79, Mappe II s. 351 a.

[684] Rettsboken fra hovedforhandlingen s. 20.

[685] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 41−42.

"Før hun avga forklaring, fikk Torgersen anledning til å uttale seg om det var dette vitne han angivelig skulle ha vært sammen med på det kritiske tidspunkt: "Det er henne", sa Torgersen. Gerd Berg benektet kategorisk riktigheten av dette utsagn og hun ble etter avhøringen edfestet, … . Her det grunn til å feste oppmerksomheten på følgende: Det var ganske åpenbart for enhver at Torgersen forklarte seg usant. Han hadde tidligere gitt en beskrivelse av denne Gerd, se bl.a. dok. 45 s. 3. Høyden var således bl.a. oppgitt til 1,65 – 1,70 cm. og hun hadde pene jevne tenner. Da Gerd Berg kom i retten, viste det seg at hun var en ganske høy dame, 1,74 cm. og da hun ble spurt om å vise fram sine tenner, ga hun uttrykk for at hun måtte få slippe dette, for hun hadde ikke hatt råd til å stelle dem på 5 år, se også uttalelse fra den sakkyndige, tannlege Strøm, dok. 98. Dertil kom at hun bodde på et helt annet sted i byen enn det sted i Akersgt. hvor Torgersen hadde satt henne av om natten.[686] *I og med at Torgersen også på dette punkt forklarte seg uriktig, avslørte han selv sitt falske alibi. Jeg har funnet grunn til å nevne dette særlig omhyggelig, fordi det er et av de springende punkter under bevisførselen og det fremgår forholdsvis lite av rettsboken hva som egentlig skjedde."*

Torgersen har senere erkjent at Gerd Berg ikke var den kvinnen han hadde vært sammen med. I 1972, mens han fremdeles satt i fengsel, skrev Torgersen et innlegg i Arbeiderbladet, i formen rettet til Gerd Berg, der det står:[687]

"Aner du ikke fellen som ble lagt for meg av den sannhetssøkende aktor Dorenfeldt? Husk tilbake – hvordan Dorenfeldt bokstavelig talt slapp deg inn i rettslokalet bak min rygg. – Dorenfeldt spurte om det var deg, mens jeg hadde ryggen til den dør du kom gjennom. – Jeg visste ikke noe om at det skulle bli en slik konfrontasjon i selve rettslokalet. Jeg svarte ja før jeg hadde sett deg. – At jeg gjentok mitt ja da du var kommet fram til vitneboksen kan jeg bare beklage. Det var kortslutning. Nå er det du og andre som må forstå.

Før du kom inn i rettslokalet hadde min forsvarer og jeg fått opplysninger som tydet på at du var sakens Gerd. Det var et fotografi

---

[686] Hun bodde i Københavnsgt. 14 c i Oslo som ligger øst for Akerselva. Adressen må ha vært tilstrekkelig til at påtalemyndigheten må ha forstått at hun ikke kunne være den Gerd Torgersen sa han hadde forlatt ved Stortinget for at hun derfra skulle ta seg hjem på egen hånd.

[687] *" Så må du ikke være sint, GERD",* Mappe IV s. 119.

samt opplysninger om at du kjente noen boksere og at du hadde vært sammen med en som ble kalt Tarzan. Bildet av deg lignet Gerd, og opplysningene passet på meg.

Foruten dette hadde Gerd ringt til politiet en tid i forveien og bekreftet at hun hadde vært sammen med meg drapskvelden.[688] *Jeg var overbevist om at det var "min" Gerd som kom da Dorenfeldt smekket fellen i mens jeg hadde ryggen til.*

I saken var det over 70 vitner. Du var den eneste som kom inn av døra bak min rygg. Det var arrangert som en overraskelse på et menneske som var fullstendig utslitt.

Jeg kan komme med unnskyldninger/forklaringer på min bedrøvelige opptreden, men jeg avstår fra det. Jeg var ikke større i den situasjonen som oppsto.

…

Jeg er bedrøvet over at du har hatt en hard tid. La meg ønske deg hell og lykke fremover. – Jeg kan vanskelig gjøre noe her jeg sitter."

Kommentar:

Som det fremgår av Dorenfeldts redegjørelse er det riktig som Torgersen skriver at han ble spurt om Gerd Berg var den kvinnen han hadde vært sammen med før Gerd Berg selv avga forklaring.

Det er ikke vanskelig å forstå at Torgersen, hvis han hadde vært sammen med en kvinne ved navn Gerd, hadde en forventning om at det var denne kvinnen påtalemyndigheten ville føre som vitne. Det var jo ingen saklig grunn til at påtalemyndigheten skulle føre et vitne som ville benekte at hun var denne kvinnen samtidig som det ifølge Dorenfeldt var *"åpenbart for enhver"* at hun ikke var det.

Dorenfeldts redegjørelse kan tolkes slik at han først ble klar over at Gerd Berg ikke kunne være den kvinnen Torgersen sa han hadde vært sammen med etter at hun hadde forklart seg. For politiet må det imidlertid, ut fra hennes egne og Finn Bergs politiforklaringer og det faktum at hun ikke passet til den beskrivelsen Torgersen hadde gitt, ha vært åpenbart at hun ikke var Gerd.

Dorenfeldt tolket Torgersens uriktige bekreftelse på at Gerd Berg var den Gerd han hadde vært sammen med slik at det avslørte hans falske alibi.

---

[688] Torgersen sikter her til telefonoppringningen fra Gerd Gundersen, se kapittel 17 punkt 6.6.

Slik ble det sikkert også tolket av juryen, særlig fordi Torgersen senere samme dag angrep vitnet Ørnulf Bergersen, se kapittel 11 punkt 4.5, som vi antar også ble tolket slik at det var et bevis på at Torgersen var skyldig. Forklaringene fra Torgersens mor og søster viser at Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne hjem ikke var falsk, se punkt 6.5 ovenfor.

Herav følger:

Torgersens uriktige påstand om at Gerd Berg var den kvinnen han sa han hadde vært sammen med, knytter ikke Torgersen til drapet.

Vi tilføyer:

Dette må også statsadvokat Dorenfeldt ha forstått. Dorenfeldt opplyste nemlig i retten 5. juni om morgenen ifølge Aftenposten 5. juni:[689]

"Den Gerd som plutselig dukket opp i Torgersen-saken har under avhøring hos politiet i natt benektet at hun har hatt noen som helst befatning med Fredrik Fasting Torgersen."

Det var altså kjent for Dorenfeldt at Gerd Berg, som Torgersen da verken visste navnet på eller var blitt konfrontert med, benektet at hun hadde vært sammen med Torgersen. Når påtalemyndigheten likevel valgte å føre henne som vitne, er det ikke vanskelig å forstå at Torgersen må ha hatt en forventning om at påtalemyndigheten hadde grunn til å tro at det var den riktige Gerd. Vi mener derfor at vitneførselen av Gerd Berg må karakteriseres som en psykologisk felle som Torgersen gikk rett inn i.

Dette utnyttet Dorenfeldt til fulle. Partene var på forhånd blitt enige om at ingen vitner skulle edfestes.[690] Men etter at Gerd Berg var ferdig med sin forklaring, begjærte Dorenfeldt at hun skulle edfestes. Begrunnelsen var er at det var *"av særlig stor betydning for sakens avgjørelse om det er tiltalte eller vitnet som forsåvidt forklarer seg riktig"*.[691] Retten avsa kjennelse for at Gerd Berg skulle edfestes, med den samme begrunnelse: *"Retten finner det klart at Gerd Bergs forklaring er av betydning for*

---

[689] Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 28−29. Det samme fremgår av Arbeiderbladet 6. juni (s. 42−43) og Verdens Gang 5. juni (s. 38−39).

[690] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 21.

[691] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 21.

saken." [692] Gjennom edfestelsen av Gerd Berg ble det indirekte stadfestet på en særlig høytidelig måte at Torgersen forklarte seg falsk. Det gjorde han også, men det innebar ikke at hans forklaring om at han hadde vært hjemme sammen med en kvinne som het Gerd var falsk. Slik ble imidlertid Gerd Bergs og Torgersens motstridende forklaringer ganske sikkert tolket av juryen. Nå vet vi, på bakgrunn av forklaringene fra Torgersens mor og søster og forklaringene fra Gerd Kristiansen, Ruth Klausen og Ragna Noreng, at Torgersens forklaring om Gerd var sann.

7. Oppsummering og konklusjon om Torgersens alibi. Status 2005

Punktene 2 – 6 ovenfor kan oppsummeres:

1. Torgersens forklaring med hensyn til hvor han var på ulike tidspunkter er forenlig med at forklaringen er sann.
2. Hvis Torgersen ønsket å bygge opp et falskt alibi gjennom sine forklaringer om at han var hjemme sammen med Gerd, ville han neppe oppgitt tidspunkter for når han kom til og forlot Tore Hunds vei 24 som ikke ga ham et sikkert tidsalibi.
3. Vitneforklaringene fra Torgersens mor og søster, ga ikke Torgersens noe sikkert tidsalibi. De var heller ikke helt sammenfallende med Torgersens forklaringer. Det er rimelig å tolke dette slik at forklaringene ikke var falske.
4. Selv om man legger til grunn at Torgersen kan ha kommet hjem så sent at det ikke gir ham sikkert tidsalibi, knytter det ham ikke til drapet.
5. Vitneforklaringene fra Torgersens mor og søster inneholdt detaljer som viste at Torgersen hadde hatt med seg en person hjem. Det er lite sannsynlig at de kan ha være simulert eller avtalt. Detaljen om at Torgersen og kvinnen gikk ut forskjellige dører kan ikke være avtalt eller simulert. Samlet sett viser deres forklaringer om detaljene at Torgersens forklaring om Gerd var sann.
6. Øvrige vitneforklaringer sett under ett trekker heller ikke i retning av at Torgersens forklaring var falsk.
7. Det er ikke rasjonelt å oppgi en person som vitne for eget alibi som ikke eksisterer. Politiets drapsteori bygger på en slik urealistisk forutsetning.

---

[692] S.st.

8. Den Gerd som Torgersen forklarte han var sammen med er Gerd Kristiansen.
9. Torgersens uriktige forklaring om at Gerd Berg var den kvinnen han hadde vært sammen, gir ikke grunnlag for å anta at hans forklaring om at han hadde vært sammen med en kvinne som het Gerd var falsk.

Konklusjon:

Torgersens forklaring om hva han gjorde natten 6. – 7. desember 1957 er sann. Forklaringen utelukker at han kan være gjerningspersonen.

Vi tilføyer:

Det er påfallende at påtalemyndigheten valgte å føre Gerd Berg som vitne, til tross for at man måtte forstå at hun ikke var den Gerd som Torgersen hadde vært sammen med, mens politiforklaringene fra Ruth Klausen og Ragna Noreng, som ga grunn til å tro at det var Gerd Kristiansen som Torgersen hadde vært sammen med, ble holdt unna forsvareren.

Hvis Klausen og Noreng hadde blitt ført som vitner under hovedforhandlingen, kunne det ha blitt klarlagt at Torgersens forklaring om Gerd var sann og dermed ha svekket politiets drapsteori vesentlig. Dette må påtalemyndigheten ha forstått.

I sin første forklaring, lørdag 7. desember kl. 0250, sa Torgersen:[693]

"Han avtalte med henne (Gerd, vår tilføyelse) å treffe henne Teatersalen i morgen kveld, altså lørdag kveld."

Den mulighet politiet hadde for å sjekke Torgersens forklaring om Gerd ble dermed ikke benyttet.

---

[693] Dok. 6 s. 2, Mappe I s. 98.

8. Betydningen av Torgersens alibi i 1958 og 2001

I sin prosedyre den 12. juni lot ikke Dorenfeldt det herske noen tvil om at Torgersens forklaring om at han hadde hatt med seg en kvinne hjem var falsk:

"Påtalemyndigheten har aldri vært i tvil om at historien med "Gerd" er oppdiktet og usannferdig, sa statsadvokaten til slutt i første del av sitt prosedyreinnlegg .
− Og det var en gemen beskyldning han rettet mot den Gerd X som møtte her i retten da han sa at det var henne han var sammen med drapsnatten. Torgersens alibi er avslørt som et bevisst falsum."[694]

"Da Torgersen pekte ut fru Gerd X her i retten, felte han også seg selv. Han beviste at dette var en usann, oppdiktet historie fra begynnelse til slutt, sa statsadvokat L.J. Dorenfeldt i sin prosedyre som tok til i går ettermiddag."[695]

Dorenfeldt gjentok dette i sin redegjørelse av 17. desember 1958:[696]

"Påtalemyndigheten var den hele tid på det rene med at tiltaltes forklaring om Gerd var et falsum og et forsøk på å bygge opp et alibi."

Vi antar at også juryen la til grunn at Torgersens forklaring om at han hadde vært sammen med Gerd var falsk. Det var feil.

I 2001 uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg:[697]

"As forklaring om at han var sammen med en ukjent "Gerd", er ikke blitt trodd av lagretten, som heller ikke har festet lit til hans mors og søsters forklaringer i tilknytning til dette. Også når det gjelder disse pårørendes forklaringer, må det være klart at bevisumiddelbarhet har vært av betydning. Historien om "Gerd", som Torgersen første gang fortalte politiet kort etter pågripelsen, har for lagretten fremstått som oppdiktet

---

[694] Vårt Land 13. juni 1957, Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 122.

[695] Arbeiderbladet 13. juni 1957. Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 113−114.

[696] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 39.

[697] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1565).

med sikte på å skaffe Torgersen et alibi. Historien var i seg selv lite troverdig, kanskje først og fremst ved at "Gerd", som Torgersen skulle ha truffet på dansefester, og som tidligere skulle ha vært med ham hjem, ikke lot seg identifisere. Lagretten la åpenbart til grunn at Torgersen løy under hovedforhandlingen da han utpekte vitnet Gerd Berg som den ukjente "Gerd". For lagretten har "Gerd"-historien talt mot Torgersen. At han mange år etter lagmannsrettssaken innrømmet uriktig å ha utpekt Gerd Berg, gir ikke i dag grunnlag for å bedømme forholdet annerledes enn lagretten må antas å ha gjort."

Høyesteretts kjæremålsutvalg bygger altså også på at Torgersens forklaring om Gerd var falsk. Det var feil.

Kommentar:

Det forhold at Torgersen var hjemme en viss tid (ifølge politiets drapsteori ca. en halv time, ifølge hans egen, morens og søsterens forklaringer ca. én time), er rimelig hvis han var sammen med Gerd. Hvis han var hjemme for å hente fyrstikker, slik drapsteorien forutsetter, blir det nærmest uforklarlig at han skulle slå seg til ro hjemme før han igjen dro til byen.

I et notat til advokat Erling Moss og statsadvokat Lars Frønsdal av 2. oktober 2001 *Torgersen-saken: Hva gjorde Torgersen natten mellom 6. og 7. desember 1957?* (17 sider) foretok Ståle Eskeland en detaljert analyse av Torgersens alibi. Konklusjonen var at Torgersen hadde alibi.[698] Notatet var kjent for Høyesteretts kjæremålsutvalg, men utvalget kommenterer det ikke i kjennelsen i Rt. 2001 s. 1521.

[698] Dokumentutdrag Bind IV s. 274.

Kapittel 18. Møtet mellom Torgersen og Rigmor Johnsen ifølge politiets drapsteori

1. Problemstilling

Torgersen kjente ikke Rigmor Johnsen. Politiets drapsteori bygger på at Torgersen skal ha møtt Rigmor Johnsen ved en tilfeldighet da de samtidig, fra motsatt kant, kom til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate.

Det er på det rene at Rigmor Johnsen kom fra trikkeholdeplassen ved daværende Østbanen, at hun gikk over Jernbanetorget, krysset Fred. Olsens gate og deretter gikk direkte opp Karl Johans gate til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate.

Det er videre på det rene at Torgersen denne kvelden gikk fra Kafé Hjerterom i Pilestredet 31 og ruten – Pilestredet – Rosenkrantz gate – Karl Johans gate − Grand Hotel.

Ifølge politiets drapsteori skal Torgersen ha gått videre ned Karl Johans gate til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate hvor han tilfeldig møtte Rigmor Johnsen (og så gikk videre sammen med henne til Skippergata 6b).

Ifølge Torgersens forklaring gikk han videre nedover Karl Johans gate til Stortorvet og deretter til venstre (nordover) Torggata til Sentrum kino.

Hvis vi kan fastslå på hvilket tidspunkt Rigmor Johnsen forlot trikkeholdeplassen ved Østbanen og hvilket tidspunkt Torgersen forlot hhv. Kafé Hjerterom og passerte Grand Hotel, kan vi foreta beregninger som kan vise om det var tidsmessig mulig at de møttes, slik drapsteorien forutsetter.

Problemstillingen er om Torgersen og Rigmor Johnsen kan ha truffet hverandre på det tidspunkt politiets drapsteori forutsetter.

Vår gjennomgang nedenfor viser at de er mest sannsynlig at de ikke kan ha truffet hverandre.

2. Gatebildet

Gatebildet mellom Grand Hotell og Jernbanetorget er det samme i dag som det var i 1957, se kartet inntatt foran i utredningen. Grand Hotel har adresse Karl Johans gate nr. 31 og ligger i kvartalet mellom Rosenkrantz gate og Lille Grensen. Den vestlige kanten av Jernbanetorget er Fred. Olsens gate, som således utgjør endepunktet for Karl Johans gate. Trikkeholdeplassen på Jernbanetorget hvor Rigmor Johnsen forlot vennen Svein Johansen ca. kl. 22.40 lå omtrent der hvor Trafikkanten ligger i dag.

Avstanden fra Grand Hotel til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate er ca. 520 meter. Avstanden fra holdeplassen for Opsal-trikken til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate er ca. 170 meter. Den ruten Torgersen ifølge politiets drapsteori skal ha fulgt er altså tre ganger så lang som den ruten Rigmor Johnsen fulgte.

3. Rigmor Johnsens rute og tidsforbruk

Den tiden det tok å gå fra trikkeholdeplassen til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate er ikke gått opp av politiet. Avstanden er ca. 170 meter, og vi legger til grunn at det tok maksimum 2 minutter å gå distansen.

Det må anses som sikkert at Rigmor Johnsen forlot trikkeholdeplassen Jernbanetorget temmelig nøyaktig kl. 22.40. Det er flere grunner til at vi kan fastslå dette:

I sin politiforklaring 7. desember kl. 05.30 sa Svein Erik Johansen:[699]

---

[699] Dok. 6 s. 4, Mappe I s. 100.

"De gikk ... begge fra restauranten ned til Jernbanetorget. Vitnet så på uret på stasjonsbygningen og det viste 22.30 da de kom ned og de ble stående og vente på trikken til ca. kl. 22.40. Da kom trikken og mist. gikk på den, og han så da at Rigmor gikk bortover i retning mot Fred Olsens gate."

I sin politiforklaring av 17. desember 1957 sa han:[700]

"Da de kom til Østbanen gikk det akkurat en trikk og v. og Rigmor ventet da på neste som v. reiste med. V. mener da at klokka var 2240 da denne gikk fra Østbanen. Det siste v. så av Rigmor var at hun gikk over Jernbanetorget mot Karl Johans gt.."

Politibetjent Arne Amundsens ga følgende påtegning på denne forklaringen:[701]

"V., armbåndsur ble kontrollert og dette gikk riktig den 17.12. d.å. V. hevdet at han ikke hadde flyttet klokken sin siden den 6.12. og det var sitt armbåndsur han hadde sett på kvelden den 6.12. og på grunnlag av dette har han referert til de bestemte klokkeslett."

I sin forklaring under den rettslige forundersøkelsen av 21. februar 1958 sa Svein Erik Johansen:[702]

"Han skulle ha trikken til Opsahl, og straks etter at de var kommet til holdeplassen utenfor Østbanen kom trikken. Akkurat idet trikken kom, så han på det elektriske uret på Østbanen og det viste 22.40. Han gikk på trikken ..., og da han var kommet på trikken så han henne gå over torget i retning av Karl Johansgt. Hun gikk alminnelig ...."

Svein Erik Johansens forklaring med hensyn til tidspunktet kl. 22.40 er <u>entydig</u>.

A/S Bærumsbanen opplyste på politiets forespørsel at

"det ikke var avmerket noen forsinkelse for trikken som passerte holdeplassen ved Oslo Ø. kl. 22.40 den 6/12-1957."[703]

---

[700] Dok. 18 s. 59−60, Mappe I s. 197−198.

[701] Dok. 18 s. 60, Mappe I s. 198.

[702] Dok. 45 s. 21, Mappe II s. 194.

Det ble også lagt til grunn av påtalemyndigheten under saken i 1958 at Rigmor Johnsen forlot trikkeholdeplassen kl. 22.40. I statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958 står det:[704]

"Så å si nøyaktig på dette tidspunkt, nemlig kl. 22.40, tok Rigmor Johnsen avskjed med sin venn Svein Erik Johansen ved trikkeholdeplassen på Oslo Ø ... ".

Tidspunktet stemmer godt med forklaringene[705] til vitnet Per T. Fonbæk, som meldte seg som vitne den 12. desember 1957, dvs. onsdag i uken etter drapet.

Fonbæk forklarte til politiet (vår uthevelse):[706]

"V. melder seg for politiet da han mener å ha opplysninger i drapssaken i Skippergata 6b.
Fredag den 6/12-1957 arbeidet v. overtid på hotell Viking, hvor han reparerer en kokegryte.
...
V. gikk fra hotell Viking kl. 2240. Klokkeslettet er nøyaktig, da han fikk oppgitt det i personalvakten. Før han tok trikken til Opsal, tok han seg en tur nedover forbi Jernbanetorget og ned Skippergt. og var helt nede på plassen ved vekten − Grev Wedels plass. V. var alene og gikk fra Jernbanetorget til Skippergt. Og denne nedover til vekten. I det han kom til hjørnet av Rådhusgt., kom det et par fra hans høyre side her og skrådde over Skippergt. Og gikk mot en port, hvor det var et par trappetrinn opp. Paret var 5−6 meter foran v., som gikk på venstre fortau, samme fortau som inngangen paret gikk til. Jenta tok opp en nøkkel og låste opp døren. Det var akkurat i det samme v. passerte dem at

---

[703] Dok. 22 s. 25, Mappe I s. 291.

[704] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 37.

[705] Fonbæk sa det samme, både om tidspunkt og den gamle konen (se nedenfor) i politiforklaringen (Dok. 18 s. 49, Mappe I s. 187) og under den rettslige forundersøkelsen (dok. 45 s. 25, Mappe II s. 197).

[706] Dok. 18 s. 49, Mappe I s. 187.

jenta låste opp gangdøren. Mannen sto bak jenta. Paret kom tydelig i følge. Klokken måtte da være ca 2250." [707]

Den ruten Fonbæk gikk fra hotell Viking til Skippergata 6b ble gått opp av politibetjent A. Amundsen. Han brukte 7 minutter.[708] Kanskje tok det ett eller to minutter fra Fonbæk hadde fått opplyst klokkeslettet av personalvakten og til han var ute av hotell Viking og begynte å gå mot Skippergata 6b. Uansett stemmer det ganske godt at Fonbæk anslo at han var utenfor Skippergata 6b *"ca. kl. 22.50"*.

Den ruten Rigmor Johnsen gikk fra trikkeholdeplassen til Skippergata 6b ble også gått opp av politibetjent Arne Amundsen, som brukte 7 minutter.[709] Vi vet at Rigmor Johnsen kjøpte to epler i kiosken hos Esther Olsson i Dronningens gate på veien. Olsson avga forklaring til politiet 7. desember 1957. Her står sa følgende om hvor lang tid dette tok:[710]

"Rigmor kjøpte 2 epler og hun sto foran bua bare ett kort øyeblikk. Rigmor gikk så raskt fra pølsebua og mot sin bopel i Skipper gt. 6B."

Vi legger til grunn at oppholdet utenfor kiosken ikke kan ha vart mer enn 1−2 minutter.

Det er ikke bestridt i saken at det virkelig var Rigmor Johnsen som Fonbæk så låse seg inn i Skippergata 6b. Men helt sikre på dette kan vi strengt tatt ikke være, bare basert på selve observasjonen (det er ingen grunn til å betvile at den er riktig), idet Fonbæk ikke kjente Rigmor Johnsen.

Det er imidlertid andre forhold i saken som underbygger at det må legges til grunn at den kvinnen Fonbæk observerte virkelig var Rigmor Johnsen:

---

[707] Det kan umiddelbart virke merkelig at Fonbæk gikk den ruten han forklarte at han hadde gått. Han bodde på Opsal, og måtte ta trikken hjem fra Jernbanetorget, altså like ved hotell Viking. Men han forklarte hvorfor: *"Han skulle ha trikken til Opsahl, men hadde arbeidet i varme så han ville gjerne ha en luftetur før han tok trikken"* (den rettslige forundersøkelsen, dok. 45 s. 24, Mappe II s. 197).

[708] Dok. 22 s. 51, rute 5, Mappe I s. 317.

[709] Dok. 22 s. 51, rute 6, Mappe I s. 317.

[710] Dok. 10 s. 12, Mappe I s. 118.

Fonbæk sa videre i sin politiforklaring:[711]

"På samme fortau som v. kom nedover, kom det en gammel kone i motsatt retning. Hun skrådde over gaten litt nedenfor porten hvortil paret gikk. Den gamle kona låste seg inn en port på motsatt side av gaten. I den porten var det lys. Etter at hun låste opp porten, ble hun stående å se over til den andre porten, hvor paret var."

Det Fonbæk forklarte om konen ble bekreftet i forklaring av Sigrid Fjellberg (65 år), som bodde i Skippergata 9, som lå tvers overfor Skippergata 6b. Hun forklarte til politiet den 10. desember 1957:[712]

"At hun var hjemme fredag kveld den 6.12. d.å. Kl. ca. 2245 gikk vitnet ut for å hente noe sand til katten sin. Hun gikk da i retning Grev Wedels plass hvor det er en sandhaug. Da hun kom tilbake og nærmet seg sin egen port fikk hun se en av Johnsens døtre som gående temmelig fort i retning fra Rådhus gt. og på skrå over gaten til Skipper gt. 6b. (V. kjenner de fleste av Johnsens døtre av utseende.) Denne piken måtte da utvilsomt være Rigmor Johnsen. En gutt fulgte med Rigmor ... De gikk ved siden av hverandre, men holdt ikke i hverandre. V. så at Rigmor og gutten kom Rådhus gt. i retning fra Dronningens gt. da de svingte rundt hjørnet ved Rådhus gt. Skipper gt. ... Rigmor og gutten var da kommet til trappen foran inngangen til Skipper gt. 6b. ... Etter at v. var kommet innenfor sin egen port så hun mot trappen foran Skipper gt. 6b gjennom ett hull i sin egen port (det er en åpning i porten dekket med jernsprosser). Det så da ut som om Rigmor lette etter nøkkel for å låse seg inn og gutten sto hele tiden ved siden av henne på trappen. ... V. gikk så opp i sin egen leilighet og så ikke at Rigmor og gutten gikk inn gjennom porten i Skipper gt. 6b.
V. forklarer videre at hun er helt sikker på at klokka var ca. 7−8 minutter før 2300 da hun så Rigmor og gutten på trappa. Hvorfor hun kan tidfeste dette så nøye er at straks etter hun kom begynte sluttsangen i radioen, og det var den hun ville høre.
V. forklarer at hun kjenner ikke Rigmor Johnsen personlig, men hun kjenner de fleste av Johnsens døtre av utseende. Hun er således ikke tvil om at det var Rigmor hun så."

Sigrid Fjeldberg forteller altså den samme historien som Per T. Fonbæk for så vidt gjelder at hun så et par som sto på trappen i Skippergata 6b og

---

[711] Dok. 18 s. 49, Mappe I s. 187.

[712] Dok. 18 s. 44, Mappe I s. 182−183.

låste eller hadde begynt å låse opp døren. De forteller også den samme historien for så vidt gjelder at Sigrid Fjeldberg så på paret fra innsiden av porten i Skippergata 9. Det er derfor all grunn til å tro at det var det samme paret de iakttok.

Selv om Sigrid Fjeldberg er sikker på at det var Rigmor Johnsen hun så, kan vi likevel ikke, bare på grunn av hennes egen forklaring, være helt sikker på at dette er riktig. Vitnet Olga Eriksen, som bodde i 2. etasje i Skippergata 6b, forklarte imidlertid, i forklaring avgitt 7. desember 1957, at hun så Rigmor Johnsen nederst i trappen like etterpå:[713]

"Hun ... tok på seg kjoleforklæ for å gå til Skipper gt. 7 for å vaske melkeforretningen der. Klokka var således ca. 2300 eller helst litt før denne tid da hun gikk ut for å vaske butikken. Rigmor Johnsen og en for v. ukjent gutt sto da nederst i trappen ... Rigmor sa "morn" eller "kveld" til v., men v. husker ikke om hun svarte i det hele tatt."

Olga Eriksen må ha passert de som sto i trappeoppgangen på kloss hold. Hun kjente Rigmor Johnsen. Det må derfor legges til grunn at den kvinnen Olga Eriksen så faktisk var Rigmor Johnsen.

Ovenstående kan <u>oppsummeres</u>:

Svein Erik Johansens forklarte at Rigmor Johnsen forlot trikkeholdeplassen kl. 22.40. Det er ingen grunn til å tvile på at dette er riktig: Svein Erik Johansen var sikker i sin sak, ruteavgangen var ifølge Oslo Sporveier kl. 22.40 og det var ikke meldt noen forsinkelse. Inklusive den tid det tok å kjøpe to epler i Esther Olssons kiosk, må det ha tatt ca. 10 minutter å gå distansen fra trikkeholdeplassen til Skippergata 6b. Det stemmer i så fall med at Fonbæk forklarte at han så en kvinne komme til Skippergata 6b ca. kl. 23.50. At det var Rigmor Johnsen han så, må legges til grunn, idet både Olga Eriksen og Sigrid Fjeldberg, som begge kjente Rigmor Johnsen, og som begge så kvinnen, mente at det var henne.

Herav følger:

Det må legges til grunn at Rigmor Johnsen passerte krysset Karl Johans gate/Dronningens gate <u>senest ca. kl. 22.42</u>.

---

[713] Dok. 10 s. 9, Mappe I s. 115.

4. Torgersens rute og tidsforbruk

Strekningen fra Kafé Hjerterom i Pilestredet 31 til Grand Hotel ble gått av politibetjentene K. Johansen og A. Amundsen som begge brukte 8 minutter på distansen.[714] Det legges til grunn nedenfor at også Torgersen ville ha brukt 8 minutter på strekningen.

Strekningen fra Grand Hotel til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate ble gått av politibetjent K. Johansen som brukte 7 minutter og av politibetjent A. Amundsen som brukte 5 minutter (politibetjent A. Amundsen).[715] Vi legger til grunn at Torgersen ville ha brukt 6 minutter.

Etter dette ville det ha tatt Torgersen 14 minutter å gå hele distansen fra Kafé Hjerterom til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate.

Spørsmålet blir da om Torgersen, ut fra det vi ellers vet om hans bevegelser kvelden 6. desember 1957, kunne ha rukket å være i krysset Karl Johans gate/Dronningens gate senest kl. 22.42. Hvis han kan ha rukket å være her inntil to minutter før, kan han ha truffet Rigmor Johnsen på vei fra trikkeholdeplassen til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate. Hvis han bare kan ha rukket å komme til krysset like etterpå – noen få sekunder er tilstrekkelig – ville han ha vært for sent ute til å treffe henne.

Det ble gjort sikre vitneobservasjoner av Torgersen denne kvelden, på Kafé Hjerterom i Pilestredet 31 og utenfor Grand Hotel i Karl Johans gate. De tidspunkter som er av interesse, er da Torgersen forlot Hjerterom og da han ble observert utenfor Grand Hotel.

Følgende forklaringer foreligger med hensyn til når Torgersen forlot hhv. Kafé Hjerterom og passerte Grand Hotel:

---

[714] Dok. 22,s. 51 rute 2, Mappe I s. 317.

[715] Dok. 22, rute 9, Mappe I s. 318.

Observasjoner på Kafé Hjerterom

Ranveig Lorentzen, serveringsdame: [716]

"Når [Torgersen] forlot restauranten, så hun ikke, men da hun gikk rundt 2230-tiden, var plassen han hadde sittet på tom."

Per Egil Holtskog, portier: [717]

"V. er ikke sikker på tiden da Torgersen gikk, men det må ha vært mellom kl. 2200 og 2230."

Karoline Mathilde Hagen, gjest: [718]

"Like før han gikk, så v. på klokken på veggen over disken, og så at den var 2220. Hun skal derfor anta at den var 2230 ca. da Torgersen gikk."

"Klokken 22.20 så vitnet på klokken. Litt etter gikk Torgersen,[719] uten at hun kan si nøyaktig når det var."

Anne Grethe Knutsen, gjest: [720]

"Siktede og Odd (Odd Starås, en annen gjest på kafeen, vår tilføyelse) *satt så og pratet til kl. 22.20, da siktede reiste seg opp og forlot kafeen. Vitnet forklarer at hun er sikker på tiden idet hun like før hadde sett på klokken sin (og det hang også en klokke på veggen), og vitnet forklarer at begge klokkene da viste 22.15 og dette var bare noen få minutter før vedkommende gikk."*

"Ca. kl. 22.25 så vitnet på klokken og 10−15 minutter senere, kanskje ikke så mye, gikk Torgersen. Det var i hvert fall før kl. 22.30."

---

[716] Dok. 18 s. 19, Mappe I s. 157.

[717] Dok. 18 s. 21, Mappe I s. 159.

[718] Dok. 18 s. 24−25, Mappe I s. 162−163 og rettslig forundersøkelse, dok. 45 s. 37, Mappe II s. 210.

[719] Torgersen sa på dommerens forespørsel at *"vitnets forklaring stemmer med hans oppfatning, bortsett fra at han ikke kan akseptere hennes forklaring om at han virket påtrengende da han snakket med henne"* (den rettslige forundersøkelsen, dok. 45 s. 37, Mappe II s. 210).

[720] Politiforklaring 13. desember 1957, dok. 18 s. 26, Mappe I s. 164−165 og rettslig forundersøkelse, dok. 45 s. 38, Mappe II s. 211.

Odd Starås, gjest:[721]

"Vitnet satt så sammen med Torgersen til ca. kl. 22.25−22.30. Da reiste Torgersen seg opp og forlot restauranten alene."

"Torgersen gikk først, og han gikk ca. kl. 22.30. Vitnet så på klokken også da."

Kommentar:

Forklaringene er nesten, men ikke fullstendig, sammenfallende med hensyn til når Torgersen forlot Hjerterom: Ingen gir uttrykk for at det var senere enn kl. 22.30. To gir uttrykk for at det var kl. 22.30 (Hagen og Starås), mens én gir uttrykk for at det var kort tid før kl. 22.30 (Knutsen).

Basert på disse vitneforklaringene legger vi i det følgende til grunn at Torgersen forlot Kafé Hjerterom ca. kl. 22.30.

Vi legger videre til grunn, i samsvar med målingen, at Torgersen brukte 8 minutter fra Kafé Hjerterom til Grand Hotel.[722]

Han var da utenfor Grand Hotel kl. 22.38. Fra Grand Hotel til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate var oppgått tid 6 minutter i gjennomsnitt.[723] Vi forutsetter at også Torgersen ville ha brukt 6 minutter på distansen.

Konklusjon:

Vitneobservasjonene av Torgersen på Kafé Hjerterom sammenholdt med tidsmålinger viser at Torgersen ikke kan ha kommet til krysset Johans gate/Dronningens gate før tidligst kl. 22.44, dvs. to minutter etter at Rigmor Johnsen hadde passert.

---

[721] Politiforklaring 10.desember 1957, Dok. 18 s. 23, Mappe I s. 161 og rettslig forundersøkelse. Dok. 45 s. 16, Mappe II s. 189.

[722] Dok. 22 s. 51, rute 2, Mappe I s. 317.

[723] Dok. 22 s. 52, rute 9, Mappe I s. 318.

Vitneobservasjoner utenfor Grand Hotel

Astri Tømmereek:

Astri Tømmereek (19 år) bodde på Lille Tøyen, og kjente Torgersen godt. Hun forklarte: [724]

" at hun fredags kveld sistleden hadde vært på Chat Noir sammen med sin forlovede Mario Cassidio, ... De kom gående over Karl Johan i retning mot Østbanen. På forespørsel om tidspunktet, oppgir vitnet at hun mener at tiden hun så Torgersen komme ut fra Grand Kafé kunne være et sted mellom 2230 og 2300."

"Akkurat i det vitnet passerte inngangen til restauranten på Grand Hotel kom siktede ut herfra alene. Vitner mener at klokken da kunne være litt over 22.30. ... Han stoppet utenfor inngangen og han sto vendt halvveis mot Stortinget."

"Hun regner med at [forestillingen] sluttet ca. kl. 21.15 (feilskrift for 22.15, vår tilføyelse)*, og at det kan ha tatt ca. 10 minutters tid etter at forestillingen var slutt til de var ute på gaten.*
...
Hun mener at de passerte Grand kl. 22.30, men hun så ikke på noen klokke, og bygger angivelsen på beregning av den tid som er gått etter at forestillingen var slutt på Chat Noir, og hun tror ... at forestillingen sluttet kl. 22.15.
...
Vitnet blir foreholdt at Chat Noir opplyser at forestillingen slutter ca. kl. 22.25 (se nedenfor, vår tilføyelse) *og hun sier da at da forestillingen var slutt, så en hun var sammen med som heter Bjørg Granli på klokken og sa at hennes klokke var 22.15. De satt ved forreste bord oppe, nærmest midtgangen. ... Hennes angivelse av den tid det tok å få tøyet er også rent anslag."*

I brev fra Chat Noir (Bookn's revy) av 1. mars 1958 står at det:[725]

---

[724] Politiforklaring 11. desember 1957, dok. 18 s. 30, Mappe I s. 168, politiforklaring 13. desember 1957, dok. 18 s. 32−33, Mappe I s. 170−171og rettslig forundersøkelse, dok. 45 s. 18−19, Mappe II s. 191−192.

[725] Dok. 43, Mappe II s. 171.

" ... fredag 6/7-57 kun[ble] holdt en forestilling som sluttet kl. 22.25. Etter konferanse med våre garderobedamer var det intet specielt å bemerke med hensyn til utlevering av publikums tøy samme aften."

Astri Tømmereek var sammen med sin forlovede, Mario Cassadio (27 år). Han kjente ikke Torgersen og kunne således ikke si om han hadde sett Torgersen utenfor Grand Hotel. Men han uttalte seg om tidspunktet forestillingen på Chat Noir sluttet og om tidspunktet da de kom til Grand. I politiforklaring 24. februar 1958 sa han:[726]

"På spørsmål om når forestillingen sluttet, forklarer vitnet at dette kan han ikke si noe sikkert om. Han antar imidlertid at klokken kunne være ca. 22.25−22.30. Fra teatersalen gikk de rett i garderoben, og vitnet forklarer at de måtte vente en stund her på grunn av at det var så mye folk der. Vitnet vil anslå at det tok ca. 10 minutter a ett kvarter fra de forlot teatersalen til de kom utenfor, etter at de da først hadde vært i garderoben og hentet tøyet sitt. Fra teatret gikk de så forbi Nasjonalteatret og opp til Karl Johansgt., og vitnet forklarer på spørsmål at de spaserte med alminnelig fart. De regnet nemlig med at de hadde god tid til 23-bussen fra holdeplassen ved Centrum kino."

Lenger ute i avhøret står det:

"Etterat forklaringen er lest opp, forklarer vitnet at han nå har tenkt over hvor lenge det kunne ta fra de gikk fra teatersalen og til de kom utenfor, etter først å ha hentet tøyet i garderoben, og vitnet forklarer at han nå er sikker på at dette ikke tok mere enn 10 minutter.
Vitnet forklarer at han kan forklare seg om tidspunktene såvidt nøiaktig på grunn av at han og frk. Tømmereek bare var på Chat Noir en gang forrige år."

Kommentar:

På bakgrunn av erklæringen fra Chat Noir og forklaringen fra Cassadio, må det legges til grunn at forestillingen sluttet kl. 22.25. Det må også, etter forklaringene til Tømmereek og Cassadio legges til grunn at det tok minst 10 minutter fra forestillingen sluttet til de var ute på gaten. Det vil si at de startet å gå fra Chat Noir i retning Grand tidligst kl. 22.35.

---

[726] Dok. 40 s. 4, Mappe II s. 163−164.

Distansen fra Chat Noir til Grand Hotel ble gått opp av politibetjent K. Johansen og politibetjent A. Amundsen, som begge brukte 5 minutter.[727] Tømmereek forklarte, som det fremgår ovenfor, at de gikk med *"alminnelig fart"*.

Herav følger:

Mario Cassadio og Astrid Tømmereek ankom Grand tidligst kl. 22.40, hvilket også er det tidligste tidspunkt de kan ha sett Torgersen utenfor Grand.

Vi tilføyer:

Som det fremgår ovenfor, sa Tømmereek at hun så Torgersen utenfor Grand. Dette hadde hun også sagt til sin forlovede, Mario Cassadio, som hun var sammen med. Han sa i sin sa i sin politiforklaring av 24. februar 1958 at han hadde registrert at Astrid Tømmereek hilste på en mann:[728]

"Vitnet forklarer at han husker at fr. Tømmereek hilste på en mann utenfor Grand, og han husker også at han spurte henne hvem det var. Frk. Tømmereek fortalte da at det var en som bodde ved siden av henne."

Det kan ikke være tvilsomt at det var Torgersen som Tømmereek her mente å si at hun så.

Under den rettslige forundersøkelsen bekreftet Torgersen at han hadde sett Tømmereek utenfor Grand: [729]

"Siktede bekrefter at han så vitnet utenfor Grand. Han uttrykker det slik at han "minnes" at han hilste på henne, men han benekter at han kom ut fra Grand."

Konklusjon:

1. Torgersen passerte Grand tidligst på samme tidspunkt som Rigmor Johnsen forlot trikkeholdeplassen på Østbanen, kl. 22.40.

---

[727] Dok. 22 s. 52, rute 7, Mappe I s. 318.

[728] Dok. 40 s. 4, Mappe II s. 163.

[729] Rettslig forundersøkelse, dok. 45 s. 18, Mappe II s. 191.

2. Det ville ha tatt Torgersen ca. 6 minutter å gå fra Grand Hotel til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate.
3. Torgersen ville ha kommet til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate tidligst kl. 22.46, dvs. fire minutter etter at Rigmor Johnsen hadde passert.

5. Oppsummering og konklusjon om møtet mellom Torgersen og Rigmor Johnsen. Status 2005

Vitneobservasjonene av Rigmor Johnsen fra hun forlot trikkeholdeplassen på Østbanen viser med stor grad av sikkerhet at hun passerte krysset Karl Johans gate/Dronningens gate senest kl. 22.42.

Basert på forklaringene av vitnene fra Kafé Hjerterom, ville Torgersen ha kommet dit tidligst kl. 22.44, dvs. to minutter for sent.

Basert på vitneobservasjonen til Astrid Tømmereek, supplert med forklaringene fra forloveden Cassadio og erklæringen fra Chat Noir om når forestillingen sluttet, ville Torgersen ha kommet fram til krysset tidligst kl. 22.46, dvs. fire minutter for sent.

Uansett hvilke vitneforklaringer man bygger på ville Torgersen ha kommet for sent til at han kunne ha truffet Rigmor Johnsen. Det er imidlertid en del usikkerhet knyttet til tidspunktene for når Torgersen forlot Kafé Hjerterom og passerte Grand Hotell og hvor lang tid han kunne ha brukt til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate. Vi finner det derfor mest forsvarlig ikke å klassifisere tidsmulighetene for at Torgersen og Rigmor Johnsen kunne ha truffet hverandre som et utelukkelsesbevis (se kapittel 6 punkt 3 og 5.2 om hvordan vi definerer utelukkelsesbevis).

Konklusjon:

Tidsberegninger for hhv. Torgersens mulige rute og Rigmor Johnsens rute trekker i retning av at de ikke kan ha truffet hverandre i krysset Karl Johans gate/Dronningens gate.

Vi tilføyer:

Politiets drapsteori forutsetter at Rigmor Johnsen slo følge med en helt fremmed mann som ”henger seg på” henne og at hun går sammen med ham til Skippergata 6b. Hun låser dem begge inn i trappeoppgangen hvor hun blir stående å prate med vedkommende. Rigmor Johnsen var bare 16 år og hadde nettopp vært på restaurant med sin venn. Det er derfor mest sannsynlig at hun kjente mannen fra før. Torgersen og Rigmor Johnsen kjente ikke hverandre fra før. Dette trekker i retning av at mannen ikke var Torgersen.

6. Betydningen av møtet mellom Torgersen og Rigmor Johnsen i 1958 og 2001

Det er selvinnlysende at både den fellende dommen i 1958 og Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 bygger på at Torgersen og Rigmor Johnsen hadde truffet hverandre i krysset Karl Johans gate – Dronningens gate. Det var mest sannsynlig feil.

Vi tilføyer:

I sin redegjørelse av 17. desember 1958, skrev Dorenfeldt (våre uthevelser):[730]

” ...passeringen av Grand da hun [Astrid Tømmereek] iakttok Torgersen, må ha vært omkring kl. 22.35/22.40. Det var også det nøyaktigste tidspunktet man kunne komme fram til på grunnlag av de øvrige vitneprov ... . Så å si nøyaktig på dette tidspunkt, nemlig kl. 22.40, tok Rigmor Johnsen avskjed med sin venn Svein Erik Johansen ved trikkeholdeplassen på Oslo Ø. ... .”

Dette viser at selv ut fra Dorenfeldts egne forutsetninger om når Torgersen og Rigmor Johnsen begynte å gå fra hhv. Grand Hotel og trikkeholdeplassen ved Østbanen, kunne ikke Torgersen og Rigmor Johnsen ha truffet hverandre. Det så Dorenfeldt bort fra.

---

[730] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 37.

Kapittel 19. Vitneobservasjoner som har relevans for politiets drapsteori

1. Problemstillinger

Det finnes ingen vitner til drapshandlingen. Det finnes en rekke vitner som har uttalt seg om hvorvidt de har sett Torgersen på steder som han ifølge politiets drapsteori skal ha vært før og etter at han skal ha begått drapet.

Vi skal undersøke om disse vitneforklaringene knytter Torgersen til drapet. Fremstillingen omfatter tiden fra Torgersen passerte Grand Hotel ca. kl. 22.40 (forut for dette tidspunkt er drapsteorien og Torgersen sammenfallende) til han ble pågrepet i Havnegata kl. 00.58.

Problemstillingen er følgelig om vitneutsagn bekrefter politiets drapsteori.

Gjennomgangen nedenfor viser at ingen vitneforklaringer bekrefter politiets drapsteori. Vitneforklaringer knytter derfor ikke Torgersen til drapet. I alt seks personer hadde sett mannen som fulgte etter/gikk sammen med Rigmor Johnsen og i alt 12 personer hadde sett Torgersen tidligere på kvelden. Siden ingen av dem knytter Torgersen til drapet, trekker det i retning av at Torgersen ikke er gjerningspersonen.

Fremstillingen omfatter ikke vitneforklaringer fra vitnene Ørnulf Bergersen og Johanne Kristine Olsen, som vi har behandlet i kapittel 11 og 12 og vitneforklaringene fra medlemmer av Torgersens familie, som vi har behandlet i kapittel 17. Heller ikke disse vitneforklaringene knytter Torgersen til drapet.

2. Vitneobservasjoner før drapet

2.1 Strekningen Grand Hotel − krysset Karl Johansgt./Dronningens gate

Det finnes ingen vitneobservasjoner for denne strekningen.

2.2 Strekningen krysset Karl Johans gate/Dronningens gate − Skippergata 6b

2.2.1 Problemstillinger

Seks vitner sa de hadde sett mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen. Det var Esther Olsson (40 år), Arne Thoresen (46 år), Georg Syversen (44 år), Sigrid Fjeldberg (65 år), Per Torodd Fonbæk (36 år) og Olga Eriksen (49 år).

Ingen av dem kjente Torgersen fra før. For at en forklaring fra disse vitnene skal knytte Torgersen til drapet, må den derfor gå ut på

<u>enten</u>

vitnet <u>gjenkjente</u> Torgersen da de ble konfrontert med ham eller så bilde av ham etter at han ble mistenkt

<u>eller</u>

vitnet hadde lagt merke til <u>trekk ved personen</u> som gir støtte for at det var Torgersen de så, selv om de ikke gjenkjente ham.

2.2.2 Ble mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen identifisert som Torgersen?

Fem av vitnene sa de hadde sett mannen under omstendigheter som gjorde det mulig senere å gjenkjenne ham.

Esther Olsson:

Esther Olsson sto i kiosk i Dronningens gate nr. 25, som ligger ca. 20 meter fra krysset Karl Johans gate/Dronningens gate. Det er på det rene at Rigmor Johnsen stanset utenfor kiosken og kjøpte to epler som hun fikk i en pose.

I hennes politiforklaring av 7. desember kl. 14.30 står det (uthevelse i original):[731]

" ... hun kjenner Rigmor Johnsen meget godt. Både Rigmor og Rigmors familie er ... kunder i vitnets pølsebod. ... [Rigmor kom] til pølsebua hvor hun stoppet. Rigmor kom i retning fra Karl Johans gt. og med en gang Rigmor stoppet, sa hun: "Uff, det er en kar som forfølger meg". Vedkommende kar som fulgte etter Rigmor stoppet også og stilte seg helt innpå siden til Rigmor og tullet og fleipet med henne. Vitnet sa til vedkommende kar: "At hun er så ung at De ikke må følge etter henne". Karen svarte ikke v. noe på dette, men han gikk over og stilte seg helt inntil Rigmor på hennes andre side. Rigmor kjøpte to epler og hun sto foran bua bare ett kort øyeblikk.
...
Vitnet kan gi følgende signalement på karen som fulgte etter Rigmor.
Ca. 30−35 år, i hvert fall etter det inntrykk v. fikk. Det var ihvertfall en voksen kar. Høyde ca. 175−180 cm. Han var ihvertfall atskillig høyere enn Rigmor. Vedkommende hadde blek ansiktsfarge, lyseblå øyne, virket bred over kinnbena, kan ikke si om han hadde hodeplagg. Håret kan ikke v. uttale seg om. Han var kledd i mørkt yttertøy og virket bred over skuldrene. Vedkommende snakket litt, men v. mener bestemt at han ikke snakket typisk Oslo-dialekt.
V. mener bestemt at vedkommende kar ikke var edru, men ved siden av det fikk også v. inntrykk av at vedkommende var unormal.
...
V. mener at hun har sett karen som fulgte etter Rigmor tidligere. V. tror bestemt at hun skal kjenne denne karen igjen, ..."

Olsson deltok i en konfrontasjon 9. desember 1957. Av rapporten fremgår:[732]

---

[731] Dok. 10 s. 12, Mappe I s. 118−119.

[732] Dok. 16−17, Mappe I s. 128−129.

Konfrontasjonen ble gjennomført ved at Torgersen ble stilt opp på linje sammen med fire andre personer *"av noenlunde samme alder, høyde og utseende*". De ble gitt hvert sitt nummerskilt. Vitnene, deriblant Esther Olsson, ble deretter ført inn fra et annet rom, og bedt om å fortelle om de gjenkjente den personen de hadde sett sammen med Rigmor Johnsen.

Konfrontasjonen ble foretatt to ganger på grunnlag av to innbyrdes forskjellige oppstillinger av personene. Torgersen hadde nr. 1 i den første oppstillingen og nr. 3 i den andre oppstillingen. Figur 45 og 46 viser de to oppstillingene:[733]

Figur 45. Oppstilling av Torgersen og fire andre menn for å se om vitner kunne peke ut Torgersen som den mannen som fulgte etter/gikk sammen med Rigmor Johnsen. Oppstilling nr. 1. Torgersen har nummerlapp 1. (Politiets foto fra 1957−58.)

[733] Dok. 17, Mappe I s. 134.

Figur 46. Oppstilling nr. 2. Torgersen har nummerlapp 3. (Politiets foto fra 1957−58.)

Etter den første oppstillingen forklarte Olsson:[734]

"[Hun] kunne ... ikke kjenne igjen noen av de oppstilte, som den hun tidligere hadde opplyst om. Den eneste oppstilte hun kunne tenke seg som "type" – som kunne ligne – var nr. 1, i det denne hadde lys blå øyne og lys ansiktsfarge. Hun kunne ikke ta ut denne – nr. 1 – som bestemt den hun så ved anledningen."

Etter den andre oppstillingen forklarte Olsson:[735]

"Den "typen" hun tidligere hadde utpekt som nr. 1., hadde nå skiftet plass og fått nr. 3. Hun kan ikke komme med noen tilleggsopplysninger til sin overnevnte forklaring.
NB. Hun mener at den "typen" hun så ved nevnte anledning (dvs. utenfor kiosken, vår tilføyelse) *var noe høyere enn nr. 1. ved første oppstilling."*

---

[734] Dok. 16 s. 5, Mappe I s. 131.

[735] S.st.

Olsson ble også avhørt under den rettslige forundersøkelsen, 21. februar 1958, der Torgersen var til stede. Om mulig gjenkjennelse av Torgersen står det:[736]

"Når hun i retten ser siktede, sier hun at den som fulgte etter Rigmor Johnsen er lik siktede, men hun kan ikke bestemt si at det er siktede."

Konklusjon: Esther Olsson gjenkjente ikke Torgersen.

Se for øvrig punkt 2.2.5 nedenfor om at Esther Olsson på grunnlag av bilder i politiets fotoarkiv utpekte Alf Brandsdal som den personen hun hadde sett sammen med Rigmor Johnsen.

Arne Thoresen:

Arne Thoresen hadde frisørsalong i Dronningens gate og kjente Rigmor Johnsen som hadde vært inne i hans frisørsalong flere ganger. Om kvelden fredag 6. desember var han på Postkafeen i Dronningens gate.

I politiforklaring av 9. desember 1957 sa han:[737]

"Idet v. kom ut på fortauet gikk den drepte pike Rigmor Johnsen forbi. ...
Vitnet kom ned trappen idet hun passerte og han hilste derfor henne. Rigmor snudde seg og nikket og fortsatte på nordre fortau mot Prinsens gate.
... i samme retning som Rigmor kom en ung mann, som også passerte v. på kloss hold."

Arne Thoresen forklarte seg også under den rettslige forundersøkelsen, 21. februar 1958:[738]

"Da han kom ut av døren, kom Rigmor Johnsen forbi på samme fortau fra Karl Johansgt. De hilste på hverandre, og hun fortsatte videre på samme fortau mot Prinsensgt.
... I det samme ... så [han] en mann som kom gående etter Rigmor Johnsen og han fikk se ham fra siden."

---

[736] Dok. 45 s. 30, Mappe II s. 203.

[737] Dok. 18 s. 38, Mappe I s. 175.

[738] Dok. 45 s. 26, Mappe II s. 199.

Arne Thoresen deltok ikke i konfrontasjonen og han ble heller ikke spurt under den rettslige forundersøkelsen om han gjenkjente Torgersen. Derimot gikk Thoresen gjennom en rekke bilder hos politiet. Det står i rapport av overkonstabel E. Hermansen av 13. desember 1957:[739]

"Vitnet har nå i løpet av ca. 1 times tid sett gjennom fotografier over personer av den alder, høyde m.v. som han tidligere har forklart å ha sett sammen med den drepte i Dronningensgt., den 6. ds.

Vitnet stoppet opp ved bildet av den mistenkte i saken, Torgersen, etter å ha sett over en rekke bilder, og mener at det for så vidt er nytteløst for ham å se over flere bilder. Vitnet så nemlig ikke mannen i Dronningens gate rett i ansiktet, men halvt fra siden og bakfra. Det vil derfor ikke være mulig for ham å ta ut vedkommende på foto. (sikt.s foto har han sett i avisen)."

Ifølge Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958 sa Thoresen under hovedforhandlingen at mannen var *"jævli lik"* Torgersen.[740] Det betyr selvsagt ikke at Thoresen sa at han gjenkjente Torgersen.

Konklusjon: Arne Thoresen gjenkjente ikke Torgersen.

Sigrid Fjeldberg:

Sigrid Fjeldberg bodde i Skippergata 9, som lå rett vis a vis Skippergata 6b (se kartet). Hun kjente Rigmor Johnsen av utseende. Sigrid Fjeldberg så henne komme fra Rådhusgaten samtidig som hun selv kom gående i Skippergata i motsatt retning fra Grev Wedels plass. Hun forklarte at hun så det gikk en mann like bak Rigmor Johnsen. Hun sto deretter innenfor porten i Skippergata 9 og så gjennom en åpning at Rigmor Johnsen sto sammen med en mann utenfor porten til Skippergata 6b og at de låste seg inn.

I politiforklaring av 10. desember 1957 sa hun:[741]

"V. tror neppe at hun kan kjenne vedkommende gutt igjen, men typen tror hun at hun skal ta ut."

Under den rettslige forundersøkelsen sa hun:[742]

---

[739] Dok. 18 s. 38, Mappe I s. 176.

[740] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 38.

[741] Dok. 18 s. 44, Mappe I s. 182−183.

"Vitnet har ikke vært konfrontert med siktede før, men vil når hun nu ser ham, hverken si at det var ham eller at det ikke var ham."

Konklusjon: Sigrid Fjeldberg gjenkjente ikke Torgersen.

Per T. Fonbæk:

Per T. Fonbæk passerte Rigmor Johnsen og mannen i det de låste seg inn i Skippergata 6b. Han kjente ikke Rigmor Johnsen fra før, men ut fra hans forklaring, bl.a. når det gjelder tidspunktet og hans samtidige observasjon av det som må ha vært Sigrid Fjeldberg (se kapittel 18 punkt 3) er det utvilsomt at det var Rigmor Johnsen og vedkommende mann han så.

Under den rettslige forundersøkelsen sa han:[743]

"Vitnet erklærer at han ikke kan kjenne siktede igjen, og han kan verken utelukke eller bekrefte at det var siktede som var på stedet."

Konklusjon: Fonbæk gjenkjente ikke Torgersen.

Olga Eriksen:

Olga Eriksen bodde i 2. etasje i Skippergata 6b. Hun passerte Rigmor Johnsen for enden av trappen da hun var på vei ut.

I politiforklaring 7. desember 1957 sa hun:[744]

"Hun ((Rigmor Johnsen, vår tilføyelse) sto nederst i trappavsatsen sammen med en gutt. ... Signalementet på gutten var: ca. 20 år gammel, kraftig bygget, under middels høy, blondt ansikts, litt bred over kinnbenene, lyst stritt oppstående hår."

Under den rettslige forundersøkelsen 22. februar 1958 sa hun:[745]

---

[742] Dok. 45 s. 28, Mappe II s. 201−202.

[743] Dok. 45 s. 25, Mappe II s. 198.

[744] Dok. 5 s. 1, Mappe I s. 91.

[745] Dok. 45 s. 33, Mappe I s. 206.

"Ved konfrontasjonen var hun sikker ved første oppstilling, men ved annen oppstilling kom hun i tvil fordi hårfasongen på siktede var en annen enn den hun hadde lagt merke til hos ham som sto der. Han som sto i gangen hadde rett tilbakestrøket hår, med noe fremfallende hår ved høyre tinning. Hun kan ikke nå forklare hvorfor hun ved konfrontasjonen tok ut en annen. Hun er helt sikker på at det ikke var ham.

Vitnet ble spurt om hun i retten gjenkjenner siktede, og svarer til dette at det kan ikke være to som er så like."

I rapporten fra konfrontasjonen 9. desember 1957 der Torgersen var oppstilt som hhv. nr. 1 og 3 (se figur 45 og 46 ovenfor) står det:[746]

"Det er særlig nr. 1 ved begge oppstillingene hun har festet seg ved."

Konklusjon:

Olga Eriksen gjenkjente ikke Torgersen.

Ovenstående kan oppsummeres:

Ingen av de seks vitnene gjenkjente Torgersen som den mannen de hadde sett sammen med Rigmor Johnsen.

2.2.3 Er det trekk ved mannen som fulgte etter/var sammen Rigmor Johnsen som gir støtte for at det var Torgersen?

a. Problemstilling

Generelt sett må man være ytterst forsiktig med å legge vekt på vitneuttalelser om trekk ved personer som vitner har sett. Menneskets observasjonsevne er skrøpelig. Det vitner "ser" tolkes og bearbeides, bevisst og ubevisst, innenfor en ramme, både når selve observasjonen skjer og i ettertid. I hvilke tilfeller det vi mener å huske stemmer med de

[746] Dok. 16 s. 2, Mappe I s. 130.

faktiske forhold og i hvilke tilfeller de ikke gjør det, har vi ingen gode metoder for å avgjøre.[747]

Det vil derfor ikke være riktig å legge for stor vekt på forklaringene med hensyn til trekk ved mannen de så for å understøtte eller svekke en påstand om at mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen faktisk var Torgersen. Med alle mulige forbehold mener vi imidlertid at det er to (mulige) trekk ved mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen og to trekk ved Torgersen som det er grunn til å sammenligne. Det gjelder mannens/Torgersens høyde og det gjelder mannens/Torgersens bukse. Vi mener dessuten at Olssons vitneforklaring er særlig viktig, fordi hun observerte mannen ansikt til ansikt: hun sto i boden sin, mannen sto rett utenfor sammen med Rigmor Johnsen mens hun kjøpte to epler. Hun hørte ham også snakke. Og endelig så hun ham går bortover Dronningens gate etter at han forlot kiosken sammen med Rigmor Johnsen.

b. Mannens høyde

Etter anmodning fra Eidsivating lagmannsrett målte politiet Torgersens høyde. Den var 174,5 cm. uten sko, 177 cm. med sko.[748] Av de seks vitnene som så mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen, var det tre som uttalte seg om hans høyde:

Esther Olsson: [749]

"Høyde ca. 175–180 cm. Han var i hvertfall adskillig høyere enn Rigmor."
og
"Han var noe høyere enn Rigmor og har antakelig vært ca. 175 cm. høy."

Arne Thoresen:

---

[747] Se nærmere Svein, Vitnepsykologi, Pålitelighet og troverdighet i dagligliv og rettssal, Abstrakt Forlag 2004.

[748] Dok. 95, Mappe III s. 41.

[749] Politiforklaringen, dok. 18 s. 12, Mappe I s. 118 og den rettslige forundersøkelsen, dok. 45 s. 30, Mappe II s. 203.

"V. er selv 182 cm. høy og han mener at vedk. var minst like høy, selv om han tar hensyn til at han ble stående litt lavere enn vedk. da denne passerte."[750]

og

"Han var omtrent like høy som vitnet, d.v.s. vel så høy som vitnet, som selv er 181 cm. Vitnet sto noe lavere enn vedkommende da han passerte, fordi han selv stod i rennestenen."[751]

Per T. Fonbæk:

"Mannen var ung, ca. 1,80 ... . Mannen var like høy som v., som er 1,80."[752]

og

"Han mener at det var en ung mann, omtrent like høy som han selv (som er 180 cm.)."[753]

Kommentar:

Generelt sett er det klart at vurderinger av et menneskes høyde er subjektiv og upålitelig, i hvert fall hvis det dreier seg om forskjeller på noen få centimeter. Vi tror at det er størst sannsynlighet for at vurderingen er riktig hvis den som har gjort observasjonene har vært på nært hold av den observerte slik at vedkommende kan relatere høyden til sin egen høyde. Det vil antakelig også øke sannsynligheten for en riktig vurdering dersom høyden til den personen det er aktuelt å sammenligne med, i dette tilfellet Torgersen, ikke er kjent. Ingen av vitnene kjente Torgersen og derfor heller ikke hans høyde.

Olsson var usikker på høyden, noe som er rimelig siden hun sto inne i kiosken mens mannen sto på utsiden av kiosken. Hun antar at høyden var hhv. 175−180 cm. og 175 cm., altså omtrent tilsvarende Torgersens høyde (174,5 cm). Både Thoresen og Fonbæk anslo høyden til minst 180 cm, altså

---

[750] Politiforklaring av 9. desember 1957, Dok. 18 s. 38, Mappe I s. 175.

[751] Den rettslige forundersøkelsen, dok. 45 s. 26, Mappe II s. 199.

[752] Dok. 18 s. 49, Mappe I s. 187.

[753] Den rettslige forundersøkelsen, dok. 45 s. 25, Mappe II s. 198.

vel 5 cm. høyere enn Torgersens høyde. Begge var på kloss hold av mannen og deres sammenligningsgrunnlag var egen høyde, som de selv oppga til hhv. 181/182 og 180 cm. Det er derfor større grunn til å tro at deres høydeangivelse er den tilnærmet riktige enn at Olssons er det.

Herav følger:

Det er mer sannsynlig at mannen var ca. 180 cm. enn at han var ca. 5 cm. lavere. Vitneforklaringene om mannens høyde knytter ikke Torgersen til drapet og trekker i retning av at mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen ikke var Torgersen.

c. Den brun- og hvitstripete dressen

Det er uomstridt at Torgersen hadde en brun- og hvitstripete dress på seg da han var i Oslo sentrum første gang 6. – 7. desember og ifølge drapsteorien skal ha begått drapet.

Vi viser til bilde og omtale av buksen inntatt i kapittel 13 punkt 3.2 Det er vanskelig ikke å legge merke til mønsteret − 1−2 cm. brune og hvite striper − hvis man først ser buksen, selv under dårlige lysforhold. Sagt på en annen måte: Hvis man ser buksen, er det stripene man ser.

Det er videre på det rene at Torgersen hadde en mørk frakk på seg da han var i byen første gang. Vi viser til bilde av frakken tatt inn i kapittel 15 punkt 5.1 (figur 42).

Bedømt etter bildet rakk frakken til ca. knehøyde, i hvert fall gikk den ikke langt under knærne. Når Torgersen hadde frakken på seg, var altså de stripete buksebena i høy grad synlige både på grunn av stripene og fordi buksen sto i klar kontrast til den mørke frakken.

De seks vitnene som sa de iakttok mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen, sa følgende om buksene hans:

Esther Olsson: [754]

---

[754]Politiforklaring 7. desember 1957, dok. 10 s. 12, Mappe I s. 118 og den rettslige forundersøkelsen, dok. 45 s. 30, Mappe II s. 203.

"Vedkommende var kledd i mørkt yttertøy."

"Det eneste vitnet kan si om hans påkledning er at hun tror at han hadde mørk frakk.
…
Da Rigmor Johnsen gikk videre (fra boden, vår tilføyelse) *kikket vitnet ut fra boden, og så da at mannen fulgte etter henne."*

Kommentar:

Olsson hadde altså ikke lagt merke om mannen hadde stripete bukser, til tross for at hun så ham gå bortover. Vi må legge til grunn at hun så ham på temmelig nært hold og fra en posisjon hvor hun kan ha sett direkte på buksene hans.

Arne Thoresen:[755]

"Vitnet kom ned trappen (utgangen fra Postkafeen, vår tilføyelse) *idet hun* (Rigmor Johnsen, som Thoresen kjente, vår tilføyelse) *passerte og han hilste derfor henne. Rigmor snudde seg og nikket og fortsatte på nordre fortau mot Prinsens gate. … i samme retning som Rigmor kom en ung mann, som også passerte v. på kloss hold. Vedk. skulle tydeligvis ta igjen Rigmor og klarte også dette etter å ha passert ca. 20 meter fra v. i retning mot Prinsensgt. Vedk. gikk da inn på siden av Rigmor på en slik måte at hun trippet til side. … de ble gående på siden av hinannen over Prinsens gate, hvor de så svinget nedover venstre fortau mot Skippergata, og forsvant for v. som fortsatt var blitt stående utenfor Postkafeen.*
…
Vedk. … hadde smale benklær og beige eller mellomgrå frakk eller kappe."

" … han så en mann som kom gående etter Rigmor Johnsen, og han fikk se ham fra siden. Han nådde henne igjen litt lenger borte, ca. 20 meter, d.v.s. nesten mot hjørnet ved Prinsensgt. Vitnet så at vedkommende snakket til henne, og han hadde inntrykk av at hun rygget litt til side da han snakket til Rigmor, men de stoppet opp, og det så ut som om de holdt på å "akkordere" litt sammen før de gikk videre sammen bortover Dronningens gate.
…

---

[755] Politiforklaring 9. desember 1957, dok. 18 s. 37, Mappe I s. 175 og den rettslige forundersøkelsen, dok. 45 s. 26, Mappe II s. 199.

Vedkommende hadde en brun eller beige frakk. ... Han hadde lange temmelig trange bukser. Vitnet er ikke helt sikker på fargen på disse, men mener at de ikke var mørke eller lyse, men tror at de var i brunt eller lignende. Han tror at de var ensfarget og ikke stripet. Det var noe mørkt på stedet, men dommeren foreholder vitnet at han har lagt merke til at buksene var trange og skoene brune, og spør om han ikke ville lagt merke til om buksene var utfordrende stripete, og vitnet mener at det ville han ganske sikkert ha gjort."

Georg Syversen:

Syversen sto sammen med Thoresen utenfor Postkafeen da Thoresen observerte mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen. Syversen overhørte Thoresens forklaring til politiet. Han forklarte:[756]

"[Han] ble først merksam på vedk. da denne var passert og etter at han hadde spurt Thoresen hvem han hilste på. ... Ellers intet å tilføye."

Syversen ble ikke avhørt under den rettslige forundersøkelsen.

Kommentar til forklaringene fra Thoresen og Syversen:

Det fremgår at Thoresen fulgte mannen med øynene hele strekningen fra utgangen til Postkafeen til han forsvant sammen med Rigmor Johnsen ned Prinsens gate. På denne distansen fjernet mannen seg gradvis fra Thoresen, idet han først passerte ham på kloss hold. Thoresen har ikke observert at mannen hadde stripete bukser. Han mener tvert i mot at buksene var ensfarget.

Hva Syversen observerte er uklart, idet han ikke avgir noen egen forklaring. Men han har i hvert fall ikke sagt at han observerte at mannen hadde stripete bukser.

Sigrid Fjeldberg: [757]

"Han var kledd i mørk frakk, som rakk ham ned mot knærne. ... Skjorte, benklær og sko la hun ikke merke til."

---

[756] Politiforklaring 9. desember 1957, dok. 18 s. 37, Mappe I s. 175.

[757] Politiforklaring 10. desember 1957, dok. 18 s. 44, Mappe I s. 182−183 og den rettslige forundersøkelsen, dok. 45 s. 28, Mappe II s. 201.

" ... han hadde på en mørk frakk, men hun kan ikke si noe bestemt om fargen. ... klærne for øvrig har hun ikke lagt merke til."

Kommentar:

Fjeldberg gjorde sin observasjon fra porten i Skippergata 9, som lå rett overfor Skippergata 6b. Det var altså en ikke ubetydelig avstand til mannen som hun observerte. Det kan forklare at hun ikke kunne si noe om hvordan buksen så ut. Det er uansett på det rene at hun ikke observerte at mannen hadde stripete bukser.

Per Torodd Fonbæk: [758]

"V. ... gikk fra Jernbanetorget til Skippergt. og denne nedover til vekten (dvs. Grev Wedels plass, som Skippergata munner ut i, vår tilføyelse). *I det han kom til hjørnet av Rådhusgt. kom det et par fra hans høyre side her, og skrådde over Skippergt. og gikk mot en port. ... Paret var 5−6 meter foran v., som gikk på venstre fortau, samme fortau som inngangen paret gikk til. ... Det var akkurat i det samme v. passerte dem at jenta låste opp gangdøren.*
...
V. så mannen bare bakfra mens han gikk og litt fra siden da han passerte paret på trappen."

"Mannen var ... iført frakk og dress"

"Om påkledningen kan han bare si at han hadde frakk og var barhodet. Om frakken sier han at den var mørkegrå, men vitnet føyer til at han er fargeblind.
...
På forespørsel fra siktede erklærer vitnet at han ikke så noe påfallende ved vedkommende manns påkledning. Han la ikke merke til buksene og kan verken si ja eller nei til spørsmålet om buksene var stripete."

---

[758] Politiforklaring 11. desember 1957, dok. 18 s. 49, Mappe I s. 187 og den rettslige forundersøkelsen, dok. 45 s. 24, Mappe II s. 197−198.

Kommentar:

Fonbæk var meget nær mannen, fra 5−6 meter til Fonbæk passerte ham på kloss hold. Han sier at mannen hadde *"dress",* i tillegg til frakk, hvilket vel må bety at han sier at han så buksene.

Fonbæk observerte ikke at mannen hadde brun- og hvitstripete bukse.

Olga Eriksen:

Olga Eriksen bodde i 2. etasje i Skippergata 6b. I politiforklaring 7. desember 1957 sa hun:[759]

"Da hun ... forlot leiligheten og gikk ut av Skippergt. 6 passerte hun nederst i trappen en pike som bor i gården, Rigmor Johnsen ... sammen med en gutt. ... Signalementet på gutten var: ... iført mørk frakk eller kappe, mørkt yttertøy."

Hun sa altså ingenting om mannens bukse. Det gjorde hun heller ikke i forklaringen under den rettslige forundersøkelsen.

Kommentar:

Eriksen så bare mannen ovenfra i et kort øyeblikk da hun passerte ned trappen. Det er rimelig at hun fra denne vinkelen bare observerte ytterplagget (frakk eller kappe) og ikke buksen. Hun kan da heller ikke ha sett om buksen var brun- og hvitstripete.

Ovenstående kan oppsummeres:

Ingen av de seks vitnene som har sett mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen har observert at han hadde brun- og hvitstripete bukse. Fem av dem (Olsson, Thoresen, Syversen, Fjeldberg og Fonbæk) har sannsynligvis sett mannens bukse, men ingen av dem har lagt merke til om den var brun- og hvitstripete. Den sjette (Eriksen) har sannsynligvis ikke sett buksen.

Herav følger:

---

[759] Dok. 5 s. 1, Mappe I s. 91.

Observasjoner av mannens bukse knytter ikke Torgersen til drapet. De trekker i retning av at mannen ikke var Torgersen.

2.2.4 Oppsummering og konklusjon

Ingen av forklaringene fra de seks vitnene som så mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen gir støtte for at det var Torgersen de så: Ingen av dem gjenkjente Torgersen og ingen av dem hadde sett den brun- og hvitstripete dressen Torgersen hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori skal ha begått drapet.

Konklusjon:

Ingen av vitnene som hadde sett mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen knytter Torgersen til drapet. Det trekker i retning av at mannen ikke var Torgersen.

2.2.5 Særskilt om etterforskningen av "Olaf Lien" og Alf Brandsdal

Som redegjort for i punkt 2.2.2 ga Esther Olsson i pølseboden i Dronningens gate 23 allerede 7. desember en beskrivelse av mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen som i flere henseender ikke stemte med at det kan ha vært Torgersen hun hadde sett. Hun forklarte også:[760]

"V. mener at hun har sett karen som fulgte etter Rigmor tidligere. V. tror bestemt at hun skal kjenne denne karen igjen … ."

Olsson deltok i konfrontasjon 9. desember, men uten å kunne peke ut noen av dem som deltok, hvorav den ene var Torgersen (se punkt 2.2.2 ovenfor), som den mannen som hun hadde sett. Umiddelbart etter konfrontasjonen sa hun til 1. betjent Rørhus at hun *"også hadde noe annet å forklare politiet i anledning saka"*.[761]

---

[760] Dok. 10 s. 12, Mappe I s. 118.

[761] Dok. 16 side 11, Mappe I s. 277.

Hun ble avhørt av politiet 10. desember. I politirapporten står det (uthevelse i original):[762]

"Lørdag kveld, dagen etter drapet, var v. innom ølbaren på hjørnet av Dronningensgt. – Karl Johansgt. og kjøpte seg kaffe. Hun er innom her hver kveld.
Da hun nå kom inn i baren, så hun en ung mann sitte sammen med en urmaker, som arbeider i urmakerverkstedet i Dronningensgt. 23, V. V. syntes at den unge kunne likne på mannen hun hadde sett i pølseboden da Rigmor var der.
Hun gikk derfor bort til mannen og spurte: "Unnskyld, var ikke De i pølseboden hos meg i går kveld?" Til det svarte mannen at han ikke hadde vært i byen kvelden før, og på spørsmål fra v. om han kanskje bodde utenbys, svarte han at han bodde på Sinsen.
På spørsmål fra v. hva han het, svarte han Olaf Lien, Sinsen terrasse 14.
V. fikk låne blyant i kasse og noterte seg navnet og adressen, og mens hun stod og gjorde det, gikk mannen ut."

Olssons opplysning om Olaf Lien ble 8. januar 1958, altså nesten en måned senere, fulgt opp av politibetjent Odd Eide, som undersøkte om det bodde noen i Sinsen terrasse 14 som het Olaf Lien. Ingen kjente til det.[763]

En uke senere, den 15. januar, ble Esther Olsson igjen avhørt av politiet og fikk anledning til å gå gjennom politiets fotoregister. Hun plukket da ut Alf Brandsdal (30 år).[764] Vedkommende var ikke ifølge Olssons forklaring den personen hun hadde sett i baren lørdag 7. desember.[765] I rapporten av 15. januar 1958 er kategorien *"vitnet var sikker"*, understreket, mens kategorien *"vitnet var usikker"* er strøket over.[766]

Brandsdal ble avhørt 21. januar 1958. Han forklarte at han hadde arbeidet i Slakteborgernes Fellessalg A/S, Grønland 12 fra sept. 1957 til 15. januar

---

[762] S.st.

[763] Påtegning på politiforklaringen til Esther Olsson, dok. 16 s. 12, mappe I s. 278.

[764] Dok. 30, Mappe II s. 60−61.

[765] Dok. 22 s. 18, mappe I s. 284.

[766] Dok. 29, mapper II s. 60.

1958, altså også da Rigmor Johnsen ble drept. Han benektet at han var den som hadde fulgt etter Rigmor Johnsen:[767]

"Han har ikke vanket i Dronningensgt. eller strøket der omkring. Da han er pølsemaker av fag, har han anledning til å spise pølser hele dagen. Pølseboder har han således ikke noen interesse av."

Undersøkelser i Norges Statsbaner og ved Slakterborgernes Fellessalg ga som resultat at han den 6. desember 1957 hadde stemplet ut kl. 16.31. For øvrig finnes det ikke opplysninger i saken om hva Brandsdal hadde foretatt seg resten av kvelden eller natten.[768]

Verken Esther Olsson eller noen av de andre fem vitnene som hadde iakttatt mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen ble konfrontert med Brandsdal. Brandsdal ble ikke avhørt under den rettslige forundersøkelsen. Han var innstevnet som vitne under hovedforhandlingen 11. juni, men statsadvokaten opplyste i retten at Brandsdal satt varetektsfengslet i Århus og at han derfor ikke kunne møte.[769] I stedet ble hans politiforklaring og påtegningen om at man ikke hadde opplysninger om hvor han var 6. – 7. desember dokumentert.[770]

På forespørsel fra advokat Moss svarte Landsarkivet for Nørrejylland at det ikke fantes opplysninger om at Alf Brandsdal hadde vært varetektsfengslet i Århus i perioden 1. oktober 1957 – 1. august 1958.[771] Det er således motstrid mellom det Dorenfeldt opplyste i retten og arkivopplysningene fra Danmark.

Kommentar:

Politiets drapsteori bygger på at mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen var Torgersen. For Torgersen var det derfor av den største betydning dersom etterforskningen kunne avdekke hvem mannen var.

---

[767] Dok. 22 s. 20, Mappe I s. 286.

[768] Dok. 22 s. 21, Mappe I s. 287.

[769] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 28.

[770] Rettsboken fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 33.

[771] Dokumentutdrag Bind IV s. 94.

Den eneste som ga konkrete opplysninger om hvem mannen kunne være var Rigmor Johnsen, var Esther Olsson. Men de opplysninger hun ga ble i liten grad fulgt opp. Det tok nesten en måned før politiet sjekket om det bodde noen Olaf Lien i Sinsen terrasse 14. Da det var resultatløst, ble sporet ikke videre etterforsket. Politiet nøyde seg med en politiforklaring fra Alf Brandsdal, til tross for at Esther Olsens opplysninger om mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen passet ganske godt på Brandsdal: Brandsdal var 30 år (Esther Olsson anslo alderen til 25−30 år), han snakket ikke Oslo-dialekt (Brandsdal var fra Høyanger), han var 183 cm. høy (Olsson anslo høyden til 175 – 180 cm.). Det ble ikke foretatt konfrontasjon mellom Esther Olsson og Alf Brandsdal. Og under den rettslige forundersøkelsen var det bare Esther Olsson som avga forklaring, ikke Alf Brandsdal.

Vi vet at Brandsdal fantes i politiets fotoregister. Vi vet ikke om politiet sjekket de opplysninger som forelå om hans kriminelle fortid. Utskrift av strafferegisteret viser at han var straffet fire ganger i årene 1951−55, vesentlig for vinningsforbrytelser. Han ble løslatt fra Oslo kretsfengsel 20. februar 1956 og satt inn på nytt 25. august 1959. Han var således på frifot i desember 1957.[772] Han var bøtelagt tre ganger i perioden 1953−57, antakelig for beruselse på offentlig sted.[773] Han var også pågrepet to ganger mistenkt for utuktige handlinger. I 1953 ble han pågrepet mistenkt for blotting i Frognerparken.[774] 2. november 1957, altså bare en drøy måned før drapet på Rigmor Johnsen, ble han pågrepet mistenkt for å gjøre seksuelle tilnærmelser overfor småpiker ved Deichmanske bibliotek i Oslo sentrum. Han var ved anledningen så sterkt beruset at han ble innsatt i drukkenskapsarrest.[775] Begge sakene ble henlagt.

Ovenstående kan <u>oppsummeres</u>:

Den beskrivelsen Esther Olsson ga av mannen og det vi nå vet om Alf Brandsdal trekker i retning av han var den mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen. Det trekker i motsatt retning at Rigmor Johnsen etter det vi vet ikke kjente Alf Brandsdal fra før og det derfor er lite trolig at hun ville ta ham med inn i gangen i Skippergata 6b.

---

[772] Strafferegisteret for Alf Brandsdal 7. januar 1960, Dokumentutdrag Bind IV s. 53.

[773] Bøtejournalen for Alf Brandsdal 5. januar 1960, Dokumentutdrag Bind IV s. 54.

[774] Rapport til Oslo politikammer 3. februar 1953, Dokumentutdrag Bind IV s. 21.

[775] Anmeldelse av 2. november 1957, Dokumentutdrag Bind IV s. 26.

Vi tilføyer:

Det er neppe tvilsomt at politiet må ha forstått at Brandsdal kunne være den personen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen og at det ville utelukke Torgersen dersom det kunne fastslås. På denne bakgrunn må det kunne sies at etterforskningen av Brandsdal var svært mangelfull.

2.3 Vitneobservasjoner av Torgersens brun- og hvitstripete dress

2.3.1 Problemstilling

Vi vet at Torgersen hadde den brun- og hvitstripete dressen på seg første gang han var i byen natten mellom 6. og 7. desember 1957. Som det fremgår av forrige punkt var det ingen vitner som så mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen som hadde lagt merke til om mannen hadde brun- og hvitstripet dress. En rekke vitner hadde sett Torgersen tidligere samme kveld eller ved tidligere anledninger. I dette punktet skal vi ved å gjennomgå deres forklaringer for å se om de hadde lagt merke til den brun- og hvitstripete dressen. I så fall trekker det i retning av at mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen ikke var Torgersen.

2.3.2 Vitner i og utenfor Sentrum kino

Torgersen var på boksestevne på Sentrum kino torsdag 5. og fredag 6. desember 1957. Det var ni vitner som sa de hadde sett Torgersen i eller utenfor Sentrum kino én eller begge dager og som ble spurt om de hadde lagt merke til Torgersens klær. Det var:

Odd Bernhoft Aulie (39 år)
Erling Thorbjørn Erlandsen (51 år)
Arne Tegn (17 år)
Øyvind Breiby (40 år)
Kjell Armann Smith (16 år)
Britt Solveig Hansen (17 år)
Alf Normann Andersen (34 år)
Frank Hansen (26 år)

Kaare Hermansen (44 år)

De forklarte følgende om sine observasjoner av Torgersens klær (våre uthevelser i sitatene nedenfor):

Odd Bernhoft Aulie:

Aulie var på samme boksestevne som Torgersen fredag kveld og sa han så ham både i og utenfor Sentrum kino. Han sa at han kjente Torgersen av utseende fra tidligere. Han sa i politiforklaring av 9. desember 1957:[776]

" ... han kan ikke si hva slags dress (jakke eller bukse) vedkommende hadde. ... Vitnet kan overhodet ikke si mer enn at Torgersen var iført mørke blå frakk."

Erling Thorbjørn Erlandsen:

Erlandsen var stevneleder på boksestevnet og så ham på podiet torsdag 5. desember da han ble slått ut på teknisk knock out. Han så ham også fredag kveld. Erlandsen sa i sin politiforklaring av 9. desember 1957:[777]

"Vitnet forklarer på spørsmål at det er vanskelig for ham å si hvordan Torgersen var kledd fredag. Vitnet mener imidlertid at han var iført mørk, tynn frakk av alminnelig lengde, og at han hadde frakken åpen. For øvrig kan ikke vitnet si noe."

Arne Tegn:

Tegn deltok i boksestevnet både torsdag og fredag. Han sier han så Torgersen torsdag (men ikke fredag), og snakket ikke med ham. Han sa i politiforklaring av 21. desember 1957:[778]

"V. tror at sikt. torsdag kveld var iført en brun dress og det var ihvertfall striper i dressen. ... Han så ikke sikt. i yttertøy i det hele tatt."

Øyvind Breiby:

---

[776] Dok. 18 s. 3, Mappe I s. 141.

[777] Dok. 18 s. 5, Mappe I s. 143.

[778] Dok. 18 s. 17, Mappe I s. 155.

Breiby var Torgersens trener i bokseklubben Fagen 26. Etter kampen torsdag kveld der Torgersen ble slått ut, hadde Breiby en lengre samtale med Torgersen. Breiby så ikke Torgersen fredag. I politiforklaring 9. desember 1957 sa han:[779]

"Sikt. var torsdag kveld iført (understreket i original) brunstripet dress, men v. husker ikke verken skjorte eller slips. V. så ikke sikt.,s eventuelle yttertøy."

Kjell Armann Smith:

Smith deltok i boksestevnet både torsdag og fredag. Han snakket med Torgersen torsdag kveld, bl.a. da de veiet seg. Fredag så han ikke Torgersen. I politiforklaring 21. desember 1957 sa han:[780]

"V. husker at sikt. torsdag kveld var iført brun dress med striper i. ... V. så ikke sikt. utendørs i det hele tatt og kan ikke uttale seg om hva sikt. hadde av yttertøy."

Britt Solveig Hansen:

Hansen sto utenfor Sentrum kino fredag kveld for å vente på en venninne. Hun ble tilsnakket av en mann. I politiforklaring av 11. desember 1957, sa hun:[781]

"Mens hun sto der fikk hun se en gutt komme mot seg. Denne gutt hadde brune langbukser med striper i, og v. la spesielt merke til buksene for hun syns slik farge er "stygg".
...
V. kan ikke beskrive gutten som snakket til henne, hun husker bare hans benklær. ... kan ikke huske om vedkommende hadde frakk.
...
I går da hun fikk se bilde av Ludvig Torgersen i avisen så slo det henne med en gang at dette bilde var helt likt den gutten som snakket til henne utenfor Centrum kino fredag kveld den 6.12. d.å. kl. 19.15."

I den rettslige forundersøkelsen står det:[782]

---

[779] Dok. 18 s. 7, Mappe I s. 145.

[780] Dok. 18. s. 16, Mappe I s. 154.

[781] Dok. 18 s. 13, Mappe I s. 151.

[782] Dok. 45 s. 13, Mappe II s. 185.

"Hun la merke til ham, fordi han hadde noen bukser, som hun syntes var stygge. De var brune, og stripet med smale, lyse striper.
...
Siktede bemerker at vitnet sa "hvite striper". Dette stemmer med dommerens notat. Vitnet erklærer at hun ikke med sikkerhet kan si om stripene var hvite eller grå, men bare at de var særlig fremtredende."

Alf Normann Andersen:

Andersen var trener i bokseklubben Fagen 26. Han sa i politiforklaring 11. desember 1957:[783]

"Vitnet mener helt bestemt at han så han (Torgersen, vår tilføyelse) *på stevnet fredag, og vitnet mener det var ca kl. 20.-. ... Vitnet så Torgersen bare i farten ... . Vitnet forklarer at han har sett Torgersen på treningen, og han har da hatt brun dress med striper på seg. Vitnet mener at Torgersen hadde samme dressen fredag kveld, men vitnet tør ikke si noe helt sikkert. ... Vitnet tror ikke at Torgersen hadde noe yttertøy på seg da han så ham ... ."*

Frank Hansen:

Hansen var funksjonær på boksestevnet begge dager og kjente Torgersen av utseende fra den tiden han hadde vært medlem i bokseklubben Fagen 26. Han sa i politiforklaring 10. desember 1957:[784]

"På spørsmål forklarer vitnet at Torgersen hadde samme dressen på seg torsdag og fredag. ... .
Vitnet forklarer at Torgersen fredag var iført følgende: ... brun bukse med striper, buksen var veldig fremtredende på grunn av stripene, hva slags jakke vedkommende hadde kan ikke vitnet si, idet han hadde på seg en lys grå frakk ... ."
...
Etter å ha sett den brune dressen med striper, som ble beslaglagt hjemme hos Torgersen, i dag, forklarer vitnet at han er helt sikker på at benklærne til denne dressen er de samme benklærne som Torgersen hadde på seg fredag ... ."

---

[783] Dok. 18 s. 12, Mappe I s. 150.

[784] Dok. 18 s. 10−11, Mappe I s. 148−149.

I den rettslige forundersøkelsen står det:[785]

"Vitnet la merke til at Torgersen da (fredag kveld, vår tilføyelse)*, hadde på seg en brun bukse med fremtredende smale hvite striper."*

Kaare Hermansen:

Hermansen var dommer på boksestevnet begge dager. Han så Torgersen fredag kveld. I politiforklaring av 9. desember 1957, sa han:[786]

"Sikt. kom fra podiet og gikk gjennom den første garderobe, og det var der v. så ham., Det var da helt fullt med folk i garderoben.
...
Sikt. var iført ... mørke, lange benklær ... . Eventuell jakke og yttertøy måtte sikt. ha i garderoben, men dette så ikke v.
...
V. så bare sikt. dette korte øyeblikket inne i garderoben, og noe utover dette kan ikke v. forklare."

Oppsummering:

Av de ni vitnene som sa de hadde sett Torgersen i eller utenfor Sentrum kino torsdag 5. og/eller fredag 6. desember 1957, var det seks vitner (Tegn, Breiby, Smith, Solveig Hansen, Andersen, Frank Hansen, Hermansen) som sa de hadde observert den stripete dressen/buksen. To sa at stripene var særlig fremtredende (Solveig Hansen og Frank Hansen).

To vitner (Aulie og Erlandsen) sa de bare hadde observert frakken. Ett vitne (Hermansen) sa at han observert *"mørke, lange benklær",* men han så bare Torgersen et kort øyeblikk.

Av de syv vitnene som sa de hadde sett buksene hadde altså seks sett stripene.

---

[785] Dok. 45 s. 14, Mappe II s. 187.

[786] Dok. 18 s. 8, Mappe I s. 146..

2.3.3 Vitner på Kafé Hjerterom

Det var ti vitner som sa de hadde sett Torgersen på Kafé Hjerterom og som ble spurt om de hadde lagt merke til Torgersens klær. Det var:

Per Egil Holtskog (23 år)
Ludvik Anker Ludviksen (63 år)
Alfhild Ludvigsen (50 år)
Ranveig Lorentzen (41 år):
Martha Amalie Kubberud (55 år)
Odd Starås (22 år)
Karoline Mathilde Hagen (18 år)
Anne Grethe Knutsen (17 år)
Arne Reidar Gulliksen (22 år)
Inge Haug-Hansen (19 år)

De forklarte følgende om sine observasjoner av Torgersens klær (våre uthevelser i sitatene nedenfor):

Per Egil Holtskog:

Holtskog var dørvakt (portier) og var på arbeid både fredag 6. desember og fredagen før. Han kjente ikke Torgersen, men hadde gjenkjent ham på bilde i Dagbladet. I politiforklaring av 10. desember 1957 sa han:[787]

"Forrige fredag (dvs. fredag 29. november, vår tilføyelse) *var også Torgersen i restauranten. Den gangen var han iført brun, stripet dress … . Hva han var iført siste gangen, kan v. ikke si, da han – v. – stod og pratet med noen kjente."*

Ludvik Anker Ludviksen:

Ludviksen var restauratør på Hjerterom. Han hadde gjenkjent Torgersen på fotografi i Dagbladet. Fredag 6. desember om kvelden hadde han gått bort til Torgersen som da sto ved bordet til gjestene Hagen og Knutsen og bedt ham gå tilbake til sitt eget bord (se deres forklaringer nedenfor). I politiforklaring av 10. desember 1957 sa han:[788]

---

[787] Dok. 18 s. 21, Mappe I s. 159.

[788] Dok. 18 s. 19, Mappe I s. 157.

"Han var iført brun dress med brede lyse striper."

Alfhild Ludvigsen:

Alfhild Ludvigsen, gift med Ludvik Anker Ludviksen, arbeidet som diskedame fredag 6. desember. Hun kjente Torgersen igjen på fotografi i Dagbladet. Hun sa i politiforklaring av 10. desember 1957:[789]

"Han kom til restauranten ut på kvelden en gang ... . Han var iført mørk frakk. Senere så hun dressen, som var brun med grå eller lysere, brede striper."

Ranveig Lorentzen:

Lorentzen arbeidet som serveringsdame på Hjerterom. Hun kjente Torgersen igjen på fotografi i Dagbladet. Hun sa i politiforklaring av 10. desember 1957:[790]

"Hun la nå ikke mer merke til mannen før sjefen – Ludviksen – gikk bort til ham og ba ham flytte seg fra de to damers bord.
Mannen var iført brun dress med litt bredaktige lyse, striper."

Martha Amalie Kubberud:

Kubberud arbeidet som serveringsdame på Hjerterom. Hun sa i sin politiforklaring av 17. januar 1958:[791]

"V. la merke til at mannen (som åpenbart var Torgersen, vår tilføyelse) *var borte ved bordet til 2 piker og snakket med disse og at restauratøren – Ludviksen – var borte og snakket til ham for det ... .*
Han var iført brun dress med hvite renner."

Odd Starås:

Starås var gjest på Hjerterom fredag 6. desember. Han satt ved samme bord som Torgersen. I politiforklaring av 10. desember 1957 sa han:[792]

---

[789] Dok. 18 s. 20, Mappe I s. 158.

[790] Dok. 18 s. 19, Mappe I s. 157.

[791] Dok. 22 s. 6, Mappe I s. 267.

[792] Dok. 18 s. 23, Mappe I s. 161.

"Vitnet forklarer på spørsmål at Torgersen ved anledningen var iført: … brun stripet dress, hel dress, dressen virket fremtredende, sort (helt mørk) vinterfrakk … ."

Under den rettslige forundersøkelsen sa han:[793]

"Torgersen hadde på seg brun stripet dress. Stripene var noe lysere brunfarge enn dressen for øvrig. De var smale og fremtredende."

Karoline Mathilde Hagen:

Hagen var gjest på Hjerterom fredag 6. desember. Hun hadde tidligere sett Torgersen på Hjerterom og hadde gjenkjent ham på fotografi i Aftenpostens aftennummer. I politiforklaring av 12. desember 1957 sa hun:[794]

"Han var iført brun stripet dress med ganske lyse, kanskje beige striper."

Under den rettslige forundersøkelsen sa hun:[795]

"De la merke til ham da han kom inn, og la merke spesielt til dressen, som var brun med spesielt smale beige striper, og som hadde splitt bak i jakken."

Anne Grethe Knutsen:

Knutsen var gjest på Hjerterom sammen med Hagen. Hun kjente ikke Torgersen fra tidligere, men hadde gjenkjent ham på bilde i avisen.

Knutsen sa i politiforklaring av 13. desember 1957:[796]

"Vitnet forklarer på spørsmål at vedkommende som var på kafeen, og som hun mener å kjenne igjen som siktede, etter foto i avisen, var iført brun hel dress med striper og jakken hadde splitt bak … ."

---

[793] Dok. 45 s. 15, Mappe II s. 188.

[794] Dok. 18 s. 224, Mappe I s. 163.

[795] Dok. 45 s. 36, Mappe II s. 209.

[796] Dok. 18 s. 26−27, Mappe I s. 164−165.

I den rettslige forundersøkelsen sa Knutsen:[797]

"Hun la ikke noe spesielt merke til hva han hadde på da han kom inn eller festet seg på noen annen måte særlig ved ham."

For øvrig sa hun ikke noe om påkledningen.[798]

Arne Reidar Gulliksen:

Gulliksen var gjest på Hjerterom fredag 6. desember 1957. Han hadde gjenkjent Torgersen på et bilde i Verdens Gang 9. desember 1957. I politiforklaring av 21. desember 1957 sa han:[799]

"Mens jeg satt og ventet ... kom det inn en mann som festet min oppmerksomhet på grunn av hans originale dress ... .
...
Vedk. var kledt i lys brun (sjokoladebrun) dress, med brede besjfargede striper, stoffet var tykt og loddent. Jakke og benklær av samme stoff."

Inge Haug-Hansen:

Haug-Hansen var gjest på Hjerterom fredag 6. desember 1957. Han kjente Torgersen fra før. Han avga forklaring 10. desember 1957, hvor det står:[800]

"Torgersen var iført brun dress, − brun jakke, så bare jakken på ham, ikke benklærne, hadde ikke yttertøy på seg ... ."

Oppsummering:

Av de ti vitnene som sa de hadde observert Torgersen på Hjerterom, sa åtte at de observerte den stripete buksen/dressen. Én sa han ikke hadde lagt merke til hva Torgersen hadde på seg, fordi han sto og snakket med noen kjente, men han hadde notert at Torgersen hadde stripete dress forrige lørdag

---

[797] Dok. 45 s. 37−38, Mappe II s. 210−211.

[798] Vi tolker det siste utsagnet slik at hun ikke la merke til påkledningen da Torgersen kom inn, og ikke at hun med dette mener å si at hun ikke la merke til den stripete dressen, slik hun hadde forklart til politiet, på et senere tidspunkt, for eksempel da Torgersen kom bort til bordet hvor hun satt sammen med Hagen.

[799] Dok. 22 s. 7, Mappe I s. 272. .

[800] Dok. 18 s. 28, Mappe I s. 166.

(Holtskog). Én sa at jakken var *"brun"*, uten å spesifisere det nærmere (Haug-Hansen).

2.3.4 Vitner utenfor Grand Hotel

Det var to vitner som sa de hadde sett Torgersen utenfor Grand Hotel. De forklarte:

Else Randi Wiik :

Else Randi Wiik (22 år) kjente Torgersen fra før. Hun satt i en parkert bil inntil fortauskanten da hun så Torgersen utenfor Grand gå i retning mot Østbanen. I sin politiforklaring av 11. desember 1957[801] og i forklaringen under den rettslige forundersøkelsen[802] sa hun ingenting om at hun hadde observert hva slags bukse Torgersen hadde på seg.

Astrid Marit Tømmereek:

Astrid Marit Tømmereek (19 år) kjente Torgersen fra før. Hun kom gående sammen med sin forlovede, Mario Cassadio, fra Chat Noir mot Grand Hotel. Cassadio kjente ikke Torgersen fra før.

I Tømmereeks politiforklaring 11. desember 1957 står det:[803]

"De kom gående over Karl Johan i retning mot Østbanen.
... [Vitnet] oppgir ... på forespørsel om klæsdrakten, at hun mener Torgersen var iført gråaktig frakk ... . Noe mer la hun ikke merke til."

I den rettslige forundersøkelsen sa hun:[804]

"[De] skrådde over foran Nationaltheatret, gikk over Karl Johansgt. og nedover venstre fortau uten å stoppe og se i vinduene. Da de kom forbi svingdøren på Grand, kom Torgersen som hun kjenner, ut av svingdøren.

---

[801] Dok. 18 s. 29, Mappe I s. 167.

[802] Dok. 45 s. 16, Mappe II s. 189.

[803] Dok. 18 s. 30, Mappe I s. 168

[804] Dok. 45 s. 17−18, Mappe II s. 190−191.

De hilste ikke på hverandre. Han hadde på seg frakk, men hun kan ikke si noe bestemt om fargen. ... Hun la for øvrig ikke merke til hvordan han var kledd."

Oppsummering:

Ingen av de to vitnene som så Torgersen observerte den stripete buksen. Wiik satt inne i en bil. Tømmereek så Torgersen bare *"et kort øyeblikk"*.

2.4 Oppsummering og konklusjon om vitneobservasjoner før drapet. Status i 2005

1. Ingen av de seks vitnene som hadde sett mannens som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen på strekningen Grand Hotel–krysset Karl Johans gate/Dronningens gate–Skippergata 6b gjenkjente Torgersen.

2. Ingen av de seks vitnene som hadde sett mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen fra krysset Karl Johans gate /Dronningens gate hadde lagt merke til om mannen hadde brun- og hvitstripete bukse. To av dem (Thoresen og Fonbæk) mente han var minst 5 cm høyere enn Torgersen. Esther Olsson i kiosken som så og hørte mannen på kloss hold, mente han var 30−35 år og ikke snakket typisk Oslo-dialekt. Hun pekte dessuten ut Brandsdal som den personen som hadde stått utenfor kiosken hennes sammen med Rigmor Johnsen.

3. Av til sammen 12 vitner som hadde observert Torgersen på Kafé Hjerterom og utenfor Grand Hotel sa åtte at de hadde observert den stripete buksen.

Konklusjon:

Ingen vitneforklaringer før drapet knytter Torgersen til drapet. Sett under ett trekker vitneforklaringene i retning av at mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen ikke var Torgersen.

2.5 Betydningen av vitneforklaringene før drapet i 1958 og 2001

Statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958 (vår uthevelse):[805]

"De har alle (de seks vitnene som er referert ovenfor pluss et syvende vitne, Lasse Etting, [806] vår tilføyelse) *gitt en beskrivelse av den ukjente mann som fulgte etter Rigmor bortover Dronningensgt. Til hun kom til Skippergata 6b og som det 23. vitne, Olga Eriksen, iakttok inne i trappeoppgangen sammen med Rigmor ca. kl. 23.00. Om disse vitner kan det sammenfattende sies at de til tross for at de ikke kjente den som var sammen med Rigmor, har vært forbausende dyktige til å observere, idet de alle har beskrevet en person som har en forbausende likhet med Torgersen. Fra hovedforhandlingen bør det spesielt nevnes at 30. vitne, Thoresen, uttalte at vedkommende ukjente var "jævli lik" Torgersen."*

I 2001 uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg:[807]

"I sammenheng med dette (Johanne Kristine Olsens vitneprov, som kjæremålsutvalget legger til grunn at lagretten har bygget på som sant, se kapittel 12 punkt 8, vår tilføyelse) *har også lagrettens inntrykk av de vitner som hadde observert Rigmor Johnsen sammen med en mann i Dronningens gate og Skippergata 6b en times tid tidligere, hatt betydning for bevisvurderingen. For selv om disse vitnene hver for seg ikke sikkert har kunnet identifisere Torgersen som denne mannen, gir deres forklaringer samlet sett uttrykk for at offeret er sett sammen med en mann med atskillig likhet med Torgersen."*

Kommentar:

Dorenfeldt synes å slutte at fordi noen av vitnene sa at mannen som fulgte etter/var sammen med Torgersen liknet på Torgersen, så var det Torgersen. Det er uten videre klart at dette ikke er en holdbar slutning.

---

[805] Dok. 2 (Dokument for påtegninger, upaginert), Mappe I s. 38.

[806] Lasse Etting (14 år) var vitne nr. 71 under hovedforhandlingen. Han sa i politiforklaringen at han hadde sett Rigmor denne kvelden, men at han hadde ikke sett noen mann som fulgte etter henne. Dok. 91, Mappe II s. 365. På dette punkt er Dorenfeldts redegjørelse ikke dekkende, men det har ingen selvstendig betydning.

[807] Rt. 2001 s. 1521 (s. 1564−1565).

Dorenfeldt så bort fra at noen av vitnene fortalte om trekk ved mannen som, hvis de var riktige, viste at mannen ikke var Torgersen.

Dorenfeldt har sikkert rett når han forutsetter at juryen bygde på at det var Torgersen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen. Ingen vitneutsagn ga etter sitt eget innhold grunnlag for å trekke en slik slutning. Når juryen likevel la til grunn at mannen var Torgersen må forklaringen være at vitneforklaringene ble overstyrt av de andre bevisene i saken, først og fremst tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset som ifølge de sakkyndige med stor grad av sikkerhet viste at Torgersen var gjernings-personen.

Men i dag vet vi at ingen av de øvrige bevisene knytter Torgersen til drapet. Da er det klart at den eneste forsvarlige konklusjonen når det gjelder tolkningen av vitneobservasjonene av mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen ikke var Torgersen.

Kjæremålsutvalget sier at vitnenes utsagn om at *"atskillig likhet"* mellom mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen og Torgersens har hatt *"betydning for bevisvurderingen"*. Vi forstår dette slik at kjæremålsutvalget mener at det også i dag er en forsvarlig å komme til den konklusjon av mannen var Torgersen. Det er det åpenbart ikke.

Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 bygger altså på samme feiltolkning av vitneforklaringene som lå til grunn for juryens kjennelse i 1958.

3. Vitneobservasjoner etter drapet

Politiets drapsteori går ut på at Torgersen, etter at han hadde begått drapet, gikk ut av Skippergata 6b og derfra til Torggata og Youngstorget hvor han tok drosje hjem til Lille Tøyen. Her hentet han fyrstikker. Han syklet alene tilbake til Skippergata, satte sykkelen fra seg i Skippergata 9, gikk over i Skippergata 6b, ned i kjelleren gjennom lemmene, tente på liket og ut samme vei. Han hentet sykkelen i nr. 9. Fra Skippergata syklet han i retning Østbanen til han ble pågrepet av politiet i Havnegata.

Torgersens forklaring går ut på at han, etter å ha vært hjemme med Gerd, dels syklet, dels gikk han sammen med Gerd til sentrum. De fulgte ruten Økernveien−Grønland–Sentrum kino–Akersgaten hvor de skiltes utenfor

Stortinget. Herfra delvis gikk, delvis syklet Torgersen Karl Johans gate til sørsiden av Østbanen hvor han ble pågrepet i Havnegata kl. 00.58.[808]

Tre vitner (utenom familiemedlemmer som var hjemme i Tore Hunds vei 24 mens Torgersen var hjemme mellom første og andre opphold i byen, se kapittel 17) sa de hadde gjort observasjoner etter at drapet ifølge politiets drapsteori var begått (senest ca. kl. 23.30). Forklaringene til to av vitnene, Ørnulf Bergersen og Johanne Kristine Olsen, har vi analysert i kapittel 11 og 12. Ingen av dem knytter Torgersen til drapet.

Det tredje vitnet var drosjesjåfør Georg Lødding (34 år). Han forklarte at han hadde sett et par på sykkel på den ruten Torgersen sa at han fulgte fra Tore Hunds vei 24 til sentrum sammen med Gerd. I politiforklaring av 10. desember 1957, sa han (uthevelser i original):[809]

"Fredag den 6.12.57 ca. kl. 2345 kom han kjørende med sin drosjebil Kjølberggt. i retning Økernveien på vei hjem til Strømsv. 44. Idet han skulle krysse over Økernveien., fikk han se en mann komme syklende på en herresykkel – liten herresykkel – med en kvinne sittende foran på stangen nedover Økernveien i retning Havnegt., - krysset Kjølberggt. foran v.'s bil. V. stoppet nemlig litt opp, før han kjørte over krysset.
V. kunne ikke se at det var lys på sykkelen.
<u>Mannen</u> var kraftig og hadde tettvoksen legemsbygning, − var iført lyse overklær, kan ikke si hva slags klær han var iført.
<u>V. kan ikke gi sign. på kvinnen</u>, ... Hun satt nemlig på sykkelen med ryggen mot v.' bil, og hun satt delvis skjult av mannens armer, som han holdt i sykkelens styre med.
<u>På sykkelen</u> kan ikke v. ikke gi noget annet sign. enn at det var en liten størrelse av herresykkel.
Det var dårlig belysning – middels gatebelysning – i Økernveien. V/krysset til Kjølberggt."

Det er særlig to trekk ved denne vitneforklaringen som ikke stemmer med Torgersens forklaring: at han så paret ca. kl. 23.45, dvs. en snau time tidligere enn Torgersen og Gerd passerte, og at damen satt på stanga, ikke på bagasjebrettet. Det kan likevel ha vært Torgersen og Gerd drosjesjåfør Lødding så. Han kan ha observert eller husket feil. Og det er jo unektelig påfallende dersom to par, uavhengig av hverandre, skulle ha kommet

---

[808] Torgersens forklaring av 7. desember 1957, Dok. 6 s. 1−2, Mappe I s. 97−98.

[809] Dok. 22 s. 36, Mappe I s. 302.

syklende på en liten herresykkel uten lys midt på natten i desember, akkurat her, omtrent på samme tid.

Vi kan bare konstatere at Løddings forklaring etter sitt eget innhold ikke bekreftet Torgersens forklaring. Forklaringen gir imidlertid heller ikke støtte for at Torgersens forklaring var falsk.

4. Oppsummering og konklusjon om vitneforklaringer med relevans for politiets drapsteori. Status 2005

I punkt 2 og 3 ovenfor har vi foretatt en detaljert gjennomgang av samtlige vitneforklaringer som gjelder Torgersens rute ifølge politiets drapsteori: Krysset Karl Johans gate/Dronningens gate, Skippergata, inn og ut av Skippergata 9 og 6b, derfra til Torggata og Youngstorget, drosje til Lille Tøyen, alene på sykkel tilbake til byen, inn og ut av Skippergata 6b og videre på sykkel til han ble pågrepet i Havnegata. Vi har også analysert vitneforklaringene som gjelder steder og strekninger der drapsteorien og Torgersens forklaring er sammenfallende: Sentrum kino–Kafé Hjerterom–Grand Hotel, i Tore Hunds vei, og sykkelturen fra Tore Hunds vei.

Funnene kan oppsummeres:

Ingen vitneforklaringer gir støtte for politiets drapsteori. Bare to vitner sa de hadde sett Torgersen under omstendigheter som kunne knytte ham til drapet, hvis drapsteorien hadde vært riktig: Ørnulf Bergersen og Johanne Kristine Olsen. Bergersen løy. Olsens forklaring er ubekreftet og er for øvrig beheftet med så mange svakheter at man åpenbart ikke kan legge den til grunn.

Konklusjon:

Ingen vitneutsagn knytter Torgersen til drapet. Siden det var mange som hadde sett mannen som fulgte etter/var sammen med Rigmor Johnsen i tidsrommet fra kl. 22.40 da hun forlot vennen Svein Erik Johansen til hun sist ble sett i live ca. kl. 23.00 trekker det i retning at mannen ikke var Torgersen.

Vi tilføyer:

Syv vitner som kanskje kunne ha forklart seg til fordel for Torgersen, ble ikke ført under hovedforhandlingen:

- Alf Brandsdal: Esther Olssson utpekte Alf Brandsdal som den personen som hadde fulgt etter Rigmor Johnsen. Det ble ikke foretatt konfrontasjon eller foretatt andre undersøkelser som kunne bekrefte eller avkrefte Olssons forklaring. Han var innkalt som vitne, men påtalemyndigheten opplyste at han satt varetektsfengslet i Aarhus. Senere undersøkelser viser at det antakelig ikke var riktig.
- Ruth Klausen og Ragna Noreng: Deres politiforklaringer som støttet Torgersens forklaring om at han hadde vært sammen med en kvinne ved navn Gerd, ble underslått.
- Gerd Kristiansen: Hun benektet overfor politiet at hun hadde vært sammen med Torgersen, men flere trekk i forklaringene tyder på at hun ikke snakket sant. Hennes politiforklaringer ble underslått.
- Asbjørn Gulseth: Gulseths politiforklaringer trekker i retning av at han hadde noe med drapet å gjøre. Han var for full til å kunne avgi forklaring under den rettslige forundersøkelsen. Påtalemyndigheten frafalt vitnet under hovedforhandlingen.
- Eilif Støleggen: I ettertid har Eilif Støleggen forklart at Torgersen av ham hadde kjøpt den brun- og hvitstripete dressen hvor barnålene ble funnet. Støleggen har også opplyst at han hadde brukt dressen under overnatting i skogen. Støleggen var oppgitt som vitne av advokat Blom, men påtalemyndigheten opplyste at han ikke var å finne, til tross for at han hadde meldeplikt for politiet og ikke var etterlyst.
- Vaktmann Juul William Sørensen forklarte til politiet at han hadde hørt ett kvinneskrik i retning Skippergata 6b ca. kl. 01.00. Han var ikke innkalt som vitne under hovedforhandlingen.

Det var påtalemyndigheten som var ansvarlig for at disse vitnene ikke ble ført under hovedforhandlingen. Påtalemyndigheten sørget med andre ord selv for at juryen ikke fikk se eller høre vitner som kunne forklart seg til fordel for Torgersen. Det er påfallende.

5. Betydningen av vitneforklaringer med relevans for politiets drapsteori i 1958 og 2001

I 1958 bygde juryen på at Johanne Kristine Olsens og Ørnulf Bergersens forklaringer var i samsvar med virkeligheten. Den bygde også på at andre vitneforklaringer ga støtte til politiets drapsteori. Alt dette var feil.

I det alt vesentlige bygger Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001 på de samme feilene.